De Tijdstroom. Jaargang 1

bron
De Tijdstroom. Jaargang 1. Excelsior, St. Andries-bij-Brugge 1930-1931

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_tij005193001_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

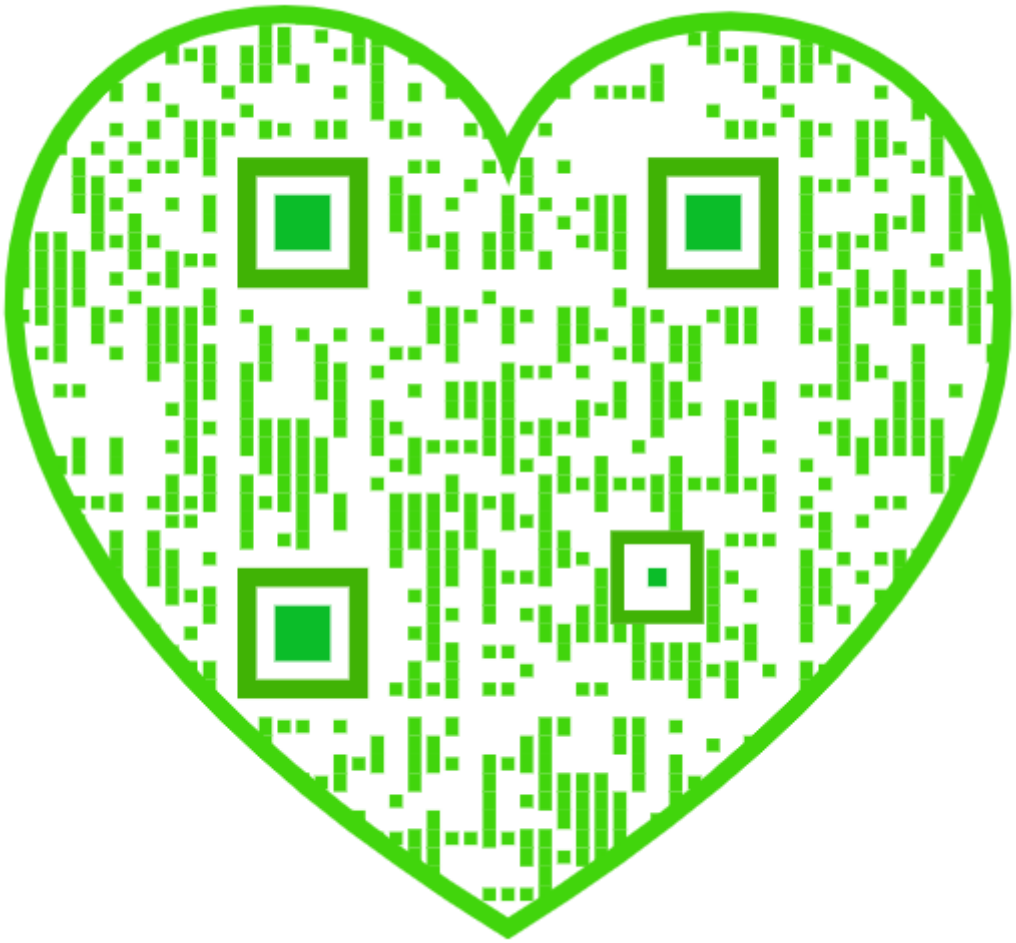

[De Tijdstroom 1930 nr. 1]

Verantwoording

‘**De Tijdstroom**’ bedoelt het orgaan te worden ener generatie die, wars van al de eksperimenten der laatste jaren, arbeiden wil aan de opbouw ener persoonliker en menseliker kunst. Zij menen dit te kunnen bereiken door meer tucht en concentratie enerzijds, en anderszins door meet waarachtigheid. Wij aanvaarden dat de kunst de kristallisering van het leven van de kunstenaar is, en dat haar graad schoonheid wordt bepaald door de hevigheid van het beleven en de mogelikheid deze bewogenheid te verstoffeliken in de enige passende vorm. De manier van beleven verschilt echter volgens de levensovertuiging van de kunstenaar, en zo blijft het ten slotte het etiese beginsel dat richtinggevend optreedt, én voor het leven én voor de schoonheid. Ook dit beginsel kan verschillend zijn, maar wij geloven het te bezitten in de door God veropenbaarde en door de in deze bladen ook plaats is voor werk van andersdenkenden, voor zover Heilige Roomse Kerk voorgehoudene leer. Wat echter niet uitsluit dat het niet strijdig is met de door ons beleden waarheid en ook naar de geest aan de onze verwant is.

Wij willen trachten door scheppend werk iets van deze geest te verwezenliken en, door onze kritiek en inwijding, zoveel mogelik aandacht verlenen aan de meest aktuele kunstuitingen, zo op het gebied van poëzie, proza, toneel en muziek als van beeldende kunst. Verder verlangen wij, naast een overzicht van de buitenlandse kunststromingen, een vergelijk te vinden in de angstwekkende chaos der vaak taktloze en meestal bevooroordeelde kritiek.

Met een woord van dank aan allen die ons hielpen en nog helpen zullen, beginnen wij vastberaden onze taak. En wij zullen doorhouden als God ons helpt.

De Redaksie.

De Zeepbel

Een blonde knaap
blaast uit dit diepe dal
een zeepbel naar de zon.

Kom uit uw diepe slaap,
Kom naar het diepe dal,
Kom naar de diepe bron.

De dauw wijdt nu het land
met lentemajesteit;
op iedre lichtlijn die de zon naar d'aarde spant,
danst tintelend een Engel voor Gods' Ewigheid.

En zie!
En zie! de zeepbel drijft door 't strak gespannen licht,
de zeepbel drijft... weerspiegelend het dal,
dat als een zoete droom aan d'aarde ligt.

Kom uit uw diepe slaap
Kom naar het diepe dal
eer aan uw zoetste droom de zeepbel barsten zal.

PIETER G. BUCKINX.

Kinderen van Mensen

Mevrouw Taelman, zeg mij, heeft die niet genoeg geleden. Zij was een jong, schoon ding toen zij trouwde met de advokaat. Hij had zich nog niet lang in dat stadje gevestigd, maar hij had reeds een grote naam. Hij was een vlug student geweest en een knappe jongen. Ik weet nu niet hoe hij Marie leerde kennen en ik weer niet hoe die kennis liefde werd, het zij nu ook lijk het zij, de jongelieden spraken van te trouwen. Haar ouders namen inlichtingen over hem en ontraadden haar het huwelik. Goed volk genoeg en deftig. Maar ja, er was een maar: zijn moeder was van de tering gestorven en haar zuster en zijn oudste broeder was in een sanatorium. Och, gij weet dat er aan jonge mensen nier te praten valt, zij dreven hun wil door. En zij heeft het moeten bekopen. Zij waren drie jaren gelukkig, zij kregen een zoontje, een engelke van een kind dat zij Willy heetten. De kleine was echter nog geen jaar oud toen zijn vader ziek werd. Gij weet wel hoe dat gaat, het begint met een verkoudheid, men is enkele dagen hees en moe. Wat hoesten. Het schijnt over te gaan en het komt weer. Het komt eigenlik terug tor dat het niet meer wijkt. Hij lag op zijn bed met het venster open en hij zag de zon en de regen. Hij zei tegen zijn vrouw waarom heb ik u zo ongelukkig gemaakt. Zij antwoordde maar dat ben ik niet. En als ik zal weg zijn vroeg hij zult gij het dan niet zijn? Wat moest zij daarop zeggen, welja, zij zou het zijn. Hij speelde met zijn vingeren over het laken, hij lachte: gij zoudt niet mogen omdat ik u zo bemin en toch zou ik wel willen dat gij het zijt. Na een poos zei hij: luister er niet naar, ik ben maar een laf mens, als ik weg ben, moet gij toch nog leven. Het duurde weken en maanden. Het verbeterde soms en verslechterde dan weer. En eindelik kwam dan het einde. Wat bloed, wat tranen, een worstelen tegen de dood en dan de verwonnene die stil valt, gij voelt die handen slap worden in uw handen, en een hoofd zinkt een beetje. Dan is het voorbij voor goed.

Zij bleef achter met het kind, zij werd vroeg oud. Zij kreeg gelegenheid om te hertrouwen, maar zij wilde niet voor Willy. Willy was de appel van haar ogen. Zij leefde voor de kleine alleen, zij dacht maar aan hem alleen. Het kind mocht geen tochtje vatten, het mocht niet buiten als het regende, want zij vreesde altijd, zou hij het niet hebben geërfd van zijn vader? Willy was een vlugge knaap, hij was altijd de eerste van zijn klas. Maar hij zag er niet levenslustig uit, hij was bleek en ingekeerd, veel te stil voor zijn jaren. Doch daar had zijn moeder de meeste schuld aan: zij kon niet verdragen dat de jongen van haar weg was, hij mocht met de kameraden niet spelen, hij mocht dit niet en hij mocht dat niet, hij groeide tot een veel te wijs en eenzaam mens. Op de duur werd hem de eenzaamheid lief en bezag hij de wereld uit een andere hoek dan wij allemaal, hij was vijf en twintig jaar toen wij er vijftien waren. Een ander mens.

Student Taelman ging dan naar de hogeschool. Zijn moeder verlangde dat hij voor geneesheer leerde, zij wist wel waarom en waarom zou hij het niet hebben gedaan. Hij huurde twee kamers bij nette oude lieden. Hij studeerde veel en ging weinig uit. Soms een wandeling in het park of als het een mooie, zonnige avend was dan even buiten de stad. Hij had maar een vriend of beter een vriend was het niet, eigenlik iemand waar hij nu en dan na de les enige woorden tegen sprak. Misschien iemand die veel mensenken-

nis had en medelijden. Wie weet het ook. Zeker om Willy te verstrooien dan vroeg hij hem zekere dag naar een avendfeestje dat zij bij hem thuis zouden geven, zijn ouders woonden in de stad. Eerst aanvaardde Willy niet, maar toen de andere aandrong deed hij het toch. Hij ging er die avend naartoe en verveelde zich. Er waren een tiental studenten en enige juffrouwen, zij gekscheerden en maakten muziek. Na dat zij geëten hadden werd er nog gebeld en toen kwam zij binnen. De jonge heer die nevens Willy zat te roken fluisterde in zijn oor dat is iemand het is een koningin. Die koningin heette Irena Verhellen. Zij kwam hun handen drukken en toen zag Willy haar oogen. Later zat zij aan het klavier en zong. Zij scheen ongenaakbaar en trots, zij wilde niet zien hoevelen naar haar keken. En Willy ook, hij zag haar handen, hij zag de welving van haar hals en toen zij zich naar hem omdraaide bemerkte hij dat haar gelaat zeer droevig was. Hij had medelijden met haar, zonder dat hij wist waarom. De anderen klapten in hun handen voor het lied dat zij gezongen had, maar hij zat naar haar te kijken en roerde niet. Zij bemerkte het zeker en kwam naar hem toe, zij vroeg of hij het niet goed vond. Hij vond het schitterend, vergeef mij juffrouw, mijn hoofd doet pijn. En hij stond kort daarna op en nam afscheid. Hij kon tegen de drukte niet. Maar toen Irena zag dat hij vertrok, kleedde zij zich ook aan. Zij wilden haar weerhouden. Weest blij dat ik gekomen ben, zei zij en weest blij als ik wil gaan. Zij sloeg haar mantel om, er moest haar niemand helpen. Goed, zij ging met Willy Taelman weg.

Zij liepen een eindweg zwijgend. Hij vroeg dan: zijt gij ook zo veel alleen? Zij stond stil, zij lei haar hand op zijn schouder. Toen zag hij weer haar ogen en haar gelaat. Zij vertelde haar leven. Zij was rijk en een enig kind. Ik heb van ganse dagen niets te doen. Ik studeer soms wat om mijn verveling te doden. En ik flirt wat. Maar begrijp mij, gij zult mij begrijpen, ik haat al die kerels die rond mij zwermen. Ik haat ze, hoort gij. Zij stampte met haar voet op de stenen. Wat kan het mij ten andere schelen, zij zijn allemaal nog geen slag in hun gelaat waard. Het zijn slaven en zij kruipen in het slijk om wat slijk. Maar ik laat mij niet bedriegen, ik trek ze aan en stoot ze af. Het doet hun toch geen pijn, en ik, ja ik breek er de eentonigheid mee. Zij zei: de mannen zijn niet meer waard.

Hij stond naar haar te luisteren, zij nam zijn arm. Kom, de mensen letten op ons. Beteuterd vroeg hij: gelooft gij dan niet aan de liefde en zij antwoordde met een vraag: en gij? Hij zei: ik wel, of anders wat zou de wereld nog zijn. Ik heb alles gehad buiten dat en ondanks dat alles ben ik naar het andere blijven verlangen. Ik geloof dat wij moeten gelukkig zijn op de wereld of dat wij er beter niet zijn en dat wij gelukkig worden door de liefde.

Denkt gij dat? vroeg zij met nadruk.

Ja, zei hij, dat is zo.

Zij scheidden beneden aan de deur van zijn logement met een tot weerziens. Als Willy dan alleen op zijn kamer was, ging hij voor de spiegel staan en bezag zijn gelaat. Hij had vrezelik hoofdpijn en hij vond dat zijn ogen meer schitterden dan gewoonlik en ook in zijn vingertoppen was een beving die niet stil te krijgen was. En hij was moe, hij dacht wat zal zij van mij hebben gedacht, ik heb zo dom gedaan. Maar wat moet zij ongelukkig zijn. Hij zag haar weer, hij bad voor haar.

Sedert ontmoette hij Irena van tijd tot tijd. Zij zond hem een briefje: kom hier of daar. Zij liepen een uur samen te praten of zaten ergens samen een woord te zeggen. In zulke gevallen vroeg hij haar of zij niet kwaad was op hem omdat hij zo weinig

onderhoudend was. Maar zij schudde haar hoofd, zij zei: het is goed zo, laat me naar u kijken.

Het werd verlof en Willy was thuis zo zenuwachtig dat zijn moeder er ongerust

over was. Hij zwierf door de tuin, hij liep door de kamers waar hij naar de beelden stond te kijken. Moeder bespiedde hem, zij wist niet wat er aan scheelde en vroeg het. Maar hij wist van niets. Een andere keer wou hij weten wanneer zijn vader ziek was geworden, en hoe hij er uitzag, zoals ik zeker, vroeg hij. Zijn moeder was er triestig om, zij kon niet begrijpen wat hij daarmee bedoelde. Maar hij wist het wel. Hij schreef aan Irena een brief over kleinigheden, hoe hij zijn verlof doorbracht en zoal en hij vroeg hoe het haar ging. Om te sluiten, ik verlang om in de hogeschoolstad terug te zijn, ik verveel mij hier. Maar zij antwoordde niet. Het duurde vijf dagen, tien dagen, het werd een hel. Hij hoopte: misschien morgen, doch 's anderendaags was er ook niets. Hij dacht niet dat zij niet gedwongen was hem te schrijven, hij kon het niet uithouden en reisde naar de stad om haar te zien. Aan zijn moeder zei hij enige boeken te halen die hij vergeten had. Maar toen hij ginds was liep hij lange tijd doelloos door de straten, misschien dacht hij, ik zal haar ontmoeten. Eindelik ging hij bellen aan hare woning, maar zij was afwezig en zij wisten niet waar zij was. Het was nog een uur te vroeg voor de trein, hij wandelde door het park en zette zich neer op een bank. Er waren veel wandelaars in dat stille, zonnige herfstweer, hij keek naar ze, zonder ze te bezien. Hij was bedroefd en moe. En eindelik toen hij ging opstaan om weg te gaan zag hij haar komen aan de arm van een jongen. God weet waarom hij het leven zo schikt, zij gingen beiden aan hem voorbij, zonder hem te groeten. Zij praatten met elkander en keken in elkanders ogen. Zij zagen hem, zij zag hem, of zij zag hem niet, zij ging verder. Dan stond hij daar en sloeg de kraag van zijn jas op, hoe schoon het weder ook was. Hij liep rillend door de straten en op de trein vroeg hem een medelijdende dame of hij soms hoofdpijn had. Ja hij had hoofdpijn, hij hield zijn zakdoek tegen zijn ogen. Toen hij thuis kwam ging hij slapen zonder te willen eten, gij moet niet vragen hoe ongerust zijn moeder was. Bizonderlik als hij 's anderendaags morgens ook niet wou opstaan. Hij lag met zijn gelaat naar de muur gekeerd en wou niet antwoorden als zij hem om iets vroegen. Toen moeder sprak van een dokter te halen zei hij nors, laat mij met rust. Een uur later kwam er een telegram voor Willy. De meid droeg het hem boven. Het kwam van Irena. Zij meldde: ik heb u gisteren wel erkend, kom gauw terug, ik verlang naar u. Niets meer. Hij bleef er mee halfrecht in zijn bed zitten en de tranen liepen langs zijn wangen. Toen sprong hij op en ging zingend naar beneden. Het was allemaal goed. 's Middags zei moeder; maar gij ziet er nog zo bleek uit Willy. Welneen, hij voelde zich fris, het was alsof hij geen gewicht meer voelde in zijn lichaam, zo ijl en licht was alles.

Hij verkortte zijn verlof en vertrok twee dagen vroeger dan hij zinnens was. De morgen daarop reeds zag hij haar. Zij spraken over onverschillige dingen, hoe zij hun verlof hadden overgebracht en zoal. Maar het was alsof zij aan iets anders dachten dan aan hetgeen waarover zij het hadden, zij wachtten beiden naar een woord dat geen eerst wou spreken. De week daarop kreeg Willy een verkoudheid. Hij ging uit zolang hij kon en volgde lessen, maar na enkele dagen kon het niet meer zijn, hij hoestte te veel en had koorts tegen avend. De dokter zei dat hij te bed moest blijven. En hij deed het dan ook noodgedwongen, hij lag aan haar te denken, waar is zij nu, met wie wandelt zij nu, zou zij ook aan mij denken? Hij wilde zijn moeder niet verwittigen om haar niet ongerust te maken, maar aan Irena schreef hij een kort briefje om haar te zeggen dat hij ziek was. Toen de omslag gesloten was, scheurde hij hem weer open en wou alles herschrijven, maar het bleef misschien nog best lijk of het was.

Hij wachtte twee dagen en dacht wanneer zal zij komen. Want hij hoopte, zij zal komen want als zij niet komt zal ik niet meer genezen. Hij dacht veel aan zijn vader terwijl hij daar eenzaam lag.

Maar zij kwam. De twede dag tegen avend. Zij had een tuil bloemen mee en stak ze in een vaas. Hij vroeg haar om het raam open te doen. Zij bleef een poosje aan het venster staan en zei: wat is het schoon met al die bomen van het park hiervoor. Hij lag naar haar te kijken, hij vroeg: wat dunkt u van mij? Zij antwoordde er niet op en kwam bij hem zitten. Toen zwegen zij lang. Als zij naar hem keek zag zij dat zijn ogen blonken en zijn hand bewoog boven de dekens en nam haar hand. Ik heb zozeer naar u verlangd, zei hij. Ik ben benauwd dat ik zou sterven. Hij poogde te glimlachen als zij hem trachtte van het tegendeel te overtuigen. Weet gij waarom ik zo van het leven houd, vroeg hij. Neen zij wist het niet, zij raadde omdat het leven schoon is en nog veel kan geven, roem, geld, liefde. Zij loech, ik bijvoorbeeld vertrek morgen om tien uur naar Parijs voor een hele maand. Wat zoek ik ginds en naar wat verlang ik? O om alles wat ik niet bezit.

Hij richtte zich op en bleef op zijn elleboog leunen. Er kwam een blos op zijn wangen terwijl hij sprak. Maar gij hebt dat alles zei hij. En ik, ik ben zo eenzaam geweest. Maar weet gij, waarom ik leven wil, waarom het mij nog de moeite waard is. Het is om u, om u Irena. Ik weet niet of zij het verstond, zij keek zo strak, het was alsof zij het niet hoorde en aan iets anders dacht. Hij drukte haar hand veel steviger en bracht ze aan zijn mond. Irena, zei hij, o laat het mij zeggen hoe ik naar u heb verlangd en voor u heb gebeden. Wil naar mij luisteren, gij ziet mij hier, o ik vraag niet dat gij zoudt medelijden met mij hebben, maar laat mij u beminnen. Want wat zou ik nog zijn zonder u, al wat ik ben, al wat ik heb, het is voor u, o God, hij stamelde, hij zei het een woord voor het andere. Neem alles van mij, of neemt gij niet, o dan, o dan. Hij richtte zich op helemaal moeilik. Irena, ik bemin u, fluisterde hij. Maar zij sprong recht, zij trok haar hand los, zij aarzelde één oogenblik, toen ging zij weg zonder antwoorden, zonder om te zien. En hij, hij viel in zijn bed terug met zijn gelaat in de kussens en hij kreunde als een gekwetste: ik heb u lief, ik heb u zo lief.

's Anderendaags, hij zag het uurwerk liggen op zijn nachttafel, het was negen uur. God weet hoe hij die nacht heeft overgebracht. Hij voelde dat hij zwakker was en eindeloos vermoeid. Buiten sloeg de regen tegen de ruiten. Hij keek naar het uurwerk en dacht: binnen één uur vertrekt zij voor een maand lang. En zal ik haar nog ooit wederzien. Zij is weggelopen en ik, ik moet haar achterna. Ik moet haar vergiffenis hebben, zij heeft mij niet verstaan. Ik moet gaan, het kan niet anders zijn. Hij schoof uit het bed, hij moest zich vasthouden terwijl hij zich kleedde. Het duurde een kwartuur lang. Toen was hij gereed en daalde de trappen af. Hij wou naar haar huis, het regende en het waaide op straat. Er reed gelukkiglik juist een taxi voorbij en hij liet zich voeren. Toen hij neerzat dacht hij: ik zou hier eens moeten sterven. Maar zo rap gaat het nog niet. Hij stapte uit aan haar woning en betaalde de chauffeur. Hij zag de auto wegrijden en wachtte misschien een minuut eer zij hem open deden. Het scheen hem een uur. De meid zei: zij is naar het station vertrokken. Het was over half tien en het was twintig minuten ver. Hij wachtte op geen tram of taxi, hij trok al zijn wilskracht samen en liep. Hij liep en hijgde en moest blijven staan. En waarom voortvertellen, kom hier is de afloop, toen hij ginds op de sporen kwam reed de trein weg. Hij had haar niet gezien en wendde zich af. Hij kreeg een geweldige hoestbui

en een bloedspuwing. Toen zonk hij ineen en reizigers droegen hem binnen in het gebouw. O

laat mij nu maar gaan, o laat mij nu gaan, klaagde hij.

En nu is er het einde bijna, ik zal het kort maken. Luister maar. Tien dagen later was Willy dood. En ondertussen had Irena Verhellen in Parijs verbleven en zij had veel aan hem gedacht. Waarom is hij ook lijk al de anderen, vroeg zij. Zij liep door de straten, slenterde langs de uitstallingen, zij ging naar de schouwburg en bezocht kerken en musea. Maar wat gaf het haar alles, zij zag hem overal, zijn donkere, zieke ogen, zij hoorde zijn stem, had zij hem niet horen wenen, zij voelde zijn hand in de hare weer. God, hij moest eens sterven. Neen, zo hield zij het niet uit en vertrok. Het was een stille Herfstdag en zij stond lang aan het treinraampje om de andere reizigers niet te hinderen, want zij voelde dat zij had kunnen in tranen uitbarsten onverwachts. Toen zij in de hogeschoolstad aankwam liep zij naar zijn logement, maar zijn hospita zei haar wat hem was overkomen en dat zij hem naar zijn huis hadden overgebracht. Zij lette niet en spoorde naar het kleine stadje, zij vond zijn huis, zij belde aan. De meid zei als zij haar naam hoorde: Wil u boven gaan juffrouw, Mevrouw verwacht u.

Zij ging boven, zijn moeder zat bij zijn lijk. Er waren veel witte bloemen en er brandde licht. Zijn moeder zei: hij heeft zoveel naar u gevraagd en nu is het te laat. En Irena, zij zag alles in één oogslag en zij kreunde: het is te laat.

ANDRE DEMEDTS.

Arm-zijn

Heer,
ik kan zo arm zijn,
zo arm,
dat ik tenauwernood de bronzen-donkre levenspijn
als een man
door de wereld dragen kan.

De mensen doen me pijn:
hun cynies, koud vertoon
verwart zo angstig-hard mijn mooi betrachten,
dat ik terug een kind wou zijn,
dat wondre schoonheid draagt
en 't leven zelf niet langer ondervraagt.

Heer, strek Uw Hand over mijn hoofd,
stroom genade naar mijn hart,
vring de wonden open van mijn smart, -
en of de wereld nu ook andre zielen rooft,
ik stap met opgeheven hoofd
en draag heel licht de zware donkre levenspijn,
't geluk van arm te zijn.

LODE LAGASSE.

Urbain Van de Voorde

Temidden van de helsche muziek of het kinderlijk simplistisch gestamel, waarin de huidige Vlaamsche zangers zich uiten, heeft de dichter Urbain van de Voorde een sterke en zelfverzekerde houding weten te bewaren. Sterk, omdat hij zijn wezen trouw is gebleven, en niet heeft willen en kunnen toegeven aan de grillige sprongen, die de literaire magneet, vooral enkele jaren geleden, gemaakt heeft, bleef hij ‘op zoek naar 't evenwicht in 't Al’, getrouw aan de ingeslagen richting, met voorbijzien van alle modernistische grillen, die dreigden; zelfverzekerd, omdat hij op dezen pelgrimstocht den vasten droom bewaarde, dat hij, vroeger of later, het zuiver heil zou bereiken:

> O de eindpaal die daar staat in 't stralend teeken
> der weergeboort, zooals in Maart de zon!

Door deze sterkte en zelfverzekerdheid werd de hechte en krachtige persoonlijkheid gevormd, wier onbuigbare en stoere stem uit al zijn verzen spreekt - de persoonlijkheid die wij achter dit dichterschap weldadig gevoelen, en die zoo oneindig gunstig afsteekt bij de onberekende en wisselvallige houding van vele hedendaagsche decadenten. Het is een zuiver geestelijk genot, om de vorming en de staling van deze persoonlijkheid te volgen aan de hand van de poëzie, waar Urbain van de Voorde als een van de vruchten zijner belangrijke ontwikkeling op kan terugzien.

Reeds in zijn eerste gedichten is de bonzende en heftige ondertoon aanwezig, waarvan zooeven gewag is gemaakt - een rhythme, dat schijnt te leven van den donkeren slag van het bloed zelf, en dat zeer zeker ook aan 's dichters diepste wezensgrond ontspringt: de ernst.

Van het begin af werd deze persoonlijkheid gehanteerd door de twee verbijsterende machten, die tot verschrikkingen uit kunnen groeien, en dat bij hem ook werden: de liefde in haar woesten, zinnelijken vorm, en de dood als vernietigende vergankelijkheid. Er kreunt angst door zijn vers, en huivering, een levensgevoel, dat eerder een gevoel van dood is, en dat in het vermaarde gedicht, waarin hij de mathematische orde der sterren vervloekt, omdat zij alle illuziën heeft ve moord, om het einde schijnt te smeeken:

> Dat slechts de dood ons weedom kan verkorten
> weet nu de man, wiens laatste heildroom vlood.

Dit tragisch gevoel openbaart zich schokkend in zoo vele verzen, maar het wordt, merkwaardigerwijze, nergens tot melancholie. Melancholie is en blijft den dichter verre. Want aan de andere zijde is daar nog de ‘drang der aarde’, en deze drang is niet minder ontstellend dan die van de eeuwigheid zonder antwoord. Want deze drang beteekent drift en spanning, bloed en kracht, en daaraan is niets slepends, niets klagelijks verbonden; want de kreet van het geslacht is fel en absoluut. Maar toch is er in dien drang een element van verzoening, een kiem van teederheid, hoe kort die dan ook moge duren - die voor een oogwenk den norschen roep van het noodlot overstemt:

Donker-omgord, en toch vol zilvren luister,
o nacht van alle nachten mijner jeugd!
De sterrenstortvloed golft; - in verten suist er
iets als de polsslag van bezield geneugt
van ster tot ster gevoerd in 't stralend duister -
Hoor in mijn ziel die 't uiterst heil verheugt,
de echo van der diepten weidsch gefluister;
hoor hoe 't heelal zich 's levens weelde heugt!
Gij hebt mij lief en 'k heb u lief als de aarde,
de groote voedster van ons beider kracht.
Schatten we simpel lijf en ziel naar waarde,
dat alles zij volledig en volbracht
wijl de oude gloed die onze borsten paarde
zich meng in 't boordloos leven van den nacht.

Dit gedicht is ondertusschen niet het eenige waarin de weelde en de inkeer glanzen. Want ten slotte blijft daar, naast het erkennen en angstig ondergaan van eeuwige mysteries 't leven zelf, dat in ieder mensch opwaarts woelt, en zijn uiterste verwezenlijking wenschte te behalen; en deze worsteling gaat gepaard met duistere, maar ook met sublieme momenten; en naast deze worsteling blijft daar het voortdurend hunkeren in den bewusten mensch, dat in de eerste verzen van Van de Voorde reeds machtig werd uitgedrukt - de hunkering naar de ‘derde pool’, het ‘licht primordiaal’, dat alles doordringt - ook al draagt voor ons gezicht het heelal zijn zwijgengende raadslen, en al is er in de liefde de oogenschijnlijk onvernietigbare slagboom van het lichaam, dat men altijd ontmoet, voor dat men de ziel kan bereiken.

Met deze vertwijfelingen, met dit verlangen en gesmoorde voorgevoel ook, sluiten de eerste bundels van Van de Voorde. Een sterk begonnen bestaan was hier poëtisch ingeleid, een bestaan van ernst, van strijd, van vallen en weer opgeheven worden. De wezenlijkste uitingen hiervan verzamelde de dichter kort geleden in den bundel ‘Per umbram vitae’ - een boek, vol van duistere schoonheid, vol van donker smachten, naar menschelijk oprecht en aangrijpend.

Het wezen van Van de Voorde is er riet naar, om schoksgewijze te veranderen. Een leven, waarin het aardsch element zoo oppermachtig heerscht, zal slechts langzaam blijken te komen tot de Erkentenis, het verheven inzicht, dat het noodig heeft, om in harmonie te geraken met de omringende wereld en met de wereld van zichzelven. De laatste verzen van Van de Voorde, gebundeld in ‘Het donkere Vuur,’, beelden de overgangen tot en het opschemeren en doorleven van deze Erkentenis. In de XIV sonnetten van ongestadigheid klinken nog de oude tragische accenten, ofschoon getemperd en gematigd door een zekeren weemoed, die er vroeger niet was, een zekere rijpheid, die wellicht aan het woord iets van de bloeddronken duistere pracht van eertijds heeft ontnomen, maar waarin meermalen een zachte zekerheid glanst:

Weer gaat mijn oog, van stillen eerbied vroom,
langsheen 't kalm uitzicht van de dingen zweven.

Nog één keer woedt in de ‘Nocturnen’ de wanhopige strijd met den lust en den onafwendbaren dood - maar in het ‘Donker vuur’ geschiedt de volkomen aanvaarding, waarbij de dichter zich buigt, en in zelfbeperking van het hem toegemeten leven den drang naar het absolute, die ten slotte waanzinnig maken zou, laat varen. - Een weinig later vraagt hij reeds zichzelven (in ‘Endymion’):

> Waar zijn ze nu, de dagen die mij wogen,
> en van het bloed de rustelooze jacht
> op al wat 't hart van 's levens brand verwacht!

In de vereeniging van één geliefd wezen heeft de ziel een antwoord gevonden op vele angstige vragen; en in deze nieuw gewonnen rust wint het leven ongekende en grootsche vermogens. Van den aard en de kracht dezer vermogens spreekt het lange gedicht ‘Groenendael, het zacht droomend oord, dat woud en heuvlen zoomen’, Groenendael, eens de woonplaats en worstelplaats van den mysticus Ruusbroec. Op deze gewijde plek heeft de dichter eindelijk zichzelf en zijn doel gevonden; heeft hij het inzicht veroverd, waarvoor hij eens met ‘fataal smachten’ uittrok in het leven; en wanneer hij zoover is gekomen, keert nog eens de schaduw van het verleden terug:

> ..... voor 'k mij hierheen een pad door de angst kon banen,
> had ik wel ooit een and'ren zang vermoed
> dan 't dof en donker ruischen van het bloed?

Temidden van de heilige stilte, gevoelt hij bij het rijpe en rustige bloeien van de natuur, dat inkeer en overgave aan het groot heelal de eerste voorwaarden ter bevrijding zijn; wie dit kan, vermag ook in te zien:

> Gij weet uw vluchtig spel een naamloos wonder,
> waarin zich blijde uw donkre ziel vermeit.

En nu wordt het leven, het bestaan, een dierbaar bezit; de beide polen van weleer hebben zich naar elkaar gebogen en vinden hun eeuwige bekroning in het wijsgeerig moment, waarin de mensch zichzelf en de wereld niet langer gescheiden weet, maar verbonden door één heilig beginsel:

> Gij werdt tot stof, dies tot vergankelijkheid -
> Maar noch uw drang, maar noch uw beeld gaan onder.

De verjaarde bloemen verwelken en sterven; maar zij hebben hun zaden uitgestrooid, de vonken van het oorspronkelijk vuur; wat geweest is, lost zich in steeds hernieuwde vormen op:

> U te vereeuwigen staat gij in den tijd.

En met deze slotsom heeft zich in den dichter Van de Voorde de bewustwording voltrokken, die hem en zijn werk kenmerkend uitheft boven het vele en luide, dat zich heden ten dage om ons verdringt -

een bewustwording, die in al haar phasen en schakeeringen mannelijk sterk en onbewimpeld door den dichter beleden is.

Het zou niet moeilijk vallen, om in de poëzie van Urbain Van de Voorde ook de zwakke plekken aan te duiden, en herhalingen ook - wanneer een gedachte hem hanteert, zegt hij haar duizendvoudig uit; hij worstelt zich er letterlijk doorheen. Maar in deze worsteling en beklemming ontstaan vaker stukken poëzie, zoo trillend en eerlijk, dat ze met de beste kunnen wedijveren. En bij hoevele groote dichters zelfs moet men niet eens ballast over boord gooien, om de zuivere en vlekkelooze lading over te houden.

THEUN DE VRIES.

Urbain Van de Voorde. - Per umbram vitae. - C.A. Mees, Santpoort, De Sikkel, Antwerpen 1929.
Urbain Van de Voorde. - Het donker vuur. (ibid.) (1929).

Vers

Ik heb zo zwaar een pijn gedragen
onder het bloeien van de laatste lent',
ik heb zo bang geteld de dagen,
naar iedre morgen me zo schuw gewend.

't Beeld van mijn dode vader vaarde
zo trouw je tranen en je kussen door,
dat, nu de diepste pijn bedaarde,
ik de eerste toon van 't lied nog hoor.

Hoe moet ik je nog groot beminnen!
Er is zoveel toch, dat nog komen moet:
dit is nog maar een traag beginnen,
een wankle tast van ongewende voet.

O laat me niet alleen in mijn geloven!
niet zonder vrucht vroegen we Gods getuigenis
over ons leven. Wat soms de uren roven
is slechts de weerklank dier belijdenis.

Jan VERCAMMEN.

Plastiek
Jan Delandtsheer

'n Kunstenaar bootst de natuur niet na. Aan de werkelijkheid ontleent hij alleen de stof - de anekdote - die hij vervormt naar eigen vizie.

1. Foeke
(bij 'n latere bewerking is de hond verdwenen).

Die interpretatie hangt af van het temperament en van de wereldbeschouwing van den artist.

Ze kan dus zuiver cerebraal en abstract zijn.

Maar Jan Delandtsheer heeft te veel hart en te sterke zinnen die hij onmogelijk negeeren kan.

Hij is uit Brabant. 't Land ligt er in

zware veldbuiken te daveren. Stapelende wolkenmassa's drukken op bloeiende boomgaarden en hel-gele korenvelden. 't Is er alles overvloed, vruchten, zon.

Delandtsheer zelf is geweldig - dit is concentratie - niet zenuwachtig - want dit beteekent versnippering.

Zóó is z'n werk gegroeid, niet als 't gevolg van vooropgezette theoriën maar 't wordt 'n instinctief uitjoelen van 'n solied temperament en 'n zwaar dragende begeestering.

2. Sneeuwlandschap.

De kunstenaar uit en ordent de exterioriseering der abstracties en impressies.

Al beheerscht de bezieling hem, ze leidt tot geen anarchie. Het bewuste remmen, de strenge zelfkritiek hebben op z'n werk geen nadeeligen invloed uitgeoefend. Wel integendeel. Het vrijwaart hem van alle dwaze buitensporigheden, die met z'n dieper ‘ik’ niets zouden te maken hebben. Hij kanaliseert de begeestering. Hij doodt ze niet. Het pittige, sappige van den eersten machtigen indruk blijft behouden.

Spontaneïteit gaat hier samen met vormbeheersching. Elk vlak, elke kleur wordt geproefd en getoetst in heel wat voorstudies. En toch schijnt alles zoo lustig, met 'n lach op 't doek geworpen.

Z'n oeuvre vormt 'n treffende eenheid. In elk doek voelt men 'n geleidelijken, vasten, zekeren gang naar 'n verdiepen zijner persoonlijkheid.

Vooraleer Jan Delandtsheer aan 't schilderen gaat, weet hij waarheen. Dan bezit hij z'n onderwerp lijk 'n architekt de groote massa's van z'n bouw ziet. Uit elk doek straalt 'n blijheid, 'n opgewektheid, 'n vreugde bij 't werk, 'n jongen overmoedigen durf. De impressies bonzen zoo onstuimig op z'n hart dat hij hun geweld niet weergeven kan in 'n petieterig peuzelen en peuteren met likjes en toetsjes. 'n Losse, vrije borstelslag. 'n Breede, forsche veeg met het mes. In felle, bazuinende kleuren, juicht die onstuimigheid weer op.

'n Spaarzaam uitgestreken laagje verf is te zwak om z'n geestdrift te schragen.

'n Klod verf - geen schuchtere tint - 'n 'n klod vranke, eerlijke kleur die doet het! De nuances vervloeien niet zoetjes in mekaar, maar staan sterk en persoonlijk tegen over elkaar.

Ook lijnen zijn hem te broos. De lijn blijft 'n vlak, bepaald door de intense oppositie van twee kleurvlakken. Elke vorm blijft vast omsloten, doch los en zwierig.

Alle detail wordt opgeslorpt in de

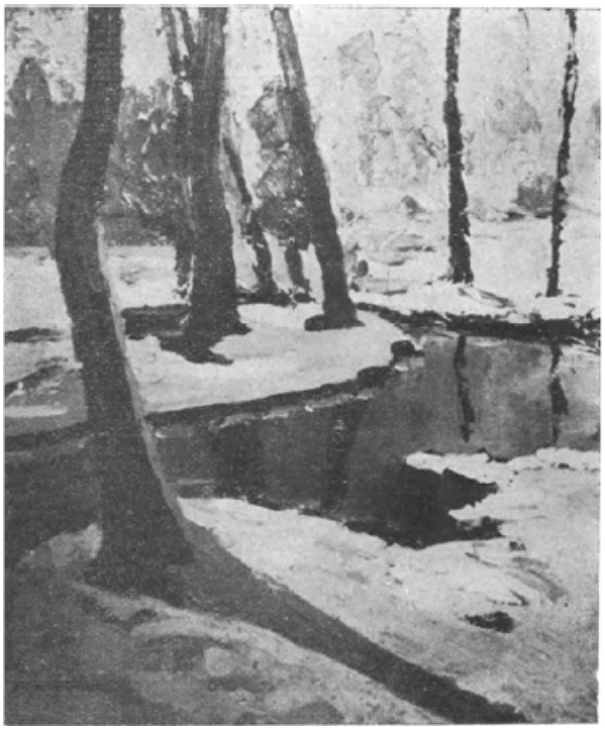

3. De Pede.

kleurvlakken die scherp naast elkaar staan in breede harmonie. (Boomgaard in bloei - Oogst, enz.)

Deze hartstochtelijke techniek past wonderwel bij z'n onderwerpen.

Hij schildert geen personen wel typen: 'n onnoozel gezopen Foeke of 'n geslepen apache met sluw-spiedende oogen onder den onverschilligen zwaai van 'n neerhangende pet. Het psychologisch karakteriseeren wordt gecondenseerd in het gelaat, maar door houding en kleedij geeft hij toch 'n brok echt leven. Noch afleidende bijzonderheden, noch milieu-schildering. Alle lijnen en vlakken voeren de aandacht naar 't eenig belangrijk punt: het gelaat.

Zijn stillevens zijn blijde brokken van zon doorzinderde natuur. - (Kollebloemen - Sneeuwballen - enz.)

Maar hij is vooral 'n aanbidder van de zon. In z'n werk voeren kleur en licht hun hoogste orgieën. (Oogst. Zon op de Pede... enz.).

Hij brengt geen ontleding van het licht maar wel de stralende, alles doordringende warmte er van.

Z'n ‘Avondzon’ is 'n brok van Streuvels. In de machtige natuur, geweldig schoon in volle avondglorie, leeft, grof en nietig de zwakke mensch; 'n detail in de alles overheerschende natuur. 'n Vrouw, ge-

bogen door wroeten in de vette aarde, staat gebukt en geladen in 't vallende duister, terwijl de hoog zwaaiende boomen nog in vollen zonnebrand jubelen.

In 'n doek van lateren datum en van sterkeren pregnanten bouw, schijnt de natuur wat milder te zijn. In 't zachte licht

4. Avondzon.

van 'n maartzon loopt, donker en zwaar van mizerie, 'n boer naast z'n hondenkar. Maar meelijdend schuift 'n troostende zonnestraal over de hoeve naar hem toe.

Delandtsheer staat ver van alle tamtam, kuiperijen en theoretische speculaties. Hij werkt met grooten ernst en innig genot.

Hij tempert z'n originaliteit niet ter wille van 'n overheerschende smaak, en hij vertikt het werk te leveren waarvoor de geschminkte salonbezoeksters goedkeurend te knikken staan.

Wat in hem gedijt werkt hij eerlijk uit. Elk doek moet 'n trouw beeld zijn van z'n innerlijke schepping. Ware kunst is slechts dán mogelijk wanneer eerlijkheid er aan ten grondslag ligt.

Zijn persoonlijkheid gaat hem boven al en door niets wil hij zich laten verschroeien. Hij wil geheel zichzelf blijven.

Zoo is Jan Delandtsheer 'n kerngezond kunstenaar die in eenvoud schoonheid zoekt en ze ons vreugdevol schenkt, om blij te genieten!

H. OPDEBEECK.

Twee Bladzijden voor een Leven

Daar hebt gij nu Daniël. Langs de kleine dorpstraat stond het huisje waar hij met zijn vier broers en zusters woonde. Het minste kotje van allemaal. Maar toen hij achttien jaar werd, was hij een felle kerel geworden en een pezige, een die een slag kon slaan en van de menschen hield.

Het duurde niet lang of hij werd op zijn fabriek en 's zondags door de jonge meisjes een beetje achternageloopen, door de stoutste wat stouter en door de schuchtere van veraf beloerd. Maar die schoelie trok er zich niet veel van aan, laat de bieën maar zwermen zei hij. Hij sprak er eenige woorden mee, hij loech ze vierkant uit waar zij er bij waren en danste er de zondag met een stuk of twintig ten minste. Goed, goed, hij speelde er mee, maar nu begint het eerst. Dat duurde zoo een paar jaren en zonder dat hij het gedacht of gewild had geraakte hij verliefd op een stuk, op die Elza nu. Hij had ze voor den eersten keer gezien op de fabriek, waar zij kwam werken. In 't begin had hij er niet veel acht op geslagen, want hij rekende er op dat zij als de anderen wel zou zijn geweest, maar dat was zij niet. Toen hij vernam dat zij uit een aanpalend dorp was verwonderde het hem dat hij ze nog nooit ontmoet had in de danszaal of de kinema en het meest buiten zijn verwachting nog was, dat hij ze nog niet eens naar hem had zien kijken als zij reeds acht dagen op de fabriek werkte. Dan is hij zelf beginnen loeren als hij meende dat het niemand zag want hij wilde niet hebben dat er dat een mensch moest zien: dat hij Daniël met een meiske begaan was. Maar begaan of niet, op den duur als hij genoeg schuin naar haar had gekeken en dat hij wist dat hij niet meer voor haar was, dan gelijk welk ander besloot hij hij haar te winnen, hoe dan ook. Hij waagde het den eersten zondag die kwam, hij ging naar de vroegmis en drentelde langs de straat waar zij voorbij moest. Het duurde dan ook niet lang eer hij zijn spel kon spelen. Zij kwam naar hem toe, slank en rijzig, hij voelde weer hoe veel hij van haar hield. Als zij bij hem gekomen was aarzelde hij niet en vroeg. Is 't waar dat de meestergast u gisteren getreiterd heeft? Daar was natuurlijk niets van, maar hij wilde haar spreken en daarmee al, het kon hem niet schelen wat hij zei. Zij zette een verwonderd gezicht op, maar die Daniël: zij hebben mij dat gezeid gisteren middag, en is 't nu waar of geen waar, ik ben er in alle geval kwaad om geworden tegen dien pier. Als hij wat wil zeggen dat hij het dan tegen al dat simpel goedje doe, dat den halven dag naar de mannen staat te gapen, lijk of gij ook al wel gezien hebt zeker. Zij zegt ja, maar het is niet noodig dat er zich iemand mij aantrekt, ik kan dat zelf wel.

Zoo zegt Daniël, maar 'k mocht dat toch wel vragen zeker. Zeker, zeker, bijna smeekend zegt hij dat. Zij glimlacht een beetje ontroerd en wat verwonderd. Zij loopen samen over den weg en spreken over alles. Zij loopen veel dichter samen over den weg naarmate zij verder gaan. En als zij scheiden moeten vraagt Daniël of zij 's namiddags naar het dorp komt waar het kermis is. Zij kan aan zijn woord en aan zijn stralende oogen niet weerstaan, ja, zij zal gaan.

Sedert gingen zij dikwijls samen. Maar zij hebben het toch niet te lang getrokken, hun harten groeiden gauw aaneen. Want zij wilden alles voor elkander doen en laten, zonder woorden en zonder gebaren lijk dat hier gaat. Als zij twee jaren getrouwd waren hadden zij een jongen en een meisje, Daniël, hij zei: ik ben in het aardsch paradijs. Maar er werd op tijd voor gezorgd dat hij zich herinnerde dat het maar het

aardsch paradijs was, een wemeling van menschen die een dag gelukkig zijn en de rest van hun leven zot van verdriet. Hij ondervond het ver-

schrikkelijke: zijn vrouw die alles voor hem was, en zonder haar zag hij geen leven meer, stierf van haar derde kind. 's Avonds daarna als zijn zuster bij hem gekomen was, in de kamer ging moest zij zich vasthouden aan den deurstijl. Op het bed nevens de doode lag Daniël en weerszijden van hen lagen de kinderen. Hij lag met zijn handen gevouwen alsof hij zelf dood ware geweest. Toen sloop zij nader en hij rechtte zich en leunde op zijn elleboog als hij naar haar keek. Zij zag zijn oogen en wist genoeg, er was geen verstand meer in. Eerst zei hij niet, maar toen begon hij te spreken, en zij verstond niet alles wat hij zei. Ik ben nu ook dood, de helft van een mensch kan toch niet leven loech hij. En hij strekte zich uit, en lei zijn hoofd tegen het hoofd van Elza en kuste haar. Zeg, Daniël slaap wel, zei hij. Slaap wel en wel voorgoed.

André DECONINCK.

Vers

Maar wij die leden en geruisloos stonden
dreven als bloemen op een donkre stroom,
voelden door elk verlangen vers geslagen wonden
doch bleven hoopvol varen naar ons jonge droom.

Nu moedeloos van 't nooit vervuld verwachten,
en saamgedrongen door de bang voorvoelde waan,
voer ons de stroom door huiverende nachten:
er bleef een vrees die nooit van ons zou gaan.

Dan warm gezoend door zon en zachte winden,
bloeiden wij open voor een enkle dag,
maar nimmer zou zijn doel dit drijven vinden:
nooit bleef ons bij de steeds gedroomde lach.

En eens 'n eendre dag blijven ons bloemen hangen,
voor 't stille sterven, tusschen 't wenkend riet,
nog eenmaal gaan we open in een laatst verlangen,
dan zingt de wind voor ons zijn paradijzenlied.

Zô zal het zijn, zô sterven ééndagsbloemen,
en vindt het teerst begeren zijn wonderzoete dood,
geen zal ons sterven weten, noch stil ons namen noemen,
slechts wilde kracht blijft voor de kleine mensen groot.

RIC KARIN.

De Stof der Schepping en de Scheppende Mensenhand

De mens is het werktuigaanwendend dier. De fazen van zijn ontwikkeling zijn deze van de ontwikkeling zijner gereedschappen: Stenen, Bronzen, IJzeren Tijdperk, Tijdperk der Industriele Beschaving. Zonder werktuigen is geen menselike ontwikkeling denkbaar. Tekniek - de zin voor het werktuig - is tevens oorzaak en gevolg van beschavingsgroei. Werktuigen en procédés zijn min of meer ingewikkelde middelen om rijker en vlugger rezultaten te bekomen. Maar zij wijzigen ook de rezultaten. Als we zeer ingewikkelde werkwijzen en doorvrochte gereedschappen gebruiken, dan kan het gebeuren dat de uitslag dieper de stempel draagt van de aangewende middelen dan van de oorspronkelike aandrang, ofwel boeien de middelen sterker dan het einde zelf, zoals dit het geval is met de T.S.F.-liefhebber wiens passie immer te knoeien aan zijn toestel, hem belet een volledig nummer van 't programma te horen.

In de ware zin van het woord zijn al de dingen, die wij voor het leven gebruiken, zowel als onze werktuigen, middelen tot een zeker doeleinde. Een kopje of een bed, bijvoorbeeld, zijn middelen om te drinken en te slapen. Maar we mogen toch niet zeggen dat een goedgebakken lekkere biefstuk enkel en alleen een middel is: hij is ook einde in zichzelf. Alle ding in de natuur is tevens een middel en een doel: wij eten om te leven, maar eten is dan ook een der ervaringen van het leven. In dezelfde zin moeten een kopje en een bed een einde zijn in zichzelf; als wij ze enkel als een middel beschouwen, zullen ze voor ons lelik zijn, dingen niet bemind om hunzelfs wil en dus onbeminbaar. Utilileit als doel baart bedrog. Dit bedrog woekerde gedurende de laatste jaren in onze westerse beschaving.

De 19^{e} eew, pionier op het gebied van wetenschap en mekaniek, luidde een niew tijdperk van de wereldgeschiedenis in. De handwerksman werd de rug toegekeerd. Het heil kon alleen van de masjiene komen. Het ligt in de mensenaard bij alle niewigheid te vlug te gaan, vooruit te hollen en roekeloos over boord te werpen al wat vervlogen eewen aan ondervinding hebben opgestapeld. - Dit gebeurde ook hier. De 19^{e} eew wijdde al haar krachten volledig aan de wetenschap en de mekaniek eerder terwille van de wetenschap en de mekaniek, dan met het oog op de hoedanigheid der produkten. De kunstenaar - hoe nederig ook verborgen in de handwerksman - werd stelselmatig uitgesloten. Zij die de snoeren van de beurs hielden vatten de kunst op als een zaak totaal vreemd aan de nijverheden, die zij opbouwden in de ellendige en onooglike cités. Vreugdedronken waren zij door het feit dat de wielen draaiden ‘zoem! zoem’ - en alles met stoom!

Hoe menigmaal heeft men niet gezegd dat de mekaniek ons in materialiesme gedompeld heeft, doch het ware even juist te beweren dat zij de mensen misleidde in een onmenselik idealiesme. Ze heeft de mensen dol gemaakt op doelmatigheid, in de betekenis van: zoeken en scheppen van vermogende middelen en het tot de volmaaktheid drijven dezer middelen. Terwijl onze organizasies en werktuigen een grootse macht en ingewikkeldheid hebben bereikt, worden hun voortbrengselen meer en meer onwerkelik. Er is geen hart, geen bezieling in; de bezieling werd verspild aan de middelen om voort te brengen. Als wij even kijken naar de gewone bijbehorigheden die 't leven vereist, in een land dat niet met onze industriele kultuur

gezegend werd, dan ervaren wij, dat ieder ding een individualiteit heeft, een onverwachte hoedanigheid, belangwekkend en

levend. Alles: weefsels, pottenbakkersgoed, smeedwerk en zadelwerk, - alhoewel het valt binnen een zekere eenheid van stijl - alles draagt een persoonlike stempel, die elk voorwerp van het andere onderscheidt. Dit is het onderscheid van het persoonlik karakter. Een zich aldus uitbreidende persoonlikheid in koffiepot, karpet of stoel, is een verrijking van het leven; dit geeft een ervaring van weelde, die wij niet kunnen opdoen uit ons eigen huisraad. De voorwerpen, welke onze nijverheden ons verschaffen, worden uitsluitend bepaald door ingewikkelde werkwijzen, gekortwiekt door finansiele beweegredenen, gestandardizeerd door organizasienoden. Ze weerspiegelen honderden nooddruften, maar zeer weinig vrijheid, zeer weinig scheppende geestdrift. Vergeleken bij de werken van een waarachtige kultuur, lijken zij dood. Zij zijn dood. Hun makers beschouwden ze nooit als delen van de kostbare stof van hun eigen leven en van het leven der anderen die ze moeten gebruiken. Deze voorwerpen waren de middelen tot het bekomen van iets anders. Over 't algemeen werden ze voortgebracht als een middel tot geld dat, natuurlijk, een middel is om iets anders te kopen. Maar waar blijft dan ten slotte de waardevolle aanwinst, als alles wat bestaat uitsluitend middel is? Zo komen we nooit tot een bezit.

Wij beleven nu de vooruitgang. Wij bekomen middelen om te reizen, te vliegen en goederen te vervoeren en vooral een toenemende vermindering van lichamelike inspanning. De zeven-urendag behoort tot de dichtste mogelikheden. Wij kunnen 's Zondags te Parijs gaan dineren. Wij worden in de mogelikheid gesteld veel te leren omtrent de wereld, en, ten koste van wereldoorlogen, mogen wij ons overgeven aan vizioenen van wereldpolitiek. Al deze dingen zijn mogelikheden van het goede - alhoewel niet noodzakelik goed in zichzelf - maar zij vergoeden ons niet als de stoffelike inrichting van het leven verarmd is, zodat de ziel er geen voldoening in vindt. De ziel van iedereen vraagt onmiddellike voldoening, in de lepel zoveel als in het voedsel, in de kledij niet minder dan in de man, in het speeltuig zowel als in de muziek. Laat ons estetiek noemen de wetenschap deze onmiddellike honger naar realizasie te voldoen. De mens vraagt van het leven, en van alle dingen van het leven, dat zij hem voortdurend openbaring brengen zouden. En het grootste gebrek der dingen waarmede wij, beschaafde wezens ons omringen, is dat zij ons niets zeggen, of erger, dat zij ons leugens vertellen, gelijk de marmeren fineerbladen op onze openbare gebouwen.

De kunstenaar is een openbaarder. Wat ook door hem gemaakt wordt, van het geringste ding tot het grootste monument, het deelt ons iets mede van de stof der schepping. Wat zouden wij weten omtrent marmer, brons en graniet zonder het werk van de beeldhouwers? Vormgevers in ijzer en klei, in glas en hout en wol, zij allen verklaren de schepping aan onze zinnen. Zonder hun interpretasies ware onze onwetendheid groot omtrent de ware stof van het bestaan. Maar gelijktijdig met deze onthulling der stof, openbaren zij, door de vormen, waarin zij deze stof fatsoeneren, de denkbeelden van hun tijd; zij scheppen het ideale beeld van het streven van hun tijd, dat rust, voldoening en belichaming vindt in hun schepping. Dit is wat wij noemen de eigen stijl van de tijd. Die stijl ontbreekt nu. De wereld, die we rondom ons scheppen, openbaart noch de substansie der dingen noch ons eigen wezen: zij is alleen maar rijk aan deviezen. Van de maker wordt geëist dat hij meer en meer kunstknepen voortbrenge, meer middelen om aan andere middelen te geraken: geld. Maar zelden of nooit is de maker vrij om te leveren het onmiddellike goed: te doen wat tevens is: dienst en schepping - de

onmisbare voorwaarde tot het ontbloeien van een stijl.

De handwerksman werd in de nijverheid niet door kunstenaars vervangen. Kunst was immers maar speelgoed en de beoefenaar der kunst werd als het ware met een soort van smalende, geamuzeerde belangstelling bedeeld. De grote bazen dezer eew zijn de ingenieurs, de scheikundigen, de natuurkundigen en de kunstenaars zijn betrekkelik kleine kereltjes. Zo werd de rangorde der dingen onderste boven geworpen: want de kunst van het leven moet toezicht houden over de tekniek er van.

Een reaksie was dan ook maar onvermijdelik: de reaksie van de handwerkslieden, van hen die beslist weigerden mede te werken aan de produksie op grote schaal. (De term: handwerkslieden of handwerkers, is misleidend: want zij gebruiken ook werktuigen; zij zijn zelf zeer gehecht aan hun werktuigen en zij verdigen deze met dezelfde kranigheid waarmede de industriele werklieden ze verwerpen).

De Engelsche beweging der Pre-Raphaëlieten, met Ruskin, was een poging om de hierboven geschetste ellendige toestand te bestrijden. Maar deze beweging was een mislukking, want in plaats van rekening te houden met de feiten van hun tijd en ze te aanvaarden, draaide men de werkelikheid de rug toe en vluchtte men ver weg in de Middeleewen. De Pre-Raphaëlieten zagen in de masjiene een hels beest, dat diende verdelgd te worden. De leuze was niet: ‘vooruit!’ maar: ‘achteruit’! De praktiese rezultaten waren gering, want de masjiene, werkende en zich ontwikkelende op een onweerstaanbare wijze, geschapen als ze was door ekonomiese noden, won meer en meer veld. De bevolking nam enorme verhoudingen aan en in haar nooddruften konden enkel nog de mekaniese produkten voorzien. Het aantal handwerkslieden was te klein en hun prijzen stegen te hoog. Het helse beest heeft de Pre-Raphaëlieten verslonden.

Dan is men gaan inzien dat het nutteloos en heilloos was, de voorwaarden van onze tijd te vermijden. Men vatte de stier bij de horens. Na de leuze: ‘achteruit!’ klonk nu vermetel de leuze: ‘vooruit!’ De strijd woedde nu niet meer rondom de leer van Ruskin maar rondom de teorie van Marinetti, de teorie van het futuriesme. Het Pre-Raphaëliesme was een zachtaardige Engelse opvatting, het Futuriesme een hevige, een Italiaanse, uitgedrukt in een hartstochtelike en opgeschroefde taal. Midden veel ijdel snoeven en belachelike overdrijvingen, was er niettemin een kern van waarheid in Marinetti's gedachtengoed. Hij zei inderdaad dat een tijdperk kunst moet voortbrengen uit zijn eigen, in plaats van de kunst der vroegere perioden te kopieren, dat de enige geschikte tijd tot het waarderen van mensenwerk, de eigen leeftijd van dit werk is, dat de tijd, waarin wij nu leven een eigen schoonheid bezit, die waard is geregistreerd en belichaamd te worden en dat wij de werktuigen moeten gebruiken waarover onze tijd beschikt, om kunst voort te brengen die eindelik zal voldoen aan de hedendaagse vereisten.

Enkelen hadden reeds de handen aan het werk geslagen en maalden schilderijen, afwijkend van de natuurvormen en van het werk der Renaissanceschilders, dat tot nog toe beschouwd werd als de enigmogelike standaard. Op ieder domein der kunst was er een niew streven merkbaar, een tasten naar een niewe bazis waarop de stijl van de 20ste eew zich zou kunnen ontwikkelen. Er werd veel knoeiwerk voortgebracht, er was veel verspilling van talent. Die periode van proefnemingen valt samen met de eksperimenten van de wetenschap, de politiek, het sosjaal bestaan. Wij leven in

een wondere tijd. Er heerst een zekere wanorde, een gisten, een werken van verborgen levenskrachten, wier gang meest altijd aan het speurend

oog ontsnapt. Het is de vruchtbare wanorde, die altijd het scheppen van niewe dingen voorafgaat. Onze tijd heeft zijn romantiek, in zijn leven en in zijn kunst, waarvoor het moeilik is een parallel te vinden in het verleden. De natuur openbaart niewe wonderen, niewe wetenschappelike ontdekkingen worden gedaan en de kunst is ook op weg naar ontdekking en avontuur.

Wij staan aan de dorpel van een grote en niewe ontwikkeling, die vooral in de toegepaste kunsten te voorschijn treedt. De moderne levensvoorwaarden gunnen maar weinig plaats aan groote schilderijen of aan véel schilderijen; en alhoewel het tableau de chevalet, als voertuig der gedachte niet afgeschaft en vervangen kan worden, evenmin als de poëzie en het filozofies essay, toch heeft het opgehouden de enige kunstvorm bij uitstek te zijn. Wat blijft over? beeldhouwkunst, bouwkunst, meubelwerk, aardewerk, houtwerk, metaalwerk, al deze uitingsmogelijkheden waardoor het zieleleven van de maker, door de geïnterpreteerde stof der schepping heen, spreekt tot de ziel van iedereen die deze voortbrengselen gebruikt. De roeping van de fabriserende mens is de stoffelike inrichting van het leven weder te bezielen door werk voort te brengen, dat tevens middel is en doel in zichzelf: schepping.

De masjiene is een gift van Prometeus. Zoals die andere gift, het vuur, wordt ze een vernielende gesel, zodra de mens ze niet kan beheersen. Bewaakt en geleid door de geest, wordt de masjiene een uitstekend dienaar. Was er van meet af aan een toenadering ontstaan tussen kunstenaars en handwerkslieden, ingenieurs en wetenschapsmensen, we waren vandaag reeds verder op de weg. Onze tijd behoeft het perfekte voorwerp, gemaakt in zo grote hoeveelheid, dat iedereen het kan bezitten. Het mekanies produkt heeft ook eigen hoedanigheden: het kan, beter dan welk ander voorwerp ook, zijn prakties doeleinde uitdrukken; logiek, vrijheid van zinloos ornament, zijn hoedanigheden die kunnen genoten worden evenzeer als de presieze bewegingen van een prachtig geoefend atleet. De masjiene werkt in deze zin, en het mekanies produkt - als zijn struktuur en richting niet weggemoffeld zijn - openbaart een schoon samengaan van delikate lijn en sterkte van karakter. Daartegen kan men opwerpen, dat het rezultaat koud en hard is, maar men mag niet uit het oog verliezen dat deze harde bazis juist de kern uitmaakt van alle goede kunst, waaruit het ornament - dat nooit bazis kan zijn - logies en natuurlik kan groeien. De 19^{e} eew had in zo hoge mate de smaak voor fundamentele dingen verloren, dat zij altijd er naar streefde de afwezigheid van konstruksie weg te gochelen onder een boel elders ontleende versieringen, die doel noch zin hadden.

De breuk tussen de handwerkslieden en mekaniek, nog verwijd door de Pre-Raphaëlieten, noodzaakte ze tot een geestelike afhankelijkheid van het verleden of tot overdreven vertrouwen in hun eigen intuïsie. Het handwerk verarmde door hun afgezonderd bestaan. De handwerksman is een burger, zowel als een kunstenaar, en hij kan als menselike geest niet bestaan door het uitsluitend in acht nemen van zijn bedrijf. Zijn opvatting van het werk is een levenskwestie voor iedereen. Werk als leven, werk als schepping, werk als spel - dat is het wat de handwerkslieden nu nog verwezenliken voor henzelf, maar niet meer kunnen realizeren voor de wereld zonder de masjiene. Niet meer door het verwerpen van de middelen, die waarlik nuttig kunnen zijn en die zich nu opdringen, zal hun ideaal: de stof der schepping, de wereld, te boetseren naar de wens van hun hart, nog te verwezenliken zijn, maar wel door het aanvaarden en aanwenden van de eigentijdse middelen. Vandaag heeft

men uit verleden pogingen ervaring en kennis genoeg opgedaan om de masjiene te kon-

troleren en haar werking het menselik element in te prenten.

Maar om een moedig samenwerken van vrije, individuele werkers in 't leven te roepen om hun werk op hun eigen manier te doen en om de wereld voor hun werk te winnen, is er een meer dan gewone inspanning vereist. Handwerkslieden moeten zelf hun gedachten stem geven. De waarheid, die zij intuïtief kennen moeten zij verstandelik kunnen uitdrukken. Tegenover de beschaving van mekaniek moeten zij de mekaniek van het denken stellen. Zij moeten alle hulpmiddelen van tradisie en ervaring samenleggen, meer dan ze tot nog toe gedaan hebben. Zij moeten de wereld zuiveren van de nutteloze dingen, die onder de naam van handwerk, heel onze omgeving ontsieren. Zij moeten hun strijdkrachten verrijken en versterken door medewerking van andere partijen: godsdienstige, wetenschappelike en ekonomiese. Wat zij voorstaan is de verwezenliking van een ideaal waar heel de wereld op wacht. Vrienden zullen zeker opdagen, ingenieurs en tekniekers zullen hun inzichten delen en zich aan hun zijde scharen om met hen, door humanizering de hele organizasie van 's mensen werk óm te scheppen, tot een hoger verlangen uit de voldane ziel van werkende en scheppende mensen een hogere vervulling in het leven roept. Dan zal een niewe stijl als lentebloesem uitbreken uit elke tak van de nijverheid.

RENE VERBEECK.

Alfred Ost

Ze zijn al te zeldzaam de gelegenheden waarop we, in een tentoonstelling, werken van dezen kunstenaar te zien krijgen, dan dat we niet elke van deze gelegenheden vlijtig zouden te baat nemen om aandacht te vragen voor den artiest en onze bewondering te zeggen voor zijn werk.

In het paviljoen van de gemeente Borgerhout, op de Antwerpsche wereldtentoonstelling, exposeert Alfred Ost om de maand enkele van zijn werken, waarin de hoofdtrek en de verschillende zijden van zijn talent tot uiting komen: meesleepende kracht, in de uitbeelding van elke levensuiting, zin voor het geweldige en het massale, en tevens een haast teedere bezorgdheid voor kleine maar belangrijke dingen: een lach, den druk van een hand bijvoorbeeld.

Hij is niet op zijn best in de uitbeelding van levensmomenten vol stille, innige tragiek. Wel echter als zijn lijnen en kleuren tafereelen vol opbruisend geweld, vol bewogen leven en aangrijpend-felle dramatiek kunnen weergeven. Dan verricht hij het werk van een ziener en een bezetene die zich van zijn zintuigen en hart overweldigende visioenen wil ontlasten soms in krachtig samengedrongen synthesen, soms in breed uitplooiende werken.

Zeker er bestaat daarbij een gevaar voor vervlakking, een gevaar voor het karikaturale ook al, en Ost is die beide feilen niet steeds kunnen ontgaan. Maar wie kan dit werk onverschillig voorbijgaan en vergeten? Wie moet er niet hartstochtelijk van houden omdat het horizonen opent, of het haten omdat het tartend-schoon is?

En dan hebben we nog niets gezegd over den prachtigen katholieken kunstenaar die Ost is met zijn even dynamisch en even godsdienstig werk.

FRANZ VAN BOGAERT.

Kunst van Heden

Een Wereldtentoonstelling biedt gedurig gelegenheid den afgelegden weg te overschouwen. Ook in zake kunstbeweging is zoo'n gelegenheid welkom.

De bekende Antwerpsche vereeniging 'Kunst van Heden' heeft zich een klein zaaltje op de Tentoonstelling laten bouwen, waar nu, om de veertien dagen ongeveer, een kunstenaar van heden met zijn werk kan uitpakken. Als inlichting geven we hier de namen van de kunstenaars wier werk reeds aan de beurt kwam: Jacob Smits, Eugeen van Mieghem, Richard Baseleer, Georges Morren, Gustave De Smet, Fritz Van den Berghe, Philibert Cockx, Willem Paerels, H. Daye, Edg. Tytgat, Oleffe en Walter Vaes.

In een kronijk kon tot zelfs het feit van dergelijke tentoonstellingen verzwegen blijven, omdat er tenslotte zoo bitter weinig nieuws te zien was. Maar er is gelegenheid geweest om na te gaan welken weg er was afgelegd en welke standpunten er waren overwonnen.

En zoo zien we dat het beenderlooze en weeige expressionisme van De Smet, Van den Berghe, Tytgat tot het verleden behoort. Het is gebeurd zonder brutale afrekening, ja eerder met veel waardeering voor wat er aan goeds in dat werk schuilt als hervormende, vernieuwende kracht. Maar, deze tentoonstellingen gaven andermaal gelegenheid om het vast te stellen, hun werk ligt hopeloos ver achter ons. Omdat het te veel expressionistische kunst is geweest, en te weinig kunst **tout court.** Wij vragen meer eenvoudige en loutere schoonheid dan ons hier wordt geboden in deze experimenten die nooit tot een geheele, áffe verwezenlijking hebben geleid. En als de schoonheid weer zuiverder aanwezig zijn zal in het schilderwerk, zal het ook meer diepgang hebben, meer ontroerend gevoel en meer geestelijken inhoud. Daarheen groeit onbetwistbaar een groot deel van het werk der jongeren die, wars van alle leuzen, tot het eigen hart, den arbeid en de schoonheid zijn teruggekeerd.

FRANZ VAN BOGAERT.

Gewijde Kunst te Antwerpen

Het moet aangestipt, vooraf, dat deze tentoonstelling in overgroote meerderheid werken bevatte die ook op de Pelgrimtentoonstelling, in Februari in de Harmonielokalen gehouden, prijkten.

In de hall van de tijdelijke exposities, op het terrein der wereldtentoonstelling, waren omgeving en omstandigheden even nadeelig als bij de Pelgrimtentoonstelling, zoodat veel weer niet tot zijn recht komen kon.

Alles op deze tentoonstelling behoorde reeds tot het gekende en het geziene, en het gaat niet er dus, binnen het bestek van een actueele kronijk, weer over uit te weiden. Tenandere, een bespreking zou dadelijk een uiteenzetting worden over de grens tusschen godsdienstige kunst en kunst met godsdienstig onderwerp, want deze scheidingslijn was hier niet heel scherp getrokken.

Boeiend was vooral het hier bijeengebrachte werk van Jacob Smits, met zijn sober-sterke innigheid, waar de kinderlijke eenvoud, lijk steeds in de schepping, noch de volle schoonheid noch den geestelijken rijkdom in den weg staat, doch deze

beiden directer tot hun recht laat komen, tenvolle maar zonder schakeeringen. En laten we daarmee dankbaar tevreden

zijn en niet opsommen wat deze ruigsimpele kunst ontbeert.

De retrospectieve van Servaes' godsdienstig werk, trok ook zeer de aandacht. Ze heeft wel eens aanleiding gegeven tot herziening der waarden en veroordeelingen. De critiek heeft den Laethemschen meester haast eenparig hulde gebracht. Het kon ook moeilijk anders toen men hier samenzag die groote hoeveelheid werken, met hun sterk-gelouterde, diep-godsdienstige uitdrukking, hun hoog artistiek gehalte en uitzonderlijk knappe techniek. Interessant was het dan verder den groei te kunnen gadeslaan van Servaes naar zijn kunst van thans, hoe hij van uit de kracht door vormen en gedaanten den arbeidsvollen weg aflegde naar de kracht door het licht.

En zoo zien we reeds in zijn kruisweg - wat nog sterker in zijn jongste Maria-tafereelen tot uiting komt - hoe alles uit de duisternis opgloeit: de teekens en hun beteekenis. Maar we gelooven niet dat Servaes hierin reeds het hoogste met zijn kunst bereikt. Het haast uitsluitend aanwenden van het zeer speciale guldengoud als doorlichte kleur wijst op een vooralnog aanwezige technische of geestelijke ontoereikenheid.

Heel anders is de kruisweg die Evarist De Buck hier tentoonstelde. Waar Servaes doet huiveren en rillen, doet de Buck weeklagen en schreien. Zijn werk grijpt niet zoo doortastend aan, omdat het meer van buiren uit werd opgebouwd en er daardoor minder rechtstreeks ontroerende elementen in deze kunst zijn geslopen. Maar zeer zeker gaat van deze veertien tafereelen - die, lijk de staties van Servaes' kruisweg, onderling eenheid bezitten - een vrome ontroering uit, vooral daar waar het onderwerp des schilders werkwijze dienstbaar was, zoo b.v. in de ontmoeting van Jezus en Maria.

Twee belangrijke kunstenaars hadden nog werk ingestuurd: Jan Huet en Paul Joostens, terwijl we het anderzijds betreurden hier schilder Gille niet aan te treffen. We weiden later speciaal over het merkwaardige werk van deze schilders uit.

FRANZ VAN BOGAERT.

Vers

ER ZEGT ME IETS dat ge nimmer zult keren
dat in uw ziel die angst nooit luwen zal
die u de verten in, steeds altijd weer naar verder vert' deed hopeloos begeren,
maar dieper bedding graaft zoals de stroom
die van de bergen srort naar zon-beschenen dal;
dat nimmer uit uw vingeren zullen glijden
de scherven van uw waargewaanden droom
maar dat ge steeds zult schreien als de dagen scheiden
want er gaat met ieder zon iets onder van uw rust
en als de nachtwind komt en nog het leed niet sust,
steeds huilt dat heimwee in uw bloed,
mijn broer, kom weer, het is nog niet te laat
er is hier in mijn hart om u iets dat me wenen doet
als ik weet dat gij onder de sterren snikken gaat.

ANDRE DEMEDTS.

De Grote Zwerftocht
Spel van alle dag in vier delen

Fragment uit het 4e Deel.

Hij, die genoeg heeft aan zijn zondig leven, voelt eindelik behoefte aan vrede. Een eerste verlangen naar goedheid hoogt in hem op: het lokt aan, maar een zwak moment is voldoende om hem de weg van de donkerte andermaal te laten inlopen met Aimante. Ook hier vindt hij niet het langverlangde licht en de hoogstnodige rust. Masjienaal laat hij zich ten slotte leiden door het Schooistertje. Zal hij nu vinden, vrede en rust? En de dood die gestadig loert... En Aimante die weerkomen kan...

De zeer vroege morgen waarin de donder met laatste bliksemslangen we grolt.
Daarna volslagen stilte.
Alleen 'n haan durft te kraaien zonder krachtstem.
De straat is allereenzaamst, akelig-ledig.
Alles slaapt.
Alleen het licht in de bollamp boven de hoteltoegang brandt.
Het lantarenlicht eveneens.
(Niet ver van de lantaren ligt De Zwerver gestrekt, naast hem het Schooistertje geknield).

HET SCHOOISTERTJE:

(staat op en gaat naar 't midden van het toneel).

Hij slaapt: de storm heeft hem niet opgehamerd. 'n Eerste slaap die langer duurt na zoveel donker strijden. Arme, arme zwerver onder de zwervende mensen! hoe koortsheet is je hoofd. Als de dag straks openbarst, zul je 't zien: dit openspraaiend licht dat alles schoonheid geeft? God, zal in hem het viezioen van oud-verjongde dingen, 't katastrofies spel der ewen overzonnen: zal hij zien het wijde veld waarop Uw almacht 't mooist gedicht tot vruchten rijpt, de tuin, de bloemen, de blauwe lucht, de vogels, het beeldig panorama dezer aard waarover 't leven wondren zingt; zal hij zien de zon, en boven alles, U, o Heer, voor Wie ik enkel ben, Uw kind, 't goede bij de arme zwervers dezer wereld?

(Stilte. De donder is omzeggens geweken. Alleen nog wat bliksem. Na 'n poos ontwaakt)

DE ZWERVER

(hij richt zich op, verdwaasd.)

HET SCHOOISTERTJE

(dat toeloopt)

Slaap, broeder, slaap.

DE ZWERVER.
Ik ben bang.

HET SCHOOISTERTJE:
Waarom? Sluit je ogen: kom. Zal ik je 't gelaat voor de bliksem bedekken?

(zij doet het)

Slaap en laat de vrede dromen in je ziel... Slaap, slaap, zusterken waakt.

('n Lange stilte).

DE ZWERVER

(gooit 't doek weg).

Ik kan niet meer glapen: m'n gedachten botsen tegen elkaar. Ik ben bang.

HET SCHOOISTERTJE

(knikt neen en legt de hand op zijn schouder).

DE ZWERVER:
Heb ik geslapen, lang geslapen?

HET SCHOOISTERTJE:
Vijf uren lang. Je hebt niet eens de donder horen ratelen.

DE ZWERVER:
Heb ik de donder niet gehoord?

(poos).

Ik heb gedroomd: een lange, lange weg. Ik was moe. Je was bij mij en zei me: rust. Ik deed het, sliep... Toen ik de ogen opentrok, was je weg. Ik schreide: nacht hing om m'n hoofd vol duistre duisternis. Ik riep en riep: de nacht bleef donker. 'k Dacht een helder licht te zien -

(stokt).

HET SCHOOISTERTJE:

(na poos)

En ik?

DE ZWERVER:
Ik weet niet meer...

(vrijft zich over het hoofd - kijkt naar de bollamp).

Kun je dat licht niet uitdoen?

HET SCHOOISTERTJE:
Waarom, waarom?

(poos)

Zijn licht verteert al ander licht dat tragies in de straten hangt.

DE ZWERVER.
Het doet me pijn...

(lange poos)

Hamer zo niet, hoofd, hamer zo niet... - Als ik het al zal uitgezegd hebben, alles wat mijn leven heeft bewogen in bitterschreiende nood, heeft doorstormd en doorhuild, zal het dan niet meer branden in mijn hoofd?

HET SCHOOISTERTJE:

Zei ik 't gister avend niet? Waarom zou je nog twijfelen? Straks komt de dageraad: de kerk zal opengaan, enige oase voor de zwoegende mensheid, en uit je simpel bekennen zal de vrede je levensdagen jubelend binnengaan. Je zult niet schreien, nee. Je zult niet langer blikken in die warboel van verleden dingen. Juichen: blank zullen zijn je handen, rein je ogen, en je leven: een niew lied van grasie en volharden. Broeder, denk niet, wil geloven.

DE ZWERVER:

(schrikkend bij 't gerucht),

komt ‘zij’ niet? Ik wou dat zij nooit weer kwam: zij is de duvel zelf.

(poos)

Ik ben zo bang. Ik voel ze komen. Kom dichter bij me, en spreek me nog van mooie, mooie dingen die m'n warrelangst uitbleken. Zal ik durven, kan ik vrede krijgen, vergeving voelen druppelen als dauw over mijn zieke ziel?

HET SCHOOISTERTJE:

(smekend)

Broeder, wil geloven: 't komt.

DE ZWERVER:

(springt op)

Ach, kijk, kijk, die vuile etterwonden van m'n zondig doen, mijn ziel, mijn lijf, mijn leven al vergooid...

(bergt zijn gelaat)

Ik ben zo bang, bang... 'k Wil los, 't zou moeten en 'k weet niet waarom ik zo beangstigd ben.

HET SCHOOISTERTJE:

Denk niet, broeder, denk niet. En grijp op hoop van zegen met bei je handen wat de Heer je biedt.

DE ZWERVER:

(na poos)

Thans hoor ik duidelik de snik van wat 'k verwierp. Weg, vier me niet, roep niet langer: leve Paulie. Ik heb jullie zielen door ergernis verbrand. Ik ben slecht geweest, ben slecht... Volg me niet, volg me niet.

(bruusk ophoudend - als schreiend tot het Schooistertje dat medelijdend opzag)

Zeg me 't nog dat heel dat leven door één simpel zeggen wordt gevaagd, zeg me 't nog dat 'k moet geloven. Ik ben zo bang, bang, bang.

HET SCHOOISTERTJE:

Nee, nee! Straks lach je om al die kleine angsten, in Zijn warme genegenheid vergaan. Hij kent de pijn der mensentragedie, Hij grijpt 't gestadig klimmen en dalen langs de steile wand van 't leven. Hij is edelmoedigheid. Wees simpel, kom, wees blij. In je hart de goedheid die geeft en offert. Kom: harmonies rustig samengaan met Hem. Hij zal je redden. Hij zal je troosten, je bent Zijn kind.

DE ZWERVER:

(na poos)

En als ‘zij’ weerkomt?

HET SCHOOISTERTJE:

Denk niet om wat komt. Verwar niet langer in wat was. Vergeet, broeder, vergeet. De zon mag de nacht niet zien, het licht zal rijzen. Kom, sluit je ogen, rust nog, rust tot de dag aan de hemel geelgoud openblankt. Dan zul je mooier kijken, en over je ziel zal langverbeide rust gaan lijk zachte handen vol genegenheid... Kom, slaap, je ogen staan zo moe. Slaap, ik waak... Ik wek je als het volk ter straat komt, maar dat duurt altoos lang in inze steden, dat weet je... Spreek niet, slaap, Je mag vredig zijn. Je moet...

(stiller)

Slaap, broeder, slaap... Het goede waakt... Slaap, broeder, slaap: de hele straat verslaapt zich iedere dag, en bij 't ontwaken zien zij niet... Slaap... De zon zal boog de hemelboog omgloren... Slaap, slaap, - slaap, broeder, slaap, - slaap...

(Grote stilte...
Langzaam gaat een kloosterklokje aan 't tampen. Ook vogelkens bezingen de komende dageraad.
Naderhand zal de zon stilaan rijzen in al haar weelde en pracht).

DE KOSTER

opent de kerkdeur maar trekt zich terstond achteruit.
Plots staat vóór het Schooistertje, dat opgestaan, 'n paar stappen naar voren was gedaan,

AIMANTE:

(Woedend maakt zij het gebaar van wegsturen)

Weg, jij!

HET SCHOOISTERTJE:

(dat achteruit-

springt, de Zwerver onder haar bescherming nemend)

God!

AIMANTE:
Hij is van mij.

HET SCHOOISTERTJE:
Van mij.

AIMANTE:
Ik gaf hem alles wat hij wou.

HET SCHOOISTERTJE:
Wat hij niet wou: zijn ziel vervloekt de wereld.

AIMANTE:
De wereld is zijn lust: hij kust haar liever dan een bruid; hij mint me.

HET SCHOOISTERTJE:
Mint u niet. Liefde is uit het hart.

AIMANTE:
Zijn hart is dood: hij mint de dans, de lach...

HET SCHOOISTERTJE:
Je valse lach alleen trok aan. Nu rijst zijn echte vreugd. Ik krijg zijn hart.

AIMANTE:
Zijn hart ligt aan zijn zinnen vast. Alles in hem roept om mij, van wie hij zonder moeite krijgt.

HET SCHOOISTERTJE:
U krijgt hem nooit. U krijgt hem nimmer weêr. U hebt geen recht op hem.

AIMANTE:
Ik heb het meeste recht op hem. Ik gaf.

HET SCHOOISTERTJE:
Niets, u gaaft niets. Hij is van God.

AIMANTE:
Aie, aie!... Ik moet, moet hem hebben, moet. Hij is van mij, van mij. Weg, uit m'n weg.

(zij drukt het Schooistertje achteruit en springt op de Zwerver toe die zij uitzinnig losschudt).

LODE LAGASSE.

Filmproblemen

Feitelik komen ze allen neer op het volgende: de kinegrafie is een zelfstandige kunst, die zich een eigen orde schept en in wezen van de andere kunstuitingen verschilt.

Wij kunnen de kinegrafie reeds beschouwen als de kunst, die de tijd in vlakke begrenzing der ruimte projeteert. Evenals de onbeweeglike plastiese kunsten is ze een funksie van de ruimte en evenals de ritmiese kunsten is ze een funksie van de tijd. De kinegrafie geeft de ruimte in de kunst voor de eerste maal als aktiviteit, wat de ruimte in werkelikheid ook is. Ze had enkel tot nogtoe een topografiese waarde: in onze geest bestond de ruimte enkel om bewegingen te situeeren. Nu wordt Ze een aktief medewerker van de geest. Hoe beter de film de sinteze van tijd en ruimte-in-beweging verwezenlikt, hoe dichter ze haar onafhankelikheid, haar zuiverheid zal benaderen.

De kinegrafie heeft haar eigen uitdrukkingsmiddelen en een uitdrukkingswijze, die berust op bepaalde wetten. De fundamentele wet der kinegrafie is en blijft het visuele ritme: de aaneenschakeling der beelden, hun duur, hun plaats in het werk, hun samenstelling, de afwisseling der plans, het spel der akteurs, zijn zovele elementen die de film samenstellen. Door de ontwikkeling van tekniek, toestellen en artiesten is het de filmschepper mogelik geworden - naarmate hij de hulpmiddelen van zijn kunst beter leerde kennen - zich integraal uit te drukken door het scherm. De toeschouwer kan, in meerdere of in mindere mate naar gelang zijn ontwikkeling en de hoedanigheid van de film, vatten wat de schepper heeft willen zeggen.

De met stille beelden opgebouwde film kan bestaan in zichzelf. Ze kan zeggen al wat ze te zeggen heeft. Als ze in gebreke blijft, dan is het heus haar fout niet; dan zijn zij, die zich van haar niet konden bedienen, de schuldigen. Er zijn ook schilders die met penseel en palet niet kunnen omspringen. Moet men daarom eisen dat men aan hun schilderijen een fono toevoege?

Klankfilm.

Nochtans ontmoet men heden mensen, die het goed menen en die het er op aanleggen om de kinegrafiese wetten af te breken, door de film te laten zingen en spreken. Ze beweren de artiestieke waarde ervan te verhogen. We menen dat, waar de kinegrafie de menselike gedachte volkomen kan uitdrukken en de ontvoering en de belangstelling tot hun maksimum kan opvoeren en aldus kan fungeren als kultureel uitdrukkingsmiddel van mens tot mens en van nasie tot nasie, de noodzakelikheid er een sprekende masjiene, hoe volmaakt ook, aan toe te voegen, ons niet zo dringend toeschijnt, als sommigen het verklaren.

Deze niewigheid is ten andere niet geboren uit de wens beters te leveren, maar uit ekonomiese omstandigheden. Het publiek werd de altijd eendre aventuren beu, en de magnaten der Hollywood-industrie hebben in dit niew procédé een middel gevonden om de niewsgierigheid van de massa, die hen miljarden bezorgd heeft, weder op te wekken. Hun betaalde kritiek lanseert de niewigheid onder de leuze van een niewe estetiek. Eigenlik komt het er op aan een bizonder bloeiende handel, die er bijna in geslaagd was een wereldmonopool te vormen, maar die in de Verenigde Staten begon te kwijnen, niew leven in te blazen.

Verhoogt de klank de uitdrukkingsmogelikheid van de film? Elk kunstwerk suggereert meer dan het nauwkeurig aanduidt. Het meest volmaakte kunstwerk is niet dat, wat het nauwkeurigst kopieert. Op het witte scherm is het niet noodzakelik al de elementen van een beweging te geven, om die beweging voor de geest te roepen. Nog minder is het onontbeerlik aan de beweging het gerucht toe te voegen, opdat zij haar hoogste uitdrukkingsmogelikheid bereike. De geest van de toeschouwer verbeeldt zich met juistheid en snelheid de geruchten, die de beweging in de werkelikheid begeleiden. Het voortbrengen van die geruchten kan misschien de geestesluiheid strelen van de toeschouwer, maar het ontneemt aan de film één der elementen waardoor zij de geest boeide: het inwerken op het verbeeldingsvermogen.

Het is misschien niet onmogelik dat kunstenaars, die overal het schone maken, waar het zich ook moge verbergen, erin slagen het beeld en de klank tot een harmonies geheel samen te brengen. We vragen niets meer dan er aan te mogen geloven. **Maar indien zulks ooit tot stand komt, dan zal het zeker zijn onder een andere vorm dan de slaafse, banale weergave van toneelgeruchten.**

De sprekende beelden.

Naar aanleiding van deze niewe uitvinding hebben velen georakeld, dat voortaan het toneel om zeep zou zijn.

Zolang de film zich in de stilte ontrolde was zij, - dank zij haar internasjonale uitstraling, mogelik gemaakt door de gemakkelik te vertalen ondertitels, en dank zij de zeer bizondere smaak die zij allengs gevormd had voor de stille vizie, - een gevaarlike mededingster van het toneel. Maar van het ogenblik af dat de film door het woord het toneel wilde evenaren, het als het ware wilde opslorpen, heeft het toneel van de film niets meer te vrezen.

Want de sprekende film is een nonsens. Op het scherm zien we beelden, geen lichamen. Beelden horen we niet maar zien we. De sprekende beelden geven een makabere indruk. Op het toneel is de stem levend. De zaal is voor de akteur de natuurlike ruimte waarin zijn stem weerklinkt. De beelden op het scherm ontwikkelen zich in het midden, dat de film voorstelt: een veld, een boot, een kamer, een straat, een vallei, ttz. bijna altijd buiten de zaal. En niettemin weerklinkt de

stem altijd in de zaal, wat een akelig, onnatuurlik effekt teweegbrengt.

Welke ook de verbeteringen mogen wezen: het zal steeds moeilijk blijven tussen de kinegrafiese interpretasie en de tooneelmatige een voldoende eenheid, een homogeniteit te bekomen. Een der twee faktors zal altijd en overwegende plaats innemen. En er bestaan veel redens om te vrezen dat de voortbrenger zich heel weinig om de vizuele waarde van de film zal bekommeren, van het ogenblik af, dat hij het talent van een toneel- of music-hall verdette op het voorplan zal kunnen schuiven, om munt te slaan.

Een deel der toeschouwers zal dan altijd onvoldaan blijven, naar gelang deze een voorliefde koesteren voor film of toneel. De noodzakelikheid de beelden aan de zang of de dialoog aan te passen tast de basis van de kinegrafie zelf aan: het vizuele ritme. De sprekende film geeft ons gefotografieerd toneel: de meest verderfelike vorm van de kinegrafie, die ze in haar primitieve gebreken doet hervallen.

Film en akteur.

Men heeft de gewoonte het spel van de akteur te beschouwen als los van het verband, dat de film samenstelt. Men is geneigd sommige akteursprocédés over te nemen, voorwendend dat hij, die deze procédés gebruikt, een merkwaardige handigheid ten toon spreidt. De akteur moet in zijn spel geleid worden door de sterke tucht van de film-samensteller. Ik meen dat niets zozeer te vrezen is als het Amerikaans sisteem der vedetten door het scheppen van films, samengesteld om uitsluitend tot middel te dienen voor om 't even welk akteur, - tenzij die akteur genie bezit en zijn persoonlikheid het al meesleurt: de prinsiepen, de regels en de rest.

Een dergelike opvatting van de akteur, aangemoedigd door de onwetendheid en de zwakheid van het publiek, door de bluff van de publisiteit en het gebrek aan energie bij een groot gedeelte der kritiek, zou de kinegrafie langzaam doen ontaarden in de laagste der foorkurioziteiten.

Film en muziek.

De film kan het stellen zonder muziek. Beter nog dan een toneelspektakel, ofwel moet de film van een spesjaal soort zijn, gelijk het lieries toneel: de opera.

Het ritme van de film vergt een gans andere aandacht dan het ritme van een tooneelopvoering. De aandacht van het oor kan herleid worden tot het reflekse verschijnsel: de verstaanbaarheid van het woord. In de kino wordt de aandacht van het oog herleid tot de verstaanbaarheid van het beeld. De kino-muziek mag dus bij de toeschouwer geen reaksies opwekken, die strijden tegen het kinegrafies ritme, tz. tegen de reaksies die het gevolg zijn van de wil van de film-schepper.

In het licht van deze beschouwing blijkt het dat de film en het modern simfonies orkest onverzoenbaar zijn. Dit orkest heeft, door een ophoping van auditieve gewoonten gedurende een lange jarenreeks een machtig vermogen bekomen: in de geest van de toeschouwer, de dingen van het toneel onvermijdelik op te roepen. Het

kino-orkest moet niewe sonoriteiten bezitten. De ritmiese en simfoniese bazis er van mogen in niets herinneren aan het klassiek orkest van de opera. Het probleem kan vergeleken worden bij dat welk oprees bij de ontwikkeling van het verniewende toneel. Het is niet à priori noodzakelik dat de muziek de film schijnt te volgen. Een film kan zich aanpassen aan een muziek, die gans natuurlik en soms wel langs afwijkende wegen, de opgewekte gevoelens volledigt, zonder van de toeschouwers de strikt muzikale aandacht te vergen.

Film, poezie en wetenschap.

Als bemiddelaar tussen de wereld en de menselike geest gebruikt de kinegrafie een mekanies alaam, dat met een volstrekte nauwkeurigheid opneemt vormen en verbanden, verscheiden tot in 't oneindige en de dinamiek der meest bescheiden en vluchtige werkelijkheden. Het vertrekpunt van de kinegrafie ligt in de wetenschap. Haar automatiese middelen van voortbrengst zijn strikt wetenschappelike procédés. De tekniek konstateert zonder ooit tussen te komen. Zij voegt niets toe aan het voorwerp, de beweging, die zij enkel opneemt. De kinegrafie is een geweldig oog, dat groot en juist ziet. Doch het volstaat niet dat zij groot en juist ziet: zij moet ook verder en hoger zien. De poëzie zal haar leven eerbiedigen en beminnen. Ik denk hier aan het misterie, dat overal in de wereld schuilt en dat een te grote nauwkeurigheid kon verdrijven en doden. Het ware jammer moest het wereldbeeld, dat de kinegrafie heeft, dat misterie missen.

Maar de kinegrafie vindt in haar eigen zelf het heilmiddel tegen het gevaar, dat voortvloeit uit de mekaniese aard van haar middelen. Terwijl de tekniek konstateert suggereert ze en onderwerpt ze aan de beoordeling van de geest de oneindige aaneenschakeling van de opgenomen elementen. Aldus geeft ze de geest gelegenheid niewe werkelikheden met zich te vereenzelvigen, opdat hij, aldus verrijkt met die niewe werkelikheden, zijn vlucht kunne nemen naar niewe mogelikheden, niewe hipotezen, niewe akkoorden, waarvan de verscheidenheid aangroeit en uitdeint als een opklimmende meetkundige reeks. Dit is wel het wonder: dat de kinegrafie, die ons moet binnenleiden in een poëties universum dat tot nog toe voor de kunst een braakland is gebleven, haar oorsprong heeft in de wetenschap en aan deze haar middelen ontleent. Nooit hebben wetenschap en poëzie zo innig samengewerkt.

NILS LIENER.

Boekbesprekingen

Maurits van de Walle. Een Dialoog over Verschaeve's ‘Maria Magdalena’. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. 1930. 8 fr.

Dit is geen wetenschappelik vorsen naar de dramatiese eigenschappen van dit uiterst merkwaardig tooneelspel; dit is geen zakelik betoog over de speelwaarde van Verschaeve's drama; veeleer is dit een diep bewonderend tasten naar de ziel van Verschaeve zelf, in de zo afzonderlikdiepe, zo in het licht verloren en gevangen ziel van Mirjam.

Waarom voor een kunstwerk staan philosoferen? Het is niet essentieel de oplossing van een probleem, maar het is een phenomeen, als een bloem, als een boom, als het leven der natuur. Niet met principen, geleerdheid en theoriën vangt men haar zin, maar met het ontvangend hart. Alle openbaring komt door de ontroering. Doet het hart niet mee dan wordt het onmogelik ook maar iets te begrijpen, zo verklaart de auteur zelf in deze dialoog, die dan ook van een vreugdevol zich neerbuigen en een hartstochtelik zich onderdompelen in het kunstwerk getuigt.

Al erkennen wij zeker, bij ieder oordeel, het verstandelik krities inzicht, toch waarderen wij ten zeerste de liefdevolle bewondering van deze Verschaeve-ken-

ner, voor wie ‘Maria Magdalena’ een symphonie is waarin hij blind en wild wordt meegerukt.

Maurits Van de Walle, leidt ons, als een zekere gids door heel dit gewrocht heen en doet ons vaak ademloos luisteren naar zijn uiterst knappe interpretasie, waarvan ieder bestanddeel uit Verschaeve's werk werd genomen.

De zeer originele vorm die hij voor dit opstel koos, gaf hem daarbij vaak de gelegenheid te repliseren op de verkeerde meningen die rond dit mysteriespel ontstonden.

Zo gaf Maurits Van de Walle ons een niewe gelegenheid Verschaeve's schepping te herbeleven ‘herrlich wie am ersten Tag’ in al haar frisse waarheid en in al haar niewe schoonheid.

PIETER G. BUCKINX.

Pascha. Mysteriespel in drie tafereelen met voorspel. Voorwoord van C. Callewaert. Uitgave: Liturgisch Bureau. Steenbrugge. Uitg. ‘Excelsior’, Brugge.

Het spel is bedoeld als een aanschouwelijke en levende voorstelling van het groote Paaschgebeuren. Ieder onderdeel behandelt een afzonderlijke phase van het lijdensdrama: ‘'t Lijden voorspeld’ ‘Het Lijden’ ‘Het Kruis’ ‘De Glorie der Verrijzenis’.

Deze phasen worden dan eerst bezongen door een vrouwenkoor, en dan in een levend beeld door de verschillende personen uitgewerkt, dit met behulp van een zeer karige woordentekst.

Het geheel is handig ineengestoken met bijbelcitaten en liturgische zangen. Ik meen echter dat het bij een opvoering wat magertjes moet aandoen.

Met behulp echter van de moderne lichttechniek, en van een stevige muzikale onderlijning, is er een mooie verwezenlijking mee te bereiken.

RIK DELPORT.

Als de ooievaar komt, lief en leed uit de praktijk eener vroedvrouw, door Lisbeth Burger, uitg. Standaard Brussel, ingenaaid 35 fr., in linnen stempelband 50 fr.

Uit de inleiding van heer Dr. Daels knippen wij:

‘Het boek van vroedvrouw Lisbeth Burger is een gezond boek en daardoor in hoogste mate een gezondmakend boek. Er gaat een overweldigende kracht uit van dit boek, zoo eenvoudig en nederig geschreven, zoo zakelijk en openhartig opgesteld.

Haar praktijk van vroedvrouw, van hoogstaande vroedvrouw, die de plichten van het ambt ten volle beseft en vervult, heeft haar gebracht midden in het intieme moderne leven... met al de lijdensgeschiedenissen die zich afspelen vóór en rond het kraambed. In den loop van veertig jaren praktijk heeft zij, begaafd met een klaren geest, een fijnvoelend hart en een bizonder scherpe waarnemingskracht, kunnen ervaren hoe het karakter en de fouten van de ouders, hoe de wantoestanden en de

tekortkomingen, hoe de verkeerde opvattingen en gebruiken, hoe de zoogezegde moderne levensbeschouwingen de bron worden van allerhande onheil.' Ik heb inderdaad geen boek te liever gelezen dan het boek van deze eenvoudige vrouw, die zo diep heeft durven te kijken i de misstanden van onze moderne eew nzake geboorten. 'Ik zal geen literatu r schrijven' zegt ze reeds in het begin, én zij heeft het ook niet gedaan, maar negeren kan wel niemand dat uit dit boek bij momenten zo 'n bittere aanklacht tegen zoveel gruwends en zoveel laag-naar-de-gronds gaat dat in meer dan een geval de gapende leemten openscheuren van de kinderopvoeding, - zo'n overweldigende ontroering die doet medeleven en ten slotte met 'n lach laat neerkijken in het mooie dat wij, arme zwervers aan dit leven kunnen hebben.

Er zijn dinges in dat werk welke voór immer voór onze ogen zullen staan, ik zou zeggen, die ons kunnen zijn een richtlicht en een voorbeeld tegelijk voor ons eigen leven. Het is zeker een diep boek dat in alle biblioteken hoort en in alle handen van mensen die nog weten wat plicht is en moraal, opdat zij het zouden doorgeven en pelgrims worden. Iedereen zal dit boek graag herlezen. Meerdere aanbeveling is wél niet nodig: de twede vlaamse uitgave van dit boek is reeds gebeurd, nadat de eerste in 'n drietal weken was uitverkocht.

LODE LAGASSE.

Critiek en beschouwing. door Urb. Van de Voorde. Uitgave De Sikkel. Antwerpen. 1930.

Ik weet het wel, gij zult niet overal eens zijn met wat deze dichter-kritikus hier betogen komt. Waarom dan zoudt gij dit boek lezen, als gij daaruit niet leren zult, als het u niet in tegenspraak brengen zal met uw eigen, wellicht zo begrensde kunstbegrippen, waarmee gij het steeds zo roerend eens zijt?

Urbain Van de Voorde is vooral dichter. De dichter voor wie het leven hoofdzakelik kamp is, altijd en overal. De dichter die steeds gegrepen heeft naar het algemeen-groot-menselike, de vervoering van het liefdeleven, het smachten van de ziel naar loutering en de angst van de geest voor het groot Mysterie.

Zo werd dan ook deze eerste bundel kritiese opstellen niet vooral een boek over dichters, doch over poëzie.

Urbain Van de Voorde moest hier voortdurend stelling kiezen en zichzelf verdedigen tegen uitlatingen van Wies Moens, J.A. Mussche en Victor J. Brunclair. Hij deed dit echter op een wijze die bewonderenswaardig is en sympathiek. Het gaat hier niet vooral rond personen, het gaat hier rond het naakte, zuivere begrip van poëzie.

En waar vele jongeren - waar zij zichzelf te verdedigen hebben - voortdurend akrobaatje spelen, jongleren met encyclopediese wijsheid en vaak in de grofste hatelikheden vervallen, doen deze opstellen weldadig aan, om de ernstige toon die er uit spreekt.

Hier is een mens aan het woord, met hartstochtelike overtuiging, met een germaanse kultuur, met een klassieke onderlegdheid en met een ruim inzicht in de problemen der moderne poëzie.

Weinigen in Vlaanderen bezitten die hartstochtelike bezetenheid en tevens die kalme beschouwing in de schoonheid, die rustige ernst die met liefde tot het kunstwerk gaat en het naakt en groots voor uw ogen herrijzen doet.

Daarom juichen wij dit boek toe - en zien reeds nu verlangend uit naar de volgende bundels - omdat hier een dichter de moed had de verantwoordelike taak op zich te nemen stelling te kiezen en de schoonheid dichter te brengen bij het volk.

PIETER G. BUCKINX.

Ingekomen Boeken:

DE PRESIDENT VAN HET VLIEGENDE WIEL, door Antoon Thiry. N.V. Standaard Boehandel, Antwerpen.
DE WASSENAAR, gedichten door Aimé De Marest, Boekh. De Standaard, Antwerpen.
ODUSSEUS ACHTERNA, door Marnix Gijsen, Boekh. De Standaard, Antwerpen.
KWATRIJNEN, gedichten door Maurits De Doncker, Goudkever, Gent.

[De Tijdstroom 1930 nr. 2]

Gedicht

Vaarwel al kan ik u niet laten varen,
ga aan mijn hart voorgoed voorbij -
veel zal genezen door de tijd en veel bedaren
dat nu nog rustloos kreunt in u en mij.

Ik werd niet bitter toen ik veel moest breken,
in mijn verzaken tans ben ik het niet.
Laat ons nu gaan zonder elkaar te smeken
om medelij, met elks verdriet.

Laat gij het eerst mijn handen rusten,
dan ben ik zekerder over mijn eigen macht
Mijn God, tussen de velen die elkander afscheid kusten,
waarom zijn wij zo weifelend en zo ontkracht?

Ik kan u schier niet laten varen
en ga toch heen - ga gij toch heen; -
de wereld ligt voor ons, vergetelheid en jaren,
o kom, nu dapper zijn - en elk alleen.

André Demedts

De Lantaarn. - Fragment Door Jan Vercammen.

Parodos.

Mijn vriend, dit boek zal me een pijn zijn en een genot. Zooals de vele avonden, die we samen hebben verdroomd of verpraat. Meest verdroomd...

Maar in onze eenzaamheid spraken dromen luider en juister dan welk woord ook. Nooit wendden we de blik af, waarmee we peilden naar elkanders diepste leven.

We gaven alle sleutels - onbevreesd. Misschien is in de donkerte van het nietweten een kleine sleutel blijven hangen. Misschien is er een kamertje dat nooit opengaat. Zelfs niet voor onze dierbaarste beminden. Misschien ook niet voor onszelf.

Leemte? Oneerlijkheid?

Om het even. We wilden het niet. Dan misschien heel zwakjes tegen onze wil in. Wil tegen wil. In de mens splitst ieder vermogen naar de dualiteit van zijn wezen. We weten het zelf niet altijd.

Een pijn en een genot.

Uren, dat ogen hard en blauw werden als stalen muren. Met muren redeneert men niet. Men loopt er evenmin tegen in. Men gaat ze rond. Neen. Men wacht. Geloven! Dan valt de bres en de zon staat in de holte. Er is een puin. Maar er is een weg.

Ook in Desember wordt het altijd weer dag.

Uren, dat ogen week werden en zacht als roos en heel licht blauw. Parelen smelten tussen de wimpers en scheppen de begocheling van een regenboog om alle mensen en alle dingen. Ook om het sijfer op de uurplaats. Om de dingen is het wel eens mooier dan om de mensen. Ook om de geluiden. Alle geluiden. Ook zij die niet bestaan. Wat geeft ons het grootste geluk? Het bestaande? Het niet-bestaande?

Soms is er dan één boog, die geurt als een tuil: de geur van de herschapen wereld na de donkere verschrikkingen van de zondvloed. Noah geknield aan zijn brandoffer. Wij voor het altaar van ons eigen leven. In alle oogen: bouwstof voor niewe, of puinen van verzonken paradijzen. Of allebei.

In de ruimte het breek-geluid van stellingen, die storten naar afgronden, waarover God barmhartig zijn handen geopend houdt.

Uren, dat de parels stollen. Dauw op hete handen, die zoeken of samenvouwen. Er is altijd het vuur. Maar de ruimte koelt. We zij ten allerlaatste toch altijd blij om wat van ons is uitgegaan: goedheid of verlossing.

Avond-uren overvloeiend van bewustzijn. Morgen-uren; we komen als kinderen uit de nacht. De herinnering hebben we van ons voorhoofd weggewassen. We weten, dat ze terugkomt. Maar ze komt nooit meer alleen.

Uren vol van het geschetter der schelle trompetten, die de strijd begeleiden.

Uren velerhande, die wegzinken in het licht der woorden. Die zelf lichten in de duisternis, en duister worden in het licht.

Dit wordt je dagboek, mijn vriend. Alleen zijn er geen data. Er is alleen de tijd en de ruimte: de lantaarn en het zilverdoek.

Wil je even de lamp aandraaien? Het licht blijft in de lantaarn. Volledig is hij afgesloten. Er buiten blijven alleen en alle schaduwen.

Ze leven slechts omdat we zelf leven.

We leven dus.

En we nemen niet aan: ik denk, dus ik ben.

5.

Weer was de dag hoog-blauw.

Er is een bedelaar voorbij mijn venster gegaan. Je hebt hem niet gezien. En toch is het, of er iets van hem met je binnenkomt.

Aan de andere kant van de stroom is er een vedel.

'n Avond, mijn vriend. Uit gewoonte zo maar. Is het wel avond? Als hij nog niet kwam, zullen wij wachten. Met hem komt de vedel nader, al zien we niet de vedelaar. Plots brak de muziek af op een heel hoge toon, die was als de zindering van een open wonde.

Nu zingt hij. Laten we luisteren. En zwijgen tot het lied is uitgezongen. Want hij is een mens. Ook niets méér.

Neen, nu zal hij niet meer vervolgen. Als hij zwijgend aan het venster voorbijgaat, wuift in de bomen boven hem het welkom van vele torens.

De dolaard gaat. Hij zoekt het midden der wereld. En de eerste van de scharen.

Als nu de wereld een vlak was, dan lag ginder tussen de verre westelijke bergen het eindeloos-bloeiende dal. Maar nu is het slechts een illuzie.

Een méér.

En straks één minder. Als in de diepten van de droom de vleugelen van het ontwaken slaan.

6.

Heb ik je niet gezegd: Je bent niet zo sterk als je het voorwendt.

Wat je me nu niet zegt, dat weet ik. Ik wist het vóór jou. Ik weet, dat je nu weer naar je meisje ging. Zoals ik toen wist, dat het uit was.

Och ja, mijn vriend, hij die men kent is altijd verschillend van hem die men kent. We voelen altijd de drang van een voorbije beeld. Voor het niewe beeld hebben we niet de sleutel. We beoordeelen de schijn als realiteit. Achter het geïrizeerde waas van een glimlach of aan de bron van een traan zit de eenzame wandelaar. En wacht op het uur der openbaring. Dat misschien nooit komt.

Zo leven we van illuzies, mijn vriend. Dat is het dageliks brood onzer ziel. O! dat geslacht van de honger, dat geen plaats meer vindt in de levensorde: dood alle illuzies van verleden en toekomst. En het heden is alleen de honger.

Laten we bidden voor hen. Want wie te veel begrijpt, kan niet genoeg geloven. En wie niet gelooft staat met gebonden armen in de kamp.

En laten wij de Vader danken.

Jan VERCAMMEN.

Alain Fournier

Alain Fournier, de tere kinderlike jongen! Het is misschien een legende geweest, een vertelsel dat veel te gauw gedaan was, en dat we nu weer zoeken willen, als het oude prentenboek uit ons jeugd, dat het domein was van onze dromen en ons verre staren naar blauwe horizonnen van een vreemd en mysterieus geluk!

Is de droom niet de enige belofte van het waarachtige leven? En dan, wat kan het ons tenslotte schelen, aan de droom van Alain Fournier hebben we meer dan genoeg: 'Le grand Meaulnes' is geen literatuur. Hij, die zich had voorgenomen romans te schrijven voor de boeren, het volk zijner geboortestreek, schreef in een zijner talrijke brieven aan Rivière; '**Aller droit au coeur de quiconque sans éveiller aucune idée de littérature.**' En dàt is misschien een der meest-fascinerende factoren van 'Le grand Meaulnes'. Men vergeet dat het literatuur zou kunnen zijn.

De rijkdom van ons leven ligt verborgen in de jeugd. Fournier had wel het recht naar eigen begrip de droom te bepalen: 'L'immense et imprécise vie enfantine planant au-dessus de l'autre et mise en rumeur par les échos de l'autre.' Fournier wilde terug naar die dromen, terug naar de jeugd, omdat de wereld hem niets openbaarde dan ontbering en pijn: 'Mon credo en art et littérature: l'enfance!'

Het drama van 'Le grand Meaulnes' is de geschiedenis van een kind, geschreven door een kind. Het is de getransfigureerde wereld van een smartelike en angstige zoektocht, die te uitsluitend beleefd en ontleed is geworden door z'n eigen slachtoffer. Maar het is ook de gezochte, de gewilde mislukking geweest van een avontuur, het enkele gewichtige avontuur in ons leven. Dat zullen we best voelen door de geweldige drang die er heerscht om de episoden maar altijd voort te zetten en ze op te stuwen in een andere wereld, een andere tijd. Na een plotselinge ontwaking en de diepe wanhoop die in hem aan 't groeien is, tracht Fournier de droom te hervatten, dáár waar ie hem had moeten laten; zich te storten in een twede slaap, waarin zouden herleven de beelden van de eerste roes. En dan, wanneer de voornaamste figuur - Fournier zelf - het zó betrachte einddoel heeft bereikt, dan zal ie zich geweld aandoen, dan zal ie er toe komen hem te overtuigen - zichzelf te overtuigen - van het fatum dat ie altoos, van in den beginne fataal te laat komt. Vandaar de angst die ons soms in het werk van de fantastiese Fournier aangrijpt; van daar de magiese kracht die zo begeesterend werkt in dit gezonde, direkte, evenwichtige werk, - al schijnt het geheel in z'n evenwicht en rust, toch hier en daar wat bleek; -; van daar ook dat bij de lezing van dit boek ieder gedacht aan literatuur te vergeefs is en volledig achterblijft. Daar is de onwankelbare logiese kracht van het kind met z'n zuivere serene poëzie die de fascinering en de charme zijn van 'Le grand Meaulnes' En even gaan we denken aan dat andere meesterwerk 'Marie-Claire' van Marg. Audoux dat wel meer naïef en meer mysterieus is. Uit de menigvuldige brieven van Fournier weten we welk een geweldige indruk dit vreemde werk op hem teweegbracht; - zoveel te sterker, omdat z'n gevoelens geheel verschilden van die van Marg. Audoux, die aangetast schenen door het intellectualisme.

Wanneer we de vier grote boekdelen lezen der briefwisseling van Fournier met Rivière dan voelen we ons plots aangegrepen door een sterke verwondering om de geweldige literaire geest, de hardnekkige kritiek, de diepe ontleding der teksten, stijl en ideeën. En plots schijnt het vreemd, hoe het mogelik was dat 'Le grand Meaul-

nes' in die omstandigheden van zo'n hartstochtelike ontwikkeling is kunnen ontstaan. Maar daar was in Fournier bewaard gebleven de ongeschondene kinderziel, die leefde en zich bewoog in een eigenmachtig-gekrëeerde wereld, en hierdoor het werk vrijwaarde van alle literatuur. En nochtans, in diezelfde briefwisseling zullen we reeds hier en daar het lichten van een zin ontdekken, die ons reeds overtuigt van de fijnheid en de waarde van z'n talent. 't Is vooral in de brieven geschreven te 'la Chapelle-d'Angillon' dat we weervinden z'n grote liefde voor de mensen en z'n geboortestreek. Men zou mogen bevestigen dat 'le magasin de la tante Julie', zo fijn en nauwkeurig beschreven bij de aanvang van het derde deel in 'Le grand Meaulnes', ontstaan is uit direkte herinneringen; en nochtans er is niet het minste innerlik verschil tussen deze beschrijving en 'le domaine mystérieux', die uitsluitend een ingebeelde geschiedenis is. Maar er is de absolute versmelting van droom en werkelikheid, zowel als de geleidelike evolutie der personnages: Meaulnes en François Seurel. Zou dit kontrast niet het kapitale thema zijn van een verhaal dat tezelfder tijd legende en herinnering is? Het wonderlike, dat door z'n toevallig ontstaan zeer natuurlik schijnt voor het kind, zal z'n ware mysterie heroveren in de schemering van het getransfigureerde verleden. En naarmate de naïeviteit van het kind wegsmelt met het voorbije, groeit er in de jongeling het besef dat het alles onwederroepelik verloren is. Misschien is er in hem nog een laatste worsteling om zich te overtuigen en nog te kunnen geloven dat het eenmaal toch bereikt is geweest, dàtgene wat eens z'n verlangens en het doel van de tocht was; maar tevergeefs: het geloof is onherstelbaar verloren.

- En hieruit had Fournier begrepen dat onze rijkdom ligt in de jeugd. Het kreeg voor hem de betekenis van een zoeken naar het Paradijs, en het wordt een mijmeren over het land zijner kindsheid en het jonge meisje dat ie eens heeft ontmoet een avond te Cours-la-Reine. Het wordt een heen- en- weer- gaan van droom naar bittere werkelikheid, van het grenzeloze tot de diepste mysteriën in het vage kinderleven: de tocht naar het Verloren Paradijs.

Fournier wist dat er een Paradijs **moest** zijn: ie wou het vinden of vergaan!

Johan EGILL.

Biografiese nota.

Alain Fournier, zoon van een onderwijzer, werd geboren 3 Oktober 1886 te la Chapelle-d'Angillon, kanton Cher in 't hartje van Frankrijk. Wou eerst gaan studeren te Brest voor zee-officier; vond echter wiskunde te moeilik. Kwam dan studeren aan een lyceum te Parijs, om taal-leeraar te worden, maar slaagde niet in het eksamen. Verbleef nadien een tijd te Londen en werd daarna kunst-redacteur aan '*Paris-Journal*'.
Fournier onderging in zijn eerste werk sterk de invloed van H. de Régnier, J. Laforgue en Francis Jammes. - Claudel, Gide en Péguy openbaarden hem nieuwe wegen, en op aanraden van zijn grote vriend, de betreurde Jacques Rivière (1886-1925), schreef ie een roman '*Le Grand Meaulnes*' (uitg. Emile-Paul, Parijs), die een blijvend meesterwerk is.

Na zijn dood - ie sneuvelde aan het front 22 Sept. 1914 - werden zijn overgebleven gedichten en prozaschetsen verzameld en uitgegeven in een bundel '*Miracles*' (uitg. Nouv. Rev. Française, Parijs) door J. Rivière, die er een meesterlike inleiding voor schreef.
Aan de grote innige vriendschap van Fournier met Rivière (die later z'n schoonbroeder werd) hebben wij de vier prachtige boekdelen te danken: '*Correspondance de J. Rivière et A. Fournier*' (uitg. Nouv. Revue Française).

Lied

Over de zeeën, zwalpend zonder rust,
Zwerft mijn verlangen rond van kust tot kust.
Op zoek naar Hem die mij in 't leven riep.
En in mijn boezem dezen afgrond schiep.

Naar al de sterren heb ik mijn verdriet geschreid,
De werelden die wentelen vol vuur,
Maar steeds was het een botsen op den muur
Van ons arm mensch-zijn, een getuur
Naar 't allerschoonste: Englenreien,
Een regenboog van gensters door 't azuur.

Ik ben heel heel klein, Gij zijt heel groot, maar breed
Zwalpt van Uw Wezen door mij heen een leed
Onuitgesproken, en een wilde pijn,
Een steigerend verlangend om bij U te zijn.

Op alle harpen, op cithaar en fluit,
Zing ik Uw Schoonheid en Uw Grootheid uit,
Totdat in mij die afgrond onomhuld
Door d'afgrond van Uw God-Zijn wordt gevuld.

Ik leg mij op de knieën, en ik schrei,
Ik zal niet morrend klagen meer, maar blij
Door 't leven gaan, als een verstandig kind,
Dat pijn heeft maar wel weet hoe 't wordt bemind.

Jan Melis.

Kunstschilder Eugeen Van Steenkiste Romantiese Kunst

> Diese Bilder sind voll geheimer Schönheit aufrecht ùnd aufrichtig in Ausdrùck ùnd zùgleich intùitiv als Malerei gesehen. Alles in Allem eine Welt wohin kein Filmphotograph hingelangen kann.....
> Lùdwig Fahrenkrog.

Ik hou van U, wondere dromer, heerlike dichter, zingende ziel: uw doeken, lokkende sprookjeswereld vol mysterie en

wijding, naïeve uiting van levensvolle schoonheid waarover stil, als met een zacht schreien, de wekroep naar hogere dinges trilt...

Als U me die mooie Lentedag langs 'n verdoken trap naar uw ‘schilderskot’ liet klimmen, en paffend aan uw Duitse pijp - 'n dierbaar aandenken uit droeve zwerversdagen - me plotseling in de kleurenweelde van uw diepgeliefde schilderijen bracht, hebt U geweten dat ik met onzeglike blije emotie - hoe graag ik nog lang had willen keuvelen - naar de straat ben gedaald omdat U me in zo kort een tijd zo hoog hadt laten klimmen?

Omdat ik toen van U ben gaan houden, van uw doeken en uw dromende hart, had

ik nog lang willen blijven, met U wandelen in het diepe woud, stijgen langs groenende bloemige heuvelen, vluchten door de brede natuur, beluisterend het lied van schoonheid, verlangend om te klimmen.

Als de grijze bommeltrein naar mijn vredige tuis spoorde, droeg ik een heerlik sprookje met me meê: een niewe vriendschap geboren uit saamvoelende schoonheid en zachte emotie...

Ik hou van U, van Uw doeken en Uw dromende hart...

Dat ik over U schrijven en U aan velen wijzen wou, indien mijn woord niet zo krank was en zo arm; - dat ik Uw foto in dit tijdschrift wou plaatsen indien ik van U mocht; - dat ik ten slotte zo innig blij ben omdat E.H.C. Verschaeve de situatie heeft willen redden en zijn artiekel uit De Pelgrim heeft gestuurd... Waar is het?

* * *

Alle kunst, die dit vraagje - die vraag - draagt, heeft mijn harte meê. Want dit is de eenige vraag aller harten.

Langs wegen van schitterende praal, van majesteit, van tragische heldengrootheid, van donker wee, van strijd, van drift, van geweld, van bedwelming - met vormen van fantasie of van werkelijkheid, geïdealiseerde of gebrutaliseerde, met grondvormen der wereldbouwstoffen, in de aarde met Egypte, op de aarde met Hellas, boven de aarde in lucht en wolken met het Noorden,... waar ook de kunst die vraag der vragen liet opklinken, daar dwong zij mij ook te luisteren, want daar sloeg zij haar toon uit het menschenhart.

Er is echter een kunststrooming, in 't Noorden ontstaan, die van deze vraag alleen leeft. Zij klinkt niet als haar aan zet of haar uitputting, niet als het waar om van haar machtgraad of het teeken van haar richting, niet als een voorbijgaand invalletje of een kroonend sieraad; maar zij dreunt op uit haar wezen, en is er begin en einde, vorm en inhoud, lichaam en ziel, kortom, 't leven zelf van. Men heeft haar de romantische kunst genoemd.

Die naam heeft geen goeden klank. Er is immers eene romantiek vol nevels en hersenschimmen, vol verweeking en grillen, vol misprijzen voor 't heden en aanbidding voor verleden, die met sprookjes speelt als met een klutterspaan, die reuzen uit eigen onmacht schept, en in alle liefde eene roos ziet waar men aan ruiken kan, uit ondiepte van gemoed. Kinderachtig is die romantiek; maar met den diepsten ernst, en den gewichtigsten last des levens bevracht is de romantiek die enkel maar die vraag der vragen stelt: ‘Waar is het?’ die de tocht naar de blauwe bloem (de blauwe bloem is niets anders dan die zingende vraag) niet tot eene sprookjesdaad maar tot een levenszaak maakt, die doolt en dwaalt, en reist en zoekt omdat dit nu eenmaal 't leven is, zijn onweerstaanbare prikkel, zijn bloedslag uit de diepte.

Daarom worden de werken dier kunst als belichaamde verte. Zij schijnen een oasis na eindelooze reis bereikt, en zij wijzen naar verderstrekkende oneindigheid; zij zijn strand waar land eindigt en zee begint, zij zijn diepe stilte van grenzelooze moedheid of van ontzaglijk wijden droom. Zij kijken u aan als oogen die alles vragen en niets verwachten, zij staren met een wijdheid die werelden aanwaagt, en met benauwdheid die zelfs de vervulling vreest, zij aanbidden licht en donker. Die werken declameeren niet, zij slaan op de trombaal der oneindigheid niet. (O! zij moest eens dreun geven). De oneindigheid wekt geen kreten; zij slaat met bange verstomming. De fransche

romantiek lawaaide in de oneindigheid. Niet de noorsche. Doch ik herhaal hier niet wat ik vroeger over dit verschil in aard schreef. De noorsche was een simpel worden van de vraag: ‘Waar is het?’ en was dus de echte romantiek, die in wezen die vraag is en al haar vor-

men, stemming, kleuren, bouwwijze daardoor bepaald voelt.

Vóór ongeveer vijf en twintig jaren

schreef ik hoe diep mij eerbied voor de romantiek aanvat, hoe geweldig mijn pelgrim zijn door haar werken dwars door alle andere gewaarwordingen naar voren dringt en mijn overheerschend levensgevoel wordt.

Dit schreef ik om bij de Vlamingen den eenigen echten romantischen dichter, dien ze hebben, binnen te leiden: Delphien Van Haute.

Het mocht niet baten: de dichter werd ontmoedigd en zong niet voort. Nu leid ik den eenigen echten romantieker dien Vlaanderen onder zijn schilders bezit binnen, Eugeen Vansteenkiste. Het moge ditmaal baten.

Over hemzelf zeg ik niets. Hij stort zich heel in zijn werken uit, en zijn werken hebben een zoo naïeve vormentaal dat zij niets terughoudt of verzwijgt. Over zijn werken te spreken is 't eveneens over hemzelf.

Over zijn werken. Zelfs dat is niet noodig, zoo echt is de romantiek in zijn voelen en scheppen dat het voldoende is de wetten der romantiek neer te schrijven: Vansteenkiste's werken zullen er de illustraties voor leveren.

En dit doe ik nu bij middel van enkele vragen.

Heeft de vraag ‘Waar is het?’ de werken zoodanig doordrongen, dat zij er heel in opgenomen leeft, en niets buiten haar zelfstandig in leven laat, wat wordt in die werken dan 1) de natuur, 2) de mensch, 3) de kleur, 4) de bouw, 5) de poëzie?

De natuur?

Zij verliest elke bepaaldheid. De landschappen gefantaseerd door Ruysdael's weemoed, door Claude Lorrain's zucht om zon in 't wijdste net te vangen, door Poussin's drift om een heroïsch theater aan heroën te geven, zijn al nog wondren van bepaaldheid tegenover 't echt romantisch gebied; men kan 't land van die landschappen

meer of minder aanwijzen, van 't romantisch landschap niet. Het antwoord op de vraag ‘waar?’ is een niets

en alzeggend antwoord: ‘Ergens’ ergens in de wereld. Doch welk prachtig akt van geloof is dat!... Waar is het?... Het is er, het moet er zijn, het kan niet zijn dat het nergens ware, de wereld ware 't huis der wanhoop. Dus ‘ergens’ niet hier, niet ginds, niet overal, maar ergens ver, hoog, diep in de wereld daar is het.

En de natuur wordt stil, van stilte vol, bij dit antwoord. Het kan niet ontgoochelen door de werkelijkheid daar het geen werkelijkheid biedt; het schenkt een droom, door geloof vaster dan alle werkelijkheid gezien en daarom brengt het eenen vrede voort, dien de werkelijke wereld niet kent.

En zie: die natuur biedt wat borg staat voor echten vrede: veiligheid en vrijheid. Bergen en boomen rijzen in reien, als wachters om die ruimte en haar stilte geschaard; in 't midden strekt de aarde open haar bodem, als een zacht vlak onder milde hemeloverspanning; daar kan schieten en rijzen al wien 't lust te schieten en te rijzen naar dat schoone blauw; daar kan zweven en streven al wat drijvens- en dwalenszuchtig is. En werkelijk rijst de ruimte in heel haar oppervlakte op in een gewaai van groene kruiden, een gevonkel van bloemen veelgekleurde; daar echter waar de stilte donkerwoelend geheim wordt, in 't midden, bloeit blauw de blauwe bloem, met de verste kleur der verste verte in heur hart. De stilte trilt, de vrede spruit strevensessenties op, de geladen levensstroom ontlast zich in bloeien.

Waar? Ergens! Een stil en stillend antwoord zoo fluisterstil dat het de vraag benauwd om hem aan te raken. Een antwoord zoo fluisterend dat het de vraag eerbiedigt en mint; om niets, om geen welkdanig antwoord ook, mag die schoonheid der vraag verzwinden. De vraag is schooner dan alle antwoord.

Ergens op aarde! Land zonder grenzen, niet afgesloten en ook niet beperkt, het opene land naar overal, het volop vrije. Zijn heerlijkheid lokt allen en kluistert niemand. Van alle verten moet men hier komen, naar alle verten kan men hier keeren. Een pelgrimsoord, waar vrede gegezocht wordt en gevonden voor elders. Herinnering hangt er over van velen, van allen die er gevaren kwamen, droom gaat er van uit naar alle streken en alle eeuwen; dit land voelt zich zelf aan als de bloote mensch, die in zich zelf den langen rhythme der golvende eeuwen één oogenblik opvangt en naar 't eindelooze overzet, als het tijdmiddenpunt der eeuwigheid.

En de mensch?

Eenmaal 't land erkend worden de verdere vragen licht. Wat de mensch daarin wordt? Maar de mensch is immers zelf de vraag! Hij is het verlangen! de vraag en 't verlangen der wereld. In 't bloote ‘Ergens’ is hij de bloote vraag. Alle andere vragen schudt hij af om die simpele vraag te kunnen zijn,... de vragen naar zijn ras, volk, stand, politiek, tijd, als lappen laat hij ze liggen om naakt de vraag te zijn. In die naaktheid laat hij ook de anatomische taal der ledematen zwijgen; zij spreken te bepaald van de verschillende levens die zij dienen; 't verstandelijk, gewild eigen, ongewild kosmisch... en zij mogen nu maar 't eene ‘Waar?’ meer spreken. Zij doen het met een enkel wijzen een enkel streven te zijn. Een doelloos streven dat echter een ‘Waar’ weet te hebben omdat het streven is en slechts dit ‘Waar’ wil over en door alle andere bepaalde ‘waar's’ heen. De mensch rijst dan ook uit het ‘Waar-is-het-land’ op als een rookzuil die uit vuur recht omhoog rookt, of hij kronkelt met zijn kromten, buigt

met zijn bochten langs zijn wanden mee; of hij jaagt dwars erdoor als een slingerende sliert van drijven; of hij flakkert als eene onmystieke Grecogestalte boven 's lands kimmen, uitgerekt door zijn vraag en haar reikend naar 't verste ‘waar

is het’ boven de zee, boven de sterren, boven 't blauw zelf; of hij richt de ronde van zijn meerblauw oog naar het hem omgevende alles, blauw en scherp, als een

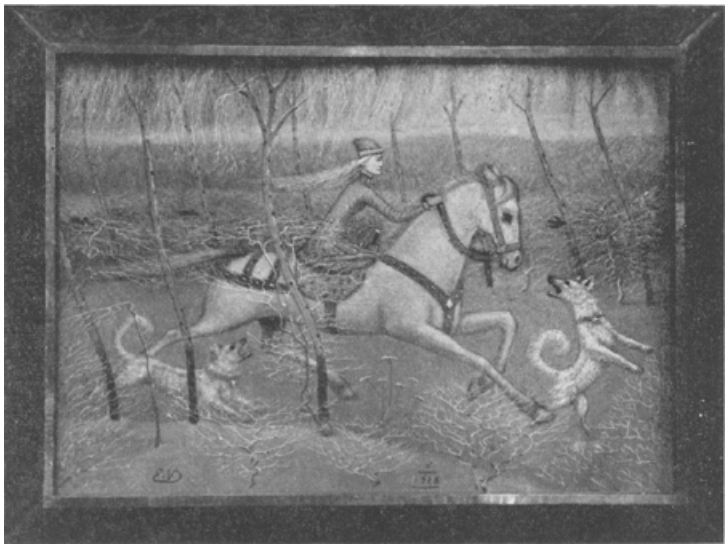

spiegel en een schicht, als een stilte en een vuur, als een vangende verlangen.

En de kleuren?

Zij dienen. Dienstmaagden des Heeren zijn zij; de Heer is de vraag, is 't verlangen. De moderne ‘selbstherrliche’ fanfare laten zij niet schallen. Zij schetteren niet schitterend maar vermoeien ook niet ras. Pracht ontplooien zij; dienend den koning dragen zij zijn livrei. De Lente heeft millioenen bloemenoogen van doen om zich zat aan de zonne te zien; de droom heeft benden beelden noodig om 't hoog heerlijke te benaderen en de vraag ongetelde herhalingen om het Eéne te hooren en te krijgen. Met tallooze tintelingen spoelt de vraagstroom zijn spiegel van lichtspiegelin-

gen voort; de kleuren slaan open in schitterwemeling; zij worden weer afgestemd tot mijmerende mistsluiering; zij woelen diep en donker als 't geheim dat zij dragen en vragen. Zij volgen de dag en nacht-rhythme van dat dragen en vragen. Een rhythme is 't van nooit stervende hoop, die in haar hemelboezem al 't zonnevuur ontvangt, en den nacht op zijn beurt; die in den nacht de zonnezaadjes, de sterren, bewaart. Nu eens spruit de kleurenfontein in alle lichthoogten millioenen fonkeldroppen, dan zinkt zij met een nauw borrelenden straal beneden 't opdonkerende geheim, doch bewaart onder 't donkerste woud het hemelblauw, stralend in haar blauwe bloem.

En de bouw? de compositie?

't Verlangen hijgt als een borst op en neer: ademhaling eeuwige herhaling. 't Verlangen stijgt de trappen op van verdiep tot verdiep om uitkijk te houden. Zoo luidt de wet.

Zoo de wet, zoo de bouw; muziekaal en symphonisch is de compositie dus. In muziek roept een stem andere stemmen op, wekt een beweging andere beantwoordende bewegingen op, duwt het zinkende 't rijzende en 't rijzende 't zinkende voort, deelt het trillende aan wat trillen kan zich meê, lokt de kracht einde en verre elke kracht die sympatisch is, schommelt één wiegende beweging al wat samengolven, trillen, dansen, juichen kan. 't Harte wiegt, de liefde roept. Liefde is de roep naar 't andere dat 't zelfde is... Samen!... En zie in 't land van ‘Waar is het’ staan de bergen als reien, de wouden als koren opgesteld, de wolken met vlokkenslierten, de weiden met bloemenbenden kaatsen zangen naar elkaar. Gelijk in Alfred **Lüdke's Adagio unter den Sternen** de bergen en sparren, of in Tintoretto's ‘muziek’ de wondere schommelschaal der vrouwengestalten. De menschen- en dierenfiguren staan daar waar de solist dient te staan, of wegen tegen elkander op als zang-tegenzang-toezang. En symphonie bouwt uit de verschillende wendingen van een zelfde gevoel een grootsche eenheid op: de trappen! ‘Zuster Anna klimt op den toren’ ons hart doet nooit iets anders; het bestijgt al de verdiepen der wereld tot boven haar top. Het achtervolgt zijn droom in al de gebieden waar hij dwaalt, en herschept en stapelt elk stadium 't eene op 't andere, om te eindigen bij 't meest wijzende - o niet bij 't laatste -: bij de spits die uitsterft om te wijzen naar 't nu alles wordend Verdere.

En de poezie?

Poëzie is levenszin uit onze levensvolheid in kunstwerken overgestroomd. En de eenige duidelijke zin van echte en groote romantische werken gaf ik daareven aan met het beeld van den spits; hij eindigt om verder te wijzen. Hij bekroont niet, maar reikt naar de kroon.

De romantiek volmaakt niets tenzij haar onvoldaanheid, en van elk volmaakte rukt zij naar 't volle op; zij is uit haar aard het lied zonder einde.

Zij is lied want zij is Lente, en zij heeft haar eigen volkomen schoonheid, maar die schoonheid zingt van een meerdere: al haar groen van 't oogstgoud, al haar

knoppen van de pracht der ontloken bloem. Haar schoonheid en poëzie is knoppenschoonheid, ‘Knospenzauber.’

Die poëzie is echter van groote, van onvergankelijke waarde; de levenszin, dien zij uitspreekt, is immers de een weinig weemoedige maar de eenig ware zin des levens.

Ons leven is een knop, geen bloem. Wij zwellen naar 't ontluiken; wij ontluiken maar aan 't einde van ons leven. Wij zijn niet, wij worden; en heel ons leven is geen zijn maar worden. Wij zijn zaden van ons zelf. Doch laten wij bij 't beeld van 't knopje blijven. Romantiek is geen begraven weten, maar een zwevende droom,

geen Winter maar Lenteland. Het knopje, wij zelf, vragend heel ons leven lang: Waar is het?... 't land waar wij bloeien! ‘Dahin!’ Knoppen rond gezwollen van 't komende heil, zeilen bollend van verre

winden... heerlijke poëzie vol van al de droomen en al de waarheid der levens: het leven is een droom. Geen geworden zijn kan 't halen bij de wordensheerlijkheid! alle verwezenlijking hier **blijft** de schaduw van haar belofte. Elke Zomer heeft zijn Lente bedrogen. Wat gegeven wordt doet de verwachting inkrimpen - en het antwoord de vraag.

De kunst die niets wil zijn dan 't leven van de belofte dan de drift van de vraag, kan niet anders zijn dan louter poëzie, zwevende, streelende, blijvende, ontroerende. Zij is Mignon; de ‘Sehnsucht’ is haar ziel; zij is pelgrim op heel de aarde;

zij is de lier aan de wilgetakken opgehangen en ronkende van de reizende winden; zij is de wijde mond der eenzaamheden die zucht naar zaligende tegenwoordigheid; zij is de schemering die geen dag uitschittert en geen nacht uitvaagt; zij is de wachtende schemering, de blijvende dageraad die met duizenden kransen in alle hoogten, met duizenden bloemen op alle vlakten, in feesttooi staat te wachten op het feest; zij is de dauw die met millioenen tranen en peerlen de komende zonne tegenblikt. Haar kleuren bazuinen en haar schaduwen mompelen: het zal komen! 't komt! het naakt!

- Daar heb ik mijn vijf vragen beantwoord met vijf wetten aan te geven. Een laatste woord; opdat romantisch werk tot de groote romantiek behoore is er een soort onfaalbare logiek vereischt in gevoel en techniek. Logiek: dit is vastheid van 't gevoel, kinderlijk naïeve zekerheid nopens het verte-ideaal en mannelijke moed om voor niets anders te leven. Dit wil zeggen: de wereld, zijn moden, zijn stroomingen, zijn verwezenlijkingen links te laten liggen om slechts te volgen den pijlrechten weg der vraag: Waar is het? - En de techniek moet heel in naïeveteit uit de liefde tot den droom geput worden, maar mannelijk moedig aangewend in alles wat zij biedt en gebiedt. Was er een tikje kunstmatigheid, hoe houterig en dor, hoe valsch en zoetelijk zou zoo een kunst worden!

Ik durf echter met alle beslistheid vooruitzetten dat ik de romantische levensaanvoeling nog bij niemand, ook niet in den bloeitijd van het zoogenoemd kunsttijdperk, zoo echt, zoo naïef schoon, zoo onvermengd, zoo kloek en vast, leven heb zien worden als in schilder Van Steenkiste. Een late romantieker, maar van 't zuiverste water. Daar zijne romantiek de romantiek van 't leven zelf is, mag hij eene eeuw na datum komen. Dat romantisme kent geen datum; het is van nu en morgen, van gister en altijd.

Dit zegt genoeg hoe hoog ik 't soort kunst schat, waarvan ik een kunstenaar met zijn werken hier mag voorstellen.

De kunstenaar is jong, de werken zijn zuiver gevoeld en zuiver uitgevoerd. Sommige zijn perels, sommige bloeddruppels, allen zijn drijvende droomen. Tot nu toe zijn 't vizioenen van zachte stilte; 't gebied der wilde romantiek bestaat echter ook; dat heeft hij nog niet betreden. Of hij 't betreden zal weet ik niet noch wensch ik: wat hij betreedt is 't zijne, hij geeft het weer in een gave kunst, waar geen spoor van onvermogen in te ontdekken valt. Hij kan zijn vizioenen weergeven. Hij volge de zijne; wij zullen tevreden zijn dat ze zoo persoonlijk zijn, en met dit oud romantisme ons iets fonkelnieuws en eenigs geven. Waar is er in de werken van de moderne nieuwdoeners iets dat ons waarlijk als nieuw betoovert? Na een minuut aanschouwen lijkt het versleten en oud, geraamte oud. Ik zal deze werken nog niet groot noemen, maar frisch. maar nieuw, maar bekorend en 't nieuwste dat onze tijd biedt, maar gaaf, dat, ja, zeker.

Ik wil zelfs er voor uitkomen dat mijn smaak mij feller vreugde laat genieten in de werken der verwezenlijking, waarvan ik veel machtiger op mij den poëzie-inhoud voel inwerken. Zij antwoorden op de woelende levenseischen. Het antwoord is er doorgaans geen, mis, scheef; gerucht en geweld in plaats van zeggen en zingen, een kreet en geen woord. Dat neemt er niets van af; de vraag leeft geweldiger in het geweld van 't antwoord dan in 't klaarste en louterste vragen. Een roode, een grijnzende, een schuimbekkende, een huilende mond leert mij dieper wijsheid over 't leven dan de als klassieke bogen gewelfde mond der wijzen; met de tanden spreekt

het hart klaarder zijn diepte uit dan met de lippen. O zeker; uiteraard zwijgt de diepte.
Echter in onze luide wereld, ja in onze op den kop gezette wereld gelijk zij

eeuwen lang al bestaat, openbaart zich de diepte door storm.

De machtige renaissancewerken, kantelend van bacchantische zotheid of topzwaar van pracht, dragen de romantische vraag zoo diep en vol in hun levenstriomfen. Het kan niet anders, 's levens onmacht moet het sterkst blijken in 's levens machtdaden.

Daarnaar gaat mijn voorkeur, doch mijn hooge waardering, mijn ontroerd medegevoel wint ook deze kunst omdat ze waar echt, frisch, nieuw, vol stille diepte en droomopenbaring is.

* * *

En nu Verschaeve sprak, wou ik dat velen van u konden houden, van uw doeken en uw dromende hart, samen met mij die op die mooie Lentedag zo heerlik een levensmoment hebt gekend waarvan de herinnering iedere dag in mij blijft nazingen.

LODE LAGASSE.

Nota: Ook de zeer gekende Duitse schilder Proff. Fahrenkrog komt zich over het werk van E. Vansteenkiste uit te laten in 'n prachtig artiekel dat Verschaeve's oordeel zeer nabijkomt.

> Een groot man is groot geworden, door ervaring, door het leven, door den arbeid. Hij toont zich eerst groot na door het leven beproefd te zijn en gevormd. Kleine en vluchtige geesten kunnen niet door het leven worden gevormd.
> JUST HAVELAAR. ‘Auguste Rodin’.

Het Kriterium der Kunst

> Quel est donc le caractère essentiel de l'art pris dans toute sa généralité? C'est de diriger une oeuvre à faire, en sorte qu'elle soit fabriquée, façonnée ou disposée comme elle doit l'être, et d'assurer ainsi la perfection ou la bonté non pas de l'homme qui agit, mais de la chose elle-même ou de l'ouvrage fait par l'homme.
> MARITAIN.

Alleen de zogenaamde ‘schone’ kunsten handhaven nog de gedachte dat kunst het werk is van de mens. Het kwalifikatief ‘**schone**’ vóor het woord **kunst** wekt onwillekeurig in ons een ongerust vermoeden op, alsof er met de kunst iets niet in de haak zat. Er bestaat dus, zo mogen wij ons afvragen, naast de beeldhouwkunst, de schilderkunst, de toneel- en danskunst, de filmkunst, (ik waag het deze straatloopster in dit deftig gezelschap binnen te loodsen,) er bestaat dus nog een andere kunst, die het maar moet stellen zonder de voorname voornaam: schone. Erger, voor deze kunst wordt de familienaam kunst nog te goed bevonden. Kunst, tout court, laat iets verhevens doorschemeren, - dan maar gauw die glorieglans gedoofd met een voornaam, die het waardige in de familienaam doet vergeten. En zo komen te staan naast de hierbovenvermelde kunstuitdrukkingen de **mekaniese** kunsten, de toegepaste kunsten, die van de ambachtslieden. Doch dit alles, zal men opwerpen, is maar een kwestie van woorden, van namen. Ik meen dat, als er in de samenleving iets scheelt, men in de taal de ziekteverschijnselen kan waarnemen, en daarmee de diagnose kan opmaken.

Al dezen, die voorwerpen maken, zijn kunstenaars, maar in de laatste jaren, vooral sinds het industrialiesme het voortbrengen van voorwerpen uit 's mensen hand rukte, werd de naam kunstenaar beschouwd als uitsluitend passend voor hen, die de schone kunsten beoefenen. Dit was onvermijdelik, want, zoals ik hoger aanstipte, alleen in de schone kunsten vinden wij de nosie dat de kunst 's mensen werk is. In al de andere takken van voortbrengst hebben wij met de menselike verantwoordelikheid afgedaan. Een schoen is voor ons niet meer een kunstwerk, - een ding, goed of slecht gemaakt door de mens, en anderzijds zijn wij zozeer ingenomen met de persoon van de mens, die voorstellingen of abstraksies schildert, zozeer dat menig schrijver er toe gekomen is te onderstellen dat kunst eenvoudig zelf-ekspressie en dat de maatstaf, waarmee wij haar waarde moeten meten, het aldus uitgedrukte moreel karakter is. Dit is een grote dwaling.

De gewone voortbrengselen van de mens waren langzamerhand zozeer ontbloot van alle menselikheid, dat zij ophielden kunstwerken te zijn: zij waren niet langer meer dingen gemaakt zoals de man die het werk doet zich voorstek dat zij moeten gemaakt worden. Kunst is nu uitsluitend het domein van schilders, beeldhouwers, poëten en musici, - er is nu geen kunst maar enkel schone kunst. Van het kommersiële voorwerp verlangen wij niets anders meer dan zijn bruikbaarheid en wij hechten een overdreven belang aan de zelf-ekspressie van het ‘kunstwerk’. Zijn objectieve natuur wordt vergeten. Wij vragen niet: ‘Wat is het?’ en ‘is het gemaakt, gelijk het moet gemaakt worden?’ wij vragen: ‘wie heeft het gemaakt?’ en ‘is het karakteristiek voor hem?’

Het is een abnormale toestand, waarin wij onderscheid maken tusschen gewone werklieden en kunstenaars. Deze kloof kon moeilik bestaan in een beschaving als die der middelewen en bestaat trouwens tot op heden niet in de streken, die de omwenteling der massaproduksie en der fabriek nog niet beleefden.

In een normale samenleving zijn de metselaar en de beeldhouwer eenvoudig twee kunstenaars van een verschillende soort.

Beeldhouwen en meubelmaken zijn twee stielen, waarin de grootste aandacht moet verleend worden aan de manier waarop het voorwerp, beeld of tafel, moet gemaakt. En wie durft beweren, dat waar een beeld moet schoon zijn, een tafel het niet hoeft te zijn? Niemand, maar de werkelikheid leert ons juist dat **het bewuste streven naar schoonheid overal datgene is, wat de 'schone' kunsten van de andere onderscheidt. Dit is een verkeerde opvatting.** Want als er een onderscheid tussen de schone kunsten en de andere te maken is, dan is het niet het bezit aan schoonheid enerzijds en het gebrek er aan anderzijds, die de tegenstelling uitmaken moeten.

Laat ons liever onderscheid maken tussen dit slag van werklieden, wier werk hoofdzakelik beoordeeld wordt met het oog op zijn fieziese nuttigheid en dat slag van werklieden, wier werk hoofdzakelik beschouwd wordt met betrekking tot zijn geestelike geschiktheid. En zelfs dan is het onderscheid niet altijd vanzelfsprekend. Er is een grenslijn, waarop het fieziese en het geestelike elkaar ontmoeten. Sommige rijtuigen hebben een meer dan lichamelike nuttigheid, bv. een staatsiekoets; en anderzijds heeft menig schilderwerk een meer dan zuiver geestelik doel: bv. een geschilderd altaarscherm of een plakkaat.

Wij zeggen dat een stoel goed is, als een mens er veilig en konfortabel op kan zitten. Is veiligheid gemakkelik te verwezenliken, konfort is een ingewikkelde zaak. Een stoel, waarin gij bij mooi weer kunt luilakken op het strand, zoudt gij erg ongemakkelik vinden vóor uw schrijftafel, en het vouwstoeltje van de landschapschilder zou de rechter op het tribunaal en de bisschop in zijn katedraal erg hinderen. In bijna elk geval wordt er meer dan steun voor het lichaam vereist, steun en stut zijn zelfs van geringer belang; waardigheid en sierlijkheid zijn overwegend en lichamelike gepastheid gans ondergeschikt.

Maar schilderijen, gedichten en siemfonieën schijnen geen fieziese diensten te moeten bewijzen. Deze vaststelling heeft de mensen in een tegenovergestelde dwaling geleid. Uitgaande van de gedachte dat de schone kunsten eenvoudig bestaan om menselike waardigheid en welbehagen te verhogen, oordeelde men ze goed, zodra zij een prachtmens uitdrukten. Maar de persoon van de kunstenaar heeft weinig belang. De grote meerderheid van schilderijen, gedichten en muziekstukken worden besteld, zoals stoelen, uurwerken en postzegels, voor een gans bepaalde plaats en gelegenheid, door personen of tijdsomstandigheden. Er vloeit hieruit voort, dat menselike waardigheid en verheerliking soms van minder gewicht zijn, dat het publieke getuigenis van een zekere belangrijke waarheid of gebeurtenis of de noodzakelike waardigheid van een gebouw of liturgie primeren en dat menselike zelf-ekspressie gans ondergeschikt is.

En toch is de maatstaf, waarmede men doorgaans en ten onrechte de waarde van het kunstwerk meet, het uitgedrukt moreel karakter, waar het kriterium der kunst enkel de schoonheid mag zijn. Deze verwisseling van maatstaf kan histories uitgelegd worden.

De onpersoonlike hoedanigheden der vóor-Renaissance kunst zijn in 't oog springend. Met de Renaissance heeft de mens zich zelf ontdekt. De zelf-openbarende eigenschappen van de kunstenaar sindsdien zijn zo klaarblijkend als de onpersoonlike eigenschappen van de vóor-Renaissance kunstenaar.

Nemen wij als voorbeeld de schilderkunst. Welk is het verschil tussen vóor- en na-Renaissance schilderwerk? Ligt het niet in het feit dat de kunstenaar, sinds de Renaissance, bepaald de rol van kritikus speelt. Vóor de Renaissance was hij geen

kritikus, hij was eenvoudig een maker van geschilderde retabels, muurversieringen, enz... Sinds de Renaissance is hij alleen toevallig maker van deze dingen; vóor de Renaissance was hij alleen toevallig kritikus. Door kritiek wordt niet noodzakelik

bedoeld: ongunstige kritiek. Een kritiese geest is eenvoudig een die de dingen van buiten uit beschouwt. Een der bizonderste gevolgen van de Renaissance, en wier draagwijdte niet te schatten is, was dat de mens zich buiten de natuur voelde. Niet langer meer was hij een deel van de natuur, werkend als een instrument, Gods instrument, bewust of onbewust. (In deze zin was Gezelle de laatste der middelewers, ‘een krachtsuitzending van de langvergeten middelewen,’ zoals Dirk Coster het schrijft.) Maar de mens werd ook uit zijn eigen zelf geworpen, zowel als uit de zichtbare wereld en de schilderkunst werd zijn kritiese schatting van wat hij zag. De hoedanigheid van het krities inzicht van de kunstenaar, zijn vizuele scherpzinnigheid, gepaard met tekniese knapheid werden als de belangrijkste maatstaf der kunst beschouwd. Door deze gegevens is de moderne mens te verontschuldigen als hij, - de gevolgen van het industrialiesme op het werk van de mensen over 't algemeen niet kennende, en niet beter op de hoogte zijnde van de gevolgen der Renaissance op het bizonder werk, dat men schone kunst noemt, - zich de kunst voorstelt als zijnde uitsluitend ‘schone’ kunst, en deze schone kunst als zijnde hoofdzakelik waardevol in zoverre zij een uitstalling is van 's kunstenaars persoonlikheid.

De morele waarden zijn niet de kriteria. Schoonheid is het kriterium. Schoonheid, - klare, luisterrijke openbaring van orde. Dit is het kriterium van **alle** kunstwerk, van alle mensenwerk. Want ‘de schoonheid van God is de oorzaak van het wezen van al wat is,’ leert Sint Thomas. Schoonheid is geen ornamenteel ekstraatje, toegevoegd aan een ding, dat anders lelik zou zijn. Schoonheid is het ware wezen van alle goed werk in zich zelf beschouwd, **gezien.** ‘Le beau est ce qui plaît à voir.[1] - Zien, niet enkel in de betekenis van weten, (bv.: ik zie wat gij bedoelt) en het behagen is niet het genot van de handeling: zien, (bv.: zijn ogen de kost geven,) maar het behagen, dat de geest schept in het kennen van het voorwerp zelf.[2]

Van elk voorwerp, dat de mens maakt, is schoonheid de maatstaf. Keren wij terug naar het onderscheid dat wij vaststelden tussen de schone kunsten en de andere.

De nuttige voorwerpen worden doorgaans in de eerste plaats beoordeeld met betrekking tot hun zuivere bruikbaarheid. Een werk van schone kunst is er een dat geen fiezies nut heeft. Het doet niets. Het **is** en het is **schoon.** Het richt zich door de zinnen heen tot de geest. Gods scheppingswerk was zonder noodzaak. Zo is ook de mens bekwaam iets te maken zonder reden. Hij kan dingen maken, alleen omdat zij hem behagen. Zulke dingen zijn zuivere kunstwerken; de reden van hun bestaan is eenvoudig het behagen van de mens die ze schiep. Zij bestaan niet om door hem gebruikt te worden en verhogen zijn fiezies welzijn slechts toevallig.

Doch naast deze zuivere kunstwerken zijn er dingen, die de mens nodig heeft, - stoelen, klederen, boeken... Deze dingen worden gemaakt om gebruikt te worden, en het grootste gedeelte van het mensdom houdt zich uitsluitend bezig met het vervaardigen er van. Nochtans, zelfs in de dienst der nuttigheid, kan de werkman moeilik nalaten aan kontemplasie te doen: hij zal het te maken voorwerp, al is 't maar een gaanstok, beschouwen als een ding, waardig gemaakt, bezeten en gezien te worden

(1) Sint Thomas, aangehaald door Jacques Maritain in zijn ‘Art et Scolastique’.

(2) Maritain: ‘Le Beau est ce qui donne la joie, non pas toute joie, mais la joie dans le connaître; non pas la joie propre de l'acte de connaître, mais une joie qui surabonde et déborde de cet acte à cause de l'objet connu. Si une chose exalte et délecte l'àme par là même qu'elle est donnée à son intuition, elle est bonne à appréhender, elle est belle’. - Art et Scolastique.

Wij stemmen er in toe, dat bruikbaarheid de maatstaf weze bij het beoordelen van nuttige voorwerpen. Maar dan mogen

wij ook eisen dat bruikbaarheid en nuttigheid ruim opgevat zouden worden. Een menigte onooglike dingen worden gemaakt enkel en alleen ten bate van fabriekanten. Het vermogen van de nijverheid, grote hoeveelheden keurige handige artiekels te vervaardigen, wordt verspild aan 't maken van zinloze ornamenten en namaaksels. Dat zij, die dingen kopen, zich telkens afvragen wat het ding, dat zij behoeven, waarlik **is** en dat zij de hen aangeboden waar streng beoordeelen.

Schoonheid is het kriterium; laat de mens het goede en het ware betrachten in een voorwerp en schoonheid zal dan voor zich zelf wel zorgen. Want als wij trachten te ontdekken wat een ding is, zorgen wij voor waarheid; terwijl wij het ding goed maken, zorgen wij voor goedheid, - en schoonheid, die voortvloeit uit goedheid en waarheid, is de schitterende, alhoewel ongezochte beloning.

Hiermede wordt niet beweerd, dat we, ten aanzien van kunstwerken, tot goede gevolgtrekkingen kunnen komen, enkel door redeneringen. De geest kan spontaan behagen scheppen in schone dingen. Het werd reeds meermaals gezegd, dat een goed kunstenaar niet noodzakelik een goed logikus hoeft te zijn; hij is eenvoudig een man, wiens geest goed werkt, met betrekking tot zijn werk. Schoonheid is het beredeneerbare en tevens onberedeneerde.

Blijft nu nog te belichten de toepassing van de maatstaf schoonheid in het geval der zogenaamde schone kunsten. Goed is het kunstwerk dat de hem gepaste orde ontving. Noch didaktiese doelmatigheid, noch interessante literaire inhoud, noch de uitdrukking van het hoge zedelike karakter van de kunstenaar, is zijn bestaansreden. Door zuivere kunstwerken wordt de mens slechts onrechtstreeks gediend. Het welzijn van de mens, zelfs zijn hiernamaalse gelukzaligheid is niet een einde van het werk van de kunstenaar als zodanig. De geest van de mens verlangt naar goedheid en alhoewel beperkt, kent waarheid. In het aanschijn der wezenlikheid, veruitwendigd in de stof, wordt de geest verrukt; hij is in de aanwezigheid van wat hem toebehoort, hij komt tot zijn eigen zelf.

RENE VERBEECK.

> Het zijn de kleinen, de rekenenden, die bij voorbaat den weg afbakenen waarlangs zij zullen gaan, het zijn de programmenschen. Maar een groot man heeft meer vertrouwen. Hij weet niet waarheen de weg voert, en omdat hij 't niet weet, daarom voert die weg hem zoo ver.
> JUST HAVELAAR. ‘Auguste Rodin.’

Vers

Nu kom ik hongerig weer van zwervensmoede tochten
gedreven naar het eigen hart dat 'k onbedacht verliet,
verlatend 't heimwee naar wat dromen die niet mochten
rijzen, omdat geen enkel droom in eenzaamheid me liet.

Mijn dromen die mijn leven doelloos dwalen liet en dolen
als een stille kind, spelend met wat bloemen onder zon,
maar nimmer angstig starend naar wat diep verscholen
in mijn lijdend wezen ik nooit begrijpen kon.

En dat ik eens toch vatten moet met durvensrede handen
te keuren als een bloem die waardig bloeien moet of niet,
maar niet bezorgd of 't heimwee van mijn hart zal landen
in een ander hart, dat ook begerend naar het mijne ziet.

Niet meer gedreven tussen heimwee en wat dromen,
weemoedig maar om wat ik nooit bezat en winnen moet:
een overdeelbaar hart, steeds groeiend met het komen
der grauwer dagen strijd, beheersend 't wilde bloed.

Nu kom ik hongrig weer met glansverloren ogen
gedreven door een diepverborgen kracht die mens-zijn heet,
die onbereikbaar was door heimwee, droom en logen
maar nu gevonden weer door 't altijd trouwe leed.

Ik zal niet denken meer aan ongeboden harten
aan witte liefde die ik nimmer vinden kon,
alleen dit staamlend hart met koele kracht nu tarten
alsof ik met dit zwakke lijf de hardste tocht begon.

'RIC KARIN.

Toneelkroniek

Bij de vertoning van ‘Ulenspiegel’ door het ‘Nieuwe Volkstooneel’.

Wij hebben allemaal iets van Ulenspiegel in ons; iets van zijn vlaamse schalksheid, iets van zijn vrome innigheid, iets van zijn bijna dwaze heldhaftigheid. Want ook aan het hart van het Vlaamse volk klopt nog steeds iets van de asse van Klaas en dit zal wel de onvermijdelike oorzaak zijn, dat Tijl, de held, spontaan alle harten wint. Want het lot van Tijl is ons lot, wij vergaan met hem of wij overwinnen met hem. En deze strijd is wel de schoonste adel van dit volk aan de noordzee, dat slapen kan, doch nooit vergeten zal, en dat in diepe nachten weer blind wordt meegerukt naar de opstanding; in roerloos diepe nachten, zo diep en roerloos, dat alleen helden en heiligen die roerloze diepte doorschouwen kunnen.

Daarom is Tijl altijd jong en nieuw voor ons, daarom stroomt dit volk naar de schouwburg, omdat het in de schalksheid en in de heldhaftigheid van Tijl zichzelf terugvinden kan. Want dit volk juicht bij iedere overwinning; dit volk jouwt naar meester Scharrelaar of heft een lied aan van opgetogenheid.

Zelden zag ik zo'n bedrijvigheid in de zaal van het Paleis voor schone kunsten; zelden zag ik zo'n meevechten met de held van het stuk. Hier werd een spel vertoond dat uit het hart van het volk zelf werd gesneden; het volk dat houdt van blijheid, van vlaggen en rumoerige meetingen

Daarom dan ook deze geestdrift, deze opgetogenheid, die wij, - nietwaar Herman Teirlinck? - alleen op het sportplein terugvinden kunnen.

Want deze Ulenspiegel van R.R. Graverson is een spel voor het volk, vlaams-propagandisties, vlaams-humoristies vol begeestering steeds en een vlaagje romantisme, zoals dr. Siney dit zo raak voor te stellen wist.

R.R. Graverson schreef me eens ‘Het is goed in deze tijden van super-intellektualism, eens terug te gaan tot het volk met een brokje eenvoud, echt en hecht.’ Hij werkte toen aan zijn ‘Ulenspiegel!’

En het is een werk geworden van volkse vlaamse leute en geestdrift - een lach en een traan - een stuk ware volkskunst.

R.R. Graverson liep, sedert een hele tijd reeds begeesterd rond met de vele legenden van Tijl, maar tussen alle ‘Thyls Espiègles’ en ‘Thil-Uilenspiegel’ heeft hij ten slotte de onze gekozen omdat deze ‘een Koezijn is van de Grote Reinaert -’ Daarom sneed hij uit de schilderijen van Breughel, uit die weelde van vlaamse kleuren en festijnen, uit die kermissen van ruwe volkshumor en gulle ronde goedhartigheid, zijn Tijl en zijn Nele, Lamme Goedzak en Klaas en Kerlinne... en de wrede figuren der Kindermoordenaars en de wolken van verdrukking en overheersing.

Er schrijnen vele wonden in 't werk van Graverson... maar veel meer zonnetjes schitteren nog na de regens van weedom en miserie.

'n Beetje simboliek zit er in en door de mond van Kerlinne zegt de auteur ‘Vlaanderen, uw kracht 's Klaas, uw schoot is Lieveken, Tijl is uw geest, Nele uw hart en Lamme uw maag.

En nu zouden wij ook moeten wijzen op de al te losse samenhang, op de te vlugge afwerking van enkele tafereeltjes, die een paar keren te eenvoudig eindigen, nà een meesterlike inzet, daardoor missen wij vaak in het eerste deel het bindend rythme,

dat evenwel in het twede deel, dat tot begeesterende hoogtepunten leidt, meesterlik wordt doorgevoerd.

De opvoering door het ‘Nieuwe Volks-

toneel' onder regie van Renaat Verheyen kunnen wij niet anders dan wonderlik noemen, zoals alles trouwens, wat wij van deze akteurs te zien hebben gekregen.

In een stijlvolle moderne omlijsting, met treffende lichteffekten, kwam deze nieuwe Tijl uitstekend tot zijn recht.

Het volk heeft gejuigt en gejouwd en gezongen en het is, spijts de duidelike tekortkomingen van dit stuk, meer dan voldaan naar huis gekeerd.

PIETER. G. BUCKINX.

> De moderne wereld is nu eenmaal meer op het stoffelijke gericht, dan het ideëele. Zij vraagt naar wat 'nuttig' is, en niet naar wat goed is en schoon. En hoe 'onnuttig', hoe heilloos wordt 't nuttige, zoodra het van 't goede gescheiden blijft. Indien de enorme energie, besteed aan stoffelijke belangen, ook den geest had gediend, in plaats van geest en moraal te ondermijnen, hoe veel edeler was dan onze wereld! Wij zien wat er terecht komt van een samenleving, die jaagt naar nut en macht en weelde, maar die den geest verloochent. Wij zien in welke schande de wereld verzinkt, die ingenieurs en politici en handels-magnaten en militairen, vereert, om haar denkers en dichters alléen te laten.
> JUST HAVELAAR. 'Auguste Rodin.'

Muziek

Liederavonden

Een hand op het hart, in het andere een geplooid papier ministerformaat, een been achteruit, het hoofd naar over gebogen, luistert de kunstzanger naar het retournelleken - pardon: voorspel - waarin het publiek de noodige stemming moet vinden. Een akkoord klinkt. Waarschijnlijk is het een signaal want de borst spant als een veer, het hoofd recht, naar den hemel, de oogen glinsteren van martialen moed, de mond gaat open - niet te ver om de harmonie van het geheel niet te breken. Plechtig klinkt het lied, het kunstlied. Een woud, bij valavond, de vogeltjes bidden - van sjiep! sjiep! sjiep! Een meisje wacht met kloppend hart - van klop! klop! klop! De begeleiding - pardon: de kunstdramatische verklanking geeft op uitstekende wijze de polsslag van het meisje weer! Stappen naderen in de verte. De kunstzanger laat hier voelen dat de maat 2/4 goed past met de naderende stappen. Deze werken heel kittelachtig op den polsslag van het meisje, het bidden van de vogels, ja zelfs kunstzanger en pianist - pardon: klaviervirtuoos, alles gaat in een onweerstaanbare crescendo: van klop! klop! klop! van sjiep! sjiep! sjiep! van stap! stap! stap!

Orgelpunt!

Het tweede koeplet gaat p.p.p. want een maneschijn - kopstemmetje en gammetje in den zolder van het klavier - brengt iedereen naar bed: van do! do! do!...

Gelukkig voor de kunst - verheerlijkt het derde koepletje den nacht waarop zoo'n drama gebeurd is. Hier heeft de kunstzanger toch eens de toelating om met een daverende FFF die zaal te vullen:

van kus! klop! sjiep!

en van klop! sjiep! kus!

De klaviervirtuoos sluit met een breede tremolo. De kunstzanger buigt met nederigen zwaai. Het publiek juicht met handen en voeten.

Van een cabaretliedje een drama maken is geen klein spel. Er zijn zelfs durvers die voor ieder liedje in gepaste verkleeding opkomen. Hun persoontje wordt Personage. Zij spelen opera! Deze artisten zou men wel mogen noemen operakunstzangers. Een taalkenner zou zich aan het werk moeten zetten om de in dat mooie woord ‘operakunstzanger’ nog virtuoos in te schakelen.

Waar is het dat onze **kunst**zanger niet van titels houdt. Roem is hem even onverschillig. Hoe minachtend kijkt hij ook met neer op al die kleine sterren die door de wereld zweven, Artisten die nog niet eens den naam van ‘kunstzanger’ durven dragen. Zanger is nog te sterk. Zij stellen zich tevreden met ‘Diseur’. Diseur! denkt eens na: een mensch die zegt zooals zijn hart het voelt en niet zooals zijn keel het kan!

Diseur - komt op in stadskostum. - Diseur zingt kabaretliedjes die kabaretliedjes blijven. Diseur - zingt dom weg met een steunende begeleiding waarvoor geen klaviervirtuoos noodig is.

Onrechtvaardig is het sukses van zoo'n menschen! Gelukkig worden er in ons land liederavonden genoeg gehouden om den opofferingsgeest van den kunstzanger ten prijze te stellen.

Ons publiek zal hem alle onrechtvaardigheid doen vergeten door het aanhouden van een welverdiend applaus of door het meezingen van de refreintjes hetgeen den kunstzanger toelaat zijn krachten te besparen.

WILLEM PELEMANS.

Kronieken

Nederlandse Poëzie

naar aanleiding van: ‘De Duistere Bloei’ door René Verbeeck - uitg. Van Beckhoven - Moll. 15 fr.

Poëzie mag geen manifest zijn, hoe eerlik dit ook uit het hart moge komen, hoe overtuigend dit ook doorvoeld moge zijn; poëzie moet niets dan poëzie zijn, klaar als de klare diepte van het meer en toch zo ondoorgrondelik duister als de diepe bodem van het meer.

Poëzie tracht over het aardse iets van het licht der Ewigheid te doen stralen. Poëzie is de drang naar Ewigheid in de ziel. Poëzie is de luisterende overgave van het hart aan de aarde. Poëzie is het gonzen van de zonnepijlen tussen de hemel en de aarde. Poëzie is de lange echoroep van de aarde naar de zon. Want het mysterie van aarde en zon heeft de dichter doorvoeld, het mysterie van de bodemloze mensenziel heeft hij doorschouwd en opgevangen het trillend heimwee naar het land van God.

En al heeft hij dit mysterie niet kunnen begrijpen, al heeft hij niet gegrepen naar wijsgerige stelsels, hij draagt in zich, onbewust wellicht, het geheim der aarde, klaar als de dageraad, duister als de nacht. En toch, zou hij, door dit alles geen dichter zijn, indien hij niet de kracht der muziek bezat, indien hij niet de muziek van het woord in zich droeg, indien hij niet de muziek van de klank en het rythme beheersen zou kunnen. Want hierin juist vindt het wonder der poëzie zijn begin, hierdoor juist krijgt het woord die geheime schittering, die verrassende straling der ewigheid, die roerlooze kracht der emosie.

Hieruit juist ontspringt die rytmiese kracht, die klanken en woorden tot vormen boetseert, tot lijnen van muziek.

Uit deze vormen, uit deze lijnen van muziek straalt het beeld der aarde, klaar en onbegrijpelik als het mysterie der aarde. In het gewicht van het woord weegt de zwaarte van het hart, door de golvingen van het rythme stromen de golvingen van het bloed. En zo dan straalt uit deze muziek het leven zelf, oprecht in zijn tasten naar de waarheid, onrustig en verwoest door de verloren droom - doch kinderlik spelend steeds met het woord, het enige wat voor de dichter overbleef, het enige waarmee hij zijn droom herbouwen kan.

Iets van dit kinderlike spel, iets van dit peilen naar ewigheid, iets van dit beeld der aarde vond ik in enkle versjes uit de kleine bundel. ‘De Donkere Bloei’ van René Verbeeck.

Want uit deze verzen straalt frisheid, zo jong en zo klaar lyries bijna als een waterval; een jeugd, zó overwinnend het leven, zo overwonnen door het leven, dat zij bijna tot de zuivere rust der wijsheid wordt.

Gekonsentreerd op het leven en de natuur, vindt de dichter vooral zijn kracht in de reagerende huivering der ziel. Doch dit blijft de huivering - en niets dan de huivering der ziel, gevangen in de klare val der woorden. Want verder neemt René Verbeeck zijn toevlucht niet tot wijsgerige bespiegelingen; roept U niet op tot de strijd der mensheid, doch streed zelf die strijd voortdurend.

En daardoor juist grijpen deze versjes zo plots en zo sterk aan, omdat zij in zeer presiese, bijna berekende, klankheldere woorden het beeld der ziel vatten.

Luister:

Ons is maar luttel ruimte toegemeten
langs de weerbarstige koepel
met de koninklike tocht van de kometen
rijst en schuift ons hoogst verlangen
naar een sprankelende val

zo luttel ruimte voor de mateloze huivering
om 't stage bonken van ons hart
tegen doods lemen dijken.

Dit vers, waaruit, door het wonder der strakgespannen rythmiese klankgolving en de ongemeene kracht der beelding, een mateloze huivering op U toetreedt, is voorzeker een der gaafste uit deze bundel en het duidt op een sterk-saamgedrongen lyriese bewogenheid. Voor zover men de evolusie van een dichter kan voorzien, gaat zijn verdere ontwikkeling naar een, nog emosievoller konsentrasie, waarin hij ook de poëtiese kracht van het rijm aanwenden zal. Een vaagheid, die nergens onduidelikheid wordt; een tederheid die niet in wemoed ontaardt, een peilen naar de mysterieuze diepten en hoogten van het leven, dit zijn wel de duidelikste kenmerken dezer jonge frisse poëzie.

En nu zou ik, bij deze twintig zeer korte versjes - die een heerlike voorsmaak bieden voor een verdere groei, wijzen moeten op de tekortkomingen - zeker! niet alles is even voldragen - doch ik vrees René Verbeeck onrecht aan te doen.

Want uiterst verheugend is het, dat deze dichter, die in zijn eerste bundels ‘Orienteering’ zo goed als geheel gevangen zat in het opgewekte en zo krachtdadig opwekkende rythme van Moens en de haast banaaleenvoudige, doch tevens zo tedere, directe verrassing van Gysen; dat René Verbeeck dus, door een strenge zelfkritiek en een geduldig zich buigen over de eigen ziel en over het woord, tot deze zuivere synthese, waarop ik boven duidde, kwam. Evenwel zou de hamergezinde kriticus kunnen wijzen niet op de invloeden, doch op de esthetiese geest van Paul van Ostayen en op de heimelike, sterk lyriese vervoeringen van Marsman, die voorzeker, mijns inziens echter ten goede, op het talent van René Verbeeck hebben ingewerkt.

Wij durven, evenwel de aandacht van deze dichter vestigen op het ééne gevaar dat deze poëzie bedreigen kan: de, te berekende, te uitzonderlike, te gesieseleerde verfijnheid, die voor de waarachtigheid dezer kunst noodlottig worden kan.

Wij geloven echter te sterk in de waarachtigheid van deze jonge dichter, die met een diepe ernst en een wijs geduld naar zijn zuiverste persoonlikheid tast.

Luister nog naar volgend zeer schoon gedicht:

Aan de schaduwzoom laat los
het daggebeuren vastgeschokt in grimmige gevels
en geef u over aan uw lange schaduw
de wiegende weg die de nacht inschuift.

en laat u zelf dan los
en geef u over aan de droom
die in uw wenkbrauwboog
reeds over uw ogen schuift.

P.G.

Heinrich Heine

H. Heine, de stijlvolle prozaïst en fijnzinnige dichter, is 'n uiterst typieke figuur der Duitsche Romantiek.

Menig vers is dan ook in den volkstoon gehouden en verscheidene van z'n liederen werden ware volksliederen. Wie kent ten andere ‘die Lorelei’ niet; (uit Bùch der Lieder. - Die Heimkehr - 1823-1824.) waarvan de eerste stroof luidt:

> Ich weisz nicht was soll es bedeuten,
> Dasz ich so traurig bin;
> Ein Märchen aùs alten Zeiten,
> Das kommt mir nicht aùs den Sinn.

Ook dit lied doet door opvatting, bouw, rythme en zegging aan 't volkslied denken.

In 'n Antwerpsch Liederboek (1544) staat:

> Rijck God, hoe mach dat wesen,
> Dat ic dus droevich ben?
> Ic hadde ein utgelesen
> So vast in mijnen sin.

In 'n Brusselsch handschrift uit de 16de eeuw:

> Help Got wije mach dit wesen
> dat ik soe trurich bijn?
> ick heb eyn utgelesen
> sy staat in mijnen sin.

Zou Heine dit lied gekend hebben. Hoe het ook zij, duidelijk toont het hoe dicht Heine's genie aan 't wezen der volkspoëzie verwant was.

H. OPDEBEEK

> Ik lach als ik hoor zeggen dat de vis in het water dorst heeft.
> Gij ziet niet het Werkelike in uw huis en gij dwaalt lichtzinnig van woud tot woud.
> In u is de Waarheid! Ga waar gij wilt, naar Benares of naar Mathura: als gij uw ziel niet vindt, dan is de wereld voor u zonder realiteit.
> TAGORE.

Nederlands Proza
Toen Vlaanderen Groot was door O'Flanders[1]

Een prachtboek van Norbertijn A. O'Flanders, wiens schone naam in Vlaanderen sinds lang gekend is. De geleerde historikus reisde twintig jaar in de vreemde. Maar hoe reisde hij! Hij toog uit ter ontdekking van het eigen vaderland op vreemde bodem. In al de landen waar hij vertoefde zocht hij naar het schitterend spoor dat Vlaanderen's grootheid er heeft nagelaten. Zo schreef hij bijdragen, die **Biekorf, Dietsche Warande, Belgische Standaard, Ons Vaderland, de Stem uit België, the Catholic Times, the Catholic Fireside, the Irish Rosary** eertijds verspreidden en die nu tot het hier voorgestelde boek gebundeld werden.

Het is een werk van zuiver wetenschappelike aard: beschrijving en historiek van monumenten en inrichtingen, nauwkeurig onderzoek en fijne keuze van dokumenten. De stof werd gerangschikt in drie afdelingen, naar de drie landen, wier verleden godsdienstige, ekonomiese, artistieke en staatkundige betrekkingen met Vlaanderen door schrijver bestudeerd werden: Italië, Engeland, en Ierland. De ondertitels maken het boek tot een werk met net afgebakende en geklasseerde stof en verhogen aldus de bruikbaarheid er van in hoge mate. De warme toon na de liefde doet alle op-zich-zelf-staande hoofdstukken samensmelten tot een eenheid: een echt, een belangwekkend, een hartopbeurend beeld van Vlaanderen's verleden.

Wat Vlaanderen aan Italië verbond was vooral zijn trouw Rooms Geloof. De Alpen stonden de godsdienstbetrekkingen der Vlamingen met Rome niet in de weg. Nauwelijks waren de Vlamingen tot het kristendom bekeerd of er ontstonden Vlaamse stichtingen op Roomse bodem. De ter Kruisvaarttrekkende Vlamingen deden Rome aan en voortdurend trokken pelgrims naar de heilige Stad. Waar Vlaanderen buiten zijn grenzen toog, nam het ook zijn kunstroem met zich mee. De koninklike kunst der Vlaamse wandtapijten, die dagtekent van zeer oude tijden - Grieken en Romeinen kenden ze reeds - en die door de Vlamingen tot hoge vlucht en volmaaktheid werd gebracht, werd door deze over Italië verspreid. Ferrara, Modena, Florentië, Venetië, Correggio, Perugia, Genua waren fier op de Vl. kunstenaars, die ze binnen hun muren hadden. Heden nog stalt het Vatikaans paleis uit, ten aanschouwe van de ganse wereld, een reeks prachtige meesterstukken onzer voorouders. Maar Vlaanderen was niet alleen groot en invloedrijk door zijn kunst. De drukke middeleewse handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en 't Genuees gemenebest tonen ons dat Vlaanderen een der landen was, waar de menselike bedrijvigheid een hoogtepunt bereikte.

De grootnijverheid der machtige Vl. gemeenten in de middeleewen was de voornaamste verbruikster der Engelse landelike produkten, wat aanleiding gaf tot een aanzienlike uitwijking naar Engeland en de grondslag legde voor een hartelikstaatkundig verbond. Maar ook hier berusten deze betrekkingen op diepere gronden. Ook de godsdienst bond Engelsen en Vlamingen samen. Het is een geweldig iets, de geschiedenis van het kleine land, dat Vlaanderen heet. Ze wordt als in geen ander land bewogen door twee grote krachten: het geloof en de strijd om het bestaan: het leven van de ziel en het le-

(1) Uitgave Excelsior Brugge, prijs 20 fr.

ven van het lichaam, nergens zo markant in het licht tredend - de gekende Vlaamse dualiteit, belichaamd en belicht door de Vlaamse kunst.

Van Ierland heeft O'Flanders spesiale studie gemaakt. In zijn boek verschijnt Vlaanderen als Ierland's twede vaderland. Er bestaan geen twee volkeren, die zó innig verbonden zijn door banden van hetzelfde geloof, van dezelfde strijd voor eigen bestaan en eigen leven. De uitgebreide lijst der Ierse heiligen en Ierse stichtingen in de Nederlanden en die der Vl. nederzettingen in Ierland legt hiervan het schitterendste getuigenis af.

Het overstelpend histories materiaal (de in voetnota's aangehaalde bibliografie en de vermelding der dokumenten er kronieken) maakt het boek tot wat anders dan tot een van die romantiese betogen, de grove roggestuiten die ons dageliks in Vlaanderen worden voorgesneden. Wat Consience voor zijn tijd in de trant van zijn tijd met zijn ‘Leeuw van Vlaanderen’ deed, doet O'Flanders zakelik voor ons. De schrijfwijze is beknopt, sober, toch zwierig; de toon kalm en waardig.

Schrijver droeg zijn werk op aan Gezelle. Een schonere en waardevoller hulde dan deze van O'Flanders kon de Levenswekker van Vlaanderen niet gebracht worden.

De uitgeverij ‘Excelsior’ gaf het werk uit in de eenvoudige trant, die we van haar gewend zijn, de trant die de bibliofielen misschien niet voldoet, maar die van het boek een handelswaar maakt beschikbaar voor de volkslagen, wat geen geringe verdienste is. Alleen het omslag bevalt mij absoluut niet en had ik voor een lijvig boek als dit veel steviger gewenst.

Een boek dat elk ontwikkeld Vlaming moet bezitten en dit in geen enkele boekerij mag ontbreken.

R.V.

Boekbesprekingen

Marnix Gysen: Odusseus achterna. N.V. De Standaardboekhandel, Brussel, 1930.

Dit zijn reisnotas uit Griekenland. Een warm pleidooi voor de Griekse kultuur gaat vooraf.

M.G. ging op reis met de noodzakelike bagage: een klassieke onderlegdheid en een maandenlange voorbereidende lektuur. Dit laat hij overal doorschemeren. Hij doorreisde het hedendaagse Griekenland, het nuchter en scherp bekijkende, maar het tevens bevolkende met de helden en kunstenaars uit Hellas' verleden.

Wie niets van de Griekse literatuur heeft gelezen zal Gysen overal niet even gemakkelik volgen. Het is ontspanningsliteratuur voor ontwikkelden.

De stijl is van Gysen's pen: klaar, sober en dikwijls amusant door vleugjes geestigheid en scherts.

Mooie fotos, een en dertig in getal, illustreren het boekje, dat de Standaard netjes uitgaf.

RENE VERBEECK.

Pol Roza. Volksopvoeding. In en om de volksschool vóor den oorlog. Uitgave 'Excelsior' Brugge. Prijs: frs. 15.-

Beelden uit de vóoroorlogse volksschool, aaneengeregen door de lotgevallen van Pol en Roza, twee volkskinderen (en die klaarblijkelik de schrijvers van het boek zijn.) Er werd hier niet bedoeld een roman te schrijven, maar wel, zoals vooropgesteld wordt, de volksschool van vóor de oorlog te beschrijven, haar tradisjonele

werking in het dorp, haar stelsel in de stad. Het kinderleven met zijn genoegens en verzuchtingen, zijn luim en ernst, zijn glans en schaduw, onopgemerkt en onbegrepen door de school. Alom het kind voor de school, met hier en daar een lichtstraal en een onderdrukte poging. De volksschool tegenover het huis, haar opvoeding tegenover het leven, haar lot tegenover onwetendheid en politiek. De volksschool, werktuig van politiek met haar vervolging, van arrivisme met zijn intriges.

De lektuur werkt vermoeiend door menigvuldige en nutteloze uitrafelingen als deze: ‘Een scherp geschuifel doorsneed de lucht daarbuiten. De deur der wachtzaal vloog open. De reizigers grepen hun pakken en spoedden zich naar buiten. De trein stormde aan, hield plotseling schokkend stil.’ Maar met hetzelfde procédé worden hier toch ook schone rezultaten bereikt: waar het geldt subtiele stemmingen weer te geven.

Voor al wie van dichtbij of maar van ver met de school in betrekking staat, biedt dit boek, alhoewel het niets niews brengt, toch nuttige lektuur.

R.V.

Gerard Lemmens. - De dode gast. - Een tiental Vlaamse sageverhalen. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 12.-

Tien sageverhalen, waarin de schrijver meestal akelig wil doen maar ons zelden een rilling door het lijf jaagt. Nooit is hij fijn, overal ligt de bedoeling er vingerdik op. Ook de taal kan er onmogelik door. Slordigheden als deze: ‘En te wedden is het nog te wagen, dat er nog zijn zijn die nog 'n morso van het rijmelvers kennen’ zijn er bij de vleet. G.L. meent misschien ook dat hij om volks te zijn, een poespas moet schrijven van Nederlands en dialekt. Waarschijnlijk antwoordt gij mij met twee grote namen: Gezelle en Streuvels. Maar als gij geen groot kunstenaar zijt, schept gij met hun procédés enkel een mengelmoes, dat niet beter is en dikwijls minder kleurig en pittig dan de marollentaal. Bij Pol de Mont en A. De Cock, A. Vermast, Juul Grietens e.a. kan G.L. leren hoe men een volksvertelsel kan herscheppen in beschaafd Nederlands, zonder dat het zijn volkskarakter verliest en welke fijnheid het vereist in een tekst vast te leggen wat de tradiesie van geslacht tot geslacht overgeleverd en met haar fijn alaam uitgepuurd en gesmeed heeft. In een troebele en stroeve inleiding wil de schrijver blijkbaar een verantwoording van zijn werk geven. Hij konstateert: ‘Eilasie... deze bloei (van de sage) is in zijn schone beweging verstild; en - verijlt zij in de stroming der nieuwe dagen? Want land en lucht wordt bezoeldeld, tallekant, door grauwe ijzer-konstrukties en vettige rook, en het vuige materialisme dringt lijk gif in het leven.’

Of G.L. daaraan zal kunnen verhelpen met zijn sagen?

R.V.

De strooptocht van kapelaan Hermans door Jozef Simons. Uitg. Excelsior, Brugge. Fr. 6:

Een bundel verhalen waarvan het eerste zijn naam aan het boek schenkt. Simons wordt gegeerd als een onzer beste vertellers, en dat is hij inderdaad. Edoch, in deze bundel, lijkt het nogal vlug afgewerkt en zo maar een beetje verstrooid bijeengebracht. Hoe knap en los alles ook is verteld, en of kinderen van 14-15 jaar en ook ouderen er heel wat pret kunnen aan beleven, staat het toch vast dat deze verhalen zonder veel inspanning zijn geschreven en ons de indruk geven dat wij van onze Simons iets meer dan een ruiker verhalen moeten vragen. De novelle van ‘De Strooptocht’, het dramaties voelen van de ‘De Ziekte’ en de leuke ‘Zeven Hoofdzonden’ zijn toch op zichzelf kostelijk.

LODE LAGASSE.

Van knop tot bloesem, de hygiene van de zwangerschap en de geestelijke en lichamelijke opvoeding van het kind, van de geboorte tot aan den puberteitsleeftijd door Dr. C. Meuleman, direkteur der R.K. vereeniging 'Moederzorg' en Jacqueline Lamers-Hoogveld, uitg. J.J. Romen, Roermond, ing. 40 fr.

Een prachtwerk, één werk geschreven vol liefde en vol zorg voor het kind. - Het eerste deel, dat van Dr. C. Meuleman, handelt in hoofdzaak over het huwelik, de bevruchting, de zwangerschap, de verlossing en de lichamelike opvoeding van het kind. Het is een zeer interessante uiteenzetting die naast Dr. Daels' Moeder en Zuigeling een beste plaats vindt, voral om wille van het weërleggen van zoveel valse teorieë van gewetenlooze artsen en het uitdiepen van zoveel maatschappelike misstanden van nu ter tijd. Het woord van Dr. Meuleman klinkt ons toe uit 'n inkristelik hart, leidt het moederschap (ook bij ons, Katolieken, woekert menig vooroordeel) in betere banen, en, gebaseerd op mediese gronden, wekt hij niet alleen het verantwoordelikheidsgevoel bij de vaders op, maar brengt moeder en kind nauwer bijeen. Het twede deel is van de hand van Mevrouw Lamers. Schrijfster heeft bedoeld de gedachten van moeders en vaders wakker te maken en hun geest een bepaalde richting te geven in zake kinderopvoeding, namelik wat de geestelike vorming betreft. Zij heeft betracht hun algemeen opvoedkundig inzicht te verbeteren, dank zij haar veeljarig overdenken. Die enige hoofdstukken, welke ons in het intieme van de kinderziel laten treden, zijn naar waarheid zo echtmoederlik tot één onscheidbaar geheel bewerkt en getuigen van zoveel diepzinnige taktvolle karakterkennis, dat ik op ieder bladzijde het rood potlood zou kunnen gebruiken om te noteeren, nog en nog. Dat deel op zichzelf komt te gepasten tijde, het was er nog niet, en voor wie enigszins met kinderen omgaat of in kinderharten kijkt, zal juichen om de komst van dit werk. Passages over 'kibbelen, spelen, straf en dreigement, moeder waarom enz.' moesten vele ouders bestudeeren gaan. Of nee, dat zij het werk doorlezen, herlezen en er iedere dag iets uitputten om de zielen van hun kinders schooner en reiner te vormen en de familiegeest een beter aanschijn te geven.

LODE LAGASSE.

P.G. Buckinx: Staf Bruggen: (60 blz. + 3 buitentekst-fotos) Uitgave Steenlandt Kortrijk. - 25 fr.

Dit is de mooie en entoeziaste hulde van een jong dichter aan de stoere werker en de prachtige kunstenaar, die voor een heel bizonder deel, de gerechtigde roem draagt van het Vlaamse Volkstoneel.

Misschien zijn er die Buckinx in dit boek te veel dichter vinden. Maar ik geloof niet, dat het zijn bedoeling was een diep-psychologiese studie te schrijven over onze beste akteur. Daarvoor is het trouwens nog veel te vroeg. Want Staf Bruggen is lang niet verloren voor Vlaanderen. Pieter Buckinx is een dichter, en als zodanig heeft hij heel zijn ziel gelegd in dit werk, dat een hulde is, en ook zo dient opgevat.

Ik kan er maar niet toe besluiten te piekeren over misschien een taalfout of een beeld dat niet opgaat. Die zijn er, maar de waarde van een werk ligt dieper. En dat

is een taak, die ik liever overlaat aan hen, die zich een spesiale soort roem willen bouwen op andermans werk.

Het is spijtig, dat we de beloofde opnamen van Staf Bruggen's werk moeten missen.

Dat het Vlaamse Volkstoneel, als zoveel moois in Vlaanderen, in stukken viel, legt een waas van heimwee rond dit album-boek. U moet het vast in uw boekenrek hebben. Of neen, leg het liever er-

gens te kijk, want het is te schattig uitgegeven, al kan getwist over de schikking van het tietelblad.

J.V.

Antoon Thiry: De President van het vliegende Wiel. - Uitgave N.V. Standaard-Boekhandel. Prijs: frs. 9.-

Antoon Thiry, die nu laatst ook nog ‘Kiroeme! Kiroeme! Menschkes keert eens oem’ liet verschijnen, krijgt niet de waardering, die hij verdient.

Die bewering komt misschien wat laat, nu men straks de ‘Lierse School’ zonder wat gemakkelike en onrechtvaardig-veralgemeende humor of spot wil gaan begraven. Zeker, zeker, we roepen even hartsgrondig als iemand: weg met de epigoontjes! we willen het zelfs houden bij Timmermans en... Thiry, als u niet méér namen wilt. Er zijn er misschien in Vlaanderen heel weinig, die maar ten halve het aardige lijstje van Thiry's werken kennen. Hoewel het er zeker veel aan toedoet, dat alléén onderhavig werkje van hem in Vlaanderen verscheen. We geloven aan de theorie van de invloed van ekonomiese faktoren op de kunst.

Maar om op het thema te blijven: het is mijn innige overtuiging dat er niemand in Vlaanderen novellen schrijft als Ger. Walschap, maar dat wil nu heelemaal niet beduiden, dat we heel het Vlaamse proza onder de diktatuur van Walschap wensen, zelfs niet de novelle. Want dat zou gevaarlijk worden. En er is ook, geloven we, dat de Vlaamse literatuur nog wat anders op haar dagorde heeft staan, dan het uitbeelden van volkstypen. We verkiezen dan ook Walschaps ‘Adelaïde’ boven vijftig novellen van hem.

Maar hier krijgen we novellen. En inderdaad goede. Er zijn er drie. De eerste gaf haar naam aan het hele boekje. Ze vertelt hoe meneer Juul, de president der veloclub ‘Het vliegende wiel’ en lid van alle andere verenigingen, zich door de leden der club laat overhalen om bij de gemeenteverkiezingen met een speciale lijst op te komen. De uitslag is buiten verwachting goed. Maar dan begint meneer Juul te treuren en, stillekensaan gaat ie dood aan wroeging, omdat ze ‘tegen hem gepreekt hadden in de kerken.’

Het gaat er bij ons niet in, dat iemand, die ‘de grootste kolenzaak der streek bezit met zeven schepen, die voor hem naar de Walen varen’ aan zo iets kan **doodgaan**. Die diagnostiek is niet heel bemoedigend voor de Vlaamse politiekers!

De tweede novelle verhaalt de grap van Mietje, de reuzin die langs haar doortocht enige menschen flink op hun punt zet.

En de derde vertelt van een oud moedertje en een verlopen zoon, die tenslotte tot inkeer komt, op zee gaat, in Buenos-Aires schoenmaker wordt, en... daar weer in 't gevang geraakt. Maar het moedertje, dat zelf niet lezen kan en haar de brieven van haar jongen laat voorlezen, gelooft de voorlezer, als deze haar zegt, dat de grote letters bovenaan de omslag de naam maken van ginder een grote hoeve, waar haar zoon werkt. Ze sterft gerust en tevreden over die goede keer der zaken. En alle brieven moeten mee met haar in de kist.

We vinden deze laatste novelle de mooiste, omdat we d'r innerlik wat aan hebben.

Het boekje heeft twee grote kwaliteiten; de eerste, de meesterlike typeering der personen; de tweede, de rustig volgehouden en aangename verteltoon, die hier en daar de lezer bizonder treft.

JAN VERCAMMEN.

Het kermiskraampje, hagelandse dorpsverhalen, Jef Claes, uitg. Excelsior frs. 6.-

Ik vind het werkelik jammer dat uit dit boekje niet 't beste werd samengebundeld en een meer luxueuse uitgave hiervan werd bezorgd. Want velen zullen bij 't

lezen van de eerste bladzijden het boekje krulneuzend ter zijde leggen met onvoldaan grommen: ‘Nee, hoor, geen verhalen, wel schetsen voor wie 't geert!’ - Een dieper inkijken van dit werkje pleit er echter wel voor, dat Jef Claes een knappe verteller is en een aardige ziener, dat zijn eenvoudige bedoeling om het goede te onderwijzen anders niet dan vruchten dragen kan door de warme, gulle toon en door de diepe emotie van zijn woord, en dat zijn ‘Pannegat,’ zijn ‘goedheid’ en zijn ‘Verzoening’ heus de biezondere uitgave waard zijn welke ik hoger bedoel. Deze drie verhalen, - en 't voeg er graag het koddige ‘burgemeesterschap van heer Ydelber’ erbij - zijn meer dan de prijs van het hele boekje waard. Biblioteken zouden het stellig moeten catalogiseren.

LODE LAGASSE.

De vlasbereiding door Constant Vansteenkiste. Uitgave Excelsior, Brugge. - Prijs: 18 fr.

Al de bewerkingen van het oogsten van het stroovlas af tot na het zwingelen van het vlaslint en den afval.

In de huidige vlascrise juichen wij het verschijnen van dat werkje toe, en onze vreugd zal nog volledigere zijn als het aangekondigde twede deel van de pers zal komen. Totnogtoe werd veel over vlasoogst enz. geschreven. In de meeste gevallen ging het echter alleen over het beschrijven van de gereedschappen, de werkzaamheden van de vlasnijverheid, heel oppervlakkig bekeken door den bril van wetenswaardigheid. Hier nu is iemand aan het woord met een scherpe vizie, iemand die het voor en het tegen van de zaak kent, iemand die uit jarenlange ondervinding in eigen streek en in de vreemde tot in het diepste van het vak is gegaan en spreekt als een apostel, werkelik, een apostel voor de vlasbewerkers en hun degelike opleiding, iemand die een allernuttigst en allernoodzakelikst vakboek biedt, niet alleen om het onderwijs van de jeugdige vlasbewerker te verbeteren, maar om de eenvoudige vlasveteraan die het iedere dag zou hoeven na te slaan en van buiten te leren. Het werk is zo degelik en zo nuttig, dat onderwijzers voor de vierde graad en collegestudenten er heel wat zullen bijleren. Voor de economiese kant van de vlaszaak is dat boek van hoogste waarde. De Provincie West-Vlaanderen welke het bekroonde, verdient alle lof.

LODE LAGASSE.

Ingekomen boeken:

‘DE DRIE TAMBOERS -’ door Rik Delport, Uitgave Vermaut. - Kortrijk.
KOLONIAAL TOONEEL door Frans Demers, Uitgave Janssens, Antwerpen.
VERZEN door Manny Mans, Uitgave Janssens, Antwerpen

JASMIJNEN, verzen van André Demedts, Uitgave Steenlandt, Kortrijk, prijs 20 fr.
WINTERBLOEMEN, verzen van Fr. Rozenbosch, Uitgave J. Lanno, Thielt, prijs 15 fr.
JEHOVA, door Gregorius Thys, Uitgave Excelsior, Brugge prijs 20 fr.-
OUDE KOBUS EN FRIKKELSTRAATJE door Paul Kiroul n^{r} 10 der Sprookjesbibliotheek prijs 5 fr.
ALBRECHT RODENBACH. - door Jos Vermeulen, Blauwvoetuitgaven, Tienschestr. 29 Leuven, prijs 6 fr.

[De Tijdstroom 1930 nr. 3]

Twee Gedichten

I.

Uw Blik sluit op een golf van mensenogen,
deze avond, God, verborgen in het blanke Brood.
Ge wilt zoveel vergeven en zolang gedogen,
Ge wilt het leven, en voor U, Ge kiest de dood.

We zien nu eenmaal klaar en wenen,
maar morgen taant het licht in onze ziel;
en toch, Ge geeft ons Brood, Ge raapt de stenen,
waaraan zich hij, die voorging, kwetste en viel.

Ge biedt onuitgeput, en wat we niet aanvaarden,
Ge draagt het aan uw open Hart en wacht,
en wacht! en als één enkle maar U naarde,
ontzonk uw stralend Oog de toorn van uw macht.

Ik heb uw Wil in me verstaan als nooit voordezen:
Gij offert, wijl ik nauw mezelf eens niet bedacht.
Ge hebt de diepste wonden wonderlik genezen,
en Gij, Ge stondt nog iedre dag met zwaarder kruis bevracht.

Ge waart zo goed, toen Ge dat morgenleven
naast mij en door mijn handen om te bloeien bracht,
en wat ik aan uw Voeten leg, zult Gij het verder geven:
voor U was alles, nu voor mij is dát volbracht

II.

We zullen dieper nog berusten na deze uren
en zachter gaan aan deze nacht onze ogen dicht
maar 'k moet uit het voorbije nog de grote sterkte puren,
want morgen is terug de dag van het gericht.

Er zijn toch altijd weer de wegen te bereiden,
als in de droom de vleugels van 't ontwaken slaan,
er is toch nog zolang en zoveel te verbeiden,
misschien nog harder het verlochenen van waan.

Maar moet ik aan een dwaze droom verzaken,
dan hoor ik luider weer het bidden van mijn eed:
hoe hoog is wel de bergtop, die ik moet genaken,
om nog te keren met de wonderkruiden voor uw leed.

Ik zal niet klagen om een weggegooid verlangen,
ik vrees het streng gebaar van niet één weigre dag,
als ik maar in mijn dorrend' hand mag prangen
de lege schaal, die 'k boordevol aan uwe lippen zag.

JAN VERCAMMEN.

Uit het Leven van Seppe

‘Het dondert, en dan is er onweer!’ zei Seppe en hij sloeg ne slag op tafel. Leonore, zijn vrouw, vluchtte de straat op en ging twee huizen verder buurpraten. Zoo ging het onweer rapper en zonder gevaar voorbij. Seppe goot z'n tas koffie met ne nijdigen ‘arei!’ in de koolbak. Dat was geen koffie om een trappist voor te zetten en dat durven ze ne mens te drinken geven.

Seppe kon soms kwaad zijn voor ne niemendal. En andere keren mochten zijn kadekens den hof omravotten, hij vertrok geen spier van zijn gezicht. ‘Ze worden vetter van 't plezier, dan van vier struiken patatten, die ze verdestrueren,’ zei hij aan Leonore, die met heur twee kolosarmen in de lucht dreigementen stond te schrewen. ‘Ge spreekt gelijk een kind, zot!’ Seppe moemelde: ‘De waarheid valt soms uit de mond van zuigelingen en kwibussen, Leonoorke.’ En hij ging den hof in meeravotten met den hoop. ‘Van tussen de patatten blijven’ zegt moeder, ‘die groeien slecht mee al da laweit!’ en hij nam den oudste bij zijn oor mee naar de bleek. Seppe ging op zijn rug in 't gras liggen, tilde den oudste met zijn voeten de lucht in, stak aan elke hand nog nen andere de hoogte in en de drie spartelende kadekes boven zijn gezicht deden Seppe schokken van 't lachen.

Hij lachte de macht uit armen en benen en moest ze willens nillens laten neertuimelen, nevens hem. Op nen bleek, als die van Seppe valt ge gelukkig geen blutsen. Dan gingen ze met hun vieren op hunnen kop staan, om ter langst. Seppe en zijnen oudste hielden dat het langst vol. Maar de kleinen gingen aan vaders broek trekken en als hij dan lachend omver sloeg, stond de oudste nog mee zijn benen in de lucht, draaide nog drie keren rond, zo op zijne kop, om te zeggen: nog eens zo lang als ge wilt! Dan mocht hij, voor zijn beloning vaders pijp gaan vullen in de keuken en hij kwam terug met de boodschap van moeder: of ge niet verlegen zijt voor de geburen, en of ze moeten peinzen dat ge zot aan 't worden zijt? - Leander, zijde gij verlegen, joeng? vraagt Seppe met zijn oogen in de wolken. -

- Neeje, va, willen we ne keer om ter meest tuimeljassen maken? - Ik ook nie, joeng, zeg het tegen ons moeder en als ze 't niet gelooft, ze mag komen meedoen! De drij kadeën stuiven tegelijk de keuken binnen. Ze beginnen al te roepen van ver om elkander voor te zijn: Moe, ge moogt kome en meedoen van onze va, en we zijn niet verlegen!

Seppe ligt op de bleek te lachen van puur genot.

Zó was Seppe in familie en daarbuiten niet veel anders. De mensen zegden - spijtig dat ze zoveel ‘zeggen’ - dien is geschapen om aardig te doen, maar met zijn tong klapt 'm zich den Hemel binnen.

In heel het dorp had hij maar éne vijand: dat was de schoolmeester.

En daar had de tong van Seppe alleen schuld aan, misschien ook wel het klein beetje eigenwaan van de meester. Ja, hoe geraakt ne mens al in moeilikheden met nen andere? Leander zat in de klas van meester Verellen, maar was ook niet op zijn tong gevallen. Dat zat zoo wat in 't bloed bij de Verschorens. De meester had z'n veertig rakkers een opstel gegeven. De Ontdekking van Amerika. En enkele dagen nadien zegt de meester zo: ‘Verschoren, kom vóor de klas uw opstel lezen!’ Dat was zo onverwacht en ongewoon dat Leander met 'n tomaatkleur op zijn gezicht bleef zitten. De meester moest het nog eens herhalen. Leander begost broebelend, kwam stilaan op zijn effen en juist als hij zich in form meende las hij: En toen Columbus

aan wal stapten gingen de zwarten loopen mee grote schrik en ze riepen onder malkaar:

Wij zijn ontdekt! - De meester zijne pince-nez viel af van 't danig lachen en heel de klas trommelde op de banken, schreeuwde dooreen, want in 'n klas is er geen plezier zonder laweit.

Leander stond eerst onthutst en toen hij zag dat ze om hem lachten liep het bloed uit zijne kop weg, hij stampte zijnen blok in twee, vrong zijn opstel in 'n bolleke, en liep mee ne geweldige ‘foert’ naar z'n plaats, ging met zijne kop op zijn armen liggen huilen van koleire. Enkele dagen nadien stond de meester in zwemkostuum op het bord getekend en daaronder in grote letters: Meester Verellen in grooten tenue! Dat was Leander's vraak en lekte natuurlik seffens uit met het gevolg dat hij na de klas blijven moest. Maar ne jongen lijk Leander met armen aan zijn lijf is niet te missen als de oogst binnen moet. En Seppe had geen volk te veel en recht op zijnen ‘roerenden’ eigendom om mee patatten uit te doen. Toen hij het briefje met de strafvermelding in zijn hand had, pakte hij met de andere Leanders' oor: 'k Zal ekik u ne keer 'n zwemkostuumke passen, Lorias! Seppe schreef 'n briefje terug: Geachte Meester. Als onze Leander moet nablijven dan hebde gij er last van en ik ook, dus meester zullen we dat voor dezen keer maar zoo laten. Voor zijn straf zal ik uwen onderdanigen leerling Leander wat meer patatten laten uitsteken. - De meester vond dat briefje erg onnoozel en impertinent. Dat was 't begin, er kwam van links en rechts soms een stootje bij, zodat het tussen Seppe en meester Verellen voor goed dweers zat.

Bij de pastoor was Seppe welkom. Die was de grote getuige geweest toen hij Leonore heur hand nam om ze vast te houden tot aan heur dood.

Veertien dagen later viel hij van een hooimijt, zacht genoeg om geen hersenschudding op te doen, maar dwars door z'n broek en braai stak ne riektand. 'n Boer die doende was op 't naaste veld had hem zien naar beneden gaan en kwam mee zijne kruiwagen. Pak die riek ne keer weg! zei Seppe en hij draaide z'n gezicht wat opzij.

Als die eruit was kwam het bloed mee naar buiten. De boer bond zijn kruizeel boven de wond, laadde Seppe op en voerde hem naar huis. Rust ne keer man! zei Seppe onderweg, en haal mijn toebaksdoos eens uit mijnen broekzak! Hij stak zijn pijp op en zijn gezicht zag wat bleker dan naar gewoonte. Ge ziet van hier hoe de mensen in 't dorp opkeken, als ze daar dien boer, met Seppe op de kruiwagen, smorend gelijk nen Turk, zagen aankomen. - Wa voor 'n soort van vent dat dàt is, da weet onze Lieve Heer! - zei Rosalie van de stoofmaker, die juist wat aan 't klappen was met de groentenboer. Seppe zag ze lachen maar hij smoorde voort. Achter de vensters gingen gordijntjes opzij en amper waren ze voorbij of de mensen kwamen op hun dorpel staan zien. Wiske uit ‘De drie Pinten’ die de straat aan 't begieten was, liet heur blokken vol water stralen van 't danig zien. Ze begost te lachen en ze wees met ne vinger naar heur hersens. Seppe lachte ne keer terug, schudde van neen, en wees naar zijn been. Maar ze verstond hem niet want ze riep: Zot.

Leonore moest naar heuren asem pakken van 't verschieten als ze hare man daar zo onnozel op dien kruiwagen zag zitten. Ze meende ineens op te spelen: Maar zijn da nu manieren, zotte vent! Seppe was haar voor: Leonoorke als ge mij kunt pakken dan moogde mij binnen dragen, maar voor da been moet ge oppassen! Als ze de wond zag en al dat bloed begost ze te greizen. Allee Allee, kind, zei Seppe.

De doktoor veroordeelde hem voor een maand en meer rust, maar twee weken nadien stapte hij mee naar 't kerkhof achter het lijk van den boer, die hem naar huis

had gevoerd. Taaiheid en fors zat er in van jongsaf. Dat was heel het dorp door bekend, maar gevreesd was hij niet, want in

dat geweldig spieren- en pezelijf stak een hart en daarom was Seppe gaarne gezien. Ik zeg: de schoolmeester kon hem niet rieken, maar allee, hoeveel mensen zijn er die maar éne vijand hebben? De pastoor had hij op zijne kant en dat was niet voor niet. Hoe dat kwam? Seppe was ne wipschieter eerste klas. Twee jaar naeen was hij koning geweest, dat kostte hem veel reizen, dan hier, dan daar, veel verkeer en veel vijven-en-zessen en een mens met kinderen mag niet dikwijls zeggen: 't kan eraf; bijgevolg schoot Seppe liever ne keer mis. Nu, ne wipschieter is ne naar-binnen-gieter, zegt Leonore altijd. Op ne Zondag achternoen vielen ze met vijf, zes man de 'Wip' binnen. Er zat daar 'n kliekske rond een tafel met hun gezicht over een pint gedempt te klappen.

Seppe zag dat het mannen waren van den Eembemd: volk mee gevaarlike messen en lange vingers. Seppe ging naar de koer, liep per abuus de keukenkamer binnen, waar iemand was, klopte op de deur van 't salon, geen woord en hij binnen. De deur links gaf uit op de gelagkamer maar bleef altijd op slot en daar zat het kliekske vlak tegen. Seppe lei zijn oor op 't sleutelgat en als hij opstond wist hij genoeg.

Seppe was liever te huis vóór de regen, zei hij en ging, maar liep bij de pastoor binnen. Met twee woorden vertelde Seppe wat er op handen was en met nog twee dat hij zou doen. De pastoor wrong bevend een fles de kop af, goot voor Seppe 'n glaaske vol en nog wat op het ammelaken, stotterde: Seppe, man, 't is goed. Om de liefde Gods doe dat, enne... als we de gendarmen? Seppe onderbrak: 'k Heb anders meer op mijn eigen zonder gendarmen, zulle, meneer?

En zijn oogen stelden de pastoor gerust.

En zoo gebeurde het dat Seppe een matras naar het oksaal sleurde en er drie nachten gelijk ne waakhond-één oog toe en één open sliep. De vierden dag ging hij met tegengoesting omdat hij er zijn volle rust niet kon genieten. Allee, peinst eens: met uwe rug naar onze Lieve-Heer liggen: da's niet denkbaar en zo maar nen heele lange nacht op één zelfde zij, da's het nog minder; dus moest Seppe daar maneuvreren om in 't reglement te blijven, dat wordt ne mens beu op den duur, zeg wat ge wilt. 't Was al elf uur, Seppe had nog geen oog toe gedaan, zich juist ordentelik verlegd en daar hoorde hij 'n droog: krak-krak! Seppe verschoot, maar van kontentement. Het was dus niet voor niks geweest... Daar brak een ruit want er vielen scherven in de kerk. Op een ommezien zat Seppe in een biechtstoel. Hij spioende omzichtig naar omhoog. De straal van een dievenlichtje wandelde over de kerkstoelen.

Als 't weg was zag hij een mensenlijf naar binnen serpenteren. Seppe voelde het bloed in zijn polsen kloppen. Kom naar beneden, peinsde hij, mee twintig als ge wilt, maar als 't u belieft één voor één. Een jonge kerel raakt grond vlak voór den biechtstoel. Twee geweldige handen tillen hem bij de keel naar binnen. D'r komt geen kik uit. Seppe nijpt om er nooit geen woord meer uit te krijgen, vouwt de man in twee om plaats te maken voor de volgende en steekt hem nog zijne zakdoek in de mond. Daar wandelt weer 'n lichtje over de kerkstoelen. Seppe verandert zijn stem een beetje: Allee, kom naar beneje, zonder licht, zulle! - Hedde mij noodig daar? - Ba, je begod! zegt Seppe, half-hard. Die is dan nog zo stom zijn voeten vlak vóór Seppe zijn gezicht van den biechtstoel te laten bengelen. Seppe helpt een beetje. Pakt hem bij zijn knieën naar beneden, zet hem op den vloer en geeft hem daar ne smak tegen zijn hersens, dat hij tussen de stoelen gaat liggen kermen. Seppe maakt licht. Hij duwt op het knopke van den biechtstoel van de pastoor. Juist als hij zich omkeert komt er ne stoel naar Seppe zijne kop gevlogen... Pak-vast! zegt Seppe en den stoel

gaat terug naar de kop van de laatste loebas, die over nen andere stoel strompelt en plat tegen de vloer

slaat. Seppe er boven op en: Arei manneke! zes keeren met zijne bandietekop tegen 't plaveisel, zodat bij voorlopig zwijgt. Er is al beweging in den biechtstoel. 'k Zal eens moeten gaan zien, zegt Seppe, haalt de wakkere naar buiten, toekt hem terug in slaap bij de stoelsmijter en als de twee kerels neveneen liggen staat Seppe met ne zware kerkstoel te wachten. Als 't nu maar niet te lang duurt, peinst Seppe, anders zal ik nog mee klorreform moeten werken. Het duurt 'n kwartierke. De pastoor had de gendarmerie opgebeld en vier geweldige tenue's komen langs 't sakristiedeurtje binnen.

- Zijt voorzichtig, meneeren, doet ze geen zeer onderweg, 't zijn nog jonge snotters. Als de gendarmen met hun vracht weg waren pakte de pastoor Seppe bij zijnen arm: Vriend, Verschoren, ik bedank u in naam van Onze-Heer. Seppe lachte ne keer en sliep de rest van de nacht, plus nog een gat in den dag op de logeerkamer van meneer pastoor. En de pastoor is altijd fier geweest op Seppe en later kwam er van 't bisdom een brief vol lof over de schone daden van meneer Verschoren. Seppe heeft dien altijd bewaard en nu nog steekt hij in de binnentes van zijn trouwkostuum. Het doet hem nog altijd plezier als hij die leest.

Eens heeft Seppe in vertrouwen zijn grote hoop aan den pastoor meegedeeld: Ne priester of ne missionaris zag ik geerne groeien uit mijne Leander, meneer Pastoor, maar 't is toch zoo ne sloeber!

- Ne vaderons kan daar veel aan doen, Verschoren, zei de pastoor en zijn vrienddelike hand klopte op de robuuste schouders.

Seppe stapte peinzend naar huis. Hij had nog de deurklink in de hand als Leonore de gang kwam ingeschoten: Ik doe nog malheuren aan dien sloeber als gij u er niet mee bemoeit, zulle. - Maar wat is 't mens, ik ben nog niet binnen of!... Leonore alweer: Da's nu alle dagen wa vers en 't een al erger dan 't ander. Gisteren rijdt 'm mee de splinternieuwe velo van Gust Spruyt er-van-onder en vlak in de pinnekesdraad; ik kan voor die lorias ne nieuwen band betalen. Daar seffens kom ik in de keuken en onze Sooi en ons Filleke zitten me daar te vloeken om het hardst. En hij, de schelmse vent - ik moe me inhouên - hij staat daarmee te lachen lijk ne klown. En da's hij die dat aan de kinderen leert; en daar moogde gij geen malheuren aan doen, de groote leubbe van ne lorias! In Seppe's voorhoofd komt nog ne rimpel bij. Hij gaat binnen en pakt ne stoel. Leander zit ievers op de vloer met het hoofd tussen de knieën: hij ziet gedurig naar de voeten van vader, presies of 't gevaar van daar alleen komen kon. Leander, kom 's hier! zegt vader met egale stem en trekt zijnen oudste zo tegen zijn been. Leonore staat er met stomme ogen, op te zien, anders moest zij zijn koleire tegenhouden en nu? ze verstond er haar niet aan... aan hare vent. Seppe zegt twee keren: Waarom doede da, joeng? En Leander begrijpt niet dat vader deze keer zo aardig stil begint.

Waarom leerde gij die mannekes vloeken, joeng? zegt Seppe nen derde keer. Leander heft zijn gezicht op. En als hij ziet dat vader met een traan in de ogen zit begint hij plots te snikken. 'k Dee het niet voor ekspres, va... hi-hi-hi!... 't was maar... om te... lachen, va... hi-hi!.. Moeder kan ook niets meer zeggen, ze gaat buiten wat op 't koerke staan want dat pakt heur. Seppe raakte die keer zijne zoon nog met gene vinger aan, en zijn woorden waren gewikt en gewogen zonder 'n greintje gramheid in. Als Seppe wist dat de enige oorzaak van dat gevloek geweest was ‘de vieze bakkessen die onze Sooi en Filleke trokken als ze verdoemme-en-nog-wat zegden’ ging die groef uit zijn voorhoofd weg.

‘Joengske, ge gaat wat braver zijn bij ons moeder, zulle?’ vraagt vader en Leander kon nog niet spreken van 't geweldig snikken en knikte nerveus. Die oud-

ste van Verschoren is zo sterk geworden als zijn vader en met 't komen van de jaren werd hij zo wat baas over eigen geweld.

Ge zult nu zeggen: Leonore, 'n vrouwmens lijk een kasteel die moet tegen ne slag en ne stoot kunnen. Ge zegt daar zo al iets, maar een ziekte is rap gekomen. En ne mens moet gaan als onze Lieve Heer hem roept. Leonore kloeg al lang over haar maag; 't kwam tot een subiete operasie. Vier dagen heeft het mens nog geleefd en de nacht daarop stierf ze schoon en gelaten, met haar man en kinderen rond haar. Dien dag heeft Seppe ne geweldige knak gekregen. De mannen in 't dorp zegden: de Seppe valt af van dag tot dag. Ja voor zo ne mens is vrouw verloren àl verloren. En de boeren die achter 't lijk gingen klapten stiller dan naar gewoonte. Meer uit deernis met de joviale Seppe, die daar nu met zijne kop in de grond liep, dan voor gelijk wat. Daar zal veel van de Seppe mee begraven worden, zei een wijze boer, die als ne pintgeleerde bekend stond. Zoo is dat alles rapper gegaan dan Seppe van z'n leven ooit gedacht heeft. Zijne kleinste, Filleke, die was toen in de fleur van zijn leven: negentienjaar, hebben ze op ne zomernanoen paars en opgezwollen naar huis gebracht: verdronken in den meers bij 't baden. Seppe heft den bleken, dikke waterkop met de natte haarklissen twee uur lang tegen zijn lijf gedrukt en gesteend: Filleke!... Filleke! mijne goeie joeng! rinkaaneen. Een vreemde mens moest op de tanden bijten om zijn eigen kloek te houden. Seppe heeft die dagen hoge schouders gekregen en het pezige van zijn lijf was er uit. Nog éne keer is Seppe geweest de Seppe van vroeger. Dat was juist dertien jaar na den dag, waarop hij zijn grote hoop aan den pastoor - die mens was ondertussen ook zijn welverdiend loon gaan opstrijken - had meegedeeld. Hij stapte met zijnen Leander, den eerwaarde Pater Verschoren, missionaris van Scheut, en nog enige andere paters en Sooi naar de boot, die in de haven van Antwerpen vertrekkens-gereed lag voor China. Seppe stapte er dien dag fluks over, fier nevens zijnen Leander. ‘Wel Leander mijne joeng! mijne joeng! Wie had dat ooit gepeinsd?’ En hij schudde zo den arm van Leander over en weer. De vent van een patattefritkarreke moest er even om lachen. Vader, zij voorzichtig, de mensen bezien ons! zei Sooi, die de pattatefritvent zag lachen. Seppe blijft wat staan, haakt, Sooi achter zij hand: Wel Sooi, vandaag zijn we nu eens 't bezien waard, dobbel en dik, onze Leander, gij, en ik! En Seppe loopt dichter tegen Leander de missionaris aan, en beziet de mensen, die voorbij stappen met een milde lach op zijn gezicht.

Seppe heeft de grote boot mogen afzien. Hij wandelde met de paters de kabienen binnen en buiten als met zijn eigen zonen, deed ze vrolik lachen en knikte zelfs gemoedelik op de vreemde bootslui, die hem een woord toeriepen dat Seppe niet verstond. Seppe was de laatste van de bezoekers, die het schip verlieten na het fluitsignaal. Hij heeft zijn zoon omhelsd en met een kruisje gezegend; zijn hand beefde een beetje. Hij heeft ook nog gezegd: schrijven joeng! Dat was 't laatste. Op de kaai is hij blijven zien met zieke kop tot wanneer het schip aan een ommedraai van de schelde verdween. Dan stak Seppe voor den eerste keer zijnen arm op en hij zwaaide eens onnoozel.

Sooi die stond te snikken zei: Vader... kom... gaan zien! - Ja, joeng! zei Seppe en ging mee.

Den eersten brief, die Seppe kreeg uit China, heeft hij heel voorzichtig met het broodmes opgesneden. En zoo gelijk een kind begon hij met de vinger de regels schrift te tellen: zes en veertig... mijne joeng!... Leander... zes en veertig

Als Sooi van het werk tehuis kwam vond hij Seppe aan tafel met den brief vóór hem. Hewel, vader, nen brief?

En Seppe bezag hem, toonde den brief: Zes en veertig!.... mijne joeng! deed Seppe en hij lachte weer, maar die lach klònk niet. Sooi heeft den brief dan hardop voorgelezen en ondertussen zat Seppe te snikken en te smoren.

Seppe is dan nog ne keer of twee goed geweest, dan ging hij met den brief naar de ‘Wip’. En vóor al zijn oude kameraden las hij hem met veel rustpozen voor; daarna bestelde hij pinten voor de mannen en voor hem. De bazin had toen het ongeluk van eene pint te zetten op den omslag, die op de tafel lag. Seppe is bevend rechtgestaan. Hij wilde vermaledijdende woorden spreken. Maar zijn bloed joeg naar zijne kop: plots stuikte hij voorover. Ze moesten hem naar huis dragen, maar den brief hield hij vast in zijn hand.

'n Week vóor den tweden brief aankwam werd Seppe begraven. Achter zijn lijk stapten Sooi en veel oude boeren, die de Seppe van kindsbeen af kenden.

Dien brief heeft Sooi in énen asem gelezen, dan begon hij te wenen lijk ne snotter. En in een vlaag van waanzinnig verdriet is hij naar 't kerkhof gelopen en heeft dien brief hardop gelezen voór Seppe's graf.

ALBE.

> Wanneer wij zeggen te leven in een overgangstijd bedoelen wij, dat 't geestelijk contact tusschen ‘persoonlijkheid’ en ‘volk’ verbroken is.
> JUST HAVELAAR. ‘Auguste Rodin.’

Bede

Ik ben vermoeid te zijn dat wat ik ben.
Ach waar is toch de zee die mij bedwelmen kan?
'k Verlang zozeer naar koelte en schaduw
en naar wat stille rust voor elke pijn...
Ik bid u Heer
leen mij een drop geluk.
Er is zoveel in mij dat leven wil
dat breken wil
en dat niet anders breekt dan mij.

Jivan MUKTAS.

Paul Kenis. Een overzicht van de Vlaamsche letterkunde na Van Nu en Straks met bibliografische aanteekeningen van Dr. R. Roemans.

N.V. Mij tot verspreiding van goede en goedkoope lectuur te Amsterdam

'De Wilde Roos', Brussel - 1930.

Dit werk (365 blz. is vooral als een bescheiden aanvulling bij het boekje 'Van Gezelle tot Timmermans', (126 blz.) van prof. Vermeylen, bedoeld. Alzoo de inleiding, waarin we eveneens aanstippen: 'dat Pol de Mont en Nestor de Tière, nooit door de Van Nu Straksers ten volle werden erkend.' Uit de verhouding van het getal bladzijden zal de lezer reeds eenigszins een verschil in opzet en uitwerking in beide werken vermoeden. Het is maar spijtig dat, wat in Vermeylen's werk de 'lijst van in dit boekje genoemde schrijvers en dichters' heet, hier vervangen werd door 'bibliografische aanteekeningen van Dr. R. Roemans', die - toch geen innovatie? - niet aansluiten met den inhoud van het werk. Hun onvolledigheid kan Kenis best naspeuren door een vergelijking met het 'Letterkundig jaarboek - 1925'[(1)] waartoe hij zelf de inleiding schreef. Ook planloos en slordig werden deze aanteekeningen bezorgd. Met nadruk spreekt Kenis over het vertaalwerk van Cornette, Roemans geeft daar niets van, maar vermeldt elders: Bewerkingen van chineesche verzen (Burssens). De stem van Herman Bahr (Van Overbeke) Télescopage van de Mont (de Gruyter). Dat bij nieuwe uitgaven de inhoud soms werd gewijzigd of gezuiverd, van formaat of uitgeven veranderd, daarmee houdt de samensteller haast geen notitie. Meer dan storend werkt de vermelding: De doolhof voor De Voorhof (L. Verbruggen). De bibliografie van Dirk Vansina wordt tweemaal opgegeven; tevergeefs zal men deze opzoeken van: Hermans, Declercq, Verhulst, Zuster Maria Jozefa, Vanderstraeten Cl. Melis, Kuypers, Buyse, Walschap. We kunnen daar nog bijvoegen: de opgave van te raadplegen werken valt eerder mager uit, en de verhoudingen in acht genomen, wordt er meer bereikt in de brochure 'De Nieuwe Richting' der kath. Hoogeschooluitbreiding (jg. 1924).

Kenis noemt zijn werk een 'overzicht', alzoo kennen we onmiddellijk den aard van het werk, dat dus meer blijft aan de oppervlakte van het letterkundig terrein en ruim afdaalt in de donkere schachten waaruit de literaire productie wordt boven gehaald. Al weten we hierdoor dat Kenis niet de bedoeling heeft een 'literatuurgeschiedenis' te schrijven, toch is het met dergelijke werken dat het terrein wordt verkend en geëffend. Natuurlijk komt hier en daar wel een proeve tot synthetiseering, die in sommige hoofdstukken (nl. deze waar Kenis zich zelf vergat - waarom die bescheidenheid? - te klasseeren) treft en meevalt, in andere (de modernistische richting b.v.b.) ons de opstellen van Huebner, Coster, Van Cauwelaert e.a. niet doet vergeten.

Waar in het werkje van Vermeylen de lijn losser wordt en de figuren beginnen te vervagen, doet Kenis zijn optreden, spant hij opnieuw de koord en gebruikt scherper schijnwerpers. En wel dubbel is dezer afschaduwing. Want het persoonlijk werk wordt niet alleen voor zijn waarde an sich maar ook representatief voor zijn tijd beschouwd. Belangrijk onder dit dubbel opzicht is het naar voren brengen van P.G.

(1) Zie ook: de bio-bibliografische aanteekeningen in Van Cauwelaert's Bloemlezing en de 'Letterkundige almanak voor Vlaanderen 1930'.

Hecke, die niet eens bij Vermeylen vermeld staat. Hetzelfde geldt voor Jeurissen en De Backer die beiden onmiddellijk vóór den oorlog begonnen te publi-

ceeren en waarvan de laatste aldus - niet al de belangstelling ontmoette die hij verdiende - (zie blz. 46, 62, en 13) - en de eerste in vollen bloei werd geknakt. Verder wordt de opname van Van Driessche nog door andere redenen bepleit dan zuiver artistieke, nl. door zijn deels zuiver wetenschappelijken arbeid.

De indeeling die Kenis aanwendt bij de afhandeling zijner stof, kunnen we passend noemen. We hebben slechts een bezwaar tegen hoofdstuk V om het vermengen van tooneelliteratuur en tooneelbeweging waardoor we niet meer op zuiver letterkundig terrein blijven. De kwestie van vraag en aanbod kan anders ook in andere takken der litteratuur gesteld worden en b.v.b. beschouwingen over het uitgeversbedrijf rechtvaardigen. Anderzijds ware het wenschelijk dat, evenals in dit hoofdstuk V, voor het critisch en essayistisch werk een afzonderlijke plaats ingeruimd worde in de andere hoofdstukken.

Hoofdstuk I handelt over de Vlaamsche ‘génération sacrifiée’ en vinden we het beste vermits meest af. De aanteekeningen over net literaire interview, de biographie romancée bij de Ridder; over de ironie bij P.G. van Hecke; de anti-critiek bij van den Oever mogen wel onthouden worden. Na hetgeen we over van Offel bij Vermeylen vernamen hadden we hier meer verwacht.

Als kenschetsend product van hun tijd is, in hoofdstuk II, de bespreking van het werk van F. Francken (zie even de bibliografische aanteekeningen!) - die we bij Vermeulen niet aantreffen - gemotiveerd. De titelopgaven op blz. 83 illustreeren terdege de evolutie, in de oorlogsliteratuur, waarvan D. Coster spreekt in zijn bijdrage voor ‘De nieuwe geest in de West-Europeesche letterkunde’. Een aanknooping met De Clercq's ‘De zware kroon’ ware niet zonder belang geweest.

Hier reeds kondigt zich het euvel aan dat we elders zien toenemen. Door de opsomming der gebreken in letterkundige werken komt Kenis tot herhalingen (blz. 85, 95, bij Verschaeve en Van Sina) en vervalt dit ‘overzicht’ in sommige gedeelten der volgende hoofdstukken tot een aaneenrijging van boekbesprekingen. Moeten we eveneens mededeelen dat er een essentieel verschil bestaat tusschen de gemeenschapskunst, bevattelijk voor den minder ontwikkelden man, en de gemeenschapskunst die door de jongeren van 1920 tot principe verheven werd? (blz. 85). Dat op twee plaatsen (blz. 79 en 110) Kenis onze aandacht vraagt voor de journalistiek is van belang, al kunnen we op zijn lijst der letterkundigen-journalisten het aantal namen verdubbelen. Zijn uitwijding over humor (blz. 117) is gepast en doet ons terug denken aan een uitval van Jong Dietschland tegen de schrijvers, die van Vlaanderen een folklore-museum willen maken.

‘Eer Vlaanderen vergaat’ staat vermeld, Jozef Simons werd vergeten.

De modernistische richting heeft Kenis blijkbaar niet goed verteerd. Waarom, op blz. 140, die stortvloed over: futurisme, machinisme, dynamisme, expressionisme. dadaïsme, intellectualisme, surréalisme - een comprimé van Avermaete's: alle is men verklaard? We schreven het reeds: dit hoofdstuk, hoewel uitgesponnen over 88 bladzijden, doet ons andere opstellen niet vergeten. Dirk Coster wordt enkele malen aangehaald en zijn stem klinkt ook buiten het aangehaalde door. Hier en daar komt een frissche opmerking maar het totaalbeeld blijft troebel. Ook van van de Voorde, die zich ‘wel eens blind voor de vernieuwing en de verfrissching die het expressionisme, o.a. door meer bewegingsvrijheid te schenken aan het vers, toch eigenlijk gebracht heeft’, (blz. 238) toont, wordt het volgende aangehaald: ‘Deze

gedichten zijn inhoudsloos; hun innerlijke leegheid is gecamoufleerd door een overdaad van figuren... Aan deze nagenoeg rhythme en bewe-

ginglooze verzen, ligt nooit een oorspronkelijke gedachte ten gronde, nooit iets dat dieper, ernstiger, scherper het leven doordringt en doorvorscht. Van den huidigen tijd krijgt men alleen oppervlakkigheden.' (blz. 172).

Was de uitlating bij van Hecke, F. te objectief? 'Hier geen half voldragen cosmische gevoelens; geen naast elkaar plaatsen, geen opeenstapelen van beelden en emoties, zonder eenig ander verband dan een vluchtige ideëenassociatie, geen abstracties of woordverdraaiïngen;...' (blz. 24).

De ondertitel bij hoofdstuk IV - de terugkeer tot de traditie, overgang - kan verkeerdelijk worden opgevat als een reactie tegen het modernisme.

Bij Alice Nahon, Van de Voorde, de dichters van 't Fonteintje komt Kenis weer op dreef. Zijn beoordeeling van van de Voorde als criticus-essayist ziet hij nu, bij de ondertusschen gepubliceerde werken, door allen in Vlaanderen bevestigd. Bij Van de Voorde's prozaverhaal 'Het meisje Lea' wordt eveneens ten rechte stilgestaan.

Over hoofdstuk V hebben we reeds een bezwaar laten gelden. We willen Kenis evenwel nog attent maken op den volgenden, onjuisten passus: 'De Heeren Delbeke en Walschap, schreven in collaboratie een quadrilogie: De vier Jaargetijden, volgens de realistische, en later de Vuurproef volgens een gematigde modernistische formule'. (blz. 352). In deze onvoltooide quadrilogie wordt in Lente het eerste, in de Vuurproef het tweede van 's levens seizoenen behandeld.

In de 'Slotbemerking' maakt Kenis de slotsom van zijn werk en vangt enkele seinen op van de allerjongsten die bij 'Steenlandt' werden uitgegeven. Van het doodgeboren 'Wachtvuur' krijgen we een aanhaling uit het manifest; de lezers van 'De Tijdstroom' zullen er tekst uit de 'verantwoording' - zie n^{r} - in terugvinden.

PAUL EENVELD.

Moderne Kunst
Rond een Debat

Sedert Camille Mauclair zijn kruistocht inzette tegen de kunst van heden heeft de strijd niet meer geluwd tusschen de partijgangers van den Franschen beschuldiger en de protagonisten van de moderne plastiek. De schilders uit beide kampen kwamen, over het algemeen toch, met geen andere argumenten in het debat tusschen, dan met nieuw werk. Ongetwijfeld de meest afdoende en veiligste manier van strijden. De kritiek vond er wat grappigers op. Mauclair noemde zijn slachtoffer een farce en zijn meest rechtstreeksche tegenstrever, Charles Bernard, de advocaat van de expressionisten, noemde al wie van zijn gedacht niet was pompier, en over het delirium van deze pompiers schreef hij een vlammend schotschrift.

Die schermutseling, die aan het klassieke gevalletje van Plus en Stuyck doet denken, bracht natuurlijk geen opheldering, integendeel. Doch er kwam ruime belangstelling los van alle kanten, zoo veel, echter, voor het verloop van den twist zelf, als voor de kunst. En zoo kregen we, dank zij een massa gelegenheidsliteratuur, enkele goede bladzijden esthetica en geschiedenis der hedendaagsche kunst.

Belangrijk was in verband met het debat de wat-laat-komende rondvraag uitgeschreven door de **Revue Belge,** waarin aan een aantal personaliteiten uit de Franschschrijvende Belgische kunstwereld om hun waarheid werd gevraagd nopens de omstreden kwestie.

Volgens den leider van de enquête, Marcel Lobet, gaat het erover te weten of de moderne kunst een vooruitgang is of een verval. ‘Mais telle est notre perplexité devant les productions de cet art, que nous nous demandons si c'est une période de gestation ou de décadence que nous traversons. Régression ou progrès, renouveau ou décrépitude?’

Uit de manier waarop Lobet dan te keer gaat tegen de werken van de moderne kunst (pains d'épices, femmes-girafes, clichés Rayons X,) door de heftigheid soms waarmede hij ze voor den aap houdt, blijkt het overduidelijk dat hij persoonlijk de zaak heeft uitgemaakt: de kunst van heden is een verval. Wel wil hij toegeven dat er enkele grooten (Servaes, Van de Woestijne, Permeke, Vlaminck en Tytgat) en enkele interessanten (Ledel, Oscar Jespers en Zadkine) onder de moderne artisten zijn. ‘Mais bon nombre de ceux qui s'attroupent sous la bannière de l'art vivant n'ont rien à dire.’

Wie kan het daarover, nog voor het debat begint, niet met den inleider eens zijn? Er hebben altijd min-vermogenden rond artistiek-machtigen gekringd. Het besluit van de inleiding kunnen we even onverdeeld onderschrijven: ‘N'est ce pas par le retour à l'ordre que l'on s'acheminera vers cette renaissance dont nous souhaitons tous l'avènement et qui sera, en même temps que la revanche du bon goût, le triomphe de l'art appelé à vivre et à durer, l'art vivant de demain?’ Dat de kunst van thans een zegenrijke, beloftenvolle overgang is naar de kunst van morgen, kon Lobet, na wat voorafging, hier niet meer erkennen.

* * *

Het loont de moeite niet hier na te gaan wat al de geraadpleegden over de kunst van heden weten te vertellen. Sommigen hebben de gelegenheid niet willen laten

voorbijgaan om eens, van op een publieke tribune, gemoedelijk te keuvelen over wat ze anders alleen achter de stoof te vertellen hebben. Anderen zijn dadelijk op hun

stokpaardje gesprongen. En waar iemand, met een traan in zijn pen, biecht dat hij steeds zoo zielsbedroefd is geworden door het feit dat onze schilders toch zoo dom zijn en zoo weinig weetgierig, is er een ander, Emile Desprechins, die meent dat ‘toutes ces idoles macaques sur toile peinte ne dégagent même pas un intense sentiment d'horreur. C'est de la laideur morte.’ Le peintre Louis Wilmet vindt dat de zoogeheeten Art vivant ‘a des sources impures, et son activité relève moins de l'esthétique que de la politique, de la question sociale et religieuse et du commerce.’ Wat! Gij gelooft het niet, lezer? Maar Maurice Denis heeft toch geschreven dat het zoo moet zijn, vermits de intellectueele vorming van het Frankrijk van voor den oorlog onder den invloed stond van de Duitsche wijsbegeerte, en Camille Mauclair zegt toch dat de moderne kunst is: ‘une expression du Bolchevisme international, ennemi mortel de l'esprit latin.’ En als ge aan dat soort Bolchevisme niet gelooft, lees dan dat brokje vernuftige redeneering van le peintre Louis Wilmet. Louis Gillet zegt dat men de moderne kunst niet kan verstaan als men niet weet in hoeverre het cubisme een Joodsch gedoe is. Welnu, Charles Sarolea heeft getuigd dat het bolchevisme grootendeels een Joodsche samenzwering is. Dus... Niet moeilijker dan dat. Ja, wat kan men met twee citaten niet bewijzen? En is de Germaansche, Joodsche of Bolchevistische kunst **per se...?** Zeker. En is er naast de Latijnsche cultuur geen plaats voor...? Neen, niet te Brussel.

Dan spreken we nog niet eens over al wat hier en daar - en met welke uitdrukkingen! - gezegd wordt over moderne kunst en beursspeculaties op de handteekening van in serie vervaardigde meesterwerken.

We kunnen voor deze machtelooze woede de verklaring aannemen, welke Frans Hellens geeft in zijn antwoord, het kortste van alle, dat echter het best den toestand teekent en zijn redenen van bestaan aanduidt:

‘Il n'y a pas d'art moderne. “Art moderne” ne veut rien dire, il n'y a qu' “Art vivant”. Les artistes “vivants” ne manquent pas aujourd'hui. Il y en a d'un côté et de l'autre de cette barricade qui se dresse nécessairement aux époques de lutte. Mais il existe aussi bon nombre d'artistes dont l'oeuvre, douée au début d'une belle vitalité, s'est atrophiée, n'a pas tenu ses promesses, ou a renoncé trop tôt à la lutte. Ce sont ces artistes-là qui refusent de reconnaître le caractère “vivant” de ceux qui ne peuvent pas renoncer à vivre, c'est-à-dire à combattre.’

Er zijn in de antwoorden op de enquête stukken die het tegenovergestelde zijn van een verwijtenlawine, maar ernstige inzichtgevende bewijsvoeringen. Colleye, Servranckx, Bauthier en Kan. Bondroit - van wien, teekenend genoeg, le peintre Louis Wilmet ook een tekst in zijn bewijsvoering noodig had als wapen tegen de moderne kunst! - bewijzen de noodzakelijkheid van een nieuwe kunst voor een nieuwen tijdsgeest.

Bij het debat werden natuurlijk nog andere vraagstukken betrokken, en in de eerste plaats dan de schoonheid als bestanddeel van het kunstwerk.

Jean Delville beweert dat ‘nos modernistes de l'art dit vivant prétendent être originaux en écartant systématiquement la beauté. Voor hen ‘être original, c'est faire laid, le plus laid possible, plus laid même que la laideur, puisqu'ils inventent des laideurs qui n'existent pas.’

Hubert Colleye, die moeilijk van antipathie voor de moderne kunst kan verdacht worden, zegt het niet minder radikaal: ‘l'on règle son compte à la “Beauté” sous couleur d'échapper à l' “anecdote”, au “pompiérisme” et à la photographie.’

Hier was voor een de wijsgeer de kans schoon om de puntjes op de i's te zetten. Prof. De Bruyne heeft die kans niet onbenut gelaten. Wat we allen aanvoelen, waar

we al zoolang zijn van overtuigd voor de andere kunsten, brengt hij hier helder onder woorden: ‘s'il est un fait universellement reconnu par la science contemporaine de l'Art, c'est que celui-ci ne tend pas essentiellement à produire le sentiment du beau.’

Roger Avermaete vindt dat het concept schoonheid veranderd is, en de bewijzen die hij daarvoor aanhaalt staven ook de thesis van Prof. De Bruyne: ‘Pour les anti-modernistes, la beauté c'est l'idéal grécoromain. C'est restreindre singulièrement les possibilités d'expression de l'art que de vouloir l'enfermer en une formule aussi étroite. Les Egyptiens, les Précolombiens, les Hindous, les Byzantins, les primitifs et tant d'autres peuples nous ont proposé un autre visage de la beauté, sans qu'on songeât à lui dénier ce caractère.’

Een zeer veelzijdig gedocumenteerd en diepgaand betoog kan men over deze kwestie lezen in twee van de zeven pleidooien welke Georges Marlier over ‘La Querelle de l'Art Vivant’ liet verschijnen. Onder meer zegt hij: ‘L'art est le grand niveleur des choses. Celles-ci en franchissant le seuil de son royaume, déposent leur orgeuil et leur misère. Beau, laid, ces qualificatifs n'ont plus ici le sens qu'ils avaient dans la vie de tous les jours.’

Met luidruchtige hevigheid wordt de moderne kunstenaars verweten door Jef Leempoels en Sulzberger, dat ze de natuur verlaten hebben als basis van de kunst (Sulzberger) en als model van schoonheid, harmonie en eenheid (Leempoels). Tegen deze verkeerde voorstelling van zaken werd haast niet geargumenteerd door de partijgangers van de ‘Art Vivant’. De weerlegging ligt ook al te zeer voor de hand. En lezen we niet in een citaat van Rodin, dat hier tegen het expressionisme moet dienst doen: (wij onderlijnen) ‘Ne pensons pas que nous puissions corriger la nature; ne craignons pas d'être copistes; ne mettons que ce que nous voyons, **mais que cette copie passe par notre coeur avant notre main.**’

Verder werden er zeer goede maar niet nieuwe dingen gezegd over de evolutie van den vorm, als noodzakelijk gevolg van den veranderden tijdsgeest en van de huidige beschaving, door Roger Avermaete, Prof. De Bruyne en Kan. Bondroit. Beide laatsten hebben ook met kracht geprotesteerd tegen de uitwassen van het expressionisme. En inderdaad als er iets een nieuwe-schoonheidbrengende evolutie van de kunst in den weg staat is het zeker het al te gemakkelijke, speelsche en uitsluitelijk vormelijke modernisme van vele schilders van thans. De weg naar de volledige artistieke daad is steeds een persoonlijke weg geweest. Omdat dit steeds te gemakkelijk vergeten is geworden, is altijd zoo snel elke bloeiperiode in verval overgegaan.

Verheugend is het daarom vast te stellen dat spijts het heerschend rethorikaal expressionisme, er thans bij jongeren diepere beleving en persoonlijke arbeid aan te treffen vallen. Voor hen is het expressionisme de eerste vruchtbare geestelijke en technische daad geweest van een - laten we hopen: volledig wordende - kunsthernieuwing.

FRANS VAN BOOGAERDT.

Over Bouwkunst

Naar aanleiding van het verschijnen van Huib. Hoste's Van Wonen en Bouwen met 57 afbeeldingen. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge; 1930. Prijs: frs. 28.-

De voornaamste lichamelike behoefte van de mens is, na het voedsel en de kleding, de woning, schuilplaats tegen regen

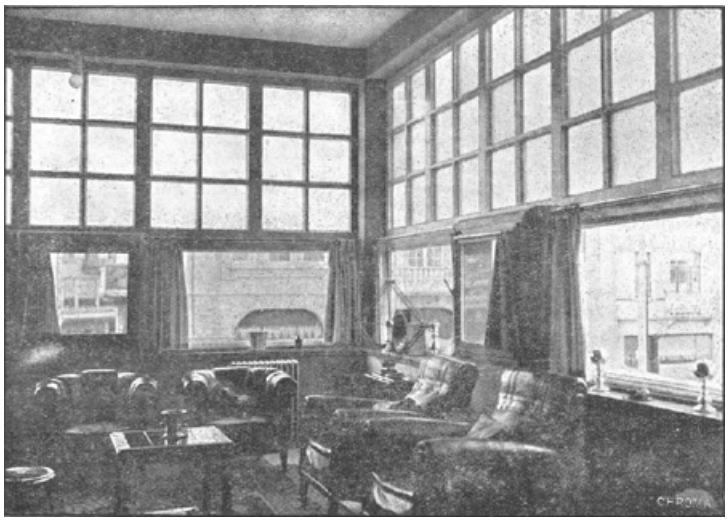

HUIB HOSTE. Intérieur woonhuis te Knocke.

en wind en schuilplaats van het familieleven. Om die schuilplaats op te bouwen moet de mens een beroep doen op het vermogen dat hij bezit in de samenstelling der hem omringende natuur de wetten te ontdekken, die gepaard met de kennis der stof, hem toelaten zijn leven in te richten in harmonie met het universeel plan. Het eerste werk dat de geestesvermogens van de mens ontwikkelde was het bouwen van de woning.

De bouwkunst was ook de eerste belichaming van 's mensen geestelik streven. Het bouwwerk was het eerste duurzaam monument dat de geest zicht oprichtte en waarin hij voor het eerst zich zelf gaf.

Bouwen naar de wetten, die voortvloeien uit de logiek die hij in de natuurlike konstruksies - boom, woud, grot gevricht, vrucht, enz., - ontdekte, dit is de volledige funksie van de geest, de abstraherende en konkreterende.

Bouwen is synoniem van scheppen, de stof de orde van de geest inprenten. Deze stof is dan niet langer stof meer, zij is niet enkel natuur, niet enkel geest, zij is dan wat wij noemen met een naam, door onze troebele denkgewoonten ontluisterd,

maar die dátgene noemt waardoor de Schepper zijn schepsel iets van Zijn scheppend wezen heeft medegedeeld: mensenwerk.

Alle mensenwerk is bouwen.

Het gebouw zelf is het stevigste houvast van de geest. Soms gaf het onberedeneerde verstoffeliken door kunstenaars van de mysterieuze betrekkingen, (bev.: wetten van eenheid en kontinuïteit, die aan de gedachten het leven schenken,) aanleiding tot het veralgemenen van deze betrekkingen, die dan de grondslag vormden van denkmetoden. Zoals dit het geval was met de Griekse tempel en die Griekse beeldhouwkunst,

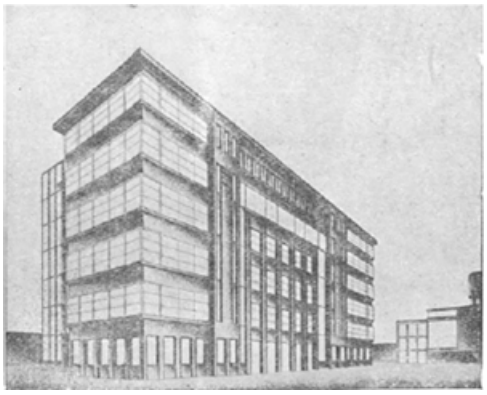

RAVA en LARCO. Kantoorgebouw.

(die tot en met Phidias architekturaal bleef.) In deze zin waren de kunstenaars de leermeesters van de Griekse wijsgeren. Plato werd - buiten zijn weten om gevormd door Phidias.

De geschiedenis der bouwkunst is de geschiedenis der beschaving. De struktuur van het gebouw is het trouwe beeld van de struktuur van de geest. En wat is de beschaving anders dan de wijze der ontwikkeling van de geest (tevens oorzaak en gevolg van stoffelike, zedelike en verstandelike ontwikkeling.)

Reeds de oudste kultuurvolkeren hebben getuigd - misschien onbewust - dat bouwen de volledigste funksie is van de geest, door aan de godheid, het ewige dat de geest boven zich verheven weet, een gebouw op te richten. De geest van Egypte leeft in zijn graven, in de pyramieden: de abstrakte, de geslotene, - nooit dringt ons verstand daar binnen, geen enkel détail komt een tijdsomstandigheid verraden. Ewigheid. De tempel van het meest rationalistiese volk dat ooit bestond, het Griekse, is het huis van de geest zelf geworden. En dichter bij ons: kan men zich de beschaving der middelewen indenken zonder de katedraal? Met de Renaissance maakt het individu zich los van de gemeenschap. Het paleis rijst op naast de tempel. De persoonlikheid is op zich zelf aangewezen. Op het gebied der architektuur ontstaat verwarring, ontaarding. Men bouwt naar de stijlbegrippen van vervlogen perioden. Het ornament ontstaat niet meer organies. Het onderdeel wordt versierd, geindividualizeerd, losgemaakt van het geheel. Ornament wordt overal in de bouwkunst het redmiddel tegen onmacht. Omdat architektuur niet de onmiddellike uitdrukking is van een persoonlike opvatting, maar het symbool van de levenszin, de geesteshouding ener gemeenschap. Daarom is de groei van deze kunst altijd zwaar en traag.

* * *

De architektuur is nu een belangrijke periode van haar geschiedenis ingetreden.

Uiterst traag heeft zij zich de voordelen van sosjale en tekniese vooruitgang te nutte gemaakt.

De architektuur der 19de eew was volledig in strijd met haar tijd. Zij vergat haar einde: het verwezenliken in een schone vorm van het meest verkieslike woningtype, voor een tradisjonele schoonheidsopvatting,

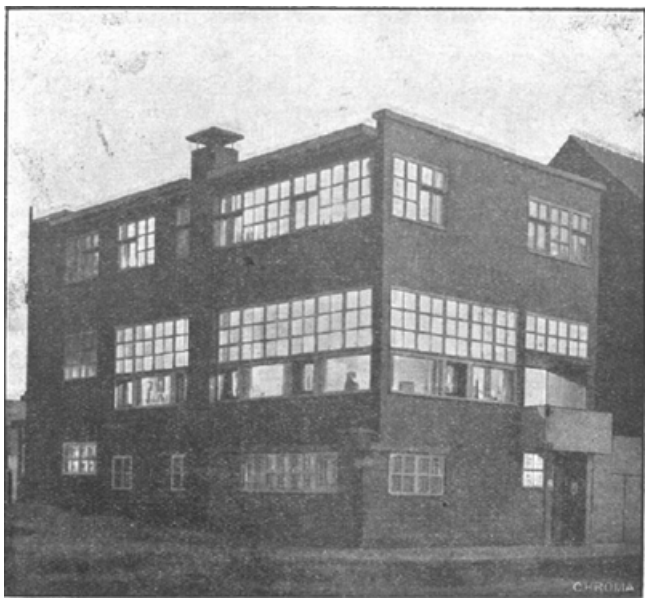

HUIB HOSTE. Woonhuis te Knocke.

ontstaan uit tijdsomstandigheden gans verschillend van de onze.

Daarom is deze bouwkunst, die haar bestaan nog rekt tot op heden, onverzoenbaar met onze tijd, erger, zij is een hindernis voor de noodzakelike ontplooiïng van de moderne levensinrichting. Onze geindustrializeerde beschaving, waarin bijna al de gebruiksvoorwerpen door de masjiene worden voortgebracht, is gekant tegen alle architektuur, die produkten van tekniese vooruitgang aanwendt en zij beoordeelt alle niew streven van een tradisjoneel artistiek standpunt uit. Nergens bestaat de breuk tussen leven en kunst zo volledig als hier. Breuk die het doodvonnis van de kunst en verarming en belemmering van het leven betekent.

De architektuur is gedurende een lange tijd vreemd gebleven aan alle moderne ontwikkeling. Het is opvallend hoe de schone, de zuivere kunsten, waaronder de meest typiese: de schilderkunst, in uiterst snel tempo de verschillende fazen der moderne ontwikkeling hebben ondergaan en uitgebeeld. Deze -ismen, - hoe ze ook heten mogen - zijn in de grond een streven geweest naar bevrijding uit konvensie, met als prijzenswaardige uitslag een dieper inzicht in het wezen der verschillende kunstuitingen. Per slot van rekening stuurden zij er op aan het zuiver wezen der kunst te

isoleren van de onzuivere elementen. Al zullen deze richtingen het schoonheidsbezit niet merkelik verrijkt hebben, toch hebben zij een nuttige rol gespeeld als dragers der moderne opvattingen. De snelle evolusie der schone kunsten kan verklaard worden door het feit dat zij individualistiese kunsten zijn, dat zij het gevolg zijn van enkel verstandelike ontwikkeling, terwijl de architektuur daarentegen groeit uit verstandelike, sosjale en materiële ontplooiïng.

De groei ener niewe architektuur is onlochenbaar.

HUIB HOSTE en V. SERVRANX, Herenhuis te Parijs 1925. Uitvoering Het Binnenhuis.

Onder de drang van hedendaagse omstandigheden neemt het bouwwerk andere vormen aan. Dit gebeurt zeer langzaam, want de verkeerde opvatting, dat schoonheid en versiering elkander volkomen in betekenis dekken, heeft deze evolusie gehinderd en hindert ze nog. (Een voorbeeld onder de vele: de moderne materialen, beton, ijzer, glas lenen zich moeilik tot het vormen van de geliefde ornamenten, en daar aan deze ornamenten een overwegend belang werd gehecht, werden de moderne materialen dikwijls geweerd.) Architektuur moet naar schoonheid streven door het organiese van haar konstruksies en dit met de middelen welke deze tijd oplevert.

* * *

In 1928 werd te La Sarraz (Zwitserland) het eerste kongres voor moderne architektuur gehouden. België werd er vertegenwoordigd door de architekten V. Bourgeois uit Brussel en Huib Hoste uit Brugge. Het probleem van het moderne bouwen werd er langs alle zijden belicht: gevolgen der moderne tekniek, standardizasie, algemene ekonomie, stedebouw, huishoudelike opvoeding aan de lagere school, de verhouding tussen de Staten en de architektuur. In hun verklaring schreven de kongresleden ook het besluit neer samen te werken en elkaar onderlinge steun te verlenen, met het oog op moreel en materiëel verwezenliken van hun streven.

Huib Hoste hield woord. Materiëel heeft deze architekt heel wat tot stand gebracht, zodat hij in Vlaanderen geen onbekende meer is. Met zijn boek over ‘Wonen en Bouwen’ wil hij ook het volk voorlichten.

Uit de inleiding haken wij het volgende los, dat als een verantwoording van het werk kan beschouwd worden en dat tevens de inhoud er van aangeeft:

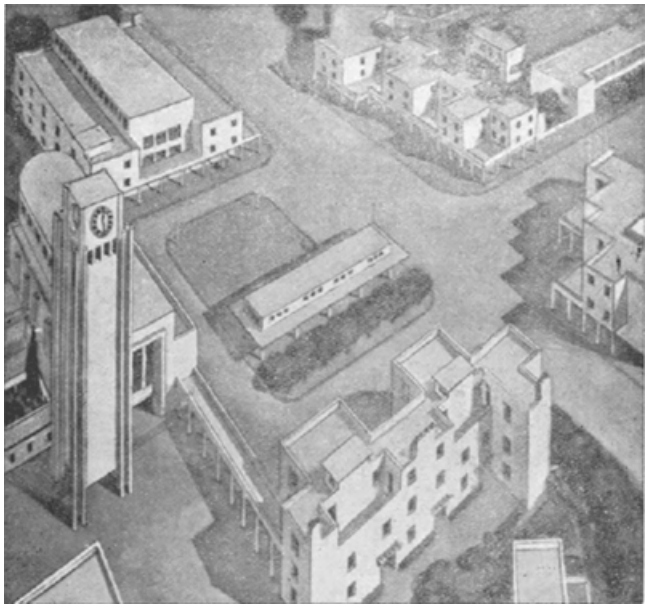

VAUTHIER en PREBISCH. Stads centrum in de provincie Tucuman.

‘Welke eisen mag de mens van onze tijd stellen in zake woning?

Is de gepaste woning in onze tijd degene welke men voor vijftig, honderd, vijf honderd jaar bouwde?

Moet onze woning ingericht worden volgens de eisen en de mogelikheden van nu, en er langs buiten uitzien als een van vroegere tijden?

Kan ons huis, gezien de omstandigheden, anders, wij bedoelen beter, bemeubeld worden dan vroeger?

Hoe wordt onze kollektieve woning, nl. de stad, het dorp, ten beste ingericht en geordend?’

Wie deze vragen op fatsoenlijke wijze begeert te beantwoorden, moet allereerst trachten zich een beeld te vormen van hetgene eigen is aan de tijd welke wij beleven; hetgene dus maakt dat wij niet meer in de oudheid, doch in de 20^{e} eew leven. Wij trachten hem daartoe behulpzaam te zijn in de eerste dezer reeks opstellen.

Wat de overige opstellen betreft, zij hebben geenszins de bedoeling het aldaar aangegeven vraagstuk volledig te behandelen. Helemaal niet; al hetgene techniek betreft werd opzettelik achterwege gelaten; al wat de vakman aanbelangt -

de ontwerper en de uitvoerder - bleef onaangeroerd.

De bedoeling is enkel en alleen geweest de leek behulpzaam te zijn; hem een kijk te geven op hetgene hij, als rechthebbende op een goede en gezonde woning, van zijn

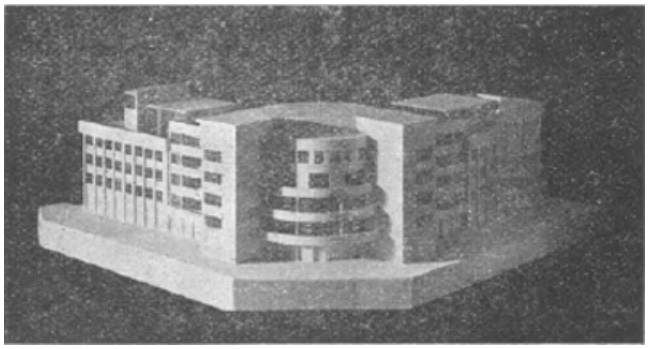

RAVA en LARKO. Dagbladburo.

huiseigenaar of van de vakmensen eisen mag.'

Alhoewel mij hier de lust bekruipt, aan de hand van Hoste's boek in enkele trekken de architekturale gevolgen der moderne teknieken te schetsen, even het zo

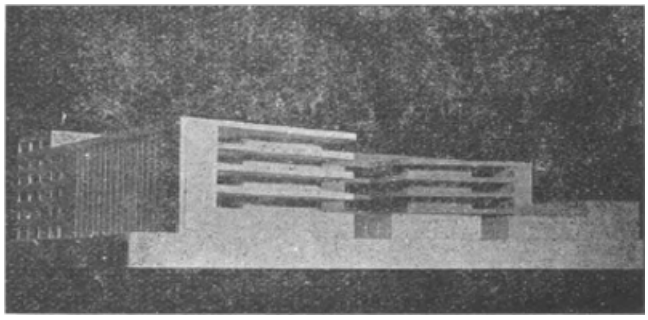

POLLINI en FIGINI. Garage voor 500 autos.

aktueel vraagstuk van de stedebouw te belichten en de moderne opvattingen over woning en woninginrichting uiteen te zetten, wil ik het toch niet doen. Hier geef ik de lezer het boek van Hoste in de hand.

* * *

'Van Wonen en Bouwen'. De woning komt nu in het middenpunt der belangstelling te staan. Gewis hebben de vroegere tijden ook de woningskrisis gekend, (bv. de middeleewse steden, die buiten hun muren uitdeinden,) doch nooit schijnt die krisis de aandacht der bouwmeesters op zich gevestigd te hebben. Denkt aan de ellendige achterbuurten onzer steden.

Men kan beweren, dat de ontwikkelingslijn: tempel, paleis, woning, een dalende is. In werkelikheid keert de bouwkunst terug tot wat zij in eerste instansie hoeft te zijn: de kunst een schuilplaats te bouwen. Wat haar van veel vals idealisme zal zuiveren. De grote monumenten der Oudheid zijn trouwens ook gegroeid uit een door de levensbehoeften geschapen werkelikheid, zoo heeft bv. de Griekse tempel zijn oorsprong in de uit boomstammen opgetrokken, boerenhuizen, die men nu nog

in Klein-Azië aantreft, en niettemin heeft geen enkel bouwwerk ter wereld ooit zulke klare, verstandelike verhoudingen uitgedrukt.

Zich afvragen hoe de grote monumenten der toekomst er zullen uitzien is de wagen vóor de paarden spannen. Laat de bouwkunst zich eerst aanpassen aan de moderne vereisten. In de werkelikheid en nergens anders dienen de grondslagen van een niewe stijl gelegd te worden. Het probleem van het verkeer, dat in de steden dringend een oplossing eist, in aanmerking nemende kan men toch voorzien dat het grote monument der moderne tijden de organies gegroeide, de aan sosjale en ekonomiese toestanden aangepaste stad zal zijn.

Daarom verwachten wij veel van de architektuur, evenals van de toegepaste kunsten: omdat deze kunsten de stof der schepping bezielend boetseren zullen - wat in alle kultuurperioden gebeurde op de hun eigen manier - en terzelfder tijd vorm zullen geven aan het streven van de tijd, dat alleen rust vindt als het belichaamd is. Gebonden aan materie en menselike behoeften worden zij tevens de scheppingen waarin de geest zijn duurzaamste overwinningen uitviert.

RENE VERBEECK.

Frederic Mistral

Non nobis, Domine, non nobis,
sed nomini tuo et Provinciae
nostrae da gloriam
(Zijn grafschrift door hemzelf.)

Er is deugd in de zon.
(Lamartine.)

Terwijl Vlaanderen Gezelle viert, viert provence Mistral. Twee eewfeesten. En van twee mannen, die elkaar ontmoetten in hetzelfde levensideaal, dat bij Mistral misschien klaarder en werkkrachtiger naar voor trad, dan bij Gezelle. Want was Mistral de Provencaalse Gezelle, hij was ook de Provencaalse Rodenbach. Moet het ons dan verwonderen, dat Mistral naar het schijnt in betrekking is geweest met Gezelle, en dat hij sympatizeerde met de Vlaamse Beweging? Ze stonden allebei met hun grote liefde voor een misprezen en verdrongen moedertaal, die juist daardoor uit elke evolutie was uitgesloten, en zo onbruikbaar scheen voor de bestaande politieke, sociale, ekonomiese en kultureele toestanden. Ze stonden allebei voor een volk, dat leed en ten onder ging, zelfs niet meer de kracht bezat zich op te richten. Het verleden was een vreemde dode. En het laatste, wat een volk verliest, is zijn taal. Want of een volk ook plat ter aarde valt in slavernij, als het zijn taal behoudt, houdt het de sleutel, die het van zijn boeien bevrijdt, heeft Mistral gezegd. Kijken we nu even naar het Provence van toen. De moedertaal leefde nog alleen bij de boeren, de herders en de zeelieden. Voor de intellektuëlen leefde het alleen nog maar in sagen en volksvertellingen en boertige kluchten. Politiek scheen het Provencaalse volk als natie reddeloos verloren. Degenen, die nog Provencaals schreven deden het uit dilettantisme en met een voorafgaande verontschuldiging bij het publiek. En dan nog, in dat weinig-geschreven Provencaals was alle eenheid zoek: het was een babelse verwarring. Bij de vertoning van een godsdienstig melodrama spraken alleen de herders, de zwervers en de dieven Provencaals. O.L. Vrouw en de engelen spraken Frans. En niemand onder de toeschouwers voelde zich gekrenkt door die belediging. Want sedert verschillende ewen reeds hadden de stedelingen, de staatsambtenaars, de onderwijzers en zelfs de priesters niet opgehouden het volk te overtuigen, dat hun taal, die eens de taal der troebadoers en der prinsen was geweest, een ruw patois was, onwaardig van mensen comme-il-faut, laat staan van God, O.L. Vrouw en engelen. En men geloofde het. Ook, wanneer in 1858, een jaar vóór het verschijnen van Mistral's meesterwerk MIREILLE, de H. Maagd verscheen aan Bernadette en haar in de ‘langue d'oc’ de heerlijke woorden zei: Ik ben de Onbevlekte Ontvangenis, was dat een vreselijk schandaal.

En het onderwijs? Ik weet nu presies niet, of Provence ook zo'n ongelukkig art. 20 van een schoolwet bezit. Maar zeker is het, dat het de leerlingen op straf verboden was hun moedertaal te spreken onder elkaar, op de speelplaats of op de wandelingen. En mogen we nu nog niet daarop terugblikken als op een vreselik gemis aan gezond verstand en pedagogies doorzicht? Eens, op de Floraspelen te Montpellier, heeft Mistral gezegd: Overal op de scholen leert men overvloedig alle levende en dode talen, hoe vreemd, hoe stram, hoe ingewikkeld ze ook mogen zijn. Dus is het erkend, dat die talen, ver van de studies te schaden, integendeel de geest van de leerlingen

verruimen en hen gewennen dieper en subtieler te denken. - Het schijnt, dat de Provencaal bizondere gebreken heeft, alleen de Provencaal, de vervloekte Provencaal die nochtans naar

het leger gaat en belastingen betaalt, de Provencaal alleen is overal uitgesloten.

Voor ons, Vlamingen, klinkt dat alles niet zo vreemd. En wij, die fier zijn over een verleden, dat bij geen enkel zal verbleken we kunnen dan ook begrijpen, dat in het werk van Mistral en zijn kameraden geheel dat verleden herleeft, en klaarder, vollediger en machtiger dan bij Gezelle (ik houd Gezelle hier op een enkel gebied, het kleinste van zijn werk, dat in het algemeen glansrijk een vergelijking bij Mistral zou doorstaan) en bij Rodenbach.

Laten we even de geschiedenis inblikken, en speciaal de kultuur-, dus niet zodanig de politieke geschiedenis. In de bloeitijd der Provencaalse poëzie waren Avignon, Toulouse en Limoges met glorie gekroond. En die glorie straalde uit over gans Europa, dat van de troebadoers leerde wat hoffelikheid en dichtkunst is, en beschaving. Laat ik u zeggen, dat de Engelsche koning Rijkaard Lewenhart in het Provencaals zijn klacht naar zijn leger riep, dat hem gevangen liet in de toren van de hertog van Oostenrijk. En Frederik II, koning van Sicilië, als hem te zingen beviel, verkoos de taal van Provence boven die van zijn land. Het moet dus wel een mooie taal zijn. En zo is het niet te verwonderen, dat Petrarca op school kwam bij de Provencaalse dichters. Het was ook te Avignon, in de kapel van het klooster van Sinte Klara, dat hij, de morgen van 6 April 1327, voor de eerste maal Laura zag, l'immortelle aimée. En Dante, denk er om, dat de geniale Florentijn Provencaalse liederen had gemaakt vóór hij in het Italiaans zijn DIVINA COMEDIA dichtte. De grote heilige Vincentius à Paulo, en die andere helden der kristene liefdadigheid, Bridayne en Jean de Matha, het waren kinderen van Provence.

Maar we zijn nog niet zo ver. De taal van Provence ging in de middelewen tot ver buiten de grenzen. Nu nog bedoelt men door het woord PROVENCAALS gewoonlik al de dialekten der ‘langue d'oc’, en dus niet alleen het eigenlike Provencaalse dialekt. Ook komen zich bij de Provencaalse herleving voegen: Gaskonje, Auvernje, Limousin en de andere Zuid-Franse landen... Zelfs generzijds de Alpen ontmoetten de troebadoers vaardige mededingers. Zo heeft de geschiedenis de naam, en ook soms de werken, van een dertigtal Italiaanse troebadoeren bewaard. Onder de beste Provencaalse troebadoers tellen, naast nog andere: Bernart de Ventadour, Gaufre Rudel, Rambaut III van Oranje, Arnaut de Mareuil, Arnaut Daniel, Bertrand de Born, Raimon de Miraval, Folquet de Marseille.

In de ridderwereld behield het Provencaals ewen aan ewen de bovenhand. In de Maltezer-orde waren de ridders verdeeld over acht talen. En de taal, die hoogst in aan zien stond in die orde, was het Provencaals. Waarom? Omdat de stichter der Maltezer-orde herkomstig was van Martigues, een Provencaalse kuststad. Het was Gerard Tenque. Laten we ook even denken aan de Provencaalse stad Avignon met haar paleis der pauzen, die tijdens de grote Westerse Scheuring de anti-pauzen herbergde. (Noem ze asjeblief niet zo, als u ooit in Provence komt!)

En dan, weet u, dat het Nederlandse huis van Oranje zijn wieg heeft in Provence? In het POEME DU RHONE, door sommigen aangezien als het meesterwerk van Mistral, is de hoofdpersoon een zekere Willem, prins van Oranje. Het prinsdom Oranje ging vanaf 1530 over in het bezit van Duitse familie van Nassau. En van daaruit dus kwam de stadhouder van Holland.

De beginoorzaak van het verval van het Provencaalse kultuurleven is de strijd tegen de Albigenzen. De stad Albi gaf de naam aan die sekte. Het ontstaan er van schonk aan het Noorden een voorwendsel om het Zuiden te overrompelen en het een

gruwelike oorlog aan te doen. De troebadoeren verscholen zich in Kastilje, Aragon en Katalonië, (alle drie in 't huidi-

ge Spanje) en in Itaalje. Hebben we in de Nederlanden niet een analoog geval gekend onder de Spaanse overheersching tijdens de godsdiensttwisten? De Provencaalse taal komt daarmee in een lange vervaltijd, die dus inzet omtrent 1350. Maar ze wordt toch nog voortgeschreven, en zelfs door de dichters van naam, zoals Bellaud de la Belladaudière en Nicolas Saboly. Maar er was weinig geestdrift en weinig werkelike kunde. De poging van het Gai-Savoir der Academie de Toulouse van 1323 was onvruchtbaar gebleven. Maar juist te midden der XIX eew, als Mistral nog studeerde, kwam er een begin van herleving. De Provencaalse werken worden almaar talrijker. Er komen zelfs Provencaalse kranten en een Provencaalse volkstooneel (echter niet als een groep.) Zo is het verschijnen van Mistral mogelik gemaakt tegelijk door zijn voorgangers, zijn tijdgenooten en zijn volk. Een grote herleving is voorbereid.

In het land van Arles, dat eens een koninkrijk was, te Maillane, werd hij geboren. Hij was de zoon van een pachter. De pachters vormen daar een afzonderlike stand, zo'n soort aristokratie, de overgang tussen boeren en bourgeois. Zijn leven te vertellen gaat hier niet. Dat heeft trouwens niet zoveel belang als een blik op zijn werk. Alleen maar dit. Als Mistral, zoals hij zelf vertelt, thuiskeerde als licenciaat in de rechten, was alle schoolse studie achter de rug. Zijn vader zei:

- Nu kerel, ik heb mijn plicht gedaan. Ge weet al heel wat meer,, dan mij ooit werd geleerd. Nu is het aan u, de weg te kiezen, die u past. Ik laat u vrij!

- Ik dank u vader.

En daar, hij was toen een en twintig, zijn voeten op de drempel van de vaderlike hoeve en zijn ogen naar de bergen besloot hij:

ten eerste: in Provence te doen herleleven het rasgevoel, dat hij zag kwijnen onder de drukking van de valse en tegennatuurlike opvoeding in alle scholen;

ten tweede: die herleving te bewerken door het heropknappen van de natuurlike en historiese landstaal, waartegen de scholen een strijd hebben aangebonden op leven en dood;

ten derde: het Provencaals als taal te doen erkennen door middel van de stuwing en het vuur der goddelike poëzie.

Laten we even nadenken over het grootse van dat programma. Een overkijken we dan eerst zijn organisatoriese arbeid.

Ik sprak van een begin van herleving. Stilaan leerden de dichters en taalkundigen elkander kennen, en ze begonnen zich te groeperen. Roumanille deed de eerste oproep, omdat hij reeds enig gezag had verworven door zijn poëzie, gebundeld in ‘li Margarideto’ en zijn dagblad-pamfletten. Mistral was twaalf jaar jonger dan hij. De eerste vrucht was een bloemlezing, getieteld ‘les Provençales’, bevattende werk van o.a. Mistral, Gaut, Crousillat, Garcin, Mathieu, Aubanel. Ook een groep van Languedoc werkte mee en Gaskonje was vertegenwoordigd door Jasmin. Langs een onderlinge briefwisseling over taal- en letterkunde kwam men tot het gedacht van een kongres. En het had werkelik plaats te Arles in de Oogstmaand van 1852, waar die niewe ‘trouvères’ nader kennismaakten. Dat kongres was te wel gelukt, dan dat er niet een volgend zou komen. Het kwam, te Aix-en-Provence, het volgend jaar. Daar kwam ook de Bretoense bard Brizoux zijn zuiderbroers groeten. En Zola (Provencaal evenals Alph. Daudet en Stéph. Mallarmé) woonde het kongres bij als student.

Dan noemden ze zich nog troebadoers. Maar nu gaan ze een andere naam krijgen.

- Er is een oud Provencaals recitatief, dat vertelt, hoe Jezus door zijn ouders werd

gevonden in de tempel, midden de zeven ‘félibres’ der Wet. En toen het nu gebeurde in 1854, dat op een ‘litterair banket’ te Font-Ségugne juist zeven dichters vergaderd waren, kwam Mistral met die naam voor de dag. En het werd een litanie van afleidingen: félibrée, félibréen, félibresse, félibrillon, en dat alles samen:

le félibrige, het nationale woord. Waren daar tegenwoordig: Glaup, Roumanille (die de Provencaalse boekhandelaar wordt), Aubanel, Mathieu, Brunet, Tavan en Mistral.

Nu volgden in ononderbroken rij, dicht op elkaar, kongressen en vergaderingen. En ondertussen is Mistral de leider en de bezieler geworden. Zo o.a. het vijfde eewfeest der geboorte van Petrarca, waarop al de Romaanse volkeren waren uitgenoodigd. Ook de zevenjaarlikse Floraspelen (versta die naam niet mis: het ging daar om zeer belangrijke taal- en letterkundige kongressen).

Maar ook op politiek gebied heeft Mistral een belangrijke rol gespeeld. Zijn grote droom was een federalisties Frankrijk, waarin het iedere natie zou toegelaten zijn, zijn eigenaardigheid te bewaren en te ontwikkelen, en zo doelmatiger de harmoniese ontwikkeling van Frankrijk te dienen. Het was de enige goede weg én voor Provence, én voor Frankrijk. Frankrijk was een staat gevormd door de wil van zijn volkeren, maar Provence was het vaderland van Mistral. Hij begreep dat het niet voldoende was gedichten te schrijven, - er moest gestreden worden in de politieke arena. - Alles zal komen van de macht. Niet de kulturele vrijheid zal de autonomie brengen, maar uit deze zal de kulturele vrijheid voortspruiten. - Ik ben niet eerzuchtig, zegt hij, en geheel mijn ideaal is, ge weet het, de herleving van het Provencaalse vaderland, sinds vijf ewen verdrukt door de Parijse sentralisatie. Dat gedacht ligt in al mijn werken. Ik zal het mogelike doen, om het federalisaties princiep te doen zegevieren, maar ik geloof, dat, ongelukkiglik, die gedachte in Frankrijk nog niet begrepen wordt. Onze Franse Repubikeinen dromen altijd van de weldaden der Amerikaanse en Zwitserse Grondwetten; en allen, of bijna, kennen of willen niet het enige middel, om die te bereiken, dat is de federatie.

Maar hij gaat nog verder: hij droomt van een Latijnse konfederatie, die zou bevatten: Katalonië, Brazilië, de Franse naties, Italië, Roumenië en... Belgie. Ja, Vlaming, ik schrijf juist over. - Ge ziet van hier, hoe ver het dan stond met de internationalizering van de Vlaamse Beweging! Mistral zal ze op dat oogenblik zeker nog niet gekend hebben. Onder andere had hij betrekkingen met de Katalaanse nationalist Balaguer, die, als vooraanstaand Spaans politieker midden de onlusten, onrechtstreeks en ongewild aanleiding hielp geven tot de Frans-Duitse oorlog van '70. - Verder kunnen we hier over dat onderwerp niet uitweiden.

Het zou nochtans verkeerd zijn het ‘félibrige’ te vereenzelvigen met het zuiders federalism. Dat is slechts gebeurd door de generatie ná Mistral, waarvan Fréderic Amouretti en Charles Maurras de leiders werden, nadat ze door hun openbaar federalisties manifest heel wat stof hadden opgejaagd, zelfs zodanig veel, dat het tot een scheiding kwam onder de ‘félibres’. Want er waren rode (republikeinse) en witte (royalistiese) félibres. De roden verzetten zich met hand en tand tegen de verpolitizering van het félibrige. Maar het hielp niet. - De idee was rijp. En ten andere, de jongeren wisten te goed, dat Mistral hen stilzwijgend goedkeurde, alhoewel hij niet spreken mocht. Dat wisten de tegenstrevers ook best. Het regende protesten. Maar Mistral gaf de beurt aan de jongeren. En hij schonk hun ten laatste ook zijn krant ‘l'Aioli’.

Bizonder omwille van zijn politiek werd Mistral benijd, gehaat en laag gelasterd. Maar dat kennen we. Eens kwam er een kentering in de gevoelens: in 1884 werd hem een zetel in de Franse Akademie aangeboden. Hij weigerde. Ook nog later, als Paul Bourget en François Coppée hem trachtten te overhalen.

Op het banket te Font-Ségugne, waarvan ik reeds sprak, had iemand gevraagd: - Jamaar, het is niet alles, dat we de fé-

libres der Wet zijn! Want de Wet, wie zal ze maken?

Dan antwoordde Mistral: - Ik! en al moest ik er twintig jaren van mijn leven aan besteden, ik zweer u, om te laten zien, dat onze taal een taal is, wil ik de wetsartiekelen opmaken die haar beheren.

Hij heeft woord gehouden. Twintig jaren van zijn leven heeft hij inderdaad besteed aan het reuzenwerk '**le Trésor du Fébrige**', die al de woorden van de 'langue d'oc' bevat. En de tienduizend fr. (vooroorlogs geld!) die de Akademie hem toekende (o het Franse litteratorenparadijs!) door de 'prix Raymond', besteedde hij, met de hem eigen edelmoedigheid, aan de uitgave van dat taalmonument. Zo mag men zeggen dat alle woorden van zijn moedertaal eens door zijn pen zijn gekomen.

Een ander werk, nl. NERTO (1884), een lieve geschiedenis uit de tijd van paus Benediktus XIII te Avignon, bracht hem de 'prix Vitel' Het lijkt wel een Renaissance-juweel, zegt André Marius. De zuiverheid van de zang, getieteld 'l'Ange' is van een serafijnse bekoorlikheid, die soms denken doet aan de naïeve ontroering der primitieven of de sereenheid van een H. Frans van Assisië.

In 1897 kreeg hij de 'prix Née' voor zijn POEME DU RHONE waarin het verhaal slechts een aanleiding is om het eigenaardige leven van een volk herop te wekken bij het harmonieuse rytme van de Rhoon en de glorie der Provencaalse zon. Het is zijn laatste epies werk.

In 1905 kreeg hij de helft van de Nobelprijs. (De andere helft ging naar de Spaanse schrijver Etchegaray.) Het bedrag er van besteedde hij aan zijn MUSEON ARLATEN, waarin hij droomde samen te brengen al de kostelike relieken van het oude Provence, en waaraan hij zelf een groot deel van zijn tijd en zijn krachten besteedde.

Ander werk van hem is: LA REINO JANO, verschenen in 1890. Het is een toneelspel, los van de seniese wetten en de teatrale konventies, waarin zijn genie zich niet schijnt thuis te voelen, want hij trachtte nooit het op de planken te zetten. Misschien ook wel, omdat akteurs met talent geheel ontbraken. Het verhaal verloopt in Sicillië en in het Avignon van Paus Clemens. In koningin Jeanne van Napels heeft hij willen inkarneren geheel het Provence, dat midden de middeleewse verschrikkingen zo treffend blijft in zijn zeden en zijn blijheid.

De ILES D'OR (1876), een bundel gedichten, zijn hoog en zuiver lyrism.

CALENDAL (1867) is de heroïese verheerliking van de Provencaalse vaderlandsliefde. Dat epos verscheen na MIREIO, en zo heeft men kunnen zeggen, dat het was: de Iliade na de Odyssea.

MEMOIRES ET RECITS is het verhaal van zijn leven tot omtrent 1870.

Van MIREIO, zijn eerste werk, al lente en al jeugd, en door velen voor zijn meesterwerk aangezien, tot de OLIVADES (1912) zijn laatste werk, de laatste oogst van het seizoen, die de grijze dichter brengen komt naar het altaar van O.L. Heer. zoals hij zelf zegt, is de ganse oogst rijk en schoon.

Om een gedacht te geven van de onbeschrijfelijke glorietocht van MIREIO door Frankrijk, volstaat het woord van Lamartine: C'est Homère! als we weten, dat Lamartine, samen met Hugo toendertijd geheel het literaire leven in Frankrijk beheerste. Lamartine, de peter van Mireille, wijdde aan Mistral alleen geheel de veertigste fasikuul (125 blz.) van zijn COURS FAMILIER DE LITTERATURE. Dumas riep in de GAZETTE DE FRANCE: C'est Virgile! Ik denk zo, dat Lamartine juister trof dan Dumas. Mistral noemt zichzelf in de eerste zang van MIREIO: umble escoulan dou grand Oumero, nederige leerling van Homeer. En nog: Virgiel is meer

een groot hofdichter, zelfs in zijn BUCOLIEKEN. Zijn prinsen zijn echte prinsen.
Bij Mistral is het de natuurlike aristokratie van een landbouwersras. Zo

komt hij dichter bij de schrijver van de ILIADES, waarin de schilden landelike taferelen droegen, en beelden van het land, dat ze gingen verdedigen.

Mistral stierf te Maillane in 1914. Hij droeg mee in de dood de zekerheid, dat zijn dromengraan opkiemde tot heerlike werkelikheid. Hij had gevoeld, dat zijn volk hem liefhad als niet een, want reeds in 1909 had het hem een standbeeld opgericht op het Forum te Arles, ter gelegenheid van het halfeewfeest van MIREIO. En in 1913 te Aix hadden de jonge félibres hem koninklik voortgetrokken op een zegewagen doorheen een veelduizendkoppige massa, die hem uitzinnig toejuichte, zodanig dat een aanwezige joernalist uitriep: J'AI VU PASSER LA GLOIRE.

Jan VERCAMMEN.

> Het groteske is de omgekeerde, de negatieve verbeelding, de verbeelding die vergeefs tracht zich boven de mislukte realiteiten uit te verheffen, die de realiteiten niet sublimeert, doch persifleert, sataniseert.
> JUST HAVELAAR. ‘Auguste Rodin.’

Toneelkroniek

‘Het Nieuwe Volkstooneel’
‘De Ingebeelde Zieke’ van Molière.

Er lag over de vertoning van deze groteske klucht ‘De Ingebeelde Zieke’ een onbestemd heimwee, een stille vertedering, die ons, zelfs door het veerkrachtig, uiterst plezierig spel der akteurs, niet loslaten wou. Was deze ‘Ingebeelde Zieke’ niet het laatste en meest tragiese blijspel van Molière? Terwijl de auteur zelf de hoofdrol speelde, viel hij in bezwijming, om een paar uren nadien te sterven.

Ook voor Renaat Verheyen zou dit het laatste stuk zijn waardoor hij de elektriese kracht zijner fantazie, de onweerstaanbare aantrekkelikheid zijner eksperimenten jagen zou kunnen. Deze jonge zeven-en-twintige-jarige man is op het toneel in elkaar gezakt, om een paar dagen nadien te sterven.

Daarom dan dit onbestemd heimwee, deze stille vertedering.

Onze uitgemergelde Fransiskus, onze geestige Noctembuul, onze dwaze danser, onze droeve klown is gestorven.

En nu pas weten wij wat wij in hem verliezen; want nu vooral hadden wij hem nodig, nu vooral mocht hij ons niet ontvallen.

Door deze groteske klucht stroomt nog zijn geestdrift, helaas, wij zoeken ‘hem’ te vergeefs.

Op de programma's staat nog zijn naam, maar wij mogen niet langer zijn sprankelend spel genieten. Wij hebben hem naar het graf gedragen en dit laat ons niet los, terwijl wij zien naar het kleurvolle spel waaruit nog zijn geest ademt; zijn jonge gezonde geest, die ons telkens weer verrassen kwam met de meest reaktionaire gocheltoeren die wij met blijdschap aanvaardden. Hij had de spanning van het toneelspel weer onbegrensd opgevoerd. Hij bezat die kracht van het rythme, het nerveuze, veerkrachtige rythme van deze tijd en hij heeft er niet voor teruggedeinsd een cirkusklown, een koorddanser te worden.

Arme cirkusklown, magere koorddanser, rust zacht bij Sint Fransiskus.

* * *

Ik stel mij voor, dat 'n vertoning van ‘De Ingebeelde Zieke’ tussen vers-geschilderde salondekors en met kostumes van drie eeuwen geleden, mij vreselik zou hebben verveeld, al hebben die goeie snullen van toen - en met recht! - er ook zo hartelik om gelachen.

Ook wij hebben er om gelachen, want Renaat Verheyen, die hier een kolfje kreeg naar zijn hand, heeft met een sterken vasten ruk dit 17 eews burlesk-blijspel naar ons toegehaald. En dit is dan wel zijn grootste verdienste - een verdienste trouwens, waarop Johan Demeester steeds de sterkste nadruk heeft gelegd.

De Nederlandse bewerking van Renaat Grassin en de kostumes waarvoor hij de ontwerpen tekende, hebben er zeker niet weinig toe bijgedragen om deze verrassende transposisie tot een groot sukses te leiden.

De op de spits gedreven karikaturen, het altijd veerkrachtige, bijna mekaniese spel der akteurs en de kleurige inkleding van het geheel passen wonderwel bij dit potsierlik medicasterspel van Molière.

Want dit stuk eist belachelike poppen van spelers, en, om de onmogelike al te ras ontcijferde intrigues en om het satiries-burleske van het geval.

Anderzijds is het te betreuren dat het dekor - een stel van frisse blauwe en grijze doeken, trouwens handig gehangen

- wat al te simplisties werd opgevat.

Hier kon eveneens worden gestreefd naar de karikaturale stijl die deze vertoning kenmerkte. Maurits Hoste was, als de ingebeelde zieke zeer te waarderen, al kunnen wij hem ook niet met de held uit de 'Nieuwbakken Edelman' vergelijken - ook Stella van de Wiele, als Beline, en Greta Lens als Angelique, bevielen ons zeer.

Tilly van Speybroeck staat op het punt een onzer beste speelsters te worden. Als Antoinette, de vrouwelike incarnasie van Scapin, was zij inderdaad onverbeterlik.

Maar het grootste sukses ging naar Renaat Grassin, die waarlik verbluffend was in diksie en spel en spijtig, zeggen we, dat Hollywood aan deze akteur niet de gelegenheid schenkt, in een of andere talkie, wereldberoemd te worden. Spijtig, evenwel niet voor ons, die in Renaat Grassin een wonderlik toneelspeler bezitten.

PIETER G. BUCKINX.

Boekbesprekingen

Radaf Meyseune. Het klokhof. - n^{r} 6 der Romanserie. Uitgave 'Excelsior' Brugge. Prijs: frs. 18.-

Een oorlogsboek is het niet, al speelt een deel van de geschiedenis aan het front. Men voelt dat de schrijver de laatste oorlog heeft meegemaakt, aan den lijve, maar ook in de ziel gevoeld. Dat is dan ook het beste deel van het werk. Zelfs moesten we **even** aan Remarique denken bij het sober en ruw realisme van blz. 250 à 252.

Ik zei sober. Dat is de schrijver niet dikwijls. Het schijnt dat de schrik voor het snoeimes speciaal de beginnelingen te pakken krijgt. Ik kan dat wel aannemen. En 'Het Klokhof' had er vast veel bij gewonnen als zijn 293 blz. bijvoorbeeld tot 150 waren gereduceerd. Om te beginnen mocht heel het eerste hoofdstuk (een paternoster van doodprentjes - teksten) gerust weglaten. Dan, de aandacht van de lezer (die speciale aandacht bij genot) wordt te veel door nevengeschiedenissen van het hoofdgebeuren weggetrokken. En in het oorlogsdeel wordt de schrijver letterlik door zijn stof overrompeld. De lijn van het werk is niet vast, niet klaar, te mistig.

De inhoud is dan ook moeilik te geven. Met een paar woorden. Een jong-gehuwd boerenpaar komen tot de bevinding, dat hun huwelik een vergissing was, en een lijdensweg zal worden. De boer verdwaalt. Zijn vrouw draagt altijd voort (ondanks alles, zelfs een moordaanslag van hem!) haar lijden, in blijvende stille liefde. Ze zwoegt en hoopt dat eenmaal alles weer goed komt met haar man. Dan komt de oorlog. En hij komt aan het front. In de bloedgrachten denkt hij na en de wroeging klauwt hem aan. En vóór hij sterft vindt hij, naast zijn groot berouw, ook de liefde voor zijn goede vrouw terug.'

Waar de Clerq's 'Rooland' en Streuvels' 'Vlasgaard' en de vlaslanden aan de Leieboorden spelen, krijgen we in 'Het Klokhof' het leven van de hopteelt in het land van Poperinge te kijken.

Kort dus: te langdradig uitgewerkt. Ook soms eens lastig. Maar er zijn momenten van ontroering, momenten dat er een zekere stuwkracht zit in de taal die losser wordt en tevens meer realisties. Dan voelt de lezer, dat de lektuur vlotter gaat, en de

ontroering die alleen door goed werk wordt gewekt. Het zijn waarschijnlik de brokken die het dichtst bij het leven van de schrijver stonden.

Dit boek getuigt voor de grote liefde van de schrijver voor zijn streek. En het is een diep-kristelik werk. In volksboekerijen is het vast op zijn plaats.

'Excelsior' weet voor zijn Roman-serie

een flink stel tot tietelbladen te geven waarvan dit niet het minste is. Ook druk en papier zijn best.

J.V.

Manny Mans. Verzen. Uitgave 'Janssens.' Antwerpen.

In een sierlik uitgegeven bundelken, onder de zeer bescheiden tietel 'Verzen' biedt Manny Mans ons de gedichten, die zij van 1923 tot 1926 schreef.

Reeds vroeger hebben wij dezen naam en deze verzen ontmoet in Vlaamse Hollandse tijdschriften, en, als wij het prospektus dat deze verzen vooraf ging mogen geloven, zou Karel van de Woestyne met waardering over deze jonge dichteres hebben geschreven.

In dit werkje zingt Manny Mans haar jonge liefde en haar jonge leed, met al haar blijde verwachtingen en ontgochelingen uit. Deze versjes hebben vaak een bekoorlike, zeer muzikale klank, en tasten soms naar de diepte van een vertederd meisjesgemoed.

Ik weet het wel, onze poëzie gaat andere wegen uit, onze poëzie peilt naar diepe diepten, naar mysterieuzer verten, doch graag willen wij verder Manny Mans noemen naast Alice Nahon, Germana van Kerkbruggen en Maria Delannoy.

P.G. BUCKINX.

P. van Overzee. De ziekte aan de zenne Uitgave 'Excelsior' Brugge. Prijs: frs. 25.-

Dit boek heet geschreven te zijn tot voorlichting van het Noord-Nederlandsch publiek over de Vlaamsche beweging.

Laten de Vlamingen zelf de kans niet verkijken om het ter hand te nemen. Zij zullen gelegenheid hebben om een dieper inzicht te krijgen in den eeuwen-langen strijd voor het behoud van de eigen cultuurwaarden van het Vlaamsche volk en, in laatste instantie, een nationale lotsbestemming.

Deze historische bijdrage tot het nationaliteitenvraagstuk in het koninkrijk België is allerminst, goddank, een opeenstapeling van markante feiten en grieven, zooals men tot dusverre verstond de geschiedenis van de Vlaamsche Beweging te schrijven en waarbij de evolutie van de geesten veelal uit het oog verloren werd.

Zulk verwijt treft onderhavig werk niet. Integendeel, zijn grootste verdienste ligt hem juist in het schetsen van den organieken groei van de Vlaamsche kwestie, die na 1830 in het teeken stond van een taalstrijd - sommigen vermoedden toentertijd al de diepere bediedenis van het Vlaamsch streven - en thans een konflikt op kultureel, ekonomisch en sociaal gebied blijkt daar te stellen om per slotsom de ontzaglijke beteekenis van een nationaliteitenvraagstuk te omvademen.

Over het algemeen weet de auteur de ontwikkelingslijn op rake wijze aan te geven. Uitstekend is de uiteenzetting op economisch gebied. Op den socialen kant van het vraagstuk, op den evenwijdigen groei van de Vl. Bew. met de opkomst van de democratie is schrijver minder attent.

Dit heeft mede voor gevolg dat hij heel de ‘taal-wetterij’ een ‘kwakzalverij’ acht dan als de strijd in het Parlement en de kiesplatformen in ruime mate er toe bijgedragen hebben om de Vlaamsche kwestie bij het volk, de massa aanvankelijk ongeletterd, onverschillig en onontvankelijk, in te burgeren.

Naar aanleiding van een kritiek op het standpunt van Pirenne, waarbij een onderzoek naar de beteekenis van het begrip ‘Belgica’, krijgen we een brok voorgeschiedenis, die aandacht gunt aan de voornaamste denationaliseerende wisselvalligheden, waaraan het Vl. volk bloot stond tot einde 18^{e} E.

Verder worden de toestanden onder het fransch bewind en in den Hollandschen tijd behandeld, dit laatste hoofdstuk zeer

objectief. Hiermee valt er een scherp licht op de verfranschingpolitiek na 1830, die anti-hollandsch georienteerd was, waar tevens een stipte, trouwe testamentuitvoering is van het fransch legaat.

In de volgende hoofdstukken, die de verdere historiek van Vl. Beweging tot na den oorlog bevatten wordt telkenmale, met nadruk, gewezen op de kapitale rol die Brussel speelt in de denationalisatie van Vlaanderen: een goed idee.

Wat de eindoplossing betreft... dat is toekomst-muziek en 't is wel jammer dat de historicus zijn Groot-Nederlandsch standpunt, ook politiek gesproken, als feit en toetssteen aanwendt, wat hier en daar de objectiviteit van den historicus geen voordeel doet.

H. MARANT.

Jan Schepens. De helletocht. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 10.-

Schrijver, een der Gentse niet-katholieke jongeren, noemt dit boek: het prozalied van een jeugd.

Een jeugd, die uit een geweldige morele ontreddering een goed leven zoekt te bouwen. Maar tenslotte staat ze even ver.

Het is het verhaal van een zoeker, die in zijn zoeken meer genot schijnt te vinden dan in het bereiken der waarheid.

De samenstelling van het boek doet even aan de vorm van Vermeylen's ‘Wandelende jood’ denken. Ik zeg samenstelling. Want een **bouw** is er eigenlik niet. Alleen altijd maar door vertellen, bijna voortdurend heel lyries. Een lijn is er niet.

Nemen we b.v. Mauriac's ‘L'enfant chargé de Chaines’ of ‘La vie inquiète de Jean Hermin’ van Jacques de Lacretelle, dan wordt. ‘De Helletocht’ klein.

In Schepens' held zit geen levenswil. Het lijkt zo, of hij verwacht, dat het geluk hem op een mooie morgen als een gebraden vogel, in de mond zal komen gevlogen.

En dan, verlangen we in een goed werk onze pijn en ons leed terug te vinden, we vinden er ook graag een echo van onze grote vreugden. Hoe sterkend moet het zijn b.v. voor de Franse jeugd zichzelf terug te vinden in de heerlike bladzijden van Valéry Larbaud's ‘Fermina Marquez.’

Nochtans, jà, dit moeten we zeggen, Jan Schepens heeft vast talent. Er zijn hier brokjes die dat bewijzen. We mogen dus met recht meer van hem verwachten dan dit werk, dat trouwens, volgens hij ons zelf zei, een jaar te laat verscheen en dus... niet meer had moeten verschijnen. In een woord: jeugdwerk met mogelikheden.

We lazen wel betere dingen van hem o.a. een paar kleine essays in ‘wij’, een gezamenlike kleine uitgave der Gentse jongeren. Ligt daar niet **zijn** weg?

Voor de katholieke jeugd dient er bij dit werkje voorbehoud gemaakt.

J.V.

J.R.S. Cauberghe. Nederlandsche en Vlaamsche Spreekwoorden met hunne beteekenis. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 18.-

Een verzameling van 2074 spreekwoorden, ieder met zijn uitleg en zijn synoniemen. Ze zijn alfabeties gerangschikt naar het eerste werkwoord of bijvoegelik naamwoord.

In zijn voorbericht zegt de schrijver: Onze taal is rijk aan spreekwoorden, doch in de dagelijksche omgangstaal worden ze steeds minder gebruikt, daar velen die rijke schat niet kennen.

Wat zeker waar is. We moeten de schrijver dus dankbaar zijn om zijn enorme opzoekingsarbeid. Mocht hij er voor geloond worden door de gerechtigde belangstelling voor zijn werk.

Wie iets voelt voor spreekwoorden moet dit boek bezitten. Het is trouwens sterk en handig uitgegeven.

J.V.

[De Tijdstroom 1931 nr. 4]

Enigma Huib. Aerts.

Waarschuwend - een wijsvinger -
de toren rijst hoog in den nacht.
Er leunt een koortsig meisje
over de duistere brug der gracht.
Er schreien vele sterren,
Maar Venus lacht.
Loshangende haren - kreunend...
Het meisje plots huiverend lacht.
Dreigende vinger: de toren
rijst grauw in den nacht.

Over het water een rimpel kringt.
Over dien rimpel een schuitje....
Twee verloofden spelevarend in den nacht...

Waar Maas en Schelde vloeien

I. - De binnenkamer.

Vier verdiepingen hoog boven de stad. Daar is het leven geheel anders dan in straten beneden. Vooral als uw raam uitgeeft op een ouderwetsche achterbuurt: dicht op een gehokte daken en de belachelijke, gore achterkant van trapgeveltjes.

Hier kan wie de kracht heeft tot eenzaamheid tusschen vier muren, genieten van de antieke stad en van den gezuiverden levensklank die van haar tot hier boven opstijgt, uit alle geruchten van haar bewegen en haar bedrijvigheid.

De arbeid in de haven is een mooie deun en een krachtig bonken. De stemmen van de lieden uit die straatjes, daar achter de huizenrijen, zijn zij voor u niet een zang, als was heel de menigte een enkel mensch die spreekt van zijn blijde moederlijke bezorgdheid om te leven? Ja, lijk de vogelen in die boomen langs den veldweg, over den stroom.

De zon brengt licht en goud. Zij doorstraalt de pannen en steenen met het leven van klaarte en schaduw, lijk ge het, dezen winter, hebt bewonderd op de platen aan de muren van uw kamer.

Telkens weer laat de beiaard over leven en licht zijn liedje gaan; onbekommerd en zoo schoon huppelen zijn klanken, over de daken, de straten en de huizen in. Nietwaar, het is alsof nu alle geluid gesmoord is, alle geluid van stemmen en van werk, om plaats te maken voor die speelsche bode van de schoonheid. Staren de mannen aan de haven nu niet vroolijk naar den hemel waaruit dat lied hun gezongen wordt?

Gij kunt den toren niet zien van uit uw raam. Maar voelt hoe hij daar achter u licht en fier de hoogte in rijst; van op den geganen grond de ijlste hoogte in. Daarom is nu zijn beiaardlied en klokkeklank nog heerlijker dan het rythmische gedaver aan de haven en uw zang van de vrouwen in de straat. Gij weet het wel: de toren en de klokken zijn het zinnebeeld van de zuiverste goedheid en van het eenvoudigste groot-zijn. De eeuwen door heeft de toren daar eenzaam gestaan tegen de blauwe lucht, schoon zonder bijbehoorten, groot zonder voetschabel. Dag na dag was zijn stem steeds even warm en even ongerept helder. Sloeg de klok in het uur van den nood wat rasscher en wat driftiger, denk: het was de kreet van de waakzame liefde.

Hoor: in de duisternis klinkt de klokkestem even vrijmoedig en warm als op het middaguur.

Maar al het andere geluid van bij dag is dan uitgestorven. Hier en daar is er een huis met muziek. Waarrond de menschen na den arbeid rusten. Af en toe galmt, lang en wijd, het sein van een transatlantieker: vreugde dat hij hier, vóór den nacht veilig met zijn rijkdom belandt; vreugde, want als het weer dag is, drijft hij op den oceaan.

In de donkerte fonkelen lichtstippen: binnenkameren vol teedere innigheid. Vrouwen met mannen, ouders met kinderen.

Wanneer gij nu, in deze milde rustigheid, ook uw licht aandraait en in uw boeken leest, dan komt de rijke gezelligheid heerschen op uw kamer. Het lied van den dichter maakt u hartelijk warm. Het oude gebinte boven uw kamer, kraakt zoo gezellig als in een oud Engelsch vertelsel. Uit uw lange witte pijp rookt lenig de blauwe rooksliert op. Verwijderend geluid van stappen op de kreunende trap omsluit u nog nauwer met stilte. Gij zijt alleen met het hart van den dichter...

Maar wanneer gij een klank grijpt uit het leven tegen den grond, en dien volgt tot zijn oorsprong, wanneer gij al te lang staart op één van die lichten rondom u, en plots een beklemmend voorgevoel u naar beneden drijft, de straat op. Dan...

FRANS VAN BOOGAERDT.

August Bija

In de Vlaamsche Club te Brussel staan sedert een paar weken een reeks kleine beeldjes van August Bija... wederom een heel andere Bija als deze die met een stille zelfvoldoening, een jarenlange litanie van

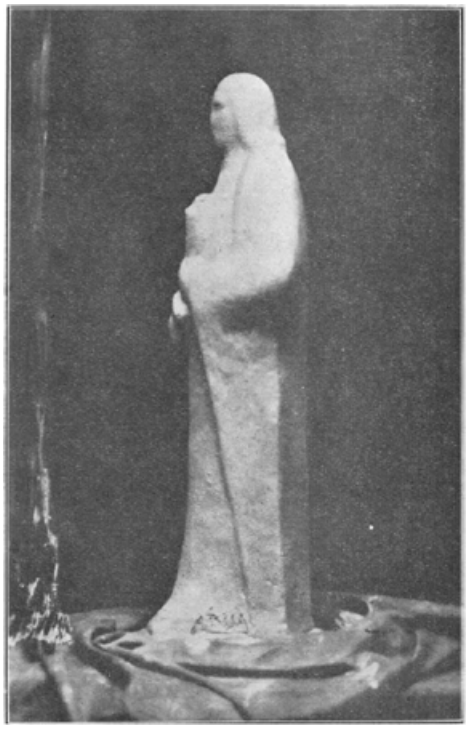

A. BIJA. Apostel.

Vlaamsche koppen boetseert. Om ze op rijke bronzen medalies te drijven en nadien op te hangen in zijn atelier dat er zoo ongeveer uitziet, van boven als een uitheemsch pantheon, en op den grond als een verlaten jaarmarkt.

De beeldekens die thans de bezoekers van de Vlaamsche Club intrigeeren hebben een heel ander karakter dan de machtige Bija-producties uit het museum van het Jubelpark. Men zou er zoo dadelijk enkele willen van meenemen naar huis om ze te kunnen bewonderen op een geschikte plaats van zijn woonkamer.

Andere doen me denken dat er overal in de kerken toch zoo'n geweldig leelijke apostels te meesmuilen staan... de eerste

keer dat ik eens een beeldstormer ontmoet, koop ik hem uit om de drie heiligen die nu in de Vlaamsche Club staan in de plaats te gaan zetten van de wangedrochten op den gevel der Finisterrae-kerk er recht over.

A. BIJA. St Pieter.

- Al de heiligen die iets te maken hebben met de kerken van het Vlaamsche land zou Bija in eer moeten herstellen! Zou hij moeten neerhalen, uitkappen en terug op den troon zetten... geholpen door alle beeldhouwers van zijn slag!

Van de drie apostels die Bija gemaakt heeft gaat zoo'n soort universeele vergeestelijkte intensiteit uit die te gelijk het hart en den geest aanspreekt. Sint Pauwel is de sterkste... maar de krachtige Sint Pieter en die eenvoudige Sint Jan zijn bijna nog mooier omdat zij een nog meer doorgezette nebuleuze genietbaarheid in zich besloten houden. Hun dekoratieve vormen zijn juist genoeg uitgediept om een konkrete plastiek uit te drukken van wat de heilige boeken over hen vertellen.

Verder staan er ook nog weenende vrouwengestalten. Zij zijn ontworpen geweest voor grafmonumenten en treffen vooral

door het mysterie dat in gansch hun geknielde houding om ontferming bidt. Met een weinig meer détails konden zij er bijna klassiek uitzien... maar hoe oneindig veel treffender zijn zij nu... in hun radeloos-droeve knieval. Zij zien er uit als bezielde

A. BIJA. Gebed.

wezens die wel verder zouden willen maar het niet kunnen, en die te denken liggen over een absolute abstraktie.

Er zijn ook - en dit is misschien nog het schoonste van al - levende menschen die elkander vol vereering omarmen, die elkander in vervoering te voet vallen... nog andere die mekaar hopeloos omhelzen, net of ze denken dat het einde van de wereld nooit komen zal. Het lijkt wel een transfiguratie van leven en liefde en droom.

Hier vooral reikt de beeldhouwer tot een skulpturale grootheid die gedragen is door een verfijnde techniek. Een lange techniek. - Men kan ze rustig langs alle zijden omdraaien: overal zijn ze geweldig en krachtig uitgehaald zonder er ook maar in 't minste banaal uit te zien. Ze geven den indruk van zeer lang bestudeerd te zijn geweest en dan in één keer in koortsige drift geboetseerd.

Hier en daar ziet men nog studies: raadselachtig denkende vrouwen... een politieker die in 't vuur van zijn rede afgeloerd werd, en zoo meer.

Men moet van de Vlaamsche Club naar het atelier gaan van Bija, in het hartje van Molenbeek, om te kijken wat er daar nog allemaal staat. Als gij er onverwachts binnenkomt, vindt gij hem geheimzinnig bezig, te midden van een heele bende flaminganten. Zij maken allerhande kopergoed

klaar, moffelen er bonte glazuren kleurstoffen op, houden ze boven het vuur... en nog voor het middag is komen er duizenden vlaamsche-leeuwen-spelden klaar en een massa glanzende geëmailleerde kenteekens voor allerlei vereenigingen en heilig-harte-bonden.

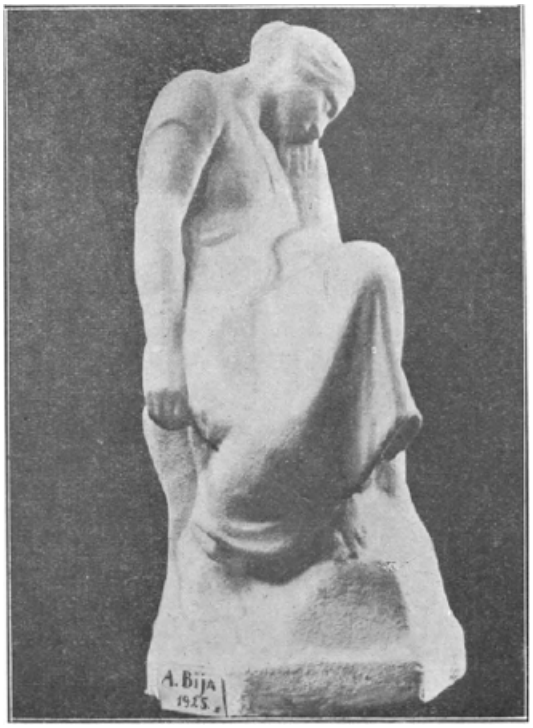

A. BIJA. Rust.

Van daar moet gij mee naar een ander atelier. Onderweg krijgt gij een reeks vragen te beantwoorden... en voor gij 't weet zijt gij op een tandmeester-stoel geduwd en in een ommezien is, terwijl gij nog babbelt, uw profiel in een bas-relief klei gekneed.

Dan wordt gij getrakteerd en krijgt gij de oplossing van een heel raadsel: ‘Ik sta in bewondering voor het Vlaamsche volk. Gij Vlamingen kunt onmogelijk beseffen wat een sterke invloed over de wereld uitgegaan is van uw kultuur. En als die er ooit weer heelemaal bovenop geraakt, dan zult gij verwonderd staan over uw eigen prestige in het buitenland.’

- ‘Woont gij al lang hier?...’

En hij gaat aan 't vertellen:... Zijn opleiding kreeg hij in dat groote sphinx-achtige Rusland van vroeger - te Riga, dat toen een wereldcentrum was van artistieke vooruitstrevingen. Van daar ging hij naar Oslo studeeren,... waar de musea en de rijksbibliotheken vol Vlaamsche kunstschatten staan. De Skandinavische kunstenaars en professoren zongen aanhoudend den lof van de Vlaamsche kultuur en Bija kwam naar Gent afgezakt. In 1897 vestigde hij zich te Brussel, bleef er plakken en huwde

een Vlaamsch meisje. Hij werd een leerling van de fameuze Karel Vanderstappen die toen de Brusselsche Akademie bestuurde en verwierf al spoedig een verbazende knapheid in de nusmismatiek.

Daarin leeft zijn kunst zich ten volle uit.

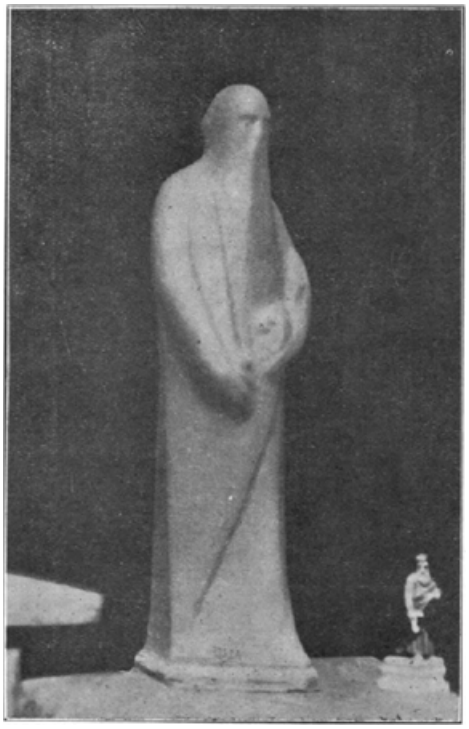

A. BIJA. Apostel.

Het is een speciaal genre dat een technische vaardigheid vereischt en dat bij ons altijd flink in eer gehouden is geweest.

Bija knoopte terug aan met de producties der oudste medaliemeesters en vond er een nieuwe techniek op, om op moderne manier, de moeilijkste motieven in brons te vereeuwigen. Zijn medaliepotretten zijn louter interpretatie-kunst. Zonder nochtans in het karikaturale te vallen drijft hij een synthetieke beeltenis vast van ieder model, bekeken onder een spiritueele lichtstraal. Elke medalie wordt een dokument... een blijvende enregistratie van wat de natuur in ieder mensch gebeeldhouwd heeft... Maar geen een dier koppen ziet er banaal uit of fotografisch-juist-realistisch. Er ligt altijd een vreemde innerlijke synthese in... een sprankel inwendig leven vecht zich naar buiten uit het strakke onplooibare brons.

Dit geeft aan ieder plaatje het karakter

van een kunstwerk; ieder portret is eenvoudig menschelijk, maar tevens een transfiguratie van het diepe leven dat ieder mensch in zich draagt.

Men voelt dadelijk dat de beeldhouwer zijn eigen ziel, zijn eigen persoonlijkheid opengespreid heeft voor ieder model dat door zijn atelier komt. En dat model staat even later in medalie gezet, niet zooals het er gewoonlijk uitziet, noch gelijk het morgen zijn zal, maar zooals het blijft leven in de tijdruimte: zijn geestelijk wezen dringt dwars door zijn uiterlijk door.

Zoo'n medalies zijn dokumenten waarmede men leeft zooals met een schilderij of met een boek.

R. BOURGUIGNON.

Kwatrijnen J. Decroos.

I

Veel boomen bloesmen, onbekleed met blaren,
Veel jonge harten minnen, onervaren.
De nachtkoû pleegt geen onbeschutten bloei,
Het leven geen te teeder hart te sparen.

II

Nog geurt langs heg en laan de hagedoren
Al heeft hij thans zijn bloesemtooi verloren...
Zóó blijft somwijlen lichte heugenis
Van vroeger vreugd door mist van treurnis gloren.

III

Vlijmt door uw krimpend hart een felle schicht,
Geen poëzie die dan uw pijn verlicht.
Doch is uw leed doorstaan, geheeld uw wonde,
Dan wordt uw groote smart een klein gedicht.

IV

'k Zie regenbogig bont de springbron opwaarts streven
Doch nederstorten fluks wat flitsend stijgt.
Zóó stuwt gij steeds omhoog, Natuur, veelvormig leven
Dat in uw schoot weldra weer nederzijgt.

V

Gelijk juweelen die in vuilnis vielen
Zijn we in ons donker lichaam dof en duister;
Doch zoekt en zuivert de Eeuwige onze zielen
Dan schittren we in zijn licht met reinen luister.

Een Engelse bekeerlinge-toneelschrijfster - Miss M.E.M. Young

Vele moderne bekeerlingen hebben onmiddelik, na hun toetreding tot de Rooms-Katolieke kerk behoefte gevoeld iets uit hun eigen denken en van hun eigen strijden aan hun medemensen te moeten medelen, niet zozeer om hierdoor hun vreugde om hun overtuigde bekering of de oprechtheid dier bekering uit te drukken, meest om andere dolende zielen tot de Waarheid op te roepen en aldus een wezenlik kind van de Heer te zijn.

En het is wel opvallend dat de meesten onder hen, langs de liefde tot de kunst om, naar de Liefde zijn gegaan, en dat zij ten slotte hun eigen gemoed en hun innig verlangen naar goeddoen hebben uitgestort 't zij in het malen van een schilderij, 't zij in 'n apologeties uiteenzetten van de echtheid van Katolieke leer, 't zij in het schrijven van tendenz-romans of toneelwerken.

Ook Miss M.E.M. Young heeft haar beste kunnen willen wijden aan de verdediging en de propaganda van het enig geloof dat ze zolang heeft moeten derven, en zij heeft het aangedurfd een tema in een toneelstuk te verdedigen waartegen niet alleen protestanten menigmaal kritiek hebben uitgeoefend maar vele naamkristenen zich bezondigen: het lijden dezer wereld, de kristelike opvatting van het mysterie des lijdens in de wereld die onder de invloed van Gods adem triomfeert.

Al had ze maar 'An alabaster Box' alleen geschreven, nog zouden we er haar voor moeten dankzeggen, en wij wensen uit ter hart dat zij met haar stuk hetzelfde succès zou mogen tegemoetgaan, hier in ons eigen Vlaanderen, zoals ze het heeft behaald in haar eigen land, ook in Amerika, en vóór enige maanden in Nederland waar niemand minder dan de groep Frits Bouwmeester de nog in handschrift bestaande Nederlandsche vertaling heeft gekreëerd.

De historie is op haarzelf eenvoudig, maar diep en subliem tegelijk...

Een meisje aanvankelik, zoals ze bij honderden helaas te tellen zijn in onze oppervlakkige samenleving, - katoliek van huis uit maar zich voor haar geloofspraktijk bepalend tot het minimum der opgelegde verplichtingen waaraan ze dan nog ter sluiks voldoet te midden van haar dagelikse pretjes en beuzelarijen, om vooral aan haar niet-katolieke omgeving niet te verraden wat merkteken zij in de ziel ronddraagt. Beschikkend over een ruim inkomen haar bij erfenis toegevallen, kan zij zich alles veroorloven en gaat ze geheel op in de dingen dezer aarde, angstig ontwijkend alle oneffenheid van het levenspad, dat voor haar met rozen schijnt bezaaid. Totdat de barmhartigheid Gods ook haar aan het wereldse zieltje komt kloppen. Vóór alles heeft zij een afkeer van elk lichamelijk ongemak en pijn-lijden was haar tot dan bespaard gebleven. Maar een eerste ernstige kennismaking met een tandarts onthult haar opeens, in enkele minuten, de verpletterende werkelikheid dat zij lijdende is aan een ongeneeslike kwaal welke haar aldra de heftigste smart zal veroorzaken. Ze doet die ontdekking juist op het moment dát ze zo goed als besloten is zich met een niet-katoliek, Geoff te verloven. Doch de genade Gods luidt niet tevergeefs op dat opperste moment de noodklok in haar teugelloos hart. 'Als je maar niet de deur voor Hem dichtsmijt; je behoeft nog niet aanstonds ja te zeggen, het is voldoende niet nee te zeggen'. En de grote ommekeer voltrekt zich bij het verwende wezentje. Zij schrijft de verblufte aanbidder af en gaat dezelfde avond naar Parijs om zich daar onder

behandeling te stellen, zij het ook zonder betekenend rezultaat. Inmiddels weet zij het zo te leiden dat haar niet-ka-

tolieke nicht Sybil bij de afgewezen minnaar haar plaats gaat vervangen: een operatie welke misschien wel pijnliker is dan het lichamelik doorstane leed. Doch het ergste van alles is wel de noodzakelikheid al haar vrezelik lijden in stilte te moeten dragen ten einde de anderen niet nodeloos te verontrusten en... niet te verraden hoe heldhaftig en vol opoffering ten slotte haar besluit is geweest. Dat is haar geheim.

Door het lijden gelouterd verkeert de alsem van haar bitterheid in helende balsem, welke niet alleen de wonde van haar vroeger onnut bestaan geneest, maar zijn zegenrijke werking uitstrekt over anderen voor wie zij weleer een onbegrepen raadsel was: katoliek en toch niet anders dan haar niet-katolieke omgeving. Want het kan niet uitblijven, of voor die anderen wordt het geheim in het eind ontsluierd, en waar eerst ergernis was, vinden wij nu de stichting...

Zo'n tema in drie delen uitwerken en heel dat subliem konflikt slechts door vier personen laten spelen, getuigt van zo'n krachtige durf dat wij wel iet of wat septies stonden tegenover de uitwerking. Ten onrechte altans, want Miss Young heeft haar tezis met veel toewijding uitgewerkt, en bewijs gegeven van haar wonderlik talent, van hare fijne gave om 'n drama ineen te steken van merkwaardige schoonheid die tot verinnerlijking leidt en in hoge stemming brengt. Diep in 't menselik hart heeft ze zoeken te grijpen, met vaste hand de weg zoeken te wijzen door 'n doolhof van levensvragen, om ons bewust te maken van onze levensroeping en ook van kinderliker en eenvoudiger geloven. Want uit de heldin van net stuk, Betty Mardon, aanvankelik 'n zwak-verwend meisje waarvan gezegd wordt

Honora: Miss Mardon, meneer, moet uitslapen. Ze heeft zich 't hoofd en de hielen van 't lijf gedanst. Vijf uur van morgen was 't, toen ze haar bed opzocht. en verder:

Sybil (tot Geoff) U is niet de eerste mot die om de kaars fladderen komt... En nog nooit, Mr. Blake, heeft ze tegenover een schijn of schaduw van iets dergelijks (t.t.z. pijn, verdriet, zorgen,) gestaan, of onmiddellijk zag ze uit naar iemand om haar hand vast te houden.

Heeft zij een zielegrootheid geboetseerd, zo teer en zo subliem tegelijk dat wij in het eind niet kunnen weerstaan een traan uit onze ooghoeken te nijpen als ze, na zoveel offeren en na zoveel strijden, zeggen kan: ‘ik zal tenminste van louter geluk sterven.’

Al schijnt men het stuk min of meer te moeten situeren onder de raizoneerstukken, toch is het niet zo doorhoudend gericht op verstandelike overtuiging, zoals we dat bevoorbeeld in ‘De Stem’ door Herman Bahr vinden. De kernachtige dialoog is hier alleen doorkruist van objekties tegen het katoliscisme, aldoor te gepasten tijde, waarvan het weerleggen, al mist het op 'n paar plaatsen voldoende aanschouwelikheid, meestal zo goed treft dat de medespeler er toch onder de indruk van komt, zij het voor of tegen, of er van wegvluchtend, zoals:

Sybil: Praktizerend (hier bedoelt het niet 't zelfde zooals bij ons wordt gebezigd) katoliek zijn, is juist zooveel aan je godsdienst doen, als er op 'n dubbeltje kan liggen. En dat dubbeltje is dan wat wij noemen ‘verplichting.’

Geoff: (vroolijk) Dat zegt me absoluut niet. Maar 't kan me niet schelen hoor...

Sybil: Mij juist wel, Mr. Blake, mij zegt het in zeer duidelijke taal, dat ze plichten hebben! Zooiets doet je huiveren... Plichten. In je godsdienst! Dwang! bij iets dat toch op de eerste plaats de vrije lucht van de ziel is naar... (ze aarzelt).

Geoff: (meegesleept) naar wat?

Sybil: Wat?... O!... (ernstig) Juist, wat?... Mr. Blake dat is - de kwestie.

Geoff: Maar als U uw doel niet kent, miss Trevenna, wel, wat beduidt dan die vrije vlucht uwer ziel?

Sybil: Mijn ziel - (vlug uit de impasse rakend) zweeft...

aleens onomstootbare geloofswaarheden innig naar voren brengt,

Sybil: Van alle zonderlinge, onbegrijpelijke, onnatuurlijke instellingen, is die ‘Kerk van jou’ zeker niet de minste.

Betty: Die kerk is niet van mij... Ik ben van haar.

en verder:

Betty: (tot Geoff) Ik wil vooral niet dat jij en Syb denkt dat het een geloofspunt van de katholieke Kerk is van je familie weg te loopen als je ziek bent...

maar ten slotte altoos een atmosfeer van hoogstaand gevoelsleven tracht te scheppen, bevoorbeeld als allen 't nieuws aankrijgen dat een hunner vriendinnen midden in haar laisser-aller-leventje de stem Gods hoort roepen en

Sybil (zegt):... Zich levend begraven. Want Carmelietes wordt ze. Niet eens 'n non die iets doet voor anderen. Maar Carmelietes!

Geoff: O!... (tamelijk nerveus, kijkt van ter zijde naar Betty die stil en rustig is) Doen Carmelietessen niets?... Zeg?

Betty: (verbreekt de stilte, met lichte koude stem) Niets dan bidden...

Geoff: Zoo...

Het hele stuk door domineert het gevoelsleven; is 't ook niet een vrouw die schrijft en beter dan wie ook de harten openrukt? In alles blijft Miss Young fijn, subtiel, droevig en innig; alleen het verhaal van Geoff over de katholieken die hij eens in Frankrijk heeft kunnen ontmoeten tijdens de oorlog, biddend te midden van het veld, samen met kommuniserende kinderen, is een staaltje van innig zielsuitdiepen. Een waas van weemoed schijnt gestadig over het stuk te hangen, iets dat geheimzinnigs aandoet, iets dat beklemt, ondanks de ietwat humoristiese veeleer vrede, diep-snijdende toon van sommige tonelen, 't zij door bruuske gewilde overgang tot een ander onderwerp 't zij door een psykologiese noodzakelikheid.

Geoff: (in 't twede bedrijf, na het schriftelijk afwijzen en na de tocht naar Parijs) Zeg, Betty, wat is er met jou gebeurd?

Betty: O zooveel. Ten eerste: 'k heb de ouwe huisvriend 'n blauwtje laten loopen. Ten tweede: ik heb geweigerd hem te ontvangen. Ten derde: zonder ophouden hebben ze bij mij gezeurd hem wel te ontvangen. Ten vierde, ik heb toegestemd hem te ontvangen. Ten vijfde: ik heb hem ontvangen. Ten zesde: ik...

Geoff: Je zult naar hem luisteren, asjeblief!

Betty: (stralend) O maar, dat vind ik heerlijk. 't Verveelt me zoo erg alleen aan 't woord te blijven. Maar... o... (keert zich van hem af en neemt haar breiwerk) 'k mag toch wel even mijn breiwerk nemen. ('n Schreeuwerige oranje jumper haalt ze voor den dag)

Geoff: (met afschuw) Moet jij dat ding dragen?

Betty: (hoopvol) Als ik 't nog beleef.

Geoff: (bitter) Daaraan twijfel ik geen oogenblik.

Betty: Dank je wel.

Geoff: Wie er verder ook dood gaat.

Betty: (met 'n zwak lachje) O toe, schei uit, maak me toch niet aan 't lachen (bedwingt zich). Zoo. 'k Ben 't al de baas. Neem me niet kwalijk. Maar je had 'n bedekte toespeling op - iemand - die aan 'n gebroken hart stierf - en o! de gedachte dat 't de huisvriend zou kunnen zijn - dat... zou meer zijn dan ik kan verdragen.

Geoff: (gekwetst) Aan 'n gebroken hart zal ik niet sterven. Dat verzeker ik je, Betty.

Betty: Miss Mardon zou dat veel beter afgerond hebben. Dat verzeker ik je, **Miss Mardon.** (vol waardigheid).

Geoff: (kortaf, ineens) Bonjour!... (vlug naar de deur).

Betty: O!... (schrillende kreet).

Geoff: (terug) Wat is er?

Betty: 'k Heb mijn wol laten vallen...

Schreit daar niks in je hart los, als je weet dat die Betty Mardon haar geheim, de ongeneeslike kwaal, nu kent, de liefde van zich wegduwen moet, omdat 't niet

anders kan en mag en nog de sterkte voelt om te schertsen, als te spelen met de pijn, zo erg dat je 't zelf aanvoelt, doormaakt en ten slotte als het Geheim eindelik in 't licht wordt gebracht, blij bent weêr vrij te kunnen ademen, verlicht en zonnig en met Honora, de moederlike huismeid, stamelen kan: ‘God is goed!’?

Miss Young's talent echter behaalt het hoogtepunt in de manier waarop zij haar vier personen heeft gekarakterizeerd, vooral Betty Mardon en Geoff Blake. De vier personen die het ganse stuk dragen, heeft ze raaksterk getekend met meesterlike hand, want ieder heeft werkelik zijn eigen karakter en eigen levenswijze, en zij heeft dat zo goed doorgehouden omdat zij deze karakters getoetst heeft, van het ene bedrijf naar het andere, aan de geheimzinnige gebeurtenissen van het stuk zelf danig dat de tijdspanne welke tussen ieder bedrijf ligt, telkens iets verandert in de personen. Zó, Sybil, in het eerste bedrijf, over Betty pratend na het ontsluieren van dezes katoliek zijn, zal zeggen: ‘Ik zou 't van mezelf zoo erg schandelijk vinden, Mr. Blake, als ik iets gezegd had om u van Betty 'n minder goede gedachte te geven,’ wijl ze zich in het twede, na de eerste weerslag van Betty's wegloopen en terugkeren, tegen Betty volgenderwijs uitlaat: ‘Dan zal Geoff Blake zich zeer waarschijnlijk gaan herinneren dat... er nog andere vrouwen in de wereld zijn.’ Evenzo Geoff, luchtig aanvankelik, met 'n ekspansieve hoop op liefdeverwinnen, voelt langzaam in zijn wezen iets veranderen zodra hij verneemt dat Betty katoliek is.

Doch de sterkste zijde van Miss Young's talent zal wel zijn en blijven: de voorstelling van de sublieme zielegang van Betty Mardon, de heldin van het stuk. Aan de uitbeelding van dat karakter alleen heeft zij het beste van haar eigen ziel gegeven: om iemand ‘levend’ van de laagten der onverschilligheid in 't hoge licht van stichtende schier-bovenaardse zieleschoonheid te heffen, danig dat de anderen, na rusteloosheid en stom-berusten worden aangetrokken door die ekstaties-hemelse ommekeer, vergt van 'n schrijver veel ziele- en mensenkennis. 't Lijkt wel soms of Miss Young zelf in de rol van Betty Mardon leeft en spreekt, zo innig is alles beleefd.

Waar zij in het eerste bedrijf huiverend uitroept bij 't aanhoren van bitter lichamelik leed: ‘Ik wil 't overal licht en vroolijk hebben. Overal. Zoals hier. En prettig. Met zachte geur. En ik wil dat 't altijd zoo blijft. Altijd... Ik wil geen narigheid en leed. Al wat ik wil is van 't leven genieten. Ik wil van 't leven genieten!! en er ‘'n hekel aan heeft om ergens moeite voor te geven’, wordt ze plots door het binnengaan in 't klooster van 'n iet of wat lichtzinnige schoolvriendin bewust van haar katoliek zijn; boven de roep van de liefde en de drang naar 'n vroolik leventje beluistert ze de stem van God ‘dat er wel iets is,’ put uit het voorbeeld van anderen zelf kracht, op zo 'n wijze dat zij naar de tandarts heen kan, alleen, en niemand meer noodig heeft om haar de hand vast te houen. Tot haar geluk, want enkele ogenblikken nadien, zal ze de onverbiddelike uitspraak van de medicus horen die heel haar kommerloos broos leventje in eens kapotgooit...

Is dat nog dezelfde Betty, zij die ‘van 't leven wou genieten’ en uitzinnig uitschreeuwde ‘heb ik wel gevraagd om katholiek te zijn’, als ze om 'n wees gegroetje vraagt hij haar goeie huismeid om Geoff toch te kunnen ontvangen na haar afschrijven, als zij heel haar erfenis, - omdat het toch billiker is - voor de helft deelt met haar nicht Sybil, en ten slotte de moed heeft, ondanks haar verlangen naar innigheid, nog ‘nee’ te zeggen als de beminde zo nabij is en slechts op één enkel gebaar wacht?

Maar hoger zal zij nog stijgen in wilskracht en zieleschoonheid. Kijk 'ns in het derde bedrijf, omdat het niet meer anders kan, moet ze toch Geoff, nu Sybil's man, te woord staan. En wat zegt ze? ‘Hoe

leuk van je dat je kwam... En hoe is 't met Syb?' Wat 'n energie, wat 'n moed, wat 'n goedheid, alles verwinnend en alles torsend, als Geoff eindelik constateert dat zij zich onder behandeling heeft laten stellen:

Geoff: Betty. Nu geloof 'k toch niet dat je er zoo fiksch uitziet. Nu ik 'ns goed naar je kijk.

Betty: (voorzichtig) Eerst noemt ie me oud, en dan noemt ie me leelijk. Waar moet dat eindigen? Dat zou ik wel 'ns willen weten.

Geoff: Betty... Betty, het is toch niet... dat... nee... dat kan niet (zij zegt niets. Hij staat op met hijgend gekreun) O mijn God!... (hij gaat langzaam weg en met zijn rug naar haar toe, handen diep in de zakken, staat hij uit het venster te kijken. Een nieuwe gedachte dringt zich aan hem op. Hij draait zich vlug om en zegt op scherperen toon) Was 't dat, al dien tijd? Ja zeker... (gaat bij de tafel zitten, het hoofd in de handen).

Betty: (gaat naar hem toe en legt haar arm om zijn schouder, zooals een moeder) M'n arme goeie jongen... (er lopen tranen over haar wangen, om hem) Je mag 't je niet zoo aantrekken. Dat mag je niet. Geoff. O waarom huil je nou jongen? 't Is al voorbij. 't Is al zoo goed als voorbij.

Geoff: (mokkend) Bedoel je dan dat je beter wordt? Nee, dat doe je niet. Je wilt zeggen dat... je... dood... gaat... (als hoger).

Betty: Kom, kom. Er gaan toch zooveel menschen dood, nietwaar? (voelt zich hulpeloos - stilte).

Geoff: Geen... jonge meisjes, en geen... (stilte - plots) O, hoe vervloekt wreed is dat?

Betty: Goeie ouwe Geoff... (hulpeloos - haar hand ligt op zijn schouder). Al heel gauw zul je naar me moeten kijken, weet je, leelijk of niet... (gaat weêr zitten, hijgend naar adem.). En kijk nu 'ns, zie ik er nu uit als 'n slachtoffer van vervloekte wreedheid? (herstelt zich en lacht even.)

Geoff: (keert zich langzaam naar haar en kijkt haar aan). Alle duivels!...

Betty: (lacht nog steeds) 'Stralende verschijning?'... Nou!....

Geoff: Waarvoor dient dat, om er zoo te willen uitzien? Waarom probeer je je goed te houden, nu ik 't toch weet?

Betty: Ik probeer heelemaal niet om me goed te houden, Geoff, ik ben zoo gelukkig, geloof me...

Gelukkig?... Jawel, maar ten koste van wat 'n offer. - Heel haar bekentenis over het geheim dat zij maanden lang met haar heeft rondgedragen, is om te schreien. En toch lacht zij nog over alles heen, en is zo blij haar lijden te mogen offeren voor het welzijn van anderen...

God, wat 'n moed moet je hebben om ten slotte te moeten bekennen dat je je liefde hierom heb moeten prijs geven? Maar wat 'n zalig ogenblik, als de bekroning van veel smart en offeren, te mogen horen uit Geoff's mond: 'Nou kan ik het zeggen, er is wel iets!' Iets - God...

Hoewel wij dienen op te merken dat in het stuk 'praktizeerende katholiek' hier 'n andere betekenis draagt dan bij ons, namelik het vervullen van opgelegde verplichtingen, en wij moeten waarschuwen tegen de humor welke bij sommigen en vooral bij zeer gewoon publiek verkeerd kan inslaan, toch zagen wij graag dat stuk in onze Vlaamse Katolieke kringen ingang vinden. Een goede daad zou hierdoor worden gesteld, en het volk nader tot Jezus worden gebracht.

LODE LAGASSE.

De Nederlandse vertaling van het stuk is te verkrijgen bij F.C. Kok, van het Frits Bouwmeester-ensemble, Nederland. Inlichtingen kunnen ook ingewonnen worden bij Rev. Father Van Roy S.J., chaplain of English Speaking Catholics, Bruges.

Gedicht André Demedts.

Ik arbeid hier, en zie de dieren en de bomen,
al wat aan aarde en hemel steeds geschiedt -
en meer is mij die werklikheid dan al de dromen,
die 'k vroeger heb geloofd in mijn verdriet.

Zo zijn de woorden die ik heb gesproken,
nu zonder zin en mij vervreemd;
ik spreek niet meer van wat het leven heeft gebroken,
ik klaag niet meer om wat het leven neemt -

En daarom niet ben ik een ander mens geworden,
maar 'k zie de dingen van de wereld nu zoals zij zijn,
en 'k weet de Heer brengt ook mijn leven nog in orde,
al krijg ik hier de zon ook niet - o laat mij dan de zonneschijn,

en deze hoop: dat ik hier nooit vandaan zal moeten
en op dees kleine plaats zal mogen blijven met mijn werk begaan,
totdat uiteindelik ik de andre kan begroeten,
die mijne ögen sluiten zal, als ik mag gaan.

Kronieken

Nederlandse Poëzie

Aimé Demarest. De wassenaar. Uitgave ‘De Standaard’. Brussel 1930.

In de Vlaamse letterkundige Almanak lezen wij: Aimé Demarest, geboren te Vlissingen, den 19 Juni 1898.

Aimé Demarest is dus een van die uitzonderlike dichters, die, tot op een ernstigen ouderdom het geheim van hun dichterschap kunnen bewaren. Want moed is er toe nodig, om dan nog de verzen van de verloren jeugd opnieuw op te kalefateren en in het licht te zenden. Om deze moed loven wij vooreerst deze dichter.

Wij durven veronderstellen dat iemand, die de dertig voorbij is en van wien wij weten dat hij een tiental jaren geleden reeds naar een romantiesgestemde muze luisterde de gevaarlike puberteitstijd, waarover zo menig jong poeet te struikelen schijnt heeft doorworteld; ook dat hij een goede dosis levenservaring en levenswijsheid in zijn reiszak meedragen zal en uit dit alles een schoon en gaaf gedicht zal hebben weten op te bouwen. Maar van hem verwachten wij dan vooral, meer dan van een jonge bundelaar van even twintig - dat hij met een strenge zelfkritiek alleen dat in het licht zenden zal wat persoonlik is en voldragen.

Nadat wij, voor deze bundel, reeds verleden jaar een uiterst sympathieke en waarderende inleiding in de ‘Maasbode’ hadden gelezen en van Aimé Demarest zelf in het katholieke tijdschrift ‘Dietse Warande en Belfort’ in de liberale ‘Gids’ en in het socialistiese maandblad ‘Ontwikkeling’ menig vers onder ogen hadden gekregen, mochten wij met reden van deze bundel meer dan gewone poëzie verwachten.

Men kan dit boerenbedrog noemen; maar juist dit boerenbedrog dan, was de onverhelpbare oorzaak dat de Wassenaar aan deze verwachtingen niet voldeed. Of hebben wij niet het recht verwachtingen te koesteren voor een bundel die voorafgaandelik werd ingeleid?

Aimé Demarest staat, en door zijn ouderdom, en door de toon die uit zijn werk spreekt zowat naast de Fonteintjesdichters, die nooit de prosodiese dyk hebben doorgebroken, dóch die ons met een paar helder-geziene, zelden diepgaande versjes hebben verblijd.

Ook deze gedichten van Aimé Demarest getuigen soms van een heldere kijk op de natuur en de mensen en bijna altijd van een gemakkelik spelen met de taal en een zuivere zin voor muzikaliteit. En daarom alleen reeds kan uit Aimé Demarest een zeer merkwaardig dichter groeien.

Een vers kan lief zijn en bekoorlik, raak van zegging en zuiver van rythme zelfs, zonder dat het ook naar iets met poëzie zou te maken hebben. Poëzie klopt dieper, want poëzie is de bevrijding van de hele mens, eenzaam en verworpen aan de aarde; poëzie peilt naar de mysterieuze diepten van het leven zelf.

Deze bevrijding voelen wij in ‘De Wassenaar’ slechts zelden. Hoe lief en bekoorlik vele dezer liedjes soms aandoen mogen, toch tasten zij niet dieper dan de oppervlakte, toch reiken zij niet verder dan het gewoonste oog.

En dat juist maakt deze liedjes zo middelmatig, zo gemakkelik van struktuur. En door deze oppervlakkige gemakkelikheid juist wordt het talent van Aimé Demarest angstwekkend bedreigd.

Er werd, bij het verschijnen der jongste bundels in Vlaanderen, tot vervelens-toe gewezen op de verwarde invloeden van

Moens, Gysen en Van Ostayen. Wie voor de regels der prosodie zijn respekt durfde verliezen werd zo maar klakkeloos voor epigoon gedoodverfd, hoe weinig zijn poëzie dan ook niet die van zijn zogenaamde meesters te maken had.

De al-te-vlugge kritikus, voor wie poëzie alleenlik een kwestie van vorm scheen te zijn, mag bij de verzen van Aimé Demarest even nadenken.

Bij deze dichter, die uitsluitend metriese verzen schrijft, treffen wij bijna al de aksenten aan der dichters, waarmee wij, een tiental jaren geleden vertrouwd zijn geweest.

> 't Is knus te kijken door de ruiten
> naar 't leven op de wakke straat

verwijst ons al dadelik naar Alice Nahon:

> 't Is goed in 't eigen hart te kijken
> nog even voor het slapen gaan -

In meerdere stukjes is het rythme identiek en ook de toon wekelik-sentimenteel.

‘Met mijn nicht in het Park’ een vers, waarin de notisies elkaar nuchter opvolgen lijkt wel een pastiche naar Marnix Gysen.

Gij kunt dit kwaadwilligheid noemen tegenover een dichter wiens ziel in de ziel van De Musset is gedrongen - maar wie een sonnet aldus aanvangen durft:

> 'k Ben maar een kind in 't volle der gedachten!

vraagt zich toch af of Willem Kloos aan deze jonge heer geen scheldbriefje zou hebben gezonden.

Door een oppervlakkige gemakkelikheid wordt het talent van Aimé Demarest angstwekkend bedreigd. Een gedicht, dat de dichter zelf noemt ‘'t Is triestig’ eindigt zó:

> Hé Sinte-Pieter van hierboven
> zet eens je beste beentje bij!
> komaan! Die zon uit haar alkove!
> We krimpen van verveling! Wij!
>
> Maar Sinte-Pieter's oogen loopen,
> Hij draait - aan het verkeerde slot -
> De sluizen van den hemel open
> En 't regent, regent, regent sn-t!

't Is triestig. Inderdaad. En smakelik daarbij. En je krijgt dadelik lust om zoiets op rijm te resenseren.

Wie zijn hart aan dergelige akelige rymelary ophalen kan, kope dit boekje. Wie houdt van literaire hommels en diepzinnige ‘ironie’ kope dit boekje!

Hier is gading voor iedereen! Hier rymt ‘de laatste nouveauté’ op ‘les Baisers’; de leurder van ‘Le Soir’ op ‘bar’ en ‘thee’ op ‘Varietés’.

En wie hieraan niet genoeg hebben mocht, leze nog volgende, onbetaalbare fijnzinnige humor:

> Het meisje stak niet stevig in haar schoen,
> Het bleef een rendez-vous, dat bosch... en toen...

Gij, die mijn verzen leest, ik laat u raden...

‘De Wassenaar’ van Aimé Demarest levert overvloedige stof tot meditasie. Aan de jongeren, die zich op het moeilike pad der poëzie willen begeven, raad ik de lezing aan van ‘Geboorte’

De jonge vrouw verkeert in barensnood.
nog heeft het Lot zijn Vonnis niet gelezen.
Wien zal het einde van de worsteling wezen,
De dokter of den grauwen grimmen dood?

Zij slaat! zij kreunt! Het leven in haar schoot
baant zich een weg en martelt haar de pezen.
Haar smart is tot een hoogtepunt gerezen.
Gelijk een jongen snikt haar echtgenoot.

Het is volbracht! Gij hebt uw spel verloren,
O Dood! Een kindje laat zijn kreten hooren;
De moeder duizelt in vervoering weg...

En zulk een deel is dichter, u, beschoren.
Gij baart in pijn, doch is het werk geboren,
Een koning gaat zijn koninklijken weg.

Na zoiets is men natuurlik overwonnen. Het staat in de juiste maat. En het rymt! Ja, het rymt! Het moet wel hoge poëzie zijn. Evenwel hopen wij niet dat de dich-

ter, telkens hij een vers uit de pen kreeg sloeg en kreunde en worstelde met de dood. Hoe jammer, dat een talentvol dichter, zich zo vaak lichtzinnig in levensgevaar stelt.

Ik wil dit gedicht niet belachelik maken; het bezit ongewone kwaliteiten. De gevolgtrekking, uiterlik wellicht kinderachtig, werd toch reeds door meerdere dichters aangewend.

Ik zei het reeds, Aimé Demarest heeft vaak een heldere kyk op de natuur en de mensen en een zuiver muzikaal gevoel, een gemakkelikheid om metriese verzen te schrijven, die velen hem mogen benijden. En waar hij aan zichzelf hogere eisen stellen gaat en naar een diepere bodem peilt - groeide er uit hem, spijts de bovenaangehaalde tekortkomingen - een zeer merkwaardig dichter.

Deze bundel bevat enkele-schone verzen, die de akelige sprongen van daarstraks doen vergeten; verzen waarin de dichter gevoel en vorm beheerste en naar diepte en draagwijdte tastte.

Impressie in Zeeland.

Nu boemt de boemeltrein langs winteravonddorpen
en vlakten hellend naar de koude Zee.
Alhier, aldaar een toeten. Booten op de reê.
De nacht en 't windgezanik komen 't al verslorpen.

Bijwijl als een cyclopenoog een rood signaal.
Een halte. Klompen klappren. Plompe polderboeren,
Pijp in den kop, zoeken een plaats met veel rumoeren,
En suf hervat de boemeltrein zijn kyriaal.

Goddank! We zijn er! 't Wordt een vroolijk lichtgewaaier,
mijn speelgoedstadje! Staat er iemand aan 't perron?
Ik kijk... vergeefs... 'k verlaat alleenig het station
En voel m'ellendig als een late orgeldraaier.

Wie dit schrijven kon heeft meer dan gewoon talent. Daarom juist had de dichter **moeten** schiften en weten wat hol en onrijp is. Want hier is reeds schoonheid genoeg aanwezig om heel blij mee te zijn. En met spijt hebben wij gewezen op de minder goede aksenten, op de ongebreidelde beeldspraak en op de al te duidelike invloeden van voorgangers. Omdat wij van Aimé Demarest, die zó zijn taal en de muziek van zijn taal meester is, meer dan ‘gewone’ poëzie moeten verwachten.

PIETER. G. BUCKINX.

Maurits Dedoncker. Kwatrijnen. Uitgave ‘De Goudkever’ Gent 1930.

Ik heb na nogmaals de bespreking van Urbain Vande Voorde over ‘Gedoofder Vuren As’ van Maurits De Donker te hebben herlezen, de nieuwe bundel van de jonge dichter ter hand genomen. Ik ging niet akkoord met wat Vande Voorde schreef, ik kon er niet mee akkoord gaan omdat de kritikus die nochtans gewoonlik een juist doorzicht heeft in de waarde der poëzie, zich laten beïnvloeden had door vormkwesties en het aanwenden van een paar motieven die hem dierbaar zijn. Ik denk dat V.d.V. dit zelf zal inzien als hij met dit laatste boek zal hebben kennis gemaakt. Het heet

‘Kwatrijnen’ maar deze titel bedriegt wel eenigszins, veel dezer vierregelige strofen bezitten niet veel van het oorspronkelike perziese model. Nochtans zijn er in de bundel wel vier of vijf die zonder daarom tot de grote poëzie te behoren, toch gewoon weg goed mogen heten. Verzen, waar er weliswaar geen groots leven achter hijgt, maar die toch door soberheid van zegging en een zekere persoonlike klank van inkeer en weemoedige gelatenheid aan de dichter een eigene, nog wel vage gestalte geven.

Ik schrijf een paar der beste over.

‘Het leven is een kreet naar veel voorbije dingen.
Het leven is een komen en een gaan.
Wij horen stadig stemmen uit 't verleden zingen.
Het leven is beminnen en verraân.’

‘Ik wil uw leven dragen op mijn harde handen.
Ik wil uw ogen openen op een blij verschiet.
Mijn kind, uw armen zijn ons hechter dan al banden.
uw staamlen klinkt mij schoner dan het eigen lied.’

Maar ik mag niet nalaten te wijzen op de grote tekorten en mislukkingen die deze bundel kenmerken. Een kritiek die daar niet op wijst, vervult slechts een deel harer taak, omdat zij ook opvoedend tegenover de kunstenaar dient te wezen. Het spijt me telkens als ik veel min goede dingen van een werk zeggen moet, maar de overtuiging dat juist deze manier de dichter vooruit helpt, doet er me toch toe besluiten om in geest van broederlikheid, maar onverschrokken mijn mening te verklaren.

In de Dedoncker's werk zijn de fouten van tweeërlei aard. Er zijn enkele tekniese tekortkomingen die buitengewoon storen. Ik trek de aandacht op volgende rietmefeilen, die de versregels verminken tot het banaalste proza.

> ‘waar talrijke andren hebben om geschreid’
> ‘hoe 'k zat in de schaduw van schand gedoken’
> ‘We zinge' in liedren ons liefde voor 't leven’

En daarnevens heb ik veel aan te merken op de taal die hij gebruikt. Sommige woorden en uitdrukkingen zullen er wel staan omwille van het rijm, maar dit is juist het verkeerde: het rijm moet vanzelf organies uit de klankval van het gedicht ontstaan, of gebeurt het anders en moeten de woorden verwrongen worden, dan is meteen de poëzie bijna altijd verloren gegaan.

Als het geen drukfout is, wat betekent hier de eerste zin, waarom die ‘wijd’ als het niet is om een rijmwoord te vinden voor ‘verblijdt’ Wat betekenen de woorden in de enkele volgende zinnen.

> ‘Ik heb mijn schamel lijf *stijf* voor de kou gedekt’
> wijl in dees avend moe en lam mijn leden *lomen*’.

Elders is er spraak van Karel van de Woestijne's woord dat is ‘weggewaaid’. O neen, laat ons zo niet werken. Het is goed de betekenis der woorden te eerbiedigen, anders wordt het zo gauw wansmaak. En dit is hier toch gebeurd, b.v. het vers dat begint ‘de woningnood was groot’ bewijst het en dan dit andere dat ik overschrijf en gemeen is schier:

> ‘o Vrouw in wie de vuren van den harden hartstocht laaien,
> vervloekt het vruchtloos wachten in de lange nachten niet.
> Gij droomt van liefde en dracht en kinderen die graaien
> en ziet het nutloos daarzijn van uw lelik lichaam niet...

... En nu nog het laatste en biezonderste. Het gaat hier over het wezen der poëzie zelf. In veel dezer gedichten is geen ontroering aanwezig, is de verhevigde beleving tot het dichten onontbeerlik, er niet. Deze bundel werd ten grote dele zonder de minste bezieling gemaakt zoals een handwerkman stoelen of banken timmert. En dat heeft zich gewroken: de ziel moet de stof dóórglanzen eer de schoonheid ontstaat.

ANDRE DEMEDTS.

> Een groots kunstwerk is nooit gegroeid uit zuivere kunst alleen, evenmin als groot wetenschappelik of wijsgerig werk alleen uit de zuivere rede is ontstaan. Elke grootse estetiese groei dient gevoed te worden door een rijke zedelike, ondergrond.
> Chesterton. ‘The Defendant.’

Toneelkroniek.
Kanttekeningen.

Het is een feit, dat de meest reaktionaire toneel-eksperimenten der laatste jaren, de intellektuele schouwburgbezoeker i n zo hoge mate hebben aangetrokken en geboeid, dat hij het eksperiment om het eksperiment ging bewonderen en van auteur, akteur en regisseur onmogelike dingen begon te verlangen.

De auteur, de akteur en de regisseur, stonden nu vrij en zelfstandig; los van het nabootsen van enige realiteit, hadden zij de ruimte veroverd; die ruimte rythmies en harmonies te beheersen, dit was hun taak.

De dichter stelde zich niet langer tevreden met een zo trouw mogelik beeld van de werkelikheid, maar hij ging 'mensen' scheppen, die èn mens, èn symbool waren terzelfdertijd. En zo werd het hem mogelik een algemeen-menselike handeling op te bouwen, waarin de hoofdvereiste niet langer de dialoog en het dekor, doch de 'handeling' zou zijn; wat echter nooit betekenen zou dat de dialoog **daarom** minder keurig moest worden verzorgd.

Dat er, op dit ogenblik - na de schitterende verwezenlikingen van Johan de Meester, Renaat Verheyen, Michel van Vlaanderen e.a. - gejammerd wordt dat het moderne toneel een 'stilstand' boekt is nog geen pleit voor het naturalisties toneel. Na ieder hoogtepunt immers komt noodzakelik de inzinking. Alleen deze inzinking kan een nieuw hoogtepunt mogelik maken.

En als onze auteurs, door deze inzinking het terrein van het moderne toneel verkiezen te verlaten, dan kan dit alleen getuigen van een mank talent, van te weinig kracht om de moderne richting tot nieuwe triomfen door te voeren.

Want dit 'terugkeren' zoals wij dit bij menig auteur van tans menen aan te treffen is wel het duidelikste bewijs van artistieke onmacht.

En daarom waarderen wij ten volle de troostende woorden van Paul de Mont: Er wordt op dit ogenblik weer eens gearbeid **in de stilte van het laboratorium,** gezocht naar een nieuwe formuul.

En ik meen ook dat het toneel van morgen nieuwer zal zijn door zijn inhoud dan door zijn vorm en derhalve stiller, minder ophefmakend, rustiger, meer naar de diepte dan naar de oppervlakte gericht - en dus ook veel moeiliker te volgen in zijn evolusie. Misschien is derhalve de stilstand die we helden waarnemen niets anders dan een onmerkbare vooruitgang. Het is toch ook een feit, dat op stuk van dialoogschrijven, van bouw, van omvang en draagwijdte van de behandelde onderwerpen, het vlaams toneel langzaam maar zeker vorderingen boekt. De enige schaduwzijde is werkelik dat er niet veel nieuwe talenten opduiken.

Dat, door deze uiterlike stilstand, jonge talenten verloren zouden gaan, is zeker een algemeen verschijnsel. Dat werkelike talenten voorbij zouden worden gezien is meer algemeen nog, nu ook onze toneelkritiek van een beklagenswaardige inzinking getuigt. Onze toneelkritiek, dat is meestal de meneer die naar een stuk gaat zien en er ook zijn woordje over zeggen zal. Zulke toneelkritiek kan niet richtinggevend zijn, omdat zij zelf geen standpunt te verdedigen heeft, omdat zij zelf richtingloos is.

* * *

Na deze, meer dan gewenste inleiding misschien, wil ik uwe aandacht vestigen

op enkele jonge toneelschrijvers, die zekerlik niet van talent zijn ontbloot en wier werk, dat gedeeltelijk ligt in de lijn van het vlaams modernisme dat door het Vlaamse Volkstoneel wordt gehuldigd - een schone aanwinst is voor ons vernieuwd toneelrepertorium.

'**Daar waren drie Tamboers**',[1] een zinnebeeldig spel door RIK DELPORT, is een gemodernizeerde, zeer vrije bewerking van het oude lied. Dat Rik Delport, uit dit, bijna ondramaties gegeven, een spannend toneelspel op te bouwen wist is zeker geen kleine verdienste. Met de middelen der moderne toneeltekniek, hellende vlakken, stijlvol dekor, muziek en lichtschakeringen kan een knap regisseur hier alles verwezenliken.

Rik Delport, die met deze 'Drie Tamboers' bewijst dat hij een toneelspel bouwen kan, schrijft daarbij een heldere, vaak gloedvolle dialoog, zodat dit stukje, reeds bij lezing uiterst boeiend aandoet.

Van dit weinig-anekdotiese, bijna ondramatiese gegeven, heeft Rik Delport een aangrijpend drama weten te maken. Rond deze ene daad der Drie Tamboers, - rond de genezing van de melaatse - heeft de auteur de koortsige strijd van de hele mensheid gekonsentreerd: het jagend zoeken van Faustus, van Mala, de herbergdeerne, van Ermelinde, de koningsdochter en van het onrustig genietend volk, dat één ogenblik opnieuw heeft geloofd in de kracht van het Alvermogen, doch evengauw zich weer terugstort in de koorts van het leven.

Zo werd dit stuk één onafgebroken handeling, een ewig-menselike handeling rond het mysterie van de wonderroos.

Bij een opvoering, waarin dan vooral de nadruk wordt gelegd op de koortsige tragedie van de mensheid rond het rilde, sprakeloze wonder der drie Tamboers, gaat dit stuk voorzeker een schitterend sukses te gemoet.

* * *

Van een heel andere struktuur en uitwerking en van een heel andere atmosfeer ook, getuigen de vijf éénakters die Frans Demers, onder de algemene tietel 'Kolonial Tooneel',[2] heeft gebundel.

Uit de zeer sympathieke inleiding van Lode Monteyne, leren wij deze jonge toneelschrijver - waarvan wij trouwens reeds vroeger niet onaardige versjes en prozaschetsen lazen - kennen als een jong ambtenaar in het zwarte Afrika.

'In de Vlaamsche literatuur is Frans Demers nochtans niet de allereerste, die door het leven in de tropen werd geinspireerd. Zijn onmiddellijke voorganger was de al te vroeg gestorven prozaïst Emiel van der Straeten, die 'Zuiderkruis' en 'De Slaapziekte' schreef. Demers is minder een dichter dan Van der Straeten met zijn sterk evokasievermogen en zijn troebele gevoeligheid.

De schrijver van 'Koloniaal Toneel' staat vooralsnog te midden van de werkelikheid, die hij zelf heeft beleefd maar nog niet geheel overziet en beheerscht, getuigt Lode Monteyne.

Demers geeft ons evenwel een zeer scherpe kijk op de koloniale toestanden en hij bereikt daardoor altijd ongewone, vaak sterk dramatiese kontrasten. Hij schrijft

(1) *Daar waren drie Tamboers,* door RIK DELPORT, Uitg. Vermaut, Kortrijk.
(2) *Koloniaal Tooneel,* door FR. DEMERS. Uitg. Janssens, Antwerpen.

daarbij een vlugge, soepele dialoog, die de bouw dezer éénakters, waarin vooral de nadruk op de kracht van het woord wordt gelegd - zeer ten goede komt.

Frans Demers neemt zijn toevlucht niet tot de middelen der moderne toneeltekniek, maar zijn werk sluit aan bij dat van Fa-

bricius en onze goede naturalistiese toneelschrijvers. Dat hij vaak een sterk-dramatiese hoogte bereikt getuigt van zijn talent als toneelschrijver en wij hopen dat hij, bij een volgende afvaart ons een breder opgevat spel - los uit het enge keurslijf van den éénakter dan - meebrengen zal.

Moge hij dan ook een dieper inzicht hebben verworven in de pessimistiese, tans zo verwarde uitkomstloze toestanden der kolonie.

* * *

Frans Demers komt echter op een meer modern terrein terecht, waar hij, in samenwerking met Jan Melis, de oude gedramatiseerde legende van '**Genoveva van Brabant**'(3) herwerkte.

Met blijdschap konstateren wij hier, dat dit melo-dramaties spel, dat jarenlang in onze steden en dorpen op een daverend sukses werd onthaald, juist door deze moderniseering voor ons 20e eeuws publiek opnieuw genietbaar werd gemaakt.

Wij hebben niet langer genoeg aan tranerige gevoeligheid en lange deklamasies; wij eisen van een toneelspel aktie en beweging, frisheid en verrassing.

En daarmee hebben deze twee jonge auteurs rekening gehouden, zodat deze herwerking een schitterend 'bereiken' werd.

Door het toevoegen van een karakteristieke Nar, die altijd weer uit onze moderne tijd komt getuimeld; door enkle allegoriese figuren ('n paar duivels, de 'bekoring' en het geweten) hier handelend te laten optreden, werd dit stuk zo goed als van alle melo-dramatiese aksenten ontdaan en kreeg het een nieuwe verrassende bekoring.

Ook het gesprek van de bloemen en de vogels met het kleine zoontje van Genoveva brengt een frisse, zuivere noot in dit spel dat als met muziek is doorweven.

Jan Melis, die een paar jaren geleden met een dichtbundel debuteerde is trouwens, ook als toneelschrijver niet aan zijn proefstuk. Dat onze schouwburgbestuurders nog geen belang in zijn werk hebben gesteld is voorzeker een grote vergissing.

PIETER G. BUCKINX.

Vlaamsche Schouwburg te Brussel.
Heime, door Jef Mennekens.

Voor een selekt publiek, ging in de Koninklike Vlaamse Schouwburg te Brussel '**Heime**'(1) toneelspel in drie bedrijven door Jef Mennekens.

Jef Mennekens kenden wij tot op heden vooral als dichter, een dichter die de tedre snaren van de harp bespeelde en menig fijn-trillend onvergetelik versje schreef over de vlaamse natuur en het vlaamse volk. Maar deze dichter peilde tevens naar de afgrond van het menselik hart, en hier dan werd de toon zwaarder en donkerder, want door een dieper leed doorhuiverd.

Wie 'Boven de donkere diepten des Doods' las, kent hier al dadelik de dichterlike auteur van 'Heime'.

(3) *Genoveva,* door FR. DEMERS en JAN MELIS. Uitg. Janssens, Antwerpen.
(1) Uitgave Jos. Janssens, Antwerpen.

‘Heime’ een stuk, dat uiterlik naar een ver verleden terugleidt, doch, dat evenzeer van ‘onze’ tijd is als van alle tijden en dat even goed in hedendaagse kledij had kunnen worden vertoond - is de smartelike simbolizeering van het verloren geloof - het geloof, dat men niet terugvinden kan zolang men het niet zelf, met eigen verlangen tegemoet gaat. En Heime, die zo dicht staat bij dit geluk, zal het niet vinden, omdat hij altijd weer naar tastbare bewijzen vragen zal.

Dat Jef Mennekens, voor dit algemeen-menselik, doch zo abstrakt gegeven een konkreet onderwerp wist te vinden en het op een zuiver dramatiese wijze heeft uit-

gediept, duidt voorzeker op zijn merkwaardig talent als toneelschrijver.

Want deze auteur beheerst de tooneeltekniek, niet door een sobere, vloeiende dialoog, doch door een scherpe, klare kijk op de aktie zelf.

De taal die deze mensen spreken is de taal van een dichter - een schip op zilveren meren - harspel in de duisternis - zonder al te wijde vlucht echter, zodat geen ogenblik de sterk gekonsentreerde handeling wordt gestremd.

De klassieke tonaliteit van dit stuk, afgewisseld bijwijlen door de kinderlike sprookjesatmosfeer van Swanhild maken van ‘Heime’ een aangenaam-boeiend drama.

Anderzijds kunnen wij over de, trouwens goed geslaagde opvoering niet met evenveel lof gewagen. De heer Dubois scheen niet opgewassen tegen de zware taak die hij te vervullen kreeg. Maes, daarentegen was uitstekend als de vreemde ridder Iring. Ook de anderen voldeden. De figurasie, evenals het slottoneel leken gedeeltelik op mislukking, al kon hier een enig hoogtepunt worden bereikt.

Vooraf ging de eenakter ‘Diertje’ een stukje dat Herman Teirlinck reeds voor den oorlog schreef en waarin wij reeds duidelik de auteur van ‘De Vertraagde Film’ e.a. naar voren zien treden. Het is een drama van ruwe hartstochten, geweldig en wild soms. De opvoering in een passend dekor was flink geslaagd.

PIETER BUCKINX.

> 't Hoofdkenmerk van de moderne mens ligt hierin; tussen zijn geest en zijn leven is de draad afgesneden. Tans zijn geest en leven van tafel en bed gescheiden. 't Gevolg is: meer geest dan ooit, maar onlevenskrachtig; meer leven dan ooit, maar onvergeestelikt. De gedachten veranderen, maar zonder dat de mensen veranderen: heel verschillende mensen denken gelijk; dezelfde mensen denken verschillend...
> Gedachten werken niet uit zichzelf, maar slechts door de mens, die ze bezielt; op zichzelf zijn gedachten niets dan louter tekens, niets dan vingerafdrukken van een mens.
> H. Bahr. ‘Himmelfahrt.’

Film
Losse aantekeningen over Kinegrafie.

Het is gewis nog te vroeg om in definitieve lijnen de ontwikkeling, die de kinegrafie doormaakt, en de verschillende opvattingen, die daarover bestaan, vast te leggen, omdat - het werd reeds zo vaak gezegd - deze kunst nog aan haar vertrekpunt staat en omdat het inzicht in deze kunst ontwikkelt en waalt alnaar de wentelingen en sprongen, die ze maakt. Toch is het niet van alle nut ontbloot in een paar bladzijden de voornaamste kanten van het onderwerp te belichten en tevens de houding te schetsen van al dezen, die in nauwe betrekking staan tot de kinegrafie: de filmfabrikant, de filmartist, de filmdichter en de kritikus.

Mag ik de lezer eerst verwijzen naar de bijdrage (Tijdstroom, N^{r} I), waarin werd getracht enkele problemen van de kinegrafie te benaderen. Benaderen, niet oplossen. Het was er meer om te doen in het licht van een definisie, afgeleid uit de beschouwing van enkele waarlik kunstvolle verwezenlikingen der stille filmkunst, een klaarder inzicht te krijgen in deze problemen en daaraan de nieuwe verschijnselen: klankfilm en talkie te toetsen. Hiermede werd ook geen begrenzing der wordingsmogelikheden der kinegrafie beoogd. Wij legden er zelfs nadruk op, dat het niet uitgesloten is dat kunstenaars er eenmaal in zullen slagen beeld en klank tot een harmonies geheel samen te brengen, wat inmiddels gedurende de laatste dagen door deze feiten bevestigd werd.

In werkelikheid is het rijk der stille film uit. Heel de Amerikaanse filmindustrie legt zich toe op de voortbrengst van talkies en de Europese landen zijn door de dollar gekolonizeerde gebieden geworden. De uitzonderingen stippen wij verder aan. Doch ook deze kineasten, die steeds kunst en waarheid boven kommersiële belangen stelden, wenden zich tans tot de talkie. In een rondvraag uitgeschreven door het Franse weekblad ‘Monde’ over de sprekende film, (Desembrer 1929,) stelde G. Altmann vast: ‘Il n'est pas un seul metteur en scène français, qui ne soit commercialement contraint de se mettre au “Talkie”. Ils “partent” tous vers ce nouveau mode d'expression’. Het moet met weemoed geweest zijn dat Altmann, die zich steeds een voorstander van de stille filmkunst betoond heeft, het woord ‘partent’ tussen aanhalingstekens plaatste. Zij vertrekken allen. En zij ‘verlaten’ iets. Inderdaad, nauweliks had de jonge kunst, die de kinegrafie was, haar eigen gebied herkend en gevonden, nauweliks was er na veel tasten en zoeken iets verwezenlikt, of de ontwikkeling der kinegrafie sloeg een gans andere richting in, op een zo bruuske en overweldigende wijze, dat zij met de voorgaande richting definitief gedaan maakte - ‘Dès le milieu de la saison dernière... schrijft Alexandre Arnoux, in een artiekel dat hij ‘Oraison funèbre du Silence’ betietelt, (Nouvelles Littéraires, 11-10-1930.,) ‘dès le milieu de la saison dernière, c'était couru. L'évènement a dépassé les prévisions les plus pessimistes; en moins de six moins, le silence a été forcé dans ses retranchements, a péri sans que son vainqueur lui accordât le temps de crier grâce. Nul, aujourd'hui, ne trouverait les capitaux pour monter un film dépourvu de bruits et de paroles. Nous avons assisté, en moins de trente ans, à la naissance, aux tâtonnements, à l'ascension, au classicisme, aux essais romantiques, aux divagations, esthétiques d'une forme d'expression. Et, soudain, avant tout symptô-

me d'épuisement et de décadence alors qu'elle semblait pleine de force, de fougue, de jeunesse, que les esprits un peu attardés et appesantis par le passé ne la reconnaissaient pas encore, elle s'émiette et s'écroule. De Mélios à Fejos, un homme, et qui n'a pas franchi la maturité, a vécu personnellement l'histoire d'un art. C'est, je pense, un phénomène unique de la chronique de l'humanité, et qui marque le caractère haletant, torrentiel, toujours en faux équilibre de notre époque.'

* * *

Aanvankelik trokken de protagonisten van de stille film in alle landen te velde tegen het niewe, dat zij onvoorwaardelik veroordeelden. Hun enig wapen was de pen. Er werden, naast onbesuisde verketteringen, ook prachtige bladzijden neergeschreven. Het is gedurende deze overgangsperiode, dat men het wezen der kinegrafie het dichtst benaderd en de wetten, die deze kunst beheersen, het klaarst geformuleerd heeft. Zij, die de verdediging van de stille filmkunst opnamen, waren hoofdzakelik critici. Het publiek ging zonder moeite over tot de sprekende film. De betovering van de alleszins verbazende tekniek gaf hier voorzeker de doorslag. Er was ten andere bij het publiek, ik heb het beste op het oog, nog geen gerijpt inzicht aanwezig, al had zich bij dit publiek misschien wel langzaam en onbewust een gans bezondere smaak voor de kunst der stille beelden gevormd.

Ook zij die het dichtst bij de voorstanders der stille filmkunst stonden, de kineasten zelf, liepen naar het andere kamp over.

Of het tot een debat kwam in de ware zin van het woord? Neen, want gedachtenwisseling ontstond er niet. Er werden van de ene kant teorieën gelanseerd, van de andere kant werd er grof geschoten met reklame. Al wat geschreven werd ter verdediging van de sprekende film kan bezwaarlik ander dan als reklame bestempeld worden. Betaalde kritiek is trouwens altijd van verdacht allooi.

Een ogenblik bleef de hoop levendig, dat de twee uitdrukkingsmogelikheden paralleel naast elkaar zouden blijven voortbestaan, maar die illuzie werd, zoals we hoger vaststelden, geen werkelikheid.

* * *

Hoe gegrond ook het treuren mocht zijn over de ondergang van een kunstuiting, die reeds menig prachtig rezultaat boekte, toch waren de critici gedwongen de werkelikheid te aanvaarden, of het nu ook een werkelikheid was, die al hun prinsiepen onderste boven keerde. Een film, die spreekt, was voor hen zo monsterachtig als een schilderij, dat zich zou opdringen aan de neus of een muziekstuk, dat zich tot het oog zou wenden. Daarbij kwam nog het feit dat de talkie terugging naar het toneel, en nog wel naar het toneel van de laagste soort: de operette en de music-hall, (denk hier aan de Parade d'Amour en het ongewoon succes dat deze film vanwege het publiek te beurt viel).

Aanvankelik was er in de niewe film-productie niets aanwezig, dat de hoop op een schoonheidsverwrezenliking wettigde, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, deze uitzonderingen werden dan ook door de kritiek als houvast dankbaar aanvaard. Films als Broadway Melody, Storm over Azie, de humoristiese Micky-films,

(bewogen tekeningen,) en vooral Weltmelodie hebben klaarte in de verwarde toestand gebracht.

De Amerikaanse film Broadway Melody één jaar na het verschijnen van de eerste talkie, was een datum in de ontwikkeling van de sprekende film. Door zijn onderwerp, ontleend aan de music-hall, blijft Broadway Melody nog in de lijn der talkies, doch de film pakte uit met een zo volkomen tekniek en tevens vielen de meeste onvolmaaktheden, die in de talkies zo ergerlik in het licht traden, bijna volledig weg, dat zelfs de vroegere bestrijders der

sprekende film er voor gewonnen waren. In deze film werkt het woord niet langer meer remmend op de beweging, er is een grote verscheidenheid van zichtopnamen, zodat het aspekt der ruimte gans anders is dan het onbeweeglik toneelmatig ruimte-uitbeelden. De aktiviteit der ruimte vormt met de beweging het rietme van de film. Door deze eigenschappen leunt Broadway Melody rechtstreeks aan bij de beste der stille films; want aldus aanvaardt zij er het grote prinsiep van: uitbeelding van beweging in de vlakke begrenzing der aktieve ruimte. En wat komt er van geluid en woord in deze film terecht? Geluid en woord komen hier het meest gewettigd voor op de plaatsen waar een besparing der vizuele elementen noodzakelik was. Waar woord en geluid raar worden is deze film het best, wat wel bewijst dat in Broadway Melodie de gewenste harmonie tusschen het vizuële en het sonore nog niet bereikt werd. In wezenlikheid is het nog een stille film.

Het is de Duitsche musicus en cineast Walter Ruttmann, die voor de eerste maal en op een triomfante wijze deze harmonie van beeld en klank verwezenlikte in 'Weltmelodie'. Voor Ruttmann is het geluid niet langer meer een begeleiding van de zichtbare aksie. Sonoriteiten, aaneenschakelingen van verwante geluiden worden soms de stuwkracht en de dragers van vizuele elementen. Vóór 'Weltmelodie' was de klankfilm niets anders dan een samensmelten in éen tekniek van film en orkest, (klanknabootsende masjienen inbegrepen,) wat teknies wel een grote vooruitgang was, (vermits aldus de hoedanigheid van de muziek niet meer afhing van de welstand der bioskoop,) doch wat tot dan toe de kinegrafie met geen niewe mogelikheden verrijkte.

In 'Weltmelodie' heeft Ruttmann een stoute sprong gedaan. Hij heeft zich volledig losgemaakt van de anekdote. In beeld en klank heeft hij willen uitbeelden de eenheid en kontinuïteit van alle aardse verschijningen. En hij is er meesterlik in geslaagd. Hij heeft het woord, het geluid, de muziek kinegrafies aangewend, in deze zin, dat hij daarmede een film samenstelt door montage, zoals men het doet voor de stille film. Verwante geluiden komen b.v. naast elkaar en roepen gans tegengestelde beelden op en omgekeerd werkt het vizuele op het sonore in. Gelijk het beeld krijgt ook het geluid perspektief, afmetingen in de breedte (de oppervlakte, het heden,) en in de diepte, (het verleden). Een voorbeeld om Ruttmann's werkwijze te illustreren. U hoort het stampen van een logge lokomotief, u ziet de lokomotief vertrekken, naar ongekende verten; het stampen duurt voort - terwijl u opeens een wilde op zijn tam-tam ziet slaan. Eenzelfde geluid heeft u uit de westerse beschaving tot in het hartje der negerlanden gedragen. Terwijl u de lokomotief hoorde, luisterde u naar de tam-tam van een wilde. Deze uitbreiding gebeurt niet uitsluitend over de aardoppervlakte, in de ruimte, doch ook in de tijd; geluiden, die vroeger weerklonken hebben worden nader gebracht bij geluiden, waar onze dagen nu vol van hangen, en telkens is het een verrassing, een wondere openbaring. Dezelfde tekniek past Ruttmann ook toe op de vormen en bewegingen. En door alles vaart een zingende harmonie. Dit is 'Weltmelodie.'

Ruttmann heeft getoond in hoge mate met de kinegrafiese zin bedeeld te zijn en een klaar inzicht te hebben in dit geweldig apparaat dat een heel universum kan registreren. De roeping van de filmdichter is met dit ontzaglik materiaal het universum ritmies weer op te bouwen. Ritmies, want ritme is de kracht, die al de verscheidenheid en schijnbare tegenstelling der realiteiten tot een geheel herschept. Ritme is muziek. Muziek in architektuur, muziek in poëzie, muziek in een schilderij, muziek in een

vaas. Waar die muziek niet aanwezig is, valt alles uiteen, ook de mens. Alle geluid en beweging komen dageliks tot ons als fragmenten, als realiteiten los van elkaar, zonder enig verband, overrompelen ons en bannen ons in het willekeurige. Tot

de kunstenaar komt, de stof uit die ban van het willekeurige heft, door ze ritmies om te scheppen in het kunstwerk, waarin de mens de samenhang van alle aardse werkelikheid verklaard ziet en verheerlikt tot een symbool van een hogere gemeenschap met God. Want dit is ten slotte de roeping van alle kunst en tevens haar eigenste onderwerp.

NILS LIENER.

> Alle geschiedenis der schilderkunst is steeds geschiedenis van het ‘zien’.
> - Het ‘zien’ evolueert met de verhouding van de mens tot de wereld. Zoals de mens zich tot de wereld verhoudt, zo ziet hij ze. Alle geschiedenis der schilderkunst is derhalve ook geschiedenis der wijsbegeerte.
> H. Bahr. ‘Expressionismus.’

De Stalen Tempel. Fragment

> Joos, leek opgevoed, is, met het vaderlik kasteel, ook zijn erfelike rijkdommen ontvlucht naar de wereld, naar de mensen, naar God. - Want hij voelde aan zijn eigen leven, dat zoveel in de wereld tenonderging door het bloedloze-beschaving-opbouwende verstand, en de daaruit volgende verafgoding van de stof. - Hij kreeg het besef: dat is de omwaardering der levenswaarden. Daarom wil hij de liefde vestigen onder de mensen.
> Dat is natuurlik opstand tegen alle traditie. En een stand, die leeft van traditie, wil van geen revolutionairen. Van allen blijft een hem trouw: Else, zijn verloofde.
> Illuzies zinken weg, en eens heeft hij zich laten ontvallen:
> - Het is zo moeilik, Else... je moest altijd bij me zijn.
> En zij heeft alleen geantwoord:
> - Dan kom ik, morgen!
> Maar ook zij heeft te breken met een traditie.

En als hij haar 's anderendaags weervond in de veranda, zei ze eenvoudig: Hier ben ik. En dat gebaar van haar was zo kinderlik-mooi, in die overgave van zichzelf lag iets zo groots, dat Joos haar een ogenblik aankeek zonder te kunnen spreken.

Zo stonden ze tegenover elkaar, beiden gelukkig om die onverwachte wending van hun leven. Dan gingen ze naar Joos' kamer.

- Is het moeilik gegaan? vroeg hij zacht.

- Als ik zei, dat ik naar je wou, werd vader vreselik opgewonden, zodanig dat ik schrik kreeg voor hem. Moeder weende maar sprak niet.

Dan begon vader erg-lelike dingen over je te zeggen. Dat wond me maar op. Het kwam tot een woordenwisseling, die altijd heviger werd. Tot vader, in zijn uitzinnigheid, me vervloekte. Dan stond moeder op, en smeekte dat het zou ophouden. Ze beproefde vader te bedaren. En ze bad me, dat ik zou weerkeeren van mijn gek idee.

Toen werd het me moeilik.

Een ogenblik doofde de herinnering haar stem, maar dan vertelde ze voort:

- Ik zegde haar, dat het moest, dat het niet anders kon. Och, mijn moedertje... Wat 'n vertwijfeling in haar nat-glanzende ogen, Joos, en in dat gebaar, waarmee ze me naar zich toe trok. Ik geloofde, dat ik ging begeven. We weenden samen, en zo was het heel goed... Maar dan is vader weer over je begonnen. En er keerde iets in me. Het scheen me, dat ik je niet beter verdedigen kon, dan door niet meer te antwoorden en maar seffens weg te gaan. Dan heeft ie me onterfd. Ik keek hem vlak in de ogen, en zei, dat ik er niet om gaf. Het was me zo, of ik hem in het aangezicht spuwde. Dat was voor de hartelikheden, die hij van jou had gezegd. Dan ging ik nog eens bij moeder, die almaardoor huilde. Ik trachtte haar te troosten. Ik zei altijd weer, dat het moest.

- Waarom moet het? vroeg ze.

- Er zijn van die dingen, moedertje, waarvoor er geen reden is...

- Hou je dan niet meer van me, kindje?

Ik zoende haar lang en veel en tussendoor hakkelde ik:

- O ja, moedertje... ik hou zo dolveel van je... zo dolveel... Maar als het nou niet anders kan... niet kan... O dat je 't wist! Ik mag niet, ik kan ook niet weerstaan aan die roep van Joos. Het is zo heerlik, moeder! Maar om jou spijt het me... dat het moet.

En ze kon niet meer dan gedurig herhalen:

- Doe het niet, Elsje, doe het niet, kindje!

Maar dan kwam vader weer binnen. Hij was woest en hij heesde:

- Vermoord haar niet helemaal! O wat ben je een slechte meid! Voort maar! Nou kan je niet te snel opdoeken! Maak

dat je wegkomt! Loop maar gauw naar die gek, die je behekst heeft. Maar zie dat je me niet meer onder de ogen komt, nooit meer! -

Ik dacht dat hij me ging slaan. Hoe ik hem weerhouden heb weet ik niet. Plots bleef hij staan en onze ogen wierpen naar elkaar een van die blikken, die men niet licht vergeet. Dan zei ik: Vaarwel moedertje... en dan ben ik weggegaan, -

Ze rustte of ze vermoeid was.

- en hier ben ik, zei ze nog en liet haar hoofdje zacht tegen zijn schouder zinken.

Joos zei niets. En Else had verwacht dat hij nu wat zeggen zou. Hij hoorde hoe ze stil begon te wenen. Nog zweeg Joos. Dan hief ze haar betraand aangezichtje naar hem op en lei haar hand zachtjes-strelend op zijn slaap.

- Nietwaar, mijn jongen, dat het niet anders kon?

Haar hand zonk traag weer naar beneden. Wat was hij wreed voor haar door zijn zwijgen. Ze vocht tegen een bangheid, die op haar geschokte zieltje aansluipen wou. En nog nooit had Joos haar zo horen smeken, als ze herhaalde:

- Joos, mijn lieve jongen, zeg me dat het moest, zeg jij het me.

Ze gleed bijna op zijn knieën. Hij voelde de radeloosheid van haar kus op zijn mond, en hij ruiste:

- Kán ik dat zeggen, Else?

- En als ik niet gekomen was, Joos, zou je dan nog in me geloofd hebben?

- Misschien... niet meer zó...

- En als ik dat niet wil, niet kan willen, nooit zal kunnen willen, als ik voor niets, niets ter wereld, wou dat je ook maar een enkele stap van me af ging staan, moest het dan niet?

- Ja dan, dan moest het.

- Zie je wel! Zeg het me nog, Joos, dat ik niet anders mocht.

- Nee Else, het kon niet anders.

Dan wist hij haar hulpeloosheid in een glimlach verzinken. Met haar zakdoekje, waarrond een fijne parfum waasde, droogde ze haar tranen weg. Ze was helemaal kalm geworden. Het was of ze aan zijn borst zou inslapen. Ze zocht wat er lag in die blik van Joos, die niet tot haar kwam. En als hij omneer keek, vielen zijn oogen diep in die van haar. Ze glimlachte als een verwend kindje. En in een rilling werd Joos ervan bewust, dat hij haar in zijn armen hield, heel dicht tegen hem aan, en hij werd er opeens heel groot gelukkig om. Hij zoende haar en ze sloot haar oogen, opdat ze geheel oor zou worden voor de muziek van zijn stem.

- Mijn lieve, sterke Elsje, ik ben d'r zo blij om, dat je dát hebt gekunnen.

- Om het geluk doet men zoveel, Joos...

- O jà, kindje. Als je maar het gelooft met dat geloof... nou ja, het geloof dat doen kan wat jij hebt gedaan. Aan die daad van jou kan ik het geloof van mezelf meten.

- Ik zei: geluk, Joos... Maar al mijn geloof in het geluk, het is niets anders, dan mijn geloof in jou.

- En had ik niet het geloof in jou...

- Wat dan?

- Nee, ik wil niet liegen. Ik zou voort zoeken alleen.

- Zou het dan helemaal hetzelfde zijn?

- Nee kindje, want gedeelde pijn blijft gedeeld, wijl gedeelde vreugd vermenigvuldigd wordt.

- En dan nog?

- Ik geloof het niet. Het is me zo, of er iets van je zal uitgaan, iets, dat ik nog niet weten mag, maar dat ik verwacht.

Dan was haar stem gesmolten tot het enkele woord:

- Joos...

- Laten we stil zijn, Elsje, en niets meer vragen... en gaan... gaan... tot...

- Tot?

- Tot de witvuren morgen, waarin zullen verenigd gaan naar de stalen tempel: de twee dwazen der waarheid en der liefde, de twee doolaards, die zingen de laatste stroof van het pelgrimslied, dat afbreekt in de plotse ekstaze van...

van wat ik niet ken, maar dat komt, Else, dat komt... O jij, je voert het geloof in me tot hoogten op, waar ik het bijna niet volgen kan. Het is zo wonder, zo wonder dat je nu hier bent deze avond.

Ze zei niets meer: haar stem was ingeslapen op het wiegen van zijn woord. Ze beluisterde zo graag die heerlike dichter in hem. Niets bewoog meer aan haar, dan haar ogen. En als ook hij zweeg was er die stilte, die niemand hoort, maar er des te mooier om is, zo mooi, dat er iets heel eenvoudig moet zijn, om het ermee te vergelijken. Maar iets zo eenvoudig, dat niemand het kent. En die stilte was hun samenzang na de beurtzangen van de lange psalm van hun blanke geluk. En tussen de tonen van het klimmende lied strekte de schemering haar zegenende handen. De wijding van hun ziel kwam ook om alle dingen liggen als een wollen goedheid. Else voelde het en ze zei:

- Het wordt avond, Joos...

Haar stem was het begin van een sprookje, dat afbreekt omdat het te mooi is, om in woorden om te zetten.

- In deemstering worden de zielen herboren, zei hij traag en stil, die de muziek der oneindigheid uit de ruimte grijpt met duizend handen.

En nu voelde hij weer sneller zijn verlangens uittiegen naar het onbekende. Hij genoot er van, dat die mystificatie zijn ziel wiegde, op de kadans van astrale bewegingen, die zingen een eteries lied. Iedermaal hij Else aankeek zag hij ook van haar wimpers baden een oeverlooze zee van rijngroen, kleur van het niet en van de oneindigheid. Er kwam een onbestemde geur uit het vaderland van zijn heimwee, dat in haar oogen stond gekiekt. En hij zei:

- Liefde, Else, is het gedurig overenten van een stukje ziel op mekaar, en zo zijn ziel inbouwen in die der beminde. Liefde is het fiat van de hele mens.

De stilte vertelde voort, wat hij niet had gezegd. Dan schoof Else traag haar stem door de schemering en zei:

- Moedertje... zie je wel, dat het niet anders kon...

In haar stem lag nog de echo van een snik. En dan dacht Joos ineens aan zijn eigen moeder.

- Ik ook, ik hield zoveel van mijn moeder, Else...
- Hadt jij het dan gedaan?
- Ja. - Ze droomde weg.
- Ik kan me je moeder nog zo goed herinneren, Joos.
- Vertel me wat over haar, Else. Ik kan wel aan haar denken, maar spreken over haar, dat gaat niet. Denk je niet, dat mannen eigenlik niets over een vrouw kunnen zeggen?
- Dat kan niemand, Joos ook een vrouw niet. We kunnen alleen met onze woorden het kader bouwen, waarin ze leefde en zich nog ophoudt in onze gedachtenis.
- Wat praat je wijs, Else...
- Ik ben dat zo bij mezelf gaan denken. Ik hield veel van je moeder, Joos, om haar zachte goedheid. Het was ook onmogelik niet van haar te houden.
- Ja, niewaar...
- Iedereen hield van haar. Ze sprak heel zacht en ze zocht de stilte. Ze had zo'n mooie ogen. Ik geloof niet, dat iemand ooit verstaan heeft, wat er in die ogen lag.
- Denk je, dat ze gelukkig was?

- Wie zal het weten? Misschien jij. Ik niet. Alleen heb ik soms gedacht, dat wat haar oogen kleurde wel een stil verdriet kon zijn. Ik weet niet waarom. Misschien had ze niet het geluk, dat ze behoefde.

- Heeft ieder mens dan zijn eigen geluk, Else?

- Vraagt hij dat niet van het leven?

- Misschien wel, zooals ieder mens zijn eigen lijden vraagt van het leven. Hoe kan het anders, dat niet altijd in opstandigheid wordt geleden.

- Denk je, dat je moeder heeft geleden?

- Ik geloof niet, dat vader de man was om moeder gelukkig te maken. Dat besef

heeft me soms gepijnd. Ja, er is soms wel iets in onze ouders, dat ons pijn doet. Maar we moeten goed zijn, Else. - We moeten onze pijn vergeten om hún pijn. Maar we hebben ook de vrijheid van ons eigen leven, dat we niet mogen vergooien, om wat reden ook. Liefde die de vrijheid van de beminde ontneemt is een schandelik misbruiken.

- Zou je vader je moeder niet hebben liefgehad...

- Dat bedoel ik niet Else. Ik sprak over ons. Ik kan daar niet op antwoorden. Ik heb daar nooit veel van gemerkt. Maar moeder was zo helemaal anders dan vader. Ik geloof dat ik van haar dat verlangen heb, en die hunkering, die me voortdrijft op de weg, die ik ben opgegaan.

Toen viel het haar op:

- En jij hebt net die ogen van haar, Joos.

- Ja, Else, en nog veel meer. Ik voelde het als ze dood weggedragen was in de bloemenwagen. Ik heb toen veel geleden. En het is uit die pijn, dat het eerste klaar besef is gekomen van wat ontbreekt in mijn leven.

Dan zag Joos in de tuin van de ruimte de bloeirijkdom der sterren. Hij opende het venster en bleef staan. Else liet haar hoofd op zijn schouder rusten en haar arm lag licht in zijn hals. Ze voelden hoe groots de nacht was geworden.

Hij zocht naar de plaats waar het kasteel moest staan. - Er viel een traan op zijn hand. - En zo, in deze ure der gedachtenis schiepen beiden hun avondweemoed om tot de blije verwachting der komende dagen. En dat was nu hun avondgebed, dat God hoorde.

JAN VERCAMMEN.

Boekbesprekingen

Frans Demers. Van 't klein stedeke. met omslagtekening van Felix Timmermans.

Frans Demers, die zo pas met zijn vijf éénakters ‘Koloniaal Tooneel’ naar voren trad is ook een vlot verteller.

In ‘van 't klein Stedeke’ tekent deze jonge auteur ons enkele typen uit het stadje Diest en hij had hierbij niet vooral oog voor het zeer karakteristieke uiterlik, maar hij opent ook de deur op de ziel van deze eigenaardige bewoners van het ‘Koerke’

Dit boekje zal dan ook niet vooral door de Diestenaar met blijdschap worden begroet, iedere vlaming zal het met vreugde lezen.

Vooral ‘Lange Gabriel’ is een stukje fijne vertelkunst omdat hier, naast het biezondere en het folkloristiese ook ruim aandacht wordt verleend aan de mystieke overpeinzingen van dit eenvoudig menselik hart.

Dat dit boekje in 1926 werd voltooid is wellicht de oorzaak dat wij herhaalde malen aan Felix Timmermans terug denken moesten.

‘Lange Gabriel’ zou echter, mits scherper uitdieping van het tragiese dan, een der goede novellen van Gerard Walschap kunnen zijn.

P.S.B.

Ervin d'Ybl: Donatello. Uitgave ‘L.J. Krijn’ Brussel. Prijs: frs. 18.-

De serie ‘Groote Meesters’ was vroeger uitsluitend gewijd aan vlaamsche kunstenaars, nu werd ze uitgebreid en zoo pas verscheen 'n nieuw nummer handelend over Donatello, den verkondiger der overwinnende Renaissance-schoonheid.

‘Sedert de ineenstorting van het Romeinsche Keizerrijk is hij de eenige kunstenaar die er in slaagde de psychische individualiteit in 't licht te stellen.’

Deze stelling bewijst de schrijver, door alle werken van Donatello grondig te bespreken, door telkens te vergelijken met het oeuvre van andere tijdgenooten (Michelozzo, Queria, Nanni di Banco e.a.) door paralellen te maken, door in de ziel van 't beeldhouwwerk door te dringen.

Uit dit boekje valt machtig veel te leeren: niet alleen Donatello, heel het Quattro Ceuto groeit voor ons op: 't gaat ook niet alleen over kunstgeschiedenis, tevens krijgen we 'n dieperen kijk in heel wat kunstproblemen. -

Ik krijg wel den indruk dat in zoo'n klein bestek (160 bl.) wel wat te veel stof verwerkt werd, maar over zoo'n figuur valt er ook wat te vertellen.

Een rijke keus reproducties naar de werken van den meester, en een lange reeks aanteekeningen en bibliographische nota's, sluiten het boek.

Hier in Vlaanderen is die serie ‘Groote Meesters’ wel eenig in haar soort - een handig formaat, een keurige presentatie, een flinke illustratie en daarbij een billijke prijs! Wat moet er nog meer? Want de geleverde waar is goed: bedoeld als vulgarisatie zijn deze boekjes wetenschappelijk betrouwbaar. Daar staan ook de namen der auteurs borg voor.

H. OPDEBEECK.

Jos. Vermeulen. Albrecht Rodenbach. ‘Blauwvoetuitgaven’ Leuven. 1930. Prijs: frs. 10.-

Een vluchtige levensschets van ‘de wonderknape van Vlaanderen’. Gemoedelik geschreven maar nergens diepgaande. Het leest gemakkelik en voldoet aldus wel aan het doel: Rodenbach bekend maken aan een groter kring. Voor de enkelen die meer vragen is dit boekje niet. De stijl is niet zeer schitterend, taal (of drukfouten?) ontsieren de tekst. Er zijn veel illustraties en portretten bijgevoegd.

A.D.

Overzicht van tijdschriften.

De Pelgrim, October 1930:

Hoe de siele een wijngaerdt Gods is, Ruusbroec. - Jan Hammenecker gehuldigd. - Het eeuwig leven van Augustinus, Cyr. Verschaeve. - Gedichten van Vansina, G. Helderenberg en J. Vercammen. - Functioneele schoonheid en wijdingsschoonheid in het kerkgebouw, Reypens. - Fragment uit Tijl II, Vande Velde, - Die gestohlenen Märtyrer, Heinrich Flönes.

Kunst - Opbouwen. Kunst wordt dus uitgebreider door versmelting met ‘Opbouwen’ dat een tijdje ophield te verschijnen. Het is een gelukkige uitgaaf inderdaad. De titelbladzijde van het Novembernummer en het ensemble van het tijdschrift zelf zijn wezenlik mooi. Naast gedichten van P. Buckinx en W. Rombouts,

hebben we artikels over Kerkenbouw (Huib. Hoste), Fotografie (Hans Hoste), twee jaar film (De Keuckeleire), Muziek (K. Albert), Politiek Theater (Lode Geysen).

Ingekomen boeken.

E. CLAES: Het Leven van Herman Coene, 2e deel, frs 35. - Uitg. N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen.
T. BOGAERTS: De man die het licht stal, frs 9. - Uitg. N.V. Standaard-Boekhandel.
J. MELIS & F. DEMERS: Genoveva, drama in drie bedrijven. Uitg. Jos. Janssens. Antwerpen.
P.B. DE MEYER OFM. Storm rond een Meisjeshart, Uitg. Vlaamsche Geluiden, Borgerhout.

Redaksieniews.

Van nu af aan dient **al de kopij** voor De Tijdstroom aan de Redaksie gericht op adres: **Julius Sabbe straat 43, Brugge.**

Alle vraag om intekening op De Tijdstroom moet naar **het Beheer** gestuurd.

[De Tijdstroom 1931 nr. 5]

Gedicht Renee Verbeeck

Als twee mensen elkaar ontvallen
is veel dierbaars verloren voor ons allen

nooit rilt weer wakker
der eerste kussen ziel en lichaam

elke morgen ligt hun leven vlakker
maar nooit komen ze in een woord weer zó saam

dat al wie hun geluk en smart vermoedt
droomt van het maagschap van alle bloed.

Sonnet Urb. Van de Voorde

Zoo blijven zwart in mist en kou de boomen
als had geen zon ooit hun zware rust
met d'ijlen, diaphanen slaap doorsust
waar zij hun lentes eindloos in verdroomen.

- Wat baat ook gloed, wat, zomers pure aromen,
voor wie in heerlijkheid en onbewust
Sluimrend aan zich verschemerende kust
wereld en tijd aan zich voorbij laat stroomen?

O donker slapen Gods: o wachtend woud!
Sinds ik steeds weer kom dwalen langs uw dreven
werd veel dat diep en goed is mij ontvouwd;
De oerheilige achtergronden van uw leven,
niet langer deinzend voor mijn eenzaam streven
hebben mij zacht met de eeuwigheid vertrouwd.

Novelle van Liefde en Dood

Er gaat een huivering door de bomen. Viola rilt. Verdroogde bladeren waaien zachtjes neer. De avend is vreemd stil. Het is of alle mensen van de aarde weg zijn, zo eenzaam voelt het meisje zich. En toch woont ergens aan de àndere kant van de wereld haar jongen. Maar dat maakt je alleenlik eenzamer als je zo weinig ervan verneemt. Is hij ziek? Of heeft hij haar vergeten? Is hij te arm? Of te rijk? Zij weet niet anders dan dat hij nog leeft.

Viola staat tegen een boom geleund. Daarachter donkert het woud. Ze komt hier elken avend haast. In de lente kwam zij en in den zomer. Nu is het herfst. Hier leerde ze van de vogelen hun lied verstaan. Zongen ze niet juist wat ze zelve voelde? In de vorige lente was hun gezang vol teder verlangen. Allengerhand werd het lokkend en trillend van hartstocht. Dan kwam de zomer en fel en geweldig werd hun lied. Jubelden ze van geluk? Waren ze voldaan? Viola vond dat ze zichzelve dit wijs wilden maken. En in den herfst is hun stem hees van heimwee, denkt ze. Nee, ze zingen niet van vreugde zo pijnlik schoon. Het is soms of ze snikken. Waarom? Ze denkt: het is hier veel te schoon, om maar zó schoon te zijn.

En de avend daalt almaar zwaarder neer. Boven de bomen trillen veel sterren en eronder staat het meisje-moe van verdriet. Haar hart lijkt een bloemenknop die het te koud heeft om open te bloeien, en zó verwelken moet.

Het wordt heel laat en angstig is haar huiswaarts gaan.

Na een bange nacht is de morgen weergekeerd. Er is veel zon en rode rozen bloeien in haar tuin. Ze is buiten gekomen en kijkt even naar zon en bloemen om dan, traag, weer binnen te gaan.

En nu borduurt ze vuurrode papavers op een wit tafelkleed.

‘Als hij komt leg ik dit.’

Als hij komt wordt het feest hier. Daar denk je aan Viola en werkt vlug. Verwacht je hem niet elken dag?

En ook aan dien dag kwam een avend. En niemand was langs haar rozen gekomen. Maar morgen zal het zeker zijn...

Dien morgen hangt een grijze hemel boven de aarde. Een stille dag wordt het. Tegen de middag dan is hij gekomen, bleek en moe van het reizen wellicht. Amerika is ver.

Maar nu is hij er. En Viola kan niet anders dan hem aanzien en zeer beminnen. Hij zoent haar zo teêr. Hij is haar trouwe lief. Waarom nu weer droevig worden? Wat is dat met haar? Ze begrijpt het zelf niet.

‘Ben je dan niet blij? vraagt hij. Ik heb zo naar je verlangd.’

Er is een poos. Dan ziet hij haar strak aan en zegt stil:

‘Viola ik werd niet rijk ginder, maar ziek. Ik genees niet meer’.

Hij ziet naar zijn handen.

‘Ik ware misschien beter ginder gestorven. Maar ik had zo een heimwee naar jou en mijn land.’

Het is ondragelik stil geworden in de kamer.

Iets wegslikkend zegt hij moeilik ‘Vergeef me dat ik kwam. Ik ga dra weg. Ze nemen me wel ergens op in een gesticht.’

Hij zit daar voorovergebogen en durft haar niet meer aanzien. Er vallen tranen op den grond. Dan breekt hij uit in snikken afgebroken door geweldige hoestbuien. Als het wat verstild is voelt hij haar armen zacht om zijn hals gesloten en haar haren aaien zijn voorhoofd. En zoo

dicht met haar gelaat tegen het zijne, verhaalt ze van haar treuren en smartelik verlangen naar hem.

‘En ik laat je niet gaan; zegt ze. O Géry als je wist hoe lief ik je heb...

Maar hij schrikt en weert haar af.

‘Nee, dàt niet. Breng me niet in verzoeking. Als we trouwen en kinderen krijgen sterven die van mijn ziekte later. En langer dan twee jaar zal het niet meer duren met mij.

‘Je verstaat me niet goed, Géry. Laat ons samen wonen als broer en zuster. Ik zal liederen voor je zingen en boeken vóorlezen. We zullen gelukkig zijn, Géry. Ga niet weg.’

God kan het zijn? Mag het zijn?

Hij denkt: ja en blijft.

Deze avend wordt het toch feest in het huisje. Viola legt haar mooie tafelkleed.

‘Wit en rood, zegt ze. Symbool van reinheid en liefde. God zij ons beiden genadig.

Wat zal ik zeggen. Leefde hij nog twee maanden? Leefde hij nog twee jaren?

Het ging voorbij.

En nu dezen morgen heb ik van zijn dood gehoord. Vannacht wijl wij sliepen en vergaten heeft hij ons verlaten. Een priester was bij hem en Viola. De meid stond achteraf tegen den muur.

Hij stamelde nog iets van: weerzien. Dat zal aan Viola geweest zijn. Zijn leven is heel stil uitgegaan.

Dan wordt hij begraven. Er zijn slechts weinigen tegenwoordig en dan nog nieuwsgierigen. Want de mensen hebben hen beiden veroordeeld wijl ze niet begrijpen kunnen dat er ook leliën bloeien onder hen.

Daags daarna gaat Viola weg. Ze wordt verpleegster, vertelt de meid.

Later wordt het geweten dat zij ziek is. En eer het jaar endt luiden de klokken over haar dood.

MARIA HOUTLAND.

> God lasteren is ‘Oefening I’ van 't Eerste Handboekje voor minderwaardige poëzie.
> Chesterton. ‘The Defendant.’

Captain, My Captain Marnix Van Gavere

Hij zei d'Annunzio:
‘Laat Fiume op mij neerstorten,
Maar zoekt mij uit de puinen
Red mijn oor.

Als een trechter
Wil mijn oor
Vlak bij den grond begraven,
Opdat ik eeuwig
Alle geluid zou opvangen
Dat uit de wereld slaat.

Zoo uw moed moest falen,
U vervloekende zou ik het hooren,
Doch als de stilte
Door mij ruischt,
De stilte die valt voor elke koene daad,
Dan zal een wonderbare klank
Zich openbaren
In 't oor dat vlak bij de aarde staat.’

Leo Piron

Het was op een van die scherp-koude winternamiddagen dat ik in de ‘Galeries de Spectacles’ voor het eerst met het uiterst merkwaardige werk van Leo PIRON kennis maken mocht.

Het was een hevig contrast, die harde vrieslucht van buiten en de stil presieuse

LEO PIRON
Uit Bretanje

schilderijen van deze jonge kunstenaar die met zijn warm-goede kleuren en zijn lentefrisse tekniek de aandacht trok.

Piron is nog zeer jong.

Achter zijn schijnbaar rustig gelaat vermoeden wij de nerveuze huiveringen van zijn scherp en fijn gevoel en wij gaan zoeken naar de rust in deze jonge man, die Rust, die wij ontmoeten in zijn werk.

Want uit ieder doek van Leo Piron spreekt of liever fluistert die witte zachte rust, die ingetogenheid, die stilte en die weemoed die wij alleen bij dichters ontmoeten.

Aanvankelik onder de invloed van V. De Sadeleer, (wiens schoonzoon hij later worden zou) ontwikkelde zijn talent zich niet naar de breedte (wie zou de breedte van De Sadeleer nog durven verbreeden) maar naar een rustige ingeslotenheid, een tedere diepte bijna.

Zo zijn zijn kleuren steeds van een even fijne gevoeligheid.

Zijn rustige melankolie uit zich met een zekere voorliefde in gebroken groen en

LEO PIRON
Uit Bretanje

grijs en in de tinten van wit gekalkte muurtjes.

Zijn onderwerpen staan dicht bij ons, ja, vaak vlak naast ons.

Deze schilder met zijn aristokratiese aanleg schildert de dingen waarmee ons Volk in de ziel is vertrouwd.

En zie, juist dit maakt van Piron een persoonlikheid: dat hij zijn ingeslotenheid naar buiten dwingen kon, dat hij de huizen

LEO PIRON
Uit Bretanje

en bomen en de kerkjes schilderde zonder hen geweld aan te doen.

Waarom zou hij zich bekommeren om pannen en leien van verschillende kleur? Waarom zoeken naar mos of huislook dat groeit op het dak of naar de vogel die onder de kroonlijst zijn nest heeft gebouwd?

Leo Piron vermijdt het illustratieve; alles wat slechts afbreuk doen kan aan de tedere eenheid van zijn werk.

Het illustratieve dat wij vaak gaan haten in Kunst en Litteratuur, omdat wij het niet anders noemen kunnen dan leegheid en zwakte.

Piron grijpt direkt naar de ziel van de dingen - zonder omwegen gaat hij op zijn doel af - Zijn doeken zijn als rythmiese konstruksies en zij treffen ons recht in de ziel door de ingesloten gevoelvolle uitdrukking en de ruimte die hij daarin suggereert.

Volg even de architektoniese bewogenheid, de zuivere uitdrukking van de lijnen der daken in ‘Eenzaamheid’.

Dit is geen ‘isme’; dit is tot kunst geworden werklikheid - dit is gestyleerde realiteit ontdaan van goedkoope illu-

LEO PIRON
Uit Bretanje

straties - Hoe ver staat Leo Piron hier af van Valerius De Sadeleer, wiens invloed hij eens niet ontgaan kon.

De Sadeleer schildert winterlandschappen, vlaamsche weilanden en akkers. En vooral schildert hij de lucht weids en indrukwekkend.

Leo Piron echter schildert de huizen van het dorpje Etichove, de kerkjes en de kappeltjes en de eenzame bomen. Niet alleen de aarde schildert hij, maar de dingen die aan de aarde de werkelikheid en de beweging schonken.

Bij De Sadeleer, de tot droom gestolde natuur, de harmonieuze sereniteit; bij Piron, het rythme en de stijl, de beweging en het leven, de gekristaliseerde synthese.

Leo Piron vreest weleens voor die roerloze eentonigheid, die de eenzaamheid van het buitenleven hem zou kunnen brengen.

Een paar doeken getuigen van deze onrust, een paar doeken waarin hij zoekt naar direkter weergave van bloedvoller leven - (Twee paarden op de akker. - De man en de vrouw. - De koestal -) Hierdoor bewijst hij, ook figuren te kunnen tekenen met scherpe lijn en gevoelvolle kleur, maar zijn persoonlikheid ligt niet daar; wel in de rustige melankolieke huizekens, in de begijnhofstille kerkpleintjes en in de diepe ruimte die hij suggereert door de vlakke presiese tekening der dingen. En ik meen dat ook hier zijn terrein groot genoeg is.

De landschappen, die Leo Piron van zijn lange reis in Bretanje en Frans-Vlaanderen meebracht en zo pas in de ‘Galerie Louis Manteau’ ten toonstelde belichten een niew facet van zijn merkwaardig talent.

Meer naar het expressionisme georienteerd toch bijwijlen herinnerend aan Vincent van Goch geeft hij een beeld van Bretanje, zoals weinigen dit vóór hem hebben gedaan.

Hoe ook verder de evolusie in deze jonge Kunstenaar zich voltrekken moge, wij hebben vertrouwen in hem, omdat hij ons, zo jong nog, reeds duurzame schoonheid te schenken vermocht -

Pieter G. BUCKINX.

> De mens schreewt naar zijn ziel; heel onze tijd wordt een enkele noodschreew. Ook de kunst schreewt mede, in haar diepe duisternis; zij schreewt om hulp, ze schreewt naar de geest: dat is het ekspressionisme.
>
> H. Bahr. ‘Expressionismus.’

Den die van Boeijes

Hij was ne meter hoog. Maar struis en forsig: ne jonge herkuul.

Zijne kop stond in zijn pezig lijf gespalkt. Als hij omzag draaide zijn lijf mee, zo een stuk geweld was dat.

Maar 't buskruit zoude gij nooit uitgevonden hebben Korneel, zei de meester. En hij kende den die van Boeijes.

Nee, leren zat er niet in. Kurieus, maar die andere mannen van Boeijes: Gust en Monne, waren vinniger geweest op de schoolbanken. De meester kon daar niet van over, zo ne Zebedee die Korneel. Hij deed nu pertang moeite genoeg om er toch iets in te krijgen. Uw struizigheid zit in de weg, joenge, daar schampt al m'n moeite op af. Maar Korneel verstond de meester niet, dat kont ge zien aan zijn manier van lachen. Dat maakte de meester nog krikkelder. Wat ze mee u gaan aanvangen later, da weet ik nie! en de meester streek nerveus wat krijt in zijnen baard.

't Was toen dat Korneel tehuis had gevraagd: Va, wa moet ekik later doen? Den Boeijes verschoot er van. Waarom? Onze meester heeft da gevraagd. Ik peis dat vader Boeijes toen een moment gedacht heeft dat de meester om zijne spruit spesiaal bekommerd was. 'k Zal daar wel eens over spreken, joeng, zie maar da ge u goed gedraagt.

Moeder Boeijes was de goedheid zelf en al ze leven heeft dat mens danig gewerkt. Maar voor kinderen op te brengen stonden haar handen verkeerd. Is dat niet spijtig als ze er zeven moest grootbrengen? Korneel was de jongste. En 't mens had er niks, maar niks aan te zeggen. Hebt dan al ondervinding. Had ze dan toch maar 't verstand gehad van eens kordaat en knaks te zeggen: Korneel zus en zo! Maar nee, 't was en bleef: Neleke! Allee, peins eens: een brok fors van veertien jaar te zwaar om te vertillen, en dat Neleke noemen. Zie, dat maakt ne mens bitsig. Den Boeijes had den tijd niet om er de zweep eens op te leggen, moeder deed het niet, Gust en Monne, de twee broers die nog tehuis waren, zagen hem niet staan, en Willemin het oudste meisje, had schrik van de snotneus. Spreek dan maar van goed gedragen.

Er kwam ne fonograaf in huis, Gust had hem betaald, 't was dus de zijne en... pas op, snotter, da ge er gene vinger aansteekt. Zet 'm maar goed weg, zei Willemin, en die platen moeten achter 't slot, ik wil genen ambras zulle! 'n Week later riskeerde Neleke een of twee plezante platen, hij zat er mee op zolder, en op 't einde kretste de naald ne keer dweers over en weer. 't Was zonde: zo een splinterniew stuk. Toen Gust het merkte sloeg het bloed naar zijne kop, hij gloeide, kwam naar beneden gelijk ne waaghals. Permentelik: vijf trappen ineens. Ze zaten juist aan de koffietafel en op Neleke zijne kop sloeg de plaat in gruizelementen vaneen. Moeder Boeijes goot een halve tas koffie in hare schoot van 't verschrikken. Erei! sjamfoeter en... de rest kon Gust niemeer zeggen want hij begost te vloeken. Krijgt gij maar zo een ‘konsert’ op uwe kop kapot. Neleke zat daar te huilen mee een stuk gramafoonplaat op zijnen boterham. Moeder Boeijes trok partij voor de joeng: voor zo een onnozel plankske muziek! Als 't nie erger is dan dat, ik kan dat wel betalen. Weer totaal verkeerd vanwege het mens. Ze ondervond zelf al dat hij de grote Jan begost uit te hangen. Moeder Boeijes speelde op, ge weet wel, op haar manier. Neleke stak z'n vuisten in zijn broekzakken mee zo'n air hé! en hij liet zijnen rug zien, de snotter, hij was al nen duim hoog. Manneke ik zal vader spreken, watte gij! En moeder Boeijes was bijkanst

kwaad geweest maar ze zweeg er verder over om geen woorden te hebben.

Hij was nog maar enige weken van school of in 't dorp begost men al te klappen van den die van Boeijes. Ne vechter en ne groten bandiet wordt die, zei Giele Mandemaekers tegen de koiffeur? De koiffeur was er ene, die ge veel kont wijs maken en die daarbij nog veel geloofde uit beroepsinschikkelikheid. Da's dubbel dom maar ge moer de mensen pakken gelijk ze zijn.

Moest ik het niet gezien hebben, zei Giele, ik zou 't zwijgen, maar hij hield die kleine van Roos De Bondt zo bij zijn knoesels vast, kop naar omleeg, boven de Zenne. Ik stond op mijn benen te rillen. En, kunde zwemmen manneke, pastoep! daargade! Mee ne schok liet hij den duts op en neer. Hoe 'k het verstand had weet ik nie, maar 'k pakte eerst da ventje uit z'n handen? Ge had dien kop en die ogen moeten zien! Hij, den bandiet was natuurlik de voeten uit. Maar den Boeijes zal 't weten zulle!

Giele schoof energiek z'n broek wat hoger en de koiffeur was bleek geluisterd.

Vóor den Boeijes wist het Monne, van de koiffeur zelf. Die heeft er eens hartelik om gelachen en de koiffeur ook. Wat ne mens toch is hé?

Korneel ging 's Zondags naar de Hoogmis. Zoveel had men er tehuis nog aan te zeggen. Maar hij bleef van achter in de kerk tussen de portaalwachters. Zijne kop kwam juist boven het wijwatervat uit. Daar stond hij zijn klak vast te houden, en te wachten op de eindzegen. Voor de laatste lieden buiten de kerk waren zat hij al te kaarten op 't muurke van 't kerkhof met enige mannen van zijn kliek. Daar heeft hij meer dan eens zijn fors gebruikt om er ene te doen betalen.

Ne keer dat hij het probeerde kwam de pastoor zien. Vanwaar hij zo ineens kwam wist niemand maar hij stond er, zijnen hoed hing over zijne kop als aan een kapstok. Hij lachte op de twee die pardaf in 't zand sloegen, maar de snaken, die er rond stonden gingen vanzelf achteruit. Ze kenden dat soort van lach nog van in de katekismusles. Korre zat boven, zijn knieën nepen den anderen z'n ribben in, hij zette zich gemakkelik om vrijer met zijn vuisten te kunnen werken. Wacht eerst wa jongen, zegt de pastoor zo met dien eigenste lach. Korre verschiet een beetje, den andere loert door die klis haar vóor zijn ogen en grijnst.

Slafeliken arbeid is verboden op Zonen feestdagen, gij moest da weten Boeijes. Zijne vinger steekt dreigend onder de neus van Korneel, die het soppeke beziet, scheel. Den andere weet dat want hij knikt. De vinger van de pastoor verhuist naar den andere. En waarom doede da als ge 't weet? De pastoor had zo van die simpele vragen waarop ge niet kost antwoorden en zeker niet op zulke ogenblikken. Korneel probeert het: voor hem is dat genen arbeid, laat staan zware. Hij alleen tegen zo twee van da soort en... Dien eigenaardige lach van de pastoor verschiet ineens tot 'n grimas. Ziede 't! En z'n stem is die van z'n sévère sermonen: droog en knaks. Zwijg Boeijes, ne vechter zijde gij. Da zeggen de mensen ook: nen bandiet zeggen ze. Da's schoon hé, joeng? Maar een schandaal voor mijn kerk wil ik nie, verstaan? - Allee, dan moogde gaan en alle twee in 't lof straks.

Korneel komt eens aan z'n klak en gaat. Zijn handen steken in z'n broekzakken maar als de pastoor de rug gekeerd heeft en de andere nog eens omziet haalt Korneel er een vuist uit. Hij vergat het berouw en de penitensie ook: hij ging niet naar het lof.

Maar moeder Boeijes kwam het te weten en dan is ze kwaad geweest, maar serieus deze keer. Ik ben er nog zulle! Ze staat dreigend gekeerd naar Korneel, die onnozel op ne stoel zit, zijn voeten, komen bijkans aan de grond. Peist da nie

zulle, joeng. Vandaag geen lof, morgen geen mis en wa blijft er dan nog van over! Ze snijdt voort boterhammen. Heb ik u dáárvoor grootgebracht, joeng? Zo mag ze niet voortgaan ze gaat greizen, ze voelt het, en daarom gaat ze eens in de keuken naar 't gasvuur zien: Willemin verstaat dat en zegt nijdig lelike sloeber! Korneel steekt zijn tong uit en gaat aan. Juist op tijd want vader komt binnen. Maar die weet nooit van iets en Willemin die zwijgt voor moeder. En zo komt het dat die gaillard min of meer vrij spel heeft? 't Zal nog erger worden, natuurlik.

Willemin gaat de geit op stal doen. 't Is een heel schuw beest, voor nen niemandal zou het malheuren doen. Ze heeft al bijna de fars gehad. Korneel staat onnozel in den hof te zien, hij fluit zo een airke. Willemin komt met het beest uit de wei, lastig, ze is weer dweers de zottemie. Ja? vraagt Korneel. En juist is ze ermee de hoek van de stalling om of de sloeber springt mee alle geweld op het deksel van den beerput. 't Is nen holle slag om er een spook mee weg te krijgen. Ziet ge zo een geitebeest springen en Willemin mee al haar fors houên en trekken. De geit loopt en snokt de ketting vast rond haar benen. 't Meiske laat ne gil juist als 't beest nog ne gekke zijwaartse doet en haar meteen in de drabbige goot omverrukt. Monne komt uit de stal om te zien en te zeggen: wat is 't nu, maske? Ze staat huilend overeind, dien leliken treiter, die Judas, ik zal 'm... oei mijn benen. Ze bloedt aan haar handen en ze tast naar 't gescharde vel door haar gescheurde kousen. Nen boer brengt de geit binnen: ze liep tegen mijn schenen, lacht hij. Achter in den hof zit de lorias ervan te genieten. Monne ziet hem, hij speekt bijkanst bloed. Of hij sito gaat binnenkomen, anders... Monne zijn vuist zegt de rest. Als gij weggaat Monneke, roept den treiter. Monne blijft staan, zijn knieën hebben den bibber van alterasie. Hij valt uit tegen moeder: hebben we hier nog iets te zeggen, ja of neen?

't Mens verschiet ervan maar ze kan niets zeggen. Vandaag of morgen doe ik malheuren, en ondertussen steekt Monne zijn pijp neven het rekske, kapot natuurlik. Da maske wordt gejudast van 's morgens tot 's avonds en da's allemaal goed! Wie zegt dat? valt moeder Boeijes ineens uit. Enfin 't wordt 'n heel diskusie. 's Avends zweert vader Boeijes dat het met die jongen moet gaan veranderen: hier in huis deugt hij niet, op 't land kan ik hem missen, hij zal ne stiel leren, hedde 't gehoord, gij se schone meneer!

Schone meneer is zelfs kontent. Hij gaat bij Cuypers voor elektrisien. Die had nen helper vandoen. In 't dorp zeggen ze: den die van Boeijes is bij den elektrisien. En hoe lang gaat de sloeber het daar uithouden? Den eersten avend hebben Monne en Gust treiterachtig plezier gehad. Gaat het u nogal af joengske? En of hij al ne court-circuit kan leggen? Voor de courant-contenu moet ge oppassen Korre, want da slaat gelijk nen bliksem door uw kneukels. En nooit in ne plas water staan als ge nen interrupteur plaseert, want da's dodelik.

Zeveraars, zegt Korneel. En wanneer plaseert ge nu ne radio Korre, vraagt Gust serieus. En subito: as ik al uw fonograafplaten op uwe kop mag kapot slagen, dàn. Het gezicht van de Gust vertrok ineens, hij zei nog: schelm, en voor de rest van dien avend zweeg hij.

Enige weken nadien moest Cuypers lampekes plaseren bij de burgemeester. Korneel gaat mee. Zes lampkes, moeten er komen in die porseleinen keersen aan de piano, eksplikeert de dochter. Die ging naar Brussel om pianoles, ze was artiste en voorts nogal fier. Met haar vader, den burgemeester klapte ze frans: hé père? zei ze dikwels.

Korneel mag dat werkske alleen doen en zo tussen-in riskeert hij ne klop op de toetsen. Eerst één na een, dan

twee tegelijk en drij ook: het klinkt hard en vals genoeg dat het de juffrouw agasseert. Ze komt eens zien. Maar Korneel hoort ze komen en, hoe slim toch hé! hij legt zijn nijptang op de toetsen. Zo een dissonansie steekt natuurlik dweers door de ziel van een artiste. Ze komt kwaad het salon binnen en Korneel direkt: 't Is nikske, juffrouw 't is per abuus met die tang! Ziet ge daar zo een brutaal ijzeren stuk per abuus op uw kostelik klavier liggen? De juffrouw verliest haar goeie kleur, ze wil uitvliegen maar ze kan alleen zeggen: oh, cet imbécile! Dat heeft immers gene pak op ne gloeiïgen boerenzoon. Ze smijt vief de tang eraf vlak tegen de pikkel van de salontafel. Korneel raapt ze onnozelweg op, vrijft met wat speeksel over de schar en zegt: juffrouw, de polijst is er af. Maar de juffrouw stuift duvels weg. Cuypers moet het werk zelf doen. Hebt gij dan al ne gast-elektrisien. Ga naar huis stommerik! en Korre gaat. Het dienstmeisje in de gang lacht heimelik als hij voorbijstapt maar hij neemt dat serieus op en knikt vriendelik. Hoe zoude ze vinden, die trien van den burgemeester, omdat ge ne keer 'n noot muziek maakt, och gottekes toch! Hij verklapt zich tehuis bij moeder. Ge moet leren uw handen thuishouên bij vreemde mensen, joeng, en zeker bij burgemeestersvolk.

Hij blijft bij Cuypers. Dien baas mag er zijn en ik ben nogal wat vrijer dan gij, zegt hij tegen Staf, die maneuver is in 't arsenaal van Mechelen. En ik leer ne stiel die tellen mag den-dag-van-vandaag. Ja, hij leert zijne stiel, nogal traag maar toch met goesting en dat is veel weerd. Hij plaatst lampen mee drijdubbele direksie maar dien ampère en die volt kan hij nog niet goed uiteenhouden. Maar allee, dat komt allemaal stillekes-aan.

Ga die lamp bij den onderpastoor eens plaatsen, zegt Cuypers, juist als daar Netteke buiten asem binnenvalt. Netteke woont rechtover Boeijes. Neleke! Neleke! zegt ze twee keren. Wat is 't mens? vraagt Cuypers. Hij moet komen, subiet, allee-toe Neleke! Dat Neleke klinkt als de venijnige klank van het alarmklokske. Korneel loopt naar huis. Ja, daar is iets gebeurd, zie al dat volk. Ze moeten zijn moeder vasthouden: die gaat als 'n zotte te werk. Willemin pakt hem vast: joenge! ons Stafke! Die ligt daar onder dat laken: zijn borst plakt tegen zijne rug, verpletterd tussen twee buffels. Korneel zijne kop werkt te traag omdat alles ineens te vatten maar daarna moeten ze hem wegbrengen want hij gaat gruweliker te werk dan zijn moeder. Dat is ne slag geweest voor dat huishouden. Vader Boeijes heeft daarvan voor een groot paart, grijs haar gekregen. Zo ne sterke mansmens, die Staf en zo oppassend voor ne jongen van 26 jaar. Nooit een sigaret, nooit een pint en altijd goed van humeur. Dat is droef. Ja, ge moogt daar niet aan denken, maar allee vergelijk daar mee dien joengste: Korneel. Dat zijn van die raadsels in 't leven.

Op de begrafenis was enorm veel volk, veel arsenaalmannen: Staf Boeijes was geren gezien. En den dienst was in allen eenvoud schoon.

Korneel is wat stiller geworden, natuurlik. Hij durft bijkans niet spreken tegen moeder, want dat mens leeft met haren kop naar de grond. Op zijn werk doet hij alles vanzelf, Cuypers moet geen woord zeggen. De week nadien zegt hij zo tegen Monne in confidensie: Monne weet ge wat? - Nee? - Hewel, hij wil op het graf van hunne Staf een schoon ornement aanbrengen en daarin een klein lampeke dat... Monne geeft hem daar zo nen toek tegen zijn oren, dat ze ervan singelen. Gij, se flauwe zevereer of zijde gij zot! Korneel is bleek, hij had zich daar niet aan verwacht. Hij wil nog tegen Monne zeggen: 't is ommes geen zottigheid, maar hij krijgt het er niet uit. Hij wordt aardig en gaat ekspres den hof in, ze moe-

ten dat hier niet zien. Daar begint hij te wenen gelijk een kerstekind: 't was effenaf snikken. Hewel, dat doet zeer als ge daar zo ne kerel, een brok kracht van 18 jaar, ziet staan grienen? Goed dat moeder Boeijes het niet zag, ze had al mizeries genoeg. 't Was Korneel zijn laatste groot verdriet.

Hij gaat terug wat studeren. Ik heb dat nodig, zegt hij want nu weet ik het maar al te wel: mee geleerdheid komt ge vooruit in de wereld. En dat hij zo zijne kosteliken tijd heeft verspild op de schoolbanken. Dien ezel van ne meester was gene meester: veel te goed, waarom heeft hij er niet ingeklopt! Kost hij maar opniew beginnen ge zoudt wat zien.

In de boekerij schaft hij zich handboeken over elektrisiteit aan. Hij wil zijne stiel perfekt kennen. Den dag-van-vandaag is dat nodig of ge kunt nooit aan een schoon plaatske komen. En hij gaat hij ook niet heel z'n leven bij Cuypers slijten hé? Hij wil vooruit.

Als er een punt is dat hij niet goed verstaat, er zijn er nogal veel, dan gaat hij bij Cuypers. Hedde gene moment, baas, zie hier spreekt 'm van... en zijnen dikken vinger wandelt over de bladzijde. Bij Cuypers is dat allemaal goed voor ne keer of twee, daarbij hij is hij ook zo goed niet tehuis in die moderne eksplikasies. Luister ne keer Korneel, da moet ge leren bij u eigen, da's den besten moyen en 'k heb ekik ook mijn handen vol, hé joenge! Korneel verstaat dat en hij zal 't dan wel alleen proberen. Hij gaat terug om een ander boek dat wat simpelder is. En impassant brengt hij er ook ene mee die wat plezanter is: De Witte. Die moest juist in zijn handen vallen. Dat boek over elektrisiteit geraakt ergens in een hoekske maar De Witte ligt onder zijn matras. Korneel zijn ogen zijn 's morgens dik en rood van 't lezen en Willemin klaagt tegen moeder dat zijn nachtkeers zo rap op is. Moeder weet er alles van: gij moogt mee uw gezondheid de zot nie houên, joeng, g'hebt uw nachtrust vandoen. Hij heeft De Witte ne keer of drij gelezen en in de boekerij vroeg hij of ze nog van die boeken hadden. Korneel wordt ne lezer eerste-klas. Als er 's Zondags soms onder de kameraden over een of ander niewe uitvinding wordt getwist dan zeggen ze: vraag het ne keer aan den die van Boeijes. - O, datte? zegt Korneel, da wist Jules Verne, die fransman, al in zijnen tijd. C'est, 'k zal ullie da eens vertellen. En hij neemt die mannen letterlik mee, onder zee, naar de maan, allee overal. Ja, zo in de kliek was den die van Boeijes nen helen klepper.

Maar ge hebt er in zo nen hoop toch altijd ene die dees of geen niet goed verkroppen kan. Gelijk die kleine van Elebaers daar, den hellebardier noemen ze hem. Ne graspijl hoog en in nen biechtstoel kunnen er zo vier tegelijk. Hij zegt venijnig: maar Boeijes waarom schrijfde gij geen boeken as ge dat dan toch allemaal zo goed weet, newaar mannen? De mannen zeggen daar niks op, Korneel wel. Ik vertel dat spesiaal voor u, hellebardier; want ik weet dat ge zo moeilik kunt lezen, daarom doe 'k dat. De mannen barsten uit en de kleine zijn oogskes priemen. Ne grote stoefer zijde gij, stuk elektriechin! Een van de mannen hitst nog wat aan: laat ge da zeggen Korre? Neen, de Korre laat dat niet zeggen, hij pakt de kleine bij zijn frakkraagske, speelt er een paar ronden zwiermolen mee en laat hem in de goot neerstuiken. Den hellebardier bloedt nijg boven zijn oog, ze moeten hem bij den doktoor binnendragen. Het scheelde weinig of die jongen was zijn rechteroog kwijt geweest. Dien Boeijes toch, die kent de fors niet van zijnen arm.

Moeder Boeijes had natuurlik nog nen helen hoop kweddelen mee dat geval. Gade weer beginnen, joeng, ge zijt nu nen tijd konvenabel geweest? zegt ze dien avend tegen hem. Hij schuddebolt van nee: hij gaat zich stil houên, voor haar, voor

zijn moeder. En in zo eneens springt hij op 't mens toe en kust haar wild op de kaken. Maar joenge toch, wa manieren! wil ze zeggen, maar ze is wat gepakt. Voor u, hé moeder, wil ik door 't vier springen. 't Komt uit zijn hart, hij heeft zo van die momenten, maar een tijdeke later zit hij daar stil en zowat verlegen. Tegen Willemin zegt moeder: da's misschien wel van dat studeren: óververmoeidheid - Ofwel zijn oude kuren, die nog eens boven komen, peinst Willemin. Dat was zo slecht niet gedacht. 'n Week of twee nadien is hij bij Cuypers een bestelling aan 't nazien als er een voyageur binnenkomt: en of hij den baas kan spreken? Hij is al een tijdeke weg maar als meneer wat wil wachten? Meneer wacht een kwartier, een halfuur, de Cuypers blijft weg. Joeng, pakt de velo en ga ne keer zien, die mens kan hier nog lang wachten, zegt Stans. Korneel rijdt naar de kabien hij kan daar zijn. Ja, de deur staat half open. Zeg baas!... Hewel wat nu? Korneel gaat binnen: den baas zit daar presies op zijn knieën in den donker aan 't werk. Korneel wil hem... oei-toch! zijn hand is nog nen decimeter van hem af als hij 't peist. Zijn bloed trekt ervan terug. Zijnen baas zit daar verkoold. Doodgebliksemd! Korneel kan niet op de velo van de zenuwen, hij gaat er bibberend neven.

Moet hij dat gaan zeggen ginder tegen Stanske? Nooit, dat kan hij niet. In 't midden van de kalseide staat hij te roepen gelijk ne zot. Daar komt volk en hij wijst bevend naar de kabien: de Cuypers: stottert hij. Dan rijdt hij weg, recht naar huis, en komt dien dag niet meer buiten.

Gans het dorp klapt van dat gruwelik geval. En krijgt gij maar zo een niews te huis, ocharme-toch, dat Stanske! Als Korneel wat op zijn effen is vertelt hij het aan moeder, Monne en Willemin: die voyageur had nog lang kunnen wachten, maar dat hij zelf mee zijn hand naar de dood pakte verzwijgt hij. Da's verschrikkelik zó uw dood moeten vinden, joenge past gij toch op zulle. Korneel beziet moeder, hij zal oppassen.

Het parket kwam en Korneel moest verschijnen om eksplikasies te geven. Hij vertelde wat hij wist en dat zijnen baas anders ne voorzichtige mens was maar een ongeluk is rap gekomen, nietwaar meneren? Zo kreeg dat voorval zijn beslag. Die affaire van Cuypers werd door ne vreemde overgenomen, Stanske ging bij haar broer inwonen en Korneel bleef daar ook niet meer. Hij zal later ne post zoeken in de stad want hij moet nu toch onder den troep.

Bij Cuypers zijn ze er fier over: wat een ferm piotje onze Korneel, hé? Ja, lijf genoeg, breed en terdege geschouderd maar geen benen daaronder. Hij gaat ne keer het dorp in en hij knikt vriendelik tegen de mensen die hem kennen. Zie 'ns, den die van Boeijes is soldaat. Er zijn er die hem bezien puur uit kuriositeit andere die geniepig lachen als hij voorbij is: daar is nu geen fatsoen aan die joeng. Nen droge komiek zegt: hij riekt al naar den oorlog. Na een paar weken was 't niew er af en 't plezante ook, en Korneel deed gelijk ze allemaal doen die schachten: aftellen, nog zoveel dagen just-op-de-kop. Anders doet hij zijn dienst gelijk het moet, daar valt niets op te zeggen. Hij leert hier zelfs nog twee woorden frans, ge moet hem dat horen vertellen tegen Monne. Zijne sergeant is ne waal. En die kan het zeggen, zulle: demi-tour-adroit-là kornechon. Da rolt er uit als vanzelf. Monne laat hem maar vertellen.

Vader Boeijes luistert en moeder lacht hartelik. Ze hoort hem geren bezig, hare Korneel. Nog twee weken en vier dagen, moeder, en dan zijn we van de klas, schrijft

hij naar huis, dan ga ik voor u ne schone stuiver verdienen. En dan ga ik terug wat studeren.

Moeder Boeijes glimlacht gelukkig als

Willemin de brief voorleest. Nog twee weken en vier dagen. Dat is sekuur afgeteld maar intussen loopt er nog veel water naar de zee. Korneel heeft een karweitje aan de hand in een afgelegen stalling. Hij strompelt over nen balk, die daar ligt, en slaat zijn been in iets scherp: ne roestige kepernagel. Hij bloedt geweldig, maar hoe is ne jonge van die jaren? Zich de moeite en de tijd niet gunnen om dat te verzorgen. Hij gaat daar bij de beek het bloed wat afwassen en bindt dan zijnen zakdoek rond de wond. Tatata! subiet is dat over, hij zal maar voortdoen, hoe eerder gedaan hoe beter! Daar is toch gene graad omtrent die hem stekken kan: hij riskeert een eindje sigaret om de pijn wat te versmoren. Hij werkt door, fluit ne keer, doet heimelik nen trek... verdjandert! dat doet zeer. Het bloed zijpelt door zijn zakdoek: hij gaat de wonde nog eens uitwassen bij de beek en blijft op de kant wat zitten grimassen maken van de pijn. Hij zal subiet naar de verbandpost gaan, maar 't is zo ver en dat er nu juist gene makker te zien is.

Enige meters heeft hij nog hinkepotend afgelegd, daar in open veld is hij blijven zitten keren en woelen en huilen. Van de gruwelike pijn. 'n Halfuur nadien komt de afgeloste wacht voorbij. Soldaat Boeijes ligt daar in de zavel te vroeten en te vringen: ne menseworm! zijn tanden schuren krijzelend overeen, en zijn vingers krommen toe en woelen in het zand. Op nen ogenblik kappen zijn hielen diep in de grond, zijne kop slaat achterover en hij krimpt omhoog gelijk een boogbrugske. Allee, zoiets wilt ge geen twee keren zien want dat is... zwijg toe!

Ze hebben Korneel daar ergens binnengedragen. Vier sterke mannen hebben zijn geweldige fors een uur of twee te keer gegaan. Toen stierf hij, ineengevrongen. Een geval van tetanus, zei de legerdoktoor, niks meer. Om hem fatsoenlik in de kist te krijgen hebben ze hem twee keren moeten breken. Zo is vader Boeijes hem komen zien, Monne ook en lijk twee kinderen hebben ze daar onnozel naast elkander staan hijmen en snikken.

Moeder Boeijes? Die was geen mens meer. En als de lieden van 't dorp zo tegen elkaar daarover klapten: da's toch een triestig geval mee den die van Boeijes, newaar? dan brachten ze er moeder Boeijes bij te pas; voor da mens is 't ne zware slag!

Ja, enige maanden later brak haar hart helemaal en stierf ze schoon en gelaten; haar leven was rijk aan zwaren arbeid. Ik kan mis zijn maar ik peis dat het van die slag was.

Ze moet nú bij God en hare Korneel zijn.

ALBE

> Het artistiek temperament is eene ziekte die amateurs aantast.
> Chesterton. ‘Heretics’

De grote droom Roger Lammens

Is er dan niets dat mijn verlangen richten kan:
geen, Droom verhevener dan alle andere
geen waan die me nimmer verlaten kan.
en die mijn vreugde nooit in droefheid zal veranderen?

Mijn God gij hoort de roep van een gemarteld hart
dat bidden wil maar niet meer bidden kan zoals weleer
omdat het zo' veel heeft verloren in ellende en smart
en dat het dacht U nooit meer weer te vinden Heer.

Zo hevig echter steigert mijn verlangen naar een grote Droom!
ik smeek U Heer dat ik in U hem moge vinden
ik ben aan vroeger vrede en groot betrouwen tans niet meer gewoon
vergeef het mij zo ik U niet genoeg beminde.

Vers

Winterbomen in kristalen maannacht
aan bevroren vaart.

Een droom is een grote doch broze macht
die geen ontgocheling spaart.

Werp geen steen in deze broze nacht
dat de droom heel blijve tot de dag klaart.

Terug naar het individualisme!?

Nadat de heer Ernest van der Hallen, zich niet meer tevree kon stellen, met alleenlik slechts zijn redaksioneel adres onder de kunst-en letteren-rubriek van ‘Jong Dietsland’ te laten drukken, heeft hij eindelik een nieuwe uitgave van zijn uiterst belangrijke kunst- en levensbeschouwing in het licht gezonden en ons vrindelik voor vrindelike redakteurs en aanminnige Van de Voorde-aanbidders gescholden.

Deze vrindelike redakteurs, aan wien de redakteur Ernest van der Hallen steeds zo vrindelik en dringend **om kopij heeft verzocht,** kunnen natuurlik niet eens persoonlik denken noch schrijven; wat voor het krities inzicht van deze redakteur natuurlik geen aanbeveling mag worden genoemd.

Breng daar nu de Vlaamse beweging bij te pas en de kerkvervolgingen in China en de bittere krisis in de margarinenijverheid en klaar is kees, nietwaar? Aan wie zouden deze dingen ontgaan? Wie bleven idealisties solidair?

Onze dichters kruipen natuurlik terug in de schelp, wringen watjes in de oren en luisteren naar het suisen van hun dichterlik bloed.

Terug naar de allerindividueelste... enz.

Ik stel mij voor, dat de toekomstige redakteur van de Kunst- en Letterenrubriek aan een zijner medewerkers volgend dringend briefje zenden zal: kunt U mij a.u.b. dadelik een opstel sturen over ‘De tekniek van de West-Europeesche Waterwegen in verband met de Veestapel’

- Quand on veut battre un chien, on trouve toujours un bâton!

Ook Marnix Gijsen, de leider der algemeene rubriek in ‘Opbouwen’ vond gelegenheid in deze algemeene rubriek met koude koffie op het aardappelveld te komen: na te hebben gejammerd over de Vredesaksie heeft deze jonge heer nog een andere reden tot ongerustheid over de toekomst van het jonge Vlaandren. ‘In een lyriese ontboezeming ‘Het Boek in Vlaanderen’ Oriënteering, bladzijde 35, zegt de jongere generasie ons bij monde van de heer P.G. Buckinx, dat zij zich terugtrekt in haar ivoren toren, dat zij met de sosiale problemen van deze tijd niets te maken heeft. Zij heeft genoeg aan het eigen hart. Ik heb lust die heren toe te roepen ‘In Godes naam, blijf (sic) nog wat! De tent van Achilles kan ten slotte wachten. Het kompas, mijne heren en het peillood! asjeblieft.’

Na dit onrustwekkend citaat, wil ik de ongeduldige lezer al dadelik geruststellen: Deze leugenachtige interpretasie van de heer Marnix Gijsen, stelt mijn opstel niet alleenlik in een verkeerd daglicht; zij levert ons daarbij het scherpste bewijs van de oppervlakkigheid, het gemis aan dieper inzicht waarmee hij de handboog der kritiek hanteert.

Deze jonge heer schiet zijn pijltjes verloren in de verte, zelden daalt hij af naar de kern, naar het wezen der kunst zelf.

Het peillood! asjeblief!

Hier volgt nu mijn gewraakte betoog - met losse intermezzo's en publieke tegenstrijdigheden uit het repertorium van de heer Gijsen zelf - waarin de lezer tevergeefs naar de Ivoren Toren en naar het ‘genoeg aan het eigen hart’ zoeken zal.

‘*Poëzie is uiteraard aristokraties. Dat juist is haar aantrekkingskracht, haar geheime luister. Het kwam er, bij onze naoorlogse dichters vooreerst op aan zich te betuigen.*

- Misschien heeft dit ‘aristokraties’ bij de heer Marnix Gijsen een melankolieke klank opgewekt. Wij bedoelen evenwel niet de ‘bourgoisie’ die alleenlik nog het dierlik genoegen van de gemakzucht kent.

‘*Wij, jongeren, hebben niets te bewijzen;*

wij zullen alleenlik uitdrukken, de reaksie, die ons innig-diepste-zelf tegenover de werkelikheid stelt.

Is dit **uitdrukken** voor de heer M. Gijsen niet voldoende? Naar aanleiding van Theun De Vries' 'Westersche Nachten' lazen wij toch 'dat hij de voorkeur geeft aan de verzen waar het gemoed doorbreekt, zonder dat de dichter ons over zijn sosiale ontroering inlicht.

Nee maar! Wij drijven de dingen zover niet door! Daar is een **reaksie** tegenover de **werkelikheid.** Een reaksie van uit de Ivoren Toren, kan de heer Gijsen tegenwerpen.

Kan er evenwel reaksie zijn, zonder dat de werkelikheid hartstochtelik werd doorleefd?

Anderszijds: wij hebben niets te **bewijzen.** Poëzie is geen wijsbegeerte. Men maakt geen verzen naar verstandelik voorschrift.

Ook de verzen van Marnix Gijsen bewijzen niet.

Een overwonnen standpunt, wellicht?

'*Ons levensgevoel is verstild. Wij zijn niet meer zo uitbundig en entoeziast over elk teknies wonder van deze eeuw. Zo is ook onze poëzie verstild en verinnigd. Wij delven weer naar de diepte der ziel en naar de morgenlike, frisse doorzichtigheid van het beeld en het woord.*

- De geest waait waar hij wil, en zooals hij wil.

'*Elk afzonderlik moeten wij zoeken naar onze vorm. Wij geloven in de vormgevende kracht van het rythme, van de beweging, die uit het kontakt van subjekt en objekt rezulteert.*

Wij weten dat het mogelik is, in enkle zin- en klankheldere woorden, het huiverend heimwee van de mensenziel vast te leggen.

Ook het heimwee van een volk naar vrijheid, is een heimwee.

'*Het allerjongste geslacht dat in Vlaanderen aan het woord komt, heeft definitief met de naoorlogse humanitaire stroming afgebroken.*

- Marnix Gijsen kan dit spijtig vinden. Dat is zijn goed recht. In een volgend betoog, zullen wij de zwaarte dezer humanitaire bagage, die, met de lyriese werkelikheid niets heeft te maken, aantonen.

'*Voldaan van de vurige overgave aan leven en gemeenschap, - waar zij niet langer wezenlike leiders konden zijn - keren deze dichters naar de eenzame schuilplaats van verworpenheid terug. Verward door de bandeloosheid van het vrijvers, dat tot literair proza verworden moest, zoeken zij uit deze tijd zelf een nieuwe vorm te boetseren. Zij keren zich af van het vage romantisme, - die artifisiele bloemekes der schoonheid, om te komen tot een kunst die weer de werkelikheid erkent. Het aanvaarden dezer werkelikheid; het aanvaarden dezer tekniek; het zoeken naar nieuwe verrassende waarden; het verstillen van het levenstempo; het verinnigen en het verdiepen van de levensvizie, dit zijn de tekenen, die in de poëzie een niewe Lente en een niew geluid beginnen te verwekken.*

- Vooral deze eerste zinsnede, moest op een ontvankelike snaar een melodramatics geluid teweeg brengen. Dit dus is de Ivoren Toren, mijne heren, waarin deze aristokratiese dichters zich wenschen terug te trekken. Daarom weerleg ik dit liever met de woorden van de heer M. Gysen zelf.

(zie: De Standaard - 28 Augustus 1930.

Plato heeft volkomen gelijk: de dichter behoort niet in de normale gemeenschap. Hij is een negatie van alle orde en autoriteit. Zijn geest beweegt naar wispelturige wetten die ver uitgaan boven de droge mathesis der menschelijke wetgeving en der aanvaarde orde van gedachten. Zooals de comtesse de Noailles het van de vrouw zegt, ‘son coeur puissant a droit à d'infinis détours’. Dat komt omdat de waarde die hij hanteert en die welke door de gemeenschap worden verdedigd, grondig verschillend en onverzoenbaar zijn. Telkens men de twee elementen bijeenbrengt ont-

staat een onding. Het beste bewijs van die onverzoenbaarheid is het classieke voorbeeld van de feestcantate. Heel de literatuur der feestcantaterij is vervelende, grootsprakerige bombast. En toch, wanneer een man-van-de-daad aan den dichter het onderwerp opgeeft dan schieten bliksems poëzie door zijn woorden. Hij zegt: 'Bezing de grootstad, bezing de haven, haar gewoel, haar duistere krachten, haar stuwing die in haar grootschheid aan menschelijke mate en controol ontsnapt, haar titanische beweging, het reuzenwerk van miljoenen menschen'. Wie toeluistert zegt een schietgebed tot de Muzen, die negen lieflijke onvolprezen jonge dames, dat ze den dichter de hand zouden leiden, het onderwerp is zijn talent waardig. Waarom zou de dichter van zijn schamel persoontje spreken? daar is de stad en haar miljoenen inwoners, daar is de haven die het levende beeld der wereld is en daar staan de elevatoren in gesloten gelederen opgesteld, dieren uit de voorhistorie tot mathesis van lijnen verstard.

Helaas, wat de dichter ervan terecht brengt is ellendig, prozaisch, bombast, rijmelarij. 'Graanzuiger' rijmt op het onmogelijke 'betuiger' en 'dok' op 'baaien rok'. Droevig. Juist omdat de waarden verschillen en omdat tusschen de dichter, de beschouwer, de laudator en anderzijds de doener, de beheerder, de verwezenlijker geen andere toestand mogelijk is en gezond dan die van den gewapende vrede. Wie die twee te verzoenen poogt is een Ubermensch of een accrobaat. Ieder lacht met titel van hofpoeët en ieder heeft gelijk, zoowel de actieve naturen als de beschouwers. De kloof tusschen beide is niet te overbruggen. We hebben in Antwerpen een welsprekend, actief burgervader gehad, Jan van Rijswijck: als zijn vijanden hem in één woord wilden kelderen, dan was hun verwijt: 'dien pojeet'. Wij leven dus in twee duidelijk afgelijnde kampen, maar af en toe loopt tusschen beiden een snelle en haastige estafette op en af.

Na dit al te lange citaat, waarmee wij evenwel niet volkomen akkoord kunnen gaan geeft de heer M. Gijsen niet alleenlik Plato - maar ook ons, gelijk.

Wie keerde de rollen om? Reiken de pijltjes niet tot het Ivoren Torentje der aristokraten?

Poëzie is geen wijsbegeerte, heer Marnix Gijsen! Ook geen vredesaksie. Geen enkel dichter echter willen wij weerhouden wijsbegeerte te studeren of aan vredesaksie te doen.

Evengoed als U, staan wij gekeerd tegen de poëzie die genoeg zou hebben aan het eigen hart. Evengoed als U, verwerpen wij de puberteitslyriek die opnieuw als een woekerplant schijnt op te schieten. Wees niet langer ongerust! Er zijn enkle jongere dichters (hoogstens drie-vier op de meer dan vier miljoen Vlamingen) die zich persoonlik trachten te dissiplineren. En daarop komt het ten slotte toch aan, nietwaar?

* * *

Andermaal komt de heer Ernest van der Hallen, - en ditmaal in het Kerstnummer - aandraven met zijn artistiek credo.

En ditmaal schiet de heer van der Hallen roos in het schietkraampje.

Luister:

Waar we hier en elders het vertrekpunt vastlegden en verdedigden dat we het aesthetisch standpunt niet als het eenig einde van het kunstwerk kunnen aanvaarden; dat de ethische statuta nooit mogen geofferd worden aan de schoonheid; dat zich vergist wie meent dat de aesthetika en de moraal noodzakelijk elkaar uitsluiten en

ten slotte dat de levensproblemen in hun huidige aspekten als integraal element van het kunstwerk niet kunnen ge weerd worden - is het duidelik dat de volgende beschouwingen in dit verband moeten begrepen worden’.

Wat 'n kapitale zet, nietwaar? Die huidige aspekten die niet '**kunnen**' geweerd worden -. Waarom dan die herrie?

Nu echter komt de mol in het moestuintje - een moestuintje vol woekerplanten en hoge waterscheuten evenwel:

Het 'volgend' geslacht waarover Bruning het had, heeft in Nederland tot nu toe nog steeds op zich laten wachten, terwijl in Vlaanderen de jongere schrijvers van gedichten steeds opnieuw getuigen van een hopeloze (sic) desorientasie en een fataal (sic) terugzinken in onbelangrijke en onvruchtbare beschouwingen en vaag-erotische lyriek, waarbij ze zich goedkeurend op den schouder laten kloppen door de niet-Katholieke kritiek welke in een terugkeer tot de erotiek de redding ontdekt tegen de inzinking onzer Vlaamsche dichtkunst.

- Nogmaals, heer van der Hallen, waarom toch deze herrie, als dit alles zo 'hopeloos' en 'fataal' is? - Waar is de beweging, de vlam, de hartstochtelike strijd; waar de jongste drift naar groote en levenomvattende daden, waar de honger naar God van dit geslacht? Of is het waar dat dit geslacht er een is dat geen jeugd kende?

Kom, heer van der Hallen, laat uw orgeltje nog eens draaien. Waar zijn deze onbelangrijke en onvruchtbare beschouwingen, waar, deze vaag-erotiese lyriek? '**Waarom**' zijn deze beschouwingen onbelangrijk en onvruchtbaar? En welke dichtkunst verlangt U dan ten slotte? U moet maar zeggen '**hoe**' U het graag hebben wil. Vooruit, wij raken wellicht nog t' akkoord! Maar laat dan a.u.b. die hartstochtelike vaagheden terzijde 'beweging - fataal - vlamgrote daden - hopeloos' noem de dingen bij hun ware naam. Er is al vaagheid genoeg in onze lyriek.

Pieter G. BUCKINX.

> Niets is belangrijk, buiten het lot van de ziel. De literatuur kan slechts de plompste alledaagsheid te boven komen door het feit, dat zij ons uitbeeldt, niet de wereld rondom ons, noch hetgeen op 't netvlies van ons oog wordt weerspiegeld, noch al de onsamenhangende geleerdheid onzer encyclopedieën, maar een zekere toestand, waartoe de menselike geest zich kan opwerken.
> Chesterton. (Introduction to Dickens: Old Curiosity Shop.)

Inzichten in de geschiedenis der bouwkunst

Het getal drie.

Aan drie voorwaarden voldoet de bouwkunst:

Bestaan doet een bouwwerk alleen dan, wanneer zijn materiële vorm verwezenlikt wordt door de werking van een bewuste wil (van een individu of een kollektiviteit,) volgens dezelfde wetten als deze, die de natuur zelf beheersen.

Betekenisvol is het, wanneer het in zijn massa bevat en bewaart een overeenstemming met het absolute, het onkenbare, waarvan de bouwmeester de instinktieve en voorbestemde drager is.

Schoon is het, wanneer het met de geest van zijn tijd tevens het hart en de geest van de kunstenaar bevat, van deze priester van één dag, die de zending heeft in de stenen, gelijk anderen in de gewijde teksten, de Geest en het Woord te verklaren; van deze schepper van één uur, die de dingen het leven niet heeft kunnen schenken, dan door ze het zijne in te storten en die zodoende voor de tijden iets menseliks in het bouwwerk nalaat.

Deze drievoudige voorwaarde van stoffelike stabiliteit, logiese schoonheid en morele betekenis komt overeen met de primordiale drievuldigheid van gewicht, getal en maat.

Deze verdeling der machten in drie wordt door de oudste dogmas beleden en de oudste bouwwerken hebben in hun uiterlike vorm de primitieve stempel er van bewaard. Het prinsiep van één macht in drie soorten heeft de vorm der godsdienstige monumenten bepaald, terwijl het tevens het geloof der volkeren regelde, voorafbeelding van de door God zelf geopenbaarde Waarheid. Al de bouwtypen vloeien uit dit drievoudig prinsiep voort en de bouwkunst zal altijd, onder al de mogelike gedaanteveranderingen, het oorspronkelik kenmerk er van dragen.

Dit drievoudig prinsiep dat de volkeren altijd in symbolen hebben trachten vast te leggen, was de voortlevende herinnering aan de in al haar luister gekende maar verloren Waarheid, die de mens weer wil achterhalen, geholpen door de goddelike Openbaring en ook door de stof en haar wetten. Weerspiegelt het prinsiep der Heilige Drievuldigheid zich niet in de statiese wetten? De drie afmetingen: hoogte, breedte en diepte, de enige die onze geest kan vatten, vormen een volstrekte, fyzieke drieëenheid.

Het tastbaarste bewijs van de kontinuïteit der idee door alle tijden, alle kunsten en wetenschappen heen, wordt ons door de bouwkunst verschaft.

De driedubbele omheining van de Tempel van Salomon zal later, onder de invloed der dogmatiese en sosjale veranderingen, het aanschijn geven aan de drie beuken der kristene katedraal. Tussen deze twee typen ontwikkelt zich langzaam de Griekse tempel, met zijn cella, geflankeerd door twee peristylen. En de kerk, die moreel uit de Tempel van Salomon voortspruit, ontwikkelt zich architektureel uit de heidense tempel. (Men heeft wel eens gezegd dat de kerk een naar binnen gekeerde tempel is, waarin de kolommen van de peristyl de pijlers van de beuken geworden zijn.)

Als het overwinnende kristendom zijn intrede doet in de Romeinse beschaving, gaat het triomfant onder de drievoudige triomfboog der Cesars door, en tien ewen later opent de katedraal, in het midden der steden, drie spitsbogige poorten, vol schaduw, standbeelden en mysterie, langswaar God op de openbare plaats gedragen

wordt, langswaar de menigte binnendringt in het beschermende huis van de Heer:
in het midden het portaal voor de geestelikheid, die Ons Heer of de Relikwieën

draagt, rechts het portaal voor de mannen, links dat voor de vrouwen.

Het graf.

De Egyptenaren waren voorbestemd om de idee van de volmaakte kunst op de wereld te brengen, gelijk het de zending was der Joden de idee van de énige God hoog te houden. Want lang vóor de dogmas der architektuur werden vastgelegd, verscheen de pyramide, als de eenvoudigste bouwkunstige uitdrukking. En is zij niet een der schoonste gebleven? De pyramide is de primitieve tumulus, nauweliks regelmatig gemaakt, maar aldus beoordeeld en verbeterd, - gesyntetizeerd - door de eerste architekt.

De eerste graven werden de eerste tempels en later rijzen de edelste gebouwen der mensheid op over de graven van helden, profeten en heiligen.

De door een sirkelvormige omrastering ingesloten aardhoop, waaronder Achilleus Patrocles liet begraven, vóor de muren van Troje, geeft het aanzijn aan de ronde graven van Mycenen en wordt in later ewen de kolossale rotonde, waaronder Hadriaan rustte, dichtbij de gele Tiber.

Keizerin Helena zal later deze vormen weer in het leven roepen en zal op het Heilig Graf te Jeruzalem een gelijkaardig rond monument doen oprichten; Byzantium zal daarin de gedachte en de steunpunten vinden voor de koepel der Aya Sophia. Een grafzerk, waarin het gebeente van een martelaar rustte, in het diepste der Katakomben van Rome, wordt bedekt met een marmeren tafel voor het celebreren der heilige Mysteriën, en het kristen altaar is gevonden.

Sursum corda.

De houten hut wordt het triomfante Parthenon. De door de Egyptenaren geliefkoosde pyramide-figuur blijft voortbestaan in de helleense tempel; vier duizend jaar later wordt zij herboren in de blije spits van de gotiese toren. Bij een aandachtige studie van het Parthenon heeft men kunnen vaststellen dat al de vertikale konstruksielijnen samenlopen in het toppunt van een ideële pyramide, alsof al de inspanning van de massa langzaam opsteeg naar de gedachte.

Alle architektuur is een sursum corda van de stof. Vanaf de voorhistoriese hut, toen de mens voor het eerst de gevallen boomstam oprichtte, tot en met de fabriekschouw beantwoordt het verheffen en stijgen van de materialen aan een verheerliking van de krachtsinspanning. De toppunten der schoonste gebouwen zijn altijd toppunten van de idee.

Daarom twijfelen wij geen oogenblik aan de aanwezigheid van een symbool in de eenvoudigste kunstwerken, evenmin als aan de noodzakelikheid van de geestdrift tot in de nederigste inspanning van de kunstenaar.

Achter de statiese voorwaarden van alle bouwwerk, zijn schoonheidswetten verborgen, en achter deze wetten schuilen de mysterieuze redens van een wezenlike en hogere betekenis.

De geheime zin der muren, waarlangs mensen geleefd, geweend en gestorven zijn, zouden wij niet begrijpen, indien wij ze naderden met hoogmoed of misprijzen.

Laat ons op de drempel van alle gebouw bewaren de eenvoudige ootmoed der bewondering, die alleen gelovigen en gelukkigen maakt.

Laat ons achter de zwijgende vorm de intensie beschouwen. Laat ons achter de stille muren de wil van een mens of de toestemming van een massa zoeken.

Als wij daarbij nog denken aan al wat de stenen bewaard hebben van de doortocht der mensen door dit leven, dan zullen wij de oude bouwwerken begrijpen als noodzakelike kristallizasies, op zekere ogenblikken der geschiedenis, van voorbijgaande noden en ewige gedachten.

René VERBEECK.

Kronieken

Nederlandse Poëzie

Tien jaren nederlandse poezie. naar aanleiding van 'Prisma' een bloemlezing uit de Nederlandsche Poëzie na 1918. Verzameld en ingeleid door D.A.M. Binnendijk. Uitgave 'De Waelburgh' Blaricum. Prijs: fr. 42.-

Deze bloemlezing werd samengesteld volgens een voorkeur, die een overtuiging inhoudt.

Niet een bepaalde of onbepaalde liefde voor sommige dichters richtte de keuze, doch de liefde voor de poëzie, en de overtuiging dat deze poëzie een bijzondere kracht moet zijn, die scheppend en niets dan scheppend van karakter is.

Derhalve baseert zich de verzameling hier afgedrukte gedichten niet op het aanvaarde bestaan en het geaccepteerde karakter van sommige dichters in dezen tijd, maar zij werd, vaak buiten het karakteristieke van de dichterfiguur om, gekozen uit de, in de laatste jaren verschenen poëzie.

Aldus het begin der inleiding, die de verzamelaar voor deze bloemlezing schreef.

Na dit vogel-pik-spelletje van de heer Binnendijk zal de naïve lezer uitroepen: Eindelik! Een bloemlezing, die volgens een voorkeur, die een overtuiging inhoudt werd samengesteld. Wij krijgen dus een bundel - die een sprekend pleidooi worden moet, - van de naoorlogse ekspressionistiese poëzie! Of neen, van de klare bijriviertjes, die ten slotte toch ook in de zee terecht komen. Ook dit kan een overtuiging inhouden.

Wie echter scherper toeziet, verneemt algauw dat de heer Binnendijk verscheidene achterpoortjes openliet, om eventueel de dichters die hij zonder aarzelen een plaats in het beschermend domein der poëzie durft inruimen, binnen te loodsen.

Want de bloemlezer D.A.M. Binnendijk wil geen gevaarlik verzamelaar worden, hij wil zelfs - als er geen andere motivering meer mogelik blijkt - vaak buiten het karakteristieke van de dichterfiguur om, kiezen, uit de, in de laatste jaren verschenen poëzie. Men kan zich afvragen uit welke noodzaak deze bloemlezing dan ontstaan kon, naast 'Nieuwe Geluiden' van Dirk Coster?

Ook hierop zal de inleider, die ook deze struikelsteen had voorzien, u antwoorden.

'Het feitelike punt van vertrek, het jaar 1918, werd het tweede richtsnoer bij de samenstelling en eischt dus eene motiveering.

Een eerste rechtvaardiging moge zijn: het ontbreken van een anthologie, die zich uitsluitend bepaalt tot de poëzie van dit laatste decennium.

Een tweede, dat deze tien jaren een tijdperk van dichterlijke werkzaamheid zijn gebleven, dat in vele opzichten en juist en vooral in het opzicht van den aard der 'poëzie' verschilt van dat onmiddellijk voor 1918.

(Men vergelijke hier de Inleiding tot de Nieuwe Nederlandsche Dichtkunst van Dirk Coster.)

Wij, Vlamingen, zijn er zo stilaan gewoon geraakt in de Nederlandse literatuur stiefmoederlik te worden behandeld.

Men bedenke maar even de 23 regels die Greshoff en J. Devries in hun lijvige ‘Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde’ aan de moderne Vlaamse dichters voorbehouden. Men herleze maar even dat Wies Moens ons, ‘ondanks de

diep insnijdende beelden, nooit één gaaf, helaer afgetekend gedicht' schonk, en dat de snelle en verbijsterende stijgingen van Marnix Gysen in zijn 'Loflitanie van den H. Fransiskus van Assisië' worden afgewisseld met platheden die belachelik aandoen.

Voeg daarbij de spottende voetnota van Bastiaanse bij het gedicht 'Berceuse' van Paul van Ostayen:

'Wanneer deze slaap lang duurt is alle hoop voor de Vlaamsche poëzie misschien nog met verloren' en u hebt een idee van de wijze waarop men in Nederland de geschiedenis der Vlaamse letterkunde schrijft.

Bij D.A.M. Binnendijk is het niet veel beter gesteld. Ook hier treft ons het totaal gemis aan inzicht in de Vlaamse poëzie.

'De drie verzen van Wies Moens, welke in dit boek zijn afgedrukt bezitten - ondanks zichzelf wellicht - zulk een edele verbeeldingskracht en zulk een toon van verlokkende teederheid, dat het bijna onbegrijpelijk is, hoe langs zulke misleidende wegen het rechte pad der poëzie gevonden werd.

Tegelijk met Wies Moens traden in Vlaanderen Paul van Ostayen en Marnix Gysen op, die beiden verwantschap met hem vertonen.

Van Ostayen ontwikkelde zich van 'plastisch' expressionist vol impressionistische residu's en barokkengloed tot een 'muzikaal' expressionist, wiens theoretische beschouwingen - gelijk op met zijn veranderde poëzie - feitelik aansluiten bij de 'Art Poétique' van Verlaine.

Wij bevelen aan de heer D.A.M. Binnendijk de lezing der jaargangen Ruimte en Pogen aan; ook het verzameld Proza van Paul van Ostayen en gratis de bedenking dat alle zuivere poëzie tenslotte aansluit bij het zuiver Beginsel.

Ook de keuze der gedichten kunnen wij - wat Vlaanderen betreft - niet altijd gelukkig vinden. Ook op dit gebied geeft 'Nieuwe Geluiden' een zuiverder beeld der Zuid-Nederlandse poëzie. Anderzijds vragen wij ons af waarom A. Mussche, Victor Brunclair, Van Sina, Boens e.a. niet zijn vertegenwoordigd, als toch A.W. Grauls in het beschermend domein der poëzie werd opgenomen.

Evenwel verblijdt het ons zeer het streng persoonlike gedicht 'Hypnose' van Gaston Burssens en 'De Avond' van Karel van den Oever hier terug te vinden.

Ondanks de kritiese klemmen der inleiding, biedt deze bloemlezing die zeer keurig werd uitgegeven, toch schoonheid genoeg aan poëzie, om dankbaar te zijn.

En daarop komt het ten slotte in een bloemlezing toch aan: de parels te vissen uit de vele bundels die vaak voorbij worden gezien.

De noord-nederlandse poëzie kreeg een ruim aandeel in de beschermende inleiding van de verzamelaar. Naast de jongeren: Marsman, Slauerhoff, Willem ten Berghe e.a. kregen ook de allerjongsten Van Elro; Theun de Vries; Martin Leopold en Mien Proost gelegenheid zich met scheppend werk te betuigen, zodat deze bloemlezing ten slotte toch een algemeen beeld geeft der jongste Noord-nederlandse dichtkunst.

Al begrijpen wij ook niet al te duidelik, waarom er hier van Victor van Vriesland, die toch uit Verweye's tijdschrift stamt, drie gedichten werden overgenomen waarvan er hoogstens één ons bevredigen kon, toch zal 'Prisma' voor de Vlaming, die zich door de band, de dure Nederlandse dichtbundels niet aanschaffen kan een sierlik en kostbaar bezit zijn.

Pieter. G. BUCKINX.

André Demedts - Jasmijnen (tweede druk) Steenlandt, Kortrijk. 1930.

Kritiek is niet het a priori veroordelen van een werk (soms zonder het geheel gelezen te hebben), is ook niet alleen het opsommen van eventueel-aanwezige zwakheden maar volgens mijn inziens in hoofdzaak het puren van soms onbeholpen uitgedrukte poëzie (dus schoonheid) uit het te bespreken werk. Eén schoon vers, één moment ware poëzie doet mij soms de vele zwakheden van een hele bundel vergeten.

Dit werk 'Jasmijnen' van André Demedts bestaat uit vier onderdelen: de droom der jeugd - het donkere uur - van hart tot hart - jasmijnen (waarvan het vierde deel dat aan de bundel de titel gaf mij het liefst is).

Het werk van Demedts is een entoesiast pleidooi voor een soort kristelik communism. Het is een communie met God en de mensen, zijn broeders.

Sommige dezer verzen voor de mensen groeien tot de hoogte van de liefdeslyriek zo in:

> Wees gij gelukkig
> als ik niet kan
> met mijn schaarse vreugden
> neem wat ik heb,
> en laat mij gaan.
>
> Ik heb zoveel van u verwacht
> maar gij waart armer dan ik misschien,
> in uw ogen schrijnend en zacht
> heb ik uw honger gezien.

met dit schone eindvers:

> .....
> maar één moet zich geven, opdat er één gelukkig zij.

Zouden deze verzen (nu uit hun verband gerukt) niet evengoed aan een vrouw kunnen geschreven zijn?

Er zijn er nog zo. Lees maar:

> .....
> totdat mijn hart heeft geschreid van honger om jou.
> .....
> En 's nachts als boven u en mij dezelfde sterrehemel blinkt
> komt van heel ver de wind
> en legt uw zoen hier op mijn mond.
> .....
> Ik heb u bemind
> gij waart zoo treurig soms
> dat ik er immer leed om had,
> en nu zoveel later
> weet ik niet eens of gij mij ook hebt liefgehad

Ik zou er misschien nog kunnen aanhalen maar ik hoop dat bovenstaande volstaan zal om mijne bewering te staven.

Ik denk dat niemand me zal tegenspreken als ik beweer dat de verzen van Demedts grotendeels en hoofdzakelik gemeenschapsverzen zijn. De verzen VII waaruit: jij waart niets, niemand onder de miljoenen) die dag aan dag over de aarde zwoegen en

vallen, (men kent hun namen niet, het werk gaat voort, één man is dood; het komt er niet aan!) VIII, IX enz. uit ‘de droom der jeugd’ zijn daar om zulks te bewijzen.

De verzen X, XI, XIV, XVI, uit ‘het donkere uur’ hebben de struktuur van de franse katholieke dichter Paul Claudel, terwijl de ‘jasmijnen’ XXVI, XXVII (dat de innigheid heeft van een gebed) XXIX onwillekeurig doen denken aan de ontroerende psalmen van Achilles Mussche.

Uit ‘van hart tot hart’ is volgend deel van vers XX van bijna klassieke schoonheid:

> .....
> Ik kende nooit de dronkenschap van liefdenachten,
> noch vrouwenhanden streelden mijn gelaat;
> mijn ziel voelt de onrust van een woester smachten
> dan liefde die in zonde en wee vergaat.
> Ik vraag veel meer dan dat uw hart kan geven,
> ik werd nog nooit bemind, zoals ik thans van u bemind wil zijn,
> wees als een held die waakt over mijn eenzaam leven
> en als een schreiend kind waarvoor ik goed kan zijn.

Wat ik echter aan Demedts meen te en als een schreiend kind waarvoor ik goed kan zijn.

feit dat hij enkele malen zichzelf herhaalt. Oordeel zelf a.u.b.:

.....
en het is beter als een van ons beiden moet derven
het geluk dat de andere ontmoet,
.....
ik zal u geven wat ik heb,
want kunnen we beiden niet gelukkig wezen,
.....
hoe talloos velen hun hart moesten breken
en aan geluk verzaakten zonder klagen
opdat eenmaal geluk over allen zou staan.....
.....
geluk wordt nooit aan allen gegeven.....
.....
en voor het geluk van zijn ziel wil ik al mijn vreugde en lijden dragen.....
.....

Wat echter geen afbreuk doet aan de gave schoonheid van de bundel.

Een bewijs te meer dat voor de genietbaarheid der verzen pleit is het feit dat een twede druk op een groter getal exemplaren spoedig noodzakelik bleek.

Dit een zeldzaamheid voor een eersteling kon derhalve niet onbesproken worden voorbijgegaan.

André Demedts! Vlaanderen vraagt ons meer!

MAURITS DE DONCKER.

Fr. Rozenbosch. Winterbloemen. Uitgave ‘Lannoo’ Thielt. frs 15.-

Zie, hier hebben wij nu eens de ‘mens’ die al onze sympathie verdient. De mens, die geslagen wordt, doch zijn andere wang aanbiedt. De mens die verraden wordt, doch zijn gebroken leven draagt als zijn roem en blijde onder Gods Licht wandelt.

Maar wat heeft Fr. Rozenbosch uit dit alles tot poëzie uitgepuurd? Deze verzen doen aan als het onbeholpen gestamel van een student, die veel gelezen heeft, die al te vlug gelezen heeft wellicht, en nu ook eens proberen zal een modern gedicht te maken. - Want dat deze dichter een modern dichter is, moet gij toegeven, daar de heer Fr. Rozenbosch, blijkbaar met opzet, de volgende inderdaad zeer moderne uitdrukkingen tussen zij stroeve, harde zinnen te wringen weet: duizelende autovaart - termijn markt - rotatiepersen - essentielach e.a. -

Zo zijn deze verzen dan ook zeer zelden muzikaal en dit schone leven werd voorzeker beter in proza uitgezegd.

Ik heb hier reeds betoogd naar aanleiding van ‘De Duistere Bloei’ van René Verbeeck: Poëzie mag geen manifest zijn, hoe eerlik dit ook uit het hart moge komen, hoe overtuigend dit ook doorvoeld moge zijn; poëzie moet niets dan poëzie zijn, klaar als de klare diepte van het meer en toch zo ondoorgrondelik duister als de diepe bodem van het meer.

En toch heb ik vertrouwen in het talent van Fr. Rozenbosch, omdat in deze verzen een schone menselikheid ten grondslag ligt, die zeker en vast eens haar muzikale vorm vinden zal.

Maar hij zuivere dan zijn taal van de vele wanklanken en de onpoetiese overtolligheden waarin hij thans verstrikt zit; hij lere zelftucht kennen op de weg naar de schoonheid. Dan zal hij misschien zelf erkennen dat verzen als Communiqué en andere geen enkel lyries element aanvoeren en van een totale onmacht getuigen.

Het beste versje dat ik in deze bundel heb aangestipt is wel het volgende; zie Volksmeisje.

Volksmeisje

Stillekens, stillekens, stil,
Grim noch gril;
Blank in zijn rokje,
Rank in zijn rokje,
Sneeuwklokje.
Koud en kil,
Een gaap en een geeuw,
Een buurt vol sneeuw;
Een jong bazinneke,
Winterkoninginneke,
Stillekens, stillekens, stil.

PIETER G. BUCKINX

Boekbesprekingen

Paul Kiroul. Oude Kobus en frikkelstaartje: gevolgd door: De blijde verwachting van Sara Langoor. N^r^ 10 der Sprookjesbibliotheek van Paul Kiroul Uitgave 'Excelsior' Brugge. Prijs: frs. 5.-

Kinderliteratuur van het bovensteschap! Als Paul Kiroul zo voortgaat, mag hij onze Vlaamse jeugd een grote boekerij vormen. Het zal hun een boeiende, leuke, een grote schat zijn. Want we hebben niet veel kinderboeken die echt deugdelik zijn. Maar het zekere wantrouwen, waarmee we dan ook dit boekje begonnen te lezen, verdween stilaan maar zeker naarmate we verder lazen. Zelfs vanaf het begin trof het ons zeer aangenaam. Vlot lief en pittig verteld, in een mooie taal, en pedagogies dan ook best in orde.

Johan de Maegt heeft Paul Kiroul genoemd: de Vlaamse Andersen. We hebben het land aan het oproepen van grote figuren in het kader onzer Vlaamse letterkunde, maar Paul Kiroul schijnt het er toch werkelik op aan te leggen om die naam eens waardig te worden.

Deze sprookjes hebben bij onze kinderen dit voor op die van Grimm, Andersen of Schmidt, dat ze in Vlaanderen en in deze tijd gebeuren, waardoor er dus meer rechtstreekse inwerking mogelik wordt op het kindergemoed langs de verbeelding.

Als een kind, b.v. na het lezen van Frikkelstaartje een lief hondje ontmoet, moet het dat vast in de ogen kijken, om te zien, of het soms ook niet een betoverde prins is.

Het tweede sprookje is een verhaal voor het bulletijn van de bond der talrijke huisgezinnen bij de... konijnen: goede uitwerking verzekerd. Dat is gezegd zonder enige spot, want het leventje van Sara Langoor is tekenend en mooi geschreven, al denken we, dat **kinderen** meer van het eerste zullen houden. Want dat is niet zo mensewijs.

JAN VERCAMMEN.

P. Petrus Baptist De Meyer O.F.M.: Storm rond een meisjeshart. N^{r} 11 1930 der 'Vlaamsche geluiden.' Sint-Markusstraat, 26 Borgerhout. Prijs: frs. 12. - 's jaar.

De 'Vlaamsche Geluiden' willen zijn een maandelikse uitgave van goede en goedkoope volkslektuur. - Benevens kwam er ook reeds werk in voor van o.a. Hilarion Thans, Jozef Simons en Marnix Gysen.

Dit is het verhaal van een meisje, dat naar 't klooster wil, en daarom te strijden

heeft tegen haar thuis, een jongen en een vriendin. Geen diepe psykologie. Alles herleid tot het noodzakelike. Grote trekken. Het lijdt er blijkbaar wat onder, dat het bedoeld is als missionerend werk. De twee hoofdpersonen zijn te eenzijdig getekend. En, mag men afkeer (sic) gevoelen voor een sakrament. Ja werkelik, Alice heeft haar schaduwzijden, al is ze bedoeld als een ideaal. En Katrien heeft niet helemaal ongelijk, als ze wat te zeggen weet op de pensionaatopvoeding der meisjes, al is de geest waarin ze dat neerprent, inderdaad slecht. En dan, we weten, dat Pater Petrus overtuigd is, dat er ook wel goede meisjes in de wereld blijven. Die was er anders maar beroerd aan toe ook!

Pater Petrus kan vertellen. En hij kan schrijven. Maar we lazen liever 'Mijne pastorij' en nog liever 'Zijn eerste Roeping' een autobiografies boek, dat werkelike kwaliteiten heeft.

Pater is een vurig missionaris. Het is er hem vooral om te doen goed te stichten met de pen. En dat doel zal hij hier wel bereikt hebben voor de lezerskring der 'Vlaamsche Geluiden' We zagen hem dan ook graag zijn krachten meten aan een grooter werk, waarin we van nu af reeds heel wat vertrouwen mogen hebben. Goedheil, Pater Petrus.

JAN VERCAMMEN.

Jozef de Cock. Doovenetels. Uitgave 'Steenlandt', Kortrijk. Prijs: frs. 20.-

Jozef de Cock was sedert een hele tijd zowat uit onze literatuur verdwenen. Ik gebruik hier literatuur in de beste zin van het woord, al heeft het misschien een onaangename klank. Hij beweerde graag, dat hij nu te oud was geworden, en dat hij de pen aan de jongeren overgaf. Zo nog in het Jul. Persynnummer van 'Dietsche Warande en Belfort'.

Maar, eerstens, oud worden is helemaal geen beletsel om te schrijven, als men schrijven kan zoals Jozef de Cock. En tweedens, hij zelf zal wel niet zo erg aan dat oud-worden geloven. Het beste bewijs daarvan is, dat hij nog schreef, al plaatste hij dan een pseudoniem of zoiets aan het einde, al was de literatuur de minste van zijn bekommernissen, al waren de netels dan niet altijd zoo doof. Maar hij schreef, en wat hij schreef was zo huppelend van jeugd is zo bloesemend van droom (is droom niet altijd jong?) dat... Och kom, Jozef de Cock heeft gelachen als hij zijn brief naar de 'Dietsche Warande' stuurde.

Maar de stukjes, die hij ons hier aanbiedt, zijn nu alle geschreven 'vóór de wereldmoordpartij voor het zelfbeschikkingsrecht der kleine volkeren (zoals het Vlaamsche)'. Meest in tijdschriften. Er is beweerd, dat die uitgave nu geen zin meer heeft, dat men enkel hier en daar wel voelde dat ze eens (d.i. 20 j. geleden! God, wat willen die mensen toch ontzettend-snel leven, en dus oud worden!) sukses moeten gehad hebben. Mogen we nu even een paar vraagjes stellen? Is, wat 20 jaar geleden schoon was, nu niet meer schoon, objektief beschouwd? En subjektief beschouwd, hebben de mensen van vandaag meer en hogere smaak, dan die van toen?

In ieder geval, het is waar, dat niet alle stukjes uit dit boek voor ons de betekenis hebben, die ze toen hadden. En ook, er zijn zekere woordkoppelingen en genitieven, die we nu liever niet meer zien, al is het, wat die woordkoppelingen aangaat, leerrijk,

eens te beproeven, zonder die, tekenender hetzelfde te zeggen. En dan, het is onrechtvaardig met een paar regels geheel dit boek over eenzelfde kam te scheren. ‘Paardengedachten’ b.v. werd voor een paar jaren toch nog opgenomen in ‘Hooger Leven’ en niet op aanbieden van de schrijver.

Maar ‘Paardengedachten’ verkies ik

nu juist nu niet, al zijn ze heel fijn. Ook niet het heerlik-beschreven ‘Jan Mei’. Ook niet ‘Met Sinte Aldegonde’, dat wel iets heeft van het booze en tere van ‘Van drie Santen’, maar toch maar een schetsje is. Ook nog andere niet. Maar wel ‘Sint Antonius en de Varkens’, ‘Pianogeschiedenis’ en meer nog ‘Mijn recht’ en ‘Grappe-Soo’. Deze twee, die vier, leggen we gerust neven de goede novellen der laatste jaren, en we geven er veel voor kado: expressionistiese en psykorealistiese en... messianistiese.

Dit boek is ten andere geschreven in een taal, die rijk en zuiver is, wat we niet veel ontmoeten. Jozef de Cock kan daarbij niet alleen mooi en juist zien, maar tevens mooi en tekenend-juist weergeven.

Intusschen is het volledig werk van Jozef de Cock al tot een aardig lijstje geworden: we kregen reeds: ‘Uit de Reistesch’ I en II, ‘Verloren Uren’, ‘Ons Leven’, ‘Bloemenhoedjes’, ‘Van drie Santen’, ‘Een Vlaming in de Oorlogsklem’. En deze frisse, soms leuke, altijd prettiglezende ‘Doovenetels’ moeten zich niet schamen in dat gezelschap. - En acht is een nog te klein getal voor Jozef de Cock en... voor het Vlaamse volk, dat ook ‘andere’ netels lust...

De uitgave is, zoals we die van Steenlandt gewoon zijn: schattig!

JAN VERCAMMEN.

Greccio of de Kerstnacht van Sint Franciscus door A.N. Uitgave Liturgisch Volksapostolaat. Abdij Steenbrugge. Abdij Keizersberg Leuven. Uitgeverij Excelsior, Brugge. Prijs: fr. 6.-

Sint Franciscus is een der eersten geweest om het kerstnachtgebeuren op aanschouwelijke manier voor te stellen. Het was dan ook vanwege den schrijver een pieuse daad om juist die phase uit de wordingsgeschiedenis van ons geestelijk tooneel tot een frisch en mooi Franciscusspel om te werken.

Over de historische gronden van het stuk zegt de schrijver in zijn voorwoord: ‘Van 1221 tot 1223 kwam over Franciscus eene groote beproeving: zijne idealistische opvatting van Armoede en Regel leed aanstoot vanwege den meer praktischen zin der Ministers. Franciscus trok zich terug op den Rainerioberg, in de kluis van Fonte Colombo. Daar schreef hij een nieuwen regel, die verdween, en een tweeden, waarmede hij naar Rome toog. Het is wellicht op zijn terugtocht uit Rome dat hij te Greccio, in het Riétidal, Kerstnacht vierde. Den zielestrijd te Fonte Colombo en den vrede te Greccio sluiten we hier onmiddellijk aaneen.

In een eenvoudige en toch rijke taal geschreven, gaat van het stukje een zeer innige bekoring uit. In Giottotrant geïnserneerd, met de gepaste muziekbegeleiding, en gedragen door de liefde en toewijding eener jonge schaar liefhebbers, kan het niet anders of het moet een inslaand succes bereiken.

RIK DELPORT.

Arthur Coussens. P.A. Sheehan, zijn leven en zijn werken. 204 blz. - Excelsior, Brugge. Prijs: fr. 6.-

Aan belangstelling voor Ierland ontbreekt het hier in onze lage landen niet. We moeten maar verwijzen naar het werk van Pater Callewaert, O'Flanders, J. Vermeulen, Coussens e.a. om dit te bewijzen. Als verklaring van dit verschijnsel liggen alvast een paar redenen bij de hand; meermalen ook worden in deze studie Vlaanderen en Ierland samen vermeld.

Dat deze belangstelling er een figuur bijhaalt als father Patrick-Augustin Sheehan (1852-1913) is geen wonder, omdat de figuur van dezen priester, beter dan wie ook, ons nader brengt tot het Iersche volk waar ‘de priester over 't algemeen, sedert eeuwen en nog, als het middenpunt van het leven in den ruimsten zin’ mag beschouwd worden.

Vooraf weze terloops vermeld, dat Sheehan evenals de kapelaan van het afgelegen Alveringhem, een kenner is van St

Augustinus' werk en de Augustinus literatuur.

Het doel dezer studie is: ‘de talrijke bewonderaars, die Sheehan ook in Vlaanderen en Holland telt, beter bekend te maken met diens leven en werken’. (cfr. Vooraf). Dit doel wordt bereikt; maar toch moet er een voorbehoud gemaakt worden tegen dit zelfde ‘Vooraf’ waarin gezegd wordt dat van ‘Sheehan's leven alhier nagenoeg niets is geweten’. Coussens zelf erkent toch de gedeeltelijk autobiografische waarde van zijn werken, ja, hij maakt er, bij de samenstelling van zijn levensschets een dankbaar gebruik van. Het moge ons nu verheugen dat sinds de verschijning van dit boek, zijn wensch tot vertaling van sommige werken in vervulling is gegaan. (Hij zelf heeft hier trouwens flink aan mee geholpen.)

Deze verdienstelijke studie leert ons Sheehan kennen als:

en knap waarnemer in zijn onderwijs, met priesterfiguren;

een boeiend tendenz-schrijver, ‘die niet preekerig aandoet maar wel en meestal handig een vooropgezette thesis uitwerkt’;

een man van zijn tijd vermits aan tijdsvragen, als: wantoestanden in 't onderwijs, agrarisch- en emigratievraagstuk, vrijheidsstrijd, opkomst van socialisme ruime aandacht wordt geschonken;

een belezen en veelzijdig essayist;

een fijn en cerebraal dichter;

een innemende persoon in zijn schouwend proza.

Leven en werken zijn in mekaar gewerkt. Uit dit leven onthouden we, dat Sheehan tamelijk jong zijn ouders verloor. ‘Hij was een Gezelle-natuur,’ uitteraard weemoedig, natuurminnaar, geheel aan zijn volk, wars van luidruchtigheid, liefdadig.

Van zijn werken wordt de inhoud opgegeven, brokken aangehaald, aardige bijzonderheden nopens de publicatie en de crtiek medegedeeld. Spijtig genoeg ligt de bibliografie over voetnota's verspreid; een omstandige lijst der bibliografie en der Nederlandsche vertaling ware een alleszins gewenschte aanvulling.

Met voldoening zien we Coussens, Sheehan situeeren, nu eens in de Iersche letterkunde (Lisheen), dan weer in de godsdienstige (Mariae Corona) en ook in de Europeesche (The graves at Kilmorna, Poems, My new curate).

De lezing van dit boek prikkelt tot verdere kennismaking met Sheehan en Ierland.

PAUL VEULEMANS.

Anton van der Weyden. Hekeldichten. Uitgave ‘Regenboog’; Antwerpen. Prijs: frs. 15.-

Deze satyren van Anton van der Weyden, waarin deze, blijkbaar nog zeer jonge auteur, op jazz rythmiek de moderne beschaving tracht te hekelen en ook een paar malen de verstekniek van Gysen en Van Ostayen ridikulizeert, getuigen wel eens van een gematigde geestigheid, maar zijn doorgaans, als poëzie, totaal mislukt.

‘Regenboog’ bezorgde een al te sierlike uitgave van deze versjes die hoogstens in een satyriek weekblad op hun plaats zouden zijn.

K.v.C.

Ingekomen boeken.

‘HEKELDICHTEN’ door Anton van der Weyden. - Uitg. Regenboog. Antwerpen, frs. 15.-
‘DE GIERIGAARD’ door Gaston Martens. Uitg. Jos. Janssens. Antwerpen. frs. 14.-
‘POESKEN’ door J. Ballings. Uitg. Jos. Janssens. Antwerpen. frs. 13.-
Rudolf Lonnes: NIEDERLAND. - 15 junge Flämische und Holländische autoren. Deutscher Brücke-Verlag, Duisburg.
BALANS. - Algemeen Jaarboek der Nederlandsche kunsten. Uitgave ‘De Sikkel’ Antwerpen, prijs gen. 73,50 fr. geb. 88,50 fr.

[De Tijdstroom 1931 nr. 6]

Le clown Mélodieux P.G. Buckinx

Voor Edgar Tijdgat.

Zo arm en zo rampzalig is wel geen
in 't rode cirkus van dees zwarte nacht
daar in die blauwe schelpen van zijn ogen branden
de witte lichten van zijn lange vingeren.

En vloeien dan die vingren even melodieus
langs 't spitse speeltuig aan zijn moede mond,
dan trilt zo winterlik zijn moede mond
dat aan zijn winterlike vingeren ook het speeltuig trilt.

Want zo de slanke dans van Salomé:
de smalle heuplijn die aan d'aard verglijdt
in zoveel cirkels licht
in zoveel sprankels vuur
en in de schaduwval zo zilvrig zacht
of uit dit lichte lichaam plots een vlam sloeg.

In 't rode cirkus van dees zwarte nacht
beeft in die blauwe schelpen van zijn ogen
de witte lichtlijn van zijn zoetste droom
dan trilt wel melodieus die eendelike wijs
zo eendelik - zo wijs
dat plots miljoenen monden lachen huilen
waanzinnig beuken aan de cirkuswanden

Dan vlucht hij weg, rampzalig als geen een
en bergt zijn aangezicht in 't sidderen van zijn smalle handen
daar niemand hem nog zien zou
nooit meer zien zou.

Nocturno

(Fragment uit een nog onuitgegeven roman: **Het brandende braambosch)**

Eindelijk was Walter op zijn kamer. Nog hing de heete walm van de kroeg tegen zijn wangen, en raasde het lawaai als verre ketelmuziek drenzerig in zijn oor, maar hier was het stil, een zachte, roerlooze stilte, die u omhulde vol liefde, om te zoenen van innige goedheid. Wat deed het deugd, en hoe kwam het over zijn ziel gevleugd, als een zoete wolk, wonnig en plezierig van geluk.

Stilte, mijn stilte, nu herken ik u! Wat zijt ge lang weg gebleven, ik heb u zoo lang moeten ontberen, mijn stilte, en mijn ziel had toch zoo'n dorst naar u: O stilte, ik wou dat ik u weer minnen kon, lijk vroeger; ik zat zoo gaarne in uw koele schaduw; gij waart zoo mooi, zoo vol sprookjesdroom, zoo vol heerlijke muziek, mijn stilte, ik had u zoo lief.

Wat in de stilte zingt, het is zoo fijn, zoo broos: men zou het niet gelooven, men begrijpt het niet, het is louter ziel en muziek.

Wat in de stilte zingt, het is 'n wondere bloei van leliën en tulpen, het is als een purperen vool rond den weemoed van je hart, het is zoo teer en zoo innig dat ik én leven én wereld én al vergeet, en opga in extase...

Wat in de stilte zingt, het is de ongerepte droom van een vijver, het is het irradieeren van libellenvleugels, het is, in wondere zomernachten, de roep der liefde, met den wensch nooit meer te ontwaken uit de witte, witte mijmering...

Langzaam was Walter het venster genaderd. Buiten lag de nachtstad, in een wirwar van zwarte huizenblokken, met hier en daar de gele lichtvlek van een raam. Ergens sloeg een torenklok haar zwaren slag, elders werd een tweede wakker en bonsde de slagen na. Een vage dommeling grolde in de verte, maar dichtbij was alles nacht en donker gespook.

- Zouden er sterren zijn?

Walter keek op, maar de nacht was toe als een zwarte tunnel.

Toch vond hij een stipje, en nog een, en nog een, heel zwakjes en ver...

Sterren, heilige sterren, wat zijt ge mooi!

Gij zijt het allermooiste, dat ooit een mensch genieten kan...

Het allermooiste...

- Krekeltje, weet ge wat het allermooiste is?

Dat vroeg ik u eens, Annie-Krekeltje. Het was lentenacht, met een heerlijken sterrenhemel boven ons. De boomen, als witte reuzen-boeketten wierookten in den lauwen nacht. Ergens, in de bosschen, jubelden nachtegalen hun liefde uit. Heel de wereld leek een wijde, geurende wonnetuin. Weet ge nog, Krekeltje? De lucht hing stil en zoel: insekten zoemden; seringen geurden. Ik geloof dat wij in den hemel waren toen, Krekeltje:

- Weet ge wat het allermooiste is, dat een mensch beleven kan?

En gij, met uw vreugde-lippen:

- Zoo'n witte bloeseming over de wereld.
- Nee, Krekeltje, dat is het allermooiste niet.
- Zoo'n sterrennacht, op zee?
- Nee, ook dat niet.
- Twee reine, diepe kinderoogjes?

- Nee.
- De Negende Simfonie?
- Nee, nee.
- Een schilderij, die uw hart van emotie doet stilstaan?
- Nee, Krekeltje, nee! Het allermooiste ter wereld, dat is: zoo te mogen kijken in twee blauwe oogen, lijk ik nu doe, zoo

te mogen vergaan in de wonne van uw mooie oogen, Krekeltje, niet meer te weten dat de wereld nog bestaat, niet meer te weten dat men nog leeft... niets dan uw oogen...

Waar zijn uw oogen nu, Annie? Waar zijn uw oogen? Ik moet uw oogen zien, uw zalige oogen! Ze zijn diep als de zee; ze zijn twee wondere sterren, ze zijn een wereld, een poëem van schoonheid! Als ik uw oogen zie, dan denk ik aan de lente vol zon en witten bloei; dan denk ik aan tulpen en madeliefjes en rozen; als ik uw oogen zie, dan denk ik aan paradijzen, waar zwanen drijven op droomstille vijvers; dan denk ik aan de rilde lelie-vrouwen van Rossetti; dan denk ik aan muziek; dan denk ik aan den hemel en aan God... Annie, waar zijt ge?...

Opeens merkte Walter de ongezellige klamheid van de kamer. Het was er koud, troosteloos. Net als het leven, dacht hij; het was maar best, daar niet over te tobben en zich te bed te leggen. Langzaam ontkleedde hij zich terwijl zijn gedachten alweer op weg waren, lijk jachtige honden die geen rust hebben.

Stil liggen, heel stil. Daar roert niets. Daar leeft niets. Zoo maar liggen en luisteren naar iets dat er niet is, naar iets dat komen gaat, dat men vermoedt in het donker... Wegzinken, in soezeling...

Krekeltje, hebt ge nog gedroogde madeliefjes in 'n doos?... Weet ge nog, dien ochtend vol mooie sneeuwwirreling? We stonden samen aan het venster; de verten lagen verneveld... Weet ge nog, dien treinrit, door de voorbijflitsende velden? En die maannacht-glorie, waar Chopin verklonk? Houdt ge nog van kunst en muziek? Van zachtheid en bloemen? Zet ge nog rozen en tulpen in blinkende vazen, sering en narcis en mimosa?... O, zet mimosa voor uw venster, opdat ik zien zou dat ge me nog liefhebt!

Weet ge dat nog, Annie, of zijt ge alles vergeten? Denkt ge nog ooit daaraan?... Ligt ge nu ook zoo stilletjes aan mij te peinzen?...

Ach, een doemenis was het, een eeuwige kwelling, een sarren zonder einde. Liefde? Bah, wie gelooft nog daarin, buiten enkele dwazen die men dichters noemt! Alles is relatief, ook dat!

Walter voelde een vreemde verschrikking zijn adem beklemmen. 't Was of hij wegduizelde in het grondelooze niet. Zijn zenuwen trilden, kriewelden tot in zijn vingertoppen; een ondragelijke spanning deed zijn bloed gonzen. ‘Relatief, relatief!’ jankte het in hem, ‘Raadsel, dood...’ Gek, hoe ijl dat kan zijn in uw hoofd, niets meer, geen beelden, geen gedachten, niets dan donkere schaduwen en angstgegons.

Het was in zijn hart als het gillen van treinen in den nacht; het was een pijngejammer van gekwetste honden... Wat is het leven een ellendige warboel! IJdelheid is alles. De grootste waarheid kwam van dat krankzinnig genie, dat het ‘Vanitas Vanitatum’ uitkreesch over de wereld:

- Nee, rukte Walter zich los, niet meer denken; alleen maar liggen, stil liggen en trachten te slapen.

Langzaam voelde hij de behaaglijkheid en de soezeling hem doordringen; een gevoel van rust zeeg over hem neer, zijn zenuwen ontspanden. Het is maar goed, dacht hij, dat de menschen na hun dag-getob eindelijk ter rust mogen gaan. Toen hij nog klein was, kwam moeder hem telkens toedekken, warm en zacht; eerst moest hij zijn dankgebedje zeggen: ‘Danke, Jezeke, Lieve Heerke, zoete Minneke, maak van ons Walleke 'n wijs kindeke...’ Dan kreeg hij een kruiske en een kus; dat was heerlijk, dan sliep hij zich een paar rozenwangen van genot.

Kom, niet denken daaraan, niet denken... Nu maar slapen, wegglijden, wegdoezelen in sluimer...

Wonder, al wat u zoo tusschen waak en slaap door het hoofd gaat! Wel het mooiste moment van den dag, die halve slui-

mering waar alles voorbij trekt in halve tinten en zachte fluistering; het is zoo broos, zoo teer, men kan er naar luisteren met kinderlijk plezier... Spijtig dat men al die fijne stemmingen niet noteeren kan, zoo seffens in 't donker, terwijl ze opkomen en uitsterven... Als ge wacht tot 's anderdaags is het glanzende er af, lijk bij vlinders de poeierglans van hun vlekken, bij 't vastnemen, verdwijnt...

Plots moest hij denken aan zijn Collegetijd. Wat was dat ver! Waar zouden zijn makkers van toen gebleven zijn? Wààr, dat kliekje enthousiasten, dat vol illuzie de toekomst tegemoet ging, met een geestdrift om heel de wereld te veroveren? Uiteen, ieder zijn weg; dolend als hij, door de lamme, hartelooze wereld? Misschien waren er al van dood; dood en vergeten? De menschen vergeten zoo licht.

Waar zijt ge heen, gij daar met uw bril en uw eerlijk open gezicht? Gij vol spattend vuur, vol borrelend leven, die u te eng voeldet tusschen de hooge stadsmuren, te suf in 't stof van vermolmde, doode talen, die snaktet naar bosch en beemd en zon en joelenden wind!

En gij, simpele van de hei, mooie vriend van mijn hart, droomt ge nog van bloemen en pepels, houdt ge nog van botaniseeren, van insekten opzetten, van waarheid en schoonheid? Deunt ge nog, vol geestdrift en ontroering, verzen van Dante of Heine? Dicht ge lijk vroeger u-zelf nog toekomstbeelden voor, die nooit verwezenlijkt werden? Weet ge nog, hoeveel plannen we samen bespraken, hoeveel boeken we zouden schrijven, hoeveel tijdschriften we in verbeelding oprichtten; we zouden zijn opstandelingen van schoonheid, we zouden de wereld overwinnen door schoonheid en kunst; - en hoeveel schoonheid hebben wij zelf sindsdien niet verloren uit ons hart!... Weet ge dat alles nog, droomt ge nog, leeft ge nog, zijt ge nog Bohémien, heerlijk en groot, of zijt gij nu ook een man van de kudde, vergruisd onder den mokerslag van het leven, vertrapt onder de hoeven van het Beest, hoop en illuzie kapot, met het klare besef dat alles 'n groote verdomde leugen is, en dat achter al die kleurige schermen de hopelooze naaktheid van witte muren grijnst?...

En gij, fijne aristokraat, met uw witte handen en uw krullende lokken, met uw geraffineerden dekadenten-kop, bleeke Oscar-Wilde-figuur, met uw geurige zijden zakdoekjes die heel uw ziekelijke verfijndheid lieten uitkomen; gij hebt zeker geen zorgen, geen sarrende zorgen; gij huilt zeker nooit van wanhoop en zielewee, gij geluksvogel die geen hart bezit! Ik geloof gij vondt het middel om het leven klein te krijgen: gij zijt rijk en geniet, geniet. Ik zag u eens in auto voorbijsnorren met twee lichtekooien in uw armen. Gij hebt geld, natuurlijk! Géld, dat is de meester! Men kan er zelfs liefde voor koopen!

En gij daar, mooie dandy, moet ik u ook nog groeten, dilletant van 't leven, met uw rilde, doorschijnende meisjeshanden, uw blinkende laquéschoentjes, uw fatterige flirt-maniertjes! Zijt ge nu misschien de lieveling der vrouwen, pronkt op soiree's, onder al die ‘achtenswaarde lui’, doet aan weddingen en kansspelen, hebt heimelijke minnespelletjes en wat weet ik? Of heeft ook u het monster beetgepakt? (Hoe snel dat soms komen kan!) Is ook voor u het mooie spelletje al uit, hebt ge al uw kansen bij 't levensspel verloren, is de roulette van het lot u even ongunstig geweest, is dat nijdige bolletje, dat daar danst op het schijverend wieltje, ook uw geluksnummer voorbijgejoept? ‘Faites vos jeux’ roept de bankier, maar ge hebt geen rooie duit meer, ‘Rien ne va plus!’ laat anderen de kans!... - Satan, sakkersche kerel, hoe meesterlijk speelt ge bankier bij de roulette van het leven! Hoe weet ge alles naar u toe te halen, al dat mooie rinkelende geld, hoe verstaat ge de kunst die dwaze illuziemenschjes

te plunderen, te verpletteren, tot ze zich van wanhoop een kogel door de hersens jagen...

Satan, leelijke grinniker... griezelige spotter...

..Onmerkbaar dommelde Walter in sluimer weg; soezeling gonsde door zijn hoofd, en alles werd donzig en zacht. Vreemde gestalten bewogen door zijn geest, vage Rodin-beelden, half uit de materie opduikend, zich wringend met droeve gebaren onder de plettering van het noodlot, grijze schimmen rijzend en zinkend in de nevels van het vormeloos-ongekende. Beelden uit boeken die hij eens schrijven zou. Spoken van pijn; zwarte gedaanten, in langen, zwijgenden stoet.

Hij voelde zich wee worden. Daar hing in zijn ziel iets als de klank van een oud, oud liedje dat maar niet weggaan wou; iets als de klank van zijn vroegste jeugd, wat zon en zoete geuren van hij wist niet wat, vaag en roerend om zachtjes te gaan weenen van heimwee...

Stil nu, stil. Niets meer weten. Uw hart vergeten. Uw adem niet roeren. Zoo niets dan uw oogen dicht doen en droomen... droomen... Wat zijt ge mooi, mijn droomen! Als Boeddhatempels zijt ge, als pagoden, reusachtig opgestapeld met torens en koepels, maar fijn geciseleerd in een weelde van beelden en arabesken, tot een wonder van licht en glans... Als mausoleën zijt ge, nooit door menschenhanden gemaakt, etherisch en ijl, een witte droom oprijzend in den blauwen sprookjestoover van Indische manenachten... Louksor en Thebe in heel hun glorieuze pracht, met hun schittering van paleizen en minarets vol manelicht en sterrenvreugd...

Droomen, als vuurtorens zijt ge, bliksemend in den nacht. Als regenbogen, stralend tegen wolkengrauwe lucht. Als lotussen op blauwe vijvers... Muziek hangt om ieder beeld; danseressen wuiven hun luchtige gracie, wiegen lijk witte bloemen... Muziek... alles muziek... Als het ruischen van witte vleugels is alles, als het aaien van een adem, als het schuiven van zachte voolen over mijn peinzend hoofd; iets héél zoets zingt er in, lijzig als een sluimerliedje in sourdine gemurmeld... zacht als het streelen van onzichtbare handen, als het beroeren van wonnige liefdelippen... ik weet niet wat er over mijn oogen zweeft... ik voel iets heengaan uit mijn ziel... zacht, zacht wordt alles... eindeloos zacht...

Annie, wat ben je zoet... Je oogen... het àllermooiste... om te zoenen...

Ik weet niet meer... ik weet niet... niets...

- En over zijn moede lichaam vleugde lijzekens de ijlte van vergetelheid en slaap...

ROBERT VAN PASSEN.

> ‘De geschiedenis der Joden sluit de geschiedenis van het menselik geslacht af, zoals een dam de stroom afsluit; om het peil ervan te verhogen. Voor ewig zijn ze onbeweeglik en er met min of meer geraas over heen trappelen, zonder enige hoop hen te verpletteren, is alles wat men kan doen.’
> Leon Bloy. - ‘Het heil door de Joden’.

Monnik Jan Vercammen

Zijn handen bloeien in de kloostertuin,
zijn ogen dragen avondzon,
zijn gang is rustig als een winterduin
hoewel de zee nooit zwijgen kon.

Hij wil met aarzelende vespersalmen
zijn luid' herinnering toedekken voor de nacht,
de nacht-in-hem, die maar alleen kan talmen
en in de schaduw van de beukenlaan zich te herkennen tracht.

Hij voelt de rust alleen als rusteloos verlangen,
in slaap keert hij zijn ogen naar hetzelfde klaar gelaat,
dat ook naast hem doolt door de kloostergangen
en nog langs iedere avond mee de nacht ingaat.

De bleke lippen roepen God op tot getuige!
Vergeefs dat hij bij ieder woord zijn pen begeven doet
tot breken: in zijn bevende hand wil zij maar buigen
wijl zij gehoorzaam is, en hij nu schrijven moet. - Moet.

Over Wies Moens

I

Om volledig deze dichter en de andere modernen ook te kunnen begrijpen, is het nodig zich in de tijd in te denken, die zij beleefden toen hun letterkundige bedrijvigheid een aanvang nam. In die naoorlogse jaren was een diepe verwarring door gedrongen niet alleenlik tot het geestesleven der intellektuelen, maar tot het leven der ganse gemeenschap zelf. Allerwegen ontstond de zekerheid, dat een oude wereld aan 't verzinken was, die oude wereld die de mensheid eeuwen lang verdeeld had over een klein getal genieters en een grote massa uitgebuiten; die eeuwen lang het recht tot die grenzeloze ikzucht had verdedigd, om eindelik millioenen mensen in hun dood te drijven, om redenen en tot een doel, dat deze slachtoffers niet kenden, en ware 't wel het geval geweest, hartstochtelik zouden verworpen hebben. Kortom, het scheen dat de materiälistiese orde voorgoed zou worden gebroken. Diepgaande hervormingen gaan echter niet door, zonder een algemene ontreddering te veroorzaken. Dit komt groteliks doordien de sloping van het oude wel gemeenzaam geschieden kan, maar over het nieuwe dat te bouwen is, het betere, het schonere, dat in de lucht hangt als een voorbode van de komende lente, zijn de hoofden, en de harten verdeeld. Onzinnig zou het wezen het geschikte ogenblik te laten verglijden, en dit legt de haast uit en het trappelend ongeduld waarmede het nieuwe wordt aanroepen. Veel meer aanroepen in grote woorden - weliswaar hevig en gedragen door een machtig gevoel - dan door kleine volhoudende daden verduldig opgebouwd.

Niemand wist wat die nieuwe orde wezen zou. Eén zekerheid bleef onaantastbaar: zij zou idealistieser zijn; zij zou maatschappelike gelijkheid, rechtvaardigheid en verzoening brengen, zij zou de broederschap onder de volkeren tot werkelikheid maken, zij zou eindelik en vooral, de mens weer erkennen in zijn wezenlike betekenis: zij zou de orde in liefde worden. Het is hier niet de plaats om de tastbare uitkomsten van dit streven aan te halen, noch de ontwikkeling van dit streven te verklaren. Alleen moet ik er nadrukkelik op wijzen dat in die beweging, elk lid der gemeenschap zijn plicht en zijn werk te doen zou hebben gehad. Ook de dichter, wie de roeping wachtte een richter te zijn en een profeet. De poëzie zou uit haar vooroorlogse zelfverafgoding worden gerukt, om simpele dienares te worden van het gemeenschappelik ideaal.

Bij dit algemeen westers-europese, kwam voor Vlaanderen nog een biezondere eigenlandse toestand. Voor ons Volk bleef immers het recht te winnen, dat het op staatkundig gebied bleef ontzegd. En met dit recht, de volledige ontplooiing van al zijn mogelikheden van elke aard. Beslissend voor dit streven was de vergelijking met de buitenlandse toestanden, het vertrouwd geraken der jonge Vlamingen met de internationale bewegingen en het woelige moderne leven. Het naoorlogse Vlaanderen werd uit zijn landelike rust en onverschilligheid gerukt, de atmosfeer werd verruimd en nieuwe uitzichten van het leven werden langs het buitenland om, hier ook ontdekt: de stad met haar koortsige bedrijvigheid, de techniek met haar schier onbeperkte mogelikheden, de beweging van het ganse levensritme dat duizendvoud versneld bleek te zijn.

Uit die bodem groeide de zogenoemde moderne dichtkunst. Het hoeft niet te verwonderen dat zij radikaal met de vooroorlogse te breken trachtte. Deze was immers het produkt van een andere tijd geweest

van een andere orde, en zonder waarde voor de nieuwe mens. Aanvankelik werd niet ingezien dat die vernieuwing ten slotte niet anders bracht dan een terugkeer, een reaksie van het algemeen en eeuwig menselike tegen het engpersoonlike en de eigentijdse verstarring van een gauw te vergeten geslacht kunstmakers.

Het doel waartoe de nieuwe kunst te dienen had, bepaalde ook haar inhoud. Zij werd een profetie en een verdediging. Het gevoel stroomde oeverloos los, en onder deze stortvloed bezweek de prosodie, de vormgeving die jaren lang het leven van de ziel verworgd had of onmogelik gemaakt. Dat dit verbreken later zelf als een vormgeving werd aanzien en langs verstandelike weg in die richting proeven werden genomen is zo gemakkelik te begrijpen en te vergeven. Korte tijd na de eerste tomeloze uitstorting eiste het intellekt zijn rechten terug, en van rhetories door wijdlopigheid en overvloed aan niet geziene beelden, werd de poëzie bij sommigen een dode vrucht door verstarring en verstandelikheid.

Ondertussen kwam de overtuiging dat het nieuwe niet met één slag zou ontstaan, en het geweldige bruisende van de aanvang, trok tot meer bezinking samen. De oude wereld leefde voort, al bleven olievlekken zich uitbreiden, al blijft de jonge geest voort arbeiden en doordrijven zonder veel te hebben bereikt tot hiertoe. En voor wat Vlaanderen aangaat, de mogelikheid op een spoedige gewelddadige bevrijding werd steeds geringer, het bleek al klaarder dat elke omvorming het werk van vele jaren, en misschien geslachten zou vragen.

Met het verdwijnen der onmiddelik te voorziene uitslagen, verdween ook uit de letterkunde, de strekking met dit streven begaan. Het werd duidelik dat de schoonheid niet te stuwen heeft, alleen te **zijn**. Een bezit, een ontroering en voldoening van het schoonheidsverlangen der gemeenschap. De erkenning dezer waarheid, die enigszins met een begrenzing gelijk staat, verwekte echter een afkeer voor de kunst bij sommige werkdadige persoonlikheden, die haar stilaan als een luxe gingen beschouwen en liever hun krachten vrij hielden voor een rechtstreekser en hun inziens noodzakeliker werk op staatkundig en maatschappelik gebied. Wij hebben die overtuiging niet te veroordelen, wij kunnen alleen betreuren dat aldus schatten verloren gaan voor het kultuurbezit van ons volk, maar anderzijds is het ook waar, dat die kultuur voor Vlaanderen nog in haar grote delen moet worden gewonnen en de toestanden nog dienen verkregen waarin haar algehele ontplooiïng mogelik is.

Een kind van die tijd is Wies Moens, gevoed met de gedachten, ontroerd door het gevoel, begeesterd door de dromen van die jaren, - een strijder door zijn krities werk, een getuiger van het leven, een richter voor de toekomst door zijn scheppend proza en zijn poëzie.

II

Dit krities en essayisties werk is tot hiertoe nog niet gebundeld verschenen en blijft in verschillende Zuid- en Noordnederlandse tijdschriften te zoeken. Meestendeels bestaat het uit uitgebreide boekbesprekingen, enkele malen gaat het dieper en tracht de schrijver het wezen der moderne poëzie te onthullen en een overzicht van haar ontstaan en ontwikkeling te geven. Zijn belangstelling bleef echter niet tot de letterkunde beperkt, ook over plastiese kunst valt meer dan een opstel aan te wijzen.

Wat dit werk kenmerkt is vooral de gloed waarmede het werd geschreven. De kritiek van Moens is meer lyries dan beredeneerd, meer hart dan hersens, meer synthèse dan ontleding. Zij is nooit kleinerend in haar afwijzen, nooit spottend in haar breken; het streven naar broederlikheid en het gebod der naastenliefde bleef haar geen ijdel woord.

Wat de moderne poëzie in wezen met de meeste vooroorlogse deed verschillen was volgens Wies Moens de nieuwe inhoud eerstens, die boven ‘het kleine bekrompen ik-leven van den dichter van hart en smart was uitgegroeid’ om tot uitdrukking te brengen de algemeen-menselike gevoelens van de tijd. En benevens dat noemde hij nieuw: de dynamiek van het ritme, de onmiddelikheid van weergave en de waarachtigheid van het bezielende leven, de intensiteit van het gevoel, de evolutie van melodie tot symfonie in zake muziekaliteit en het terug in eer stellen van het beeld als plastiese waarde. Het scheen hem onvermijdelik dat bovenstaande eigenschappen zich niet konden verenigen met de prosodiese versvorm, die als een erfdeel der renaissance werd veroordeeld. Hartstochtelik heeft Moens herhaalde malen het goede recht van het vrije vers verdedigd en zijn overtuiging dat uit het streven en de arbeid der modernen een nieuwe klassiek zou zijn ontstaan. Hij rekent de dichter, de katholieke vooral, als een middelaar, als een die door zijn kunst de gemeenschap het geestelike brood zou breken. Dat dit doel zich aan de schoonheid wreken kan, heeft hij gelukkiglik ingezien en daarom heeft hij als voorwaarde gesteld dat die schoonheid niet groeien mag uit een verstandsovertuiging alleen, noch geschapen worden door de onverzettelike wil, maar dat ook het hart ‘die rode nachtegaal’ het ethiese en sociale middelaarschap doorvoeld moet hebben - de ganse mens moet hebben beleefd.

Wies Moens heeft in de moderne kunst het katholieke standpunt schitterend verdedigd. Maar als ik hier iets aanmerken mag, dan dit éne: dat de moderne kunst die zich ontwikkelde tegen dezelfde achtergrond als de romantiese honderd jaar geleden, ten slotte geen ander motieven bezat, geen ander droom nastreefde dan de eeuwig-menselike, die zich ook in de romantiek te verwezenliken zocht en dat het nieuwe niet anders betekende dan een vernieuwing met oude en toch altijd jonge waarden. Het doorbreken van het gevoel wederom, de hevigheid en de hartstocht van een aanzet, het herontwaken van de wezenlike westerse mens die alle verstarring breken wou en zich terug oprichtte naar de sterren en God, en zich terug oprichtte om de waan te verkondigen van het toekomstige paradijs, dan, als wij toch allen weten bannelingen uit dat vaderland te zijn. In de moderne kunst onthulde de faustiese ziel haar eeuwenlang streven naar de daad nogeens opnieuw. Eigentijds was alleen het bijkomstige en vergankelike in haar.

III

Als scheppend proza verschenen van Wies Moens enkele fragmenten van ‘De Verrukkingen van Karel Johan Godevier’ en ‘Celbrieven’. Van dit laatste boek vooral mag worden getuigd met het woord van Walt Whitman over zijn ‘Grashalmen’ dat wie het neemt, een mens aanraakt. Deze brieven werden in de gevangenis geschreven waar de dichter zijn liefde voor Vlaanderen uit te boeten had. Wel herinneren zij aan Rosa Luxemburg en aan Wilde's ‘De Profondis’ maar naast Moens' ‘Boodschap’ is het ongetwijfeld zijn beste werk, en van het beste van zijn tijd meteen.

Bedenk hoe de ziel van deze jonge gevangene tussen vier enge celwanden moet hebben geleefd, laat me een ogenblik voor u oproepen de uren van eenzaamheid en twijfel, die elk ander mens daar zou hebben gekend en het onzeggelike heimwee

naar de zon die langs het matglazen venster glijdt, naar de vreugden van elk getijde, naar de vrijheid van de jeugd. En neem dan het boek en lees. Dan zien wij dat deze mens boven al het persoonlike stond, dat hij louter zich zelf vergat, zijn verlangen en ellende, om alleen nog bezig te zijn met de velen daar-

buiten, die zijn hart als broeders erkende en beminde, om alleen te zingen van de onverwoestbare hoop in een komende betere mensheid, om steeds opnieuw te herhalen dat het leven spijts alles goed is en dat het hart blijde moet zijn onder Gods vaderlike liefde. In deze bladzijden staat geen woord dat uit verbittering of haat geschreven werd, geen enkele klacht uit deernis met het eigen lot. Een geest van fiere mannelikheid spreekt zich hier uit, stromend als water, ruisend als de blaren in de wind, bewogen op de polsslag van het bloed! Deze brieven werden niet vooraf gepland, zij onthullen niet logies het zieleleven van de schrijver, de mens heeft ze beleefd en weergegeven, zonder te zoeken naar een vorm of een verstandelike ontwikkeling. Zij komen uit het leven en zijn zelf leven altijd verrassend, altijd nieuw en echt. Tussen zijn gedichten en dit proza is de ritmiese stuwing zo weinig verschillend, dat ook dit laatste een poëem is schier.

'De Verrukkingen van Karel Johan Godevier' moeten de jeugd en het verdere leven van een idealistiese Vlaming uit de naoorlogse tijd-krachten uit te beelden hebben. De enkele fragmenten die wij van dat werk kennen, verschenen in het tijdschrift 'Pogen'. Zij eindigen met de doorzending van de held uit de hogeschool. Dit fragment - voor zover over fragmenten te oordelen valt - doet nogal lyries aan, persoonlik vind ik het te weinig verhaal, niet epies genoeg. Er wordt te veel beschreven, er is te veel versiering omtrent. Denk nu niet dat ik er alle kwaad van zeggen wil, ook dit proza heeft grote gaven, maar voor een roman vind ik het te bloemerig en te kunstmatig. Op sommige plaatsen dreigde het gevaar ook wel in de 'Celbrieven' doch daar heeft de echte aan een diepe levensgrond ontsprongen lyriek ook elke overvloed nog levend gemaakt.

Wat mij altijd enigszins heeft verwonderd, is dat Wies Moens, die zo begaan bleek met de verschijnselen van de moderne tijd, die verschijnselen in zijn proza niet trachtte weer te geven. Van de beweging en de zenuwachtigheid, van de sobere doelmatigheid, die het leven van die jaren kenmerkte, is niets in dit werk aanwezig, alhoewel de schrijver dat toch meer dan eens als een ideaal heeft verdedigd. Maar pleit het niet voor zijn kunstenaarsgave dat niettegenstaande elke theörie, zijn bezieling zich voedde met de tijdeloze waarden waarvan deze periode toch maar één aspekt liet zien, en dat het gehele en wezenlike hem boeide en beinvloedde, meer dan het gedeeltelike en bijkomstige waar hij in zijn kritieken het belang van overdreef?

IV.

Onder dezelfde omstandigheden en in dezelfde gemoedstoestand waarin de 'Celbrieven' onstonden werden ook de 'Boodschap' gedichten geschreven, het zijn dan ook dezelfde motieven die hier terugkomen, vaak krachtig en mannelik bezongen, en een andere maal blij en opgetogen als van een kind. Zij geven aan zijn verzen een profetiese, bezwerende klank, zij schijnen aan het hart der gemeenschap, meer dan uit het persoonlik leven te zijn ontstaan.

Hetgeen Moens later als de ideale poëzie heeft vooropgesteld, benaderde hij het dichtst en het schoonst in deze eerste bundel, zonder in die verregaande overdrijvingen van één of ander faktor te vervallen, waar hij later, in 'Opgangen' niet gespaard voor bleef. In de beste 'Boodschap'liederen is die éénheid twee- of driemaal aanwezig,

die wij schoonheid noemen. ik verwijs naar gedicht XV biezonderlik, voor mij het volmaakste gedicht, (daarom niet het betekenisvolste of diepste dat de bundel bevat.) Maar hier is de concentratie aanwezig die niet het geheel verbrokkelt over bijkomstigheden, hier is de ge-

lijkmatige stuwing van het ritme, die het gedicht organies groeien doet als een vrucht.

‘Omdat wij gevoeld hebben
Gods adem
liefderijk waaiende om ons heen,
en langs hoofd en leest,
kozend volmaken,
het glijden van Zijn handen!

Wij zullen staan
verheerlikt!
En beven
om de schoonheid van lijf en leen,
omhangen met licht,
doorgloeid van levende doorschijnbaarheid.

Verrukking zal van ons uitgaan:
schuldeloos bekoren!
Onze begeerten schrijden naar elkaar,
blinden naar de vervulling van het licht
dat openvloeit in het ontmoeten.’

Doch in vele gedichten van de twede bundel: ‘De Tocht’ was die strakke gespannenheid reeds gebroken. Het gedicht miste onmiddellikheid en de beeldenweelde die er reeds op te merken viel, bereidde de inzinking der ‘Opgangen’ voor. Het merendeel der stukken uit die bundel zijn niet anders dan een oproepen van bij elkander slecht passende vergelijkingen, een overdaad aan beelden, die de kern van het gedicht verdoezelen. Ik geloof niet dat het gezochtheid is, de invloed van buitenlandse strekkingen, één ogenblik verschemering van het wezensbegrip der poëzie en ook wel het zoeken naar een meer verscheiden inhoud, zullen deze afwijking hebben mogelik gemaakt.

In zijn volgende bundel ‘Landing’ en vooral in de nadien verschenen gedichten, waarvan er enkele in de keur ‘Poëzie’ zijn genomen, is onmiddelik merkbaar de terugkeer tot de dingen van het dagelikse leven. Deze terugtocht en herontdekking heeft een waarachtiger en inniger klank gegeven. Het gedicht is meer geconcentreerd, het ritme is nog wijdser en stuwender geworden dan in de eerste bundel. Maar de jeugdige ontvankelikheid, het ongerepte vertrouwen en het optimisme zijn grotendeels verloren gegaan. Alhoewel nog mannelik en blijde, is er toch een wijsheid aanwezig die aanduidt dat de ontgochelingen des dageliksen levens ook dit hart hebben verstild in een ernstiger bezinnen over de betrekkelike waarde van al het aardse. En daarom ook verwondert het me niet, dat er onder die laatste verzen steeds meer voorkomen die een uitweg zoeken naar boven en tot de Vader bidden in verlangen en heimwee.

Hoe die ontwikkeling verder zou zijn gegaan of verder ging blijft tot nu toe een geheim. Na zes of zeven jaren van een zeer intense, letterkundige bedrijvigheid heeft Moens zich van de kunst afgekeerd om op een ander, meer daadwerkelik gebied zijn ideaal te dienen.

V

In Zuid- en Noord Nederland heeft Wies Moens een vérstrekkende invloed gehad. Eén ogenblik was zijn schare navolgers zo talrijk en zo slaafs geworden, dat de ganse jonge poëzie dreigde te ver-'moens'-en. Het is onbetwistbaar dat zijn theoriën en vooral zijn voorbeeld ertoe geholpen hebben om onze dichtkunst, gezonder, opener en blijder te maken. De herhaalde herdrukken van zijne bundels bewijzen ten slotte dat deze poëzie niet alleen in de handen der gewone verzenlezers bleef, maar dat zij ook is doorgedrongen tot een breder kring. In het buitenland, is Moens onze bestgekende ekspressionist.

In de laatste tijd, is de invloed van deze dichter dalende gegaan. Enkele onrechtvaardige opstellen, die hij onlangs verschijnen liet, tasten ook het vertrouwen in zijn krities inzicht aan, en laten vermoeden dat de Moens der 'Celbrieven' en der 'Boodschap' gedichten gestorven is. Wat voor hem en voor Vlaanderen te betreuren zou zijn.

ANDRE DEMEDTS.

Klaaglied Marnix Van Gavere

Telegram uit Moskou: Een wit-gardiest werd opgebracht en terechtgesteld.

In een wonderklaren nacht
Hebben zij hem dicht bij een muur gebracht.
Zeven kogels van de zeven
Sneden brekend door zijn leven.

Donker gingen de soldaten heen,
Maar één bleef, één alleen.
Somber sloeg zijn hart
Na 't fluiten van zijn kogel scherp en hard,

Want met zijn schot dat viel
Joeg hij den dood in zijn broeders ziel,
En bliksemde op voor hem
't Gelaat van een moeder die stikte in haar stem.

Vaarwel O Broeder wit-gardiest,
Vaarwel, gij zijt het niet die 't meest verliest,
Uw droom is uit, uw taak is af
Maar mij vind iedren dag nu klein en laf.

Kunstschilder A. Gille

Het eerste publiek verschijnen van Gillé's werk, te Antwerpen, bij het begin van vorigen winter en, enkele maanden daarna, op de 2de Pelgrimtentoonstelling, lokte vanwege de kunstkritiek een onverdeeld gunstig oordeel uit. En dit terecht, want zijn schilderijen bezitten zeer hooge hoedanigheden.

Gezelle.

Het werk van dezen Mechelschen kunstschilder is levensernstig en in al zijn eenvoudige menschelijkheid zeer diep. Het is niet bevallig, dikwijls zelfs niet schoon, maar het grijpt aan en ontroert. Bij het werk van Gillé kan men geen theorie verkoopen, nooh om het goed te praten, noch om het te verklaren of genietbaar te maken. Het getuigt voor zichzelf, lijk een hulpkreet in den nacht: men gaat er op af of men gebaart hem niet te hooren. Maar dit is louter een vergelijking, want het werk van Gillé is niet eens een hulpkreet noch een aanklacht. Wel: een sterke weergave van levensuitingen. Maar die levensuitingen zijn dan zoo krachtig weergegeven in hun meest treffende eigenschappen en karakteristieken dat ze overweldigend aangrijpen.

Al de schilderijen uit Gillé's laatste periode zijn het werk van een denkend en voelend artist. Er was een tijd dat hij zijn oog en zijn schildersdrift voldoen kon, met mooie kleuren te zoeken in de landschappen. Het op doek gebrachte resultaat was niet schitterend. Toen kwam de periode dat de kunstenaar meer geboeid werd door de lijn in het landschap. Het moet wel zijn dat hij nu kon arbeiden in inniger overeenstemming met zijn natuur. Want toen ontstonden een reeks vreemd bekoorlijke tuin-

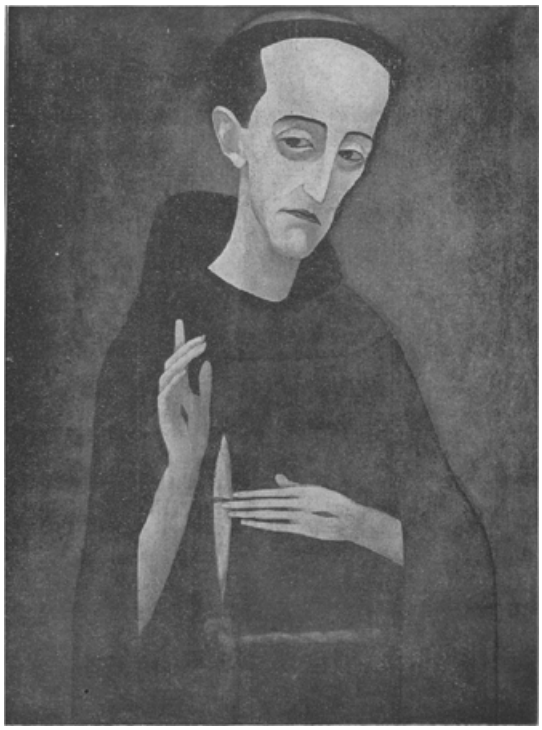

St. Franciscus.

zichten en sterk plastische sneeuwlandschappen, die reeds laten vermoeden den aanleg voor het decoratieve die in het verdere werk de overhand zal krijgen op het louter schilderachtige. Uit dien tijd dateeren ook de eerste koppen; technisch min of meer goed geslaagde stukken, die echter de inzet zijn van een nieuwe werkwijze waardoor de schilder zijn persoonlijkheid in zijn werk nog op een andere manier

De Zonderling.

zal laten getuigen, dan door den graad van zijn talent.

Die nieuwe werkwijze, die gevolgd werd in een lange reeks koppen, werd voor den schilder nog geen systeem. Ze blijft samengaan met een voortdurend en vorderend zoeken, dat dikwijls tot een zeer hoog bereiken leidt en altijd tot merkwaardige artistieke prestaties.

Dat Gillé zich nu aangetrokken voelt tot het haast uitsluitend uitbeelden van de menschelijke figuur is kenmerkend vooral voor de evolutie welke de inhoud van zijn kunst doormaakt. Even beteekenisvol is het feit dat hij de laatste jaren ook een tijd lang koppen boetseerde. Daar vandaan komt ongetwijfeld de technische meesterschap over de decoratieve aanwending van lijn en kleur. In zijn werk heeft hij zich losgemaakt van veel mooie, maar tenslotte onbelangrijke en vervlakkende bijkomstigheden, om zich te houden aan de teekenende lijn en het sprekende kleurvlak. Hij heeft zijn onderwerpen beknopter gemaakt en zijn vormen tot het allereenvoudigste herleid, maar daardoor juist werden ze inniger, meer gevuld en gezwollen van leven.

Reeds werden door Gillé een overgroot aantal van die koppen geschilderd, maar, op een paar zeldzame uitzonderingen na, hervalt hij nergens in zelfherhaling, hoewel niet zoozeer de verscheidenheid van

onderwerp, als de verscheidenheid van ontroering en uitgedrukt gevoel opvallend is.

Groot is, bijvoorbeeld, de afstand tusschen ‘De Zonderling’, waar een heele persoonlijkheid van bittere ervaring uitgedrukt wordt met een mondhoek en een plooi bij het oog, en ‘Sint Franciscus’, een zuivere vlam van geestelijkheid, brandend, klaar en rank, tegen een vagen donkeren achtergrond.

Het is moeilijk een keuze te doen van

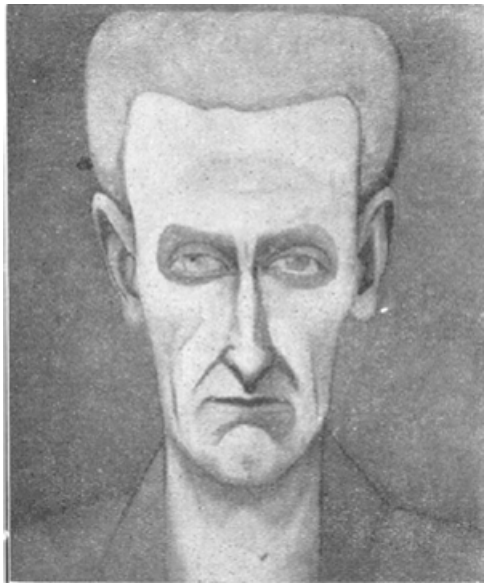

Zelfportret.

het beste onder de vele schilderijen van Gillé. Omdat in elke kop zooveel leven is weergegeven met zoo'n driftig gespannen intensiteit, is elke kop belangrijk.

Niet zoo onverdeeld kan de lof zijn voor Gillé's godsdienstig werk. Het heeft de zelfde hoedanigheden van aangrijpende uitdrukking, boeit even sterk, als zijn vorig werk, door zijn menschelijken inhoud, heeft dezelfde architectonische strakheid en soberheid, maar op het gegeven na ontbeert het alles waardoor het tot godsdienstige kunst kon behooren. Alleen, meenen we, maken hierop uitzondering de hierbij afgebeelde ‘Sint Franciscus’ en misschien ook ‘Gezegend’.

Het spreekt van zelf dat een schilder met zoo uitgesproken aanleg en talent voor het decoratieve, zich ook aan composities zou wagen. Echter werd hem nooit het uitgestrekte muurvlak, waarvan hij droomt, ter beschikking gesteld. Daarom moest hij zich tot nog toe bepalen tot een stapel ontwerpen - die getuigen van ongemeen rijke fantasie en stevig compositietalent - en tot enkele fragmentarische verwezenlijkingen.

Het gaat niet Gillé met zijn werk in te deelen bij een of ander ‘isme’, maar beslist moet hij gerekend worden tot de kunstenaars die iets te zeggen hebben en die iets zeggen kunnen. Dat hij daarbij geen beloopen banen volgt is een verdienste te meer.

FRANS VAN BOOGAERDT.

Kronieken

Nederlands Proza.

Paul Kenis - Twee Romans

Alhoewel Paul Kenis een der produktiefste auteurs van zijn geslacht is geweest en nog steeds onvermoeibaar in boeken en tijdschriften iets van zijn droom naar schoonheid vast te leggen weet, heeft hij, bescheidenheidshalve wellicht, zichzelf vergeten in zijn 'Overzicht der Nederlandse Letterkunde na van Nu en Straks' - een bescheidenheid die onder geen enkel oogpunt goed te praten valt.

Al is het ook niet onze taak dit tekort in het 'Overzicht' van Paul Kenis aan te vullen met een overzichtelik hoofdstuk over hemzelf, toch willen wij uwe aandacht vragen voor een paar romans, waarin deze auteur treffend als romanschrijver naar voren treedt.

In 'Het Leven van Meester François Villon' tekent Kenis ons op verrassende wijze deze arme student-dichter uit. Deze arme student, die jong was en genieten wou van alles wat het leven bieden kon. - al liet dit alles hem ten slotte zo onbevredigd en vluchtte hij altoos weer verder zijn grillige droom achterna.

Want geen genot was er, dat François Villon niet had gekend en in de siddering van een vers vastgelegd.

En, al was hij ook de jonge ruitenbreker, de waaghals, die met zijn vrienden op strooptochten ging; dronk en speelde in de taveernen en met een scherp sarkasties woord de blijdschap aan de gang hield, soms welde hem toch de bitterheid naar het hart, om in een vers de wroeging en de wanhoop vast te leggen.

Dan klonk door zijn lied de diepere ondertoon van warme menselikheid, een kleine vlam, die hij immer had brandend gehouden, zelfs in de donkerste dagen die hij had doorworsteld.

Lang blijft Paul Kenis stil bij de testamenten die François Villon met een nuchtere kijk op zichzelf schreef. En hij voert ons mee naar de vorstelike hoven waar deze dichter heeft vertoefd; naar de raadsheren van het parlement, de boeven en de beurzensnijders waarmee hij zijn armelik leven heeft gesleten.

En een ruime aandacht - een al te ruime aandacht zeker, vraagt hij voor het Parijs uit de vijftiende eeuw, waarvan hij de kerkjes, de pleinen en de straten kent en uitbeeldt op een wijze die zekerlik benijdenswaardig mag worden genoemd.

Al doet de stijl van Paul Kenis hier wel eens boekerig aan; al ontsprong dit alles niet altijd uit de direktheid van het leven zelf, met dit merkwaardig boek betreedt hij een terrein, dat in Vlaanderen zogoed als heel en al onontgonnen bleef.

* * *

Meer direkt uit het leven groeide zijn laatste roman 'Apostels van het nieuwe Rijk'.

In dit boek voert Paul Kenis ons terug naar een der vooroorlogse koloniën van eksperimenteel kommunisten, waar iedereen het werk deed waar hij lust en aanleg voor had en waarmee hij dus best de gemeenschap dienen zou. Niet enkel in woorden

huldigde men hier het libertair kommunisme, de theorie werd omgezet in praktijk. - Al bleef men ook beginselvast, toch was men volkomen vrij.

Deze vrijheid en deze beginselvastheid schijnen echter algauw van een verdacht allooi te zijn, want, er is een brug die niet kan worden overbrugd - er komt geen voeling onder deze kommunisten die elk hun eigen weg gaan. En langzaam ont-

spint zich dan die stille strijd - die stille menselike strijd, die ieder mensenhart, in welke maatschappij ook - altijd uit te strijden zal hebben.

En de kolonie zelf wordt een ergerlik uitbuiten van de goedgeefsheid. Het geld wordt verspild aan eksperimenten en ijdele liefhebberijtjes; aan het uitvoeren van allerlei plannen, die bij voorbaat gedoemd zijn te mislukken.

En toch moest, voor deze kommunisten, deze kolonie als een baken zijn vanwaar het licht der libertaire idee heinde en ver in de ronde straalde. Zij werd echter een ergernis voor de vrienden en een voorwerp van spot voor bourgeoisie en kapitalisme.

Paul Kenis schildert ons de tragiese ondergang dezer kolonie en hij tekent de kolonisten en hun kleine omgeving met een vaardigheid en een gloed die de goede romanschrijver verraden. Niet langer is zijn taal hier stroef; zij ontspringt uit het leven zelf. Niet langer houdt hij zich nodeloos op bij de beschrijving van het landschap, zodat dit landschap zelf een deel van het verhaal wordt.

Spijtig is het evenwel, dat geen enkel dezer kolonisten, ook niet in de meest ontmoedigende uren, naar een hoger licht heeft uitgezien, een hoger licht, dat misschien ook deze verspilde levens naar een betere maatschappij zou hebben terugvoerd.

Het boek eindigt nu met een kleine opstand - de kolonie wordt in brand gezet - en wij blijven wel een beetje verdrietig achter bij deze mensen die geen uitkomst vinden.

Voor gevorderde lezers zijn deze twee laatste romans van Paul Kenis zeker boeiende lektuur.

P.G. BUCKINX.

Stijn Strepvels. De teleurgang van den waterhoek. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. 1927. Prijs: frs. 35.-

In ons land bestaat de gewoonte slechts bij zijn verschijnen over een boek te spreken. Voor vele uitgaven is die moeite nog te veel, maar ons maakt het blij een beter werk terug in handen te krijgen als de jaren het op die afstand hebben gebracht, dat wij de dingen kunnen zien los van het midden waarin zij ontstonden.

Stijn Streuvels is een beetje uit de mode geraakt. Sommige zijner boeken zeggen ons inderdaad niet veel meer. Te veel woordkunst, zonder verhaal, zonder spanning, het schone woord omwille van het woord. Wij eisen meer dan dat, wij willen niet alleenlik zintuigelik gestreeld worden, maar met ons hart en onze geest de mens aanvoelen achter de klanken die hij schrijft. Als de kunstenaar er niet in gelukt het algemeen menselike zo persoonlik te herscheppen dat het ons verwondert door zijn schoonheid, zien wij zijn pogen als een mislukking aan. Zo ‘Een beroerde Maandag’ van de grote West-Vlaming. ‘Maar daartegenover bewaren wij de herinnering aan zijn ‘de Oogst’ als een kostbaar bezit.

Streuvels boeken waren dikwels, spijts hun omvang, niet meer dan een paar hoofdstukken van een roman. Doch zijn ‘Teleurgang van den Waterhoek’ is daarvoor beter. De handeling beperkt zich hier niet tot één enkel mens of tot een voorbijgaand voorval uit zijn leven, die Waterhoek is een ver van de dorpsplaats afgelegen gehucht, wiens bewoners danig begaan zijn met het behoud van hun voorvaderlike gebruiken en gewoonten. Die traditie dreigt echter verstoord te worden door de bouw van een brug en het aanleggen van een steenweg die de verlaten wijk met de ‘beschaafde

wereld’ moet verbinden. Deken Broeke, de voorman van De Waterhoek verzet zich daartegen uit alle macht. Hij

ruit de bewoners op, zodanig dat zijn zoon Lander met nog twee andere kameraden, een moordslag begaan. Zij worden daarvoor tot levenslange dwangarbeid veroordeeld. Ondertussen komt op het dorp aan, Maurice de ingenieur die de werken besturen zal. Na enige tijd geraakt hij verliefd op de onwettige kleindochter van Broeke. Die raadselachtige en perverse Mira verblindt de jonge man zodanig dat hij zich als kristen mens te buiten gaat, breekt met zijn moeder en zijn toekomst om haar te trouwen. Doch na korte tijd ervaart hij het vreselike van zijn misslag, en hij vertrekt naar Congo om er een nieuw mens te worden. Deze roman werd geschreven door de katolieke Streuvels, die kwaad, kwaad noemt en zonde, zonde, maar gezien de uitvoerige manier waarmede hij gewoon is te beschrijven en de kiesheid van het onderwerp is dit werk alleen voor volwassenen geschikt.

Ik geloof dat ‘De Teleurgang’ een der beste, zoniet Streuvels beste roman is. Hier wordt iets verhaald en zo verhaald dat de handeling hoe traag ook toch vordert. De veel te lange uitweidingen en schone beschrijvingen die wij van hem gewoon waren zijn korter geworden. En daarnevens staat dat zijn beeldingskracht nog groter schijnt. Deken Broeke uit dit boek mag gerust en dit in zijn voordeel vergeleken worden met Boer Vermeulen uit ‘De Vlasschaard’. Ik wil ook wijzen op de schone epiese gaven van het twede hoofdstuk dat Lander's moord, vlucht en gevangenneming verhaalt. Het eerste deel van die roman is dan ook het beste. Streuvels is het sterkst waar hij sterke mensen, natuurmensen, levend en strijdend in de woeling der elementen uitbeelden kan... Zwakker vertelt hij van de verhouding tussen de ingenieur en het meisje, het is alsof het duffe van die liefde zijn stijl ook doffer heeft gemaakt. Dat klein menselike was Streuvels te klein.

Ons, mensen van deze tijd, pakt meer de flitsende verhaaltrant van Walschap, maar wij willen menselik genoeg zijn om te blijven genieten het wijde, stromende van Streuvels. Biezonderlik waar hij in enkele lijnen ons een beeld beitelt, zo synteties en groots dat niemand in Vlaanderen hem daarin benaderen kan. Laat mij als voorbeeld dit overschrijven. ‘Zoo één zoo alle gingen die dagen. Laat in den nacht eerst doofde 't gerucht en keerde in de vredestilte van den slaap. De woningen dicht aaneengereekt en thoope getroept, hielden het oekerende leven gescholen in den warmen polk; hoog in 't donker geluchte dreven de nog donkerder wolkengevaarten, en over den meersch klotste het groote water tot tegen den voet der huizen aan den lagen kant, als eene zee over eene ongeschapen wereld’.

Om te eindigen, laat mij wensen dat Streuvels ons nog veel groot werk geve - waarin hij zich steeds meer losworstelt van zijn liefde voor schone woorden om er alleen in te betrekken het leven der mensen waarvan hij verhaalt. Dan kan onze grootste epieker met de beste uit het buitenland gemeten worden.

WILLY HART.

Rond een Merkwaardig Jaarboek

Bij ‘de Sikkel’ te Antwerpen, verscheen, onder de eigenaardig opgevatte tietel ‘**Balans**’ een algemeen jaarboek der Nederlandse Kunsten.

‘Dit jaarboek, het eerste in zijn soort, maakt generlei aanspraak op volledigheid, doch bedoelt, in zijn opzet als periodieke uitgave, slechts te geven een actueele greep, een willekeurige ordening van jonge Nederlandse kunst in den ruimsten zin’ alzo de korte en daarom sympathieke inleiding die de samenstellers aan dit jaarboek lieten voorafgaan.

‘Balans’ brengt ons dus niet de verlies en winstrekening van dit geslacht; het bleef bij een ruim overzicht van wat de Nederlandse kunst ons in de laatste jaren heeft gebracht.

Deze al-te-gemakkelike uitdrukking ‘Nederlandse kunst’ dient evenwel niet al te ruim te worden opgevat. De vlaamse poëzie werd hier vertegenwoordigd door twee dichters: Gaston Burssens en A.W. Grauls - deze laatste met een paar gedichtjes die zeker niet tot zijn beste werk behoren. Van het vlaamse proza... hier geen spoor. Evenmin van vlaamse plastiek of muziek. Tussen de talrijke illustrasies troffen wij één houtsnede aan van Jozef Cantré.

Niet alleen voor de vlaamse lezer vormt dit een spijtig tekort, voor de samenstellers van dit jaarboek duidt het op een bekrompen inzicht in de Vlaamse Kunst. Want ook hier arbeiden schilders, beeldhouwers en cineasten. Ook hier is een heldere opbloei van proza en poëzie.

Ik weet het, de samenstellers maken geen aanspraak op volledigheid, doch het hier aangestipte tekort is voor de vlaamse boekenliefhebber te in het oogspringend, om het goedkeurend voorbij te gaan. Zo langzamerhand vestigde zich bij ons de mening, dat de Vlaamse kunstenaar alleen bij toeval in Nederland wordt binnengeloodst.

Doch wij willen dit niet vooral aan de verzamelaars verwijten en wijzen op de armelike voorstelling onzer Vlaamse kunstbeweging, door Vlaamse korrespondenten in Nederlandse tijdschriften en bladen.

‘Balans’ kon aan dit tekort verhelpen en wij hopen, dat, bij een volgende uitgave, deze, wellicht valse mening, daadwerkelik zal worden tegengesproken.

Verder biedt dit jaarboek een ruim overzicht van de Noord-Nederlandse kunst der laatste jaren. Er wordt aandacht gevraagd voor de Nederlandse film- en toneelkunst, door Menno Ter Braak en Victor van Vriesland. Werumens Buning onderzoekt de toekomst van het ballet. Lou Lichtveld schrijft over Negerinvloeden in Europese kunst en J.W. Havermans maakt inderdaad de balans op van de beeldhouwkunst. Al deze bijdragen zijn met treffende foto's geillustreerd.

Naast een paar prozafragmenten werd evenwel de ruimste plaats opgeeist door de poëzie. Al beteekent dit geenszins dat al deze poëzie het bewijs zou leveren van een spitse hoogbloei. Al deze poëzie haast is binnenhuis-poëzie; altijd raak en scherp van beelding en rythme, vaak teder met een schepje romantisme zodat het ons voorkomt of deze dichters de dringende eis van vernieuwing niet hebben gevoeld noch gekend. Daargelaten de zuiverder sensibiliteit in de keuze van het woord en het onderdrukken soms van het persoonlik gevoel kon deze dichtkunst aansluiten bij de Beweging der Tachtigers.

Een terugkeer nu, ook al is er verrijking door nieuw ontdekte waarden, kan uit geen enkel opzicht worden goedgekeurd. Graag maak ik echter voor enkelen

uitzondering. o.a. voor de twee schone versjes van G. Achterberg en voor het van menselikheid huiverend gedicht van D.A.M. Binnendyk.

Dit breed opgevat jaarboek, dat door ‘de Sikkel’ rijkelik werd uitgegeven, op glad papier, ruim geillustreerd, is zeker voor de boekenliefhebber een kostbaar bezit. En wij hopen van de verzamelaars, dat geen afzonderlike uitgave aan de Vlaamse kunsten gewijd een noodzakelikheid moet worden.

Alleen door een degelike samenwerking kan Balans in Vlaanderen een ruime invoer vinden.

PIETER G. BUCKINX.

Kroniek der Beeldende Kunst

Gothiek of Romaansch?

De Fransche beeldhouwer Henri Charlier heeft in de **Revue Intellectuelle** deze vraag beantwoord ten gunste van de Romaansche kunst.

'Quand il s'agit d'art, tout au moins, on confond le sentiment religieux et la foi. L'émotion dévote, subjective et toute naturelle, qu'apportent les récits de notre histoire religieuse, n'est pas la foi. La douleur d'une mère est tout ce qu'on voit en Notre-Dame au pied de la croix. La douleur d'un fils en Saint Jean. Cette sentimentalité qui fait le fond de tous nos tableaux religieux depuis trois siècles est bien au-dessous du simple sentiment religieux, qui mène à Dieu par la nature. Le sentiment religieux emplit l'oeuvre d'Eschyle et des Egyptiens. Mais ce sentiment, comme la nature elle-même, est particulièrement dur et insensible, grand mais écrasant. C'est la foi qui nous fait connaître la bonté de Dieu, qui nous conduit à l'espérance et à la charité. Ce sont ces vertus qui brillent dans notre art du moyenâge, fort et doux, intérieur et pacifié, nullement sentimental.'

Vier jaar geleden kwam Henri Brunning tot een zelfde conclusie, welk hij motiveerde in zijn opstel 'Kunst en Kunstenaar' (Roeping, April, 1926).

'Zooals de kulturen van het oude Indië, Sjiena, Egipte, Griekenland ieder hun tijdperken van klassieke schoonheid hebben gehad, - zo heeft ook de kristelike beschaving haar tijdperk van klassieke schoonheid gehad: voor West-Europa is dat tijdperk het tijdperk van het romaans geweest, dat tijdperk waarin de kristelike kultuur haar hoogste bloei beleefde. De gotiek tekende haar verval. De geschiedenis der gotiek is de geschiedenis van de ontwrichting ener katolieke beschaving, van de ontluistering ener katoliek-klassieke schoonheid.

De romaanse rondboog gaf uitdrukking aan het goddelike; de gotiese spitsboog aan het menselike.

De romaanse rondboog, deze blijde, stille rust: Zij is niets dan meditatie, niets dan luisteren, niets dan een zich veilig voelen onder de **goddelike boog van Almacht en Erbarmen** die God beloofde toen Hij, ten teken van zijn verbond met de mensen, de regenboog hief van de aarde tot de hemel.

Deze opperste levensrust, dit klassieke moment (d.w.z. dit moment waarin aarde en hemel, mens en God in volkomen harmonie waren) is plotseling verstoord in de angstkreet, in de verlangenskreet van de gotiek.

De geschiedenis der gotiek beeldt de ondergang van de kristelike beschaving; de spitsboog is het verlangen te midden dier ontwrichting, de verschrikking te midden dier overal opdoemende ondergang.'

Als besluit van deze aanhalingen kan gelden de kantteekening welke Hubert Colleye bij het opstel van Charlier schreef: 'C'est essentiellement un art de foi: Son point de départ n'est pas en la nature mais en Dieu. L'art tout moderne offre ceci de consolant qu'il prétend aussi à une filiation plus sublimisée que celle de la nature.'

FRANS VAN BOOGAERDT.

Atmosfeer van Antwerpen door Joris Minne

Door het gemeentebestuur van Antwerpen werden, verleden jaar, in boekvorm 36 houtsneden van Joris Minne uitgegeven, onder den titel ‘Atmosfeer van Antwerpen’.

Dr Maurits Sabbe schreef voor dezen platenbundel een inleiding, waarin we,

‘De Bloedberg’.
Joris Minne.

voor wat de beoordeeling van Minne's werk betreft, het moeten stellen met volgende korte paragrafen:

‘Hij is beurtelings verteederd door de bekoorlijkheid van de dingen die heengaan en vol geestdriftige bewondering voor de geweldige dingen die komen.

Minne heeft die vastgelegd in moderne houtsneden, die niet meer zoeken copijen te zijn van de werkelijkheid, maar er naar streven om met zelfstandige techniek, in strakke spanning van sobere omlijning en evenwichtige tegenstelling van wit- en zwartvlakken, den opgenomen indruk in stijlvolle verbeelding samen te vatten.

In de iconographie van Antwerpen neemt Minne een gansch eigen, eervolle plaats in.’

Het hier bijeengebrachte werk van Minne verdiende meer waardeering. En ook wel een woordje kritiek, dat we, echter,

volgens de huidige literaire zeden, bezwaarlijk van een inleider mochten verwachten.

Slechts enkele platen kunnen, o.i., tot het **zeer** goede werk van Minne gerekend worden, waarin hij met zoo veel persoonlijke kracht zijn lijnen weet aan te wenden dat we, inderdaad, een levend geheel krijgen, een artistiek werk vol ontroering.

De vorm dien Minne zich gekozen heeft stelt den kunstenaar buitengewoon hooge eischen, die hij in sommige van deze platen niet vervuld heeft.

Waar, in enkele houtsneden van dit boek, (‘Het spel der klokken’, ‘Viaduct’, ‘Transatlantiekers’) de soberheid en de gespannen strakheid der lijnen een verdienste temeer uitmaken van zijn meesterwerk, vinden we er andere die niets zijn dan een verzameling expressielooze lijnen (‘Magazijn en stapelhuis’, ‘De reede’.) Men bekijke nog in ‘Natiepaarden’, ‘Wagens’ en ‘Graanzuigers’ hoe hard Minne's vorm is als die geen leven bergt. Daarnaast zijn er nog de figuren. Raaktypisch, zonder meer, zijn ‘Vreemde zeelui’ en ‘Antwerpsche typen’. Een kloek geheel geeft de synthetisch-suggestieve prent ‘De dokken en de haven’, met de reusachtige, torsende gestalte van den dokker, geweldig, en toch zonder één storende disharmonie, uitlossend op den achtergrond van scheepsromp, masten, kraan, fabrieksgebouwen en stapelhuizen.

Als synthese van het havenbedrijf is deze plaat artiestiek zeer geslaagd. In de synthese, trouwens, munt Minne herhaaldelijk uit. Wel heeft ‘Volksmaatschappijen’ te veel weg van een stilleven, maar ‘De dokken en de haven’ en ‘Onze-Lieve-Vrouwebeeldjes’ zijn door samenbrenging een verhooging van leven, wat een artistieke synthese toch moet zijn.

De zwart-witverdeeling blijft de grootste hoedanigheid van Minne's werk. In de meeste van de aangeduide platen, waar lijn of onderwerp falen, geeft zij leven, gevoel en decoratieve ‘kleur’ en glans. Als we die platen mogen vergelijken met een gedicht, zouden we zeggen dat de teekening er de woorden van zijn met hun beteekenis, en de zwart-witvlakken de muzikaliteit van die samengebrachte woorden, die ingetogen maakt en ontroert lijk bij de openbaring van een geheim. Hier: de blootlegging van den verborgen zin van gestalten en voorwerpen.

FRANS VAN BOOGAERDT.

Toneelkroniek

Bij de opvoering van ‘Roekedekoe’ van Paul De Mont door het nieuwe Volkstoneel.

De vertoning van het nieuwe stuk van Paul de Mont, dat zo pas door het nieuwe Volkstoneel werd gekrëeerd, is een miserabele mislukking. Luister, hoe de auteur zelf ons de korte inhoud van dit blijspel-comedie in drie bedrijven heeft opgedist:

Dit stuk zou als ondertitel kunnen dragen: **Roekedekoe,** of het spel van den bewusten zwakkeling.

Meneer Jan is inderdaad een zwakkeling, maar lang geen idioot: hij ziet dwarsdoor het huichelachtig gekonkel van zijn broer Bernard, die zijn bruid wegkaapt; hij bevroedt dat zijn dienstknecht, Miel, samenspant met Bernard tegen hem. Hij poogt, omdat zijn levensgeluk op het spel staat, even tegen te spartelen, maar geeft het gauw op. Hij berust. Alleman zal trouwen, uitgezonderd hij. De tranen springen hem op 't laatst uit de oogen, maar hij vindt nog den moed om zijn verdriet onder een glimlach te verbergen en te murmelen: ‘'t Is van geluk...’

Uiterlijk een blijspel, eigenlijk een drama, poogt dit een stuk te zijn gebouwd op de leest van de comedia dell'arte. Het is in één geut op het papier geworpen, zoo goed als geimprovizeerd. Vandaar de volksche direktheid van den dialoog. Er is meer gestreefd naar waarachtigheid in het uitbeelden der karakters, dan naar een nauwgezet realistisch gebeuren. Er is vooral beproefd de vertolkers een speelstuk aan de hand te doen.

Van dit alles kwam, bij de vertoning zogoed als niets terecht.

Roekedekoe is niet gebouwd op de leest van de comedia dell'arte. Roekedekoe is geen speelstuk. Roekedekoe werd een vervelend praatstukje dat, - een paar toneeltjes uit het laatste bedrijf uitgezonderd - geen ogenblik onze aandacht opeist.

Het is spijtig voor de verspilde energie, maar wij hebben in Vlaanderen stukjes genoeg van dit soort.

En van Paul de Mont moeten wij beters verwachten.

Ook de vertoning was geen glanspunt. Alleen M. Hoste en Tilly van Speybroeck speelden met overtuiging.

De regisseur John Duvosel schijnt er, spijts de goede bedoelingen, de man niet naar te zijn om met één ruk het spel op een artistiek plan te heffen; alles bleef zeer middelmatig en gewoon.

Het, trouwens goed geslaagde dekor en de frisse kostumering zijn niet voldoende om een stuk te doen ‘leven.’

K. VAN CRAESBEEK.

Toegepaste Kunst
Een nieuwe soort mozaiek

Onder den drang van nieuwe omstandigheden is een nieuwe techniek geboren in de dekoratieve kunst... In alle toegepaste kunst.

Een revelatie was de groote internationale tentoonstelling van dekoratieve kunst te Parijs in 1925. Een nieuwe mijlpaal de

Madonna.

wederlandsche expositie van Stockholm in 1930.

Daar is vooral de ‘woningskunst.’

(Home, sweet home...)

Het komt me voor dat Zweden op dat gebied een flinke les geeft aan al wie leeren wil. Vooral aan de Vlaming. Want bij ons hebben van meet af aan een heele reeks bouw-en sierkunstenaars de nieuwe techniek toegepast en er een eigen stempel op gedrukt.

De mooiste tijdschriften over ‘woningskunst’ krijg ik uit Zweden. De leelijkste uit Engeland en Amerika. De beste reproduksies uit de Duitsche tijdschriften zijn dikwijls afgekeken uit Zweden. Waar ‘woningskunst’ werkelijk een echte volkskunst schijnt te worden. En een volksbehoefte. Bij eenvoudige werklieden en bij plattelandsche boeren wordt er het binnenhuis met evenveel praktische zorg en met evenveel smaak ingericht als bij welstellende burgers. In de hoogere standen

wordt alles aristokratisch ingericht maar meestal smakeloos.

In Letland - vooral te Riga valt ook wel eens een en ander te leeren. Kijk naar de reprodukties hiernaast: ik vind ze niet al te best geslaagd. Want dat is een nieuwe soort mozaiek - heelemaal in metaal - en met de beste camera is men er niet toe geraakt photos te nemen die het effekt

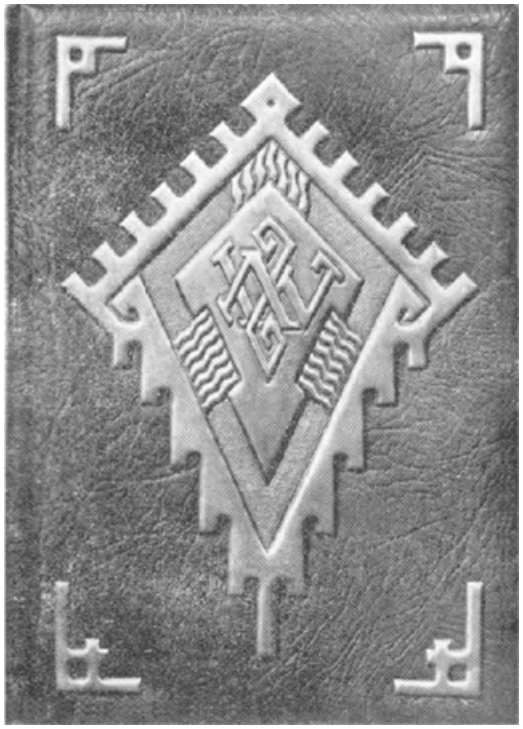

Boekversiering.

weergeven van de verschillend geoxydeerde metalen en vlakken. In deze metaalmozaieken zijn sommige stukken geheel in elkaar gebrazeerd. Terwijl andere boven op de onderste gesoedeerd werden. Dit brengt een zeer dekoratief relief teweeg dat nog suggestiever aandoet omdat de metaalkleuren zeer sterk tegen elkander afsteken.

In het Madonna-stuk hierboven ligt het donkerste brons van den mantel op een diepere achtergrond van gepatineerd aluminium. Daarin steekt dan de kroon uit in goud-geel-koper. Het gelaat van de Lieve Vrouw is in zacht geoxydeerd zilver. Haar hoofddoek in glanzend zilver... En haar onderkleed is weer grijzer... bijna staalkleurig.

Eigenlijk is dat een nieuwe soort graveerkunst.

De verscheidene metalen worden op verschillende wijze geponceerd, gepolijst of gevernist en aldus bekwam men niet alleen een uitgebreide kleurengama, maar zelfs een reeks zeer zachte tonen en nuances. Geen enkel metaal wordt gedreven of doorgeduwd. Alles is massief. Men be-

speurt nergens het minste spoor van nagels of schroeven. De fijnste details worden gegraveerd. Dit zet aan sommige vlakken nog meer diepte bij. Soms ook worden in metaal heele stukken kant uitgesneden en boven op lichtere of meer donkere stukken bevestigd.

Het is Stephan Bercs die het eerst met dergelijke paneelen voor den dag kwam. Die man werkt met metalen gelijk een schilder met verf!

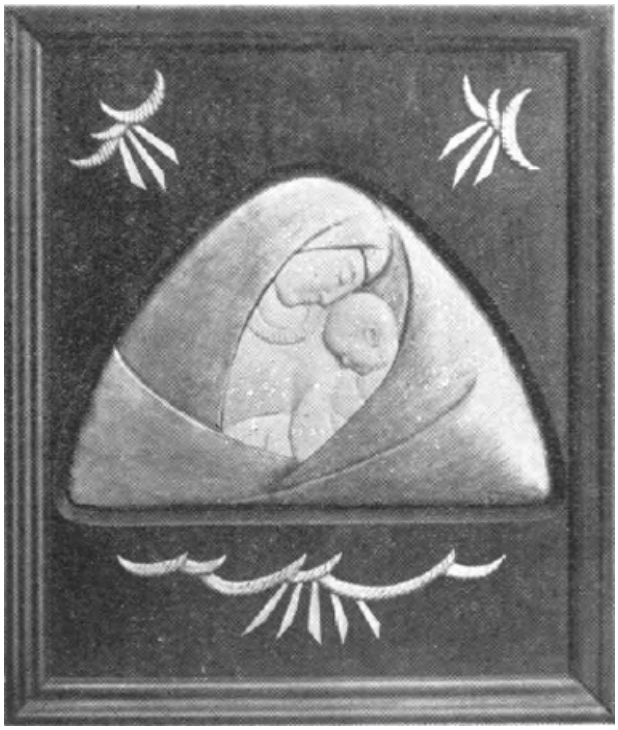

Madonna.

Hij teekent ieder voorwerp met vaste en durvende hand uit... Soms tot in de minste détails en met een meesterschap die velen hem niet zullen nadoen. De opvatting van de meeste zijner paneelen is daarbij zeer persoonlijk. Er is een volmaakte kleurenharmonie in, waarvan bij een passende belichting een diepe intensiteit uitstraalt. Vooral ten gevolge van het verschil in relief en van de diversiteit in het edelroest.

Er is ook nog een gelukkige afwisseling tusschen zeer blinkend gepolijste vlakken, en andere nevenstaande gedeelten die doffer ofwel geheel mat er tegenover of er naast staan. De behandelde motieven zijn van zeer uiteenloopenden aard. Evenals de afmetingen dier mozaiek-platen. De meeste zijn bestemd voor de versiering van schoorsteen-mantels, maar sommige werden ook aangewend als dekoratieve paneelen in bibliotheken of in andere meubels. En ook wel in beschotten of in betonmuren.

Stephan Bercs had zich reeds onderscheiden in de Letlandsche afdeeling van de groote tentoonstelling van dekoratieve kunst te Parijs in 1925. Hij kreeg er een gouden eeremetaal voor een reeks gegraveerde juweelen die vooral bestemd waren voor kunstboekbinderij. Daarvan had hij toen zijn speciaal vak gemaakt.

Ik ontmoette hem enkele maanden ge-

leden in het Salon der Fransche Artisten te Parijs, waar in de afdeeling voor dekoratieve kunst ook eenige buitenlandsche kunstenaars vertegenwoordigd waren.

Op gebied van ‘woningskunst’ was daar ditmaal niets heel interessants op te merken. Behalve die nieuwe metaalmozaiekstukken van S. Bercs, een nog jonge kunstenaar, die sedert een paar jaren te Riga dat nieuw genre in de metaalgraveerkunst met veel bijval vooruit zet.

R. BOURGUIGNON.

Boekbesprekingen

Cyriel Verschaeve. - Maria magdalena. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 18.-

Wie eenmaal met Verschaeve's werk is vertrouwd geraakt, weet dat hij de diepst denkende geest, het breedste voelende hart van Vlaanderen heeft gevonden. Het Maria Magdalena motief werd herhaaldelik in de letterkunde gebruikt - maar deze uitwerking heeft ons voor alles getroffen. Men moet dit boek lezen niet alleen met het hoofd, veel meer met het gevoel om gans dit drama mee te kunnen leven - het allerdroevigste en allerverheugendste toch. Want Jezus' dood betaalde ons leven en Maria Magdalena's donkerheid en leed keerde tot een glanzend geluk.

Als toneelschrijver blijft Verschaeve de klassieke bouw en uitwerking getrouw. Wat hij bereikt is het beste dat wij hebben en heeft meer waarde dan tien onzer moderne ‘schuifkens en beeldekens spelen’ dan tien bewerkingen onzer oude legenden...

A. DEMEDTS.

Peter Wust. ‘De krisis van het westersch menschdom’. - vertaald en ingeleid door Victor Leemans. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs 8 fr.

Leemans bewijst door zijn onverpoosde werkzaamheid aan Vlaanderen een schone dienst. Wij houden eraan hem hier te bedanken om zijn vertrouwd maken met het duitse denken en wij hopen dat hij met de tijd ook meer aandacht zal wijden aan de wijsbegeerte van andere volkeren, om dan steunend op een alzijdige eruditie en bekendheid met alle wereldstromingen het woord te spreken van ons vlaamse volk in de tempel der wijsheid.

Te prijzen in dit boek is zijn inleiding over het leven en de arbeid van Wust. Wat nu dezes werk zelf aangaat, het is belangrijk en trekt onze aandacht op een vraagstuk dat een der meest angstwekkende is. Dit gebeurt in het eerste deel, dat echter bij plaatsen wel langdradig en vooral zeer duits is, een beetje te duits en te moeilik van formulering. Het twede deel is direkter en min wijsgerig. Daardoor ontstaat wel een tegenstelling met de eerste hoofdstukken. Overigens dat de katolieke wederopbouw van Europa bizonder op de duitse roomsen zou berusten kan waar zijn - maar het blijft niettemin waar dat de Heer deze roeping aan geen enkel volk alleen voorbehoudt en dat wij allen hebben te arbeiden niet in de zoveelste, maar allen in de eerste rang aan de uitbreiding en bevestiging van zijn rijk op aarde.

A.O.

Marc R. Breyne. Zwart en goud. Verzen. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 6.-

Lezenswaard is deze bundel door de ‘huldegroet aan Paul Kruger’ die Cyriel Verschaeve er in verschijnen laat. De verzen van Breyne zijn knap en zielloos.

ANDRE DEMEDTS.

Theo Bogaerts. De man die het licht stal Uitgave. ‘Standaard’ Boekhandel Brussel. Prijs: frs. 9.-

Bejaard, Hoogleeraar, die totnogtoe de wetenschap als enig levensdoel in zich droeg, wordt plots verliefd op 'n studente. Dit dankt hij aan de bekoring van ‘de nakeren schittering van 'n paar rijen tanden.’ Het meisje ontsnapt hem vóór hij zich heeft kunnen verklaren. Als vraak ontneemt hij, (nu is hij aan het hoofd van een kliniek voor oogziekten) jaren nadien, het licht uit de ogen van de enige zoon der vrouw, 't geen gebeurd is door een hipnotizerende inwerking. Op het ogenblik dat de demoniese invloed van die vermaarde doch waanzinnige (dat kan ook niet anders) dokter op de jongeling zo goed als gebroken wordt door 'n heel toevallige tussenkomst van 'n kosterszoon, en de jongeling terug ziet, zodat iedereen - en allereerst zijn ouders - jubelt om die verlossing, voelt de jongeling van her zijn wil van zich wegtrekken en werpt zich vóór een doorstormende sneltrein, wijl de exhoogleeraar zich vrij pleit: ‘Het is geen misdaad zich te wreken in een vlaag van waanzin die door de liefde over mij is gekomen.’

Velen zullen het 'n onmogelike historie betietelen, boeiend en gewaagd. De invloed welke van het werkje uitgaat doet gewis ook geen goed aan.

Ondanks 'n paar gewilde uitdrukkingen op zijn Bakelmans', zal toch niemand negeren dat de scherpe vizie van Bogaerts alsook de kernachtige uitwerking van zijn tema niet voor talent en literaire waarde zouden pleiten. Heel het boekje wordt ons voorgetoverd als een film, en op sommige plaatsen (jammer dat het niet doorhoudend is) schokken taal en stijl ons als 'n kinematografiese voorstelling voorbij.

Heel raak zijn de feiten en dinges getekend, en taal en vorm (hoewel wij moeten waarschuwen voor woorden als ombers, asters voor schaduwen en hemellichamen enz, welke eerder ontsieren) zijn veelal gevat en gegoten.

Toch zijn sommige beschrijvingen te opgestapeld en te uitgebreid, zodat zij door haar te-lang-uitgesponnen-zijn aan het geheel schaden, ook tegen het natuurlike - in wanneer o.a. de blindgehipnotizeerde over zijn leven verhaalt aan de kosterszoon, gezeten in een cirkus naast het vierkanten orkesthok, kan een aandachtig luisteraar, met 'n gevoelig medelijdend hart als hij bezit, al die cirkusnummers niet zó gedetailleerd en zo talrijk naeen opmerken.

LODE LAGASSE.

F. Timmermans. Franciscus kalender. Uitgave ‘De Sikkel’ Antwerpen. Prijs: frs. 40.-

Is dit de voorbode van het reeds, lang aangekondigd Franciscusboek? De Timmermans' kalenders zijn met dit nieuw verschijnen traditionneel geworden, maar of zij zoo luidruchtig dienen onthaald als het eerste jaar, waar zij meer een kurieus geval waren dan een sublieme kunstprestatie, valt thans te betwijfelen. Velen loopen met deze kalenders hoog, anderen wijden er 'n lofartikel over. Is het omdat de kalender ‘Landschap’ van 1930 zoo bezonder interessant was? En biedt de thans verschenen kalender wezenlijk zoo'n eenvoudig-zuivere kunst? Sommige plaatjes lijken ons niet eens 't bekijken waard en geven meer, den indruk van parodie dan van simpelheid.

Het kome van Timmermans of wie ook, de kunst is in hoofdzaak schoonheid en verheffing en Timmermans' kalender bezit o.i. deze qualiteiten niet, worde er ook gegoocheld met orginaliteit en eigenaardigheid.

LODE LAGASSE

Jozef Boon C.S.S.R. De simpele. Uitgave ‘St Alfonsus'’ Boekhandel, Esschen. Prijs: frs. 12.-

Een wonder dingske noemt Pater Boon zijn eenledig tooneelstukje dat feitelijk ge-

richt is naar een aanschouwelijk voorstellen van het ‘Emmaüs’ mirakel. En wonder is het inderdaad: de Franciscaansche eenvoud zielt er in, een Satyre op onzen tijd van verheidensching, een heffen naar den God-Mensch-verheerlijkt in Zijn Verrijzenis.

Hoewel het stukje teveel naar de evangelische Emmaüsvoorstelling zonder eigenlijke actie is gericht, en het symbolism van de Zonde 'n paar keeren scenisch-duister schijnt, biedt dit stukje toch veel speel- en regiemogelijkheid. En het inzicht om het volk weder tot Kristus te brengen langs symbolistischen weg schijnt o.i. in onzen tijd van katholiek tooneelrenouveau meer dan verdienstelijk.

Dit stukje dat reeds in 1927 van de pers kwam, draagt nog dezelfde fouten van het latere ‘Donkere Metten’ dat ons ook bij de première, ondanks het hoogstverdienstelijk regiewerk van E.H. Verstraete uit Knocke, blijken van onuitgewerkt zijn gaf.

Het sedertdien vertoonde ‘Zwaar Torment’ echter is beter meêgevallen: alles kwam meer tot zijn recht.

Maar wat er ook van zij, wij houden van Pater Boon 's werk, omdat hij is 'n ziener en 'n leider.

De mooie bandteekening van Remi Lens is te noteeren.

LODE LAGASSE

Edward Vermeulen. Grepen uit het dierenleven. Uitgave. ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 15.-

Dat is geen niew boek, maar het loont wel de moeite het nog even van het schap te nemen.

Vermeulen toont zich hier een scherp waarnemer van het leven der hoevedieren: paarden, hoornvee, muilen, ezels, geiten en schapen. Uit iedere soort kiest hij enige typen, waarvan hij ons het bewogen leven vertelt. Want het zijn eigenlik wel typen. Evenwel, wie iets van voornoemde dieren afweet, vindt hier daarover bizonderheden weer, die hij zelf wel al kon bestatigen. En hij beleeft dan zoveel te meer genoegen aan deze onderhoudend-geschreven en frisse verhaaltjes.

Maar ook de mensen zijn fijn getekend. Want Vermeulen kent niet alleen de dieren, maar ook de boeren door en door. En soms gaat de belangstelling van de lezer als vanzelf van de dieren naar hun meesters over.

De taal is vloeiend, en doorzaaid met pittige spreekwoorden en gezegden, die zowel de ondervinding en de levenswijsheid tekenen van de landman, die meer dan de stedeling thuis is midden de geheimen van het leven en van de natuur.

Zonder literaire pretenties, maar als ontspanningslektuur best. Het boek draagt met recht het motto: uit het volk, voor het volk. In volksboekerijen op de buiten vindt het dan ook vast gretige lezers.

JAN VERCAMMEN.

Ontvangen boeken

Maurits Roelants. HET VERZAKEN, gedichten. Uitgave ‘A.A.M. Stols.’ Maastricht. Brussel. 1930. Prijs: frs. 30.-
L. De Mey. MASKERS OP?... MASKERS AF. Nr. 7 der Excelsiorromanserie. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. 280 bl. op vederlicht papier. Prijs: frs. 20.-
B. Putteman. PEE KLAK. Nr. 8 der Excelsiorromanserie. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. 255 bl. op vederlicht papier. Prijs: frs. 18.-
Urbain van de Voorde. GUIDO GEZELLE'S EROS. Uitgave ‘Het Kompas’ Mechelen. 76 bl. vederlicht papier gen. 15 fr. geb. 25 fr.

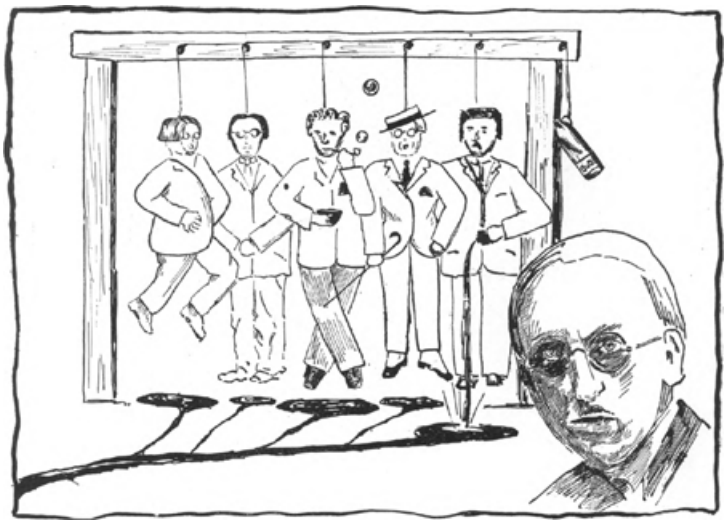

‘De Redaktie hangt.’

[De Tijdstroom 1931 nr. 7]

Vers André Demedts

Nog stijgen leeuweriken uit het jonge koren,
en over alles schijnt dezelfde zon;
dit is het land, waar ik als kind verloren,
mijn eenzaamheid begon.

De sterren zwermen en de vooglen zingen,
en bloemen welken om te bloeien keer op keer; -
er is hier niets veranderd aan de öude dingen,
maar ik ben als voorheen niet meer

Ik werd veel ouder, en zij zeggen ook veel wijzer,
die met mijn leven zijn begaan.
En 'k werd, na jaren, voor mijn eigen hard als ijzer,
doch eer ik daartoe kwam, is veel in mij vergaan

Maar deze kracht die groeide uit vallen en bezwijken,
uit leed en eenzaamheid,
heeft mij gestaald om nimmer meer te wijken
vóór dat ik zal gesneuveld zijn, en van mezelf bevrijd.

De Bruid

Fragment.

De Ardennengouw was een enkel woud van grote, oude eiken.

Aan de zoom van dat woud stond de villa van Kristiaan en Eva met kelties-romeinse voornaamheid uit te kijken, rustig zonder meer. Want zelfs in haar wake over de kapel, de woningen der krijgshoofden en dienaren in het rond, verderaf de huizen der ambachtslieden, en nog verder die der landbouwers en de hutten der laten, lag zoveel rust, dat ik daar wel had willen wonen. Want die rust leefde. Het was geen rust van schimmen doorvaren, het was een rust waarin, op Gods adem, het leven was gevaren. Want de ziel van die rust was geluk.

Dat moest zo iets zijn, waarbij wij nu aan het oosten denken. En hij, die van het oosten kwam met zijn ogen en zijn mond vol wondere verhalen, is ook langsdaar voorbij gegaan. En ook dit wondere verhaal heeft hij meegebracht. Hij heeft het opgetekend in die rust, die we nu niet kennen, en waarnaar we soms zo smachtend verlangen. En toch, laten we d'r maar eens goed aan denken, dat nog geen kleuren veranderd zijn over de wereld, omdat het licht nooit anders is dan licht.

Maar eerst mag ik niet vergeten u achter het hoofdgebouw de moestuin te tonen. En ook terzij de grote boomgaard en de geurende warande, gescheiden door de heldere rivier, die licht de houten brug draagt en tevreden naar de bossen vliet. Veel meer wist men er eigenlijk niet van. Er was ook niemand die er aan dacht, er meer van te weten te komen. Ze hadden genoeg aan haar lied onder de open hemel, en haar lafenis voor de planten en de dieren. Want de rivier was goed, als alles daar en toen.

Zo was Rodingen de villa van Kristiaan en Eva. Het was er dus heerlik te Rodingen, heel wat heerliker dan op welke ook van hun andere landhoeven: Mater, Temsche of Bossuit. Daarom verbleven ze meest altijd te Rodingen.

Heel ver er rond stond geen enkel huis. Maar de mensen van Rodingen hadden genoeg aan elkaar. De soldaten, de ambachtslieden, de landbouwers en de laten, ze wisten allen, hoe gelukkig Kristiaan en Eva waren. Met stille liefde leefden ze in hun schaduw. Ze spraken eerbiedig over ze, en verhaalden elkaar opgetogen al de weldaden, die ze dankbaar uit de gulle handen van hun prinselike meesters ontvingen.

Wat zou een mens ook meer verlangen om gelukkig te zijn? De zoete zaligheid van een innig huiselik leven, midden de verrukkelikste wouden en landouwen, en midden de trouwe genegenheid der onderdanen.

Reeds was hun een kindje geboren, dat ze Rodien hadden genoemd. En nu wisten allen, dat ze voor de twede maal een kindje verwachtten. Als de ruwe mannen omtrent de grote woning moesten komen, gingen ze zachter voorbij, of hielden de paarden streng aan de toom, om ze trager te doen stappen. En de vrouwen praatten 's avonds onder elkaar over de blijde gebeurtenis, die zo dichtbij was. Want allen leefden het leven van hun meesters mee.

En eens, op een dag, die was als al de andere, liep het nieuws rond te Rodingen. En snel, zoals dat gaat. De vrouwen groepten bijeen en kwamen naar de grote koer, waar de mannen reeds stonden in de blakende warmte. Ja, het was heet daar tussen de gebouwen in het gesmolten goud van de zon, waarover niet een vleugje varen kon van de wind, die tussen de bo-

men van de hoge bossen voortruiste. Onder hun voeten hitten de stenen. Maar ze hadden alleen aandacht voor elkanders gedempte gepraat, en de deuropening in de schaduw van de gaanderij boven de ingangstrappen, die het brede terras droegen.

En als dan in die deuropening verscheen: de edelvrouw met de witte kantweelde op de armen, en na haar prins Kristiaan en de priester, ging er uit die honderden monden een zinderende vreugdekreet op, die aanhield en slechts wegstierf op het gebaar van de meester, die zei:

- De Heer gaf ons een dochterke, dat in de heilige Gemeenschap opgenomen, en voor de hemel zal herboren worden onder de naam Amelberga, dat is: onbevlekte. Gij allen zult haar als uw meesteres erkennen en eerbiedigen. Gaat nu, en neemt deel aan het feest, want we willen, dat er vreugde zij in uw harten om de goedheid van de Heer.

En er was vreugde in het hart van alwie te Rodingen woonde. Daarvan getuigden de blijde kreten, die weer tegen de gebouwen opklommen, en tussen de helle kleuren en het snijwerk van de gevel feestelike gierlanden hingen. En terwijl gingen de edelvrouw met het kind, Kristiaan en de priester langs de eerbiedigwijkende menigte door naar de kapel.

Als ze terug over de nu ledige koer gingen, hoorden ze de liederen en de kreten van het feestende volk achter de gebouwen.

En weer de kamer binnen, waar Eva op het bed onder de goudlaken hemel wachtte. Haar aangezicht was wat bleker en moe lagen haar handen op de rijkbestikte dekens. Toch was die glimlach om haar lippen niet vreemd bij de glans in haar ogen.

De edelvrouw bood haar het kind. Eva zag de schoonheid van haar dochterke. En wie zal ooit het geluk van een moeder kennen, die, zooals Eva, voor de eerste maal haar kind in de armen sluit, om het, met de eerste zoen, de eerst moederzegen te geven. En terwijl haar bleke vinger over het zachte, rode voorhoofdje bewoog, bad zij, dat de Heer die schoonheid behoeden zou door de schoonheid van dat zieltje. In een heldere gedachtenis gaf ze daarvoor al haar pijnen, reeds ootmoedig aanvaard, in Gods handen. En dat ontroerende offer, dat niemand wist, moest Hem welgevallig zijn, zoals het verhaal het aantoont.

Een traan dropte van haar ogen weg, en viel op de hand van Kristiaan, die haar ondersteunde. Dan nam de edelvrouw de kleine Amelberga weer uit de handen van de zalige moeder, en zacht liet Kristiaan haar neer op het witte peluw. De blikken der ouders vielen in elkaar en zagen in de diepte van hun ziel, die diepte, die alleen door een kind wordt geopenbaard, de grootheid van elkanders geluk. En beiden weenden. Eva lei haar armen traag en moe om de hals van Kristiaan, en in haar zoen zong al haar moederweelde, wijl ze moeilik zei:

- Ik ben gelukkig, zo gelukkig, Kristiaan... Ge zijt goed, en de Heer is mild voor ons...

Maar Kristiaan maakte zacht haar armen los, en lei iedere hand, die hij zoende, weer neven haar op het bed. Hij zei niets maar Eva had met de eene blik in zijn ziel meer gezien, dan hij haar met woorden tonen kon.

De edelvrouw ging heen met het kind. Maar bij de deur begon het te schreien. Eva strekte haar armen open en ontving weer het mooie wichtje. Ze lei het aan haar borst en voedde het, wijl ze de Moeder der moeders om sterkte bad. Dan zei ze:

- Laat Rodien nu komen om zijn zusje te zien.

En Kristiaan ging hun zoontje halen.

Jan Vercammen.

Stormnacht A. Demarest

Water en wind en duisternis
En 't gehuil van onheilshonden,
Gedreven tot onder mijn vensternis.

Onder alle daken: ZONDE.

Water en wind en eenzaamheid.
Doodengedrens en geleek van tranen.
Een woest geweld breekt nieuwe banen.

Zijt gij bereid?

Kunstschilder Felix De Block

De kunstschilder Felix De Block, die ik vandaag aan de lezers van ‘De Tijdstroom’ voorstellen wil, is een eenvoudige jongen van Zwijndrecht, het nijverige dorp in het Land van Waas.

Hij is laureaat van de Van Lerius- en De Keyzerprijzen en de tweede Godecharleprijs van de Akademie en het Hoger Instituut van Schone Kunsten te Antwerpen en behoorde tot de beste elementen in de kunstinstellingen aldaar.

Voor deze jonge man was het leven geen sprookje van licht en geluk...

F. DE BLOCK.
Poëzie in Vlaanderen.

Hij doorworstelde zowat al de mizeries van nood en kommer, miskenning en vereenzaming, die een jong kunstenaar in onze tijd, die zichzelf wil blijven en de intense bewogenheden van zijn persoonlike zielsavonturen uit te beelden tracht, doorworstelen moet.

Maar niet deze miskenning en vereenzaming, niet deze nood en kommer zijn voor deze kunstenaar belangrijk, doch de kracht waarmee hij hierop reageerde, de gloed en de warmte waarmee hij deze bitterheid overwon.

Het licht en de goede mensenliefde, die groeiden uit zijn donkere eenzaamheid, maakten van hem een dichter, een kunstenaar, die in zijn werk alleen de schoonheid van het een Ewige uitbeelden zou.

In al de dingen des levens zoekt hij naar diepte, naar de waarheid en evenwicht. En rond deze synthese - die bij hem in de ziel ligt vastgegroeid, beeldt hij, de hem zo eigen, karakteristieke sfeer der wijde polderlandschappen, de lage winterlanden, met op de glinsterende sneeuwwitheid de rilde droom der magere, slanke populieren; het eenzame Land van Waas, zo rijk aan verborgen schoonheden; een maannachtidylle; de langzame rivier met zijn rustende bootjes, dit alles, stil en eenvoudig en innig van stemming.

Onder de schilders van het Land van Waas, staat Felix De Block als een sterke persoonlikheid. Hij rukte zich los, van de aldaar dominerende invloed van pointillisme en luminisme, om een eigen, nieuwe weg op te gaan.

In de weelderige boomgaarden, in de lage pachthoeven en de schilderachtige wind-

molens op de hoogvlakten; in de eenzame herfstbomen langs de smalle rivier vond hij de zuivere poezie van Vlaanderen.

Met zorg kiest hij zijn kleuren, die een persoonlike tint geven aan zijn werk dat zuiver is van lijn en konstruksie.

Hij is zichzelven bewust van zijn kunnen, daarom werkt hij zo rustig en kalm en laat zijn ziel spreken door zijn werk heen.

F. DE BLOCK.
De Eenzamen.

Zo werd hij een fijn lyrikus, die de wijde natuur van zijn land, de hoekerige kracht van zijn volk en de mystieke eenvoud van de boerenziel volledig in zich opnam en uit te beelden zoekt.

Hij wil niet deze dingen geven om dingen zelf, doch de doorvoelde levensekspressie die zij in hem weerkaatsen.

Daarom ligt in zijn werk die spontane, gezonde Vlaamse levensgeest, die ons, Vlamingen, steeds zo sterk te ontroeren weet.

Felix De Block schenkt ons een stukje van ons eigen bestaan.

Hij verrijkt onze eenzaamheid door de klare poezie van onze landschappen; door de sterke wilskracht van ons kromgewerkte volk.

Zijn werk is een gedurige verheuging voor Vlaanderen.

Maar De Block is niet alleen een goed schilder; hij is daarbij een buitengewoon tekenaar en beoefent, op bewonderenswaardige wijze het glasschilderen.

Met zijn pentekeningen, waarin de diepte ligt en de ernst uit zijn schilderijen, maakten wij reeds vroeger kennis in het Hollandse tijdschrift ‘Morksmagazijn’.

Zij zijn zo stil en vol poezie en zuiver als een gebed.

Ook de natuur heeft hier voor hem een hart dat gedurig klopt.

(Zie: 'Poezie in Vlaanderen' en 'De Eenzamen').

Dit alles spreekt ook uit zijn kerkramen als hij arbeidt naar eigen visie en konstruksie. Rijk zijn zij aan kleurschakeringen en eenvoudig-zuiver van lijn.

Hoe graag zouden wij in onze kerken deze ramen aantreffen, die ons zo sterk weten te ontroeren.

Wij hopen dan ook, dat Felix De Block op dit gebied weldra een bekendheid zal worden en de aandacht zal opwekken die hij verdient.

Want Felix De Block is een eenvoudig kunstenaar die geen sukses zoekt.

De pers was voor hem zeer vleiend bij zijn eksposisies in Vlaanderen en wij weten zeker, dat hij weldra de plaats onder onze Vlaamse kunstenaars zal innemen, waartoe hij geroepen is.

Hij is een van die rustige arbeiders, die door kommer en eenzaamheid heen, hun hoofd naar het licht houden gericht en geduldig de tijd afwachten dat hun werk voor hen zelf zal spreken.

Die tijd is voor Felix De Block aangebroken.

Hij is een van onze goede schilders van Vlaanderen geworden.

Wij moeten hem aanmoedigen, opdat hij zekerheid hebbe over zijn verworvenheden, na de lange donkere zoektocht die hij doorworstelde.

Wij moeten hem steunen, opdat hij aan de gemeenschap het beste van zijn kunnen blijve schenken en brenge het licht van de Lente over Vlaanderen.

Door onze kunstenaars, wordt de armoede van ons eenzame volk eens tot tijke vreugde misschien.

GEO ROZENBERG.

Landschap Roger Lammens

We horen over de heuvelen
de wind in de duistere bomen zingen

de zee ruist in de avendhemel
wolken jagen paars over ons hoofd.

Als we door dit landschap gaan
tot op een heuveltop
dan zullen we heel ver misschien
de grote donkere zee zien.

Ne mens

Aan Gerard Walschap.

Hij staat over z'n leven gebogen als 'ne knoest-van-'ne knotwilg over die beek daar. Dom!... bah! oerdom! Ze zeien hem: zie ne keer naar wat anders dan die stomme stenen. Naar de horizon is al hoog genoeg. Hij lachte, hij lacht altijd.

Ze zeien hem ook nog: gij! gij zijt er zo ene van wie ze in 't een of 't ander boek 'n aardige historie schrijven! Natuurlik kan de ene mens dat fijner zeggen dan de andere, maar dàt toch zeien ze hem.

Nee, zijne naam noemen doe 'k niet.

Hij had er anders genoeg: de Knoest, de Sul, den Does, den Idioot, den Dog, 't Mombakkes... er zijn er nog. Hij heeft ze allemaal bij gelegenheid moeten horen, maar ze lieten hem koud want hij lachte zo naar binnen.

Op éne na: 't Mombakkes... Die heeft hij niet verstaan en niet belachen. 'k Weet ook niet waarom, maar lachte gij om iets dat ge niet verstaat. Ha!... en hij: de Zot, de Sul, den Idioot lachte ook niet...

Een lastdier werkt en verkent de grond, ziet soms iets van z'n eigen: de schaduw. Hij is huurling geweest tussen de mensen, nu hier, dan ginder. In z'n handen ligt de getuigenis gegrift dat hij z'n brood verdiènde. Niemand zag daarnaar, hij was ne schaduw en dacht niet aan z'n rijkdom van krachten, die overal op z'n voordeligst werden uitgebaat. Stom lastdier! Ziet ge daar zijne kop en die stenen, dat hard verwantschap, ketst er 'n vonk uit maar 'n vlam... nee! Die hersens verschroeien nog niet.

En z'n hart. Zie, hij heeft van z'n leven gaarne gedronken, maar hij met z'n pint op z'n eenzaamst, hé!

Den Does! zeien ze, hij zit daar ergens alleen te drinken! Ja, zo ievrans waar geen volk komt, bij een weduwziel in 'n stulp-van-'n-stamineetje.

Laat die mens die niet durft spreken maar in 't geniep lachen, er zit nog meer venijn in. Zó 'ne lach wordt publiek.

Die zit daar gedurig, ja, bij die weef... en dan die lach. Ei! is daar geen dichter die op zo iets durft speken in verzen. Om het kwetsende wat te verzwachtelen, want ge moet diè mensen toch wat ontzien. Dien Does, dat Mombakkes niet! Die raakt ge toch niet in z'n gepantserde hersens. Iemand moet hem tussen vier ogen verwittigd hebben: dat vertellen ze van u! Of heeft die weduwziel hem gevraagd: alstublieft mens?... Hij is daar niet meer gaan drinken, nergens meer. Wie zegt me dat hij meèr hart dan hersens heeft en daarom die ene scheldnaam: mombakkes niet belachen heeft?

Was hij er ene die soms werd zeer gedaan maar er dan toch niets bij leerde? Pluis eens zelf uit als ik u zeg: meèr hart dan hersens! Met 't ène durfde, met 't andere vermocht hij niet 'n rol te spelen.

In z'n leven is geen vrouw, zijn geen kinderen gekomen: ik durf het verdrietig vinden, gij lacht misschien schamper, goed. Waar moest hij dan mee zijn hart en zijn hersens wat liefde halen?

Zegt ook zo maar niet: met z'n ziel kreeg die nooit z'n hart tot bij God geslingerd. Laat u niet vangen door ijle gedachten, hé! Hij heeft naar sermoenen staan luisteren, misschien staan horen en van 't geen niet in z'n hersens wou ging er misschien iets

in z'n hart. Ge zegt seffens: waar het verdort. Goed. Maar voor wie de horizon al te hoog is, is God daarom niet ongenaakbaar. Hij kon daar staan zien naar het outer, stom natuurlik, maar zo... of hij, den Idioot, meèr zag dan al die kristene zielen.

Ja, peist nu maar na over gebedsformu-

len van zò'n hersens, maar weest eerlik: oòk over de praat van zò'n hart.

Misschien heeft dat alles hem nog recht gehouden.

Ik zei: hij was ne schaduw tussen de mensen, ja, en onder hun kinderen 'n plezier. Allee, maakt ne keer ne groten beugel? vroeg dat jong volk, hij lachte en maakte hem. De meidekens hingen aan zijne frak: toe, kom nog eens mee koorddansen? Hij lachte en danste zich muug voor dat jong plezier. Zie nu de koppen ginder in de deur zo wijsachtig staan schuddebollen: die zot toch!

En 't venijn van die ziel die zegt: mens, houd uw kinderen van die vent af, ge kent hem nie, hé!

Ge weet wat kinderen zijn. Ièts kunt ge op zijn gezicht nagaan als daar dat manneken onnozel zegt: Alis, ons moe ziet het zulle, da ge weer met die lelike vent speelt: Ja want dat treft dweers door z'n hersens, ze zijn hard, ge weet het, maar 't geraakt aan z'n hart. Hij gaat stommelings weg, de kinderen willen hem houden, ze hangen in 'nen tros aan z'n slippen. Maar hij is sterk, nu nog meèr en sleurt die jonge vracht plezier enige meters mee. Dat volkske lacht en hij ook, maar durft niet vergelijken hé. Dat ze nu zot roepen, och 't zijn kinderen en dàt voelt hij niet. Laat daar tegelijk 'nen balk op uw voeten vallen en een vlieg van uw bloed proeven... verstaat ge?

Naar welke horizon kon die mens verlangen als daar overal mensen op hem wachten? Nee, ik maak van de mensen geen beulen, van geen enkele. Maar wilt ge dat ik hem, den Idioot, slimmer of beter laat leven? Of moet ik er een karikatuur van maken, goed, dan eis ik er 'n hàrtvol bloed en een ziel voor op. En ik heb stof voor een tragedie waarmee een rol te spelen is zo idioot en zo ideaal... naar verkiezen. Hij was nu de Idioot, ze zeien het hem: Sul! En hij heeft z'n rol èchter gespeeld dan wie ook: hij geraakte nooit met z'n hart veilig àchter de schermen: stond hij er niet naakt mee te rillen in de spot van 'n publieke lach. Daarom sprak ik u van zijne lach, en peis aan 'ne klown die moet leven. Misschien wilt ge nu wel geloven dat hij 'n fortuin-van-geluk had aan die harde hersens. Ja: ik wel!

Van zijn ziel zeg ik niet meèr dan 't nodige en 't ware: daar lopen we toch in verloren, zeker in die van zo'n Sul. 't Maakt me onzeggelik blij dat God oneindig wijs is, al was 't maar om ook zo ne mens te begrijpen.

Ja, ik zou 't verzwijgen: en oòk dat Hij oneindig goed is. Denkt gij er rechtzinnig over na waarom...

Ge zult nu zeggen: zò nen harden buil-van-ne-kop, en toch daàr heeft hij de grote wonde gekregen, langswaar zijn leven stilaan is gaan doodbloeden. Dat verwantschap tussen de stenen en zijne kop werd in z'n later leven verbroken, hij kroop omhoog en zijn gelaat scheen de horizont te zoeken alsof daar Iemand vroeg: kom jongen, bezie me rechtzinnig en laat me die klacht in 't wit van uw ogen zien. De idioot liep ermee in de hoogte en ze lachten: hij krijgt het nog hoog in zijne kop nu hij hem bijkanst moet gaan leggen. 'k Geloof dat er toch nen eerlike mond bij was die zei: och, 't zal nog 't beste zijn voor die sukkelaar.

In 't Godshuis zei hij: ik ben vier en zestig jaar. Dat werd geboekt gelijk voor iedereen zonder meer. Hij kreeg verzorging en nu en dan een vriendelik zusterwoord en nog negen jaar om dat àlles van vròeger en nu te vergelijken. Die mannekes daar naast hem dierven geniepig, in 't plezier van wat zon en 't pijpke, zijn schoenen bespeken, hij zat daar toch altijd te dubben naar de wolken.

Op 't laatste moesten ze hem spesiaal bewaken, ik zei het: in zijne kop is 't leven traag gaan doodbloeden. Ge zult zeggen: hoe kon dat daàr versleten zijn, hij heeft hem nooit gebruikt. 'k Weet het: hij

heeft hem oerdom rechtgedragen en moest hem zot neerleggen. De dood heeft mee hem weinig spel gehad, hij lag àl vastgeriemd aan 't bed.

Ik zou nu nog geerne zeggen: zijn ziel is alleèn naar God gegaan, ze kon mee dat hart en die hersens toch niets aanvangen, maar om niet te falen moet ik zwijgen.

ALBE.

Romain Meert

Ontluikend Leven

De jonge schilder Romain Meert, uit wiens werk wij in dit nummer twee reproduksies geven, is een schone belofte.

Naast zijn ‘Kempische hoekjes’ zijn diepe ‘Landschappen’ en zijn ‘Stadsgezichten uit Brugge’ waarderen wij toch vooral zijn vergeestelikte markttypen en het symbolies opgevat doek ‘Ontluikend leven’ dat eerst werd gerangschikt in de Brabantse provinciale wedstrijd.

P.G.B.

Markttypen.

Klank en kleur

Onze organen reageeren niet afzonderlijk op 'n indruk. 'n Zelfde prikkel beinvloedt min of meer alle zintuigen, het eene al meer dan het andere. Uit hoofd- en correlatieve impressie ontstaat, na veelvuldige herhaling 'n totaalbeeld.

Dat er tusschen klank en kleur 'n zekere overeenkomst bestaat werd reeds lang intuitief gevoeld.

In 1704 nam Newton proeven om 'n parallel tusschen het zonnespectrum en de intervallen der phrygische toonladder op te bouwen(*). Maar 't is uiterst moeilijk 'n wel bepaald iets (de klank) te vergelijken met 'n vager, minder bepaald gegeven (de kleur). Zoo heeft men reeds rood bij 400 trillioen trillingen per seconde. Bij 460 trillioen trillingen heeft men nog rood. Neemt men echter als te vergelijken punten het zichtbaar einde van het spectrum, verder de (±) scheidingslijn tusschen geel en oranje en dan de uiterste grens van 't blauw, dan bekomt men de verhouding van 8-10-12, die we in 't akkoord do-mi-sol terugvinden.

Door physische kennis dacht men het psychologisch proces te kunnen oplossen. Maar 'n mathematische overeenstemming sluit daarom nog geen wezensverwanschap in.

Vocalen klinken, hebben dus iets muzikaals in zich, zoodat bij woordgebruik en woordvorming het probleem **klank-kleur** weer gesteld wordt.

Zoo schreef **Rimbaud** dit beroemd sonnet:

A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu, voyelles
Je dirai quelque jour vos naissances latentes.
A, noir corset velu des mouches éclatantes
Qui bombillent autour des puanteurs cruelles,

Golfe d'ombre, E, candeurs des vapeurs et des tentes,
Lance des glaciers fiers, rois blancs, frissons d'ombelle
I pourpres, sang craché, rire des lèvres belles
dans la colère ou les ivresses pénitentes;
U, cycles, vibrements divins des mers virides,
Paix des pâtis semés d'animaux, paix des rides
Que l'alchimie imprime aux grands fronts studieux;

O, suprême clairon plein des strideurs étranges,
Silences traversés des Mondes et des Anges;
- O l'oméga, rayon violet de ses yeux.

Poésies. - ed. Mercure de France.

Bij Guido Gezelle zijn talrijke versregels te vinden waarin woorden met zwaren klank ook donkere kleuren oproepen. Daar, waar 'n hel, kleurenrijk voorwerp onder 't spel van licht en schaduw stilaan doffer en somberder wordt gaat dit gepaard met 'n verzwaren van den klank -.

In de tweede stroof van ‘Casselkoeien’ heet het: ‘Hoe der koeien lief getal van vouw en verven **luiden**’

.... die louter bruin van haar,
als zooveel bloemen bloeien....

Daar zijn der, roode als vier,
castanje bruin geboende;
naar donkerbaaide bier
naar bijkans zwart bier doende;
beglinsterd en beglansd;....

Talrijke voorbeelden uit de litteratuur en de omgangstaal zouden hier kunnen geciteerd worden. - Dat sommige taalphilosophen al eens 'n stapje verder gingen en 'n heele theorie opbouwden, mag ons dan ook niet verwonderen. Ze beweerden dus: de wisselwerking tusschen kleur en klank is van beslissenden invloed geweest bij 't ontstaan der taal. Voorwerpen waarin 'n zelfde kleur domineerde werd door 'n zelfde klank (of klankverbinding) aangeduid. Door 't bijvoegen van medeklinkers zouden deze oerwouden zich langzamerhand van mekaar onderscheiden. - 'n Lange lijst voorbeelden om die theorie te staven is wel op te maken. De nog talrijker uitzonderingen vergeten we natuurlijk. **oe,** met donker photisma - bloed, boezem, boer, groef, moeras, vloek, moede.

i, met hel photisma - (het onbepaalde, enz.) wit, blik, flits, licht, minne, bliksem.

Maar tusschen woord-klank en beteekenis (gevoelswaarde) is 't verband alleen toevallig en niet noodzakelijk. Zoo wordt de zelfde klank aangewend voor de meest uiteenloopende begrippen, waarbij van overeenstemmend gevoel noch schijn noch gedacht is (God, zot, lof, rot, - hemel, kemel...)

Muzikale klank, woordklank, kleur, ze hebben elk 'n uitgesproken gevoelswaarde - Meer dan 'n gevoelswaarde zal het ook niet zijn. In dien geest, moeten we Rimbaud's sonnet lezen.

Maar het probleem schijnt toch niet zoo eenvoudig te zijn om op te lossen.

Men is echter tot de ontdekking gekomen, dat zekere menschen 'n klankindruk **dadelijk** met 'n kleursvoorstelling associeeren. Deze kleurindruk heet '**Photisma**'. Het photisma kan statisch zijn (landschap of constructief visioen) of wel dynamisch (bewegende voorwerpen of punten of lijnen of vlakken). Soms verwekt het zelfde geluid jaren lang dezelfde reflex.

Dit feit zou de psychologen dus toelaten rustig te experimenteeren om eindelijk de verborgen synthese te ontdekken.

Aan het onderzoek naar het funktioneel ontstaan der photismen, werd weldra 'n ander gelijksoortig probleem verbonden: klankbeeld door 'n gezichtsindruk opgewekt.

'n Hamburger professor, George Anschütz, leerling van Binet, vatte het heele probleem weer aan. Hij beschikte daarbij over talrijke kleur-hoorders en klank-zieners die zich tot talrijke experimenten leenden. Langs empirischen weg maar tevens scherp analyseerend, lukte het hem 'n talrijk feitenmateriaal te verzamelen en volgens zekere algemeene eigenschappen te ordenen. Deze algemeene eigenschappen beschouwde hij dan als 'wetten' en paste ze op normale menschen toe.

De uitslagen bewezen dat hij het bij het rechte einde had...

Samen met Dr. H. Hein en Dr. F. Mahling gaf Anschütz het eerste deel der 'Farbe-Ton-Forschungen' uit (1927) dat als basis voor de volgende opzoekingen gebruikt werd.

Op 't eerste kongres (1927) dat zich met dit probleem onledig hield werd 'n tentoonstelling ingericht van honderden teekeningen en schilderijen die als photismen werden voorgesteld.

Lukt men er in de talrijke verschijnselen van photismen en phonismen definitief in wetten vast te leggen (voor zoover dit in de zielkunde doenlijk is) dan beschikken we over 'n middel meer om de menschelijke psyche dieper te peilen.

Muziek genieten is echter toch geen geestelijk plaatjes kijken!

H. OPDEBEECK.

Eindnoten:

(*) In 1740 bouwde Louis-Bertrand Castel 'n 'Clavecin oculaire' waardoor hij de klanken van 'n muziekstuk door de overeenstemmende kleuren dacht te vervangen.

Kronieken

Nederlandse Poëzie

Maurits Roelants. Het verzaken. Gedichten. A.A.M. Stols. Maastricht-Brussel. 1930. Prijs: frs. 30.-

‘Ik was tevreden en gerust in de vergetelheid. Was ik eens dichter? Het is presies acht dagen geleden dat een hooggeplaatste letterkundige, mij met zoet-ironischen nadruk aan een gezelschap voorstelde als ‘prozaschrijver’. Ik heb niet gepinkt. Hoe ouder ik word, hoe meer pudeur ik krijg. En inderdaad, ik zou eindigen met er beschaamd over te zijn, dat ik zestien jaar ben geweest, romantisch, verliefd - en alsof dat allemaal nog niet erg genoeg was, doodziek. Gij moet weten dat ik van nature een zonderlinge ruitenbreker ben. Zo een die licht een steen in een venster ketst, maar die, als de scherven neerrinkelen, den schroom tot boven zijn hart voelt stijgen, en dan boven het stampen met sporen aan de hielen, de ingetogenheid verkiest.

Versta mij goed. Er is voor mij niets dat boven de directe zelfbelijdenis gaat, tenzij naderhand het toesnoeren van de lippen, het zich resorberen van de schoonste gevoelens en gepeinzen in een gouden stilte. Zich uitstorten eerst, zich daarna terugwinnen.

Alzo een treffend schrijven van Maurits Roelants - bij wijze van inleiding, aan de verzamelaar E. Du Perron.

‘Het Verzaken’ bevat de Erosgedichten die werden geschreven rond zijn zestiende jaar; de Kom der Loutering ontstond rond zijn twintigste jaar. Verder werden van lateren leeftijd - hier en daar - gevonden gedichten opgenomen.

Van de vier dichters die zich rond het kleine naoorlogsche tijdschriftje ‘Het Fonteyntje’ groepeerden is Maurits Roelants ongetwijfeld de zuiverste persoonlikheid. Al stoort ons hier en daar wel eens de stroefheid die hem uit het werk van Van de Woesteyne tegenwaaide en het teder doodsverlangen van dezelfde dichter, waaraan deze bundel werd opgedragen, toch treft ons in enkele dezer jeugdverzen - naast een onbestemde weemoed en een vaag vlaagje romantisme, dat ons minder lief is, een sierlikheid in de uitdrukking, een statigheid van rythme en een fijne aristokratiese beelden- en woordenkeus soms.

> De regen en de rook weven hun sluiers,
> de Herfst wordt donker als het roode bosch,
> op 't loover ruischt geluid van stroelende uiers
> en glanzen als de tinten van oud mos.
>
> Ook hier is 't Herfst: het doelloos zien en luistren
> naar 't regenvallen in de waterkom.
> Gij denkt aan het geluk, de droomen duistren,
> gij voelt u droef en vraagt vergeefs waarom.

Minder bekoorlik is de dichter in zijn direkte zelfbelijdenis. De verzen uit Eros, die hij op zijn zestiende jaar schreef, konden van de eerste de beste sentimenteele student zijn die de goede humor van Ernest Staes in de diepste hoek van het boekenrek vergeten heeft.

Niet zonder een zachte glimlach zult gij volgend stroofje lezen waarvoor een vijftienjarig meisje inderdaad smekend op de knieën moet zinken.

> O stille stemming van het avonddalen,
> die mijn gedachten aan de liefste wijdt!
> Zoo ben ik kalm en kan van zaligheid
> niet ademhalen.

Dit neemt echter niet weg, dat ook reeds in deze verzen waarin de dichter de liefde en het teder doodsverlangen bezingt een sierlikheid aanwezig is, die ondanks alles toch sympathiek aandoet.

In zijn inleiding tot de bloemlezing uit de dichters van het ‘Fonteyntje’ schreef Jan Van Nijlen: ‘Sommige jonge lieden meenen blijk te geven van modernisme wanneer zij vliegmachines bezingen of het tramvervoer, de gemeenschap of den volkenbond. Zo bezong destijds de goede, oude Maxime du Camp de spoorwegen in de overtuiging dat iets van den geest der negentiende eeuw in zijn verzen was overgegaan. Zo vergisten er zich velen. Daar tegenover staat de poëzie die zich niet binden laat door den tijd.’ Al zullen er wel zelden dichters geweest zijn die zich binden lieten door de tijd, toch zal hun poëzie, onbewust misschien, de tijd weerspiegelen waarin zij ontstond. Op uitzonderlike ogenblikken slechts ontstond die poëzie, die als de muziek van het licht der ewigheid zelf is; los van tijd en persoonlikheid, los van individualisme en cosmos. Niets meer dan de ewige muziek der sferen op het rythme van de zuivere adem van Gods natuur. Een poëzie waarin ook de persoonlikheid ten onder gaat. Een poëzie die is als de bloem, een voortdurend wonder.

* * *

Iets van dit wonder vinden wij in de beste dezer verzen van Maurits Roelants en vooral in de strofen op Lente en Herfst, waarin het rijke talent van deze dichter zich meesterlik tot rustige klare schoonheid te onplooien wist.

Luister:

> Geluk, ik houd u gansch in eenen lach gevangen,
> omdat de dag zoo klaar mag zijn,
> de zon is in de kap der boomen opgehangen
> als 't bleekgeel licht van witten wijn.
>
> Geluk, ik heb u vaak aan d'einders willen zoeken,
> moeizaam moerassen doorgewaad,
> en nu, op wandel met wat verze' uit oude boeken,
> toont ge onverwachts uw lief gelaat.
>
> Geluk, als straks de zon weer naar de kim zal nijgen,
> vergaat uw groen en gulden schijn?
> O! ongeloovig hart, leer bidden of leer zwijgen,
> leer mild in leed en vreugde zijn.

En nu past het ons te wijzen op de uitzonderlik verzorgde uitgave die A.A.M. Stols ons van deze dichtbundel bezorgde. Als nummer acht, van de serie ‘Luchtkasteelen’ lijkt dit boekje inderdaad een luchtkasteel van soberheid in schikking en voorstelling. Ook zal een goedkope - en wij hopen, even goed **verzorgde** uitgave verschijnen.

P.G. BUCKINX.

M. van de Moortel. Van uit de grond ‘In eigen beheer’ Sermonlaan 87, Brussel. Prijs: frs. 18.-

M. van de Moortel, was een der eerste revolusionaire dichters, die, in 1920 in het tijdschrift ‘Ruimte’ tot uiting kwamen. Deze dichter, die zich dan, onder de schuilnaam Willy de Man, ook wel eens op het steile pad der beschouwende kritiek waagde, was eveneens de auteur van het, toen bijna vizioenaire vers ‘Ontwaken’.

> Ontwaken. Tasten, Schrillicht: pinken, rondkijken,
> - en schreeuwen! schreeuwen!
>
> O! val! stortbad van plotse kontrasten!
> Scheur in de zijde! Breken van de porcelijnen vaas!
> Scherven! Bliksem. Zweepslag.

Echter niet zonder een zekere weemoed, herlezen wij nu het volgende: weg met alle aanschouwing, zowel die van het heden als die van 't verleden; beiden zijn dilettanties; dilettanten van het verleden: achteruitkruipers: dilettanten van het heden: passieve toeschouwers. De aanschouwing

van elk meegeleefd ogenblik moet een oneindige beweging in de toekomst verwekken, totdaar, waar de **absolute stijl** voor de kunstenaar-profeet een werkelikheid is. Aldus de rol van de kunst in de beweging: natuurlik een revolutionnaire: het verheerliken van de vormen die de nieuwe wereld beheersen zullen en dit in de ruimste betekenis genomen; dus de lyriese rol. En hier weze er opnieuw op gedrukt: een rol is een deel van een **aksie,** een middel. De kunstenaar weet, dat evenmin als zijn tekniek een doel is, maar wel een middel, de kunst zelf nog geen doel is, maar wel faktor.

Paul van Ostayen, Victor Bunclair, Bursens en Gijsen, maakten zich echter al gauw, en gelukkiglijk, van deze beschouwingen los en schreven 'alleen om de schoonheid van het vers.'

Waar bleef het romanties ekspressionisme, dat zijn leuzen als vlaggen over de jonge hoofden flappen liet? Waar bleef de vurige droom, die ook wij allen hebben gedroomd en nagejaagd in de plotse signalen der woorden; de jonge droom, dat dit dan wezen zou: een norm voor het doorleven, voor de praktijk, dus voor een wereldschouwing? Dit romanties ekspressionisme, dat altijd weer opnieuw op het wonder heeft gewacht, op het merveilleuze vers, dat de hartstochtelike kreet zou zijn van dichter en gemeenschap? Heeft dit ekspressionisme zich uitgeleefd in romantiese leuzen, die in hun driftige geekszalteerdheid vaak holler gingen klinken dan de meest inzichzelf-gekeerde romantiek?

Wij, die kinderen waren nog, toen deze nieuwe jeugd de dijken doorbrak, wij hebben geloofd in de kreten Bruderschaft! Geen grenzen meer! enz. enz.

Tot ook deze leuzen jammerlik verbleekten.

Moest uit deze desilluzie de nieuwe kultuur en het nieuw geluk worden opgebouwd?

Daarom heeft deze jeugd getwijfeld aan dit geslacht dat zo gegoed als geen poëtiese werkelikheden aanvoeren kon en het vrijvers, deze enige vorm, die aan deze tijd teknies beantwoorden kon heeft uitgerafeld tot zinloze literaire manifestasies.

Ik vraag U, welke zin heeft het, als de dichter u uit het raam van zijn vers toeroept:

- Wij spuwen op het socialisme!

Wat kan het ons ten slotte schelen, als de dichter, door de mysterieuze val van klank en rythme deze woorden niet tot muziek om te toveren wist. En deze muziek zal het zijn, die weer de schoonheid aanvoeren zal.

Guido Gezelle was geen strijdend flamingant; hij zong maar: Ik ben een blomme en bloeie voor Uw oogen! en toch heeft zijn woord het vuur van het idealisme ontstoken.

Ik zei het reeds: M. van de Moortel stamt uit het tijdschrift 'Ruimte'. Zijn poëzie draagt de kenmerken van zijn generasie. En het is spijtig dat deze verzen niet vroeger zijn verschenen toen zij nog onbevangen werden gewaardeerd. Naast de poëzie van zijn tijdgenoten kan veel uit deze bundel van Van de Moortel, zonder te verbleken worden geplaatst.

Ook deze sympathieke dichter legde niet het bijltje neer na het knetterend verzenvuurwerk. Hij zweeg en daalde af naar de stilte der kleine dagelikse dingen, maar ook hier springt soms weer de woede van het woord op dat betuigen wil. Ook hier abstraheert hij de levende dingen niet altijd tot levende muziek. En toch, me dunkt. uit Van de Moortel groeit een dichter. Hij werkt zich tans los uit de banden van twijfels en signalen. Vaak, tussen het strijdend roepen, valt de poëzie, die hier, ontegensprekelik aanwezig is, verloren.

Het beste gedicht dat ik in dezen bundel vond, schrijf ik hier gedeeltelik over:

Op de fluwelen grasheuvel gezeten
blaast deze Arkadiese herder op zijn pansfluit.

De blauwe lucht beweegt onzichtbaar over d'aarde,
Zij golft over de heuvelingen
Schuifelt door het gras en door de bladeren heen.
Die vogelvlucht heeft even haar beschuimd
en deze vogelklank deed haar klinken als glas.

Ge ziet, hier kwam van de Moortel los uit de romantiek der humanitaire dichters en uit de dampende chemie der aarde, en wij luisteren graag naar hem, terwijl een bittere vraag zich opdringt: betekent het geduldig zwijgen van Moens dan inderdaad een hopeloze nederlaag?

PIETER G. BUCKINX.

Picta (Hoofdkerk Florentië)
M. ANGELO
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Nederlands Proza

B. Putteman. Pee klak. Nr. 8 Romanserie. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge. Prijs: frs. 18.-

Ik weet het nog goed: het eerste boek, dat me bewust maakte, dat er een verniewing van het proza was ingezet, was Verschoren's ‘Jeugd’... Het kwam tamelik plots na Consciense en Snieders. Representatief mag het wel niet heten, maar in onze schoolboekerij was de keus toendertijd niet zeer groot. Maar het was toch een openbaring. Want het was omzeggens de eerste maal, dat ik zo'n doorgevoerde toepassing zag van de denominatieve werkwoorden: het tekenende daarvan trof me. En iemand, die de kinderzielkunde enigszins kent, weet nu ook, dat de toepassing in de opstellen niet achterbleef. Maar het werd wel eens een toepassing in het wilde: met bijna ieder naamwoord werd een werkwoord gefabrikeerd. De goede smaak en de etiemologie kregen daarbij niet zelden een flinke deuk. Nu heeft het woord ‘opstel’ voor ons een zeer pejoratieve betekenis, als we daarmee een boek beoordelen. Toch moet ik het hier gebruiken.

Immers, we vinden hier werkwoorden als: lettergrepen, bibberlippen, zwadderstappen, vriendeliken, grimblikken, leeglikketongen, aflikkepikken, asseklikken. En soms slaat de slechte smaak over tot onmogelikheden, als: diefgluren, suizelwaggelen, zinderbommen, krochekrijschen, stampnotende muziek, de weenellende van den herfst, een schakel-rammelende ketting, enz. Ik heb heus het land aan pikkerij, maar als je zo'n woorden op bijna elke bladzijde ontmoet, kan je d'r toch niet buiten het aan te stippen. Al moet ik eerlikheidshalve bekennen, dat ze naar het einde toe voelbaar verminderd zijn. Er zijn zelfs onjuistheden, die de schrijver van een boek onmogelik te vergeven zijn, zoals: slagen, die beven van koleire, overeenkriewelend bloed, bevetokkelende knieën, een sappige natuur, afgerukte gele doodsbladeren, een meisje mals in de lenden nijpen, enz. Zelfs wordt Pee ingeschreven in de orde der ‘geniale vernuften’! Hoe zong Gezelle ook weer? De Vlaamsche taal is wonderzoet, voor die heur geen geweld en doet... We hopen, dat de taalfouten eer te wijten zijn aan onverbeterde drukproeven, wat natuurlik geen verontschuldiging is. Er dringt zich aan de schrijver een allernoodzakelikst streven op naar eenvoud, natuurlikheid, en juistheid van uitdrukking.

En de bouw. Dit boek is het levensverhaal van een, zoals de ondertietel hem noemt, plezante Moorselaar. Maar er loopt helemaal geen lijn door. Het zijn losse, grappige verhalen, die de held zelf verteld heeft aan de schrijver. En het is die losse samenhang, die de heer Putteman soms poetsen bakt voor de logiese opeenvolging der feiten. Hier en daar ook nutteloze, afwijkende beschrijvingen. En het doet dan nog niet bepaald aangenaam aan in die beschrijvingen traditionele dingen te ontmoeten, als: de blanke wade, de ongerepte maagdelike winternatuur.

Tegen de persoon zelf, vermits hij werkelik geleefd heeft, als held van een boek, zijn er bezwaren. We kunnen niet heel sympatiek staan tegenover iemand, voor wie de dood en de doden niet meer waarde hebben, dan de droge haring, waarmee Pee uit leuren gaat. En dan, waar Pee over kerkelike zaken aan 't praten slaat, is hij bepaald niet spirituëel. Het is eer nonsens, die hij vertelt. Daarom verwondert het ons, dat de onderpastoor hem zo niks afdoend antwoordt. De schrijver herhaalt graag, dat Pee Klak een goed en gevoelig hart had. Veel krijgen we daarvan niet te zien. Dat maakt

het boek, en de taal helpt daaraan mee, wel eens vermoeiend. We hadden liever een ondertoon van levensernst gevon-

den (‘de vrome kanten van de Witte’) waarop dan de humor heel war meer menselik en... meer humor zou geworden zijn: het traditionele resept van ‘een lach en een traan’. Het schijnt me, dat de heer Putteman zelf dat tekort heeft gevoeld, en dat pleit zeker voor hem. Soms laat hij zich gaan op bv. een gevoelige avondbeschrijving, maar vanals hij Pee daarin brengt is alle schoonheid om zeep. Toch geen bewijs van menselikheid! Hoe mooi staat in dat opzicht bv. het einde van ‘een zonnedag’, waar Pee een op een enigleuke manier gestroopte haas aan een doodarm en hongerig kind geeft voor diens zieke moeder.

Enkele grappen waren ook eenvoudig best weggebleven. En hier raak ik het hoofdbezwaar. De heer Putteman zet er graag een idealistiese zin tussen als: Arm Vlaamse volk, zo ruw en toch zo goed! Als het hem ernst is met zijn idealisme, dan moet hij zichzelf afvragen: Hoe kan ik, als schrijver, aan die ruwheid in de mate van mijn krachten verhelpen? En dan moet dit, zijn boek, hem zelf enigszins ontgochelen. De aaneengereekte bastaardvloeken, over iedere bladzijde ongewoon kwistig uitgestrooid plus enige ruwheden missen niet alleen de humoristiese noot, maar sluiten voor dit werk alle veredeling uit.

Dit boek behoort tot de landelike typen-literateur, zo goed vertegenwoordigd in onze Vlaamse letteren. Misschien ligt dat aan onze zo Vlaamse ‘esprit du clocher’. Er is al dikwijls tegen gesakkerd, maar toch meen ik, dat in dat vak reeds enige pareltjes liggen, die we voor veel niet zouden willen missen. En we denken hierbij aan Claes, Walschap, e.a.

Maar het is net, of de schrijver de voeling mist met ons hedendaags proza. Tekort aan lezing? Ik weet het niet. Maar in ieder geval, B. Putteman zou wel kunnen schrijven, als hij maar eens begon met juister en pregnanter weer te geven, wat hij zag of hoorde. Want er zijn reeds enige brokken in dit boek, die goed zijn.

De mensen uit het land van Aalst zullen hier nog eens de guitige grappen herbeleven van hem, die lang het plezier was van een hele streek. Ik heb bij de lezing aan Claes' Witte gedacht. Gaat het boek iets overnemen van dat sukses? Het ware **voor de schrijver** te wensen, dat er een tweede druk nodig werd, want dan was hem de gelegenheid geboden Pee Klak tot een goed en vooral menselik boek om te werken. We zouden de eersten zijn om het dan toe te juichen. Want we houden van die tiepiese dorpelingen, die over hun schreiende levensellende en hun pijnlike maar schuldeloze achterlikheid, de moedige lach van hun levensblijheid-ondanks-alles kunnen doen spetteren, niet alleen voor henzelf, maar ook nog voor hun medemensen, waaraan ze met heel de voor hen almachtige traditie gebonden zijn. Het is die lach, die soms zo schrijnend kan aandoen, het is die humor, die je soms zou doen aan 't wenen gaan om zijn diepe menselikheid.

‘Pee Klak’ komt het achtste in Excelsior's romanserie. Zoals de zeven voorgaande, is ook dit boek tiepografies best verzorgd, en de omslag voldoet zeer wel.

JAN VERCAMMEN.

Rudolf Lonnes. Niederland. Ein Buch jùnger flämischen ùnd holländischer Dichtùng. ‘Deùtscher Brücke-Verlag’ Duisburg. - In Seidenleinen gebùnden. 6. - R.M.

De Nederlanden liggen op 't kruispunt van 3 beschavingen, leeren onze geschiedenisboeken, en die betwisten mekaar de suprematie. Vooral Frankrijk, maar ook Duitschland en Engeland vinden hier 'n afzetgebied. Wij trachten ons ± op de hoogte te houden van wat er in 't buitenland zooal verschijnt. En het ergert ons

vast te stellen, hoe bitter weinig men in den vreemde over onze letterkunde weet.

Het is duidelijk dat we door de nauwe taalverwantschap, vooral op Duitschland aangewezen zijn. Zoo verschenen vroeger vertalingen in 't Duitsch van Conscience, Multatuli, Teirlinck, Streuvels, Buysse, van Eeden, Cooperus, Gezelle, Heyermans. In de laatste jaren behaalden Timmermans en Ernest Claes over den Rijn 'n groot sukses.

Maar dat we dichters hebben, werkelijke dichters en geen poëten, daar hebben ze geen benul van.

Buiten Gezelle, in de vertaling van R.A. Schröder (Insel-Verlag) en Pol de Mont (vertaald door Albert Möser) kende men onze dichters in Duitschland niet, geloof ik, en onze romans kunnen de vergelijking met de inheemsche productie niet doorstaan.

Gelukkig is er nu 'n verandering ten goede. Rudolf Lonnes brengt ons in z'n boek ‘Niederland’ 'n reeks vertalingen uit het werk van 15 jonge Nederlandsche auteurs. Naast 'n tiental proza-brokken staan veel gedichten.

Het verschijnen van dit boek is voor onze kultuur 'n feit van overgroot belang.

Ziehier het plan van ‘Niederland’.

De Vlamingen A.J. Mussche - P. van Ostayen - G. Burssens - R. Minne - Marnix Gijsen.

De onafhankelijke Hollanders Marsman - A. Donker - T. De Vries - J. Slauerhoff - R. Houwink.

P.G. BUCKINX.

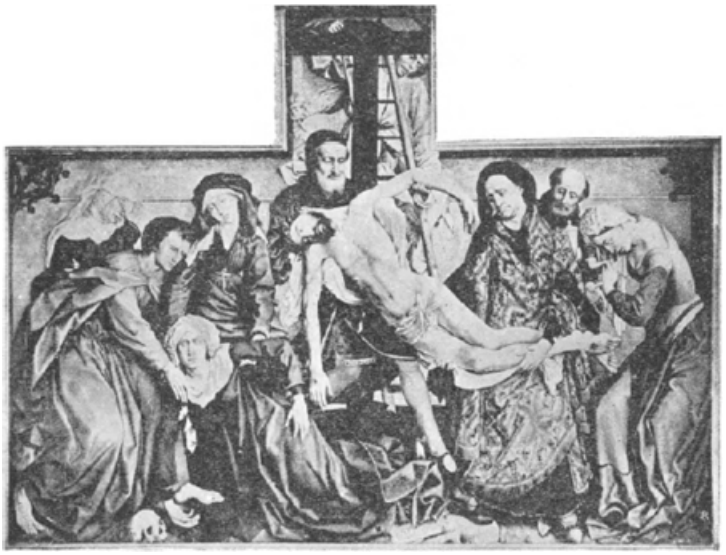

Nood Gods (Escurial)
ROGER VAN DER WEYDEN
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
‘*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*’

Toneelkroniek
Toneel in het Buitenland

De krizis op toneelgebied laat zich biezonder scherp gevoelen in Italie en Duitsland. Het Schauspielhaus te Berlijn, dat door den Staat ondersteund is, sloot het jaar 1930 met een deficit van zeven miljoen mark. Barnowsky, bestuurder van het parkulier teater dat onlangs 'Amphitryon 30' van Giraudoux opvoerde, verklaarde dat de oorzaak lag, grotendeels altans, in de overdreven hoge eisen van de 'stars'.

In het Italjaanse tijdschrift 'Pegaso' wijdde Silvio L'Amico een uitvoerig artikel aan de teaterkrizis in Italië. Als eerste oorzaak geeft hij ook de sprekende film aan. Deze oorzaak zal echter vanzelf na eenige tijd verdwijnen. Doch daaraan zou reeds dadelik kunnen verholpen worden door gedeeltelik het teater aktueel te maken, in plaats van steeds met klassieke stukken op te treden. - Maar de oorzaken liggen dieper voor Italie. De gemeenschap die het toneel leven doet (schrijvers en publiek) is over de gehele wereld fel geslonken en in Italie schijnt ze gans te niet, omdat ook de akteurs, bemiddelaars tussen schrijver en publiek, niet meer bevredigen. - En er is ook de ekonomiese krizis: de prijzen der plaatsen zijn te hoog, zodat nog slechts een beperkt publiek de schouwburg kan bezoeken - Ook bestaat er in Italie geen 'toneelkultuur': niet één goed toneeltijdschrift, slechts één enkele dramatiese school, geen enkel volledig boek over de geschiedenis van het toneel. Dan duidt d'Amico verschillende middelen aan om deze krizis te boven te komen; o.a. het opvoeren van contemporaire stukken, zo italjaanse als buitenlandse - het stichten van minstens drie ware kunstschouwburgen, niet onder bestuur van de 'directeurs de théâtre', maar van de kunstzinnigste onder de regisseurs. Daartoe is echter geld nodig en daarom doet schrijver een beroep op de Staat, die totnogtoe het toneel omzeggens niet heeft gesteund, en wèl de plastiese kunsten.

In dit artikel geeft d'Amico een bepaling van regie, waarmee niet ieder zal akkoord gaan. In werkelikheid, zegt hij, is de 'mise en scène' niets anders dan de gehele sceniese interpretasie, waarvan de bazis de deklamasie blijft. Het woord wordt dus **gediend** door dekor, belichting enz. Om een geniale vertolker te zijn, moet de regisseur eerst en vooral een meester zijn in de deklamasie en al wat er betrek op heeft. Silvio d'Amico is dus een vereerder van 'sire le mot', daar waar een toneelopvoering moet zijn een **harmoniese samensmelting** en samenwerking van de verschillende kunstelementen die de opvoering uitmaken. De woorden **dienen** zowel 'het stuk' als de dekors, het spel van de akteurs, de belichting, de muziek. -

Te Berlijn klaagt men over het gebrek aan goede duitse auteurs. En één van de veelbelovende jonge schrijvers werd op het einde van verleden jaar door een aksident gedood: **Hans Chlumberg** (Hans Verdach, heer van Chlumberg). Zijn vader was een Oostenrijker van joodsche afkomst. Kolonel, verwierf deze in 1866 de adellike titel. De jonge Hans Verdach leefde te Wenen en werd er 'ontdekt' door Busserman, die zijn eerste stuk '**Een dag**' opvoerde, eerst te Wenen zelf en dan met sukses in de verschillende duitse provinsies. Dit stuk schreef Hans Chlumberg op 25 jarige leeftijd; het is origineel en populair en verwierf al dadelik een prijs. Dan begon de

jonge schrijver aan een grote roman, over het leven in de kadettenschool, schreef intussen een komedie '**Hemelblauw**' (genre 'théâtre improvisé') Volgens het 'Berliner Tageblatt' stierf hij juist voor de algemeene herhaling van zijn laatste stuk, waarin de gesneuvelden in de slag van Verdun verrezen om zich te beklagen wegens het nutteloze van hun offer.

Zoals in vele landen is ook in Duitsland op toneelgebied een inzinking ingetreden, die ook wel bezinking kan brengen en de voorbereiding zijn van een niewe bloeitijd. Het ekspressionisme met zijn mooie en duurzame verwezenlikingen heeft uitgediend, of beter, heeft plaats gemaakt voor een meer gematigde, bezinde toneelkunst. Het grootste deel van de kracht der naoorlogse ekspressionisten werd besteed aan reaksie tegen al wat klassiek was en aan eksperimenten, berekend op onmiddellik sukses. Nu trad er meer inzicht en diepte in. Maar deze die midden alles recht bleef en klaar-ziende de lijn bleef volgen was Max Reinhardt.

Nu worden te Berlijn buitenlandse stukken gespeeld van hedendaagse schrijvers, waarbij Frankrijk goed vertegenwoordigd is door Tristan Bernard, Bourdel, Giraudoux. Engeland figureert er met stukken van Wallace, Sommerset Maughan, Oscar Wilde. - Het duitse repertorium kenmerkt zich door zijn politiek en sosiaal karakter. Een klassiek werk van betekenis werd in de laatste tijd opgevoerd: Schiller's 'Maagd van Orléans'.

Zoals bij ons, zijn in Duitsland de liefhebbersgroepen in goed getal aanwezig en vormen er ook het meest gezonde element in het duitse toneelleven. Het zijn vertoningen georganizeerd uitsluitend door en voor werklieden. Hoewel het toneel er als politiek propagandamiddel wordt aangewend, zit er toch een frisse kunst in al die vertoningen, een tucht en een rietme in het spel, die we slechts bij de Russen terugvinden. De beste werkliedengroep is te Berlijn: de '**Arbeitertheaterbund**', die onlangs met de opvoering van '**Das Rote Sprachrohr**' een toppunt bereikte, dat slechts zelden door beroepsspelers werd geëvenaard.

* * *

Het overwicht op toneelgebied behoort over de gehele wereld aan Frankrijk voor wat de kwantiteit en aan Rusland voor wat het kunstgehalte betreft. Inmmers, de avant-garde is in beide landen de richting die op kunstgebied het best presteert en in Frankrijk blijft deze te Parijs, en te Rusland wordt al wat niet propagandistes is, geweerd, zodat de groepen naar het buitenland moeten trekken. Dit alles zien we, wanneer we het verlopen toneeljaar in Argentinie beschouwen. De grootste aandacht gaat naar het uitheems teater. Drie franse en drie spaanse groepen treden regelmatig te Buenos-Ayres op met werk van Jules Romains, Jean Giraudoux, Duvernois, Achard, Lenormand, enz. en van spaansche auteurs als Benavente ('Pepce Doncel'), Martinez Sierra e.a. Het publiek begint echter op deze vertoningen schaarser te worden en 'La Nacion' voorziet in 1931 ook in Argentinie de onvermijdelike toneelkrizis.

Maar het toppunt van 1930 waren de vertoningen van de groep Tajrof, groots en origineel van opvatting, feeëriek van dekor en uitbeelding en knap van tekniek. Biezonder toegejuicht werd 'Oeragaan' van Ostrovski. De vertoningen werden gegeven in het Russies, wat nog een bewijs is tegen de supremasie van het woord.

Het nasional toneel werd met dit alles in Argentinie zeer verwaarloosd: ofwel speelden de argentijnse groepen uitsluitend buitenlandse stukken, ofwel zijn de

inheemse stukken slechts middelmatig. De beste zijn: ‘Pierrot’ van E. Gustavino, ‘Tuin van Eva’ van Eichelbaum, ‘Mademoiselle’ van Arturo Capdevelo. Echter geen blijvend werk.

* * *

In Rusland zelf bleef er na de revolusie van 1917 niet veel meer recht van het toneel, van de kunst in de aard van 'Petroesjka' of 'Boris Godoenov'. De eerste die zich als regisseur opmerken deed was Stanislavski, die werkte in de geest van Meiniger en André Antoine en die stukken van Gorki en Tsjekhov, samensmelting van realisme en simbolisme, ten tonele voerde. - De Sovjets stelden alles in het werk om zich een toneelkunst te scheppen welke deze naam zou verdienen, maar eerst en vooral propagandamiddel diende te zijn. Meyerhold had ten andere schitterende verwezenlijkingen gebracht van dit ideaal in de eerste tijden van de Revolusie. Maar de niewe stijl triomfeerde eerst met Tajrof: neerhalen van de literatuur, het intellektualisme en het estetisme op het toneel; gebruik van 'de drie afmetingen' (iets heel niews voor Rusland); het naar voor brengen van de akteur, van het spel, gesteund door simboliese en goed gedozeerde belichting. Doch Tajrof was niet de man om het revolusionair teater in Rusland te bezielen; hij was te serebraal en te veel teoretikus. Het is Vsevolod **Meyerhold** die gans het toneelleven zou beheersen, tot nu toe. Het was 'Volkstoneel' in de echte zin van het woord, massatoneel, vol rietme. Verder vallen nog te vermelden een paar joodse groepen: het Habima-teater, met stukken als 'Dibboek' en 'De ladder van Jakob': ekspressionisme, konstruktivisme, overwegend plasties, en in de arkaïse Bijbeltaal opgevoerd - de groep Granovski die in het yiddish meer folkloristiese stukken opvoerde.

Over gans Rusland rezen nu de Sovjetsteaters op, zoals ook de bioskopen, talrijker dan ooit. Voor een min of meer ongeletterd of ongeleerd volk is toneel immers een van de beste opvoedingsmethoden. Maar er is nood aan goede, d.i. aan kunstige stukken. Uit dwang of op bestelling wordt zelden een kunstwerk geboren. Aldus worden er talrijke vreemde stukken opgevoerd, die enkel voorafgegaan of gevolgd worden door een kort Russies propagandastuk of soms enkel een toespraak, gehouden door een of andere persoonlikheid. De beste inheemse stukken welke in de laatste tijd werden opgevoerd zijn: 'Temp' (Maat) van Pogodin, 'Diktatoera' van Wikitenko en een stuk van Lvof: 'Primo Boï' (Aanvaard de strijd!) Stukken van vóór de Revolusie figureeren echter ook op het repertorium: Gluika, Tsjaïkovski, Offenbach, Ostrovski worden steeds gegeerd.

De jonge sovjetiese toneelliteratuur is verder ver van schitterend. Tot de meest gekende jonge schrijvers behoort Juriji Oleska. Zijn beste werk is de roman: 'Nijd' (1929). Hij schreef een satiriese komedie: 'De drie zwaarlijvigen' en deed in de laatste tijd veel van zich spreken met zijn niew stuk: 'De Dood van Zande'. 'Ik zie overal verborgen krachten, zegt de schrijver, en ik stel ze tegenover mekaar om er een drama uit te doen ontstaan. De ganse wereld dient herbouwd op sosialistiese grondslag. De geest en het verstand zelf zeggen en overtuigen ons dat het proletariaat de eenige scheppingskracht is die deze heropbouw kan verwezenliken. Als dramaturg tracht ik deze stelling uit te diepen...' Een staaltje van de algemeenheden en de trukjes welke de auteurs moeten aanwenden om hun werk aan de heren Sovjets te kunnen voorleggen. Maar het mooiste in 'De Dood van Zande' is: dat we er een bittere satire in kunnen zien op het kommunistiese leven in de steden van Rusland. Satire welke behendig verborgen is onder de opgelegde kommunistiese propaganda-zinnen, van dit stuk, dat meer een praatstuk is. Tipies voorbeeld: volgend deel uit een gesprek van Dr. Goerfinkel, een oude patriarkale Jood, en Teodor, moderne Diogenes, die niet op zoek is naar een man, maar naar een beest, aangezien al wat niet essensieel en uitsluitend 'kommunisties' is (zoals het gewe-

ten, het onderbewustzijn enz.) slechts dierlike eigenschappen, zoologie zijn:

‘**Goerfinkel:**... Wat doet gij in uw leven?

Teodor: - Ik ben een arme.

Goerfinkel: - Is dit een allegorie?

Teodor: - Neen.

Goerfinkel: - Werkloosheid?

Teodor: - Neen.

Goerfinkel: - Wat dan?

Teodor: - Fierheid. (korte poos). Zekere dag heb ik vastgesteld dat mijn schoenen versleten waren. Als een mens schoenen noodig heeft, en als hij daarbij nog een beschaafd mens is, dan doet het volgende feit zich voor: hij gaat naar een winkel en koopt zich een paar schoenen. Dit is een algemeen en histories procédé. Maar ik heb vernomen dat ik, om mij schoenen te verschaffen, eerst en vooral de moeilik en na veel aandringen te verkrijgen koepon moest bemachtigen. Dan heb ik mezelf rekenschap gegeven van al die hinderpalen die ik zou moeten te boven komen om te veroveren dit toverartikel: 'n paar schoenen! Naar deze plaats mij begeven, gene persoon te voet vallen, met list te werk gaan, bedriegen... dit is: veel geest en verbeelding verkwisten’.

Teodoor is buiten de kommunistiese gemeenschap gesloten en aldus kan hij alles zijn en alles in zich dragen wat een goede kommunist niet hebben mag: namelik alles wat het hogere in een mens uitmaakt, idealisme, geweten enz. Hij wordt het ‘alter ego’, de dubbelganger van zijn vriend Zande, die ‘kommunist’ is.

ROGER LAMMENS.

Nood Gods (Arena Kapel, Padua)
GIOTTO
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
‘*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*’

Toegepaste Kunst
Woningskunst

Het Salon d'Automne voor dekoratieve kunst te Parijs droeg over het algemeen een kenmerk van stijve gevoelloosheid, van gebrek aan sierlijkheid en rythme, van te zeer uitgediepte cerebraliteit.

Terwijl de internationale tentoonstelling

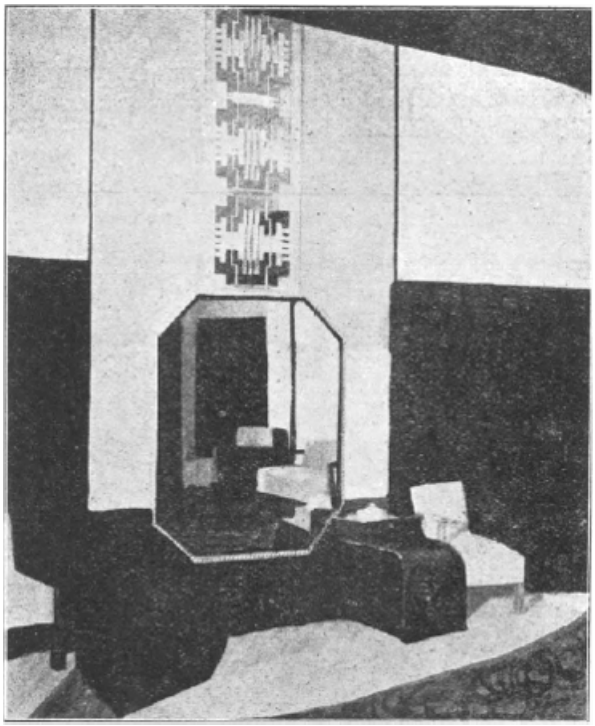

R. BOURGUIGNON
Hoekje van een modemagazijn.

van Stockholm op gebied van ‘woningskunst’ zeer interessante vernieuwingen bracht.

Naast uiterst eenvoudige wandversieringen waarin vooral gestreefd wordt naar tweekleuren-effekten was er in de meest verscheidene meubels een sobere en vrij algemeene toepassing op te merken van zeer gepaste gebogen lijnen en vormen.

Daarnaast ook die bijna specifiek-Zweedsche afwisseling van zware massale gedeelten tegenover ranke en lichte konstrukties waarin soms ook al eens metalen of houten snijwerk aangebracht is.

Maar alles blijft zeer eenvoudig. Ingewikkelde samenstellingen worden slechts aangewend om af en toe in détail eenig belang bij te zetten aan gedeelten die op

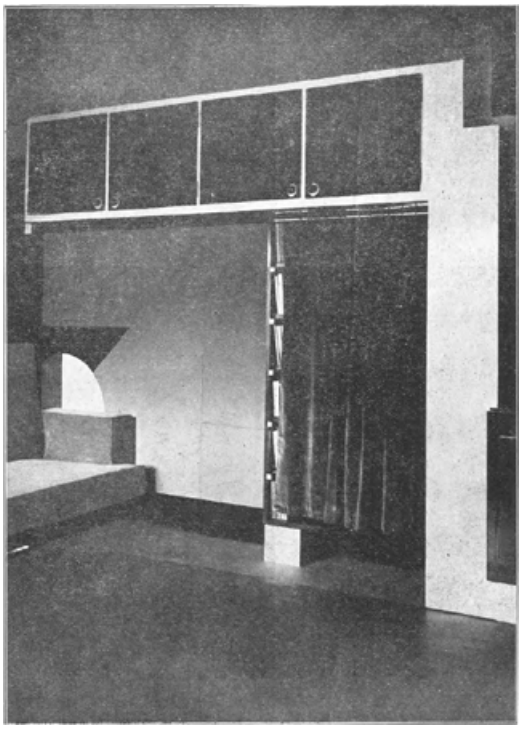

Hoekje van een rooksalon.
Huib HOSTE en V. SERVRANCKX.
Binnenhuisarchitectuur.

zichzelf niet belangrijk zijn, maar onontbeerlijk om technische of utilitaristische redenen.

Eigenlijk stijlvolle uitingen van bezonkenheid in de nieuwe richting. - En die men af en toe ook al eens opmerkt bij Vlaamsche Binnenhuis architekten en sierkunstenaars.

Het princiep dat zoowat ten grondslag ligt aan de meeste dezer dekoratieve samenstellingen, meen ik ongeveer te kunnen samenvatten door te zeggen dat het wezen zelf, het bestaan van een meubel en het gebruik dat er zal van gemaakt worden, er niet enkel den vorm van bepalen maar bovendien ook nog de versieringsmotieven.

Wat van esthetiek standpunt uit zeker wel kan opwegen tegen de principes die het gevoel en het streven teweegbrachten in andere groote stijlvormingen zooals die der Gothiek en die van de Renaissance.

Maar waar de Gothiek en de Renaissance op gebied van ‘woningskunst’ slechts tot uiting kwamen in kasteden en ten bate van enkelingen, is de hedendaagsche moderne ‘woningskunst’ flink op weg om een ware algemeene volkskunst te worden.

Nu evenals vroeger kan de techniek aangepast worden aan het leven zelf. En in ‘woningskunst’ - meer dan in alle andere toegepaste kunst - gaat het er vooral om de vooruitgang der techniek, ten dienste te stellen van de esthetieke creatie. Een gloeilamp is eigenlijk geen grooter wonder dan een oliepit geweest is: beide zijn het evenzeer. En een ultra-moderne boormachine is op zichzelf misschien geen knappere uitvinding dan een eenvoudige handboor was. Aan de evolutie der techniek moet men zich aanpassen.

Door synthetieke en eenvoudige opvattingen beantwoordt de moderne stijl aan het leven onzer eeuw en aan de voorschriften der hygiene. Sierlijkheid en rythme in lijnen en vormen zijn bovendien hoedanigheden die spoedig den algemeenen smaak veroveren.

R. BOURGUIGNON.

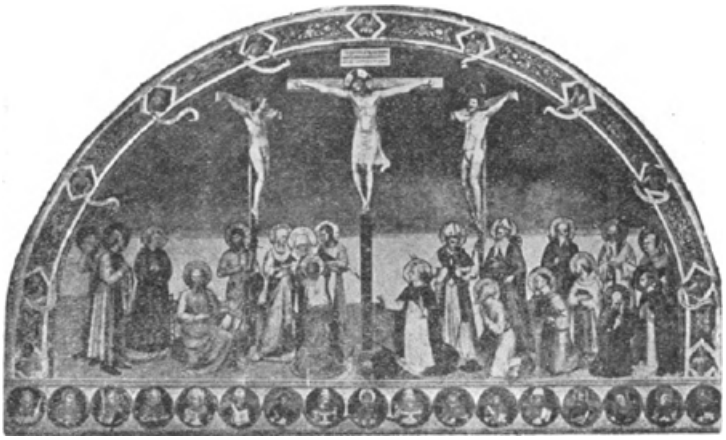

Calvarië (S. Marco te Florentië)
FRA ANGELICO
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
‘*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*’

Aantekeningen

Een daad en een mooie daad.

Onder die hoofding vertelt ‘De Schelde’ hoe de redakteurs van ‘Les Beaux-Arts’, het ambtelik orgaan van ‘Le Palais des Beaux-Arts’, te Brussel, hun ontslag namen omdat een opstel van Paul Gilson over Richard Strauss door het bestuur van dat ‘Palais’ was geweigerd. Gilson was binst de oorlogsjaren het toezicht blijven houden over het muziekonderricht in de middelbare scholen!

Wij geven dit kranige ontslag als retroactief voorbeeld ter overweging aan onze Vlaamse Akademie.

Een teken des tijds.

Te Brussel werd de vertoning van ‘De Stad’ van Paul Claudel door het Vlaamse Volkstoneel, met franse plakbrieven aangekondigd. Ook de prijzen der plaatsen lieten vermoeden: Vlaamse toeschouwers niet gewenst.

De Duitse dag van het boek.

De Duitse dag van het boek wordt bepaald op Zondag 22 Maart. Ditmaal zal Stuttgart het middelpunt zijn en als motto is gekozen ‘Het boek en de vrouw’. Wederom zal een keuze plaats hebben van de vijftig mooiste Duitse boeken, in 1930 verschenen.

* * *

De Spaanse schrijver Edouard Ortega Gasset werd veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf.

Helikon.

Met de volgende verantwoording, verscheen bij A.A.M. Stols te Brussel ‘Helikon’ een tijdschrift geheel aan de poëzie gewijd:

Men heeft in den laatsten tijd dikwijls hooren betreuren dat er meer aandacht besteed werd aan het schrijven over poëzie dan aan poëzie zelf.

Dit nieuwe tijdschrift stelt zich geheel in dienst van het creatieve werk. Tien maal per jaar verschijnt een nummer waarin uitsluitend onuitgegeven bijdragen van bekende en onbekende dichters van dezen tijd zullen worden opgenomen.

Bij de samenstelling geldt slechts één maatstaf: de waarde van het werk. Of de dichter al of niet tot een kerkgenootschap behoort, of hij bij deze of bij gene politieke partij is aangesloten, heeft in dit verband geen enkelen invloed. Evenmin kent de redacteur eenige voorkeur voor een bepaalde school, richting of kring in de letterkunde.

Op die manier wordt een levend actueel beeld verkregen van het Nederlandsche lierdicht.

Helikon richt zich tot alle beschaafde Nederlanders die zoo nu en dan eens een mooi gedicht wenschen te lezen. Het is geen vakblad voor dichters; het is een middel om het werk van ouderen en jongeren te brengen tot het volk waarvoor het geschreven is.

En juist doordat bij de samenstelling naar een zoo groot mogelijke variatie gestreefd wordt, kan een ieder in elk nummer iets vinden dat hem bekoort of verheft.

Ook bij het onderwijs in de Nederlandsche litteratuur kan Helikon uitstekende diensten bewijzen. Door dit tijdschrift blijven leeraren en leerlingen in contact met de poëtische actualiteit.

Het eerste nummer bevat bijdragen van:

P.C. Boutens, Jan van Nijlen, A. Roland Holst, Victor E. van Vriesland, M. Nijhoff. H. Marsman, Anthonie Donker,

J. Slauerhoff, Richard Minne en Reimond Herreman. Verder vindt men er inedita uit de nalatenschap van Karel van de Woestijne.

Een eeuw Vlaams Toneel.

Te Brussel sprak Lode Monteyne over ‘Een eeuw Vlaams Toneel’.

Lode Monteyne kwam tot de volgende konklusies:

Het is alsof ons tooneel, in de jongste eeuw, een kringloop volbracht, vermits zoowel aan 't begin als aan 't einde zijner evolutie, de Vlaamsche gedachte als bezielende kracht te vinden is. Hoog en laag van de Vlaamsche beweging staan in ons tooneel trouw geregistreerd.

Een tweede besluit is dat ons huidig tooneel, al ging het technisch en litterair vooruit, nog geen Europeesche beteekenis verkreeg, zooals vroeger ons ‘Elckerlic’. Eenig succes in Frankrijk en Duitschland is van voorbijgaanden aard.

Een derde vaststelling luidt, dat nog steeds onze speelkunst een voorsprong heeft op onze tooneelletteren, die wel twee bloeitijden hebben gehad: met De Tière en van 1920 tot 1930, doch zonder die sterkte welke aan de eischen van de hooge kritiek weerstaat.

Wij zijn nu in 1931. De bloei is verloopen. Na veel theorie, is bezinking en rust gekomen. Dat is goed. Het tooneel weerspiegelt de moreele, kultureele en sociale ontwikkeling van een volk. Hierdoor was het bij ons fataal afhankelijk van de Vlaamsche beweging. Als deze haar doel heeft bereikt, begint voor het Vlaamsch tooneel allicht een periode van meer zelfstandige en hoogere ontwikkeling in een kultureel rijker land. Als onze tijd gekomen is, is ook de tijd gekomen voor ons tooneel.

Instituut voor Moderne Letterkunde.

Te Petersburg wordt een instituut voor moderne letterkunde georganiseerd. Loenotsjarski kreeg de leiding.

Een verse verzenvrucht.

Het is een feit, dat de taktvolle kritikus Herman Oosterwijk in de laatste tijd de kunstrubriek van Jong Dietsland tot een zo hoge bloei heeft opgevoerd, dat wij, niet zonder ironie, van dit graag gelezen weekblad de volgende pompueuze aankondiging mochten lezen ‘Intellektuele Vlamingen lezen J.D. het ernstige studieblad der jongere generasie’.

J.D. zal dit evenwel niet zo ‘ernstig’ hebben bedoeld.

Anderzijds schijnt het wel of Herman Oosterwijk, die, als Don Quichot, vaak tegen windmolens vecht een knappe, fijnzinnige, taktvolle kritiese geest is. Nu lazen wij

van deze voorname dichter het eerste versje ‘Carnaval’ dat van een hopeloze middelmatigheid getuigt.

Herman Oosterwijk hakt zijn proza in stukken:

> Een zot,
> Een masker,
> Carnaval,
> Kom(!) makkers, hef(!) den beker!
> De goede luim gaat bovenal.
> het leven is een droef geval:
> Er is maar een ding zeker.

Inderdaad! Er is maar één ding zeker, n.l. dat H.O. als dichter volkomen mislukte. Een beetje zelfkritiek a.u.b. Dit is weer eens het triestig gevalletje van de kat, die de kanarievogel heeft ingeslikt en nu ook eens probeert te zingen.

Noodzakelijkheid van den Roem.

‘Dietsche Warande en Belfort’ heeft besloten in een speciaal geillustreerd dubbelnummer een keur samen te brengen van

Vlaamsche verhalen. Dit dubbelnummer wordt bedoeld als getuigenis tegen het onlangs verschenen boek ‘Twintig Noord- en Zuid-Nederlandsche verhalen’ omdat daarin werk werd opgenomen van slechts drie Vlamingen ‘waaronder zich dan nog een bevindt, die hier zelfs bij de letterkundigen totaal onbekend is’.

Letterlijk in die bewoordingen dient het dubbelnummer zich aan in De Standaard.

Arme Mau Marssen! Tracht dan al goed te schrijven. Onverstandige Constant Van Wessem, waarom hebt gij bij de samenstelling van uw bloemlezing u laten leiden door uw literair oordeel over de hoedanigheid van de meest representatieve verhalen en waarom niet door de bekendheid van de schrijvers? Waarom, Marssen en Van Wessem, heeft enkele jaren literatuurbeoefening u nog niet geleerd dat enkele verhalen - zelfs wanneer over één daarvan in ‘Dietsche Warande en Belfort’ zelf een oordeel geschreven werd -, niet volstaan om de hooge eer te genieten zelfs bij de letterkundigen niet totaal onbekend te zijn?

* * *

De Duitse schrijver Ludwig Renn, de auteur van de bekende roman ‘Oorlog’ werd aan de Oostenrijkse grens aangehouden terwijl hij zich naar Weenen begaf om lezingen te geven uit eigen werk.

* * *

We hebben naar aanleiding van Wies Moens' filippica tegen de Tijdstroom (in de Ned. Tijd en Jong Dietschland) nog eens Ruimte d'r op nageslagen. We hebben beide jaargangen maar ergens weer in een kast gelegd, en weer is er iets, dat we niet begrijpen.

Toevallig kregen we ook Ter Waarheid in handen. En daar, in nummer 2 van de jaargang 1922 schrijft Wies Moens een gedicht, dat heet Lied van den Arbeid. Geen dynamiet, wees u gerust, zelfs niet het roffelen van sociaal- of kristen-demokratiese trommels: er is daar spraak van

> ....een die in het witte vlees van zijn lief
> zich voelt als een zwemmer in wentelende wateren
> - uitrukken! uitrukken! -
> het is zo ver, en zo ver,
> en het is zo goed!

Arbeid is dat natuurlijk wel! En goed!

> Weet u, hoe goed?
> zo goed
> als een klokje diep in 't dal,

En nog beter!

> de lauwe geur van veevoeder overal
> 's avonds over de dorpen....

Inderdaad, inderdaad! En de geur van het vee d'r bij! Er blijft ons alleen nog over, ons op de borst te kloppen en deemoedig te bekennen:

Wies Moens schrijft inderdaad zuiver Nederlands (in de taalkundige betekenis!) wat niemand in Vlaanderen doet, natuurlik;

Wij hebben inderdaad weinig jeugd, weinig fierheid en weinig mannelikheid;

alle ‘eerbare vaders en moeders’ moesten inderdaad opkomen tegen het publiceren van romanfragmenten, als dat van Jan Vercammen;

het Lied van de Arbeid dient inderdaad ‘het Vlaamse kultuurstreven in het algemeen’ en het mag wonder heten, dat Vlaanderen nog niet vrij is, na het roffelen van zo'n martiale trommen.

En tenslotte vragen we onze waarde lezers, ons te vergeven, dat we dat fragment uit het Lied van de Arbeid voor de tweede maal laten afdrukken, ditmaal zonder honorarium.

Boekbesprekingen

Jac. Ballings. - Poesken tooneelspel in 4 bedrijven. Uitgeversfirma Jos. Janssens. Antwerpen.

Weer een stuk van den veelschrijver Ballings. Ballings, de man, die stad en dorp overstelpt, overgiet, overstroomt met zijn één twee en drie acters. Ballings de man die schrijft voor brave patronages, zoowel als voor minder kieskeurige gezelschappen, kortom de man die stukken fabriceert voor al wat speelt of spelen wil in Vlaanderen.

Ballings heeft talent, maar hij vermoordt het, wijl hij het commercialiseert.

Hij kan een tooneelstuk opbouwen - zijn Lammeken en zijn Dorpspoeet zijn treffende bewijzen - hij kan dialogeeren - dat treft u in ieder van zijn stukken - hij weet de spanning op te voeren, maar hij laat zijn onderwerpen niet groeien in de diepte, en ook niet in de breedte die ze brengen kon tot een algemeen - menschelijke afmeting. Ballings is nu voor de negen tienden zijner productie een ware pest voor ons Vlaamsch tooneel, als hij had kunnen worden de Nestor De Tiere van onzen tijd.

Nu weer 'Poesken', dat we zouden kunnen noemen 'de geschiedenis van een slet'.

Om den aard van het onderwerp willen we ons niet verder met den inhoud inlaten.

Er is een moraal, jawel, maar de toeschouwer moet zoo diep afdalen, en zoolang en zoover omloopen alvorens tot het moraliseerende einde te komen, dat we werkelijk vreezen, dat de meesten halverwege zouden bezwijken.

Ingekomen boeken:

J. Decroos. KARL WAGENFELD, geautoriseerde vertaling uit het Nederduitsch. Uitgave Boekh. 'Gudrun' Brussel.

W.L.M.E. Van Leeuwen. EPIEK EN LYRIEK. Uitgave 'Walters' Groningen. Prijs: fl. 3.50.

J. Muls. BRUEGEL. Uitgave 'N.V. De Standaard' Antwerpen. Gedrukt op vederlicht papier, 82 blz. 17 × 21 cm. met platen. Prijs: frs. 18.-

Dr Raph. Kreemers. SINCLAIR LEWIS. Uitgave 'N.V. De Standaard' Antwerpen 74 blz. 14 × 20 cm. Prijs: frs. 4.-.

J. Decroos. AUCASSIN EN NICOLETTE. Uitgave 'De Sikkel' Antwerpen. Gedrukt op handpapier Auvergne genummerd van 1 tot 300 formaat 15 × 21 cm. 118 blz. Prijs: 65.-.

J. Decroos. DERTIG SONNETTEN VAN SHAKESPEARE, vertaling met inleiding en aanteekeningen. Uitgave 'De Sikkel' Antwerpen. Gedrukt op handpapier Auvergne genummerd van 1 tot 250, gebonden formaat 21 × 29 cm. 54 blz. Prijs: fr. 30.-.

Errata

In het ‘Sonnet’ van Urb. van de Voorde dat in nummer 5 verscheen gelieve de lezer volgende storende drukfouten te verbeteren:

regel twee:

‘Als had geen zon nog ooit hun zware rust’

en regel zeven:

‘Sluimrend aan **ziels** verschemerende kust’

[De Tijdstroom 1931 nr. 8]

Vreemdelingen René Verbeeck

Wij schuiven op dit schaakbord langs elkander heen
zijt gij wit of zijt gij zwart
róod is ons beider hart
dit tonen wij niet - dit ziet er geen

gepantserd zijn wij koud en glad
gij kent mij niet - ik heb u nooit vernomen
was die handdruk het reiken van een schat
een tasten naar elkanders dromen

misschien gaat ge onverschillig weer voorbij
misschien versmoort ook gij de vraag die ik niet
wat ben ik voor u - wat zijt gij voor mij
in dit spel tussen hemel en hel?

De Bruid

II

Want Eva wilde ten volle moeder zijn. En omdat ze alle last en pijn er van dragen wou, gaf God haar al het geluk ervan. Dat is het, wat we zo vaak vergeten: God wil altijd de mens in edelmoedigheid overtreffen. Dat is een der humoristiese kanten van Hem. Dat is zijn spel. Maar de mens wil het soms veel te ernstig spelen. Het is daarom, dat God liefst met kinderen speelt.

Hij speelde vooral graag met Amelberga. Want Amelberga was mooi. Dat zegden alle vrouwen van Rodingen, en ze zegden het met meer overtuiging naarmate ze groeide. En ja, dat gaat zo, er was wel eens een, die wat afgunstig haar eigen kind vergeleek bij de kleine prinses. Had Amelberga dat geweten, dan had ze graag al haar schoonheid aan dat kindje gegeven, om die lelike gedachte der moeder te doen wegdrijven.

Want als ik zei, dat Amelberga mooi was, dan dacht ik niet alleen aan de schoonheid, die de vrouwen deed zeggen, dat hun meesteresje was als een liefelik morgenroosje, maar vooral aan de schoonheid, die het werk was van Gods genade en van de ouders, waarvan men zei, dat ze zorgden voor hun lieve kind als voor een bruid des Heren. Eva leerde Amelberga al heel gauw de handjes vouwen, en ze vertelde haar al die wondere vertelsels van Jezuke en Maria, en wie al die mooie dingen had gemaakt daar te Rodingen, en verder nog, wie de zon en de maan en de vele, vele sterren daar had gehangen, onderaan de vloer van de hemel. En nooit liet Eva haar kind in de handen van vreemden. Met zo'n moedertje kon het niet anders, of Amelberga moest het meisje worden, dat men gemakkelik van iets afhield, alleen door te zeggen, dat het kwaad was.

Ze was niet enkel het liefste kindje van va en moe en grote broer, ze was ook het vriendinnetje van alle kinderen van Rodingen. Geen was haar te min. En de grote mensen waren gelukkig om een klank van haar lief en helder stemmeke. Want, was Amelberga een mooi meisje, Eva had haar niet geleerd zich met ijdele juwelen en schitterende kleedjes te tooien. Steeds droeg ze haar eenvoudig witte kleedje, - hoe heerlik! - waarop de blonde haren dansten, als ze tussen de rozen en de leliën liep in de geurende warande.

Ja, die warande van Rodingen, kijk, dat was een stukje van het aardse paradijs, alhoewel natuurlik niemand wist, hoe het daar aan de boord der Ardennenwouden was gekomen. Er geurden en kleurden niet alleen leliën en rozen en andere bloemen, maar ook kaneelbomen en andere reukplanten, die we nu misschien niet eens meer kennen. Denk je niet, dat er toen veel dingen bestonden, die we nu niet meer kennen? Maar eiken toch wel, en beuken, die daar zo sierlik naast en na elkaar troepten, dat zij, die het heilig Land bezochten, nooit zo'n heerlike hoekjes vonden tusschen de ceders van de hoge Libanon en de cypressen van de schone Sion.

Daar leerde Amelberga al vroeg de namen der bloemen kennen. Wat klonken die soms onmogelik! Maar moeder kende ze alle. Zingen leerde Amelberga, begeleid door de sonore muziek van het water over de keien in de vele beken, - zo donker soms tussen de hoge struiken! - die naar de grote rivier slangden. Daar was de muziek luider, maar heel niet zo mooi. Daar lag het water open voor de zon, en was het wel heerliker om te waden. Maar hier tussen de bomen en de struiken dierven veel

kinderen niet komen, omdat het er zo benauwd was om die bewegende, donkere schaduwen en alle vreemde geluiden. Maar Amelberga wist er de mooiste hoekjes. Daar was het, dat soms een vogel schielik aan haar voorbij-

schichte, wat haar lichtjes schrikken deed, waarom die vogel dan - o die olikerd! - te lachen zat een eindje verder op de onderste tak van een eik. En hij lachte zolang, tot Amelberga hem een kushandje toewierp. En dan schoot hij zingend de blauwe ruimte door. Van hazen hield Amelberga niet: die waren veel te schuw, en helemaal niet lief. Voor de herten voelde ze ontzag. Levend had ze er nooit een gezien, dan ver, en dan nog heel nauw. Als vader en de krijgshoofden een dode hert meebrachten uit het woud, dan dierf de kleine Amelberga bijna niet raken aan het hoge gewei, terwijl ze toch wel even over de ruwe haren van de pels medelijdend haar blanke handje liet gaan.

Amelberga was dus niet benauwd hier midden die vreemde geruchtjes tussen de struiken, waarboven de bomen zich uitrekten. Ze beluisterde ze zelfs graag, en ze sprak met al de diertjes, die over de kronkelpaden liepen of sprongen. Maar ze deed ook nog wat anders. En dat wist niemand, tenminste in 't begin niet. Enige dagen al werd Amelberga, vanals haar moeder haar de tuin inliet, voor heel de duur van haar speeltijd onvindbaar. Maar ik moet hierbijvoegen, dat ze altijd op de eerste roep van haar moeder, lachend naar haar toeliep. Eva was dan ook gerust. En daarbij, Amelberga was nu toch al een flinke meid van tien.

De eerste, die het in 't ootje kreeg was Rodien. Natuurlik. Eens volgde hij haar, zonder dat ze 't wist. In een opening tussen het struikgewas had Amelberga stenen gestapeld tot een hokje, waarover ze nu takken schikte tot een dakje. Rodien wierp om haar te plagen een steentje, dat zich tussen de bladeren kwam nestelen. Het meisje schrok, en keek verwonderd rond. Ze zag natuurlik niets, en ging ieverig voort met haar werk. Nog een steentje. En omdat haar ogen zo dwaas-verwonderd rondzochten, begon Rodien te giechelen. Amelberga hoorde het. En als ze tussen de struiken zoeken kwam, vond ze broer daar zitten hardop lachen. En ze lachte mee. Dan moest Rodien komen zien.

- Wat maak je daar, zeg?

- Dat is mijn kerk.

Rodien beproefde of de muren wel sterk waren, op gevaar af alles te doen instorten, wat Amelberga ook wel vreesde. Maar gelukkig begaven de stenen niet. Dan keek hij naar binnen.

- Je hebt nog niet eens een beeld.

- Dat is niets, Rodien, maar een altaar moet er wel zijn. Wil je me helpen?

En Rodien legde zijn sandalen af, sprong in de beek, en zocht er de mooiste stenen. Behalve, dat hij soms naar een vogel mikte, bracht hij dapper door altijd keien: gele, licht- en donkerbruine, rode, tot blauwe en groene toe. Daar kon je toch wat moois van maken. En als het altaartje er stond, bond Rodien twee stokjes tot een kruis, dat hij midden daarop in een voeg plantte.

- En morgen, zei Amelberga, komen we met al de kinderen hier in ons kerkje bidden.

- Je kan er zelf maar net in.

- Dat is niets, Rodien. Hier onder de struiken is het ook goed om te bidden. En luister, de bladeren spelen muziek.

- En wierook, zei Rodien plots, willen we wat aan de priester vragen? O ja, ik zal priester zijn en zingen, he Amelberga?

- Ja, maar we zullen ook bidden als jij wat gezongen hebt.

En 's anderendaags kakelden daar een hele groep kinderen, die bloemen zochten en kransen vlochten en het kerkje kleurig pintten, altijdaan mooier.

- Maar nu moeten we bidden, stelde Amelberga voor, anders hebben we daar geen tijd meer voor.

- Eerst zingen, zei Rodien.

En het kerkespelen begon, wijl de wierook - heus echte! - door de bladeren zeefde. Dan bad Amelberga voor en al de kinderen baden mee. Ze zaten op het mos geknield en onder het bidden plaagden ze elkaar, of bedachten, hoe ze 't kerkje nog mooier konden sieren, en honderd andere dingen. Maar Amelberga hadt je moeten zien bidden! Ze hoorde niets, dan haar eigen stemmeke, en ze sloot devoot haar diep-blauwe oogjes.

Dat was natuurlik ongewoon voor een kind. Maar de mensen van Rodingen hadden al lang gezien en gezegd, dat Amelberga geen gewoon kind was.

Dat konden ze ook al heel gauw ondervinden. Het kerkje bleef een heiligdom voor het kind. Dikwijls kwam ze er met haar vriendinnen en ook soms alleen. Altijd om te bidden, zooals zij alleen van al de kinderen van Rodingen bidden kon. En niet alleen om te bidden. Het gebeurde, dat ze van haar moeder een blozende appel, een sappige peer, ook wel eens noten of granaten kreeg. Hoe ze het water in de mond voelde komen, niet altijd at ze die op. O neen! Heel dikwijls kwam ze daarmee naar haar kerkje en legde ze op het altaartje.

- Kijk, Jezuke, dat is voor u. Amelberga zou het heel graag opeten, hoor, maar ze geeft het toch liever aan u.

Zo beoefende ze door een wondere aandrang al vroeg de boetvaardigheid.

Maar de kinderen van Rodingen hadden naturlik niet iedere dag zo 'n mooi fruit, dat kan je toch wel denken. Nu, eens had Amelberga met haar speelmaatjes weer vroom gebeden, en weer een heerlik-blozende appel op het altaar gelegd. Dan waren ze naar de beek gegaan, en zochten daarin de mooiste keitjes, om er mee te bikkelen. Een jongen alleen was achtergebleven, en als hij wist, dat niemand hem nog zien kon, wou hij de appel wegnemen, om hem dan gauw onder zijn kleed te bergen. Maar jawel: nauw raakte hij de appel aan, of zijn arm werd ineens zo stijf als een tak van een eik. Het kind schrikte, en stond een ogenblik roerloos verslagen. Dan weende het luid, zodat de spelertjes het hoorden. Ze kwamen toelopen, en bleven ook zij verslagen voor het wonder staan. Alleen Amelberga, vol medelijden, trachtte de arme jongen te troosten. Maar hij bleef doorwenen, en deed krampachtige pogingen om zijn arm te bewegen. Ook het prinsesje beproefde hem te buigen, maar het ging niet.

- Hoe is dat gekomen? vroeg ze, maar kreeg geen antwoord. En toen ze haar vraag herhaalde, antwoordde het kind, nog luider huilend en snokkend:

- Ik wilde... de appel... wegnemen...

Het was de eerste maal, dat Amelberga het kwaad ontmoette. Ze schrikte er zodanig voor, dat ze met een luide kreet naar de woning liep. En daar vertelde ze gejaagd alles aan haar moeder.

De andere kinderen waren intusschen ook weggelopen, en het ongelukkige knaapje na hen. Zijn ouders poogden even vruchteloos de arm omneer te halen. Eindelik begrepen ze, dat het een straf was van God, en dat een tweede wonder hier nodig was. En natuurlik dachten ze seffens aan het heilig kind van hun meesters. Juist kwam Eva met Amelberga op het terras, als de ouders met vele nieuwsgierigen zich de koer overhaastten, en op de ingangstrappen kwamen knielen om vergiffenis te vragen. De moeder smeekte weenend, dat Amelberga zou bidden voor de genezing van haar kind. Intussen was ook Kristiaan daar gekomen, en vernam van zijn vrouw het geval. Amelberga drong schuw tegen haar moeder aan, wijl de hulpeloze ouders voortsmeekten, dat hun kleine meesteres hen helpen zou. Dan zei Eva:

- Wil je gaan bidden, Amelberga, dat Onze Lieve Heer die jongen zijn arm weer goed zou maken?

Nu verstond Amelberga, wat ze van haar verwachtten, al begreep ze niet, waarom vader en moeder niet beter daarvoor zouden bidden. Ze ging naar haar kamer, knielde daar voor het kruisbeeld, en bad, zooals alleen een kind dat kan. Als ze terug naar beneden kwam, hoorde ze, hoe stil het was op de grote koer. Was het volk dan

weggegaan? Kijk, neen, hoeveel er daar staan! En zo zonder het minste gerucht, bijna roerloos.

Maar als ze buiten trad op het terras, ging er een luid gejuich op, dat het kleine kind verstomde. Vader en moeder weenden, en bij hen stond de kleine jongen, wiens arm helemaal genezen scheen. Ze hoorde, hoe het volk riep:

- Ere zij God en haar, die Hij heeft uitverkoren!

En nog andere dingen, die Amelberga zeer verbaasden. Ze zag, hoe iedereen naar haar toe drong, en ze zei:

- Ik heb toch niets gedaan, moeder. Kom, laten we binnengaan.

- Door uw gebed, lieveke, is de arm genezen.

- O maar, dan moeten ze Onze Lieve Heer danken, en niet Amelberga.

Daarop ging ze verlegen binnen met moeder, die haar volgde. Ze hoorde, dat vader sprak tot het volk, maar ze verstond het niet. En Kristiaan, wenend van geluk, zegde tot het volk van Rodingen:

- Dankt allen met ons de Heer, dat Hij behagen neemt in onze dochter, uwe meesteres, en haar heeft uitverkoren.

Zo sprak men al verder en verder over het wonderbare kind.

Het gebeurde nu, dat Willebrord, de heilige bisschop, die uit Northumbrië naar de Friezen was gekomen, en op verzoek van Pepijn van Herstal door de heilige Vader Sergius op de aartsbisschoppelike stoel van Utrecht was verheven, langs Rodingen voorbijkwam, wijl hij te Epternach, hem door Irmina, de heilige dochter Dagoberts geschonken, een abdij wilde bouwen.

Onderwege hoorde hij vertellen van het wondere prinsesje van Rodingen. En daar hij Kristiaan reeds kende om zijn dapperheid en zijn iever voor het heilig geloof, wilde hij bij hem de nacht overbrengen. Wat een vreugde te Rodingen om dat onverwacht en vererend bezoek! En wat was ze gul, de kristelike gastvrijheid, waarmede Kristiaan en Eva Willebrord het verblijf op de landhoeve zo aangenaam mogelik wilden maken. Ze vertelden vol blijdschap aan elkaar, hoe de heilige Leer de bossen van Austrazië en Neustrië doordrong. En de heilige Aartsbisschop luisterde naar wat de gelukkige ouders verhaalden over hun lieve dochtertje. Hijzelf was gesticht door de heiligheid van het kind. En als hij het verhaal van de arm had gehoord, liet hij Amelberga bij hem komen. Dan stond hij op van zijn zetel en zegde haar de mooie woorden, die ik nog vond in het zeer oude boek van de wondere man uit het oosten.

- Wij, die de hitte en de last van de dagen hebben gedragen, hebben geen wonderen verkregen, en u, o allerzaligst maagdeke, u heeft de Heer verleend, wat Hij alleen aan heiligen schonk. Uw maagdelikheid hief u tot bij de onsterfelike Bruidegom. De duivel, onze oude vijand, wilde u bespotten door toedoen van het kind, dat zijn vriend en zijn slaaf was geworden. Doch machteloos is hij neergevallen aan uw voeten, en Kristus, uw Bruidegom, heeft hem uw eer doen dienen. O lieve kleine, wees dan sterk als Agnes, bloeiend als Tekla, en dat uw deel het beste zij, als dat van Maria.

En Amelberga verstond de woorden van Willebrord, hoewel ze nog jong was. Want was ze een wonder van innerlike en uiterlike schoonheid, ze was ook uitnemend verstandelik begaafd. Als de heilige Aartsbisschop dat ondervond, zalfde hij haar, die hij Gods Bruid had genoemd, met het heilig Krisma.

Dan vertelde Kristiaan, dat ze Amelberga wilden ter school zenden, naar het gebruik der edelen van die tijd. En hij vroeg raad daarover.

Als Willebrord lang had nagedacht, zegde hij:

- Niemand zal voor het heilige kind beter zorgen, en niemand zal haar meerdere en schonere kennis mededelen, dan Landrada, de heilige abdisse van het klooster te Bilsen.

Het verheugde Kristiaan en Eva zeer die naam te horen. Want Landrada was de nicht van Kristiaan, en evenals hij het kleinkind van de gelukzalige Pepijn van Landen en zijn heilige vrouw Itta. Ze besloten dan ook de raad van de heilige zendeling te volgen.

En omtrent diezelfde tijd vertrok Rodien naar het hof van de koning, waar de meiër, Pepijn van Herstal regeerde, om daar in de wapenhandel geoefend en in de staatszaken onderricht te worden.

JAN VERCAMMEN.

Terugkeer Wim Goderis

En toen de lente openbloeide zijt ge weer gekomen
maar zoveel schoner nog dan ik het had gedroomd:
in uwe ogen klaarden weer de vreemdste dromen,
en milder door uw aadren voelde ik 't bloed gestroomd.

En uwe handen die zo dikwels naar de mijne zochten,
wanneer een lentenacht u met zijn vrezen overviel,
ze droegen bloemen die éénmaal openbloeien mochten
nog vôôr de dag van 't stille liefdesuur weer viel.

En al het heimwee dat ge om mij eens hebt geleden,
ôôk het verlangen dat u naar de armen van een ander dreef,
voelde ik weemoedig beven in uw ogenleden
en in uw zoete mond die hongrig naar me bleef.

Maar schoner dan wat U begeerte en heimwee leerde,
en dieper dan het teerste dat een lent' als deze bracht,
wist ik een rode bloem die toewaarts naar mij keerde:
't verlangen van het eigen kind dat naar zijn moeke lacht.

Wees mij daarom gezegend dan, verlatenis en dromen,
om haar die niets dan liefd' en overgaaf wil zijn,
en met een lente in haar, in deze lent' is weergekomen,
en van mijn mond heeft weggezoend de trek van lange pijn.

Impressie Gerard Bergs

Vannacht is een zang opgegaan
  - de ruimte skanderend -
door mijn ziel...
en mijn geest is
  als 'n rijke fuzee
u toewaarts gedanst:
dwaalde verrukt door uw kamer,
op zoek naar uw gloeiend gelaat.

toen vond ik uw ogen:
gloeiend en diep als een donkere vijver
bij maneschijn...
daarin stond mijn beeltenis brandend,
enkel te blussen
met kussen...

Jonge Oostenrijksche Poëzie

Het expressionisme is, althans in het Duitsche taalgebied, een kortstondige crisis geweest, een crisis die de meeste jonge dichters thans te boven zijn. Bij enkelen werkt ze nog na; doch ook dáár lijdt het geen twijfel dat ze hun poëzie meer schaadt dan baat. Dat het expressionisme grootendeels achter den rug is, is gebleken bij het verschijnen, een paar jaar geleden, van een keur uit de jonge en jongste poëzie: '*Ausfahrt*' waarin hoofdzakelijk rijksduitsche dichters aan het woord waren, dichters die meestal weer bij de door het expressionisme afgebroken traditie aanknoopen. Hier was invloed van *Klopstock, Hölderlin, Goethe* (vooral van diens vrije verzen) en *Rilke* merkbaar. Dat het tij voor het expressionisme verloopen is blijkt thans weerom, nu een bloemlezing van Oostenrijksche poëzie het licht heeft gezien: *Anthologie junger Lyrik aus Oesterreich. Wien. Krystall-Verlag. 8*^{o}. *198 bl.* Een paar der jonge Oostenrijksche dichters zijn weliswaar nog bij het expressionisme schoolgegaan, de meesten echter hebben naar andere, oudere meesters geluisterd, een enkele naar *Eichendorff* of *Mörike*, verscheidenen ook hier naar *Rilke.* Gaat het aan die jonge dichters, die het voetspoor van groote voorgangers drukken, daarom als epigonen of met een anderen dooddoener als 'reactionair' te bestempelen? Mijns inziens niet. *Shakespeare* was geen epigoon omdat hij aanvankelijk *Marlowe* heeft nagevolgd, het heeft hem overigens ook niet belet *Marlowe* te overtreffen. *Goethe* was al evenmin een epigoon, hij die in een zijner gedichten 'die Höllenfahrt Christi' *Klopstock* nazong en toch in zijn later werk zich hoog boven Klopstock verhief. Voor een jong dichter komt het m.i. niet in de eerste plaats op oorspronkelijkheid aan. Hij moet eerst zijn smaak louteren, zijn aangeboren talent voeden en ontwikkelen. Is hij of wordt hij een persoonlijkheid die een eigen kijk heeft op natuur en leven, op wereld en samenleving dan zal zijn werk daar weldra den stempel van dragen. Zijn werk zal noodschiks zijn persoonlijkheid weerspiegelen. Is hij echter geen persoonlijkheid dan zal hij door oorspronkelijk te *doen,* door b.v. zijn toevlucht te nemen tot min of meer kunstmatige middeltjes: gezochte of grootsprakerige beeldspraak, schijnbaar-extatisch gestamel waar niets achter steekt of, nuttelooze geheimzinnigheid, of het overboord gooien van de techniek enz. wellicht zijn tijdgenooten een wijle verbluffen doch, dewijl zulke uiterlijkheden in het bereik van velen liggen en dan, door het vele gebruik, aldra zoo oud lijken als ze eerst nieuw waren, zal het niet lang duren eer men de waardeloosheid van zulke oorspronkelijkheid inziet.

> Was glänzt ist für den Augenblick geboren,
> Das Echte bleibt der Nachwelt unverloren.

In de Oostenrijksche anthologie, waarover ik het heb, zijn verreweg de meeste gedichten weer in een traditioneele versmaat en meestal in berijmde verzen geschreven. Wèl komen er ook rijmlooze vrije verzen voor (die trouwens in de Duitsche poëzie niets nieuws zijn, ze komen reeds bij Goethe voor) doch die vrije verzen hebben dan gewoonlijk een duidelijk waarneembaar rhythme; het is geen proza dat aan een min of meer willekeurige typographische schikking den schijn van versificatie ontleent.

Aan de bloemlezing gaat een goedgeschreven inleiding vooraf van de hand van den bekenden ouderen Oostenrijkschen dichter *Richard Schankal* die het talent der

dichters van wie werk is opgenomen zeer juist karakteriseert. Ieder woord is hier gewikt en gewogen. Terloops geeft hij aan de jonge dichters een gulden raad waar hij zegt dat geen kunst kan bestaan zonder oefening; bezieling alleen volstaat niet, alle kunst is gedeeltelijk een ambacht dat wil geleerd worden.

Tot de beste verzen behooren, volgens mijn subjectieven indruk (ik beschik, zeer tot mijn spijt, niet over een stel onfeilbare criteria waaraan ik de waarde van alle mogelijke gedichten zou kunnen toetsen...) die van *Billinger,* die in de laatste jaren naam heeft gemaakt. Hij is een landelijk dichter, wiens poëzie, trots een zekere gekunsteldheid in de verwoording, gezond en verkwikkelijk is als de vrije natuur waarin ze is ontstaan. Een openbaring van nog zuiverder schoonheid zijn de gedichten van den jonggestorven *Karl Bormann,* zoowel zijn vertaling van *Keats'* sonnet: 'After dark vapours' als zijn oorspronkelijke verzen. Den indruk van het schoone en meteen van het kunstig afgewerkte heeft men eveneens bij *Staude* (b.v. Der Springbrunnen). Sporen van het expressionisme zijn te vinden bij *Johannes Lindner* van wien twee strophische gedichten geplaatst zijn. Eén daarvan: 'Der Verzauberte', overigens geheel in expressionistischen stijl, is wat het rhythme van de afzonderlijke verzen, wat den strophenbouw en wat de beweging van het geheele gedicht betreft, een kopie van Gezelle's Nachtegale of liever van een Duitsche vertaling van dat verrukkelijk gedicht.

Waar zit die heldre zanger, dien
Ik hooren kan en zelden zien
In 't loof geborgen
Dees blijden meidagmorgen?

Was singt dein Mund so zauberschalls
als garne hold ein Vogelhals
- berauscht von Reben -
an mondigen Geweben?

De kopie betreft, welgemerkt, hoofdzakelijk het rhythme doch er zijn ook een paar woorden overgenomen zoodat we zelfs kunnen uitmaken welke Duitsche vertaling van Gezelle's Nachtegale door den Oostenrijkschen dichter werd gelezen, namelijk die van *R.A. Schröder* in zijn 'Gedichte von Guido Gezelle' verschenen in de Insel-Bücherei. (Er bestaat nog een andere, m.i. even goede vertaling door *Heinrich Brühl* in zijn 'Flämische Liederdichtung alter und neuer Zeit.' 'Zauberschall' waarvan *J. Lindner* een raar bijwoord: *zauberschalls* gesmeed heeft komt wel bij *Schröder* voor in diens vertaling, doch niet bij *Brühl* die daarvoor *Wunderschall* heeft.)

Eidlitz en *Fischer-Colbrie* hebben den invloed ondergaan van de Duitsche romantiek wat hun poëzie overigens ten goede gekomen is. De eerste is lief-speelsch, de tweede heeft nog den beeldenrijkdom van het expressionisme, wat hier echter geen bezwaar oplevert, wijl die veelheid de esthetisch-psychische eenheid van het gedicht niet opheft.

Tot de meest begaafden behooren verder nog: *Wilhelm Franke, Theodor Kramer* (met een paar voortreffelijke balladen), *Erika Mitterer, Waldinger* en *Leifhelm.*

Hieronder schrijf ik een kort gedicht van *Fr. Stebich,* een der jongsten, in 't Nederlandsch over. Het is voor het eerst verleden jaar verschenen in een bundel: *Praeludiën* (Krystall-Verlag).

Waar Gij niet zijt, daar schijnt op heel een stuk
der gaarde die mijn ziel is geen geluk.

Waar ik niet ben wordt de adem van den tijd
voor U een onvervulbare eeuwigheid.

Doch waar wij beiden zijn is alles zegenzwaar
alsof de Godheid zelve aanwezig waar'.

Dit gedicht behoort niet tot de allerbeste uit den bundel, veeleer tot de middelmaat. Doch hoe ver staan we reeds met deze klare, traditioneel-regelmatige, eenvoudige, natuurlijke verzen van het revolutionair-grootsprakige, van het gewild-sibbilynsche expressionisme.

Dr. J. DECROOS.

Terugkomst Huib. Aerts

Thans keer ik weer,
lijk wie ontwaakt uit een benarden droom.
Mijn lach: een pijnlijk openbaren,
mijn oog begeeft en breekt
voor de angst van uw gelaat.
- Des grijpt gij sidderend mijn hand,
en huivert om het raadsel van mijn lach,
en zoent de pijn
van mijnen mond...
Mijn vreugd, de laatste vlam
die oplaait uit de asch,
tot ruischt kristallen bron
van tranen,
die uw beeld befloersen.

Ik ben zeer arm en naakt
maar laat mij diep verzinken
in uw blik,
opdat wij beiden één, vergeestelijkt zijn
één oogenblik.

Uit. C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

Kronieken

Nederlandse Poëzie

Berten Schepens. Avontuur, De Goudkever, Gent.

Ik heb niets tegen deze dichter. Ik vraag niet beters dan in zijn werk een veropenbaring te vinden: iets nieuws, in die zin, dat het zo persoonlik beleefd is, dat het voor altijd aan oud-menselike dingen, nieuwe vormen geeft. Ik twijfel ook niet aan het goede inzicht van Schepens, aan zijn ernst - zelfs niet aan zijn dichterlike gaven. Ik behoor tot dezen die in de millioenen kunstenaars geloven, het is mijn overtuiging dat iedereen de poëzie in de zaken en zich zelf voelen kan, en dat iedereen maar wacht op het uur der bevrijding, als het vormeloze door klank en beeld en ritme die eenheid tussen stof en geest bereikt, die schoonheid heet.

In de bundel die ik te bespreken heb, staan hier en daar regels te lezen, die boven al het andere uitgaan, als de popels boven de vlaanderse vlakten. Het is om die enkele zinnen dat ik in Schepens, als kunstenaar, belang stel: op het ogenblik dat hij zal begrijpen, dat in zijn volgend werk, het slechtste moet zijn, als het beste in deze bundel, is hij gered. Doordien hij zijn werk dan krities zal gelezen hebben en overtuigd zal wezen dat in de kunst niet alleenlik, niet uitzonderlik, het belang in de conceptie ligt.

Iemand die naar stof zoekt, om een mens tot in de ziel belachelik te maken, zou dit ‘Avontuur’ daartoe kunnen gebruiken. Dat dezen, die daarop azen, echter weten, dat wie een ander kleineert om zelf te groeien, in zijn domme verwaandheid de kleinste van allemaal is. De kritiek moet, naast haar inwijdende en opvoedende taak voor de gemeenschap, niet anders betrachten, dan de maker van het werk, in zijn werk, een beter inzicht te geven. En als Schepens, nu dat zijn verzen maanden ver van hem af liggen, deze herlezen zal, hoop ik, dat hij tot de erkenning zal komen, dat hij ze niet mocht laten verschijnen hebben. Zij zijn niet volgroeid, niet geordend, niet gevormd.

Ik schrijf een gedicht over, dat ik zonder vooropgezette zin, uit de andere kies:

> ‘Ik ben een snode strijd ten prooi,
> die mij de nachten rooft:
> wat zal de toekomst zijn voor hem
> die zoveel had beloofd?
> Ben ik dan niet mijn eigen gids
> langs deze levenswegen?
> Heb ik dan niet een eigen tol
> aan dit bestaan te geven?
> O eerlik zijn in eigen hart
> trots alles dat mij tart;
> de wegen lopen hier door slijk
> van lage laster en van hoog verraad;
> ik ben die wegen moe - en ga
> mijn eigen weg, die door de wolken gaat’.

Eerstens valt het op hoe weinig logies de ontwikkeling van het leven in dit gedicht wordt doorgezet. Na lezing van veel van Schepens' stukken blijft dezelfde indruk:

men weet niet wat hij willen zeggen heeft; wij verstaan wel de woorden en zinnen, de geledingen van het vers elk afzonderlik, maar het geheel als iets dat af is, als een vrucht, als een eenheid, blijft ons vreemd. Benevens dat belet hoe aan het gedicht ook maar het zwakste ritme ontbreekt - iets dat helemaal verschillends is aan de dreun die hier door sommige kort naeen herhaalde rijmwoorden wordt betracht. Over de taal valt ook veel te zeggen - misschien nog meer op de beeldspraak, die kosmies wil zijn en zo vals klinkt, omdat zij niet beleefd is. Daarbij vallen uitdrukkingen als ‘lage

laster’ - ‘hoogverraad’ en zo meer te verwijzen om hun allerbanaalste retoriek.

Ik zou ook nog op de slechte klank van Schepens' gedichten moeten wijzen. Nergens heeft de dichter de muziek der klanken horen ruisen in zijn oor, toen hij de woorden naast elkander schreef - geen ogenblik moet voor hem de moeite hebben bestaan - de last en de zegening - van het vormen, begrenzen, herscheppen van de baaierd in hem.

Ik weet wel dat ik het boek nu helemaal onttakeld heb, waar het voor mij ligt als een voortbrengsel, als een zaak, als een daad - maar ik loof het inzicht, de moed die ook tot deze mislukking nodig was. En vooral ik hoop dat Schepens méér kustenaar zal worden, meer bouwer, ontdekker, toveraar, edelsmid die de vreugden des levens tot gouden juwelen en zijn smarten tot parelen omscheppen zal.

ANDRE DEMEDTS.

Nederlands Proza

F.V. Toussaint van Boelaere. Barceloneesche reisindrukken. Uitgave 'Lumière', Antwerpen. Prijs: frs. 35.-

In het verslag over 'het schoone boek' (1925-1930) vonden we tweemaal de uitgave van werken van Toussaint besproken en onder de bekroonde boeken troffen we zijn 'Anthea' (uitg. Krijn) en zijn 'Peruviaansche Reis' (uitg. Sikkel) aan. 'Het Boek in Vlaanderen - 1930' bevatte een bijdrage over 'het mooie boek' met zijn naam onderteekend.

Dit alles liet ons toe te veronderstellen dat we van de 'Barceloneesche Reisindrukken' een keurig uitgegeven boek konden verwachten. De uitgeversfirma 'Lumière' bezorgde ons inderdaad een zeer verzorgde uitgave, gedrukt in twee kleuren en geïllustreerd met een titelplaat en vier letterblokken in hout gesneden door den gekenden Henri van Straten.

Bij 'Sappho's gebed tot Aphroditè: Want op deze wereld zijn we niet om over de eeuwige waarheden na te denken, doch om in ons hart en in ons vleesch de wet van het leven te ondergaan', kan Toussaint zich wellicht aansluiten maar kunnen wij niet bijtreden, terwijl hij op meerdere plaatsen tegenover ons geloofsleven een superieure toon aanneemt.

Uit de indrukken wordt wijsheid gehaald die we eenmaal kunnen tot de onze maken: 'zonder den stabielen steun van het nationale is het internationale leêg en inconsequent' maar die meestal oppervlakkig blijft, geen inspanning verraadt; een vijftiger op villegiatuur! Geen diepgaand toetsen van het Barceloneesche leven, al kwamen de indrukken wel eens op late uren en uit de duistere kwartieren van haven en variétés. Het opvallende, het typische wordt genoteerd en gaat 'als een film voorbij'. Al helt de taal soms over naar de krabbel toch ademt dit proza steeds regelmatig maar zonder groote bloeddrukking.

Een tentoonstelling heet Toussaint een oord van berustende verveling, tot de natuur voelt hij zich aangetrokken. Het landschap ziet hij haast uitsluitend in kleuren. Van de vrouwen merkt hij vooral de vormen en van de romba weet hij best hoe zij *vroeger* werd gedanst.

We willen hier verder geen beschouwingen aan vastknoopen over het ontstaan van dergelijke literatuur, - opdrachten van dagbladen, werking van V.T.B., e.a. - noch de verhouding bepalen tot het zuiver scheppend prozawerk maar wenschen hier onmiddellijk aan toetevoegen dat ons, in het onderhavige boek, eerder reis*indrukken* geboden worden dan wel een reis*verhaal.*

PAUL EENVELD.

Louis-E. De Mey. Maskers op?... Maskers af! Uitgave 'Excelsior' Brugge. 1931. Prijs: frs. 20.-

In de laatste reeks oorlogsboeken, zoo uitzonderlijk aangekondigd met Remarque's werk, kwamen de verschrikkingen van het Westelijk front, het Oostelijk front, de oorlogsvloot, de krijgsgevangenenkampen... aan de beurt. Ook Vlaanderen heeft gedurende deze periode een paar herdrukken van oorlogsverhalen gekend en leeft

heden nog in een gestadige gisting omtrent de militaire documenten, plannen en accoorden.

Dat, naast anti-oorlogsactie, vredesbeweging der jeugd, artikels, brochures, debatten en meetingen, in den strijd tegen den oorlogsdraak, het boek een ‘forsche degen’ is, laat De Mey ons door middel van de jambische verzen van X terecht opmerken.

Een gevreesde degen ook! Want teekenend is toch, dat de censuur niet alleen tegen heel een boek, maar ook tegen sommige

Uit. C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

bizonderheden in werking treedt. Een waarachtige voorstelling der vrijschutterslegende (?) b.v.b. blijkt wel taaier te zijn dan een professoraal vertoog en een hysterische uitdaging tot een debat over deze kwestie. Er is anders in dit boek genoeg aanwezig om onze unéindivisible patriotten te doen opveeren - met verkeerde uitwerking, natuurlijk! Zoo: de uitlating betreffende den bundel Engelsche documenten; volgend treffend zinnetje op blz. 254 'of hadden ze (de Duitschers) misschien moeten wachten tot dat de anderen op hen een voorsprong hadden?' en de verklaring over het uitjouwen van Duitsche krijgsgevangenen. (Ten gebruike aanbevolen van de Rùndschaùmannen).

Dit boek brengt ons vooral nieuws van het burgersfront, oorlogsaanteekeningen en wel uit het Brugsche; haast een dagboek, afgewisseld met enkele brieven. Geen bizonder nieuwe vorm bij gevolg maar een trouwe weergave; geen litteraire pretenties maar eerlijk en lezenswaard. Wel hadden we de 'feiten' uitvoeriger willen behandeld zien om ze te laten getuigen voor zich zelf en alzoo zouden de 'beschouwingen' grootendeels wegvallen, herhalingen uitgesloten zijn. Als motto had De Mey zijn eigen woorden kunnen gebruiken: 'Ik was het lazaret binnengekomen met een hernieuwde oorlogszucht, met een flinke dosis haat tegen al wat naar Duitsch rook, een haat, die slechts naar een gelegenheid zoekt om zich te uiten. Ik zag echter niets dan ellende, hopelooze ellende van menschenkinderen, afschuwelijke dingen, waarvan ik huiver, telkens ik er aan denk' (blz. 164). Het is nu juist de beschrijving der toestanden aan dit lazaret die we hooger stellen, ook als overtuiging-vormend element, dan de bourgeois-gesprekken over patriotisme, pacifisme... aan een stamtafel. Het pleit tegen egoïstische vaderlandsliefde en te eng opgevat recht wordt daar zonder meer gewonnen door diepmenschelijkheid en liefde.

We wenschen aan dit boek van 280 blz., het zevende der Excelsior romanserie, met zorg gedrukt op vederlicht papier en dat slechts 4 belga kost een ruime verspreiding; ten bate van de daarin besloten 'vredesboodschap' van den schrijver, ter uitsluiting van het niet denkbeeldig risico van den uitgever daaraan verbonden.

PAUL EENVELD.

D[r] Rob. Roemans. Bibliographie van de moderne Vlaamsche literatuur 1893-1930. - 10 tweemaandelikse afleveringen. - Uitgave Steenlandt Kortrijk. - Per aflev.: frs. 20.-

Uitweiden over het belang van de bibliographie voor de wetenschappelijke beoefening van de literaire studie en de literatuurgeschiedenis zal wel overbodig lijken - eenieder die een letterkundig onderwerp, van welken aard ook, behandelt, overtuigt er zich van. Dan eerst ziet men de dringende noodzakelijkheid in van een algemeen bibliographisch werk, dat een overzicht zou gunnen van onze Vlaamsche literatuur op het gebied der zuivere letteren en der literaire kritiek.

Aldus schrijver vooraan in het eerste deel van zijn werk. En het is er inderdaad op aangelegd, aan de literaire studie en de literatuurgeschiedenis, alle voorradige stof klaar geordend aan te bieden. En in die zin, mag de schrijver wel zeggen, dat deze, zijn altruïstiese arbeid, een leemte komt aanvullen in Vlaanderen.

De stof, die Dr Roemans op te zoeken en te schikken kreeg is bijna onmenselik uitgebreid. Hij brengt ze onder in drie delen:

1. De inhoudstafels op de Vlaamse tijdschriften 1893-1930. Wie weet, dat Vlaanderen bij uitstek het land is, waar tijdschriften geboren worden en sterven, na een vaak zeer kortstondig leven, kan zich meteen een gedacht vormen, van de moeilikheid, die Dr Roemans hier schitterend overwon.

2. De medewerking der Vlaamse schrijvers aan de Hollandse tijdschriften, alsmede

Uit. C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

de studies en beoordelingen die aldaar over Vlaams werk verschenen.

3. De volledige bibliographie van het gebundeld werk der Vlaamse schrijvers, gevolgd van de opgave hunner vertaalde werken, hun medewerking aan tijdschriften en de bestaande literatuur over hun werk. Er zal misschien wel niemand in Vlaanderen de moed hebben een briefwisseling te houden, zoals er voor dit derde deel bizonder een nodig was en is.

Ieder deel is dan onderverdeeld in de volgende rubrieken: 1. Poëzie. 2. Proza. 3. Toneel. 4. Kritiese bijdragen - Boekbesprekingen.

We ontvingen totnogtoe de eerste twee afleveringen van het eerste deel. En daarin werden de volgende tijdschriften reeds behandeld: 1. Van nu en straks (1893-1901). 2. Vlaanderen (1903-1907). Onze Vlagge (1897-1898). Alvoorder (1900-1901). Het Weekschrift voor Vlaanderen (1902). Ontwaking (1896). Ontwaking (1902-1909). Nieuw Leven (1907-1910). Ontwaking en Nieuw Leven (1910). Iris (1908). De Boomgaard (1909-1911), De Tijd (1913-1914). Het roode Zeil (1920). 't Fonteintje (1921-1924). Vandaag (1929-1930). Jong Dietschland (1898-1914).

En ziehier dan de werkwijze voor elk tijdschrift in 't bizonder: Beschrijving: tietel, tietelblad, stichters, uitgevers, afmetingen, aantal blz., redaksie, en de lijst der medewerkers met zoveel mogelik de verklaring der pseudoniemen (wat gesloten potjes moesten hier geopend worden! En we geloven dat er weinig heeft weerstaan aan de ‘onbescheidenheid’ van deze bibliograaf!) Dan de tietels van elke bijdrage met bladaanwijzing, en voor poëzie in 't bizonder nog het eerste vers, plus aantal strofen van zoveel regels. De medewerkers zijn alfabeties gerangschikt. De reddende Ariadnedraad in de doolhof van een onmogelike stof, zowel door verspreiding als door uitgebreidheid.

Wij moeten Dr Roemans feliciteren. Want hij heeft een ondankbare taak tot een schitterend einde gebracht. Ondankbaar zeg ik, en vast ook dor en vervelend. Persoonlik werk is dankbaarder en aangenamer. En ook dat kan Dr Roemans ons geven.

Wij, als niewelingen in het Vlaamse literaire leven, kunnen natuurlik niet de juistheid van deze bibliografie onderzoeken. We hebben al aanmerkingen gezien van anderen, b.v. wat een pseudoniem betreft. - Maar zo een enkele kleinigheid zal niets afdoen aan het feit, dat Dr Roemans door deze bibliographie Vlaanderen heeft verrijkt met een standaardwerk, dat het buitenland ons mag benijden.

In verband daarmede, vernamen we van Dr Roemans, dat vanuit Amerika reeds omvangrijke bestellingen toekwamen. Maar ook in zijn eigen land moet Dr Roemans ditmaal profeet zijn. Hij heeft Vlaanderen een heerlike dienst bewezen. Laat Vlaanderen die dan naar waarde schatten. Daarom: wie het nodig heeft, kope het, en wie het niet nodig heeft, kope het ook. Want het mag niet zijn, dat een werk als het onderhavige zou moeten stopgezet worden bij gebrek aan belangstelling. Laat iedereen hier zijn plicht begrijpen.

Trouwens, de tiepografiese verzorging is een lust voor het oog. Steenlandt is een uitgever, die kunst in een kunstige vorm weet aan te bieden. En uitgevers, die tevens kunstenaars zijn, krijgt Vlaanderen nooit genoeg!

JAN VERCAMMEN.

Louis Franck. De Belgische nationaliteit en de Vlaamsche beweging. Overdruk uit 'De Vlaamsche Gids' n^{r} 2, van November 1930.

In een voetnota lezen we dat de tekst dezer brochure de vertaling is van een redevoering, uitgesproken in de Academie des Sciences Morales et Politiques (Institut de France), te Parijs, den 14 Juni 1930. Een typisch geval dus. Franck, minister van State en gouverneur der N.B. - kraaiende haan,

zonder sporen en Vlaamsch Houtart in een ‘milieu lucratif’ - gaat gedurende het jubeljaar te Parijs (ging van daar niet in 1830 het wachtwoord uit?) de vraag beantwoorden: Is de Vl. beweging een gevaar voor de belgische nationale eenheid?

Het antwoord wordt gegeven over drie hoofdstukken. I. De Oorsprong van de Belgische Nationaliteit en het Taalregime in het openbaar Leven tot in 1830. Franck is natuurlijk de opvattingen van Pirenne toegedaan en gebaart niets te weten van de bressen die daarin werden geschoten. (Positie van Vlaanderen en Wallonië in de M.E. - het nieuwe inzicht in de Hervorming - Rol van het prinsbisdom Luik - Boerenkrijg...). Wij verwijzen hier naar P. van Overzee's ‘De Ziekte aan de Zenne’ (Tijdstroom, Dec. 1930). De oorzaken der omwenteling worden gecopiëerd uit onze schoolboeken behalve dit voorbehoud ‘de Waalsche bevolking heeft den indruk alsof de Koning hun het Hollandsch wil opdringen, ofschoon door hem feitelijk geen maatregelen in dien zin zijn getroffen geworden’ (blz. 9) en het verzwijgen van Frankrijk's aandeel. II. De Vlaamsche Taal en de Omwenteling van 1830 en de opeenvolgende Phasen van de Vlaamsche Beweging. Een volledige reactie in het talenregime gaat plaats grijpen. Er komt een bestendige maar onrechtstreeksche actie van de openbare machten maar... tijdens die periode zijn er gewelddadige maatregelen tegen het Vlaamsch genomen!!! Geen nieuwe inzichten, geen diepgang - nee maar, dan nog liever een rede van den koning, die zuiverder inzicht krijgt in Vlaamsche aangelegenheden (dixit J. Persijn). Men kan hier uitingen onderstreepen van den liberaal (rol der liberale partij bij de taalwetterij), den volksvertegenwoordiger (zijn aandeel(en) in de Vl. Beweging), den belg (over het activisme), den oud-minister (over Congo), den gouverneur der N.B. (de belgische financies). We hebben o.m. bezwaar tegen de scheeve, want simplistische, voorstelling der verbanning van Fredericq e.a. (voetnota 9.) en de vermeeende gelijkheid in de bestuurlijke taalwet van 1921, welke gelijkheid niet eens theoretisch bestaat. III. Geen gevaar noch voor het Fransch, noch voor Eenheid van het Land. Het moge volstaan te wijzen op de volgende zinnen: ‘Thans zijn de voornaamste hervormingen achter den rug en degene die nog moeten gebeuren zijn bijna verwezenlijkt’. ‘De Vlaamsche Beweging is een conflict tusschen Vlamingen’. ‘De artistieke en wetenschappelijke bewegingen (Waalsche en Vlaamsche - P.E.) zijn al even solidair’ die ons toelaten te besluiten dat de papieren bew ringen van Franck niet uit te drukken zijn in goud-frank.

Nog meer dergelijke redevoeringen en binnen een tiental jaren hebben wij het over ‘De Vlaamsche Nationaliteit en Belgische Beweging’.

Wie Fierens' ‘Het belgische Vaderland’ niet bezit, krijgt hier een samenvatting van dit werk.

PAUL EENVELD.

Aantekeningen

Eén enkele zeldzame maal gebeurt het dat de vlamingen, spijts al wat hen scheidt, elkander vinden, en dan is het telkens als een buitenlander zich vergrijpt aan onze nationale trots en liefde. Het is slechts voor die éne gelegenheid en toch geeft het vreugde te zien hoe De Standaard, Jong Dietschland en Hooger Leven eenparig Du Perron hebben terechtgewezen toen hij in Wies Moens, een *werkelike* martelaar van het vlaamse idealisme smaadde. Alhoewel het aan de spreekwoordelike vijgen na Pasen herinnert, verenigen wij ons uitdrukkelik met het protest van bovengenoemde bladen. De heer Du Perron moge het zich voor gezegd houden, dat geen vlaming en vooral geen der jongeren ooit gedogen zal dat een pretentieuze hollander één der edelsten uit ons volk aanrandt op een manier die wij in ons verachterd (zo is het toch nietwaar heren uit het noorden?) landeke niet gewoon zijn. Du Perron en sommige van zijn landgenoten zouden beter zwijgen als zij in hun engheid niets begrijpen van de toestanden hier. Onze gasten hebben inderdaad veel takt!

In verband daarmee moet ik Ernest van der Hallen, die in zijn blad tegen boven gelaakte praktijken optrad, vragen waarom hij onder zijn redaksie, indertijd en nog, opstellen verschijnen laat die even onrechtvaardig en onwaardig zijn. Ik verwijs naar sommige uitdrukkingen die Herman Oosterwijk tegen Vercammen gebruikte en die hij zich laatst in een bespreking over Schepens' Carmen weer toeliet. Ik daag heer Oosterwijk uit met man en paard te noemen, wie hij onder de jongste vlamingen voor ‘wandluizen en stalvliegen’ scheldt? Ik verwijs naar de ongemotiveerde artiekels van Moens en v.d. H., en biezonderlik naar het verwijt dat deze in Boekengids formuleerde en verzacht en saamgetrokken, erop neerkomt dat al de jongeren buiten Van Ostayen, Gysen en Moens, het katolicisme in hun kunst niet belijden zouden. Waarom wordt een stuk uit dat artiekel in Jong Dietschland geplaatst onder de rubriek ‘Wat *anderen* schrijven, en met weglating van de naam van de auteur? Dit om te doen geloven waarschijnlik dat de aanval tegen de jongsten algemeen is, als er in werkelikheid niet anders dan een kleinzielige poging werd gedaan om iets te breken nog eer het groeien kon.

En ten slotte waarom al die verloren praat? We hebben E.v.d.H. en zijn vriend uitgedaagd ons antwoord te weerleggen. Maar zij doen het niet tot hiertoe. En nochtans de schrijvers van ‘Kristiaan’ en ‘Celbrieven’ zouden één of ander moeten doen: óns overtuigen van hun mening, of intrekken wat zij leugenachtig schreven als zij het inzien nu. Dient de waarheid bovenal!

A.D.

De Futuristiese Dichter Marinetti.

De bladen meldden:

‘De Italiaansche futuristische dichter Marinetti, lid van de Italiaansche akademie, trad op in het Nationaal Radio Instituut te Brussel, waar hij sprak over lucht-schilderkunst en luchtpoëzie. Daarna begaf hij zich naar de Wolvengracht waar hem een ontvangst in het lokaal van de kunst- en lettervereeniging “La Lanterne sourde” wachtte.

Het bleek evenwel, dat niet iedereen het eens was met de politieke opvattingen van den dichter en zoo werd dan ook door geroep en door het zingen van de “Internationale” verhinderd, dat Marinetti aan het woord zou komen.

De politie daagde even op om de rust te herstellen, maar zij trok zich terug op verzoek van Marinetti zelf.’

Uit. C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

Het laatste manifest van Marinetti komt o.a. hierop neer: luchtschilderkunst en poëzie willen, door een volledige vrijheid van de verbeelding en de zucht om de dynamiese veelvuldigheid te omvatten in een noodzakelike synthese, het grootse gezicht- en gevoelsdrama van de luchtvaart vastleggen. De kunstenaar zal de natuur voorstellen zoals de vliegenier ze uit de lucht beschouwt.

Maurice Roelants.

In ‘de Gids’ verschijnt een nieuwe roman van M. Roelants: Het Leven dat wij droomden.

Lamartine en Sainte-Beuve.

Lamartine, ‘ce grand dadais’ zoals Chateaubriand hem vrindelik noemde, was, gedurende zijn leven, meermaals het mikpunt van kwaadaardige scribenten. Evenals de beste dichters van tans, natuurlik... ‘Lamartine n'est que le plus harmonieux, le mieux inspiré, le plus sublime et le plus charmants des sots... Un élève fini des Jésuites: il n'a rien de Pascal... Sa couleur ment. Un charletan de place sur ses tréteaux, flattant la populace des esprits, le premier des charletans politiques et littéraires. Alzoo schreef Sainte Beuve...

Onze Letterkunde.

Wie het encyklopedies woordenboek ‘Larousse du XXe Siècle’ even openslaat vindt in de rubriek over de letterkunde in België, geen enkel woord over de vlaamse literatuur... Deze rubriek werd nochtans bezorgd door een belg: de h. Louis Dumont-Wilden.

Een toevallige Bondgenoot.

‘Jong Dietschland’ het ernstige studieblad der jongere generasie, dat de loffelike gewoonte heeft aangenomen zijn lezers te vergasten op de versgebakken krentenbroodjes die wij - spijtig toch! - altijd pas hebben gelezen in de tijdschriften werd door Marnix Gijsen in ‘Opbouwen’ deerlik over de kam gehaald. Marnix Gijsen verloor echter zijn fijnzinnigheid niet om met harde takt dit probleem te behandelen.

Om de situatie te redden zal de literaire redaksie van J.D. (Ern. van der Hallen) zich met Marnix Gijsen akkoord verklaren, na evenwel de beweringen van Marnix Gijsen te hebben weerlegd.

Ge ziet, zelfs de literaire schaar- en lijmpotredakteur komt wel eens in verlegenheid en er is nog arbeid genoeg op het veld, ook voor een mislukt romanschrijver.

De historie van het strooipijltje en de balk?!?

Sinclair Lewiss.

De Amerikaansche schrijver Sinclair Lewiss, de auteur van ‘Babbitt’ heeft Theodore Dreiser aangeklaagd wegens plagiaat uit een tekst van mevrouw Lewiss: New Russia as Dorothy Thomson. De h. Bocock, lid van de Nobelprijskommissie heeft de twee teksten vergeleken en kwam tot de konklusie dat hier inderdaad van plagiaat sprake kon zijn.

Dit geval lijkt wel enigzins ‘verpletterend’, als men bedenkt dat Theodore Dreiser voor de nobelprijs werd voorgesteld.

Wie is Boris Robazki?

‘De Standaard’ schreef:

In verband met de vraag, door H. Marsman gesteld in het laatste nummer van ‘De Vrije Bladen’, betreffende den persoon, die het boek ‘Waarom ik niet krankzinnig ben?’ schreef en liet uitgeven als een door A. Babels naar het Russisch van Boris Robazki bewerkt geschrift, kunnen wij mededeelen, dat Boris Robazki niet bestaat. Deze

Uit. C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

naam werd gekozen door den jongen Vlaamschen letterkundige Maurice Dekker, woonachtig te Brussel. Deze jongere had eenige prozastukken van zijn hand ter inzage gegeven aan den heer Jan Greshoff, letterkundige, eveneens te Brussel woonachtig. Omdat Greshoff hem alle hoop ontzei, koos Dekker den vreemden weg, dien hij insloeg en publiceerde 'Waarom ik niet krankzinnig ben?' alsof het een uit het Russisch vertaald boek ware. De list gelukte. Het boek werd toegejuicht en hevig aanbevolen door... Jan Greshoff.

Later werd dit bericht door Jan Greshoff tegengesproken. Wij wachten nu op een duidelike uiteenzetting van Maurice Dekker.

Letterkundige prijzen der Provincie Brabant.

De letterkundige prijsvraag van de provincie Brabant is geopend onder Belgiese schrijvers uit Brabant afkomstig of die in de provincie wonen. Alle werken, proza of verzen komen in aanmerking.

De prijzen bedragen voor de Vlaamse Letterkunde: 5000 fr. voor de Franse: 5000 fr. voor de Waalse: 2000 fr.

De handschriften moeten, voor 1 Oktober 1931 gezonden worden naar het provinsiebestuur, Eikstraat 22 Brussel.

* * *

Het heeft de taktvolle kritikus Herman Oosterwijk behaagd, na zijn eerste poëtiese pennevrucht, ook een eerste foto te publiceeren. We vinden die in 'Wereldrevue' het zeer literaire illustratieblad, dat niet spekuleert op de sensatiezucht van de massa, en niet door huismoeders wordt gelezen.

Een van die sensaties is, zoals het onderschrift van de foto luidt: 'Een hele bent Vlaamse koppen bijeen.' Dat alleen moet al een bloedige belediging zijn voor de Hollander Oosterwijk, die gekomen is om Vlaanderen te beschaven. De literatuur is er vertegenwoordigd door Stijn Streuvels, Willem Putman en...Herman Oosterwijk.

We vinden zijn gelaat inderdaad indrukwekkend. Hij zit broederlik naast Putman, nederig aan de voeten van al de anderen, die staan, en waartussen we vlaamse celebriteiten zien als... Emmanuel Viérin en Marcel Brulin...

De heer Oosterwijk slaat deemoedig de ogen neer. Of is het misschien, omdat hij in het gras enig zeldzaam insekt heeft bemerkt, dat hij misschien graag bij zijn verzameling wandluizen en stalvliegen wou prikken?

Och kom, kritici zijn niet zo wreedaardig. Ze laten ons soms eens hartelik lachen. Want, 'de goede luim gaat bovenal!', nietwaar?

* * *

Ter bevordering van beter kennis onzer schrijvers, verscheen bij het 'Kompas' te Mechelen een eigenaardig opgevat boekje 'Rondom Roelants, Walschap, Zielens' waarin deze drie auteurs achtereenvolgens aan het woord komen.

Door medewerking van de boekhandel wordt dit boekje op 10.000 expl. over het vlaamse land verspreid.

Het proces der Vlaamsche Jongeren of een speelsch steekspel

Als men in ‘opbouwen’... afbreekt...

Als U de critiek van alle slag voor gids wil nemen door de doolhof onzer jongste Vlaamsche poëzie, dan weet U dat bezijden het rechte en onfeilbare pad, waarop U deze critiek van half-bedachte schering en humoristische inslag leidt, niets dan een vaal onkruid groeit. Onzinnig zou het zijn te denken dat daar ergens nog een paar verspreide bloemen in knop stonden, die, hetzij de belofte van een heerlijke openbloei in zich droegen, hetzij misschien onwaardig voor de eeretafel dan toch niet onnoodig zoo bruuskbrutaal dienden te worden vertrapt. Neen, er is slechts onkruid. - Een hopelooze desorientatie.

Daar is niet alleenlijk Wies Moens die met veel rake treffers een (mijns inziens op enkele punten gewettigde) veroordeeling neerschreef, en zich dan toch nog met meer gezag over de dingen die men verzen noemt uitlaten kan, maar daar is bijvoorbeeld ook Ernest Vanderhallen, de redacteur van de rubriek ‘Kunst en Letteren’ in ‘Jong Dietschland’, welke ‘tenminste eens 's jaars’ iets samen te stellen weet om voor de rubriekleiding nog eenig gezag te bewaren en haar wat schamele luister bij te zetten; die destijds de onhebbelijke scheldpartij in het geval Jan Vercammen zonder eenig besef van zelfrespect in zijn rubriek patroneerde, en die in zijn kritiekstelling slechts gewaagt van de ‘hopelooze desorientatie’ bij de jongste jongeren, waar hij zelf ons meermalen en met nadruk zijn onzekerheid en weifelend inzicht in deze zaak bevestigde.

Maar nadat den vakkundigen zwaardslag van den eerste en de onzekere proefstoot van den andere ons reeds het geheugen waren ontgaan, verschijnt daar nu in de onbloedige arena der critiek zoo onverwacht als onbekend, de op avontuur beluste Don Quichotte Willem Rombauts, gewapend met een logge hooivork, om wat hij zelf noemt een ‘speelsch steekspel’ te wagen.

Rombauts heeft zijn dichtersheim verkoren binnen de luxueus opgesierde leemen wanden van ‘Opbouwen-rubriek Letterkunde’, waar hij onder de zeer schaarsche gasten de bizonderste kameren - incluus het redactiebureau der gewraakte rubriek - voor zijn persoon bezet heeft, en stoffeert met de zonderlinge dingen, die zijn grillige fantasie te verzinnen weet.

Het is die Willem Rombauts, waarover dichter du Perron onlangs moet gezegd hebben dat hij zich tot dusver alléén onderscheiden heeft door een klakkeloos naschrijven van Paul Van Ostayen.

Dezelfde Willem Rombauts, die, zonder ooit iets gezaghebbends gepresteerd te hebben, niettemin met een verbluffende zelfzekerheid de pen der critiek voor zijn hand gesneden waant - een culpose dwaling hem gemeenzaam met veel oude jongelingen of jonge ouderlingen - aarzelt niet aan het hoofd van deze rubriek, ter beleering voor de tegenpartij in de edele dichtconste, een zijner zielloos samengestelde en hartsvreemde dichtproeven te plaatsen die volgenden vorm kreeg:

> O wit en zwart gevleugeld dier
> zingend aan d'oever van ons leven,
> zie hoe wit en zwart gevlamde bloemen
> koortsig wiegen op de golvende rivieren,
> vluchtend naar de diepste watervallen.

Wit en zwart gevleugeld dier aan d'oever,
zing niet hoog uw gloeiend lied
wanneer wit en zwart gevlamde bloemen
in de wilde watervallen
vlammend ondergaan.

Als dat potsierlijk dier, met de duidelijke zebra-aspecten, van Willem Rombauts, straks kon uitgezongen zijn, zou daar misschien kans bestaan voor hemzelf dat hij de diepere hartslag van het leven zou vermogen te vernemen, en zonder plagiaatpleging kunnen uiting geven en vorm aan een bijblijvend schoonheidsverlangen en warmmenschelijke levensvisie, tot voorbeeld voor dezen onder ons, die nog steeds 'fataal teruggezonken blijven in onbelangrijke en onvruchtbare beschouwingen en vaag-erotische lyriek' zooals de heer Vanderhallen het, onzer jeugd ten schande, in zijn blad neerschreef.

Willem Rombauts nu, de dichter der nageschreven experimenten, heeft een onweerstaanbaar dichterlijk zwak voor water, watervlakten en watervallen, doch vindt de 'kabbelende golfjes van de tijdstroom' zooals Wies Moens dat noemt, te onregelmatig en zwak van slag, en draagsters van te veel wrakstukken.

Maar laten wij onze blikken vestigen op het schouwspel in de arena: bij zijn verschijnen maakt Rombauts ons zijne stichtelijke intenties diets, en trekt dan in stormpas op den tegenstander af. Schouw nu toe naar het strijdverloop: losbollig-weg heeft hij stukken bloedende verzen opgeprikt, en smakt ze half glim- half grijnslachend voor de voeten neer. Doch zijn gelaat krijgt plots een veel ernstiger uitdruk, en de strakke wijsvinger toont de vele kankerende, niet te heelen wonden: te veel verdriet, plagiaatpleging, geen tucht in de verstechniek, misbruik van den naam Gods, niets van probleemstelling...

Te veel verdriet. Ja, bijwijlen nog l-i-e-f-d-e-v-e-r-d-r-i-e-t! En dàt verdraagt Rombauts niet.

Rombauts speelt een allemachtig aardig en veel zonderlinger spel. Bij hem 'fluiten schuwe meisjes in den pijnboom pijnlik'. Rombauts is brutaal. Hardvochtig Don Juan. Het deert hem niet. Het maakt hem geen verdriet. Hij laat ze fluiten.

Maar als we zoo kitteloorig waren als U, meneer Rombauts, en met dergelijke critiekzuchtige neigingen gezegend of gestraft, dan zouden we het booswillig opgezet plan uitbroeden U in volledig discrediet te brengen door die schuwe, fluitende meisjes uit dien boom van jou te verjagen, ze aldus verlossend van de pijnbank, en terug naar het ouderlijk huis toe te zenden, waar ze de berouwende bekentenis konden afleggen dat Willem Rombauts, rubriekleider in 'Opbouwen', dichter, criticus, geestelijk kind en erfgenaam van Paul Van Ostayen, hen in een vlaag van onzinnige poëtenwaanzin op dien pijnboom had gelokt.

Maar neen, veeleer wil ik er met U een compromis op wagen, Rombauts! We drinken ons godzalig vroolijk en stomdronken aan een kruik felle oude klaren, stroopen manmoedig de hemdsmouwen op, en gaan dap-per met U mee, laten de fluitende meisjes op hun klein eentje koekeloeren op dien pijnboom, en zetten koers naar Uw waterval, die dap-pere waterval, waar Uw zebra zijn gloeiende, manlijke lied zingt. En we doen mee, hoor, in koor en a capella, want we voelen ons jong worden, zonder verdriet, en met niets meer van een meisjes-faible voor vitrines, enfin bui-ten-ge-wôôn jong. En dan stellen we ons onbevangen de doodernstige problemen, over stroomversnellingen, houille blanche, lamplichtverbruik en H.P.

En we houden un petit dédain, un sourire de mépris over voor die armelui welke op dat tijdstroompje rondzwabberen, zonder wind in de zeilen en varend onder slecht auguur en der literaire goden toornend oog!

Doch vergeten we echter onze Don Quichotte en zijn tornooi niet. De traditie ontrouw speelt hij er zijn goed humeur bij in - en in groote mate zijn ridderlijke hoofschheid. De bovengemelde fouten bij zijn tegenstrevers, door zijn wisse oordeelkundigheid ontdekt en ten eeuwigen dage voor het dichtend geslacht geschandvlekt en gebrandmerkt, worden gestaafd door een overdruk van enkele citaten, waarin hij een drietal storende verminkingen laat - (on)vrijwillig verkeerde transcriptie of slechte

proefverbetering? Maar weldra voert hij zijn pen in het domein van het schaamtelooze en verwijt den jongeren dat al hunne biechten reeds ontelbare malen werden neergepend door meer talentrijke dichters die een zwak hadden voor uitstalramen. Weerom het bijbelsch geval van balk en splinter.

Onder de stuwkracht van een hem eigen critische bezieling en geleid door de regelen eener denkbeeldige ontdekking over het nieuwe wezen der dichtkunst gaffelt hij derwijze onbehendig verder tot hem, aan het slot van dit opstel, de moeilijk te behandelen hooivork ontglipt, en hij uit verontwaardigde onmacht naar zijn voetklomp grijpt, een trouwens zeer banaal instrument in het voorgenomen tornooi, om hem gewonnen verloren naar de bedaarde tegenstrevers te gooien: ‘il faut déniaiser les niaiseries. Weg met de deemoedige pretenties!’.

Na dit oncritisch krachtargument moeten de jonge Tijdstroomvaarders wel beschaamd de barge aan wal brengen en het rivierzeilen vaarwel zeggen...

Inmiddels en met dit alles krijgt deze rubriek van ‘Opbouwen’ een zeer bedrukt en schemerig uitzicht. Het weze zoo. Maar tijdelijk. Wij gelooven niet alles zoo ‘hopeloos’ als wel de heer Vanderhallen. We zouden verhopen dat de hoofdredacteur van ‘Opbouwen’ de schreeuwerige vlag eener vrankmoedige critiek welke een jong man in onbedachte overhaast geheschen heeft, neerhalen liet, als daar niet iedere redacteur voor zijn eigen werk verantwoordelijk was. Wellicht zal Rombauts ze zelf opvouwen en wegbergen. Want dààr moet ze vooralsnog niet waaien.

Wij beleven echter genoegen aan de voorstelling die we ons over 't zaakje maken, en in welke een overmoedig jong(-te-hopen) man, boven het nog niet eens in aanbouw zijnde werk (dat voor deze rubriek zelfs nog alle fundeering mist), midden dit eenzame en verlaten braakland de vlag der vrije kritiek hijscht, en in een voor deze omstandigheden hachelijke en potsierlijke krijgershouding de vlaggewacht houdt.

Met deze ‘plastische visie’ voor de oogen, gelooven wij dan toch nog iets bruikbaars in het opstel van Rombauts: ‘il faut déniaiser les niaiseries’.

Ja, wij zelf zouden misschien deze tooverzin kunnen aanwenden, indien we in deze ‘spielerei’ een looden wapen als dooddoener wilden hanteeren.

Voor de rest willen we alles met vogelvrije en vogelvrijverklaarde kwâjongens gemeen hebben.

KORTRIJK.
RIC KARIN.

Boekbesprekingen

Theophilus. Christus-uren II. - Uitgave boekhandel Gudrun - Brussel 1931 gewone uitgave: frs. 20. -, prachtuitgave frs. 50.-

Neem, stille lezer, dit stille boek voor wat het zijn wil, en lees er niet in wat er niet in staat. Het wil niets vervangen en nog minder iets overbodig maken. Maar als gij iets zoekt voor uw beste ziel, dat gij niet vondt nog bij de menschen, dan zal u misschien uit den klank dezer woorden, de aanvoeling komen waarheen gij gaan moet om te vinden; alzo Theophilus in een kort woord aan de lezer, dat deze twede bundel Christusuren voorafgaat. Ik moet hier niet meer wijzen op de wondere manier waarop Theophilus deze stille heimnisvolle wereld van God heeft aangevoeld en gezien; noch op de zachte liefde waaruit deze woorden tot mysterieuze muziek zijn gegroeid.

Daarom verblijdt dit stille boekje ons zó, omdat het ons de liefde brengt waarnaar wij allen trachten. Lees het dus, opdat uw hart moge meejuichen en meeroeren op deze woorden: want waar twee samenkomen in één liefde, daar is de hoogste vreugd, zo die liefde zijn mag Gods Liefde.

Is de inhoud van deze ‘Christusuren’ een blijdschap voor het hart, de uitgave zelf is een lust voor het oog. Verzorgd door het Studio Novio, in twee-kleurendruk en versierd met tekeningen waarin wij J. Leonard menen te herkennen, komt deze uitgave zeker in aanmerking voor het schoonste boek van het jaar.

GEO ROZENBERG.

Rudolf Lonnes. Niederland. Ein Bùch jùnger flämischer ùnd holländischer Dichtùng. Deùtscher Brücke-Verlag. Duisburg. - In Seidenleinen 6. - R.M.

De Nederlanden liggen op 't kruispunt van 3 beschavingen, die mekaar de suprematie betwisten. Vooral Frankrijk, maar ook Duitschland en Engeland vinden hier voor hun boekenproductie 'n goed afzetgebied.

Wij trachten ons ± op de hoogte te houden van wat er in 't buitenland zooal verschijnt. En het ergert ons vast te stellen, hoe bitter weinig men in den vreemde over onze letterkunde weet.

Het is duidelijk dat we door de nauwe taalverwantschap vooral op Duitschland aangewezen zijn. - Zoo verschenen vroeger vertalingen in 't Duitsch van Conscience, Multatuli, Teirlinck, Streuvels, Buysse, Van Eeden, Couperus, Gezelle, Heyermans. In de laatste jaren behaalden Timmermans en Ernest Claes over den Rijn 'n groot sukses.

Maar dat we dichters hebben, werkelijke dichters en geen ‘poëten’ daar hebben ze geen benul van.

Buiten Gezelle, in de vertaling van R.A. Schröder (Insel. Verlag) en Pol de Mont (vertaald door Albert Möser) kende men onze dichters in Duitschland niet, geloof ik, en onze romans kunnen de vergelijking met de inheemsche productie niet of zeer moeilijk doorstaan.

'n Nederlandsch roman verwerkt zeer zelden 'n ‘interessante kwestie’, 'n probleem. En onze schrijvers werken met taalmiddelen die bij 't vertalen meerendeels zouden verloren gaan.

Gelukkig is er nu 'n verandering ten goede ingetreden. Rudolf Lonnes brengt ons in z'n boek ‘Nederland’ 'n reeks vertalingen uit het werk van 15 jonge Nederlandsche auteurs. Naast 'n tiental prozabrokken staan veel gedichten.

Het verschijnen van dit boek is voor onze kultuur 'n feit van overgroot belang.

Ziehier het plan van ‘Niederland’.

De Vlamingen A.J. Mussche - P. van Ostayen - G. Burssens - R. Minne - Marnix Gijsen.

De onafhankelijke Hollanders R. Mars-

man - A. Donker - T. de Vries - J. Slauerhoff - R. Houwink.

De katholieke groep J. Engelman. - B. Verhoeven - A. Van Duinkerken - W. ten Berge - A. Kuyle.

De vertaler wil karakteristieke en belangrijke uitingen van 'n naoorlogsche generatie ‘sprachlich nachgestalten’, om 'n degelijk overzicht te geven van haar geestelijke houding en kunstprestatie. Het boek brengt werkelijk 'n klaar overzicht, al kan er natuurlijk gevit worden over 't al of niet opnemen van zekere figuren. - Zoo verklaar ik me niet waarom Wies Moens en J.C. Van Schagen ontbreken.

Wat van elk schrijver opgenomen werd is haast altijd karakteristiek, hetgeen men van de meeste bloemlezingen niet zeggen kan.

Van P. van Ostayen werden 3 gedichten uit het ‘Sienjaal’ overgenomen, en een uit het ‘Eerste boek van Schmoll’ (Landschap). Graag had ik nog 'n ‘zuiverritmischmuzikaal’ vers gevonden.

Ik vind het jammer dat geen inleiding de verzameling voorafgaat, om de schrijvers te situeeren in de geschiedenis van onze letterkunde, en om hun verhouding tot de voorgaande generatie aan te duiden. Niet dat ik er 'n leerboek van maken zou. 't Voornaamste is toch dat de Duitsche lezer de hem geboden lektuur genieten kan.

En dat kán hij, want de vertaling is puik. Het Duitsch klinkt me zeer natuurlijk, zóó dat men soms meent Pinthus' Menschheitsdämmerùng’ te lezen. Het oorspronkelijk vers werd zoo getrouw mogelijk nagevolgd, en Lonnes trachtte het eigen accent van elk dichter weer te geven.

Vergelijk 't volgende fragment bijv. met het oorspronkelijke. (Marnix Gijsen: Met mijn Nicht in den Tuin).

> Sie hat ihre weiszen Zähne
> schon prächtig blosz
> gelacht.
> Ihren jungen Leib modellierte der Wind.
> Mit träger Gebärde und feinem Schuh
> hat sie die Mutterkatze bedient,
> die sich leise neben sie gewagt:
> ‘Du bist vom alten System’.
> hat sie gesagt.

Uit het propaganda blaadje dat me met ‘Niederland’ werd toegezonden, vertaal ik nog dit: ‘Bij vier à vijf auteurs staan we bepaald voor Europeesche dichtkunst. Ik durf gerust verklaren dat de hier geboden poëzie de jongere Duitsche dichtkunst overtreft. Men hoeft maar de bloemlezingen “Neùe D.-Erzähler” (ed. Kiepenheuer) of “Jùnge D. Lyrik” (ed. Reclam) er mee te vergelijken om de diepere echtheid en het grooter artistiek vermogen der jonge Nederlandsche dichtkunst te vatten.’

> Bovenstaande aantekening werd in nummer 7 onvolledig gedrukt. Daarom menen we wel te doen ze hier terug op te nemen, en ondertekend door Opdebeeck die het stuk schreef.

H. OPDEBEECK.

Joris Eeckhout. Herinneringen aan K. van de Woestijne - Steenlandt, Kortrijk. Prijs: frs. 20.-

Dit is geen studie, noch een uitstallen met belezenheid. Maar een boek, uit liefde en eerbied geschreven, door iemand die een vriend van de dichter was en trouw zijn herinneringen aan de dierbare afgestorvene verhaalt. Joris Eeckhout verdient hiervoor onze dank en vooral nog omdat hij V. de Woestijne belicht langs zijn schoonste zijde: zijn geloof en zijn goedheid en aldus een legende over het leven van deze grote vlaming uit de wereld helpt. Er zijn twee mooie fotos bijgevoegd.

A.D.

Dr J. Decroos. Dertig sonnetten van Shakespeare vert. en ing. - De Sikkel, Antwerpen.

De vertaling van deze gedichten valt te prijzen. Dr Decroos ontwapent in de inlei-

ding de kritiek op de keuze der verzen. Het werk is zeer mooi en voornaam uitgegeven.

A.D.

Marcel Matthys. De doodslag. Roman. Uitgave ‘Excelsior’ Brugge 1926. Prijs: frs. 5.-

Het verhaal van het arme Euzenietje, dat mishandeld wordt door haar vader, die reeds haar moeder doodgemarteld heeft. Langzaam rijpt in haar het monsterachtig voornemen haar onmenselike vader te doden, voornemen dat zij ten uitvoer brengt, nadat haar vader het geluk vernietigde, dat tot haar kwam in de persoon van een arme maar goedhartige jongen.

De hoofdtrek van Matthys' persoonlikheid is zijn diep-menselikheid: het innig meevoelen voor het leed der arme godverlaten mensjes. Het gebeuren in dit boek is verpletterend en baldadig en nergens schijnt er in 't zwart bestaan van Euzenietje een genadestraal dóor. Het is een hachelik onderwerp, maar het werd door het liefdevol meewaren van de schrijver gered en op een katoliek plan geheven. Want het is niet uitsluitend door het onderwerp dat een kunstwerk katoliek is; het wordt dit door een behandeling van het onderwerp, die de katolieke levenshouding van de schrijver laat doorschemeren.

En waar een groot, diepvoelend hart als dat van Matthys aan 't vertellen gaat van de mizerabelste wezens, dan luisteren wij en worden wij door medelijden vatbaar gemaakt voor meer genade.

R. VERBEECK.

Gaston Martens. - De gierigaard. Groteske in drie bedrijven. Omslagteekening van Lode Segers. Uitgever Jos. Janssens Antwerpen.

Wat Gaston Martens mag bezield hebben om ook op zijne beurt ‘De Gierigaard’ te teekenen, kunnen we maar niet vermoeden. Dacht hij wellicht, dat het werk van Molière, van Hooft, en anderen zoovele leemten bood, en heeft hij die willen aanvullen; dan moeten we bekennen, dat de sympathieke schrijver van ‘De Grote Neuzen’ en van ‘het gouden Jubelfeest’ in zijn opzet is mislukt. Of was zijn doel, ons ‘de Gierigaard’ zooals die gaat en keert in het moderne leven, uit te teekenen, dan moet het ons van het hart, dat we spijts het gepraat over filmsterren, cow-boys en bokskampioenen, in het hoofdpersonnage de psyche van den modernen vrek niet herkennen.

Dit stuk is een mislukking, niet zoozeer door ontoereikendheid als door geschiktheid des middels. Synthetiseeren kan Martens niet. Hij is de tooneelschrijver bij de genade Gods, als hij ons heerlijke brokken geeft uit het leven dat hem omringt, dat hij kent, en dat hij ons dan beleven doet zoo intens schoon als maar weinigen dat kunnen.

RIK DELPORT.

E. Amter. Nieuwjaar. Karakterspel in één Bedrijf. Drukkerij. 'Excelsior' Zandstr. 13 St. Andries. Boekh. 'Gudrun' Em. Jacqmainlaan 100. Brussel. Prijs: frs. 2.50.-

Het bekende, en... versleten thema van het kleinburgersgezin, dat in een achterbuurtwinkeltje een flink centje verdiend heeft, en waarin het nieuwmodisch snobsengedoe twist en verdeeling zaait. De zoon is aan zijn oud midden ontgroeid - de dochter echter blijft hare eenvoudige omgeving getrouw. Moeder houdt het met haar zoon - de sukkel-vader staat naast de dochter.

Niets dan een schets-procédé afgekeken van Heyermans.

Zooiets schrijft men als dialogeeroefening, zonder ooit echter aan uitgeven te denken.

E. Amter. Menschen in botsing. Tooneelspel in drie bedrijven. Drukk. 'Excelsior' Zandstraat, 13 St. Andries. Boekh. 'Gudrun' Em. Jacqmainlaan, 100, Brussel. Prijs: frs. 4.-

Weer eens een thema dat spijts handige omwerking, alles behalve oorspronkelijk is. De vader moet door zijn candidatuur, zijn partij naar een schitterende overwinning voeren. Zijn dochter die in de stad een misstap beging, brengt deze schoone plannen in gevaar. De familie wil echter het barre zaakje doodzwijgen, maar de kraaien in casu een kwezel van een tante, hangt het schandaal aan het klokzeel der gemeente.

Adieu vache, cochon... en grootsche politieke droomen. Vader is verbolgen, en wil de ongelukkige verstooten; maar de pastoor schudt de oude goede gevoelens weer wakker.

Weer eens flink gedialogeerd - een paar goede typen, en ditmaal een lijn waar spanning en beweging in zit.

E. Amter. Docus uit de acht zaligheden. Sprookjes in drie bedrijven. 'Excelsior' Brugge. Prijs: frs. 12.-

In dit soort werk is Amter me heel wat sympathieker dan in de beide hierboven beoordeelde tooneelstukjes, zijn spraakje staat heelemaal in het teeken van Ghéon, maar dan vooral voor het humoristisch-caricaturale. Amter mist echter dat frissche, dat naïve, dat de meeste stukken van Ghéon kenschetst. Mijns inziens is 'Docus uit de jacht zaligheden' wel wat eentonig. Vier personen die gedurende drie bedrijven almaardoor praten en altijd praten, zonder dat de lijn waarlangs het uiterlijk en innerlijk conflict - voor zoover men van conflict spreken mag - merkbaar klimt, moeten den toeschouwer per slot van rekening beginnen te vervelen.

Amter kan beslist een handig dialoog schrijven, maar hij wordt altijd slaaf van zijn eigen procédé.

Ingekomen boeken:

J.H. Wismans. OVERZICHT DER ENGELSCHE LETTERKUNDE. Uitgave 'N.V. Paul Brand', Hilversum. 135 blz. 13 1/2 × 19 1/2. Prijs: fl. 1.50.
Em. Frutsaert. GELOOFSVERDEDIGING. Uitgave 'Excelsior', Brugge. 138 blz. 14 × 21 cm. Prijs: frs. 7.-.
Em. Van Coppenolle S. ss. r. BIJZONDERE SACRAMENTENLEER. Uitgave 'Excelsior', Brugge. 360 blz. 15 1/2 × 23 1/2 cm. Prijs: frs. 28.-.
Leon Bloy. HET HEIL DOOR DE JODEN, vertaling van Leo De Roover. Uitgave 'Steenlandt', Kortrijk. 105 blz. 15 × 20 1/2 cm.

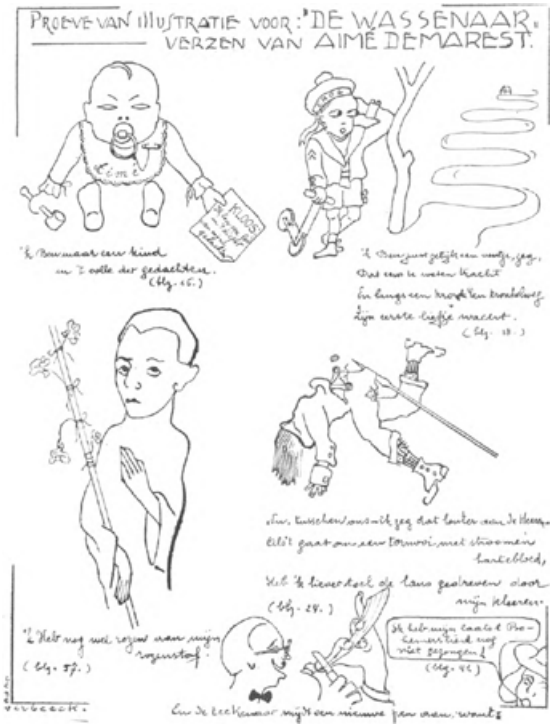
PROEVE VAN ILLUSTRATIE VOOR: 'DE WASSENAAR'
VERZEN VAN AIMÉ DEMAREST.

[De Tijdstroom 1931 nr. 9]

Gedicht Jan Vercammen

Waarom zie ik u weer
in die strakke rust van uw doorblankt gelaat
en uw gevouwen handen,
vader, nu over uw geboortedorp de late lente gaat,
en over de gereikte bekers van de tulpen
deze avond nog aan alle bomen zonnezaad
bij trossen licht ontbloeien zal?

Ge hebt die vreemde stem gehoord,
die meevaart met de voorjaarsschaûwen in het dal:
de dood is niet! -
en zaagt, hoe bij dat enkel woord
ik weer mijn blik naar uw gesloten voorhoofd liet.

De dood is niet!
Maar vader, die ik bidden weet
totwaar niet een van mijn gebeden heeft gereikt,
bid, dat ik weer dat woord vergeet,
en uit uw diepe onmenselike leed
de kracht gewinne vóór mijn voet begeeft en wijkt.

Duimpke Passagier

> Eindeloos hebt gij mij gemaakt naar Uw behagen. Dit brooze vat leedigt
> Gij weer en weer, en vult het telkens met nieuw leeven.
> TAGORE, ‘Gitanjali’.

I

Moeizaam schreed zij nader over 't heete zand dat kreunend onder haar voeten wegruitschte. Draden, rafelend uit haar donker kleed, schoven over en weer, eentonig, op haar bruine, bloote beenen. Wijl ze voorttrad schouwde ze dwaas en strak naar het stuk hemel vóór haar waar ze, dwars door die gloeiende warmte, heen wilde.

Het leven heeft niet veel noodig om te bloeien of te verwelken. - Van daarboven uit de duinen zag hij haar lastigen tred, een poos haar blik zonder glans, en dan lang, lang, wegschrijdend naar den hemel toe, het eendere gebiggel van de donkere miseriedraden op de naakte beenen.

Maanden reeds meende hij zich veilig, rustig in de leegheid van zijn leven, zonder lust en zonder gemis. Maar het meisje was gekomen en gegaan, moeizaam in 't zand daar beneden. - De avond ligt wijd stil, spreidend over alle leven rust en het zoete heimwee dat geen pijn meer is. En een zwarte vogel wiekt door de deemstering voorbij in een bocht. De luiden schuiven naar binnen: ‘Goen nacht!’ Zij willen slapen en vergeten eer de nieuwe dag over hen rijst uit het onbekende.

II

Lucas Van de Steene, handelaar.

Hij denkt eraan hoe stevig die naam daar stond te blinken op de koperen plaat aan hun huis.

Ja, hoe komen zulke dingen over een mensch?

Juist in de jaren dat de klerk meer en meer vrede neemt met zijn onaanzienlijk en eentonig werk, en van zijn onstuimige jongensplannen niets meer over houdt dan een herinnering die té wijselijk lachen doet over zichzelf... dan overvalt de familie een erfenis en de klerk voelt zijn jeugdigen overmoed weer pramen.

Moeilijk was het niet. Koopen, wachten, verkoopen en dan de winst opstrijken: Lucas Van de Steene, handelaar.

Heel de familie vaarde er goed mee: vader, moeder, de broers en de zusters.

Tot de afgunst en de achterdocht hen kwamen berijden. Ze praatten en tinselden onder elkaar, wijl hij langs de baan sloofde voor de zaken. De broers waren de hevigsten: ze hadden geld genoeg al om voor de rest van hun leven te rusten en te eten zonder zorg. Hij was nu toch veel te roekeloos, had iederen dag grootere sommen noodig voor zijn aankoopen. Ze wisten ook al dat de kruik maar te water gaat tot ze breekt. Maar zoover zouden ze 't niet laten komen, ze zouden niet wachten tot het weer armoe donker was en te laat.

En iederen dag groeide hun afgunstig verzet en hun achterdochtige kuiperij. Eerst waren het maar kibbelingen en verwijten. Duimke lette daar niet op, droomde nog te veel zijn gouden droom, liet de handelsplannen gonzen in zijn hoofd lijk een roes.

Ze werden vinniger elken avond en elken Zondag, tot hem door de broers klaar bescheid werd gedaan midden een scheldpartij: dat ze van zijn schraapzucht genoeg hadden, dat er dien avond nog moest gedeeld.

In zijn hart werd het toen allemaal zoo kil; hij geloofde alleen nog dat het toch

niet waar was wat ze hem naar 't hoofd wierpen met hun grove woorden.

Hij schoof van achter de stoof, trok buiten. Voelde den koelen nacht op hem vallen met een bleeke rilling, en lachte van pijn en uit meelij met zich zelf, een lach lijk het vallen van scherven in den avond. Maar de donkerte dekt dan alles weer toe...

Arm en alleen is hij den donkeren weg opgegaan, door de toeë, ruischende bosschen.

III

In zijn hart herleefde nu heel dit droeve verleden, met dat beetje pijn en behaaglijkheid van oude, verre dingen waar we zijn uitgegroeid, op dezen Zomeravond dat het schamele meisje door het blinkende zand het onbekende inschreed. Hij was er zeker van, na twee jaar zwerven alle gedachtenis zelfs aan smart te hebben doodgedaan. Aan zijn geloof hield hij nog omdat het was lijk een bries; het woei er alleen voor de veraangenaming van de stonden die dat noodig hadden om boordevol berusting te zijn. Dat liefde in hem uitgeteerd was met zijn wrok, daarin bestond juist zijn vredig geluk.

Maar, rechtgescharreld uit het duinzand, staarde hij het meisje achterna, dat traag en moeilijk voortschreed daar beneden. Hoe kleiner zij werd tegen den hemel die te grauwen begon, hoe scherper hij een nieuw verlangen in zich voelde opkruipen. Geen heimwee, geen afgunst, maar het verlangen naar de betoovering die hem zou optillen uit zich zelf, weg van dat zotte in hem dat zelfs na lange onverschilligheid en rust geen vrede vond en geen geluk genoot.

De donkerte drukte dichter en dichter tegen de aarde. Langs het strand glommen lichten, verlokkend. Met vlagen voerde de wind muziek aan en Luc zag de autolichten kruisen en zwerven over den hemel en over het land.

Hij vond zich zelf schrikbarend en afgrijselijk klein in dien nacht, met zijn verlangens en zijn onrustigheid...

Nu zat hij vóór een café, luisterde verstrooid naar de muziek van het strijkje achter de sierplanten, zag vaag donkere met bleek-glimmende beenen dansend gaan en keeren. Maar boog zich aandachtig over al wat nu in hem opstond en dat geen woorden sprak en met geen lijnen zich kenbaar afteekende. Het was al zijn gemis, al wat er uit zijn vorig leven niet was gegroeid.

En met zijn hoofd in de handen gedrukt, fluisterde hij met een haastigen, beschaamden snik:

- Klein, klein Duimke.

De koopman heeft zijn huis verlaten om buiten de menschen tot een effen, gerust leven te geraken. Maar het meisje dat moeizaam door het zand voorttrapt: het is lijk een grillig oplaaiende vlam in het donker. Voorbije droeve dingen staan daar weer levend. Maar ook de schoone droom wordt weer wakker in dat slapende hart. De moeizaam verworven lauwe tamheid laat hem los.

Dan, als hij 's avonds onder de sterren naar zijn kamer ging, voelde hij zichzelf een voortschrijdenden donkeren klomp in de duisternis. Maar zijn lijf borg een weelde van gloeiende herinneringen die vochten in hem - zoete, sidderende bedwelming - om weer werkelijkheid te worden gelijk voorheen.

Hij sliep dien nacht lijk anders, zwaar en lang

IV

maar 's anderdaags zette hij weer uit, voor de tweede maal, met zijn vetgeworden hond, en het krakende wagentje met het draaiorgel daarop.

De baan die hij opging lijnde tusschen groote vlakten van de zee weg en het land in. Bezijden lagen tot den einder toe, die met trossen van boomkruinen, breed en dik, was gekroond, groene weiden en boomgaarden vol rijpend fruit: geel en donker-rood, fonkelend tusschen de gezwollen, loome bladertrossen. Een eindeloos schoon visioen

was het van gouden vruchtbaarheid in dien strakklaren, wellustig-warmen zomermorgen. En overal hing vogelengetjilp gek en blij. Hij keek en genoot, gulzig en stil van geluk en rijkdom omdat hij nu weer de verten inging en alles zien mocht.

Op het eentonige gedokker van zijn wagentje trilden zijn vreugdegevoelens heel zijn lijf door en toen de zon heel-gulden aan den hemel stond, trok hij het zeil weg van over zijn orgeltje en draaide, - ja, hij daar alleen op den steenweg - een lied, zoo blij was hij en gelukkig.

Tegen den middag belandde hij vóór een landelijke herberg, met den voorgevel gebouwd langs een zijweg. Hij draaide den zandweg in. Laag en wit noodde de gevel onder de vier linden. De halfopene deur toonde niets dan een verlaten-stille gelagzaal. Hij vleidde zich neer op een van de banken langs den muur, buiten, en toen de waardin vóórkwam, bestelde hij een kom melk met brood.

Hij genoot van het sombere maal, lijk van de lucht en het landschap. Het leek hem allemaal onwezenlijk goed en lachend gelukkig. Simpel was het: altijd blij en tevreden te blijven. De wereld was zoo wijd en overal waren hoekjes gebouwd, vol met de rustige innigheid van deze herberg, waarbinnen de kiekens veilig over den vloer mochten trappelen en ongestoord kakelen, waar dichte kruinen lommer gaven en waar hij voortweven kon aan den droom van geluk die door den zwerftocht in het schoone, groene land in hem was geboren. Zoo zou hij voorttrekken, elken dag elders, iederen dag een ander geluk en altijd dezelfde vrede. Hij legde zich weer neer op de bank, wierp de broodkruimels voor de kiekens die uitgelaten er op afvlogen, en was zorgeloos gelukkig lijk nooit voor dezen.

V

Nooit in haar leven had zij het goed en makkelijk gehad lijk de dieren. Ook vandaag weer niet. Getob was het en kommer, reeds vanmiddag, voor morgen. En wijl ze nu rap, zweetend en moe, zich haastte langs de groote baan, leek het haar dat heel haar leven bestond uit donkere dagen: een eentonige lange rij, lijk van de boomstammen die ze voorbijging: weer een, weer een.

Achter zich hoorde ze 't hobbelen van een stootwagen over den weg. Het gerucht groeide, haalde haar in. Tot plots uit het gedokker een vaste stem groette:

- Dag!

En toen ze den groet had weergezeid, vroeg hij zoo:

- Warm, niewaar? Helleweer!

- Goe weer, zei ze bitter, voor die rusten kan.

Het boeide hem lijk een vraagstuk op school, hij wilde hier iets meer van weten, wilde levenswijsheid geven, niet om te troosten, noch omdat een wrange herinnering, bij de aanraking van deze pijn in hem omhoog sloeg. Nee, om te praten maar, om te toonen wat hij kon.

- Men kan altijd rusten. Leven is rust, is laten gebeuren, toezien, zien en genieten. Het kan altijd. Weet ge hoe lekker het is binnen, als het buiten vlaagt; hoe heerlijk onder een boom als het in huis walmt van de hitte? Genieten is rusten.

Ze zuchtte, zag ook wel de schoonheid van de rijpende boomgaarden met de zonneflitsen over de vruchten en bladeren, en het verleidelijke lommer in het koele gras. Maar de weg was zoo lang en de tocht zoo warm, en thuiskomst geen einde.

- Praten is ook rusten, zei ze enkel, scherp.

- Of hij nu daarom zou boos worden? Omdat zoo'n leelijke, zweetende meid met hem gekte. Het is lijk ik zeg, rusten is geluk, en we kunnen altijd rusten. Natuurlijk, die van niets beters weet...

Toen hoorde hij een snik en zag heel haar gelaat smartelijk gespannen om de pijnigende ontroering voor hem verborgen te houden.

Die plots losgebroken triestigheid maakte hem nog meer nieuwsgierig.

Ze stapten voort en de wagen ratelde snerpend.

Hij: Die weg lijkt toch eindeloos ver.

Zij: Bizonder voor die hem niet gewend is.

Hij: En gerij dat er hier altijd is.

Zij: Dat moest ge 's Zondags eens zien.

Onder die effene vragen lagen hun harten te woelen, langs om geweldiger. Hij werd gedreven als een hond om den oorsprong te zoeken van dien snik, waarvan hij het speur geroken had. Zij voelde schaamte bijten om haar leed, bij dezen cyniek gelukkige.

Hij: En woont ge nog ver?

Koud zegt hij het lijk een rekenformule. Wat kan het hem geven, dat twee maal twee vier is?

Zij: Ver en niet ver.

Hij:...

Zij:...

Een poos slechts zagen ze elkaar in de oogen. Ze toonden elkaar niets nieuws.

De wagen ratelt. De jongen en het meisje hooren den hond hijgen. Zij gaan voort over den weg. En blikken strak voor zich uit, allebei. En zwijgen.

Het is een laag werkmanshuisje, één uit de grijze rij langs de baan.

Als zij de deur opensteekt klinkt een luid krijschend schelden naar buiten en hij ziet een lange struische vrouw met een bleeken knaap tusschen haar roode handen geklemd. In den boek staan er nog kinderen saamgedrumd met banggroote oogen. Naast de kachel zit de man spichtig en vaal, en zijn leelijk gerokken hand slaat op de leuning van den zetel.

- Zwijgen, zwijgen, dreigt de vrouw terwijl haar gezwollen roode handen op den witten kop kletsen. Zwijgen, luilak, laat uw moeder spreken.

De jongen, in het deurgat, kijkt naar den vader, de moeder en dat hoopje kinderen daar.

Een sterke aandrang bruist in hem op om met een reuzenzet heel 't boeltje te veranderen, met een forschen bonk of met een mirakuleuze zegening. Een beeld schittert vóór hem: het meisje gelukkig lachend en die schreiende knaap met zijn witte haren spelend daar buiten in de zon.

- Gusta, Gusta, wijst de vader naar de deur.

Zijn stem is schor, lijk doorvreten.

Wat daareven Duimke's hart deed sneller kloppen van durf en verlangen, schijnt hem nu vieselijk: het wrakkige in den zieken vader, de armtierige vlasharen van dien geslagen jongen, die daar zoo vreeselijk luid nu te huilen staat.

Duimke zit naast het venster. Moeder is doende aan haar huiswerk. De vader plooit weer ineen achter de stoof. Het meisje beweegt zich traag met de rustigheid van een geheim dat nooit kan opgehelderd worden. Een rustigheid waaraan niemand een oorsprong of een verworvenheid ziet. De zaken van het huishouden doet ze eenvoudig en zeker, en zij schouwt onder het werk, af en toe door het venster, met een kalm peinzenden blik het groene land over.

Duimke voelt lijk tastbaar, dat in haar het begeeren aan 't vlammen gaat naar een ander bestaan, door hem.

Maar de vader hoest; zijn vochtige oogen verraden schaamte om zijn onbeholpenheid. En de keuken is goor en vuil met die spelende kinders.

Duimke gruwt met een lichamelijken walg, als hij zich aangezogen voelt door iets in het leven hier. Lijk de aanraking van slijmerigheid is het.

- 't Is nog een heel eind van hier naar de stad.

Daar staat hij al buiten naast zijn hond en zijn kar.

Mijdend haar blik.

En weer dokkert de wagen over den weg. Hij hoort nog slechts hoe moeizaam de deur toeknarst van het huisje in de lange grijze rij.

FRANS VAN BOOGAERDT.

Terugkeer Roger Lammens

Nog hoor ik niet uw stap weergalmen in de nacht
de sterren hangen hoog in ongestoorde stilte
maar eens verneem ik weer uw lach zo lang verwacht:
welkomsmuziek in eenzaamheid en grijze kilte.

Nu wordt mijn hart door droefenis nog zo omprangd
'k zie donkre horizon vernauwend mij omsluiten
maar eens toch Heer - ik heb zo zeer naar U verlangd -
rukt gij de wanden weg en 'k treed weer vrij naar buiten.

En uit de nacht kom ik dan in de lichte dag
en in de blijheid van het liefde-volle leven
waar 'k d' ewigheid van mijne ziel in dragen mag
wijl 'k door uw Ewigheid bestendig word omgeven.

De Bruid

III

Nog niet was het heerlike lied van David weerklonken, waarin de sietaren zingen: hoor mijn dochter, vergeet het huis uws vaders, want de koning zal uw schoonheid begeren. En zie nu, hoe in dit broze verhaal de wonderen wemelen en zoeken naar elkanders handen, om voor het Aangezicht van de Bruidegom, waar de harpen door onzichtbare vingeren worden getokkeld, te dansen de wapendans der bruid.

Luister, hoe Landrada was gekomen in het Beluwebos of bos der wilde dieren. Landrada was rijk en mooi. En haar ouders wilden, dat ze schitterend huwen zou, zoals dat in een prinselike familie past.

- Hoe zal ik diep genoeg, de Heer beminnen, antwoordde zij, nog zonder dat ik aardse liefde inlate in mijn ziel.

Maar vader toonde haar het voorbeeld van zoveel mannen en vrouwen van hun stam, die gehuwd waren, en zo de heiligheid verworven. En met moeder vertelde hij haar van Pepijn, die geboren werd te Landen, en Itta, zijn vrouw; van Ankies en Begga; van Woubrecht en Bertilde; van Witger en Amelberga, die nu weduwe was geworden.

- Het is de wil des Heren, antwoordde Landrada, dat ieder mens de heiligheid betracht, luisterend naar zijn Stem, die niet voor iedereen hetzelfde woord herhaalt.

En dan sprak ze zo schoon over de maagdelike reinheid, die ze hoog verhief op woorden, door een hemelse mond haar ingefluisterd, dat haar ogen verblankten in hun glans, en haar handen werden witgebrand in het vuur van haar verborgen offerande. Nooit zijn die woorden dan ook door iemand weergevonden.

Vader en moeder zwegen diep en lang. En in hun eindelike blik naar elkaar lazen ze de bestemming van hun verder leven. Het echtelike bed werd de rustplaats voor de vrouw, en voor de man het heiligdom, dat hij niet meer intrad.

Maar dat wist Landrada niet. Want om niet meer te horen van haar pas-beginnend leven het verlokkend weeldelied, dat ekode door de gangen van het paleis en de lanen der warande, ging ze zich begraven in de stilte van het wilde Beluwewoud. Daar plantte ze vooral een kruis. Dan bouwde ze van takken en klei een hut. En zo kon ze verborgen leven. Maar niet lang. Want haar wonderbaar leven lokte weldra andere edele meisjes, die bij haar kwamen verblijven. En de wilde dieren: de vossen, de wolven, de evers, en nog andere, ze ruimden heel de omtrek van de groeiende kluisgemeente. En zo groeide dag aan dag ook de rust. En de nachten waren blauw van ongeschonden oneindigheid. Want de bomen waren geen grenzen.

Het was in een nacht, dat Landrada het wonder ervoer, dat ook nog in zeer oude boeken staat, voor wie het lezen wil. Want het gebeurde, dat ze weer dieper het bos was ingegaan, om alleen met de engelen te spreken. Want wij weten niet, dat heiligen nooit minder eenzaam zijn, dan in eenzaamheid. En daar, wijl zij, omsloten van duisternis en stilte, haar ziel liet knielen in het ondoorgrondbaar Licht en het Lied der ewigheid, werd, zichtbaar voor die waakten, aan de hemel een helle klaarheid afgescheiden, die daalde, almaar daalde. En als ze naderde, verkende Landrada de vorm van een kruis, dat liggen kwam op de steen voor haar knieën. Om haar ontwaakte een wondere dag van onwezenlik goud, een dag zonder de kleurige aarzeling van een morgen. En een der engelen sprak:

- Dit is het liefdegeschenk van de onsterfelike Bruidegom. Hij, die alles heeft hersteld in het kruis, zendt u de bruidschat

van het kruis, opdat het uw bescherming weze tegen de listen van de boze en hongersnood en ziekte.

De engel zweeg. En met het licht om het kruis vertaande het besef van zijn aanwezigheid. Zo kwam Landrada weer alleen, en even dicht omsloten van duisternis en stilte.

En die morgen, nadat de lauden waren gezongen onder het hoge gotiese gewelf der beuken, leidde Landrada haar gezellinnen naar de steen. Ze toonde de prent van het kruis. En ze verhaalde, hoe die er gekomen was.

- Het is een teken van de Heer. Laten we hem hier een woning bouwen, schoner en groter dan de onze. En we zullen Lambrecht, de heilige bisschop van Luik gaan smeken, dat hij kome en haar wijde, en ons een priester zende.

En de jonkvrouwen hielpen Landrada, die ondanks haar ouderdom en haar geslacht, de bramen en de doornen uitroeide. Dan velden ze samen de kleinste bomen, en plantten de stammen naast elkaar tot muren, die werden dichtgemaakt met klei. En het dak schikten ze met stroo, op hun schamele velden gewonnen. En een altaar mieken ze, dat ze kostelik sierden met het werk hunner handen. Lambrecht kwam, legde meteen de meisjes, die het vroegen, de sluier op, en stelde Landrada aan tot abdisse van het niewe klooster, dat hij inrichtte naar de wetten der heilige Kerk. En Landrada noemde de plaats, waar ze woonden, niet meer Beluwe, maar Belisia, dat is schoon paradijs. En heden nog naamt ze Bilsen.

In dat paradijs nu, waar hutten reeds vervangen waren door houten gebouwen, kwam Amelberga. En ze bracht met zich mee het schreiend heimwee naar het Rodingen van haar vader, haar moeder en de mensen daar allemaal, die zoveel van haar hielden. In de afscheidszegen van haar ouders had ze zoveel droefheid gevoeld, dat ze om hunnentwille te Rodingen ware gebleven, al was het een hel geweest. Maar Landrada ontving haar nichtje met zo 'n blijdschap, en wist haar zo goed te troosten, dat het heimwee van het prinsesje zacht aan 't luwen ging. Ja, weldra werd het verblijf te Bilsen haar lief.

Alle gaven, waarmede God zijn uitverkorene had getooid, bloeiden heerlik open. En ze geleek de tuin, waarvan de bruid in het Hooglied zingt: kome in zijn tuin mijn welbeminde: alle edele vruchten zal hij er vinden. Dat hij over de berg van myrrhe ga, en op de heuvel van wierook sta. Zo zong het ook Amelberga. Want hier was het, dat ze zich geheel de Bruidegom beloofde. Ze hoorde in haar ziel de melodie van haar blauwe geluk het antwoord van zijn liefde zingen. En het slaan van haar hart was het voluptueuze tokkelen van zijn Vingeren. In de zonnestraal door het venster der kapel over haar hoofd was haar stem het trillen van een zilveren libel. De nonnen en de jonkvrouwen zochten wat ze schreef op de gouden lijn. En wat ze lazen was hun eigen gebed.

Want niemand was als Amelberga. Allen baden door haar godsvrucht, gehoorzaamden door haar gehoorzaamheid, en dronken uit haar glimlach de zachtmoedigheid in hun ziel. En zo kwam het, dat niemand haar benijden kon. Waar Amelberga voorbijging werd het de afgunst onmogelik te leven. Want, zegt de man uit het oosten, ze was zo goed en zo lief, dat haar niet te beminnen bijna onmogelik was. In haar ogen schitterde de grote Zon, maar zijzelf was aan de uithoek der ruimte de kleine maan, die kinderlik-blij is, omdat ze onschuldig wat licht weerkaatsen mag.

En schoon was Amelberga ook als niemand te Bilsen. Maar ze gedacht de lessen van haar moeder, en ze kende geen ijdelheid. Wel droeg ze naar haar stand een zijden

kleed - altijd wit - maar daaronder martelde een haren hemd haar lichaam, onderworpen voor het een teken van opstand gaf. Nooit tooiden haar goud of edelstenen.

En we moeten niet denken, dat de wetenschap te Bilsen verwaarloosd werd. Neen, want Amelberga leerde de heilige Vaders kennen van de Griekse en van de Latijnse

kerk. Uit de geschriften van Atanazius, Bazilius, Gregorius, Ambrozius, Hieronimus en Augustinus puurde ze niet alleen de heerlike wijsheid, maar nog meer de innigste beschouwing van de Beminde. Ze genoot er de kristene dichters, als Prudens en Sedulius. En de geschiedenis der heilige Kerk leerde ze bij Pauwel Orose. Maar boven fraaie letteren en wetenschap verkoos ze de gewijde Schrift en de Kerkgetijden. En waar voorheen de wilde dieren brulden, bad nu de zang der Godgewijde maagden midden het grote, dichte woud. Amelberga ging het er zo heerlik vinden als te Rodingen. O ja Rodingen! Ze wist niet, dat ze de mooie landhoeve aan de boord der Ardennenwouden nooit meer zou wederzien. Want luister naar wat er verder gebeurde.

Eens kwam een bode van Rodingen naar Bilsen. Hij bracht een boodschap voor Amelberga. Als zij voor hem stond, boog hij diep, en reikte haar een perkament. Amelberga las. Er doorvoer haar een onmerkbare rilling, die een vreemde bleekheid liet. En ze wankelde naar het venster. De bode wachtte. Ze deed teken, dat hij heengaan zou. Hij boog en ging. Dan begon Amelberga plots luid te snikken, wijl ze zich krachteloos neerlaten moest op de bank. In de zon door het venster waren haar tranen het licht, dat wegvloot uit haar ziel. Ze voelde zich verzinken in een van die donkere diepten, waaruit men niet meer aan een terugkeer denkt. Ze wist niet meer, dat haar lichaam ontzenuwd neerstortte voor de bank. En ze voelde niet de koelheid van de ruwe vloer. Daar was de zwarte kamer met de kist. En twee rijen brandende kaarsen, die immer-eender haar omhoog trokken, als gevangen zielen voor de traliën van hun afgrondelike diepte. En zij zelf, Amelberga onbewegelik geknield, gescheiden van het dierbaar gelaat van haar vader door haar eigen onbewegelikheid en de harde wanden van de kist. Dan die eindeloze vlakte, groots van levenloosheid en geducht van stilte. En daarover de machtige duisternis, die de nooit-dalende zon uitdoofde. En dan die enkele bliksemflits daarover als een naam met vreemde letters, en de dralende donderslag midden de bange verwachting. Dan niets meer, dan de reusachtige stilte met de gedrochtelike ogen, die openvouwden, traag, traag, als de kelk van een giftige bloem in het mysterie van de zwoele lentenacht.

Weer een vreemd een grijs licht. En enkel dat. Dan de paarse sterrenwemeling op de witte muren. En de morgen van hun verdwijnen. Dan het zachte opalen gelaat in de mist van het troebele licht. En de diepten van een paar ogen. En de stem van Landrada, zo dicht als onverwacht:

- Amelberga.

Dan terug de kamer en het venster en de bank. En de arm der abdis om haar schouders.

- Amelberga.

Het perkament in de handen van Landrada. En weer die pijn, zo diep, dat ze doordringt tot in de vezels van het vlees. Maar ze doet Amelberga weer geheel ontwaken. En na Landrada was er niemand meer, die de diepte kende, waaruit dat ontwaken opsteeg. Zelfs Landrada niet geheel.

Twee weken later kwam dezelfde bode, en meldde mondeling de abdis, dat ook Eva ten Here was gegaan. Die avond zei Landrada na de kompleten:

- Laten we bidden voor een overleden moeder.

En Amelberga wist de waarheid reeds, als Landrada haar riep, en zei:

- God geeft de pijn, want niemand dan Hij kan iets geven. En zo heerlik is zijn gave, dat ze heiligt wie ze ontvangt.

Laten we trachten dat woord te begrijpen. Want er is veel in die wondere, langvoorbije ewen, dat we niet meer begrijpen. En God weet, hoe dikwijls ik hem om hulp heb gebed, om dit verhaal te kunnen beleven in mijn arme ziel, die Hij schiep asl deze eew al bijna zeven jaren had geleefd.

Wanneer Amelberga bad, dat de Beminde haar vader en haar moeder zou laten ingaan tot het ewige Jeruzalem, was zij het

kind, dat weet, dat zij aan hen verschuldigd is dat tijdelike leven, zonder hetwelk na de engelen niemand meer het paradijs kan binnengaan. En die gedachte van hun kind is Gods zegen over de pijn der moeder, die de duistere tuin des doods is doorgeschreden, en de soms harde wake van de vader. Want zij wist, door hun kind, aan God een atoom van zijn glorie te schenken. Ze wisten de eerste kreet van hun kind te zijn een sylbe van het ewig lied der zeven koren, en zijn angstvallig-bewaakte deugd een korrel wierook in het vat, dat ewig voor de troon van het Lam wordt gezwaaid door alle martelaren, maagden en belijders.

En wanneer de ewen uit hun verloren voorbijzijn zullen opgeroepen worden door het geschal der vier bazuinen, dan zal onze eew door de gesloten poorten van het ewig ontberen, als een orkaan van alle ketenen bevrijd, het wrekend schrewen tegenstormen van de legioenen kinderen, wiens leven niet tot aan de eerste kreet heeft mogen reiken. Dan zal ze ervaren, hoe ze door God werd verlaten in de ure der beproeving, zodanig, dat Rachel zelfs niet wandelde over de bergen, om haar kinderen te bewenen. Eva en Kristiaan en Amelberga, bidt voor de ouders en de kinderen van de eew, die de onze is.

En Amelberga, lieve heilige Gods, bid voor hen, die hun ouders bewenen, opdat ze uit hun geloof de troost gewinnen, die Gij hebt gekend, toen ge die morgen ontwaakte met die vreemde vreugde in uw ziel, om het ewig geluk van die u zo lief waren geweest. En ge voeldet u niet verlaten, want ge badt over u te waken Maria, die Moeder is en Maagd. En ge wist u veilig onder de welgevallige blik van de Beminde. Ge dacht er aan, dat de dag van uw bruiloft tevens de dag van het blijde weerzien zou zijn. En zo kwaamt gij er toe, te verlangen naar de dood, die het antwoord is van de Bruidegom: zie, geliefde, ik ben in mijn tuin gekomen, ik lees er mijn myrrhe en de geuren der bomen, ik eet er mijn honig, ik drink er mijn melk en mijn wijn uit mijn gouden kelk. Och Amelberga, lieve rijke heilige, wij zijn arm, want we kennen de dwaasheid der liefde niet. Maar laat ik nu voort vertellen, en help me.

Nu was er een zekere Hunrod, de zoon van Rikwera, Amelberga's moei langs moeders zijde. Hij deed zijn rechten gelden van naaste meerderjarige bloedverwant, en zo werd hij benoemd tot voogd over de heilige wezen. En dit is de eerste maal, dat door dit broze verhaal de harde stappen gaan van een boos mens. Maar het moet zo zijn. God beminde Amelberga te zeer, dan dat hij haar niet reeds op aarde verheerliken zou. En dat doet hij altijd door de beproeving. Want luister maar, naar wat de wondere man uit het oosten verder verhaalt.

Was Amelberga de gevoeligheid zelf, met Hunrod leerde ze de hartelоosheid kennen. Hij was aan het koninklik hof hoog in aanzien. Maar vleierij en list hadden hem meer daartoe geholpen, dan verdiensten. Hij was een van die mensen, die enkel denken aan zichzelf. En zo weten we nu, dat hij over Amelberga voogd wilde zijn, enkel omdat ze mogelik zijn eerzucht kon dienen. Voorlopig evenwel bekreunde hij zich weinig om haar. Ze had hem gevraagd, dat ze in het klooster te Bilsen zou mogen blijven. En hij had haar dat toegestaan. Want Amelberga had de heerlik-ontloken bloem van haar schoonheid deemoedig aan de voeten van de Bruidegom gelegd. En Hij nam ze aan zijn Hart. Ze kende maar een verlangen nog voor dit leven: dat haar hoofd omhangen werd met de sluier van de bruid.

JAN VERCAMMEN.

Gedicht Albe

Als de boom die breken moet
moe van ter sterren te staan wijzen,
buig ik mijn kruin ten val,
over de grenzen Uwer paradijzen

'k Ontzoog het sap de zware aard
met huivring naar de hoogste twijgen:
geen mens beluisterde aan de harde bast
van 't moede bloed het hijgend stijgen.

Mijn kracht gaat breken met het bronzen blad,
dat traag ten donkre grond wil wemelen
en in zijn schommelende val
de kleur wiegt Uwer hemelen.

En wordt mijn kruin te dragensmoe
de weelde van voldragenheid,
zij storte neer...
over de grenzen Uwer ewigheid.

Gedicht J. Decroos

Eéns hadden ze elkander omhelsd, gekust,
lichamen, zielen al één lust;
harten die onstuimig sloegen,
oogen die brandden, borsten die joegen.
Doch hoezeer hun liefde
hen saam had gestrengeld
en gansch vermengeld
werd dan eerst bewust
toen zij te zaam één droefnis droegen:
al de vezels van hun gegriefde,
lillend hart
lagen dan in één enkle smart
te zaam verweven en ineengeward.

De Beroepsdood van de Koster

Hij werd gevierd ter gelegenheid van z'n vijf en twintigjarig kosterschap. Het feest vond 'n genegen zonneke. Van 'n bevend blad rijmde 'n meideke-in-'t wit:

> O, Goede Koster, laat nu de klokken luiden,
> Opdat de feestdag moge galmen wijd,
> Naar Oost en West, naar Noord en Zuiden,
> Opdat eenieder weet dat gij de feestling zijt.

Volgt: de gedachtengang die paralleel loopt met des kosters schone leven.

De dichter-van-goede-wille kreeg dat leven zo lastig op rijm, daar het altijd zo simpel prozaïsties geweest was. Ge voelt het aan de rijmwoorden: ze steken daar scheef en schuin op die verzen, gelijk onwillige stopsels die niet willen passen op te enge fleshalzen. 't Is maar een vergelijking.

De plechtigheid was pakkend. Een mis in dubbele stemmen en een feestsermoen met veel ontroering.

Koster Korneel heeft dien dag mèer gevoeld dan verstaan.

Ge weet: hij luidde vijf en twintig jaar lang de klokken voor zijne naaste, vandaag werden ze geluid voor hem, triomfantelik. Zoiets voelt ge!

De kerk was nen hemel van licht en ornementen, hij had er deze keer geen hand aan toegestoken en hij vond het goed, ja, schòon.

Hij zag nu van ver wat hij zo goed van dichtbij kende: die gouden kaarsen en zilveren flambouwen, de splinterniewe kazuivels...

Wacht hij ziet niet goed: die brilglazen slaan aan. Nee, er zit 'n traan in de weg.

Hewel, ik zou het niet schòner gedaan hebben... 't is wel, 't is wel! lacht hij.

De kerk is bomvol. Voor Korneel is gans het dorp in de tempel; hij zoekt naar geen enkel gezicht: ze zijn er toch allemaal. Z'n blik kan de ‘suisse’ niet loslaten: nog altijd die fiere manieren, maar ze gaan hem af, ne flinke mansmens, vindt Korneel. En da's raar dat de pastoor zó in stem is: hij zei het schoon zulle!

Daar had Korneel op gepeinsd: wat was er over hem wel te zeggen? En nu stond de pastoor daar met z'n stem te luien boven al die luisterende koppen over hèm... over Korneel Dingemans, onze koster-jubilaris. Elk woord bonsde in z'n hoofd tot in 't putteken van z'n ziel.

Florence, zijn ongetrouwde dochter, zat naast hem te hikken; dat ons moeder da niemeer mogen horen heeft! zei ze later. - Newaar, kind! knikte Korneel.

En dat ne cortège zo schoon kan zijn, had men hem nooit gezegd. Zie-da-nu: die blinkende peerden, bestrikt en bevlagd, die meidekes, hoe naief, hé?... ocharme! in zo een zon! Zijn oude fanfare: zie de mannen blazen en knikken naar hunne gevierden ‘Tuba’. Korneel gebaart 'n handgroet, slinks. En dan die praalwagen: 'n meesterwerk: 'nen toren mee hoog in de kop 'n klok! Waar halen ze toch dat gedacht, en Korneel peinst seffens aan die fijnen onderpastoor.

Spijtig dat de regen het vuurwerk deed mislukken, maar allee, zó nen dag.

Korneel heeft nooit z'n feestdroom verteld van de jubelnacht, die moet schoon geweest zijn maar hij versliep er zich niet om: kwart voor vijf, 's anderendaags luidde Korneel Dingemans de klok voor de vroegmis. Stipt en eender als vroeger.

Korneel hanteert het zeel met nog van zijne jongste moed. Enige schaarse zielen gaan de tempel binnen met ernstige labeurgezichten. Als ze hem zien en toeknikken

komt er in hun ogen weer 'n feestglans van gisteren. Korneel luidt mee genot: hij wil zó een halfuur luiên. Of er nog fors in hem zit! Alles spant en trekt en vringt aan z'n lijf in 't geweld der beweging en dat maakt hem weer jong. De mensen gaan voorbij met een innemende lach want ze denken aan de koster van gisteren; de klokkeluiêr zien ze niet, 't is 'n brok van hun leven!

- Maar Korneel toch! komt de pastoor

lachen, ge luidt al 'n dik kwartier! Is dat de naklank van uwe jubilee? - Wel toch, hij heeft zich in den tijd bedrogen, neem het niet kwalik meneer pastoor maar... Hij staat daar te hijgen en zowat ontdaan, maar de pastoor lacht z'n verbouwereerdheid weg; verspil uw fors niet joeng, 'k heb u nog lang vandoen. Ze gaan beide de kerk in. Korneel en de pastoor, da's éne kop en èen hart.

Van hart gesproken: tegen z'n dochter zegt Korneel zo na de eerst mis: Zo 'n feesten zijn schoon, Florence, maar 't best nog als ze achter den rug zijn. Goed is 't voor mij niet: 'k voel dat aan m'n hart, 't kan zoveel niet meer slikken.

Florence spreekt van voorzichtig te zijn: geen arbeid doen boven uw kracht, vader! - Ja, maske, ja! en zijn gedachten zoeken naar iemand om de klok te luiên, maar ineens... hij lacht zichzelve vierkant uit: allee, jonge, waar zijn uw zinnen! dàt is 't niet, er zit nog fors in hem, maar hij moet ze mee mate gebruiken. Korneel dampt uit zijnen 'oliekop' die gedachten weg. Ga maar wat vroeger slapen, vader, 't was gisteren laat genoeg. Korneel laat het éne keer zeggen: hij gaat. Op de trap peinst hij: jonge daar is iets!

Koster Dingemans is altijd vroeg te been, vandaag ook. Hij moet eerst 'n tas warme koffie nemen van Florence. Ze doet hem deugd. Ola! kwart voor vijf 't is hoog tijd om de vroegmis in te luiên. Tot straks maske!

't Is maar enige stappen en hij doet ze nog gejaagd.

Koster Korneel luidt voor de vroegmis. Hij doet het mee 'n warm gemoed: die tas koffie, hé! Het klokzeel zit vertrouwelikvast in z'n greep en gaat op en neer met gematigde zwier. Koster Korneel buigt en plooit en hijgt onder de wekkende slag der klokken.

Elke klank die heengalmt is geboren uit het rietme van z'n lijf. Hij kent te goed de stem van het brons om nog 't geluid te beluisteren boven z'n hoofd. Voor hem geeft de galm geen echo meer. Hij is geworden: de Hand aan het zeel en het Oog op grond en wand, grond en wand, rinkaaneen. Hij kent het rag van vloervoor, -lijn en -barst, van bobbel en holte en tint. Hij alleen weet de sprookjes-tochten van z'n ogen in dat meter-vierkant wereldje met z'n tover van klaar-uitgediepte figuren. Duizendmaal-en-nog-eens herschiep hij 't schijnbeeldend schimmenspel uit warrellijn en schar en adertjes. Op 't rietme van z'n luierslijf doorleefde hij de tovertochten zijner ogen.

Hij kent het kriepen van de koord, het kreunen der nokbalken in de slag van het brons; zò de slag van het brons, zò de slag van z'n hart!

Vandaag niet! Koster Korneel luidt de klokken niet naar het tempo van z'n hart want er is iets hortends in z'n beweging, 'n jacht die breekt de soepelheid van z'n zwier.

Z'n hand omknelt te hard het touw en z'n stand is onvast.

Z'n kracht rukt in snokken naar de klokken, die te nabij galmen op z'n overspannen slapen. Al opstandige geluiden die hem doorbruisen en doorpijnen. Z'n zwier wordt 'n rukwind van geweld, z'n hand haalt te hoog, z'n kop nijgt te laag. Het rietme van z'n lijf spant zich strak als het zeel.

- Morgen, koster! zegt 'n ziel die de tempel ingaat. Wie hoort die stem in de slag van het brons en de daver van de grond? Koster Dingemans luidt en luidt... z'n gedachten slaan tegenaan de wanden der gespannen slapen. De woelende stuwkracht van z'n lijf bruist en brandt en breekt stijgend langs z'n armen. Herkuul met uitgeputte been en bil en leê en tors aan 't kruis geheven van z'n kolos-armen. Ze kronkelen als

wortelranken rond het zeel, dat reuzenklokken zwaait. Z'n hand omknelt de kabelkoord om niet te lossen onder de haaienvracht zijner armen in verplettering van 't kreunend skelet.

De Armen luiên 'n bronzen storm hoog aan het Zenith en omheen wijken de wanden en dreunt de daver door gewelf en schoorzuil in ontzaglike aardschudding.

De Armen tillen de loze lijfvracht wèg van de grond en weèr; het Oor ziedt in de bronzen branding van de klokkenkoepel vol klankenorgie.

De koster luidt der klokken jongste slag, die trilt en dreunt en ziddert, ontzaglik... door de slagader naar het hart. Het hart stort dooddoorflitst langs het klokzeel neer. Het is dat van koster Korneel.

Hij luidde misschien èen minuut en enige sekonden. In elk geval niet lang genoeg. Och, ja, ook nog vijf en twintig jaar, ik zou 't vergeten.

* * *

Ne sterke jongmens luidt de klokkenallee, kind, rap of we komen te laat voor den dienst, zegt ergens een vrome ziel- de klokken luiên koster Korneel Dingemans uit.

ALBE.

HIER. BOSCH: Kruisdraging (Gent).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst. Uitg. Excelsior, Brugge.

Over de inhoud der Katholieke poëzie

Nu over de ganse lijn de jongste dichters naar een van langsom meer gebonden versvorm streven, acht ik het wenselik, buiten alle vormproblemen om, de aandacht te vestigen op de ver-reikende inhoudsmogelikheden, die voor de katholieke dichters zijn weggelegd en die de meeste onverschillig terzij laten liggen of niet eens schijnen te vermoeden.

Het zal velen wellicht wat paradoksaal toeklinken, wanneer ik beweer, dat wij de inhoudsmogelikheden der poëzie zullen verrijken met in het dichten naar meer katoliciteit te streven. Het is een teken des tijds, het bewijs van het bestaan ener droeve mentaliteit die de katoliciteit als een beperking, als een vermindering vooral, van geesteskracht en geestesbloei beschouwt, terwijl zij integendeel onze gedachten- en gemoedswereld katoliek, d.i. algemeen maakt.

Nog paradoksaler zal de bewering schijnen, dat wij dit verder uitbreiden van het dichterlik gezichtsveld voor het oogenblik uitsluitend zullen bereiken door meer tucht van de geest.

Niet door de tucht, die zou bestaan in het volledig verwerpen van de weelderige en vruchtbare verbeeldingsontplooiing der naoorlogse dichters, wier werk zeker een verrijking van vizie en uitdrukking heeft tot stand gebracht, - ook niet door de tucht, die de hollandse jongsten beheerst, en die, na ze de geijkte versvorm opgedrongen te hebben, ze ook het meest beproefde gedachtengoed doet aanvaarden. In Holland zelf wordt reeds de vraag gesteld of die tucht niet eerder een verstarring is.

Maar de tucht van de geest, die ik van de katolieke dichters eisen durf, is enigszins deze in wier teken overal na de oorlog de strijd werd aangebonden tegen het vormeloos verlangen naar een vormeloos doel, een verlangen onverschillig heenglijdend over de werkelikheid of deze ontvluchtend, t.t.z. tegen de vooroorlogse levenshouding, die haar meest identieke uitdrukking bereikte in de poëzie van een A. Roland Holst, b.v.

Dit kultiveren van een vaag verlangen naar een nog vager doel, over de werkelikheid heen, noem ik een tuchteloze houding, en door katolieken absoluut te verwerpen. Hoeft er op gewezen dat dit streven het eigenste leven van de poëzie zelf, haar *vormdriftig* leven, aantast? Anderzijds heeft dit streven er grotendeels schuld aan, dat de poëzie bij zoveel verstandige mensen in diskrediet is geraakt. Het: ‘'t is maar ne poëet’ spreekt boekdelen.

De jongsten zullen zeker de strijd der naoorlogse generasie tegen deze levenshouding, (die er geen meer was,) voortzetten, doch op een andere manier dan deze, waarop dit tot nog toe werd gedaan.

Geenszins zullen de jongeren loochenen, dat de dichterlike prestasies van na '18 de geest werkelik met niewe levenswaarden verrijkt hebben. De droom en het geloof in een niewe mensheid, in een liefdevoller bestaan op aarde, werd door de politiek niet verwezenlikt, maar de poëzie van na de oorlog heeft aan dit verlangen en tevens aan de liefde tot het leven vorm gegeven en deze waarden aldus bewaard voor latere geslachten. Dit juist is de hoge rol van de poëzie. Zelfs als zij door haar tijd niet wordt aanvaard, blijft ze nog een der grootste kultuurwaarden. - Neen, de jongeren denken er niet aan deze niewe waarden roekeloos te verwerpen. Doch deze erkenning sluit niet in dat wij verplicht zijn in het gareel te draven van Marnix Gijsen of Moens.

De beste manier om hun werk te eren en voort te zetten is voor ons: anders te doen dan zij.[1]

(1) De boutade: ‘wars van de eksperimenten der laatste jaren’ uit onze verantwoording in de Tijdstroom, heeft heel wat stof opgejaagd. Maar wat een herrie had het niet verwekt bij dezelfde mensen, indien wij geschreven hadden: ‘belust op niewe eksperimenten’!!

Uit C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

Of zij of hun vereerders hiermede vrede nemen of niet, gaat ons niet aan. Het moet hen ook niet te zeer ergeren, dat de jongsten in de kritiek van U. Vande Voorde een zekerder gids vinden en dat zij het diep-menselike in zijn poëzie iedere dag beter leren aanvoelen. Evenmin mag het hen ergeren dat Marsman's invloed zich hier heeft doen gelden, m.i. op een heilzame wijze, wat de vormgeving betreft.

De instinktieve en machtige vreugde om het leven, als van iemand, die aan de verschrikking van de dood ontsnapt zou zijn, die levensdrift, welke in het werk van de Ruimtedichters onmiskenbaar aanwezig is, werd in Holland door Herman Van den Bergh, Hendrik de Vries en Herman Marsman opgedreven tot een levensintensiteit zó hoog en wild, zoals dit nooit in het verloop onzer poëzie is gebeurd. Een ogenblik wordt deze intensiteit, vreemd van alle verlangen of menselike beslommeringen, vooral bij Marsman, het alleen rechtvaardigende doel van de poëzie.

Gewis, zonder de intensiteit van het beleven is geen poëtiese vlucht mogelik, doch dit beleven moet in de poëzie door een keuze en door een hoger doel gewettigd worden. Als Marsman zegt dat hij bidt, tot wie of tot wat bidt hij dan? Waar holt dat prachtig wild paard heen? En waar ligt het paradijs, dat hij beweert weergevonden te hebben? Voldoen kan ons dit steigerend leven niet, dat zich metafyziese kimmen schept. De bewonderenswaardig akute en plastiese beeldspraak slaagt er niet in ons te doen vergeten, dat die kimmen en paradijzen toch maar hersenschimmen zijn. Ten slotte wordt het weer de vlucht naar een vaag ideaal, al gebeurt het ditmaal door een erkende en hartstochtelik beleefde werkelikheid heen, wat toch een stap vooruit is.

Doch wat komt er in de hedendaagse poëzie terecht van de gemeenschap der heiligen, van de strijd tussen goed en kwaad, van het verlangen naar God en naar de hemel, van al de grote motieven, die de struktuur van ons geestelik leven uitmaken. Het is niet voldoende om te pas en ten onpas Gods naam te gebruiken om katolieke poëzie te schrijven. Al ons doen en laten moeten wij kunnen zien in het verband van dit groot geestelik gebied, dat zich over de grenzen van dit aardse leven uitstrekt en waar alles hoogste realiteit is: de verwantschap en de gemeenschap van alle zielen, de ewige gevolgen van één enkel woord...

Doch laat ons dit alles zien als kunstenaars: konkreet, zonder daarom God de Vader met zijn lange baard op een bolle wolk te plaatsen, en aldus te vervallen in Vanden Oever's gemakkelike gewijde geschiedenisbeeldjesplastiek, zonder de natuur te schenden en tot een levenloos ding te maken door retoriese personifikasies.

In Frankrijk heeft de dichter Paul Claudel, in een studie over Dante, reeds een lans gebroken voor de rechten van gevoel en verbeelding, die de duisternissen opklaren zouden, welke ons toekomstig leven omhullen, duisternissen, welke de moderne predikasies en traktaten geenszins trachten op te klaren, wat een gewettigde onderneming zou zijn met een heilzame invloed. Claudel haalt enkele regels aan, die deze bewering staven. Zij zijn van een Engels schrijver Gemble. Hier volgt het Frans citaat van Claudel: ‘Toute espérance repose en grande partie sur l'appui que lui fournit l'imagination. Si nous ne pouvons nous faire une conception réelle de la chose que nous désirons, nous sommes disposés à l'éloigner de notre esprit et à la placer hors du champ de notre intérêt actuel. Or nous ne saurions nous dissimuler que depuis beaucoup d'années un travail se fait qui consiste à enlever l'un après l'autre tous les appuis sur lesquels dans l'imagination populaire la croyance à l'immortalité s'était jusqu'à présent soutenue. Si nous persistons à fermer l'une après l'autre les issues par lesquelles un homme cherche à atteindre sa destination, à la fin il abandonne son

entreprise et il s'engage dans une autre direction. Ainsi si les hommes entretiennent une espérance et si nous continuons à leur dire que sa réalisation ne peut prendre

Uit C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
"*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*".

aucune des formes qu'ils pensaient qu'elle pourrait prendre, à la fin ils feront volte-face et déclareront que l'espérance elle-même est illusoire. Telle semble être actuellement la conséquence de notre démolition du paysage d'une vie future à la place duquel nous n'avons rien mis que le vide.' En Claudel noteert hierbij dat men de kristenen voorhoudt naar de hemel te verlangen en dat dit verlangen niet alleen beslag moet leggen op de rede, maar op gans het menselik wezen, dat uit een ziel en een lichaam bestaat. Hoe zouden we uit de grond van ons hart en met de hulp der genade, (die de natuur niet tegenwerkt maar ze volmaakt,) kunnen verlangen naar iets waarvan wij ons niet eens een gedachte, nog minder een door de zinnen waarneembaar beeld zouden kunnen vormen?

De godsdienstkrisis die met de Renaissance een aanvang neemt wordt ten onrechte voorgesteld als een krisis van het verstand. Zij is meer een gevolg van het verderfelik jansenisme, dat een deel van Gods schepping: de edele vermogens van verbeelding en gevoel als minderwaardig brandmerkte. Het is ook van dan af dat tussen deze wereld en de andere een radikale scheiding gevoeld wordt. 'D'une part, zegt Claudel, la connaissance superficielle de l'univers s'était prodigieusement élargie grâce aux moyens matériels nouveaux que la science mettait à la disposition de chacun, les sujets d'intérêt et d'investigation s'étaient multipliés, faisant appel à toutes les ressources de l'appétit intellectuel. De l'autre avec Dieu il n'y avait qu'un monde inconnnu, et, disait-on, inconnaissable, qu'il était trop facile à des esprits occupés ailleurs, et uniquement habitués aux tractations sensibles, de confondre avec le Néant.'

Wij mogen hier bijvoegen dat de verbeelding en het gevoelsvermogen, beroofd van hun hoogste voorwerp, zich op verschrikkelike wijze gevroken hebben op de moderne mens. Het is niet toevallig dat zoveel kunstenaars van de moderne tijd in waanzin en spleen zijn ten onder gegaan en dat de verbeelding zo dikwijls 'cette folle du logis' geworden is.

Waar de kunstenaarsverbeelding afgewend werd van haar eigenste voorwerp heeft zij zich een wereld van onwerkelikheden geschapen, die een schande zijn voor het verstand.

Hiertegen vierkant stelling te nemen is op dit ogenblik de gewichtigste rol die voor de katolieke kunstenaars is weggelegd. Laat ons uit de poëzie bannen zoveel verkeerde voorstellingen die als poëties doorgaan, maar die ongemerkt het geestesleven vergiftigen en het meest goddelike dat wij in ons dragen: het Geloof, de Hoop en de Liefde ondermijnen.

Het gaat niet op hier uit het moderne gedichtengoed een 'musée des horreurs' op te stellen. Laat mij toe er slechts enkele aan te stippen. Daar is b.v. het dromen van een onbestemd paradijs, dat ik hoger gelaakt heb. De voorstelling van een toekomstig leven zonder hemel of hel, waarin de dode niets anders doet dan het voorbije aards bestaan betreuren. Een dergelike voorstelling is een ware ramp voor de verbeelding die in haar schoonste vlucht gefnuikt wordt. De oneindigheid van de stof. Het ontluisteren en het in 't belachelike trekken van de natuur door haar tot de draagster en de tolk van onze eigen gevoelerigheid te maken. Het pantheïsties verklaren van het inwonen van God in de dingen. De ewigheid der stof, e.d.m. Al uitwassen van een verwilderde verbeelding, die van haar vruchtbaarste bodem beroofd het niewe zoekt dat verslijt en 't onuitputtelike moet missen, van een verbeelding die de dingen niet meer ziet als een spiegel waarin God zich weerspiegelt, al zij het dan ook eenzijdig en inodekwaat, maar die de dingen om hunzelfs wil aanschouwt en om hun

nietigheidskarakter te doen vergeten de dingen vergroot en onwezenlik ziet door het vergrootglas van haar bandeloosheid.

Door meer tucht van de geest naar meer ruimte!

RENE VERBEECK.

Kronieken

Franse Poëzie

Surrealisme.

Paul Eluard, een van de beste dichters der 'Editions Surréalistes' wijdt zijn ganse bundel 'A toute Epreuve',[(1)] aan de liefde. Onder zijn gewilde en toch spontane vorm, die uiterlik aan oppervlakkige poëzie doet denken, schuilt een zware, passievolle lieriek. De liefde krijgt bij Eluard een biezondere, persoonlike betekenis. Zij vervult hem met een paradijsachtige vreugde, die echter niet los te maken is van een diep-menselike smart en troosteloosheid. Soms trilt, licht, een toon van wnahoop. We geloven niet dat het slechts pose is, omdat het rust op een ondergrond van ernst en waardigheid.

'Une fenêtre enflammée
Où la foudre montre ses seins,
Une nuit toute verte
Nul ne sourit dans cette solitude,
Ici le feu dort tout debout
A travers moi'
.....
'La lumière est brûlée, la nuit décapitée'.

Samen met *André Breton* gaf *Paul Eluard* nog een bundel, '*L'Immaculée Conception*' uit, insgelijks gans in het teken van het surréalisme staande. Deze poçzie richt zich voornamelik tot het onderbewustzijn. Zij verbindt het reële en het logies-verklaarbare beeld en gevoelen met la subconscience, 'ce qui ne peut pas être pensé', volgens het woord van Novalis, in wie de surrealisten hun teoretiese voorganger vinden; - of ook nog gebruikt ze beelden welke we slechts langs een omweg (door evokasie van een ander, logies beeld) op verstandelike wijze kunnen uitleggen. Als we in 'A toute épreuve' volgend beeld vinden:

'La jeunesse grandit en elle
Et rit sur la pointe des pieds'

dan wordt daardoor direkt in ons opgewekt hetgeen de dichter bedoelt: licht en scherp lachen. Als we het logies willen verklaren, merken we dat de dichter als volgt zijn beeld vond: zij giechelt; zij lacht lichtjes en met een hoog geluid; iemand die op de toppen der tenen loopt, loopt licht en hoog; zij giechelt: zij lacht op de toppen der tenen. Dit alles wordt spontaan - door het onderbewustzijn of hoe zij het ook noemen willen - bij ons opgewekt; het is de inkarnasie van de gedachte.

Denk nu niet dat het surrealisme van Breton en Eluard (eigenaardig, de versmelting van beider poëzie) vervalt in gezochtheden. Deze beelden zijn voor hen enkel een persoonlike manier zich uit te drukken. Want de wezenheid van het surrealisme ligt verder. 'L'esprit, dressé *poétiquement* chez l'homme normal, est capable de reproduire

(1) Een eigenaardigheid van de 'Editions Surréalistes': de verzen zijn uitgegeven, niet in boekvorm, maar gedrukt op één enkel blad, dat de lezer naar beliefte kan toevouwen. Zak-verzenbundels!

dans ses grands traits les manifestations verbales les plus paradoxales, les plus excentriques...' aldus de dichters zelf. Ze gaan uit van het prinsiep dat het genie een ziekte is, wijl het buiten de gewone lijn gaat. Zij beschouwen de dichter als een deviasie, een afwijking van de gewone levensgang, veeleer dan als een mens waarin de gewone fakulteiten sterk en harmonies ontwikkeld zijn, wat hem toelaat zich op een hoger plan te

verheffen zodat de mensen in die ene mens zichzelf herkennen.

Hogergenoemde deviasie, zeggen zij, kan men aanwerven door intellektuele arbeid. Men kan zich een ‘ziekte’ verkrijgen, of tenminste simuleren. ‘L'Immaculée Conception’ is een ‘essai de simulation de la paralysie générale’ - Laten ze deze bundel noemen wat ze willen. We zijn enkel bekommerd om de schoonheid die ons daar geboden wordt, om de rijkdom, de edelheid van deze verzen, de innigheid van zegging, het spontane liefde-gevoelen dat uit deze ‘paralysie’ opwelt:

> ‘Ma grande adorée belle comme tout sur la terre et dans les plus belles étoiles de la terre que j'adore ma grande femme adorée...’

Het is onsamenhangend poëties proza, zonder logies verband tussen de onderscheidene zinnen en beelden, als van iemand wiens geest door het gevoel werkelik totaal bemeesterd is. Het is enkel gevoelstaal, met beelden aan alles ontleend, zowel aan aritmetiek als aan astronomie, en die ons waarlik in de ruimte meevoert...

ROGER LAMMENS.

Uit C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

Duitse Letteren

Karl Wagenfeld. Lucifer. Geautoriseerde Vertaling uit het Nederduitsch door Dr Decroos. Uitg. 'Gudrun' Brussel. Prijs: frs. 10.-

In de zeer belangrijke bladzijden die de vertaler als inleiding aan dit tooneelwerk geplaatst heeft, en die destijds verschenen zijn in de 'Bibliotheekgids' onder den titel 'Nederduitsche Literatuur' krijgen we een flinken kijk op de beteekenisvolle plaats die Karl Wagenfeld inneemt in de schaar der thans levende Nederduitsche dichters.

Naast prozawerk van groote waarde, gaf Wagenfeld epische gedichten van niet minder beteekenis. Over *Daud un Düwel* (1912) en *Antichrist* (1916) schrijft Prof. Stammler in zijn '*Geschichte der Niederdeutschen Literatuur*': oude legenden en volksoverleveringen duiken weer op. In het eerste gedicht is de middeleeuwsche volksmystiek van de zeven hoofdzonden en hun heerschappij over het menschdom opnieuw doordacht en in zware rythmen opnieuw innerlijk doorleefd. Diepe gedachten van des menschen bestemming op aarde, van de onverbiddelijkheid van den Dood worden in gloeiende, fantasierijke beelden verduidelijkt.

Houtsneden van Dürer schijnen hier eerst een passenden tekst te krijgen. De taal is, zooals het thema vereischt, zwaar en gedragen, vaak vol dreunend geluid en vol snijdende haast. De *Antichrist* vertoont hetzelfde karakter. Dit verheven gedicht werd ontvangen en geboren ten tijde van den wereldoorlog; de dichter tracht daardoor de gebeurtenis die hem in al zijn diepten omwoelt, van zijn ziel te wentelen.

Ook hier heeft de inkleeding weer haar hoogste volmaaktheid bereikt. De inhoud is geheel veraanschouwelijkt. Naast den Prometheusgloed der gedachten een zuiver opborrelend geluid uit de diepten des harten. Het gedicht 'Antichrist' is tot nog toe de beste dichterlijke schepping die we aan den oorlog te danken hebben en een der grootste werken der Nederduitsche literatuur'.

In het mysteriespel in verzen *Lucifer* valt het al dadelijk op, hoe dicht de schrijver bij de middeleeuwsche mysteriespelen en duvelrieën staat; maar ook hoe treffend veel overeenkomst het biedt met de Engelsche 'dance-drama's van Terence Gray als bvb. '*The Poisoned Kiss*' '*The Tremendous Lover*' en andere.

Hier hebben we niet de rechtstreeksche strijd, de opstand van den lichtdrager aller engelen, tegen de Godheid zelf, zooals Vondel het Lucifersdrama heeft opgevat; maar het stuk begint na den val der opstandige engelen, en behandelt veeleer den strijd in het menschelijke hart, tusschen de machten der duisternis en die van het licht. Het omvat in globo, op sijmbolische, maar zeer treffende wijze, het gansche Oude Testament.

De inspiratie is volksch en verheven tevens.

De figuren zijn levendig en karaktervol geteekend, en dwarsdoor de verschillende tooneelen vaart een fel bewogen, sterk-lyrische adem, die bij een flinke vertolking, den toeschouwer diep aangrijpen moet.

Alle tooneelmiddelen - ik bedoel hier niet tooneeltrucjes - werden op logische, dus ook harmonische wijze aangewend. De tekst wordt gesteund, geschraagd en aangevuld door muziek, dans en licht; en krijgt daardoor een warme, een pregnante tooneelwerkelijkheid die van het stuk een brok schoonheid van zeer hoogstaande

waarde maken. Bovendien heeft de tekst zelf rythmische, muzikale waarde, hetgeen mijns inziens de hoogste eischen zijn aan een tekst te stellen.

Terwijl het Luciferdrama van Vondel ons eerder van een groote, maar koude schoonheid lijkt, bekoort dit lyrisch spel van Wa-

Uit C. Verschaeve's Michael Angelo's Profeten.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'.

genfeld ons door zijn warm, frisch opschietend; kleurig uitdeinend, sympathiek leven.

Wanneer we daarstraks gewaagden van de Engelsche ‘dance-drama's’ van Terence Gray; dan dachten we vooral aan het tweede bedrijf, dat louter rythmisch - door woord en dans - de uitbeelding geeft van het wisselend spel der kwade en goede neigingen in de harten der menschen van alle tijden.

De vertaling is flink en heeft een zeer persoonlijke klank.

Dr Decroos heeft ons tooneelrepertorium met een edel, schoon spel verrijkt, dat ten volle verdiend door onze flinke liefhebberskringen voor het voetlicht te worden gebracht.

RIK DELPORT.

GIOTTO: Judas Kus. (Arenakapel, Padua).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst. Uitg. Excelsior, Brugge.

Nederlandse Letteren

W.L.M.E. Van Leeuwen. Epiek en lyriek. Een leesboek voor de 3e (Middel klasse van H.B.S....) Uitgave Wolters. 1930. Ing. f. 3,50 Geb. f. 3,90.

Het onderwijs staat onder directen invloed van alle groote geestelijke stroomingen. Het heele taalonderwijs, maar dan toch vooral het onderwijs in de letterkunde zal afhangen van onze houding - niet als schoolvos, maar eenvoudig als mensch - tegenover de kunst.

Zoo vinden we in de Reform-beweging met De Vooys Dr Kalff en v.d. Bosch den geest der Nieuwe-Gidsers terug. Het hartstochtelijk schoonheidsverlangen, de dorst naar genieten en laten genieten had ook deze knappe schoolmenschen aangegrepen. - Niet de geschreven taal, werd het middenpunt van het taalonderwijs. Dadelijk werd het arsenaal der traditioneele stijlfiguren en der kurkdroge grammatica potdicht gesloten. 'n Schoolboek, bedoeld als handleiding bij het leeren waardeeren van letterkundige voortbrengselen draagt den suggestieven titel: *Woordkunst* (Poelhekke).

Van den absoluten woordcultus zijn we nu in de kunst wel afgeraakt. In 'n voordracht drong Walschap aan op meer belangstelling voor de speciale eischen van het genre, in plaats van steeds te zitten peuteren aan stijlversiering.

W. Van Leeuuen heeft zijn 'Epiek en Lyriek' in den zelfden geest opgevat. Al z'n aandacht gaat naar het duidelijk omschrijven van elk genre (en ze komen *allen* aan de beurt) maar tevens wijst hij er in z'n inleiding op dat het schijnbaar zoo fraai begrensde vervaagt in 'n hoogere eenheid. De inleidende nota's zijn zoo precies en strak gesteld omdat verheldering steeds begint met benoeming.

Het doel van het onderwijs in de letterkunde is *niet* het bijbrengen van kennis, maar wel: leeren schoonheid *ontdekken* en *bewonderen.* Ik vraag me af wat Rondeelen, Acrostichons, Retrogaden, Schaakborden... en dies meer hier dan te stellen hebben.

Dat de kennis van termen, genres... enz. gemakshalve *niet* overbodig is, zal niemand ontkennen. Maar de inleidingen behelzen haast uitsluitend droog feiten materiaal. Dát zal weinig esthetisch genot helpen verschafken. Zoo handelt van Leeuwen in 'Rhythme en Metrum' over scandeeren, over Bücher's theorie, over maat en dreun, en dan volgt: 'Alle goed gebouwd proza is eveneens rhythmisch, zooals elk goed spreker zijn woorden onwillekeurig rhythmisch ordent. Dit staat in verband met de ademhaling, welke ook bij de arbeid een groote rol speelt. Proza noemt men ook ongebonden taal verzengebonden taal (het rhythme is hier immers aan maat gebonden)'. - Over het rhythme als wezensbestanddeel der kunst, over de maat als doode abstractie... geen woord.

De leeraar kan natuurlijk aanvullen; hij kan ook de noten negeeren. Dan heeft hij aan Epiek en Lyriek 'n *prachtleesboek* met zeer boeiende, litterair hoogstaande, afwisselende lectuur. - Een valsch nootje, dunkt me -: als model van klankschilderend vers staat er Bilderdijks 'Uitvaart' met het alles overdonderend *om* rijm.

De schrijver heeft zich in z'n keuze niet tot de Nederl. letterkunde beperkt, maar ook brokken van Plato, Emerson, Tolstoï Homeros e.a. opgenomen. In z'n nota's verwijst hij telkens naar representatief werk uit het buitenland.

‘Epiek en Lyriek’ is daarbij uitstekend gepresenteerd: prachtig omslag, rustige letter, mooie platen (8 in getal). - Alles wat Wolters uitgeeft is verzorgd, dat ondervonden we reeds lang.

H. OPDEBEECK.

Aantekeningen

De Vampier van Dusseldorf.

De graphologen, die de geschreven dokumenten van Kurten, de vampier van Dusseldorf hebben onderzocht bevonden dat deze moordenaar steeds een zeer natuurlike poëtiese taal schreef. Het briefje dat Kurten aan ‘La Liberté’ zond om aan te duiden waar Maria Hahn begraven lag luidde als volgt:

> Dans la forêt de Pependelle
> A deux mètres de profondeur,
> Et sous le signe d'une Croix,
> Une enfant repose.

Individualisme?!?

De franse schrijver Georges Duhamel komt in Frankrijk op voor het stichten van ‘een Rijk der stilte’. Hij verzoekt de regeering daarvoor een gebied van circa 40.000 Ha. ter beschikking te stellen. Dit gebied zou dan ontzegd worden aan alle soorten van geruchtmakende voertuigen, mekaniese muziektoestellen, radio's, fabrieken en werkhuizen.

Men zou er de stilte genieten in haar meest absoluten zin.

* * *

De Sikkel kondigt de uitgave van de twede bundel ‘Kritiek en Beschouwing’ (Gezellebundel) van Urb. van de Voorde aan.

Dit werk werd, samen met ‘Erik’ van G. Walschap, met den Eeuwfeestprijs bekroond.

* * *

Het, uit de roman van Dostoïevskij getrokken toneelstuk: De Gebroeders Karamazoff, werd in Rusland als reaktionair veroordeeld en de opvoering ervan verboden.

* * *

Errata: Blz. 265, 2e kolom onderaan, men leze *heb gebeden* i.p.v. gebed, *als* i.p.v. asl.

Blz. 276, 2e kolom, 6e regel onderaan, men leze *inadekwaat* i.p.v. inodekwaat.

Een tragi-komies verweer.

Naar aanleiding van M. Gijsen's ‘De Tragi-komiese toestand onzer tijdschriften’, het volgende uit het tragi-komiese verweer van Jong Dietschland: Het is best niet alles aan 't klokzeel te hangen om toch maar van schuld vrij te worden. Wij willen ook niet de zelfverdediging schrijven waartoe U ons feitelik gedwongen hebt. Al vinden

we 't een beetje roekeloos over de mogelikheden eener redaksie te oordeelen, zonder haar feitelijken toestand te kennen en haar verantwoordelijkheid te stellen over omstandigheden die niet door haar geschapen zijn.'

Duideliker kan het niet!

De dichtkunst onder de Sovjets.

Sinds de Sovjetstaat is gegrondvest, wordt er over geklaagd, dat de kunstenaars, de dichters en in het algemeen de intellectueelen geen gelijken tred hebben gehouden met de ontwikkeling van het bolsjewisme. Hun wordt verweten, dat zij nog steeds zitten vastgeroest in den kleinburgerlijken gedachtengang. Zeer kenschetsend in dit opzicht is een artikel in het Communistische jeugdorgaan: 'Komsomols kaja Prawda'. Hierin wordt de dichtkunst behandeld alsof het een handelsartikel is of een probleem van sociaal-politieken aard. Daarin wordt van de dichtkunst bolsjewistische inspiratie geëischt. De schrijver maakt er de dichters een verwijt van, dat zij zich niet hebben weten los te maken van individualisme en aesthetica. Dit overblijfsel der burgerlijkheid moet verdwijnen. Hij stelt voor, dat de dichters zullen moeten bezigen: de industrialisatie en het vijfjaren-plan.

Eugène Isaye.

Te Brussel overleed op 73 jarige ouderdom de wereldberoemde violist Eugène Isaye. Hij werd geboren te Luik in 1858. Na zijn studie te hebben aangevangen in het konservatorium aldaar, trok hij naar Brussel en volmaakte zich onder de meesterlike leiding van beroemdheden als Wieniaski en Vieuxtemps. Van hen nam hij die vonk van genie over, die hij gedurende zijn lange loopbaan heeft weten doen stralen over schier de geheele beschaafde wereld. Jan Hadermann merkt daarbij aan:

Als kunstpersoonlijkheid, staat Eugène Isaye op een verheven vlak. Niet alleen zijn virtuositeit en zijn diepte van gevoel, als instrumentist, maar zijn bijdragen tot de bevordering van de viooltechniek, vooral wat betreft het scheppen van polyfonische muziek op dit snaartuig, maken hem tot een vooraanstaande figuur in de muziekwereld. Als orkestmeester was hij steeds een pionier voor eigen kunst. Vooral Cesar Franck vond in hem een vurig verdediger.

Maar ook de Vlaamsche kunst genoot zijn volle aandacht en meer dan een Isaye-koncert was een gelegenheid, - zoo zeldzaam te Brussel! - om Vlaamsche muziek te beluisteren of een Vlaamsch kapelmeester aan de beurt te zien. Komende van een Waal, diende dit gebaar des te meer op prijs gesteld. De jongste Vlaamsche uitvoering van de negende symfonie van Beethoven was een bewijs te meer van deze breede opvatting der muzikale roeping.

De Nobelprijs.

Dit jaar, zou de Nobelprijs, voor ieder laureaat de som van 1 millioen 640.000 frank bedragen.

Hoe anderen dichten.

Ons aller raadgever op het gebied van proza en poëzie, is natuurlik ook een voornaam dichter.

Men gelieve even het dramaties sprookje in verzen ‘Ridder Arnold’ open te slaan. Willem Putman getuigde eertijds: Wat hier vooral hindert is de slordigheid der taal en het weinig-schitterende der verzen.

Luister naar volgend bloempje uit het slotkoor:

> Afscheid doet de zielen wee,
> immer wee! immer wee!
> Blijdschap brengt ook treurnis mee,
> Treurnis mee! Treurnis mee!

Waaraan Willem Putman welvoeglik toevoegde:

> Hoezee! Hoezee!

Détrompez-vous, cher lecteur: deze oorspronkelike smaak, deze schitterende poëzie vindt ge bij Ernest van der Hallen, de leider der Kunst- en Letterenrubriek van Jong-Dietsland.

Toneel-notisie.

Uit ‘Balans’ de volgende wenk van Henrik Scholte:

Ik meen, dat er voor onze jonge acteurs, voor onze jonge regisseurs, slechts één weg open staat. En dat is, dat zij zich, juist *binnen* hun gezelschappen, aaneensluiten tot een soort studio's, die althans eenige malen in het jaar, op extra-matinées, met desnoods primitieve hulpmiddelen, opvoeringen trachten te geven, die op den tragen gang van het ‘officieele’ tooneel vooruitloopen en nimmer-aangedurfde stukken, experimenteele regie, experimenteel ‘tooneel’ in den besten zin kunnen propageeren, tot voordeel van hunzelf, van het daarvoor ontvankelijke deel van het publiek en daardoor, uiteindelijk, ten voordeele van het aan zoovele obstakels en vicieuze cirkels gebonden beroepstooneel in Nederland.

* * *

In ‘Les nouvelles dissociations’ van Remy de Gourmont, vindt men de volgende

uitdrukkingen om de jongste literaire beweging te karakterizeren: nigauderies, sot brute, une bête, un chien qui flaire un paquet d'excréments...'

Ge ziet, Vlaanderen is nog 'n gezegend land...

Een standpunt?

In het, door het 'Kompas' verspreide bundeltje, ter bevordering van beter kennis onzer vlaamse auteurs, schrijft Gerard Walschap o.a. het volgende:

Ik was tot de overtuiging gekomen dat een roman niets anders is dan een verhaal, een ontdekking die nog veel simpelder is, geloof ik, dan die van Colombus met dat ei. Een roman is dus geen voorwendsel om zonsondergangen, korenvelden en westerwinden te beschrijven en nog minder om alleen maar schoon te schrijven. Behalve dat een roman een verhaal is, deed ik nog een tweede ontdekking, al even sensationeel: dat kunst geen zin heeft indien ze niet den zin van het leven zoekt. Kunst is dus geen voorwendsel om aan folklore te doen of anekdoten op te disschen. Men zegt dat kunst een herschepping van het leven is, wel wat zin heeft het, het leven te herscheppen als het daarna weer is zooals men het in werkelijkheid zelf ziet of kan zien als het namelijk geen openbaring van het leven is.

Ik zal voor die twee uitvindingen maar geen brevet aanvragen, ze zijn niet vernuftiger dan die van Mijnheer de la Palisse, maar nuttig zijn ze zeker, van de Nederlandsche letterkunde is zoo geen klein beetje verliteratureluurd, dat moet toch iedereen toegeven. Men bemerkt het trouwens nog alle dagen en, ter eere van Vlaanderen zij 't gezegd, vooral in Holland. Alleen al bij lezing wordt ge letterlijk moe van de moeite die velen zich geven om nu eens kunst voort te brengen en stijl te hebben in plaats van hun taal te gebruiken zooals ze daar, meer dan schoon genoeg, voor handen ligt, eenvoudig te zeggen wat ze te zeggen hebben en eens wat meer te denken aan het wat dan aan dien onuitstaanbaren hoe. Schoon schrijven kan tegenwoordig iedereen. De redacties van de groote bladen zitten vol van die groote prozaisten en een dansken van Josephine Baker met of zonder bananen is tegenwoordig al genoeg: 's anderendaags wordt de schrijver van 'Ik houd van het proza' in de punten geklopt door zes, zeven journalisten. Ja het staat tegenwoordig 'chikker' van niet te willen schoon schrijven en dat is ook maar goed. Want in kunst komt het aan op het diep en hartstochtelijk inwendig leven en lijden, dat een mensch iets te zeggen geeft.

Ook 'n Verweer?

Uit de wereldhumor van 'Hooger Leven' het volgende:

> Kent ge het maandblad: Kunst-Opbouwen?
> Twee bladen die 't alleen niet konden houwen
> en daarom samensloegen en zijn gaan trouwen!
> Nomen est omen? Opbouwen heeft de Kunst verstaan
> af te breken en kapot te slaan.
> Als alles kapot is zal 't terug opbouwen,

pourvu que Dieu lui prête vie
maar, je tiens pour moi que c'est folie!

En verder:

Marnix Gijsen is een man steeds up to date
en, moet ik zeggen wat ieder weet,
dat hij Amerika ontdekte, vierhonderd jaar
nadat Columbus het speelde klaar?
Sindsdien wist niemand waar Gijsen verzeilde,
men vermoedde dat hij verloren ijlde
toen hij Odysseus achterna liep zekeren dag.
Maar, nu hebben we hem weer, uit is ons rouwen,
wij zagen hem verrijzen in Kunst-Opbouwen,
en na 't eerste artikel dat hij er in schreef
staat het met ‘Kunst en Opbouwen’ scheef.

Boekbesprekingen

Dr R. Kreemers. ‘Sinclair lewis’. Kath. Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding. Antwerpen.

Een vlot geschreven, maar toch nergens diepgaande verhandeling over de laatste Nobelprijswinnaar. Daar wij in onze taal, naar mijn wete, niet beters over hem hebben, vult het werk een leemte aan.

A.D.

Lode Lagasse. ‘Kukeleku’, kinderboek. Uitg. ‘Excelsior’ Brugge. 52 blz. 16 × 22 cm. op vederlicht papier. Prijs: fr. 8.-

Er zijn de laatste jaren - tenminste als we dit wat ruim nemen - veel boeken verschenen, die ons 'n kijk gaven op de kinderziel. Tot voor korten tijd werd 't fijne wezen van het kind niet vermoed, althans niet in de literaire wereld en scheen 'n menschenpsyche pas dan waarde te krijgen, als 't hart vaardig was voor minne! Als 'n heerlijke, overtuigende aanvulling in die leemte heeft onze tijd boeken gebracht als: ‘Droomkoninkje’ van Heijermans, 't epos van 'n kinderziel, zoo machtig opgebouwd, zoo teerfijn van voeling en levenstrilling, dat 't 'n vertegenwoordiger van het kind zal blijven door de tijden heen; of nemen we ‘Vuurvlindertje’ van Heijermans; of 't fijne, tot 't diepste kinderdenken indringende boekje van Verschoven: ‘Jeugd’. Denken we even aan 't mysterieus-mooie ‘Kerstekind’ van Streuvels of aan diens ‘Prutske’, met de uiterst-fijne psychologische ontleding van de kinderziel. Of pakken we ‘De Witte’ van Ernset Claes, ‘De Witte’ dien je nooit meer vergeet.

De kinderziel is in de volle literaire belangstelling gekomen; men is gaan zien; dat zich in de kindergedachten 'n vol leven van blijheid of van tragie kan afspelen en zoo heeft men boeken gebracht, waarin het kindergebeuren z'n wonderlijke rol speelt, 'n strakke belangstelling vraagt.

Of ziet men dat nieuwe aanvoelen niet zelfs doorgevierd tot in de boeken voor de jeugd zelf geschreven zijn? Is ook daar niet 't fijne, innerlijke kinderdenken gebracht aan 't kind zelf? Ik denk aan onze jeugdboeken als b.v. die van K. Spierings, die niet zijn louter vertellingen, maar die werkelijk indringen tot de kinderpsyche.

Nu legt ‘Excelsior’, Brugge, ons weer 'n boekje op tafel, klein, maar met teere kijkjes in de ziel van 'n Brugschen jongen; die de leus voelt in z'n jonge botten en waar de ernst al begint te spiegelen in z'n kop; tafereeltjes uit 't leven van 'n kleinen ‘kwajongen’, simpel maar juist daarom echt. De schrijver vertelt ons met liefde over z'n ‘Kukeleku’ (die eigenlijk Gerrit heet!), weet 'n teere stemming te wekken, vooral op 't eind, waar hij ons gebed vraagt voor Kukeleku, die in plaats van de weerbarstige haartjes van vroeger midden op z'n kop, nu ‘als hostiebrood de kruin’ draagt: ‘Kukeleku, die rakker wordt missionaris’.

Onze kinderziel wint heerlijk aan belanstelling.

Th.v.d. Gr.

Ingekomen boeken:

Jan H. Eekhout. WIJN, Verzen. Uitgave ‘W.L. & J. Brussés Uitgeversmij. N.V.’, Rotterdam. 48 blz. 18 × 24 1/2 cm.
Jozef van Reuzel. GESCHIEDENIS VOOR KLEUTERS. ‘N.V. Standaard Boekhandel’, Antwerpen. 48 blz. 16 1/2 × 20 1/2 met gekleurde platen op verderlicht papier. Prijs: fr. 4.50.

WEEK-END OP DE REDAKSIE
van
JONG DIETSCHLAND.
MOOGER LEVEN.

[De Tijdstroom 1931 nr. 10]

Het eeuwige Lied Marnix van Gavere

Als ik U zie:
De droom van uw oogen
En dit zachte gelaat dat naar mij lacht,
O onbekende wereld
Naar wier heimlijkheden ik smacht,

Als ik bij u ben,
En hoor den val van uw blijde woord,
Hoe vreemd dit verschiet
Waar ruischt
Een altijd schooner, eeuwiger lied.

Als ik uw blik weet in mijn blik,
Waar zijn de grenzen
Waar ik meet of wik?
Pal, stil staat mijn hart
Waar onzegbaar alles klaart.

O Gij, voor mij de liefste onder uw zustren,
Lichtende ster,
Eeuwige vlam,
O Gij, rave in het winterlandschap,
Bloem voor de bij,
Neem mij op,
Spoel mij mee, tijdloos,
In dit tijdlooze tij...

Duimpke Passagier Frans Van Boogaerdt

VI

De donkere huizen van Brugge staan in beschouwing verzonken langs het flets lichtende water, of welven beschermend over de straten, waar de duisternis nu vol innigheid is.

Duimke wordt omwonden door deze vredige, reine stilte en er lijk in opgezogen. Maar de rustigheid in zijn hart wordt doorboord met het aandenken van den voorbijen dag. Pijn, pijn. Weeral.

Hij ziet haar smal gezichtje, met die klacht in de oogen, een radeloos angstige klacht - als van een gebonden hond die, klein tegen een donkeren muur gedrukt, geschopt wordt - en reeds staat hij recht om voort te gaan.

Hij spant zich in om naar het schelle ratelen van zijn wagen te luisteren en laat het gedokker zijn gepeinzen vaneenslaan.

Ach, waarom is hij nu lijk een dom kind, als hij daarginder een orgeltje een vooisje hoort uitdreunen? Hij gaat naar dat deuntje ginder in den avond.

Daar zitten menschen samen onder de bollampen en hij draait. Het doet hem deugd dat zijn armen kunnen gaan, vrij en hevig. Hij hoort de tonen uit het orgeltje buitelen. Een banaal liedje, jawel. Maar het verkwikt hem, doet hem lachen met een bevrijdenden monkel.

Hij draait en ziet de rijke lui zitten. Het leven is te schoon om het te vergooien, gelijk aan wie, verduiveld. Draaien, draaien en kijken nu. Menschen gaan en komen, en de liedjes wekken een atmosfeer van wilde uitgelatenheid onder het gloeiende licht.

Het wordt laat en de menschen gaan heen. Twee zitten daar nog, een jongen en een meisje. Hij draait en voelt zich gelukkig want het is hem alsof het deuntje uit zijn orgel hen hier samenhoudt in den nacht.

Maar ook zij staan ten laatste recht en schuiven gearmd de duisternis in van een smalle straat.

Hij draait en het vooisje rammelt voort zijn lauwe gevoelerigheid uit.

De stilte breekt de toover. De menschen zijn heen. - Waar zouden die twee nu zijn?

Schopt zijn hond wakker, die jankend overeind kruipt.

- Dju, beest, voort... kropt hij een snik.

Waarom wekt de stilte zooveel herinnering?

Het wagentje snokt om.

Voor hem blokt de belforttoren op, met de kroon onzichtbaar wegrijzend in het donker.

VII

Vadertje Grijspeerdt herstelt de schoenen in een eng achterplaatsje.

Hij doet het al zoolang en zoo goed dat er op de wereld zeker niet veel méér bestaat voor hem dan schoenen en dit plaatsje, waar zijn alaam op een rijtje hangt en de reuk waait van pek en versch leer.

Hij bekijkt de zolen van de schoenen, kleine en groote. En hij die nooit buiten de stad ging, vraagt telkens weer: ‘Waar heeft die geloopen? Deed het zeer?...’

Duimke weet waarom hij orgel, kar en hond verkocht heeft op een morgen, maar hij weet niet waarom hij 't schoenmaken leeren wou. Had hij behoefte aan sterkte en rust, en heeft het kalme gelaat van vadertje Grijspeerdt - beschouwende blauwe oogen en een grijze baard, - hem die beloofd?

Hij wou los van alles wat hij kende, ontbonden zijn van alle verplichtingen tegenover menschen en dingen, een kersversch leven aangaan, waarin hij zichzelf alles zou zijn.

De eerste dagen had hij rondgedoold in het veld, en hoe meer de graswegen kronkelden, hoe liever hij het had, want iedere bocht

vergrootte zijn gevoel van veiligheid: nu had hij het gevonden!

Toen hij een morgen uit een schuur kroop, was het aan 't regenen. Hij was er toch maar op uitgetrokken. Wat een genot was het, heel alleen te ploeteren in 't slijk van een dreef. Regen ruischte op de boomkruinen, droppels knalden open, dof op de neerhangende blaren. En 't was of de grauwe, dichtbije lucht hem in zijn alleenigheid toedekte.

's Avonds kroop een koude rilling over zijn natten rug. Hij lag in het stroo wakker, de duisternis in te staren, voelde het donker verder dan hij ooit gaan kon of zijn gedachten vermochten te reiken.

's Morgens was de trekzucht eruit. Het regende nog. Hij ging er maar door met een wee gevoel van het-kan-toch-niet-anders. Op den uitkant van de stad was hij nabij een huisje gaan schuilen. Een tokkelen op het venster toen. De blauwe oogen en de grijze baard. Hij was binnengegaan, het achterkamertje in.

Den heelen voormiddag had hij 't werk van den schoenmaker afgekeken. Een effen doening, met even wat teederheid wanneer een andere schoen op de leest wordt geschoven en de blauwe oogen de zool bestaren.

Toen het, even voor den middag, met regenen ophield en een flets glimpje zonlicht op de raampjes blonk, begon dat weer te trekken in hem.

- Goen dag!

Hij stond al in 't deurgat en was weg.

Maar 's anderdaags was hij teruggekomen bij de blauwe oogen en den grijzen baard.

Hij zat op 't zelfde stoeltje als gisteren. Lijk een kind dat wil geliefkoosd worden, hulpeloos-gretig. Als de schoenmaker een paar bij 't afgedaan werk zette, schoot hij toe en reikte een ander paar aan.

Zóó leerde hij den stiel.

- Ik heb toch juist hulp noodig.

Vadertje Grijspeerdt praatte nooit veel. Maar Duimke voelde zich welkom, elken morgen. Soms begon hij te praten, maar de schoenmaker onderbrak altijd:

- Ik, jongen, ik lees geen gazetten. Elk zijn ambacht en zijn alaam.

Op een avond had hij wat langer gewerkt en toen had hij Nelleken gezien.

Het was een oud, stram-oud schepseltje, dat moeizaam den drempel op geraakte.

Hijgend sukkelde ze de twee plaatskens van 't huisje door met het vervelend geslef van haar stijven gang. Zij lamijnde over het weer en den pastoor, over haar geburen en...

- Ik weet niet waarom ze een mensch van mijn jaren niet gerust laten.

Ze waschte vadertjes potten en pannen en nam zijn vuil linnen mee in haar voorschoot. Maar voor ze heenging riep ze nog:

- 'k Zal het maar nemen, schoenmaker.

- Doe maar op, Nelleke.

En ze telde, uit het kistje op de kast, vier briefjes.

Toen trippelde ze heen.

Het was al dik-donker geworden en Duimke stapte naar zijn kamer in de stad.

In hem voelde hij een warme klaarte, een groot welzijn lijk een gezonde verlichting na een dagenlange bedruktheid.

Het was redeloos dat hij zich zoo maar drijven liet op dit haast lichamelijke gevoel van verademing, hij die zijn geluk bezitten wou lijk de uitslag van een berekening.

En was het dan zoozeer bizonder wat hij had gezien? Het oudje dat over en weer liep in het kleine keukentje en dat, met een goedigen knik van vadertje Grijspeerdt, haar loon telde uit het geldbakje op de kast?

Den heelen dag had hij goed doorgewerkt, hij voelde nog de zoete innigheid van het urenlange, zwijgende alleenzijn met zijn baas. En toen de zon in den avond een roode glinstering op 't vensterke lei, was Nelleke binnen gekomen. Haar preutelen en lawaaierig geloop had de rust niet kunnen storen, in het huis niet en ook niet in hem.

- Is dat nu het geluk? overwoog hij en keek naar den donkeren hemel.

Het was koud, donker en stil. Weer maakte de twijfel hem angstig en afgemat.

En toen hij op zijn killig kamertje kwam voelde hij alleen nog den last van den werk-

dag en schold zichzelf voor een dwazen gek dat hij zoo bij dien altijd zwijgenden schoenmaker zijn jong leven wou gaan verslijten.

VIII

Den volgenden morgen echter zat hij weer in het witte achterkamertje en snoof blij de geuren op van 't nieuwe leer en het pek. Het was alsof hij zich bij oude bekenden bevond op wie hij mocht vertrouwen.

Stil bleef hij zitten, want hij wist dat het toch maar een vluchtige opgeruimdheid zou zijn. Gisteren was het ook zoo goed begonnen en met een vloek tusschen de tanden was hij onder de dekens gekropen. In den namiddag zette de wind op. Hij loeide rond het huisje van vadertje Grijspeerdt, joeg de killige koude onder de deur naar binnen.

Duimke zag hoe vadertje naar buiten keek en het was alsof zijn oogen blonken van een weelderige vreugde.

- Jongen, jongen... mompelde hij gelukkig en schuddebolde van opgetogenheid.

Duimke bekeek zijn baas met verwonderde vraagoogen:

- Maakt die koude, lawaaierige wind u zoo blij?

- Jongen, 't weer gaat keeren, murmelde vadertje.

Reeds sloeg hij weer ijverig op een zool.

- Ge kent gij 't leven nog niet, jongen, ge weet niet waar 't naartoe moet.

- Ach, vadertje, waarom spreekt ge daar nu van, dacht Duimke.

Het leven, laat het leven hier buiten deze kamer. Niets dan ons werk, ons tuig en onze schoenen. Wij kloppen, naaien en snijden en voelen de groote rustigheid van bijeen te zijn en elkaar te mogen betrouwen. Laat het leven hierbuiten. Het leven is gaan en zoeken langs dien breeden weg, een meisje ontmoeten en een zieken vader en dan toch verder dolen; om een nietigheid vloeken en schreien, en achteraf uw eigen verwijten dat ge misschien 't geluk voorbij geloopen zijt.

Regen sliert langs het venster. Het wordt stil en donker in de werkplaats; vadertje Grijspeerdt droomt, met zijn oude handen in zijn schoot. Het duurt niet lang, want Duimke ziet hem dadelijk weer opstaan, hoort hem het venster van zijn kamer toeslaan.

En als het licht brandt begint hij weer te werken:

- We zijn arme menschen zegt hij, en moeten zien dat we aan onzen kost komen.

- Het zal wel voor goed gedaan zijn met den zomer, peinst Duimke, nu het zoo vlaagt... Koud zal het zijn en vochtig al die dagen, hier en op zijn kamerke hoog in de stad. Er is wel de wonnigheid van het roode, knapperende vuur in den vroegen schemer. Maar de menschen loopen naar huis nog teruggetrokkener dan nu.

IX

Maar stilaan voelt Duimke een klove tusschen wat hij in de seizoenen ziet en waardeert en wat in zijn binnenste omgaat.

Nu weet hij, wanneer het heimelijk verlangen hem bekruipt om uit een enge huls weg te breken, en hij dat niet kan, dat ook zijn eigen leven moet beschuldigd worden. Zijn heimwee wordt wroeging.

Duimke wil zijn oogen sluiten over het voorbije dat hij vol vage aanklachten voelt, telkens hij aan 't droomen gaat.

Die zijn gelaat verminkt weet, keert altijd weer voor den spiegel, al is het hem ieder maal een scherper en bewuster leed. Zoo vergaat het nu ook Duimke. Telkens opnieuw ziet hij om naar de jaren die voorbij zijn, onderzoekt in alle voorvalletjes, die hij zich herinneren kan, zijn schuldigheid.

Alleen wanneer hij bij vadertje Grijspeerdt te werken zit voelt hij zich geruster.

Dien morgen zelfs voelde hij zich rijk aan gelatenheid die haast geluk was. Er was een wind buiten met hevig lawaai en driftig schuddende boomen. En tusschen den vochtigen grond en de lage wolken hing een zwaarwegende koude.

Gezellig was het in de werkplaats, veilig bij het vertrouwde werk en de gloeiende stoof.

Dan kwamen menschen de rustige innigheid breken. Een kijvende vrouwenstem in het voorkamertje. Het deurtje werd opengeworpen: een magere vrouw met een bleeken slungel van een jongen, stevig bij de hand.

- Baas hier breng ik uw luien knecht terug.

Toen zag ze Duimke.

- Zit die er al in zijn plaats misschien?

- Die? Neen, stelde vadertje haar gerust, die... is mijn vriend.

En daar ze nog twijfelen bleef:

- Hij doet het voor zijn plezier.

Dan keef ze weer tot haar jongen:

- Houd nu uw manieren maar, en werk. Baas ge moet hem niet ontzien, doe hem maar dapper werken.

- Zeker moeder, lachte vadertje Grijspeerdt. En hier is nog iets van zijn loon van verleden week.

- Maar hij is toch...

- Tut, tut, tut... Is hij mijn leerjongen, ja of neen?

En de magere vrouw stopte het geld in haar schortzak en ging heen.

Toen men het slaan van haar holleblokken niet meer hoorde op den weg, zei vadertje aan de bleeken jongen, die schuw bij de deur was blijven staan:

- Zeg, Charelke, nu moest ge eens mijn appelen aftrekken. Dat ware een groote verlichting voor mij.

Een stondeke later was er in het kamertje niets anders dan het geluid van twee werkende mannen. Duimke hoorde hoe hoog in de boom, Charelke een deuntje schuifelde.

- Dat kereltje is toch nog veel te jong om hier binnen te zitten werken, merkte de oude op.

En Duimke zag zijn leven en dat van vadertje Grijspeerdt lijk twee dikke, groeiende zwarte strepen, ver afwijkend van elkaar.

Vlaanderen André Demedts

Wij zullen hen vernederen die u belagen,
en zich verheugen in uw nood;
wij willen voor u het laatste wagen,
en uwe vrijheid zien vóór onze dood.

En geen van ons zal ontwijken,
wat hem zijn hart gebiedt,
noch aarzelen, of wijken
voor armoede en verdriet.

Wij kunnen voor u het zwaarste dragen,
en hongren, lange tijd;
achter het werk, achter het leed der dagen,
zien wij het groeien van uw heerlikheid,

en dit belet ons moe te zijn of ooit te klagen
om wat zo vaak verloren schijnt in deze strijd,
om al de dingen die aan 't hart ons lagen,
en die we om u hebben vaarwel gezeid.

Want door ons lijden en verzaken
wordt uwe waardigheid vergroot,
en schoon en goed willen we u maken,
en uwe vrijheid zien vóór onze dood!

De Bruid

IV

In die tijd regeerde in Austrazië Pepijn van Herstal, de tweede meier, die liever koningen beheerste dan zelf koning te heten. Hij was wijs en moedig en de Kerk zeer genegen, hoewel hij zwaar had gezondigd.

Toevallig nu was er eens vrede in het land. En de meier was met een gevolg van edelen ter jacht gekomen in het bos van Bilsen. Want ofschoon veel wilde dieren waren verdrongen, sinds Landrada daar haar klooster bouwde, het bos was zeer uitgestrekt, en er waren reebokken en herten, zelfs wolven, vossen en everzwijnen; ja, tor een schaarse beer.

Tussen de hoge eiken door reed rustig de bonte stoet. De dienaren, die voorgingen, speurden in het kreupelhout. Dof donsten de hoeven der paarden op het mos. Soms riep een hoornmelodie de verre echos wakker in het dichte kruinengewelf, of zong iemand een wapenlied, dat ijl weerklonk.

Zo stond Pepijn, die vooraanreed, ineens voor het konvent. Hij had er niet aan gedacht, en het verraste hem. Maar nu viel het hem te binnen. Ja, men had hem eens verteld dat Landrada, zijn nicht, in het Beluwebos een klooster had gebouwd. En toen, wanneer hij hoorde dat ze het wilde woud met het schaarse onsmakelijke voedsel had verkozen boven haar ouders en een weelderig familieleven, had hij met zo'n gekke keuze wel hartelik de draak gestoken. En later was van heel de zaak hem niets meer te binnen gekomen. Maar, nu hij toch hier was, wilde hij niet voorbijgaan, zonder haar te groeten.

Intussen in het klooster had het hoornen de aandacht gewekt. Ze hadden van daaruit algauw de kleurige stoet bemerkt en Pepijn herkend. Als hij dan meende de klopper neer te laten op de poort, ging deze wijdopen en daar stonden al de nonnen en de jonkvrouwen, om hem te ontvangen met de eerbied, die ze verschuldigd waren aan een zo moedig verdediger van het heilig geloof.

Als hij met zijn gezellen was afgestegen en het hartelike welkom had gehoord, verlangde hij, dat de abdis, zijn heilige nicht, hem het monasterium zou tonen. Ze gingen, na de kapel de kamers door, en kwamen laatst ook in de zaal, waar de jonkvrouwen, die in het klooster werden opgevoed, allerhande fijn handwerk doende waren. Pepijn keek rond, of hij een onder ze herkennen zou. Neen. - Maar daar trof zijn oog een meisje, dat schoner was dan de andere. - Zo schoon had hij nog geen gezien. En nog meer bevielen hem haar lieve zedigheid en haar hoofsheid. Hij dacht aan Karel, zijn tweede zoon, die een bastaard was. Want Grimoald, zijn oudste en wettige zoon, was reeds gehuwd met Theudesinde, die de dochter was van Radbod, de koning der Friezen.

Intusschen was de avond gevallen en het werd te laat om naar Metz, de koninklike stad terug te keren. Daarom bood Landrada de meier voor de nacht de gastvrijheid van het klooster aan. Pepijn aanvaardde.

Als hij voor het avondmaal met zijn gevolg aan tafel zat, ondervroeg hij de abdis over de jonkvrouwen, en bracht zo het gesprek op het mooie meisje. Hij vroeg wie ze was.

- Kent ge haar niet? Het is Amelberga, de dochter van Kristiaan onze bloedverwant, de zuster van uw hoveling Rodien.

Hoe aangenaam trof het de meier. En hij dacht weer aan Karel, zijn zoon, terwijl Landrada voortging met de lof te maken van haar edel pleegkind. Ze vertelde hoe de nonnen aan haar godsvrucht een voorbeeld namen, hoe ze soms meer een engel dan een mens geleek, hoe gehoorzaam ze was en eerbiedig, hoe ze steeds nederig de nonnen hielp aan de vergroting van het klooster en nog meer andere dingen.

Pepijn wilde dan ook seffens zijn nichtje zien en hij liet Amelberga in de eetzaal komen. Hij ging haar tegemoet en omhelsde haar. Dan moest ze neven hem aanzitten. En wijl hij met haar sprak, trof hem nog meer haar kiesheid en lieftalligheid. En in zijn

hart leefde maar één wens meer: dat Amelberga de vrouw zou worden van Karel, zijn zoon.

Als hij alleen was met de edelen, sprak hij daarover en vroeg, zooals het moest, dat ze hem zouden raden. En allen zochten in de edele stammen van het rijk der Franken en nog verder. En zei daar een:

- Geen jonkvrouw ken ik van zo luisterrijk een stam als zij.

Een andere:

- Geen zo bevallig en mooi!

En weer een andere:

- Geen zo zacht en zo goed!

En nog een andere:

- Geen met zo uitgestrekt een erfgoed!

Allen waren het eens, om Amelberga boven alle door hen gekende jonkvrouwen te prijzen. Dan stond Hunrod recht en zei:

- Heer Pepijn, onze machtige meier, onze onoverwinnelike vorst,

wijs in uw verlangen en rechtmatig!

Wij allen wensen dat de edele dochter van Kristiaan de bruid worde van Karel, onze prins,

want we weten, dat zij hem brengen zal de eer en het geluk, die een zoon van onze roemrijke meier verdient.

En Pepijn was tevreden. Hij dankte de edelen.

Dan klepelde het klokje. En ze gingen naar de kapel voor het avondgebed.

Pepijn, waarom denkt ge nu enkel aan de mensen, wijl ge zoo hoopvol inslaapt? De adel wenst het, en Amelberga zal gelukkig zijn om zijn voorstel. Dat kan niet anders. En als het zo niet was? Och, dan zou ze toch niet durven weigeren, omwille van zijn macht.

En 's morgens, vooraleer te vertrekken, liet hij Amelberga nog eens bij hem komen. En met gesluierde woorden sprak hij over zijn zoon. Amelberga bloosde eerst want ze voelde waar hij heenwou. Dan verbleekte ze en haar oogen keken schuw. Maar toen ze zag, dat Pepijn een antwoord verwachtte (ze moest haar geheugen geweld aandoen, om zijn laatste woorden te begrijpen) werden haar ogen weer hoog-blauw. En ze wist zich zeggende:

- Mijn hart behoort de ewige Bruidegom: naar zijn schoonheid heb ik verlangd en aan zijn omarming zal hij niemand ontrukken. Ik lig als een zegel aan zijn hart. Zijn stem bedwelmt als de zoetste wijn, en zijn nabijzijn geurt als mirre.

Ik heb zijn bruidschat aanvaard en hem de lelie van mijn reinheid geschonken.

Hoe zal ik de trouw van uw zoon aanvaarden als ik de ring van de almachtige Koning aan mijn vinger draag?

Hoe zal ik de liefde van een mens aanvaarden, als leeft in mij de liefde van mijn God?

Zo heeft Pepijn het niet verwacht. En groot is zijn verbazing over de beslistheid van die zoete stem, die haar liefde zingt. Maar nu weet hij ook, hoeveel schoner nog haar ziel is, dan haar lichaam. En daarom pijnt haar weigering hem nog meer. Maar enkel eerbied ligt er in zijn stem als hij haar zegt:

- O maagd, gij roem der maagden, de hemel woont in U, want God sprak door uw mond!

driemaal gelukkig moet ge zijn dat de H. Geest zo'n klanken op uw lippen legt!

Dan wendt hij zich tot zijn gevolg:

Edele heren, deze jonge, tedere maagd kan zo niet spreken, als de Heer haar deze woorden niet had ingegeven.

Hoe wonderbaar is Hij en roemrijk in zijn heiligen!

Daarom wil ik, dat haar geschiede naar haar verlangen, en ik gebied, dat niemand haar weerhoude.

En Landrada hoort dat Pepijn haar zegt:

- Amelberga van Rodingen zal voortaan mijn dochter zijn. Ik beveel haar aan uw bizondere zorgen.

Hij omhelst nog eens zijn heilig nichtje, en zoent met eerbied haar voorhoofd.

Dan vertrekken ze naar Metz.

Amelberga gaat naar de kapel. En haar gebed is nog eens de belijdenis van haar liefde.

‘Expressionisme’ Herman Van Hillen

Een tijd kon het wel schijnen of de Verlichting der 18e en het positivisme der 19e eeuw met de metaphysiek, godsdienst en alle hooge betrachtingen van de menschelijke ziel hadden afgerekend.

De mensch had zich dan eindelijk bevrijd, heette het! En feitelijk, de 20ste eeuw is het eindpunt geworden van een bevrijdingsproces, dat de Renaissance en de Hervorming begonnen!

Maar die hernieuwingsbeweging, die den mensch zou bevrijden, hem ontdekken in heel zijn kracht en pracht van mensch, dit humanisme ‘de experiende van de vrijheid van den mensch’ zooals Berdiaeff goed heeft gezien, was de inzet van opeenvolgende breuken in het diepste van zijn ziel, de oorzaak van een fatale onevenwichtigheid en geestelijke ontwrichting van den modernen mensch.

De middeleeuwen groeiden tot de geweldige hoogten der ‘christelijke Renaissance’ waren een stijgen tot de hoogste toppen der heiligheid in den H. Franciscus van Assisie, den H. Dominicus en in de groote mystieke Beweging dier eeuwen. Die hoogste uiting van levenskracht ging gepaard met een hevigen bloei in kunst en letteren en met het sterk synthetisch denken in de Sumna van Sint-Thomas. Ook op die duizelingwekkende hoogten bleef de middeleeuwer, de wankele, dienstbare mensch, in zijn streven steeds gericht op het godsdienstig middelpunt van zijn levens- en wereldbeschouwing. Wereldburger, woonde hij in kleine huizen, liep door nauwe steegjes, maar in zijn leven, het leven van de gemeenschap, sloeg de diepe hartslag der eeuwigheid. Die donkere middeleeuwen - maar doorschoten van Gods Licht - waren op 't oneindige georienteerd.

De Renaissancist, zonder daarom direct af te breken mer de christelijke beginselen der middeleeuwen, zocht een grooter veld en vrijer spel voor zijn krachten, de mensch moest immers nog ontdekt! Zoo verengde zijn denken en handelen steeds rond zijn eigen ‘ik’, en werd hij zelf het middenpunt van zijn geestelijke wereld. ‘Die zich zelven zoekt, zal zich zelven vinden, maar tot zijn verderf.

Want de mensch is schadelijker aan zich zelven, als hij God niet zoekt, dan geheel de wereld en al zijn vijanden.’

Dit beginsel heeft zich verschrikkelijk gewroken. De Renaissancist heeft gemeend ‘de(n) mensch’ te vinden, maar hij heeft gestuurd op het individualisme, dat een breuk met God en de faljiet van 's menschen persoonlijkheid beteekent, waarvan onze tijd de fatale gevolgen draagt. Los van zijn geestelijk middenpunt, uit zijn organisch verband geraakt, is de mensch door zijn geestelijke zwaartekracht de ondergeschikte geworden van 't geen hem omringt. De dingen zijn over den mensch meester geworden, het leven werd vermecaniseerd.

Na een flauwe reactie van het romantisme, dat doodging aan zijn leegheid, volgden elkaar in den laatsten tijd de uiterste consequenties op, van wat met de Renaissance begonnen was, het realisme, en spoedig daarop zijn uitloopers - het naturalisme en impressionisme.

Het was de intellectueele - maar levenlooze - triomf, wars van mysterie, die ook in de kunst en literaire bewegingen doorzette.

Realisme en *naturalisme* deden aan wetenschappelijke analyse, waarin talent maar nooit groote kunst werden geopenbaard, en die overigens ook symptomen waren van

de hopelooze leegheid van dien tijd, het *impressionisme* in zijn weergave van den momenteelen indruk, valt uiteen in sentimenten en gevoeligheid. ‘Mais moi-même je n'existais plus, j'étais simplement, la somme de tout ce que je voyais’ zegde Barrès, en veroordeelde daardoor de kunst en literaire strek-

kingen van dien tijd. (Alleen grooten konden in weerwil van dit - *isme* iets bereiken, maar groeiden er dan ook bovenuit.)[1]

De zielsvervlakking in de kunst kon moeilijk verder worden doorgedreven; naturalisme en impressionisme hebben den vormcultus van de Renaissance wellicht tot zijn hatelijkste uitingen gebracht.

Een *Dante,* een *Vondel* of *Michel-Angelo* waren in hun diepste mensch-zijn nog vast verbonden aan den geestelijken ondergrond der middeleeuwen, waaruit nog een intens vuur vlamde in de vormschoone maar geweldig hartstochtelijke kunst van dien tijd. Het was *Michel-Angelo,* die zei: 'Noch het beitelen, noch het schilderen verzadigt mijn ziel; mijn ziel zoekt niets dan de liefde Gods, die van het kruis de armen naar ons uitbreidt.' Is het ook niet opmerkelijk dat na een halve eeuw de aandacht van Michel-Angelo wegging op de schoone, vormelijke, streelende kunst van *Raphaël.* Ook *Rubens* is nog dat blij - wat onrustig - kind van de Renaissance, dat jubelt om het vrij spel van zijn scheppingskracht maar dat nog over een vrij groot geestelijk potentiëel beschikt. *Gezelle* is wellicht de laatste groote kunstenaar, in wien zoo sterk de innerlijke kracht der middeleeuwen bleef bewaard, dank zij zijn eenvoudig beleven van de christelijke beginselen, waaruit de middeleeuwen waren gegroeid.

Bij de meesten toch was dit middeleeuwsch ideaal reeds lang verdrongen. Over heel de lijn der menschelijke bedrijvigheid, maar wellicht het diepst in de metaphysica en godsdienstbeleving begon dan ook in de 19e eeuw een spontaan verzet tegen de idealen van dezen tijd. Wat eerst werk kon schijnen van individuën of een doodgewone reactie, bleek algauw een universeele angstkreet te worden in de verscheidene Europeesche landen. (voornamelijk in Rusland en Duitschland.) Een felle afkeer groeide tegen individualistisch liberalisme en tegen het wijsgeerig subjectivisme. Op het rationalisme reageerde een zin voor mysterie en mystiek, een terugkeer tot de liturgie, maar dat altijd niet in klaargeordende wilsuitingen, maar veeleer in den huiveringswekkenden kreet van den - och zoo oppervlakkigen, innerlijk vermoeiden - modernen mensch, die Hermann Hesse zeer pakkend teekent als het steppewolttype der 20ste eeuw en waarvan Wust schrijft:

'Het einde echter (van de vertwijfeling, die inzonder na de wereldcatastrofe van 14-18 de menschen vastgreep) was een vreeselijk steppenwolfgehuil. De in het menschendier wonende geest huilde ten bewijze, dat de mensch niet het laatste lid eener dierlijke evolutiereeks is, maar van een gebied, waar men geen stap meer terug kan.'[2]

Ook in de literatuur en kunst is die felle zielekreet zoo verschrikkelijk geuit. Op individualisme, sensualisme, naturalisme, impressionisme en wel ismen meer, reageerden humanitaire tendenzkunst, kubisme, dynamisme en expressionisme.

'Niemals war eine Zeit von solchen entsetzen geschüttelt, von solchen Todesgrauen. Niemals war die Welt so grabesstumm. Niemals war der Mensch so klein, niemals war es ihn so bang, niemals war Freude so fern, und Freiheit so tot. Da schreit die not jetzt auf: der Mensch schreit nach seiner Seele, die ganze Zeit wird ein einziger Notschrei. Auch die Kunst schreit mit in die tiefe Finsternis hinein, sie schreit um

(1) Merk wel dat ik individualisme en impressionisme hier schets in hun uiterste consequenties. Concreet beschouwd ware dan alle kunst onmogelijk geworden.

(2) 'De Krisis van het Westersch Menschdom'. Peter Wust vert. Victor Leemans.

Hilfe, sie schreit nach dem Geist: das ist der Expressionismus'[3] schreef de katholieke bekeerling Hermann Bahr vóór den oorlog. Sinds werd het evenwicht nog vreeselijker verbroken. Zoo waren de geweldige schokken in de poezie - de ontploffingen van 't gevoel - de onevenwichtigheid, tekort

(3) 'Expressionismus' Hermann Bahr.

aan stille en diepe bezinning, de humanitaire tendenz en het dynamisme, wel een noodzaak geworden.

Daarmee werd het expressionisme dan ook gewoonlijk gekenmerkt. Doch al spoedig kwam overal bezinning en de ontreddering was niet overal even diep gegaan; zoo in Vlaanderen, waar alleen Paul van Ostayen futuristische verzen schreef in zijn oorlogsboek: 'Bezette Stad' waarvan hij even spoedig afweek. Behoudens dat excentriek expressionisme, wil mij de gezonde uiting in het expressionisme dan ook voorkomen als een eerste poging tot het bereiken van een nieuwe, leefbare kunst.

Het naoorlogsche expressionisme, dat reageerde op het vooroorlogsche ziellooze impressionisme, ging zelf dood aan een tekort aan innerlijk, duurzaam leven. Een eerste poging mislukte, maar de richting en de wil blijven.

Het expressionisme wil weer de ziel als geestelijke haard in het leven en de kunst als directe uiting van het innerlijk levensvuur; het wil terug de eeuwige noogten winnen, de echte bezieling en schepping, de diepten van de immer jonge levensstroomingen. De aestheet, de literaire generatie's vóór hen waren moe.(4)

Anderzijds was er de felle reactie tegen het doodend individualisme in kunst en letterkunde. Daarop heeft het expressionisme niet eerst gereageerd, zooals overigens ook niet tegen het impressionisme in de letteren, maar het is de eerste algemeene aanval geweest. Bij ons hadden Gorter, Adama van Scheltema, Heyermans, Querido en inzonder H.R. Holst-Van der Schalk, bevrijding gezocht in het Socialisme.

'De Beweging' van Verwey en meer nog 'De Stem' van Dirc Coster met haar aesthetisch-ethisch ideaal, waren reeds een verzet. Het expressionisme van na den oorlog is de bruuske, overhaaste uiting geweest van de nieuwe houding, maar het heeft ook treffend de nooden van de hedendaagsche kunst- en levensbeschouwing getoond. Het is voor mij dan ook duidelijk, dat het expressionisme iets heel anders is dan een literaire school, alhoewel ik het glad verkeerd acht, het impressionisme enkel als vorm- en stijlleer, het expressionisme als vorm en inhoud, als methode voor de heele levenspractijk voor te stellen. Daarentegen is het impressionisme zooals ook naturalisme eerder teekenend voor de levenshouding van die bepaalde mensch en tijd (in tegenstelling met wat Huebner schrijft.)

Het naoorlogsch expressionisme is dan ook wel de directe reactie op het impressionisme, maar dat niet als een stadium te meer van het Renaissancistisch vervalproces, noch als een beperkt reageeren zooals het Romantisme was, maar als eerste stadium van een periode, die over heel de lijn een afbreuk zal zijn met de Renaissance, zooals die er een was met de middeleeuwen.

Indien echter de middeleeuwen doorwerkten tot in onzen tijd toe, is dan niet te vreezen, dat de Renaissancistische ontwrichtings-principen ook nog lang zullen inwerken?

Dit schijnt me heel waarschijnlijk; overigens zijn er zgn. expressionistische verzen aan te duiden, die evenzeer en wellicht met meer grond impressionistische kunnen

(4) Lees volgend citaat uit 'l'Ame et la Dause' van Paul Valéry; mij dunkt is alle commentaar overbodig. 'J'entends, sache-le bien, non l'ennui passager; non l'ennui par fatigue, ou l'ennui dont on voit le germe, ou celui dont on sait les bornes; mais cet ennui parfait ce pur ennui, cet ennui qui n'a point l'infortune ou l'infirmité pour origine, et qui s'accommode de la plus heureuse à contempler de toutes les conditions, - cet ennui enfin qui n'a d'autre substance que la vie même, et d'autre cause seconde que la clairvoyance du vivant. Cet ennui absolu n'est en soi que la vie toute nue quand elle se regarde clairement.'

geheeten. Ook schijnt me dat ‘zakelijk expressionisme’ dat in Duitschland eerst werd gesignaleerd en gedoopt, alles behalve expressionistisch te zijn.

Expressionisme grondt in beginsel op de zielseenheid, impressionisme op de veelheid der werkelijkheid.

Denkelijk zijn wij nog ver af van het

hoogtepunt van het expressionisme; de middeleeuwen hebben vele, donkere maar naar binnengekeerde voorbereidingseeuwen gehad. Dit moge waarschuwend heeten voor ons. Wij keeren niet terug, maar moeten naar de diepe schachten dalen van het innerlijk, intens geestelijk leven. Wij moeten ons katholicisme beleven, dat de eenige kracht zal blijken te zijn, die deze westelijke landen kan redden, de eenige vruchtbare grond voor een duurzame levens- en kunst-vernieuwing.

Pieta (St. Pieters, Rome)
M. ANGELO
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Open brief aan de heer Hendrik Karin

Waarde Heer,

In het Mei-nummer van ‘De Tijdstroom’ (1931) publiceert U een repliek op mijn bijdrage in ‘Opbouwen’, destijds verschenen onder titel ‘Wie roept daar Penalty?’.

Ik wil U graag bekennen dat ik U slechts met tegenzin te woord sta, omdat het voor mij een harde karwei is mij te verdedigen tegenover een aanhanger van de litteraire praktijk ‘in de ruimte dazen’. Anderzijds hoop ik van harte dat mijn repliek voor U een tegengif zijn zal, dat U uit uw zonderlinge hypnose zal verlossen. Dit was dan mijn enige bedoeling bij het opstellen van onderstaand proza.

De zwakke zijde van uw betoog is uw totaal gebrek aan zakelike argumenten.

Ik herhaal dus: in de ruimte dazen.

Mijn betoog is alleen dit: U parodieert mij bij ontstentenis van zakelike argumentatie; U liegt, U gebruikt uitdrukkingen waarvan U noch de draagkracht, noch de betekenis kent, en in laatste instantie koestert U nog de geprostitueerde illuzie dat het adjectief ‘jeugdig’ de wet der maten en gewichten ontduiken kan, of desnoods een gangbare tegenwaarde biedt voor dwaasheden en, eventueel, voor storende kletspraat.

Vrees niet, ik parodieer niet. Het ware te gemakkelik. Ik bewijs.

U parodieert mij als volgt:

‘Daar verschijnt nu in de onbloedige arena der critiek zoo onverwacht als onbekend (sic), de op avontuur beluste Don Quichotte Willem Rombauts, gewapend met een logge hooivork, om wat hij zelf noemt een “speelsch steekspel” te wagen’.

U parodieert ook mijn gedicht ‘O wit en zwart gevleugeld dier’ als volgt:

‘Als dat potsierlijk (sic) dier, met de duidelijke zebra-aspecten, van Willem Rombauts, straks kon uitgezongen zijn, zou daar misschien kans bestaan voor hemzelf dat hij de diepere hartslag van het leven zou vermogen te vernemen, en *zonder plagiaatpleging* kunnen uiting geven en vorm aan een bijblijvend schoonheidsverlangen en warmmenschelijke levensvisie’.

Meent U nu zelf niet, mijn waarde heer Hendrik Karin, dat een gedicht parodieeren zó kinderlik-gemakkelik is en men dit makkelik doen kan met alle gedichten van grote dichters, dit laatste dan zonder terugwerkende kracht op mijn gedicht. Maar ik wil het wel met U op een akkoordje gooien: zegt U mij eens en voor goed wat U bedoelt, wanneer U bazelt over de ‘diepere hartslag van het leven’, en ‘uiting en vorm geven aan een bijblijvend schoonheidsverlangen en warmmenschelijke levensvisie’. Ontwijk deze vraag niet met ironie of een luchthartig toontje, want aan de hand van uw antwoord op deze vraag kunnen wij in de toekomst in ‘De Tijdstroom’ dit passe-partout even situeren. Is men rechter wanneer men zegt: dat is niet warmmenschelik, er is geen diepere hartslag van het leven in dit gedicht? ‘C'est à la portée de tout le monde’, heer Hendrik Karin.

U parodieert ook mijn gedicht ‘Dooltocht’ dat aanvangt:

> ‘Er zongen bronzen orgelpijpen onder de sneeuw vannacht
> Witte boten schoven in de blauwe dalen
> Wijl schuwe meisjes floten in een pijnboom
> pijnlik’.

Uw laaghartige parodie van ‘fluitende meisjes in dien boom’ is alleen een manoeuver, waardoor U dit gedicht in de erotiek tracht te situeren. Indien U het wenst, wil ik graag voor de lezers van ‘De Tijdstroom’ dit laag manoeuver toelichten en voor U dit gedicht ontleden van het begin tot het einde, hoe professoraal en nutteloos dit ook moge zijn. Ik zou mij dan echter niet verschuilen achter gemeenplaatsen als ‘warmmenselik’ en ‘blijvend schoonheidsverlangen’.

U *liegt* wanneer U schrijft ‘plagiaatpleging’, zooals U *liegt* wanneer U schrijft:

‘Doch zijn gelaat (dat van Rombauts) krijgt plots een veel ernstiger uitdruk, en de strakke wijsvinger toont de vele kankerende, niet te heelen wonden: te veel verdriet, *plagiaatpleging,* geen tucht in de verstechniek, misbruik van den naam Gods, niets van probleemstelling’.

Vooreerst vraag ik U uitdrukkelik in ‘De Tijdstroom’ te willen bewijzen dat ik met mijn gedicht ‘O wit en zwart gevleugeld dier’ en ‘Dooltocht’ een dichter *plagieerde.* Wees nu ook eens zó warmmenschelik ons dat te bewijzen, maar zakelik dan en niet zwakheidshalve badineren.

Twede leugen (hoe brutaal die Rombauts!): ik schreef nooit in ‘Opbouwen’ dat U plagieert, maar wel ‘vandaar dat sommige dichters van “De Tijdstroom” hoogmoedig genoeg bleven om zich te beperken tot enkele *romantiese steriotypes,* en wat de formele bekommernis betreft, een *onhandige pantomime* van Wies Moens, Van den Oever en Achillus Mussche te monteren; binnen hun arbeidskring stelt zich niet eens de vraag der oprechtheid’.

Wanneer ik schreef dat U de draagkracht en de betekenis van uw uitdrukkingen niet kent, bewijs ik dat met uwe interpretatie van *plagiaatpleging.* Een romanties steriotype is geen plagiaat, heer Hendrik Karin, en een pantomime evenmin. Dat ik destijds *onder invloed* van Van Ostayen stond bewijst niet dat ik Van Ostayen plagieerde. Ik verwijs U dus beleefd naar een Nederlans woordenboek, of is U ook te jeugdig om dat even in te studeren?

U tracht mij te discrediteren door beroep te doen op een uitlating van de heer Eddie Du Perron. Dit is een gratis-bewering van de heer du Perron, mijn waarde, waarom bewijst U dat zelf niet. Of is de heer du Perron, in geval van nood, een redboei waaraan U zich vastklampt. ‘Le petit coffre-fort littéraire en délire’?

Wanneer Rombauts in zijn gedicht schrijft:

> ‘Wanneer wit en zwart gevlamde bloemen
> in de wilde watervallen
> vlammend ondergaan’.

dan vindt U het voldoende uw krities inzicht samen te ballen in volgende parodie: ‘En dan stellen we ons onbevangen en doodernstige problemen, over stroomversnellingen; houille blanche, lamplichtverbruik en H.P.’. Moest ik werkelik zó zachtzinnig zijn als U, mijn waarde heer Karin, dan zou ik kortaf zeggen: mijn tegenstander is een ‘lugubere drekschedel’, op gevaar af door mijn lezers geloofd te worden.

U schrijft ‘Rombauts verwijt den jongeren’, en U denkt reeds dat uw jonge lezeresjes lispelen: wat een brutale rekel die Rombauts... hij gelooft niet eens in de jeugd... en ze belooft ons nochtans zóveel. En toch, waarde Karin, U mag mij niet dwingen rekening te houden met uw leeftijd, zo jà verzoek ik U vriendelik in de toekomst uw leeftijd onder uw gedichten te plaatsen, en zó mogelik er ook een alibi bij te voegen. Want inderdaad: wij mogen de letterkundige verzuchtingen van de jeugd niet ondermijnen, niet waar? Ik ben echter geen beroepsletterkundige. Excuse. A propos, Wies Moens schreef ook dat het maar best was de redaktie van ‘De Tijdstroom’ te hangen. U beweert ook dat Moens ‘met meer gezag over de dingen die men verzen noemt’ kan schrijven dan Rombauts. Is dat dan ook weer een argument? Heeft een kritiek op zichzelf slechts belang wanneer ze geschreven wordr door iemand die als dichter een faam heeft verworven? Indien morgen een sjinees

een kritiek schrijft over uw verzen, eist U dan ook dat die goeie man enkele dichtbundels op zijn actief heeft en dat hij gezag heeft in China? Was ik niet zó toegevend, ik zou mij genoodzaakt zien uwe bewering dom te heten. Ik houd U waarachtig voor een optimist.

Met verleidelike ‘charme’ schrijft U ook nog:... ‘dat daar ergens nog een paar verspreide bloemen in knop stonden, die hetzij de belofte van een heerlijke openbloei in zich droegen, hetzij misschien onwaardig voor de eeretafel...’, en ofschoon U beweert ‘dat Rombauts geen verdriet, ja, bijwijlen geen l-i-e-f-d-e-v-e-r-d-r-i-e-t verdraagt’, toch

concentreer ik al mijne hoop op U, bloempje in knop dat weldra zal openbloeien, en uw krities inzicht indachtig, herlees ik uw warmmenschelike, treurige versjes:

a) ‘Maar wij die leden en geruisloos stonden’
b) ‘Mijn dromen die mijn leven doelloos dwalen
liet en dolen (sic) als een stille kind, spelend met
wat bloemen onder zon’.
c) ‘Nu moedeloos van 't nooit vervuld verwachten’.
b) ‘Nog eenmaal gaan we open in een laatst ver-
langen’.

U ziet, ik parodieer niet, ik citeer alleen. En zó is het reeds goed.

Waarom dan vertelt U aan de lezers van ‘De Tijdstroom’ dat Rombauts ‘brutaal’ is? Hij heeft U toch nooit ‘lieve stalvlieg’ genoemd? U noemt mij ook nog wel vleiend een moderne Don Juan. Maar ook dat is niets. In Uwe handen beveel ik mijnen geest.

Wanneer U gebeurlik een dag vogelvrij zijt, komt U dan even Don Quichotte opzoeken te Brussel... en breng ook gerust Uw vrouwtje of Uw welbeminde mee. Vrees niet: ‘Don Juan résiste à toutes les tentations’.

Inmiddels, groet ik U
Hoogachtend.
WILLEM ROMBAUTS.

Naschrift van de redaksie.

Wij plaatsen graag dH. Rombauts' brief. Wij hebben dH. Ric Karin verzocht indien hij zulks wenst, zijn antwoord voor het volgende nummer te sturen. Moest dH. Rombauts verlangen daar nog iets bij aan te tekenen, ons blad staat graag voor hem open. Wij verzoeken hem echter, niet te vergeten, dat hij de aanval begonnen heeft, - en beide Heren vragen wij deze polemiek hoffelik en waardig te voeren. Wij van onze kant zullen in dit en andere gevallen steeds ons best doen om de atmosfeer in de vlaamse kunstwereld zuiverder te maken.

Cethsemane (Madrid)
El. GRECO

Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Kronieken

Vlaamse Poëzie Leo Galle

Over Gezelle's Eros

Het ligt in de orde der dingen, dat de groote twistpunten die omtrent het complexe bestaan van ‘de uitverkorenen van den Geest des levens’ onopgelost bleven, na hun dood een kruisvuur ondergaan van tegenstrijdige onderzoeken. Dat men hier, door den band, voor orakels staat waarop zelfs ‘Themis’ het antwoord zou schuldig blijven, bewijzen de honderden commentaren over de intellectueele markt verspreid aangaande de werken van Dante (o.a. Beatrijs) Shakespeare, Petrarca (Laura), Ruusbroeck, Hadewijck, enz. De woorden dezer grooten vinden gewoonlijk geen echo in de tijdruimte, maar verklanken langs de eeuwige cirkellijn. Vandaar ook hun ver uitreiken boven het middelmatige, en wanneer zij zich voor een tijd terugtrekken binnen de mysterieuze zwijgzaamheid, doet de stilte die er van uitgaat aan als ieder raadsel der verborgen Godheid. Dit is het geval met onzen Gezelle, die 20 jaar lang gezwegen heeft. Wat er aanleiding toe gaf?

Die omstreden vraag is op verschillende manieren beantwoord geworden of beter, velen hebben getracht er een verklaring aan te geven.

Zonder vrees voor tegenspraak, meen ik te mogen beweren, dat er, aan dit twistpunt, in gansch de Nederlandsche letterkunde geen bladzijden gewijd werden, die, om hun stevig betoog en diepgaande ontleding, opwegen tegen het meesterlijk essay van Urbain Van de Voorde.

De eerste 27 bladzijden verraden in hem een eruditie van de schatten die ‘Hellas’ en het ‘Hellenisme’ (kortom de klassieke Oudheid) als geestelijk erfgoed hebben nagelaten. Hij laat ons schouwen naar de geestelijke eigendommen die uitstrekken van ‘de lusthoven van Academos tot Gezelle’ (de lage landen aan zee), over de Middeleeuwen heen, waarvan Achille Mestre zegt: ‘C'est au moyen âge, tel qu'il est sorti de la civilisation romaine, revue par le Christianisme, que nous devons aujourd'hui demander une leçon.’

Ieder Gezelle-kenner heeft zich wel eens de beteekenis van de volgende verzen afgevraagd:

‘Een bonke Keerzen, Kind’, ‘Dien Avond en die Rooze’, ‘Ik misse u’ (opgedragen aan Eugeen van Oye); ‘Brief’ en ‘Hoe vaart gij’, (aan Edmond van Hee), beiden leerlingen van Guido Gezelle.

Volgens Urbain Van de Voorde, staan deze gedichten onmiskenbaar in het teeken van den Platonischen Eros, zooals hij wordt bepaald in ‘Phaidros’ en in ‘Het Gastmaal’, den Eros die, zich vermeiend in de argelooze schoonheid van den opgroeienden knaap, en dezen opvoedend in goedheid en deugd, de minnende ziel zelf opvoert tot de onsterfelijke Ideeën van ‘het Ware, het Schoone, het Goede’ - Gezelle zou dus zijn gestuwd geworden door een *platonische liefde,* een boven alle zinnelijke gewaarwordingen verheven drang zooals het ‘Symposion’ er een schildert.

Dat V.d.V. het aandurfde een 19e eeuwsche beschaving in den persoon van een priester-dichter te koppelen aan de ideeënleer van Plato, getuigt voor zijn kritischen moed geschraagd door een kultureele kracht.

Niemand heeft beter de geheimzinnige gemeenschap der menschenziel met een bovenaardsche wereld belicht dan Plato. Al waren voor den priester Gezelle, ‘Plato's geneesmiddelen niet gansch toereikend, toch

is deze de eerste geweest die onze ziekte klaar heeft ingezien en die den eenigen weg tot herstel aanwijst'.

Wie nu eenig besef heeft van de ruimte die gaapt tusschen Plato's Eros en een priester die zich de vaste lijnen van zijn leven getrokken weet, moet volmondig bekennen dat V.d.V. een stelling vooruitzet die uiterst gewaagd kan heeten, al trekt hij een diepgaande kurve tusschen de twee verschillende elementen die Plato in het menschelijk liefdegevoel vaststelt: eenerzijds den natuurdrang naar voortteling of de aardsche liefde (de gemeene Aphrodite); anderzijds een geestelijk verlangen dat niet uit het rijk der sexueele instincten komt, noch daarop kan worden teruggebracht, maar het heimwee, de 'Sehnsucht' der onsterfelijke ziel naar het bovenzinnelijke: de hemelsche liefde (Aphrodite Urania).

Dat Gezelle de laatste deelachtig werd, kunnen wij zonder tegenspraak aanvaarden, evenals wij het kunnen aannemen van een Ruusbroeck met wien hij naar geest en hart veel gelijkenis vertoont. Doch hier moeten wij dan onmiddellijk te rade gaan bij Sint Augustinus, die, zooals gekend, de wapens opnam tegen de leer van Plato's discipelen, en in zijn wereldberoemd werk: 'De Civitate Dei' [Lat. La Cité de Dieu], zegt: L'Amour de soi jusqu'au mépris de Dieu, qui fait la Cité du monde; l'amour de Dieu jusqu'au mépris de soi, qui fait la Cité de Dieu. Volgens St. Augustinus kwam ieder daad van het menschelijk leven op een der twee liefdes neer.

In het licht van de wereldliteratuur en daargelaten de ziekelijke openbaringen van de mystieke strooming, zooals 'l'Oiseau Bleu' (Maeterlinck), en de gewone maan- en zwijmelverzen die in alle tijden en op alle markten gekraamd worden, zijn er, naar mijn bescheiden meening, slechts 3 hypothesen op te trekken. - Ofwel heeft men te doen met een Amorvisioen zooals in de Vita Nuova, Beatrijs (Dante), alsook de middeleeuwsche Minnesänger, ofwel met de uitdrukking van een gesublimeerd on-erotisch gevoel van geluk om zooveel vriendschap en genegenheid (leeraar-leerling) - of, ten slotte, met een mystieke vervoering, los van aarde en wereld, de 'minne', de liefde rechtstreeks op God zelf betrokken, de vereeniging par 'la fine pointe de l'âme'. Aan de hand van b.v. 'Dien avond en die Rooze', valt de 1ste hypothese weg, daar hier geen rechtstreeksch voorwerp der liefde aanwezig is, zooals zulks het geval is bij Dante - Cavalcanti - kortom alle Amorvisioenen, waar door den band 'de vrouw' het liefdegevoel suggereerde.

De 3^{e} hypothese kunnen wij zonder commentaar laten varen, daar, bij het aangehaalde vers, God noch rechtstreeks noch onrechtstreeks het voorwerp van liefde is, en de goddelijke extase, de 'orewoet', zooals Ruusbroeck zegt, afwezig is.

Blijft de 2^{e} hypothese.

V.d.V. heeft mij niet volledig overtuigd van de beteekenis van 'Liefde, die vriendschap heet'. Hij meent dat de 5 aangehaalde gedichten 'niet eenvoudig kunnen ingegeven zijn door dit ten slotte al weinig ingewikkeld gevoel'. Men kan zich aansluiten bij de verklaring die hij er aan geeft. Doch, waar het gaat, zooals hier, om een toestand waarmede de fijnste en geheimste zielsroerselen in verband staan, die men uiteindelijk nooit op te klaren vermag, vind ik de volgende aanhaling van Bernard Verhoeven evengoed aanneembaar en kan ze ten andere als de verklaring voor den zielstoestand van Gezelle gelden:

'De leeraar van Roeselare zette den heelen mensch in. Het is niet uitsluitend de priester, niet enkel de opvoeder, de dienaar van zijn roeping en zijn ambt, die

Roeselare in lichte laaie zette. Het was een stuk onstuimig liefde-leven, dat God met nieuwe namen noemde. De liefde, die vriendschap heet - deze menschelijke liefde, die hem niet ontzegd was - beheerschte Gezelle, met de drift van een lentestorm en de helderheid van bronwater.

De Gezelle van deze periode - en nog minder van daarna, toen hij zich uitgedoofd

en weggeschopt voelde als een sintel - valt eenvoudig niet te begrijpen, als men hem niet met ál de vezelen van zijn wezen, met héél zijn menschelijkheid, ziet vastgehecht aan zijn leerlingen'.

'Il était pourvu à un degré exceptionnel de cette sensibilité richement orchestrée, où vibre la profonde symphonie des forces inconscientes, et qui fait le charme poétique et cordial du "Gemüth". On a de lui une foule de traits de familiarité, de bonhomie, de douceur'. (A. Wautier d'Aygalliers - Ruysbroeck l'Admirable).

Schreef Ruusbroeck trouwens zelf niet: Uit innigheid komt 'n gevoellijke liefde, die 's menschen hart doorgaat en de begeerde kracht van de ziel. Deze begeerende liefde, met gevoellijke smaking van 't hart, kan niemand hebben, of hij moet zijn innig van gemoed (De Siering der Geestelijke Bruiloft - Het Rijk der Gelieven).

Gaat het bij Gezelle niet eerder om een menschenvriendschap op hooger plan, een bezielde genegenheid, ja een zich broederlijk gelukkig voelen onder menschen, zoodat de liefde, die vriendschap heet, eenigszins haar verklaring krijgt, vooral wanneer men de volgende verzen leest:

'Hoe zoet is 't tusschen broederen twee
te wandelen, te wandelen,
bemint men van de twee den een
den een gelijk den anderen;
bemint men ze alle twee, en zij,
beminnen ze ook malkanderen
gebroederlijk: 't is zoet erbij
te wandelen, te wandelen.'

De dichterlijke vervoering, bij de herinnering aan die sublieme en vergeestelijkte genegenheid van zijn leerling Van Oye, die hem, 'Dien avond', na een zielscommunie als van twee broeders, een roos aanbood, waarin hij de schoonheid in de natuur, het werk van God, kon bewonderen, vind ik gewoonweg verklaarbaar bij Gezelle met het oeverlooze hart en de Franciscaansche ziel.

Of we nu eenmaal eenige platonische erotiek moeten verbinden aan het vers:

Geen hope meer op wederkeer
Geen hope meer, o neen!
Geen hope, neen, geen hoop, hoe kleen,
die 't leven overschiet;
maar in den schoot der goede dood
en misse ik u toch niet?

betwijfel ik sterk. Hier meen ik eerder den katholieken priester in zijn zuiverste persoonlijkheid aan het woord te hooren. Anderzijds zou men die woorden evengoed in den mond kunnen leggen van een Christen mensch die weent om den dood van kind, broeder of vriend, en, ten slotte, met Christelijke gelatenheid op vereeniging 'hiernamaals' hoopt.

Hoe is hier tegenover, uit 'Ego Flos', het gedicht:

Dan zal ik vóór....
O neen, niet voor uw oogen,
maar naast u, nevens u,
maar in u bloeien gaan.

te verklaren?

Luidt het hier niet alsof Gezelle naar het ‘Empyreum’ schouwde? Of is het eenvoudig een louterende gemoedstoestand?

Al durf ik het niet aan een vergelijk te onderstrepen tusschen *Gezelle* en *St. Franciscus - Ste Clara,* die in het klooster te Assisie spraken over de goddelijke Liefde, waarin hun ‘bovenaardsche vriendschap zich vlammend verteerde’, toch meen ik in die 4 verzen een mystieke verwoording te hooren, die een zielsvervoering verraadt zooals de Zonnehymne van St. Franciscus van Assisië, waaraan V.d.V. trouwens een prachtige bladzijde wijdt.

We zijn nu eenmaal geen leerlingen van de moderne psychologen die, op simplistische wijze en zonder kennis van het complexe geheel der menschelijke natuur, beweren dat zelfs alle godsdienstige gevoelen in den grond slechts ‘afgewende en verdoken zinnenliefde is’ (Foerster). Maar in verband met den platonischen Eros mag er, mijns dunkens, toch aan geen absolutisme gedaan, bij zoover dat men hem alleen zou mogelijk

achten binnen den cirkelvorm van een ongekrenkte vergeestelijking, waar het lichaam als een verwerpelijke gezel van het Zielsleven zou beschouwd worden.

Plato's Eros - Gezelle's ‘Dien Avond en die Rooze’ - en het ‘contemplatieve leven’ van de mystiekers kunnen wel vérstrekkende aanrakingspunten hebben, doch bezwaarlijk de ongerepte drie-eenheid vormen.

De Geestelijke Liefde die ‘louter ziel is’ - zooals V.d.V. het prachtig zegt - wordt alleen mogelijk door de vereeniging van *Ziel* en *God.* Het weinige dat er tusschen staat, bouwt een verhinderend beletsel op voor de akte van liefde.

De dialogen van Ste Catharina van Genua ‘beantwoorden ook aan Plato's geestelijke Zielsleiding; zijn de zuiverste expressie van het verchristelijkt platonisme, maar sluiten totaal alles uit wat eenigszins de mystiek zou kunnen voorstellen als een vage gevoelerigheid’ (Foerster). Waar over bijzondere zielstoestanden gehandeld wordt, komt men onvermijdelijk in het kruisvuur van allerhande lichtzinnige opwerpingen en vooruitzettingen die verband houden met mystische neigingen waarmede een bovenaardsche zielsopgang geen uitstaans heeft. Hiervoor hoeft men niet eens melding te maken van de grove verrukkingen der spiriten, de acrobaties der fakiers, de aardsche extase van zekere Oostersche tarigs, enz.

De literatuur levert er genoeg bewijzen van tot wat tegenstrijdige commentaren een liefdevers kan aanleiding geven en waar Plato's Eros - Ovidius' Amor en de Helleensche Cupido op een lijn worden gesteld. En om slechts twee uiteenloopende verklaringen over het ‘Amorvisioen’ te hooren, kan het volstaan de plaquette van Remy de Gourmont: ‘Dante, Beatrice et la poésie amoureuse’, te toetsen aan de uitlating van André Jolles in ‘Bezieling en Vorm’ - ‘Het Amorvisioen bij Dante’.

Na confrontatie met deze twee auteurs slechts, meen ik V.d.V. te moeten rangschikken onder de uiterst zeldzame essayisten die het kiesche probleem ‘de liefdepoëzie’, op eerlijke, objectieve wijze, met een aandrift om de ziel van den dichter binnen te dringen, weten uit te diepen. Meer nog, weinige zijn er in gelukt zooals hij.

Dat Gezelle de eerste zou zijn die in de Westersche beschaving door Plato's Eros zou geïnspireerd geworden zijn, kunnen wij eenvoudig bijtreden.

Het zou nochtans de moeite loonen eens Gezelle tegenover John Donne te stellen.

In een studie, die in vertaling van Jean de Menasce, als titel heeft: Deux attitudes mystiques: Dante et Donne, zegt T.S. Eliot, dat in ‘Extase’ van Donne, l'idée du quatrain:

> When love, with one another so
> Interanimates two soules,
> That abler soul, which thence doth flow,
> Defects of loneliness controules.
>
> Quand ainsi l'amour de deux âmes
> Les fait ainsi s'entr' animer,
> L'âme plus haute qui naît d'elles,
> Remédie à sa solitude...

a pu lui être suggérée par le *Banquet de Platon.*

In het tweede deel van zijn studie, overtreft V.d.V. alles wat tot hiertoe over Gezelle's zwijgperiode het licht zag. Het getuigt vooral van een oorspronkelijkheid die men zelden bij een modern essayist aantreffen zou.

Gezelle zweeg 20 jaar lang. Naar de meening van V.d.V. schrikte Gezelle eenigszins terug voor zijn eigen gevoel. Hij zou een volstrekt lucied inzicht verworven hebben in wat omging in zijn ziel. Van het oogenblik af, dat de priester de aanwezigheid in zich ontdekte van Plato's Eros, zou hij onthutst teruggeschrikt zijn en door zwijgen den zielsstrijd tegen dien '*grooten daemoon*' aangevat hebben.

Hier meenen wij nochtans V.d.V. te moeten wijzen op een tegenstrijdigheid die langs zielkundigen weg en op grond van Plato's

geest niet goed te praten is. Hoe is het b.v. uit te leggen dat een priester doorgloeid van den verchristelijkten platonischen Eros, die bovenaardsche liefde die de minnende ziel zelf opvoert tot de onsterfelijke Ideeën van het Ware, het Schoone, het Goede, ineens hierover schuldbesef gaat hebben? Berouw dus over datgene wat goed kan zijn in de oogen van God! Ik begrijp dan niet in welke mate wij te gelooven hebben in de zaligheid van een St. Franciscus van Sales. Wordt het verder, als benaderend voorbeeld, geen onbegonnen werk voor de missionarissen? Gelet zelfs op alles wat wij hier opwierpen, nemen wij gaarne aan dat Gezelle door een platonischen Eros, gedoopt en gevormd in de katholieke kerk, is kunnen begeesterd worden. We meenen zelfs dat alle onze opwerpingen ten slotte hier op neerkomen, doch we voegen er onmiddellijk aan toe, dat, in de beteekenis die wij er aan geven, '*Eros*' niet te koppelen valt aan '*Daemoon*', zooals V.d.V. bij Plato - dit laatste woord schijnt op te vatten, al noemt hij dien 'Daemoon' dan ook 'een godheid van het licht'.

Het komt ons voor dat V.d.V., 'Daemoon' en 'kwade geest' eenigszins als synoniemen is gaan beschouwen, zoodat het schuldbesef, zooals hij het uitlegt, gemakkelijk te verklaren is bij Gezelle. Doch niets is minder waar. Bij Mario Meunier's vertaling van het Symposion, luidt een voetnota als volgt: 'Je traduis par *Génie* au lieu de *démon* le mot daimon pour éviter toute surprise. Dans l'état actuel de nos croyances et de notre langue, démon est synonyme d'agent pervers, d'esprit de mal et d'erreur, sens que Platon n'a jamais donné à *daimon* et qu'aucun texte de ses écrits ne peut autoriser. - En verder: Il faut descendre jusqu'au syncrétisme alexandrin pour entendre définir ces daimones: des êtres nuisibles épars dans la nature, et les voir opposer aux esprits bienfaisants. Maar 'Il est remarquable, dit Havet dans 'le Christianisme et ses origines', que parmi ces démons on ne voit pas dans Platon le génie du mal. Daemoon als kwade geest is dus, in verband met Plato's Eros, niet op te vatten in de beteekenis die b.v. de volksmond er aan geeft.

Beweren overigens dat Gezelle geloofde in het bestaan van een 'God van het Kwaad', is hem totaal rukken buiten de katholieke dogma's.

Wanneer we nu aannemen dat in Gezelle gevaren was de platonische Eros die de minnende ziel opvoert tot de onsterfelijke Ideeën van 'het Ware, het Schoone, het Goede', dan is bij Gezelle de biecht van schuldbesef anders uit te leggen.

Bij Gezelle trouwens kon de *platonische liefde* niets anders zijn dan de akte van de ziel die het 'Goede' verlangt, zoodat 'son âme est toujours pressée de s'élever vers les sphères supérieures et de s'échapper du monde pour s'unir à Dieu'. (Plato in 'Theaitetos').

Uit wat voorafgaat, zouden wij mogen afleiden dat V.d.V. is uitgegaan van een verkeerde opvatting van het woord '*een groote daemoon,* om de zwijgperiode van Gezelle te verklaren. Anderzijds heeft V.d.V. het 'Symposion' en de 'Phaidros' wellicht te veel afzonderlijk gezien, of het 'Symposion' als eenige basis van zijn essay genomen. Nu, bij Gezelle, is de Eros niet in te denken zonder de Phaidros of de zieleschoonheid. Hiervoor geeft, in het Symposion, de rede van Alcibiades een duidelijk bewijs.

Wanneer we nu toch moeten aannemen dat een zeker schuldbesef Gezelle omprangde, is het dan niet eerder het 'Irrequietum cor nostrum', dat wij bij alle oeverlooze zielen (het woord is van Verschaeve) waarnemen.

Thomas à Kempis zegt over ‘de liefde tot eenzaamheid en tot stilzwijgen’: ‘Het is gemakkelijker volkomen te zwijgen, dan zich in woorden te buiten te gaan’ Doch er volgt onmiddellijk daarop: ‘Wanneer een mensch is volmaakt in zich zelven gekeerd, alsdan is zwaar hem en bitter geheel deze wereld. Een goed mensch vindt voldoende

stof tot droef zijn en tot weenen. En hoe nauwkeuriger hij zich beschouwt, des te meer is hij bedroefd.'

St. Franciscus kan als voorbeeld dienen om te bewijzen dat al degenen die het dichtst bij God staan, het meest schuldbesef voelden. De doodsgedachte bij Gezelle is misschien in denzelfden zin te verklaren. De mystieke 'Marie des Vallées' kan ons hierbij steunen. (Zie haar gesprekken over 'de dood'.) Anderzijds zegt Nicolas Berdiaeff: 'La vie de Léonard et de Michel-Ange était une vie tragique et douloureuse. La culture a toujours été un grand insuccès de la vie. Il y a une antithèse entre la culture et la vie'. En ik veroorloof mij er bij te voegen: niet het minst wat Gezelle betreft; daarvan zijn genoeg bewijzen voorhanden.

Spijtig dat we hier, wegens beperkte tekstruimte, onvolledig moeten zijn. In V.d.V's werk komen bladzijden voor van een ongerepte schoonheid. Zijn stijl benadert soms het fijn-geciseleerd proza van August Vermeylen. Naar mijn bescheiden meening, laat V.d.V. als essayist, de generaties die sedert 'Ruimte' aan het woord kwamen, ver in de schaduw. Hij is een kunstenaar, kort en goed.

Wat we tegen 'Gezelle's Eros' inbrachten, vernietigt niets van het meesterlijk essay van V.d.V. We leverden slechts schermutselingen om al de mogelijke hypothesen die het probleem 'Gezelle - Plato's Eros' vanzelf opwerpt, aan een eerlijk onderzoek te toetsen, zonder maar eenmaal Zoïlus te willen spelen. Ik meen zelfs de litteraire eerlijkheid te mogen dienen wanneer ik hier ronduit verklaar dat, in zijn geheel, V.d.V's essay pyramidaal sterk gebouwd is. Geen zweem van letterkundige pretenties, geen bombastisch betoog om, door mooi lyrisme, zijn stelling te doen ingang vinden. Klassieke degelijkheid die al de hoedanigheden van een rijk intellect verraadt.

V.d.V. moet ontegensprekelijk gerekend worden onder de fijnzinnigste Noord- en Zuidnederlandsche essayisten.

Van de Voorde zegt op blz. 49: De metaphysische erotiek van Plato heeft zich aan den dageraad der nieuwe Vlaamsche beschaving in Gezelle gereïncarneerd. Laat ons onmiddellijk er aan toevoegen: Van de Voorde laat tegenover de decadente Europeesche beschaving Gezelle stijgen als een uit kostelijke edelsteenen gesculpteerde obelisk waarvan de gouden spits in den hemel priemt.

Niet de kleinste verdienste van V.d.V. zal het zijn de on-erotische liefde te hebben getoetst aan een ziekelijk Freudisme, en, langs dien weg, tegen onze gedachtenlooze eeuw waarin de schertsende jeugd nog slechts aanstuurt op een soort van moordende coïtus, de geeselroede te hebben gehanteerd van een Plutarchus, waar deze de hedonistiek der Epicuriërs verontwaardigd aanvalt.

Paul Verbruggen Roger Lammens

Bij het verschijnen van ‘De Voorhof’ van Paul Verbruggen, schreef Paul van Ostayen in ‘Vlaamsche Arbeid’:

‘Van een moderniteit die de meeste modernen nauweliks vermoeden of durven vermoeden, zo is Paul Verbruggen modern waar zijn voorstellingswereld opnieuw wordt bepaald door verlangen naar de primairste geestelike goederen. In negen van de tien hier door Verbruggen gebundelde gedichten, stapt de dichter zeer direkt op de verovering van deze moderniteit toe.’ (Vl. A. 1924, nr. 8-9).

Nooit heeft Paul Verbruggen deze moderniteit volkomen bereikt, én uitgeleefd in gedichten; misschien ware dit wél het geval geweest, hadden we na ‘De Voorhof’ nog iets van hem zien verschijnen.

Hoewel we hem geenszins op dezelfde hoogte kunnen stellen als Van Ostayen, Moens, Gijsen, toch heeft Verbruggen dit voor, dat hij, in een tijd dat alle niewe poëzie naar de drie illustre voorbeelden gericht was, steeds zichzelf was en bleef. Hij vond zijn poëzie in zichzelf. Zij ging van hemzelf uit en keerde tot hemzelf terug.

Dáárop steunen we, als we beweren dat Paul Verbruggen de ‘moderniteit’ nooit volkomen heeft bereikt. Hij was individualist, zonder echter iets Kloosiaans te vertonen.

> ‘Ik had mijn leven nu zo recht
> met zachte handen aangevat,
> en 't stil zien worden als
> een mooie dag...
>
> Dan komt
> een meisje daar zo langs
> zoals een bloem valt voor je voet’...

Zo klinkt het reeds in het twede gedicht uit ‘Verzen’. Waar hij zich onmiddellik tot de mensen in zijn omgeving richt, keert hij ten laatste altijd naar zichzelf terug; hij beschouwt (bezingen doet hij ze nooit) de de mensen altijd in verhouding tot zichzelf, in plaats van zichzelf te zien in verband met de mensheid. In het gedicht ‘Reinheid’ zelfs, dat uiterlik een blote beschouwing is waar de dichter zichzelf niet rechtstreeks in betrekt, verraden de laatste twee verzen:

> ‘Kindren, lieve kindren,
> bidt om reinheid’
> (De Voorhof, blz. 21).

gans zijn heimwee naar kinderlike onschuld, dat hem dit gedicht heeft doen schrijven. Dit heimwee uit zich reeds enkele verzen hoger:

> ‘Reinheid ligt zo ver daarboven,
> reikt zo hoog dat zelfs een dichter
> haar nog nauwliks kan vermoeden’.

Ook het bekende: ‘Komt, kinderen, laat ons weer / gaan bidden naar het veld’ is eerst en meest geschreven voor zichzelf: hij verlangt naar vreugde.

Wie was het ook weer die zegde dat onze tijd nood heeft aan vreugde. Paul Verbruggen tracht de vreugde te veroveren maar gelukt er niet in. Hij blijft, behoudens

één uitzondering bij een opwekking tot deze verovering of bij een bezingen van de vreugde, zonder deze volkomen te bezitten:

> ‘Vreugde, vreugde, die het leven hoogtilt,
> o die het hooggetilde leven zijt!’

Aldus eindigt ‘De Voorhof’.

De vreugde is één van deze ‘primairste geestelike goederen’ waar Verbruggen naar tast. Hij schijnt, ééns, de ware vreugde bereikt te hebben in het gedicht:

> ‘Ik wankel naar Uw heiligdom
> beladen met Uw vreugd: was dit geluk
> 't geluk van andren niet?...’
> (De Voorhof, blz. 19).

Doch later is ze hem weer ontvallen.

In hetzelfde gedicht geeft Verbruggen de andere geestelike waarden aan waar hij naar tracht: ‘de vaste wijding van Uw leed’ en ‘de bittre beker van Uw smart’. En hier vinden we Paul Verbruggen op weg naar de moderniteit, d.i., los van álle individualisme, naar de algemeen-menselikheid van de dichter. Zijn vreugde en smart niet de grondwaarden die de dichter vormen?

In een paar gedichten schijnen nu deze algemene waarden bereikt en tot een min of meer harmonies gedicht verwerkt. Het zijn bv. ‘Wankelmoed’ uit *De Voorhof,* en meer nog ‘Ik vraag niets meer...’ uit de vroeger verschenen ‘*Verzen*’

> ‘Ik vraag niets meer:
> Ik weet wie 's nachts over de sterren loopt.
>
> Mijn bloed gutst gonzend door mijn leden,
> Mijn hart bloeit als een zomerroos omhoog
> en wiegelt in het stille luwen
> Van uw Zomeravonden... gele luchten... safranen hemels.
>
> Ik groei op blauwe horizonten,
> een palm, zo stil,
> maar met miljoenen vogels in mijn kruin
> Ik zelf zing niet.
>
> O leven, vloeiend goud uit God!’
> (blz. 31)

In dit gedicht, evenals in ‘Wankelmoed’ en 'n paar andere, mag Verbruggen naast velen onzer Jongeren geplaatst worden. In twee bundels heeft hij echter voor zichzelf moeten veroveren hetgeen aan de Jongeren reeds van eerst af aan eigen was.

Spijts verzen als:

> ‘Dat er nog woestheid is,
> en jeugd,
> en dronkenschap,
> en wakker leven
> aan de oevers van de dood!’

leeft in al zijn gedichten een stilte. Dit laatste vers trouwens: ‘aan de oevers van de dood’, doet de luidruchtige aanhef reeds stil vallen. We hebben de indruk in een sober modern kerkgebouw te zijn, vol stilte die tot wijding worden kan. Deze indruk wordt mede in ons opgewekt door de tekniek van Paul Verbruggen: zijn gedichten zijn niet *ontsproten* aan een intens gevoelen, niet *gegroeid;* ze zijn *gebouwd* en in mekaar gevoegd als de gebinten van een kerk. Niet zó echter, dat dit als een procédé direkt op valt: de bouw van zijn gedichten is harmonies in verband met het meestal ingehoudene gevoelen.

Taal- en Literatuurstudie
Een boekje van betekenis.

Het letterkundig onderwijs op onze middelbare scholen. - Een polemiese briefwisseling door Anton van Duinkerken en Gerard Knuvelder.(1)

Laat ik maar eerst zeggen, dat deze polemiek is, zoals een polemiek moet zijn: strevend naar een akkoord, dat de oplossing is van de bestreden vraag. Du choc des idées jaillit la lumière, is enkel waar, indien de partijen dat licht verkiezen boven het vasthouden aan hun eigen gedacht, dat behept is met al de gebreken van hun menselikheid. En als de toon dan nog hoffelik blijft, is het ideaal. Zo hier. Daarom juist is het boekje zo nuttig voor alwie belang stelt in het letterkundig onderwijs op onze middelbare en normaalscholen.

Aanleiding tot deze polemiek was Anton van Duinkerken's bespreking in 'De Tijd' van de 'Beknopte Geschiedenis der Nederlandse Letterkunde' door Dr Moller. Er wordt daarin vooral geloofd de verbinding van het begrip literatuurgeschiedenis met het doorgaans verwaarloosd begrip der kultuurhistorie, nadat het eerste reeds gescheiden was van het begrip taalkunde. Zo wordt het doel van de lett. gesch. het vinden ener 'verwantschap van zielen, die we één weten in natuur en bovennatuur'. Van Duinkerken twijfelt echter aan de mogelikheid daarvan. En als het niet mogelik is, zegt hij, moet de geschiedkundige zijde van het literatuuronderwijs maar links blijven liggen, want het betoog over de wenselikheid eener algemene ontwikkeling past hier niet, zolang het literatuuronderwijs niet voldoet 'aan een waarachtige behoefte van het toekomstige lid der Nederlandse samenleving'.

In zijn repliek echter zegt Knuvelder, dat de zaak der school niet gelegen is in het 'toedienen van de grootste dosis kennen, ter praktiese aanwending in het latere leven.' Wetenschap scherpt en schoolt het denken, Literatuurstudie voegt daaraan toe een verdieping en veredeling van het gemoedsleven. Primair in goed onderwijs is: verdieping van heel het innerlik leven van de jonge mens. Daarmede is dus een faktor, aangegeven door van Duinkerken, uit de weg geruimd.

Verder meent Knuvelder, dat het onderwijs in taal en letterkunde bijeen horen - en het onderwijs in literatuurgeschiedenis, *daarnaast,* maar er mee in verband staat. Het doel van dit laatste is: de leerlingen kennis te doen maken met de diepste uitingen der menselike ziel in schoonheid.

Synthese: we hebben behoefte aan een serie boeken (voor heel het hoger literaire onderwijs) 'waarin werkelik de *evolutie* (de op-en-neer-gang) van onze nederlandse literatuur, zo nodig in verband gebracht met die van de andere landen, prakties aan de stukken gegeven wordt, en dit begeleid ten dele door 'n schoonheidsleer en voorzover nodig een... geschiedenis van de letterkunde!'

In zijn 'dupliek' wordt van Duinkerken klaarder. Niet alleen omdat hij daartoe werd aangezocht door Knuvelder, maar ook omdat de gedachten van deze bevruchtend hebben gewerkt.

Kronologies onderscheidt van Duinkerken drie stadia in het taalonderwijs in 't algemeen. Eerst de *leerstellige taalkunde* (uit welk voorbije stadium echter in Vlaanderen, misschien ook in Holland, nu nog merkwaardige schoolboek-eksemplaren

(1) Uitgave Paul Brand, Hilversum. Prijs 2,50 fr.

gebruikt worden!) Daarna komt het tijdvak van de zgz. *opvoeding van de letterkundige smaak,* dat ook niet bevredigen kan[2]. En het der-

(2) De tachtiger beweging in het leeraarsvak dateert uit plusminus 1900, zegt Van Duinkerken. Dat zal voor Noord-Nederland wel zo zijn. Maar toen waren de krachten reeds 10 jaar aan 't werken, in ‘Taal en Letteren’ het tijdschrift der vernieuwers van het taalonderwijs, o.a. van den Bosch, Kollewijn, Hettema, Talen...

de moet nog komen. Het wordt gekarakterizeerd door de geciteerde woorden van D^{r}. Moller. En het laat daarom niet na, tevens leerstellig-taalkundig en smaakontwikkelend te zijn. Naast taalwetenschap en gevoel voor het schone, geve men de leerlingen *speurzin voor het leven.* ‘Het zal de kunst zijn van de letterkundige historieschrijver der aanstaande periode, beknopte formules te vinden waarbinnen de psyche niet sterft. Het jaartal diene in zijn boek ter lokalizering, doch de formule ter vereeuwiging’. Er is maar één verklaring voor onze literatuur: de mens. Daarom zal het komende (God geve 't, jongens!) derde tijdvak, dat zijn van het kultureel-psychologies literatuuronderwijs. Er valt in de schrijvers te speuren naar de menselikheid waardoor zij onze verewigde tijdgenoten zijn. En hier blijkt het grote belang (schoolse belang, zeker!) van een boek als Dirk Coster's ‘De Nederlandsche Poëzie in honderd verzen’ Onze taak moet zijn: ‘de mens den mens doen begrijpen’.

En waar Knuvelder van het literair onderwijs verwachtte: ‘een verdieping van geheel het innerlik leven van de jonge mens’, verwacht van Duinkerken er nog meer van, nl. ‘het ontdekke de jonge mens aan hemzelf en ontdekke hem de anderen. Het doe hem de ziel voelen ener beschaving, die hij geroepen zal zijn voort te dragen. En het overtuige hem, dat deze pedagogie niet tot de schooltijd beperkt is, maar dat hij uit de dichters leert, als er geen leeraar meer zal zijn.’

Van Duinkerken weet dat hij veel eist van de nederlandse leraar. En hij heeft dat recht. Drie tekenen tonen hem het faljiet van alle voorbije literair onderwijs: 1. het absoluut ontbreken der ‘volksuitgaven’ onzer beste dichters (want dat mag op verre na niet alléén geweten aan gemis aan smaak, als we zien, hoeveel verzenbundels er de laatste jaren werden herdrukt!) 2. Het gemis aan nationaliteitsgevoel in onze letteren. 3. De ontstentenis van overlevering in de geschiedenis der letterkunde.

Knuvelder had reeds gezegd, dat hij het literair onderwis zou doen aanvangen met de moderne literatuur ‘omdat deze om haar menselike waarde ons allen 't naaste verwant is.’ - Zegt van Duinkerken dat inderdaad ‘de menselikheid van het heden, die des verledens verklaart’ hij voegt er bij dat ‘de menselikheid van vroeger, deze van het heden verklaart.’ Er is dus wisselwerking. Maar in naam der induktieve metode, geven we Knuvelder gelijk. En het tweede deel van van Duinkerken is een kontroolformuul voor de kontinuiteit onzer beschaving.

Knuvelder trekt dan de konkluzies: hij ziet van Duinkerken's schematisme der drie stadia niet alleen kronologies, maar *ook en vooral logies.* Want is het van Duinkerken, als literator meer om het doel te doen, Knuvelder als leeraar houdt vooral de praktiese middelen op het oog. Dus leerstellige taalkunde voor de laagste klassen (altijd van het middelbaar onderwijs natuurlik!) om voort te gaan met de opvoeding van de letterkundige smaak en in de hoogste klassen te eindigen met kultureel-psychologies onderwijs.

Wat speciaal het *histories* literair onderwijs betreft: ‘wil het aan zijn doel beantwoorden, dan heeft het allereerst het levende en vitale uit heel onze letterkundige produksie aan de leerling voorteleggen in het kader van een zeer beknopte literatuurgeschiedenis. Hoofdzaak moet zijn: de levende getuigen van ziel en zinnen uit heden en verleden’.

Maar de schrijver van die geschiedenis der Nederlandse Letterkunde kunnen we alleen nog maar verwachten. Veel is dus aan de leeraar overgelaten. Een klein boekje

met een grote betekenis, omdat er zo ver en zo breed kan uit doorgedacht en -gevorst worden. De schrijvers van schoolboeken moeten het maar eens flink doorlezen, leeraars en belangstellenden schrijven hun boekhandelaar maar eens aan.

JAN VERCAMMEN.

Aantekeningen

Het Tijdschrift ‘Seinen’.

Wij zouden het verschijnen van ‘Seinen’ aangekondigd hebben zonder een woord kritiek van onzentwege, omdat wij zelfs degenen die onze gedachten niet delen een kans willen gunnen om hunne opvattingen vorm te geven eer wij ze bestrijden, - ware het niet, dat de heren van dit nieuwe tijdschrift reeds in hun eerste nummer zodanig zeker zijn van hun eigen waarde en voortreffelikheid zodat zij menen onmiddelik tot de aanval tegen ons te moeten overgaan. Om hetgeen zij schrijven en om de manier waarop dit geschiedt ook, zou het voor ons een dwaasheid zijn het gevecht te ontwijken en na te laten deze lieden op de plaats te zetten die hun past. Ik betwist hen het recht op kritiek niet, verre van daar, maar wij zullen hier nooit gedogen dat ons verwijten toegeroepen worden die wij niet verdienen, en vooral zullen wij het beletten als de heren die zulks doen, zelf zouden moeten inzien dat zij vooraf te zorgen hebben voor hun eigen fatsoen en het sprankeltje geest dienen te bezitten dat de belachelikheid van hun opzet verhinderen zou!

Wie dit eerste nummer van ‘Seinen’ ook maar even doorbladert, moet onmiddelik getroffen worden door de wemeling van taalfouten, wie de ‘tiperingen’ der medewerkers nakijkt, zal seffens de waarde van het oordeel des stellers erkennen en wie vijf minuten verkwisten wil met het ‘Woord vooraf’ te lezen, dat H(ugo) V(rielynck) schreef, komt vanzelf tot de overtuiging dat deze uitgave slecht voorbereid of het werk van onbekwamen is. In beide gevallen was het van wege de redaksie een verwaande vergissing naar De Tijdstroomgroep met de stenen te gooien, die zij voor de bouw van haar eigen seinpost nog zo nodig heeft.

Bij de bespreking van de inhoud van dit nummer, zonder ik graag het werk van Matthys en Marssen uit, die weliswaar minderwaardige stukken lieten verschijnen, maar die toch twee talenten zijn, waarop zonder te veel vrees voor beschaming kan gerekend worden. Ik laat nu ook nog het gedicht van Van Renssen onbesproken, alhoewel deze dichter zou moeten schrijven: ‘Wij hebben ons in pijn tot God *gewend*’ in plaats van ‘*gewonden*’, want hij doet omwille van het rijm, en het opstel dat Albert Langer aan Van Oudshoorn wijdt. Ik zal alleen bij de redaksionele stukken blijven en bij de schimp die B.P. onder hoofding ‘De Tijdstroom’ en ‘Wij’ voor ons bestemt. Ik vraag dan even uwe aandacht, Waarde Lezer, voor het ‘Woord vooraf” waarmede ‘Seinen’ tijdschrift voor literatuur en economie begint.

Vooraf.

‘Seinen’ had reeds lang moeten verschijnen...

Het consept van een tijdschrift dat aan de ene kant de kunst als ‘het maken van mooie dingen’ (Poelhekke) beschouwt en aan de andere kant met een bijna zuiver sosiologies oog, het volk, in 't biezonder ons Vlaams Volk, - zijn de problema's van natie en ras niet aan de orde van de dag? - met z'n *sobere gevoelens,* z'n *verbeten gedachten* en z'n *klare inzichten* zal pogen te ontleden om misschien eerdaags te kunnen begrijpen, was reeds lang in kiem aanwezig...

Het is een feit wij kennen de massa, wij kennen ONS volk niet!

De kunst van voor den oorlog was streng esteties. ‘De “Van Nu en Straksers” brachten een verbreding der Vlaamsche Beweging die aleen maar kon dienen voor diegene die er tot hiertoe de dragers waren van geweest, de intellectueelen, maar niet voor diegene tot wie men gaan moest om het doel te bereiken dat was gesteld, tot het volk zelf.’ Dr. H. Elias (Jong Dietsland, 1929.50-51.)

Doch, na 1914-1918, hebben in algemene regel, de jongeren onder programma vorm, de wens uitgedrukt om voortaan hun werk te leiden langs zuiver menselike waarden. Maar in de grond lijden de weinige pagina's kunst welke men uit die jaren bijgehouden heeft in de laatste instantie aan vereenzaming. De meeste onder de naoorlogsen zijn gearriveerd, ze hebben een plaats in wat men noemt de ‘maatschappelike ordening’ bemachtigd. Rond 1923 is *hun ferment reeds stil gevallen.*

Nu stel ik de vraag: Is er dan in onze XXste Eeuw geen inenting meer mogelik tussen kunst, massa en omgekeerd?

Is het dan noodzakelik wil men deze laatste bestuderen *men* gedoemd wordt het Wetenschappelik te doen door sistematisering en langs vooropgestelde metodologiese wegen? Heel zeker zou het aldus gesteld zijn had men slechts de piep-jonge poëzie voor handen. In de laatste tijd heeft een soort individualisme meer en meer veld gewonnen. Niet zozeer individuele gevoelens maken het onderwerp van een gedicht, dan wel het zoeken naar futuliteiten waarin hart en ziel van de dichter zich zoekt in uit te leven en met dit vermeien wordt ook de berusting aanvaard.

Hoef slechts open te slaan Buckinx, Demedts, Roggné, Schepens, Van Gavere, Verbeeck.

‘Seinen’ *behoudt* een hoge waardering voor een gedicht, niet als studiemateriaal, doch wel als een verfijnde metamorfose van een ik, als een curiosum in een album waarin staat:

> Alle poëzie is een schoon bedrog;
> tenzij zij een leelijk bedrog was;
> hetgeen haar niet belet poëzie te blijven.
>
> K. Van de Woestijne.

Doch onze grote belangstelling is aan het proza gewijd. En spesiaal met betrekking tot het proza maken we afhankelik ‘... of zal kunst dan niet meer wezen, door alles heen een kwestie van hooren, zien, denken, voelen, zeggen, het eerst en het meest van uit den eigen groeibodem, die ons kweekte en rijpte tot hoogere en verdere vlucht’. (Jul. Persijn.) *Heb ik niet menen te vernemen* dat dezelfde criticus, verleden jaar, wanneer hij vroeger losjes met de romans van C. Buysse omsprong, erkende dat zolang er in Vlaanderen, beernemse toestanden zullen heersen, Buysse het recht zal hebben zijn romans te schrijven?

Sprekend bewijs voor de bewering dat wij ons volk verspreid over tientallen klassen, laat staan, standen, niet kennen.

Met het proza komen we tot de critiek Aan deze zullen we onze beste krachten besteden. Nodige plaatsruimte ontbreekt om tot in de minste details ons werkplan *uitteleggen.* Aleen dit: Sinds geruimen tijd houden we ons onledig met ‘persoonlike waarnemingen’ in huisgezinnen die we ‘tipies’ beschouwen. Onze waarnemingen over inkomen, uitgaven verteer, onderlinge verstandhouding, milieu, karakter tekenen we zo nauwkeurig mogelik op. Een kleine anecdote vormt het geheel. Bij een eerste kennis van zaken schijnt dit gegeven niets met litteraire critiek gemeens te hebben. Toch wel, want nadat wij een roman, van een Vlaamse jongere b.v. gelezen hebben, en nadat wij secuur de bouw de intrige aangetekend hebben, trachten we zo goed, en zo kwaad als wij kunnen, een psichologies verband te zoeken tussen de roman als beeld van een maatschappelik midden en onze anecdoten.

Na alles opnieuw *schriftelik opgesteld* te hebben geven we de aldus uitgepluisde roman aan personen uit de meest uiteenlopende standen (arbeiders, vissers, boeren, hoteliers, industrielen, bankiers...) en vragen hun spontane mening na lectuur. Weer wordt nota gehouden.

De resultaten zijn buitengewoon interessant, voornamelik met betrekking tot ons volk als een groep van denkende, voelende, reagerende enkelingen. Aldus de critiek opgevat benaderen we een driedubbel doel:

1. Onze zelfstudie blijft niet onderworpen

aan de wisselvalligheden van onze meningen.
2. De objectiviteit wordt meer en meer benaderd.
3. Het is een uitstekende propaganda dienst voor onze Vlaamse schrijvers, en daarbij wordt ons volk in onze literatuur ingeleid.

We hopen in een van de volgende nummers onze critiese studies te plaatsen.
'Seinen' heeft een eigen arbeidsveld. Het had reeds lang moeten verschijnen...

H.V.

Het zal wel overbodig zijn veel aantekeningen bij zo iets te maken. Gans dit opstel is één onbedachtheid, en een onverstandig spel met begrippen en sitaten, om iets te verduideliken dat door dit schrijven nog raadselachtiger wordt. Het valt onmogelik na lezing van deze meesterlike uiteenzetting te verklaren wat H.V. feitelik heeft bedoeld: er staat zoveel in dat niet te verantwoorden is (de kenschetsing der naoorlogse jongeren, de uitlating over de roeping der kunst) en wat schrijver zegt over die nieuwe kritiek, die hij komt te ontdekken, en waaraan arbeiders, vissers, boeren, hoteliers, industrielen en bankiers zullen medewerken, is angstwekkend van belachelikheid. De heer Vrielynck gelieve zelf eens te herlezen met een beetje van die ernst die hij vraagt voor 'de inenting tussen kunst, massa en omgekeerd'. Wat nu de futuliteiten aangaat waarin mijn kameraden en ik, trachten ons hart en ziel uit te leven, geloof me waarde H.V., wij zouden soms blij zijn als het inderdaad futiliteiten van dezelfde graad als uw allerbelangrijkste bekommernissen waren, wij zouden dan waarschijnlijk onze individualiteit verliezen en littérateur worden. Zoals Gij ons daar een voorbeeld van geeft, waar Gij in de tipering van Albert Lager schrijft: 'Heeft de gave der bewondering voor alles wat groot-diep-innig; enz., menschelijk is en gevoelt zich *DAAROM* als *film- en tooneelcriticus* het best op zijn plaats.' Inderdaad, die 'daarom' leert ons veel en legt 'Seinen's liefde voor spektakels uit.

Verder in het blad wordt door iemand die B.P. tekent 'de Tijdstroom' redakteurs verweten dat de kritiek die zij schrijven en plaatsen een bewieroken van medewerkers en lieve vriendjes zou zijn. Hij haalt het voorbeeld aan van Demedts over De Doncker, deze laatste over de eerste, en Buckinx over Verbeeck. Onze lezers weten nu en kunnen erover oordelen dat deze krietieken niet zo uitbundig vleiend waren (Lees het opstel over De Doncker's Kwatrijnen') en anderzijds weze hier nogeens herhaald dat wij vóór alles steeds zullen trachten rechtvaardig te wezen, en dat in de bespreking van een kunstwerk, de betrekking die wij met de kunstenaar hebben kunnen, zonder invloed is. Wel waar is het en gelukkig voor 'Seinen' dat wij niet graag nodeloos aanvallen en steeds vermijden zullen de persoonlikheid te kwetsen van de lieden waarover wij spreken moeten.

Wij wachten nu de verdere schampjes van H.V. en B.P. af en betreuren, dat wij jonge vlaamse mensen, in dit zo beproefde land, onze tijd verslijten moeten met de aanvallen af te weren van Hugo Vrielynck en anderen. Maar om een zuiverder atmosfeer in de vlaamse kunstwereld te krijgen weegt geen moeite toch te zwaar. En de pijnlijke ervaring van jaren ver, heeft me geleerd dat het niet altijd goed is, maar te laten begaan - en dat het nooit goed is de verwaanden vrij spel te laten.
ANDRE DEMEDTS.

De Tragi-komiese toestand onzer tijdschriften.

Aug. Van Cauwelaert in Dietsche Warande:

Zoo, waarde Marnix Gijsen, is haast heel uw artikel, onverdedigbaar van inhoud, ongepast van toon en misrekend voor het doel. De verrassing van de zweep kan heilzaam zijn voor honden en muilezels, maar zij is onder vrienden nooit gebruikelijk geweest. De zorg voor Vlaanderen's kultuur is geen rechtvaardiging voor uw stuk. Wij lijden niet aan overprikkeld zelfrespect noch aan vroegtijdige zelfgenoegzaamheid en wij zijn dankbaar voor hulp en raad. Want de zorg om onze kultuur is bij ons niet minder wakker, niet minder moedig en niet minder offervaardig dan bij u.

Ruusbroec-herdenking.

Een voorlopig komiteit werd gevormd voor de herdenking van Jan van Ruusbroec, die op 2 December 1381 als prior te Groenendaal overleed. Voorzitters zijn: prof. A. Boon en Rector A. Vermeylen. Ondervoorzitter: F. Toussaint van Boelaere. Sekretarissen: Dr. K. Elebaers en Paul Kenis.

* * *

In China werden, door de militaristiese diktatuur en de regeering van Nankin zes jonge dichters gefussillieerd.

Marinetti veracht het Publiek.

De futuristische dichter Marinetti liet in den Manzoni-schouwburg te Milaan een stuk opvoeren, waarvoor groote belangstelling bestond, daar het aangekondigd werd als een ‘futuristisch-synthetisch’ tooneelwerk.

Te Milaan werd het stuk uitgefloten, waarop Marinetti met zijn werk naar Genua trok. Daar echter ontstond reeds gewoel na de eerste woorden, door de tooneelspelers uitgesproken en eer het een kwartier verder was, moest men de voorstelling onderbreken.

Marinetti betrad het tooneel, om het publiek op zijn manier eens zijn zaligheid te zeggen, wat het lawaai tot een hoogtepunt opdreef. Na het maken van een gebaar van diepe verachting verliet Marinetti, gevolgd door de tooneelspelers de planken.

Het uitgefloten stuk in zestien tooneelen heet ‘Simultanina’. De titelrol, een kunstschilderes, heeft vele aanbidders, die opkomen onder den naam van Fijnproever, Boekenwurm, Professor, Dichter, Snuffelaar, Don Juan, en anderen. De een na den ander wordt door de schilderes afgewezen met den telkens weerkeerenden zin ‘Ga maar eens met mijn moeder spreken’.

Reisbeurzen.

Aan volgende letterkundigen werden door de Minister van Kunsten en Wetenschappen reisbeurzen toegekend: Lode Baekelmans; A.W. Grauls en Pieter Magerman.

* * *

Toscanini weigerde te Bologne tijdens een koncert de fascistiese hymne uit te voeren. Hij verklaarde, dat zulke stukken van aard zijn om de artistieke atmosfeer te vertroebelen. Door jonge fascisten geslagen vertrok hij ogenblikkelik naar Milaan en weigerde het concert te geven.

Pierre Lagarde schrijft in Comoedia:

'*Pourquoi les poètes ont-ils la rage des étiquettes?*' Racine ignorait qu'il fût classique.

Aujourd'hui, nos poètes prétendent savoir qu'ils sont modernes. Et ils fondent des écoles, ils construisent des systèmes, ils organisent des groupements. On est musiciste, on est clartéiste. Comme s'il ne suffisait pas d'être poète!

Une étiquette n'a jamais grandi un poète, puisqu'elle lui assigne des limites. Une étiquette est toujours une chose morte.
La Poésie seule est vivante.'

Arthur van Schendel bekroond.

De maatschappij der Nederlandse letterkunde, die op 10 Juni te Leiden bijeen kwam, heeft de jaarlikse prijs van aanmoediging, ten bedrage van 1000 gulden dit jaar toegekend aan Arthur van Schendel voor zijn roman: Het fregatschip Johanna Maria.

* * *

Volgens de Amerikaanse bladen zouden verscheidene Amerikaanse werken, zonder toelating in het Russies vertaald zijn geworden. De Russiese regering heeft daarop geantwoord, dat zij de rechten van buitenlandse auteurs niet erkent.

Plagiaat?

Charlie Chaplin zou, in zijn laatste film 'City Lights' de roman van Jean Sarment 'Les plus beaux yeux du monde' hebben geplagieerd. Door deze laatste uitgenoodigd tot vriendschappelike onderhandelingen gaf Charlie taal noch teken. Jean Sarment heeft tans, in overeenstemming met 'la Société des Auteurs' tegen de filmkoning vervolgingen ingespannen.

Just Havelaar:

Eén kunnen de menschen zich eerst voelen in zoover ieder tot zich zelven inkeert. Slechts wie zich zelven vindt, kan in vriendschap leven met de menschheid en zal ophouden de anderen zijn mislukkingen te verwijten. Alleen de zelf-in-gekeerde kan pieteit voelen voor de anderen en kan in harmonie leven met den geest die het wereld-al bezielt. Slechts in zich zelf geconcentreerde menschen, die naar verruiming verlangen, slechts inwendig schouwende en zich gevende menschen kunnen de religieuze gemeenschap voorbereiden, die de kerngedachte blijft van alle denken over de vraagstukken der maatschappij, der samenleving en der cultuur.

Publiek.

In het Maartnummer van 'Opbouwen' schrijft Lode Geysen over het Publiek:

Het zou er mooi uitzien moest een schilder schilderen enkel om door de snobs gekocht te worden. Guido Gezelle dichtte voor zich zelf en zijn publiek heeft hem niet aanvaard. Was zijn dichtwerk minder edel daarom?

De sosiale betekenis van het toneel bestaat niet in een betogende houding aan te nemen, om didakties te werk te gaan.

De artist is van zijn tijd, kent de noden, de mizeries van zijn volk. Zijn inhoud is de inhoud van zijn tijd. Hij speelt hem dus en dit alleen. Er zal nu een dramatiese spanning ontstaan tussen zaal en scène indien er is een kommunauteit tussen akteur en toeschouwer. In zijn eigen midden zal de akteur lukken. De sosiale rol is duidelik aangegeven: de akteur brengt de inhoud, die zaal en scène gemeen heeft, sterk vooruit, de emosie komt los en vandaar de geweldige eenheid en ontroering die de sosiale betekenis van het toneel is.

* * *

R. Herreman in ‘Le Journal des Poètes’ over de vlaamse poëzie:

Il y a toute une cohorte de jeunes poètes qui s'avance déjà. Comment leur faire droit en ce court espace? Qu'il me suffice de répéter que la poësie flamande s'épanouit largement dans tous les coins du pays flamand.

Urb. van de Voorde.

Uit een intervieuw met Urb. van de Voorde in ‘De Standaard’:

‘Wat denkt U over die paar Nederlandsche heerschappen die hier zijn overgewaaid en de les willen spellen aan de Vlaamsche literators? Is U onlangs niet zelf het slacht-

offer van een hunner geworden? Het antwoord: Och ja, maar dat is vergeten en vergeven! En trouwens, met dergelijke verschijnselen in de letteren moet men nu eenmaal rekening houden.

Letterkunde, ziet U, dat is als een boom, met stam en tak, en bloesems en vruchten. Maar als alle boomen is ze ook aan parasitaire organismen blootgesteld: woekerplanten en galnoten. Een galnoot is vaak mooi, ze trekt de aandacht met haar dikwijls felle kleuren. Men zou zeggen: een fraaie vrucht! Doet men ze echter open: in plaats van pit en kern, vindt men een pronkende larve, wat een onvolwassen wezen is.

De Goethe-prijs.

Dit jaar werd de Goethe-prijs aan *Ricarda Huch* toegekend. Van haar verscheen 'n uitgebreide studie over de Romantiek; verder gedichten en vertellingen. Haar hoofdwerk is ‘Der grosze Krieg in Deùtschland’ (1914).

Le journal des Poètes:

Dit is een internationaal weekblad, waarvan 10 nummers (het eerste seizoen) reeds verschenen. Administratie: 11, Olijfhofstraat, *Brussel.*

Benevens oorspronkelik-Franse gedichten (want het blad bevat enkel poëzie) zowel van Franse als van Belgiese dichters (en onder deze zowel van de jongsten als van de na-oorlogse generatie) verschenen er reeds vertalingen uit het Vlaams, Russies, Duits, Engels, Portugees, Italiaans, Spaans en Katalaans.

Er zijn in de Frans-Belgiese poëzie wel enige punten die een belichting waard zijn. In een der volgende nummers van D.T. geven we dan ook een bijdrage over de litteraire (meer speciaal de poëtiese) beweging generzijds de taalgrens. Want het Vlaams element is in hun rangen inderdaad klein. Er is waarachtig al wat veranderd sedert E. Verhaeren en G. Rodenbach!

Een en een...

De bekende leerling van Bloy, dichter, kritikus en boekhandelaar Herman Oosterwijk, is er toe gekomen zijn tweede gedicht te publiceren. Belangstellende lezers kunnen het vinden in nummer 5 van Helikon. (Alle respekt voor het tijdschrift!)

Het begint zo:

> Mijn ziel is leeg
> Mijn geest is moe...

U ziet, dat is erg. - Door de eerste regel zijn we reeds voorbereid op wat volgen gaat.

En de tweede regel. Jaja, dat komt er van! Een indemniteit vragen aan Jong Dietschland, Herman, en rusten, vooral rusten! We hadden het gevreesd.

Maar de diagnostiek wordt nog onrustbarender:

> Ik duizel door
> de wrange dagen
> een veegen afgrond toe.

Hum hum! Duizelingen! Verstoring van de evenwichtszin...

> Of kan dit hart,
> dat werd vervuld
> van... ‘eewigheid’ (sic)
> en toch verraden.

(och arme! We dachten wel, dat het dieper zat!)

> Ontstijgen nog zijn somber schuld?

Steek dat maar niet in je hoofd, Herman! Dat zijn nachtmerries!
Hoe het verder vergaat? Wel, heel op t laatst komt de man tot de bevinding:

> O God! ik heb nog lief!

We geven het geval ter overweging en ter recensie aan Wim Rombauts...

Boekbesprekingen

Jan H. Eekhout. ‘Wijn’. Verzen naar Li Tai Po. Brusse's Uitgeversmpij. R'dam.

Wij zouden liever een bundel oorspronkelike poëzie van Eekhout hebben gekregen. De overzettingen van chinese lyriek uit het duits en het engels beginnen ook te vervelen. Het valt ons ten andere onmogelik over hun juiste waarde te oordelen, hetzelfde gedicht van Li Tai Po heeft bij vijf verschillende vertalers vijf verschillende nuances. De taal van Eekhout klinkt verzorgd en edel.

A.D.

Georges Linze. ‘Vingt ans en 1914’. Editions de la Revue Mosane. Engis.

Schetsen, die alhoewel niet slecht geschreven, toch te onbelangrijk zijn om er aandacht voor te vragen.

A.D.

W.L. Van Leeuwen. ‘De nederlandsche dichtkunst sinds 1880’. Wolters, Groningen, Den Haag. Ing. 3.50 Fl. Geb. 3,90 Fl.

Buiten onze schuld komt de bespreking van dit werk wat laat. Om de uitgebreide bloemlezing die het brengt en om de keuze der stukken ook, heeft het als schoolboek misschien zijn weergade niet. De samensteller heeft wel gedaan met onze beste poëziekenners zelfs merendeels aan het woord te laten, daar zijn eigen inzicht in het wezen der dichtkunst wel enigszins vertroebeld wordt door het uitzonderlike belang dat hij aan de vormgeving hecht. Men kan altijd klagen over het wel of niet plaatsen van zekere schrijvers of gedichten, maar dH. Van Leeuwen zou zelf moeten inzien, dat het onvergevelik is een plaats te ruimen voor de dichters Uyldert of Van Suchtelen als hij belangrijke figuren als Van Langendonck of Van Ostayen niet opneemt.

A.D.

Ingekomen boeken:

W.L.M.E. Van Leeuwen. DICHTERLAND. Uitgave ‘Van Gorcum & Cie’ Assen. 110 blz. 15½ × 14 cm. op vederlicht papier. Prijs: gen. fl. 1,25 geb. 1,75.
Anton Van Duinkerken & Gerard Knuvelder. HET LETTERKUNDIG ONDERWIJS. Uitgave ‘N.V. Paul Brand's Uitg.’ Hilversum. 32 bladz. 13 × 19½ cm. Prijs: fl. 0.25.
Jef Ceuterick. PAPA'S KINDEREN. Uitg. ‘Jos Janssens’, Antwerpen. 82 blz. 13 × 20 cm. Prijs: fr. 12.-
George Linze. VINGT ANS EN 1914. Uitg. ‘La Revue Mosane’ Engis.

Dr. W. Van den Ent. GEDICHTEN LEZEN. Uitgave ‘H.D. Tjeenk Willinck & Zoon’. 68 blz. 15½ × 22 cm. II deelen, gebonden fl. 2,50.
Fons Van Hoof. DE PSYCHISCHE STADIA VAN HET SCHOOLKIND. Uitg. ‘De Sikkel’ Antwerpen, 176 blz. 15½ × 23 cm. Prijs: fr. 35.-
Guido Godescale. TWAALF MISSIEPSALMEN UIT TRANSVAAL. Uitgave ‘Sint Pieter en Paulus abdij’ Dendermonde. 64 blz. 14 × 19 cm. Prijs: fr. 5.-
Leo Van Molle. OP REIS DOOR CONGO. Naar het Fransch van Graaf Carton de Wiart ‘L. Opdebeek’ Antwerpen. 120 blz. 16 × 24½ cm.
E. du Perron. VOOR KLEINE PAROCHIE. Uitgave Stols. Brussel.

[De Tijdstroom 1931 nr. 11]

De Reiziger André Demedts

‘Laat mij over mijn gaan en trekken zwijgen,
de aarde is niet biezonders en niet groot;
er is toch nergens meer dan hier te krijgen,
en levend gaan wij overal toch langzaam dood.

o Wist gij maar, al wat ik deed om te vergeten,
om voor mijn ogen nimmer meer terug te zien
wat wel in werklikheid, voorgoed vergleden,
in mijn herinnering toch werklik bleef nadien.

Ik noem de bergen, noch de vlakten, noch de steden,
waar ik eens woonde en zwierf en eenzaam was,
ik noem de mensen niet voor wie ik heb geleden,
de namen zeggen niets, en zij vergeten ras.

Maar door de namen, zie ik iets dat niet wil tanen,
en op het netvlies van mijn ogen blijft,
totdat er na het bloed en 't water van de laatste tranen,
geen ander beeld, dan dat van God meer overblijft.

En ondertussen, reis ik heen en weder,
en 'k ben hier in uw midden en ik drink en lach;
ik ben niet anders nu, dan gisteren, en morgen weder
veranderd ben ik niet door wat ik zag.

Ik weet toch elk der ogenblikken,
veranderen geeft geen geluk;
- o kom, laat ons nu tikken,
tegen elkander, onze glazen stuk,
en bij dit feest, als bij een spel,
zeer vrolik zijn en blij -
min dan één tel,
na onze dood, is 't al voorbij.

De Bruid Jan Vercammen

V

Maar dat is niet het einde. Want luister nu naar wat er verder gebeurde.

De Frankiese edelen vertelden aan het hof wat hun was overkomen te Bilsen. En zo werd Rodien nog meer gezocht dan te voren. Allen eerden hem om zijn moed en zijn edelheid en reeds was hij door de meier tot een hoge bediening bevorderd. Maar nu gebeurde het, dat een of ander edelman met hem over Amelberga te spreken trachtte. - Ook Karel. Want Hunrod had hem gezegd dat Pepijn Amelberga voor hem ten huwelijk had verzocht. - En als hij door de jachtgezellen zo haar uitzonderlike schoonheid en haar deugden hoorde roemen, ging hij haar beminnen. En hij verlangde haar te zien. Maar hij kende ook haar betrachting. En dat zijn vader gezegd had: Ik wil dat niemand haar weerhoude. En wat het betekende, als de meier zo sprak. Daarom dierf hij alleen maar trachten meer en meer in het gezelschap van Rodien te zijn.

Maar Amelberga vervulde welhaast zo durend geheel zijn hart, dat hij, een jacht voorwendende, met enige krijgers en adellike vrienden naar de Beluwebossen trok. Rodien, die hij had meegevraagd, kon het werkelik doel van de reis wel raden. En daar hij het heilig verlangen van zijn zuster kende, werd hij bezorgd om haar. Het is dáárom, dat hij op Karel zijn voorstel was ingegaan.

Aan het woud gekomen, verdeelde Karel zijn mannen opdat ze het wild zouden zoeken. Maar van dan af dacht hij niet meer aan de jacht. Alleen met Rodien en enkele edelen reed hij recht op het konvent af, wijl een, die met Pepijn de jacht had meegemaakt de wegen aanwees.

Het geviel nu, dat de jonkvrouwen met de nonnen doende waren een muur te bouwen om het klooster. Rodien erkende dadelik zijn zuster tussen ze. Ook *Karel* hoefde niet lang te zoeken vermits zij, als altijd, haar witte kleed droeg en mooier was dan al haar gezellinnen, wat men aan de lijnen van haar gestalte reeds erkennen kon. En als hij haar meer genaderd was, en zijn blik van haar niet wegwendde voelde hij zijn liefde hoog opslaan als een rode vlam.

De vrouwen hadden de stoet bemerkt en met het werk opgehouden. Tot Amelberga haar broeder herkende, die reeds was afgestegen en op haar toekwam. Licht als een hinde liep ze hem tegemoet. Ze omhelsden elkaar gelukkig, want het was zolang geleden, dat ze elkander nog hadden gezien. En wat onverwacht komt treft dieper nog door pijn of blijheid.

Rodien leek dan ook niet zo blij als zijn zuster. En dat verwonderde haar. Ze keek hem aan en las een kommer in zijn ogen. Ze wilde hem net de reden vragen nog met haar arm om zijn schouder als ze Karel hen genaderd zag. Ze kende hem niet. Ze zag alleen dat hij schitterende kleren droeg, schoner nog dan de mannen, die bij de paarden waren gebleven. En de hoge kleur van zijn aangezicht. En zijn glimlach. Plots straalde haar een vermoeden te binnen. En weer kwam die schuwheid haar blik bezwaren.

Karel groette haar en zei: mijn welbeminde nicht - ze schrikte - hoe gelukkig ben ik u te zien, want het koninklijk hof is vol van uw lof, sinds Pepijn, mijn vader, naar Bilsen kwam.

Hij ook omhelsde haar; en ze voelde de druk van zijn krachtige hand. Dan werd ze schuwer nog, en ze nam de hand van Rodien, al vroeg ze hem haar te beschermen.

Maar Rodien dierf niet spreken, al was hij vast besloten bij elk gevaar zijn zuster te verdedigen.

Dan klepte het kloosterklokje prins Karel het welkom toe. En allen gingen naar het konvent.

Karel praatte met Amelberga over allerlei

onverschillige dingen, om haar gerust te stellen. Want hij zag dat ze de bedoeling van zijn bezoek had geraden.

Hij was fier, zegde hij, over zijn maagschap met haar. En hij loofde haar zozeer, dat ze beschaamd het hoofd boog. Soms joeg een diepe klank in Karel zijn stem een rilling haar lichaam door.

En nu zei Karel hoe hij haar genegen was. Hij had zijn woorden berekend. Hij was haar genegen, ja. Amelberga antwoordde niet. En dan: hij had haar lief. Ze had het voelen komen: ze was nog bleker geworden. En zweeg. Rodien voelde aan zijn arm hoe ze beefde. Hij had medelijden met haar. - Waarom alleen medelijden nu, Rodien?

En Karel sprak voort, onbedacht nu, met een enkele zware aarzelende poos. Hij merkte eerst niet dat Amelberga niet anwoordde. Hij kon haar gelukkig maken en rijk. Hij kon haar de eer geven die bij haar schoonheid paste. Hij alleen...

Maar dan merkte hij wèl dat ze nooit wat zei. Hij ging voor haar staan en smeekte haar een antwoord af. Stil stond ze nu en Rodien voelde haar zwaarder op zijn arm. En ze zei:

- Uw trouw kan ik niet aanvaarden, zonder ontrouw te worden aan mijn ewige Beminde. En dat zal nooit kunnen.

Maar Karel gaf niet af. Hij smeekte haar opnieuw, met meer aandrang nog. In zijn oogen gloeide de glans van zijn liefde. Maar juist die glans maakte Amelberga zo schuw. Schuw en ook wat angstig.

Ze zei niets meer. Wat had ze ook meer te zeggen?

Dan trachtte Karel haar hand te nemen. Maar ze omsloot met bei haar handen de arm van Rodien. En dat gebaar bracht Karel weer tot hemzelf. Hij zag hoe star en beraden haar ogen keken. Hij zag de minachtende blik van Rodien. Hij zag de hovelingen die naar hem keken. Hij zag dat hij geknield was. Hij zag alles. En dat: geknield. - Vernedering en spot. Hij stond op. Hij zag de dienaren niet meer, en dan ook Rodien niet. Hij zag Amelberga. En Amelberga zag het blauw van zijn ogen hard worden als staal, met een paarse flikkering er over. Met een enkele blik maar, want haar hoofd boog wachtend.

Hij klemde de tanden opeen en heesde:

- Ik zal u dwingen, als ge niet wilt! Dwingen, hoort ge! Ge weet: dat kan ik! Ik voer u mee, als het moet. Ik heb maar enkel mijn mannen te roepen.

Rodien werd even bleek als Amelberga. Maar niet van schrik. Dat is nog niet gedaan, dacht hij en keek zijn zuster aan. Nu had ze het hoofd licht geheven, haar ogen waren toe en haar lippen roerloos gesloten. En hij begreep dat ze bad.

Wat is daar nu plots dat huilen? Het is een vrouw. Ze komt uit het bos gelopen. Aan de poort staat Landrada. Ze dacht misschien dat er wat met Amelberga was. De huilende vrouw valt aan haar voeten neer, sprakeloos eerst en hijgend. Dan hakkelt ze gebroken.

- Wee mij, Mevrouw,...

En Landrada: Wat is er vrouw?

- Alleen door een wonder van God ben ik aan de dood ontsnapt. Een grote beer kwam uit het bos en trok al onze biekorven stuk. Ik was in de tuin. Hij kwam op me af, maar als ik vluchtte, is hij in de stallen gedrongen om het vee te verscheuren. Help ons, mevrouw. Is hier niemand die het wrede beest kan doden of verjagen?

Reeds staat Karel naast haar. En Amelberga dankt de Heer met een blik. Ze weet dat Hij heeft geluisterd naar haar gebed. Ze hoort dat Karel vraagt:

- Wie zijt ge vrouw?

- Ik ben Bettine van Gersbelle. En ze wijst in de richting der landhoeve.

- En ik, ik ben de zoon van een onoverwonnen vorst!

Hij gespt zijn zwaard los en werpt het Amelberga voor de voeten. Dan neemt hij de toom van zijn paard uit de hand van zijn dienaar.

Maar dan staat Landrada voor hem.

- Prins, waag u niet...

- Mijn spies! roept hij.

Het hitsige paard voelde de spoor van zijn ruiter diep en kervend. Het sprong vooruit.

Een edelman reed hem na en haalde hem in aan de boord van het woud.

- Denk om uw leven, prins!

Karel antwoordde niet. En stormend joeg zijn paard tussen de bomen door.

Ook Rodien reed hem na, en de anderen volgden.

Dichterbij de hoeve ontmoette Karel de wagenmaker Teudo, de man van Bettine, die in zijn werkhuis was gevlucht en riep:

- Gij hebt bijna geen geweer en vreselik is het dier: nog geen zo groot heb ik gezien. Ontneem uw vader niet zijn zoon, en keer terug!

Maar Karel greep een dissel in de vlucht en wierp zijn spies vooruit, met zo'n geweld dat de stalen punt geheel in een boom drong. Amelberga. Misschien zou deze daad haar gedachte keren.

Zo komt hij voor de beer. Plots staat zijn paard en dampend hijgt van deze reddeloze rit. Het wilde dier springt woest en grommend op hem af. Hij wacht. Het spert zijn muil wijd open richt zich op, en reikt zijn klauwen naar de ruiter. Maar Karel heft de dissel hoog en ploft hem tusschen de oren van de beer met zulke kracht, dat hij de kop doorklieft.

Karel blijft op zijn paard nog in de beroezing van de rit en de slag. Met een rilling ontwaakt hij en stijgt af.

Dan komen Rodien en zijn gezellen aandraven en ze begroeten de dode beer met luide kreten.

- Sleept het dier naar het klooster, zegt Karel tot de dienaren, en vilt het daar. Laat het vlees voor de abdis en draagt de huid naar mijn vader, de meier.

Terwijl de dienaren begonnen de beer te binden reed Karel met de edelen terug naar Bilsen. Maar daar kwamen Bettine en Teudo aanloopen en nog meer en meer bewoners der landhoeve. Allen dankten de prins met luide kreten en grote gebaren. Bettine kwam nader bij hem en ze riep:

- Als een hamer viel uw arm op het wilde dier. Als een hamer zal uw arm uw vijanden slaan. Daarom zullen de geslachten uw gedachtenis bewaren, en heten zult ge: Karel Marteel.

Maar Karel luisterde niet naar haar, noch naar het volk. Rodien reed naast hem, en bedacht wat hij zou doen, om Karel zijn gedachte van Amelberga weg te wenden.

- Het wordt laat en tijd om terug te keren, prins.

- Er dreigt ons geen gevaar. En het monasterium is herbergzaam.

- Uw vader is niet verwittigd en met het hele hof moet hij ongerust worden om uw uitblijven, prins.

- Over een uur vertrekken de dienaren met de huid van de beer. Dat zal hun een teken zijn, dat ze om mijnentwille niet bezorgd moeten zijn.

Dan kwamen ze terug in het klooster. Karel zocht Amelberga, maar vond haar niet, noch bij de jonkvrouwen, noch ergens el. En hij vroeg waar ze was. Niemand van de meisjes wist het. En hij raadde dat ze zich verborgen had.

Dan ontvlamt zijn woede weer Duurt de vernedering dan oog voort? - Hij vraagt de abdis te spreken. En als Landrada voor hem staat:

- Ik gebied u me te zeggen, waar Amelberga van Rodingen is.

Landrada ziet de woestheid in zijn ogen branden. Maar liegen kan ze niet.

- Amelberga bidt in de kapel.

Dat is genoeg. Karel loopt er heen. Landrada roept hem na, iets dat hij niet begrijpt, niet begrijpen wil. Maar Rodien blijft bij hem.

Karel staat voor de deur. Ze is gesloten. Hij voelt dat ze langs binnen gegrendeld is. Het weerhoudt hem een moment. Een moment maar. Want nu wil hij - hoort ge! - wil hij niet meer met ledige handen en het hart vol schaamte terug.

Open! Dat zegt hij. En roept twee dienaren. Dat ze de deur rammeien met die balk.

- Machtige prins, waarom wilt gij een weerloos kind mishandelen?

Dat is Rodien. Maar: Open! schreeuwt Karel en zijn ogen worden rood.

- Roemrijke zoon van een roemrijk geslacht, bega niet een eerloze daad.

- Open! schreeuwt Karel en de balk rammeit.

- Prins, vrees de wraak van uw vader! roept Rodien en staat besloten voor hem.

- Open! schreeuwt Karel en hij helpt, en de balk rammeit met meer geweld de deur,, die al nauw begeeft.

Maar Landrada is bijgekomen. Ze hoort zijn stem die gevaarlik is. Ze ziet dar Rodien niets vermag. Ze valt voor Karel neer, en heft de handen smekend op naar hem.

- Hoor me, prins. Beschaam uw edelmoedigheid niet, en bezoedeld niet uw roem. Beledig niet God en zijn heilige Moeder. Roep niet zijn gramschap over uw hoofd, noch over ons uw dienaressen.

Met een blik ziet Karel de tranen in haar ogen. Een blik maar. En dan voelt hij nog haar mond op zijn voeten. Hij houdt op. Maar open! zegt hij nog, en de balk rammeit voort.

Landrada vertrouwt.

- Wat wilt ge, prins, van Amelberga bekomen. Hoe zult ge haar winnen, als gij haar zo afkerig van u maakt?

- Houdt op! zegt Karel. En de balk valt uit de handen der dienaren.

Landrada staat op.

- En als gij heengaat, prins, beloof ik u, haar in uw voordeel te bewegen...

Stiller dan, als voelde ze wat schuld: - ... al vrees ik, dat mijn woorden niets op haar vermogen.

- Ik ga dan, antwoordt Karel, en vertrouw op u.

En stiller ook:

- Ik bemin haar. Zeg haar dat dikwijls.

Hij groet Landrada. En gaat met de dienaren weg. De abdis volgt hem. Rodien alleen blijft. Hij klopt op de poort.

- Ik ben het, Rodien.

Een oogenblik nog en de poort wordt ontgrendeld. Amelberga haar ogen zijn rood ontstoken. En nog verschrikt bergt ze haar hoofd aan de borst van haar broer, die haar te troosten tracht. Ze kijkt vertrouwend op naar hem en lispelt:

O Rodien, die schrik! De trappen van het altaar zijn nat van mijn tranen en warm van mijn lichaam. De heilige relikwie der Moeder Gods droeg ik op mijn hoofd. Ik heb gebeden, gebeden als nooit. Ik bad mijn Beminde, dat mijn ziel geheel aan Hem mocht blijven, en dat Hij de reinheid van mijn lichaam bewaren zou voor onze ewige bruiloft.

Dan roept de hoorn Rodien.

- Vaarwel, mijn lieve zusje, zegt hij nog. Gij, die zoveel van den Heer bekomen kunt, bid ook voor mij. En ginder te Metz zal ik veel aan u denken. En waken zal ik over u. Vaarwel.

- Vaarwel, mijn goede broer. Ik dank u zo. En God zal ons beschermen.

Hij zoent haar. Ze zoent hem, en kijkt hem na, tot hij de kloosterpoort is uitgegaan.

Dan sluit ze weer de deur van de kapel en treedt terug naar het altaar.

In het bos echoot de hoorn door de schemering. Ze hoort het. Het hoornen gaat de verte in, en de schemering komt nader. Met de avond zijgt de rust - hoe diep en

dieper! - over het konvent. En in haar ziel de witte blijheid van haar liefde en haar overgave. Van haar overgave.

Nu is haar hart de godslamp voor het tabernakel. Maar zo helder, dat er langs de ekstaze van haar gestalte een gouden stroom van licht de kapel invloeit. Zo wordt de bruiloft bereid.

Als de nonnen en de jonkvrouwen kwamen om de vespers te zingen, zonken ze neer voor het wonder. En ze waren gelukkig omdat ze begrepen.

Morgengroet Frans Tobback

Zo van alle last en leed ontdaan
- Het land is één bloeiend wonder -
in verrukking naar de morgen gaan
met 'n krachtig lied dat klinkt als 'n hiemne onder
't staalblauw luchtgewelf
treden uit het diepste van zich-zelf
mekaar te gemoet
met de gouden groet
van Gods zonne.

Duimpke Passagier Frans Van Boogaerdt

X

De Zondagmorgen.

Er hangen nog gouden slingers in de lucht, overblijfsels van een zonnegulden zomer. En een fletse zonnestraal legt een teeren glans op een gevel en over de straatsteenen. Maar overal liggen dorre blaren rond de boomen en het is rillend kil.

Duimke is dezen Zondagvoornoen op weg naar vadertje Grijspeerdt. Hij weet geen blijf met zichzelf zoo erg lijdt hij onder de wroeging. Op geluk heeft hij hongerig geaasd, en om gelukkig te zijn heeft hij zijn eigen hart verwaarloosd en menschen gepijnigd.

Hij ziet het tooneel weer langs den weg met haar en zijn vlucht uit het huisje. En omdat hij zich dat nog best herinnert, wordt het de zonde van heel zijn verleden. Haar verwijtende blik en haar geschrei toen hij zoo hard en ruw uitviel, achtervolgen hem nu. Hij wilde het goed maken daarna, - ja, heerlijk zou het zijn - maar vluchtte, met een walg.

Dáár is het leven van vadertje Grijspeerdt, die de arme werkvrouw een loon uitbetaalt dat ze niet verdiend heeft, die zijn leerjongen niet doet werken omdat hij nog een kind is.

Duimke voelt hoe zijn eigen leven het tegenovergestelde is geweest. Hoe hij bij de menschen alleen heeft gevraagd of ze hem geluk konden schenken.

Daarom is zijn Zondagvoormiddag zoo eenzaam, en wil hij de rust van vadertje Grijspeerdt naast zich.

In het werkplaatsje staat hij nu. Vadertje Grijspeerdt zal in het tuintje zijn. Daar hoort hij de zeer bekende stem neuriën buiten. Benieuwd gaat hij aan de deur staan luisteren. Hij erkent de voois van het ‘Dies Irae’ uit de doodenmis. Nu let hij erop dat de zang nadert en dan weer van ver lijkt te komen. Als hij dan door het venster kijkt, ziet hij vadertje Grijspeerdt, de armen gekruist, langs de smalle paden van het tuintje wandelen.

Dan gaat Duimke weer heen.

Den heelen dag door woelt het in zijn ziel bij vlagen: onstuimige opstandigheid en daarna een doffe lusteloosheid. Maar altijd blijft scherp die verwondering van 's ochtends: deze stille, eenzame, zeer zeker gelukkige mensch die 's Zondags in zijn tuin neuriet over den dood. Is het angst of verlangen; of het lied der zekerheid, lijk van den minnaar die op de geliefde wacht, wel wetend dat ze daar straks zal binnen komen in huis?

De Zondagavond weegt hem te zwaar op zijn eenzame kamer. Buiten klinken zoovele verleidelijke geluiden van pratende menschen en herbergmuziek. Hij meent dat de koude wind hem zal verfrisschen.

XI

Daar zit hij nu in een herberg. Onbekende gezichten staren hem aan. Op de tafels, naast al die glazen, liggen handen: bleeke, fijne handen, dikke blozende handen, ruige, knokige handen met korte, vuile nagelen.

Hij praat met de menschen naast zich; waarover weet hij zelf niet. Hij praat lang en veel en wil altijd maar gelijk krijgen. Plots valt het hem dan op hoe vijandig ze allen jegens hem zijn.

- Een land kan nooit tot vrede komen, beweert hij.

Hij ziet een paar natte oogen in een bleek gelaat.

- ...want gij leeft zelfs niet in vrede met uw eigen.

Maar de bleeke laat het daar niet bij. Met een gebaar hitsen de anderen hem op. Daar staat hij nu dreigend voor Duimke.

- Ik... ik...

Duimke voelt zich overmoedig sterk, en alléén sterk tegenover die vier vijf mannen, lijk vroeger tegenover zijn broers.

- Gij... gij zijt zat!

De bleeke wil slaan. De drinkebroers lachen, maar wanneer Duimke zich met een stamp verdedigen wil, grijpen de vreemde handen ruw toe.

Daar wordt gehuild en gevloekt, stoelen ratelen op den grond, Duimke bukt zich onder de slagen van donkere lijven voor en achter hem, tot hij weer plots alleen staat, in de koude vochtige lucht buiten.

Wezenloos strompelt hij dan voort langs de eenzame straat met de bleeke lichtvlekken en hier en daar een zwaai herbergmuziek die een poos rond zijn hoofd danst.

- Potver, potver, mompelt hij. Zij hebben hem nog niet.

Stilaan maakt de kilte hem weer nuchter.

Er komt een stalen hardheid in hem op. Hij voelt iets toch van de rustige teederheid van donkere, gesloten huizen bezijden de straat, het een naast het ander. Maar balt de vuisten daarvoor.

- Potver, de potver...

En hij stampt een schel verlichte herbergdeur open. De vreemdheid van de even opkijkende tronies tusschen den rookwalm beklemt hem één enkel oogenbiik. Maar stout schuift hij bij aan tafel.

- Bier, schreeuwt hij naar de waardin achter den toog.

- Gij hebt gij ze nog rap in de gaten, zegt een man mee een kleinen zwarten knevel, voor hem.

- Een ferme brok, eh jong, dikt een papperig gezicht aan.

- En... niets vies gevallen, gnuift een oude leeperd. Duimke kijkt hem aan en ziet een geile trilling beven langs zijn mond.

De zoete mondplooi in het strakke gelaat van vadertje Grijspeerdt, onder die klare blauwe oogen, bevangt hem nu.

Het kan hem allemaal niet schelen. De mensch is lijk hij is en dat is het geluk en de vreugde.

- Nog bier!

En hij stampt hard met zijn pint op het tafelblad.

- Ge moogt gij ze nogal, boft de waardin.

- Hij mag hij nog beter dingen ook.

Een vette lach schiet los rond het tafeltje.

- Zoudt gij wel, fleemt de bazin. En Duimke voelt de zware vette hand van het wijf over zijn haar glijden.

Alsof een breed en schitterend visioen opeens daar in de gelagzaal opvlamt: het meisje langs den weg, vadertje Grijspeerdt het doodenlied neuriënd in zijn herfsttuintje. Maar rond hem grijnzen de grinnikende koppen en de zware vrouwenhand ligt in zijn haar.

- 't Is van het zwaar bier, peinst hij.

- Ziet ge wel, hij bijt er niet naar, hitst de kleine zwarte knevel op.

Hij voelt nu twee mollige handen langs zijn wangen glijden, zijn hoofd wordt achterover getrokken, boven hem blinken opeen geklemde tanden. Roode lippen, star lachend, nijgen met een warmen adem.

- Potver, de potver, veert hij recht en stoot de vrouw met zijn kop opzij.

Als hij aan de deur staat voelt hij zich zat en ziek.

- Ze hebben hem nog niet, lalt hij schor en keert zich weer om. In hun gezicht zal hij ze uitlachen; maar ze stampen hem buiten zoodat hij languit neervalt op de straatsteenen.

XII

Daar zit hij nu bij zijn werk met een zeeren kop en met een koppel brandende oogen. En heel zijn lijf wordt doorpriemd van de pijn. Dat vallen ook op de straatsteenen.

Hij is maar bang dat vadertje Grijspeerdt het merken zou en wanneer hij zijn baas niet meer bezig hoort, laat hij dieper het hoofd zinken. Misschien bekijkt de oude hem nu.

Duimke voelt de ziekte in zijn ingewanden rondkruipen. En dat hij daarbij nog zoo onzeglijk dwaas deed gisteravond: alzoo de menschen te bedelen om wat troost, wat gezelligheid.

- Duimke, klein, klein Duimke, gekt hij.

Dan komt de middag hem verlossen. Maar de kilte buiten maakt hem nog weeër en dadelijk trekt hij weer het huis binnen. Bleek en met halftoee oogen hangt hij daar op zijn stoel.

- Ja, blijf gij maar hier, jongen, zegt vadertje. Zet u bij.

De schoenmaker haalt teljoor en zoo. Maar Duimke komt niet. Hij tracht de ongesteldheid in te slikken, op te veeren. 't Maakt hem nog misselijker.

- Een jonge man lijk gij zou moeten meer verstrooidheid hebben, meent de oude. A propos, waarom rookt gij niet? Moest ik zoo oud niet zijn 'k zou 't nog leeren. Dat doet een mensch goed. Dat is veel plezieriger zitten en klappen alzoo.

- Van gisteren avond spreekt vadertje niet. Hij moet het toch zien, peinst Duimke.

Het fleurt hem een beetje op, te voelen dat vadertje ook nu vriendelijk blijft en zacht en hij lacht zwakjes wanneer vadertje Grijspeerdt tegen zijn glas tikt:

- Val aan, toe jongen!

Om den oude genoegen te doen proeft hij dan wat van het eten op tafel.

- Rook gij dat maar op uw gemak op, zegt vadertje. Duimke krijgt een lange, lekkere sigaar. Hij steekt ze in zijn zak.

- Bedankt, hoor. Maar ik heb nu geen goesting.

Dan komt de namiddag en weer werken.

Nelleke is daar als de lamp opgestoken wordt.

Als ze wat aan Duimke durft te vragen, antwoordt die wrevelig:

- Laat me gerust. Ik heb ook mijn werk.

Ach, waarom is hij zoo boos op zichzelf? Waarom verdraagt hij het niet dat vadertje Grijspeerdt een beetje zot-goed is met die oude dutse?

's Avonds, op weg naar zijn logement, bekruipt hem de goesting weer bij vadertje te zitten onder het lamplicht naast de roode stoof. Misschien vergeet hij dan alles van gisteren.

- Ik ben het, roept hij al in de donkere voorkamer.

'Ik kom die sigaar oprooken hier.'

In het keukentje is vadertje nu bezig met schotels te wasschen.

- Nelletje wordt oud jongen.

Nu weet Duimke plots dat hij zal teruggaan tot haar. Zeker, zeker.

Nelleke wordt oud, zegt vadertje. Het treft Duimke zoo in het hart dat hij er koud van wordt. Ja, hij wil ook iets doen.

Hij helpt afdrogen.

Dan gaan zij elk langs een kant van de stoof zitten. Vadertje leest een boek. Duimke buigt zich voorover: 'Hoe men burgemeester wordt'. Ja, van Snieders is dat.

Morgen gaat hij er naartoe. De oude schoenmaker moet toch niet al het goed alleen doen op de wereld. We moeten elkaar een handje toesteken.

De kamer hangt vol blauwen rook. Met de roode vlam daarin van de lamp. De stoof ronkt en suist.

We zijn wij allemaal toch maar menschen. Hij zal gaan.

Dan komt over Duimke de groote stilte van droomende verwachting. Een beeld, nog een. Een heele rij.

De klok slaat. Negen uur is het al.

- Dat moet gij lezen, jongen, zegt vadertje. - Zoo is de gang van de wereld.

Duimke werpt het stompje sigaar weg. Hij geeft den schoenmaker een stevige hand.

- Tot weerziens!

XIII

Het groote voornemen heeft hem ineens met een breede rustigheid vervuld en zijn wil gesterkt. Hij gaat zich een fiets koopen. Rap is 't afgehandeld. Misschien wordt hij wel bedrogen maar wat geeft het hem: zoo lekker gezond is het door de koude heen te fietsen naar haar toe om haar veel te brengen. De plannen gonzen in zijn kop. Zooveel is er ginder te doen: zij, de zieke vader, de moeder, die beide kinderen.

Geld heeft hij en hij kan werken. Wie weet, later misschien, zal hij er zelfs mee trouwen.

Maar beginnen met het begin. Zorgen voor kleeren en eten. Zien wat er voor den ouden vader kan gedaan en dat allemaal betalen, glimlachend lijk een tooveraar.

Aan den uitkant van de stad, daar omtrent waar de groote baan naar de zee begint, ziet Duimke de witte naaktheid van een Kruisbeeld blinken, onder een ontbladerde boomkruin.

De fiets ligt al in het gras en Duimke knielt, het pijnlijk-moede hoofd aanstarend.

- Ach God toch! Ach, God toch!

Zoo welt het op uit zijn zotte hart.

Ja, zeker zal hij haar trouwen, dan zijn ze met een slag allen uit den nood.

XIV

In Fien haar thuis is nu veel veranderd. Duimke zorgt voor eten en kleeren. Twee weken duurt dat al: twee weken dat al maar door vurige geestdrift in Duimke gegoten werd. Twee weken ook dat de liefde in hem werd verinnigd en verhevigd. Het bruist soms geweldig in hem op zóó dat hij iets grijpen wil, stevig en pijnlijk, om alles uit te drukken wat hij in overvloed voelt. Doch meest zijn de dagen éénvormig lijk deze: vol milde, zoete genegenheid, die misschien niet meer is dan een moederlijk vurig en teeder medelijden.

Vanmorgen is hij begonnen met een zeer groot werk. Hij zal het heele huis schilderen, te beginnen met de keuken. En wijl hij den borstel over en weer strijkt over den muur vluchten zijn gedachten naar Brugge terug, bij vaderje Grijspeerdt. Ja, geen enkelen keer is hij zijn grooten vriend gaan opzoeken, sedert hij hier werkt en zwijgzaam liefheeft.

Maar hij gelooft dat vadertje hem goedkeurt van uit het enge werkplaatsje. Telkens de rustige blauwe oogen door het venster staren in het naakte tuintje, denkt hij aan zijn knecht:

- Die daar... die is mijn vriend.

Zoo goed en simpel is het leven voor die liefheeft. De liefde komt hem zelf met overdaad van gaven tegemoet. Hij weet de liefde van vadertje Grijspeerdt daar uren ver wakend en altijd gereed. Hij weet hoe nu in Fiens hart eenzelfde maar hartstochtelijke liefde naar hem toegroeit. Eender wanneer hij daarover met haar spreken zal, zal zij blozend het hoofd neerbuigen en ja zeggen, voor goed.

En dat alles omdat hij zelf liefheeft.

Men doet niet veel op een winterdag. Wat geeft het ook? Morgen komt hij terug, en overmorgen, een heele week lang tot het af is. Ze zitten allen aan tafel wanneer hij dat antwoord geeft, en wijl hij Fien in de oogen staart, volgt hij er nog bij: ‘En daarna kom ik misschien nog’.

De twee jongsten slaan met hun vorken op tafel van plezier.

- Gij blijft bij ons voor altijd!

Fien staat op:

- Er is geen suiker genoeg in de pap, zegt ze en gaat wat halen op het rek.

Doch hij is nu vervuld met een zoete zekerheid, door haar groote verwarring.

En 's avonds vindt ze een reden om met hem mee te gaan, de baan op naar de stad.

Zij praten over den vader die ziek is en niet lang meer leven zal. Maar de kinderen begrijpen dat niet, en met al hun lawaai maken zij hem zijn laatste maanden nog lastig.

- Hij zou moeten in een gesticht liggen, meent hij, op een kamer alleen.

- Dat is niet voor ons, arme menschen.

Wanneer ze wil scheiden, brengt hij haar terug naar huis. Met de fiets is dat al rap ingehaald. Aan de deur nemen zij afscheid met een langen, innigen handdruk, lijk verliefden dat plegen te doen.

In gezapigen arbeid en groeiende liefde zoo gaan dan de dagen voorbij.

Zijn geld raakt op, maar dat deert niet. Met weer aan 't werk te vallen is daarin verholpen, lacht hij zichzelf toe. Hij zal zich alleen maar haasten dat tegen dien dag, het heele huis van binnen geschilderd zij. En dat zal, want het is wonder hoe knap hij met het werk opschiet.

Dauw J. Decroos

(Naar R. Herrick)

De dauw beperelde heur haar
En glinsterde daarop
Als beefde aan korenaar bij-aar
Des uchtends drop bij drop;

Hij regenboogde in mijn gezicht,
Of stralen van de zon
Ontbundelden hun kleurig licht
In 't klaatren van een bron.

De Kritikus Urbain van de Voorde

Reeds vroeger, bij het verschijnen van de eerste bundel ‘Kritiek en Beschouwing’ heb ik hartstochtelik betoogd: Urbain van de Voorde is onze merkwaardigste essayist. Waar vele jongeren, als zij zichzelf te verdedigen hebben voortdurend akrobaatje spelen, jongleren met encyclopediese wijsheid en vaak in de grofste hatelikheden vervallen, doen deze opstellen van Urb. van de Voorde weldadig aan om de ernstige toon die er uitspreekt.

Weinigen in Vlaanderen bezitten die hartstochtelike bezetenheid en tevens die kalme beschouwing in de schoonheid, die rustige ernst die met liefde tot het kunstwerk gaat.

Men moge het zelfs oneens zijn met sommige uitlatingen van spykologiesen aard, men moge deze uitlatingen een dreigend gevaar noemen voor de zuivere aanvoeling van de Gezellepoëzie, men moge ze aanvaarden of verwerpen, toch blijft het kleine boekje ‘Gezelle's Eros’ het vlaamsche modelessay, om de sterke aanhef en het logies doorvoeringsvermogen. Niet alle opstellen in deze twede bundel ‘Kritiek en Beschouwing’ zijn even feilloos. Meerdere korte stukjes zijn schitterende joernalistiek, die blijkbaar slechts met deze bedoeling werden geschreven. Doch ook hier treft dan de stevige uiteenzetting van zijn kunstbeschouwing en het toetsen van het werk aan deze kunstbeschouwing zelf.

Terecht noemde de auteur deze bundel ‘Gezellebundel’. Urbain van de Voorde heeft mij, naast het meesterlike betoog van Aug. Vermeylen (van Gezelle tot Timmermans) de Gezellepoëzie ook van andere zijden leren zien.

En dit dan is de weldadige invloed die van deze opstellen uitgaat.: de essayist dwingt u te zien *in* het werk, in dat, wat het werk aan ewige schoonheid biedt. Van een diepe kijk en van een sterk spykologies inzicht getuigen hier ook vooral de Opstellen over Slauerhof, Walschap, van de Woestijne en a. die samen met ‘Het Mystery der Poezie’ gerust naast ‘Gezelle's Eros’ mogen worden geplaatst.

Met de ‘In meemoriams’ zal niet ieder vrede nemen. Werden zij als necrologieen niet te streng van uit één gezichtshoek belicht? Van Ostayen en van den Oever, werden ook als dichters reeds elders gerehabilleerd. Eveneens zullen weinigen de grote verdiensten van den te jong gestorven dichter Ledegauwer onderschrijven. Het blijft een feit, dat van Ostayen en van den Oever, voor de vlaamse poëzie, van groter betekenis zijn geweest dan Ledegouwer, die, het ten slotte toch niet verder dan een paar halfgeslaagde liefdeversjes heeft gebracht.

Maar ook hier toch, kunnen wij duidelik de groei volgen van Urbain van de Voorde's Kunstbeschouwing en telkens treft ons weer die diepe ernst waarmee hij de schoonheid verdedigt.

In ‘Hooger Leven’ heeft Gerard Walschap er op gewezen, dat het voor de literatuur een gevaar worden kan, als, aanvankelik voor tijdschriften geschreven opstellen, naderhand in boekvorm worden gepubliceerd: Hoe waar dit ook moge zijn voor het verliteratuurde en met essayes overwoekerde Holland, voor Vlaanderen kan dit voorlopig slechts weldadigen invloed uitoefenen, omdat hier wel eens te ‘spontaan’ wordt gedicht en geschreven zonder inzicht in de schoonheid zelf.

Deze opstellen van Urb. v.d. Voorde, waarop wij vaak, tot bij hun verschijnen in boekvorm mogen wachten, zijn daarbij niet alleenlik slechts van aktuel, doch tevens van histories belang voor de Vlaamse literatuur.

Samen met het krities Proza van Paul van Ostayen, de stille steekspelen van V.J. Brunclair en de nog ongebundelde opstellen van Wies Moens, geven deze beschouwingen

van Urbain van de Voorde een ruim overzicht van de naoorlogse poëzie in Vlaanderen. En hiermede zal de geschiedschrijver ten slotte rekening hebben te houden.

Marnix Gijsen schreef: met vreugde onderstreep ik de groote literaire hoedanigheden die den essayistischen arbeid van v.d. Voorde kenmerken. De groote edele ernst, die bij zijn studie voorzit, verleidt hem wel eens tot een toon, die ons, minder vertrouwd zijnde in dezen journalistischen tijd, algauw plechtig te klinken schijnt, maar hij bezit een degelijkheid en een beschaving die ik vergeefs bij een levenden essayist in Vlaanderen zoek.'

Niet alleenlijk omdat Marnix Gijsen, de zuiverste dichter uit de groep die steeds hartstochtelik van de Voorde heeft bekampt, dit hier volmondig komt getuigen, mogen wij ons verheugen, maar vooral omdat het na de vaak woelige, doch ongekontroleerde belijdenissen van spekslagers en pompiers, duidt op een dieper inzicht in de schoonheid zelf. Want ook het geslacht der literaire sluipmoordenaars sterft langzaam uit.

PIETER G. BUCKINX.

Nood Gods (Antwerpen)
QUINTEN METSYS
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Morgen in de stad H. Verhofste

Rilde morgenstralen
haken
lichtdolken aan telefoondraden.
Stilte wijkt naar smalle straten
Eenzaam man plukt
één
voor
één
bibberende bloemen van straatlantarens.
Moede blinden blijven toe.
Maar de koude daken drinken de hemel
door al hun venstertjes.

Kleine schrifturen Marnix van Gavere

Elke mensch is de moeite waard te benaderen wanneer een drang - bewust of onbewust - in hem aanwezig is welke hem stuwt naar de uitdieping van zijn wezen.

Het diepste kenmerk van dezen tijd is de betrachting elke eenzaamheid uit de menschen weg te dringen en ze verloren te laten leven in doelloosheid. En nooit als thans is een heviger verlangen ontstaan naar het hervinden van de ziel, naar een scherpere aanvoeling van haar naaktste verzuchtingen.

Het is een pijnlijke maar tevens troostrijke ontdekking voor den mensch wanneer hij zich plots zijn oorsprong bewust wordt en God hem toelaat zijn eenzaamheid als een natuurlijken staat in te zien en te aanvaarden.

Hoe een mensch staat in zijn verlorenheid en doelloosheid tegenover zijn door God geschapene ziel is de angstigste vraag van thans.

Wij weten veel schuld in het eigene hart, wanneer wij, na lange en vroom-aandachtige beschouwing en bespiegeling, het aandurven naar de innerlijke roerselen te peilen van een ander hart.

Wij voelen bijna als een verlossing in ons, als wij door een zin, door een kreet, de diepere ondertoon van een leven aanraken en een leven voor ons openligt.

Is niet eenzaam wie verlangt eenzaam te zijn. Kan niet tot de eenzaamheid ingaan wie niet reeds de kern in-zich droeg en er in groeide.

Er is een stilte waarin de wereld als vervloeit en welke onze eenzaamheid zoo verinnigt met ons zelf dat wij haar niet meer verlaten durven.

Het is een wonderbare troost voor het hart zoo het de schoonheid van dit leven, spijts alles, inziet en de dood zonder opstandigheid aanvaarden wil.

Hoe zwaar weegt het hart indien het, bij het na-gaan van zijn herinneringen, niet één zielsvreugde gewaar wordt.

Spijts alle omwentelingen en diep-schokkende gebeurtenissen, welke het leven in deze wereld met zich meebrengt; spijts het gaan van verouderde vormen en het aankomen van nieuwe ordeningen, blijft het hart altijd zich zelf gelijk: eeuwig en van een eeuwigheid die God alleen zal bepalen, eeuwig beluistert het zijn eigen. Hoe ook het geluk of de smart het beroert altijd zal het zijn ballingschap in zich voelen heropleven.

Gedicht Huib. Aerts

Meesters van het gedacht
toeven wij laag bij de aarde,
en hooren geen ander lied
dan de slag van ons bloed.
Zoo noemen wij alle ding
een wonderbaarlijk raadsel
en schouwen verdwaasd
naar den sterrenbloei.

Wij dringen nimmer door
tot de ziel der wezens,
stamelen ontroerd
voor hun mooi gelaat...
Ontwakend uit den roes
van dit bedwelmend leven,
bemerken wij ontsteld
hoe alle beeld vergaat.

Weergalm van eindeloosheid
blijft ons bestaan doorruischen,
lijk in een holle schelp
het lied der zee...
Wij hijschen vlug het zeil,
maar onze sloepen schuiven,
doelloos en traag,
met de golving mee.

Rond het geval Wim Rombauts Ric Karin

Ik wensch op het hoogmoedig pleidooi van dh. Rombauts geen antwoord te geven, om de eenvoudige reden, dat ik niet debatteeren WIL met iemand, die niet eens HOFFELIJK kan blijven, en zijn toevlucht nemen moet tot brutaliteiten, om maar eenigszins zijn situatie te redden. Ik verwijs hem daarom naar het adres van den heer du Perron, die wel zoo vriendelijk zal zijn, zijn gratis uitlating te bewijzen. (Wat ik ook doen wil, geachte heer Rombauts, als u fair blijven kunt!) De heer du Perron heeft hier een eenige kans, om U voorgoed te ridiculiseeren.

Er is nog een tweede reden waarom ik U niet van antwoord wil dienen: wegens volgend feit dat een klaar licht werpt op Uw zonderlinge mentaliteit.

De redactie van ‘De Tijdstroom’ plaatste met een eerlijke welwillendheid ‘De Open Brief’ van dh. Rombauts, en teekende in een naschrift aan dat het laatste woord in dit geval aan dh. Rombauts zou gegund worden. Een regeling die mij zeer rechtvaardig ten overstaan van dh. Rombauts voorkomt.

Inmiddels acht dh. Rombauts het goed het geval weerom over te brengen binnen de rubriek ‘Letterkunde’, van het maandschrift Kunst-Opbouwen, waarvan hij de redactieleiding houdt, en dit niettegenstaande zijn antwoord en het eventueel nog later te verschijnen slotwoord op een eerlijke wijze in ‘De Tijdstroom’ zouden verschijnen. In het tijdschrift van beide ‘partijen’ wordt dus zijn ‘Open Brief’ overgedrukt

Het mijns inziens misplaatste van deze handelwijze wordt duidelijk, wanneer men in bedenking neemt dat dh. Rombauts *in zijn eigen tijdschrift* ‘Kunst-Opbouwen’ na zijn critische bijdrage ‘Wie roept daar Penalty’. nu ook zijn ‘Open Brief’ publiceert, zonder dat het stuk van de andere partij (Het Proces der Vl. Jongeren, enz...), op hetwelk de open brief van dh. Rombauts een antwoord was, er in verschenen is.

Over de houding in beide partijen kunnen de gebeurlijke belangstellende lezers van ‘De Tijdstroom’ best zelf oordeelen. Aan redactie en lezers van ‘Kunst-Opbouwen’ gun ik graag het genoegen den overwonneling als in dit kamp hier legerend te beschouwen. Mijn kwâjongensgemoed is daar best tegen bestand.

Kronieken

Toneel Pieter G. Buckinx

Het Vlaamse Volkstoneel

Bij de opvoering van ‘Julius Caesar’.

Lode Geysen, de jonge regisseur van het Vlaamse Volkstoneel, die wij steeds hebben bewonderd om de sympathieke wijze waarop hij vaak vlammende (wie zegt daar onverdedigbare’?) pleidooien over politiek theater over het podium te werpen wist, heeft ons, reeds bij deze eerste vertoning van het Vlaamse Volkstoneel, zo niet voor zijn gewaagde regieopvattingen, dan zeker toch voor wat hij bereikte hier, gewonnen.

Gij zult mij toe roepen: Gijsen heeft niet alleen de tekst van William Shakespeare mishandeld door, vrij lange coupures, hij was zelfs zo roekeloos deze tekst te herwerken, en rollen bij te schrijven!

Ja! Geysen durft! mijn waarde. En om deze durf alleen reeds zou ik hem bewonderen. Zwijg a.u.b. over dat revolverschot, die sigaret en die vlaggetjes. Zwijg over de kostumering en het dekor, over al deze dingen waarvoor uw achtienswaardig hart zo gevoelig is. Gij hebt volkomen gelijk, Geysen heeft Shakespeare vermoord.

Mijn waarde, ga toch eens naar de schouwburg zonder deze beroemde naam op de lippen, zonder uw achting voor achtenswaardige auteurs en onderga nu eens wat u geboden wordt, en niets dan dat. Dan moet gij toegeven: hier werd een ‘actueel drama’ doorleefd; hier werd een ‘actueel drama’ op moderne wijze, rythmies en dynamies dus, gespeeld.

En, indien gij hieraan niet genoeg hebben moest, vergooi dan uw geld niet langer aan een ongezellige loge; koop een diepe klub en wees ervan overtuigd dat gij stilaan ouder wordt.

Hebt gij Johan de Meester toegejuicht? Geysen toch zet op merkwaardige wijze de weg voort die hij heeft uitgelijnd. Ik zou durven zeggen dat Johan de Meester intuitief voorvoelde waar hij naartoe moest. Lode Geysen heeft dit ‘verstandelik’ doorgewerkt: hij heeft de zekerheid dat het niet anders kan.

Daarom komt Geysen op zijn tijd, nu de meeste auteurs het moderne eksperiment angstvallig schuwden en zich, bijna hopeloos neer lieten in de diepe klub van daareven.

Geysen heeft de moed op nieuw avontuur uit te gaan. Hij verwerpt niets van wat wij reeds hadden veroverd. Wij juichen hem geestdriftig toe omdat hij ons geloof in het nieuwe heeft verhevigd.

Want deze vertoning was, spijts die enkele tekortkomingen, die spoedig zullen worden overwonnen, een groots bereiken, dat, en om de uitbeelding der rollen, èn om het gewaagde opzet der regie, zeker hoger mag worden aangeschreven dan de Hamletvertolking eertijds.

Franse Letteren Jan Vercammen

Léon Bloy

Naar aanleiding van de vertaling ‘Het heil door de Joden’ door Leo De Roover - Uitgave Steenlandt, Kortrijk.

Ik houd van Bloy.

Er is misschien geen figuur in de letterkunde, waarmee men meer heeft gesold dan met deze ‘pélérin de l'Absolu’. En de beschuldiging (want zo is het bedoeld) die het meest mondgemeen is geworden, is die van pamflettist. In *Belluaires et Porchers* antwoordt hij daar op: Pamphlétaire!... Ah! je suis autre chose pourtant... mais si je suis pamphlétaire, moi, je le suis par indignation et par amour; et mes cris, je les pousse dans mon désespoir morne sur mon idéal saccagé.

Hij weze pamflettist of niet, men zal moeilik de weerga vinden van zijn martiale proza, dat vooruit wordt gestuwd door een gloeiende overtuiging en een moed, die bewondering wekken moet.

In Frankrijk was hij niet gegeerd. Ook bij ons niet, schijnt het. Ik denk trouwens: nergens. Men sloot hem in in een harde conspiration du silence. En waar men toevallig eens over hem sprak, was het als over een onbeschofte nijdas, die, uit spijt over zijn onbekendheid en zijn stoffelike ellende, als een dolle hond razend om zich heen bijt, en zijn ‘gelukkiger’ en ‘groter’ tijdgenoten te lijf gaat. Zo wordt dan enigszins begrijpelik het slot van *Le Mendiant ingrat* een stuk van zijn dagboek: C'est assez, je n'en peux plus. Allons! mangez, chiens. Voilà! les entrailles d'un homme...

Want Bloy wist, wat ze met hem wilden. Maar het gaf hem een argument te meer voor zijn strijd tegen de kleinmenselikheid en de lafheid van zijn geloofsbroeders, evenzeer als tegen de imbeciliteit en de verdorvenheid der anderen. De waarheid gaat boven alles, zelfs boven de vriendschap. Maar de absolute waarheid dan, de waarheid, waarvan men geen jota kan negeren, zonder dat ze leugen wordt, de waarheid, die gevaarlik is, voor wie ze belijdt. Hij wist ze gevaarlik zijn, maar hij had de bijna-bovenmenselike moed ze integraal in het aangezicht te slingeren, van wie ze prostitueerde. Ook van zijn vrienden, als het moest. Door dat gebaar ontstond zijn boekje: Sur la tombe de Huysmans. J.K. Huysmans was hem eens dierbaar geweest, en met een schone, grote hoop had Bloy de bekering van de ex-naturalist tegemoetgezien. Maar na de bekering werd Huysmans voor zijn grote vriend een verschrikkelike desilluzie. Ayant été son apôtre, hélas! ayant travaillé et souffert longtemps pour qu'il devint un chrétien, l'excessive médiocrité de sa nature exigea que je fusse payé aussitôt de la plus affreuse ingratitude, et que je contemplasse en lui le plus extraordinaire avortement de la Grâce. En dan dit tekenend zinnetje: Mon disciple fut acclamé par nos catholiques, et celà dit tout. En misschien kende hij *die* desilluzie nog niet als hij schreef in *L'Invendable:* On peut tout contre moi, excepté me décevoir. Avec ou sans mérite, je suis trop établi dans la vie surnaturelle, pour que le démon de l'Illusion puisse avoir sur mon âme un pouvoir quelconque. On me répondra, il est vrai, que celà encore est une illusion. - Het moet inderdaad wel zo geweest zijn.

Laatst heb ik nog eens aan Bloy gedacht. Dat was bij het kabaal rond het krapuleuze boek van Pater Martial Lekeux: *Passeurs d'Hommes.* In *Au Seuil de l'Apocalypse*

geschreven tijdens de wereldoorlog staat een brief aan een priester-soldaat, die een foto van hem aan Bloy had gezonden: Je suis navré de vous voir un fusil. Les prêtres ne devraient jamais être armés. C'est l'effet d'une

aberration sacrilège et vous devez le sentir profondément. Vous avez été forcé, comme tant d'autres, d'obéir à la loi de mobilisation, mais aucune autorité n'a le droit de vous contraindre à vous servir de vos armes. J'espère, que Dieu écartera de vous les occasions.

Camille Lemonnier heeft ergens geschreven: L'hyperbolique et grandiose Léon Bloy, le génie le plus classiquement latin des lettres françaises depuis trois siècles, je le proclame. Vanuit zijn diepe latiniteit en zijn eenzaamheid kon Bloy geen juiste kijk hebben op de verhoudingen gedurende de wereldoorlog. En het is spijtig, dat we in voornoemd boek ook dingen moeten ontmoeten als dit: d'Allemagne prussianisée cessa d'appartenir à l'humanité. Elle devînt une énorme brute féroce, qui menaça le monde entier. La France, toujours nécessaire à Dieu moest natuurlijk de wereld redden. Bloy geloofde vast in die bizondere roeping. Nu we echter de dingen wat koelbloediger kunnen bekijken! In *Sueur de Sang,* zijn boek over de oorlog van 1870 had Bloy nochtans gezegd: La guerre de 1870 est peut-être la seule où toutes les fautes furent commises par tout le monde sans exception, et des deux côtés à la fois.

Maar dat soort chauvinisme, dat zo eigen schijnt te zijn aan de galliese geest, vergeven we Léon Bloy graag om al het andere.

Men heeft hem verkeerd gelezen. Ik heb eens gevonden, dat een Bloy-kenner zei: De Pastoor van Ars zou, wanneer hij de verwijten van Bloy aan priesters en kristenen las, zichzelf beschuldigd, en alles gedaan hebben, om voortaan de ergernis, die hij gaf, te vermijden. En hij zou in dankbaarheid gebeden hebben voor een vriend, die hem op zijn ‘prevaricatio’ wees. Wij achten ons beter dan de heilige Pastoor van Ars, en verontwaardigen ons over de brutale aanranding van onze onschuld.

Er was niet alleen de farizeërsmentaliteit, maar inderdaad ook de verontwaardiging. Dat hebben we gezien. Maar we moeten Bloy lezen in alle deemoed. Dat is het begin: onszelf te erkennen, dat er mensen zijn, die van God groter genaden kregen dan wij, ja zelfs een helderder inzicht in de bovennatuurlike waarheden.

Bloy was een geweldigaard. Akkoord. Maar het was de geweldigheid van een kind. Want een kind zegt de waarheid, hard, maar zonder wreedheid. Het is de liefde, die hem schrewen doet, en de huilende spijt, omdat de mensen hun eigen geluk vergooien. En als hij oordeelt, is het niet zozeer de schuld, dan wel het verkeerde. Hij, de grote subjektieve, beoordeelt meer het objektieve kwaad.

Hij, die zegt: Sans la communion quotidienne, il y a longtemps, que je serais mort, is op 70 jaar nog een kind. Is dat niet een getuigenis voor zijn kunstenaarschap. Want hij was een groot kunstenaar. Ik citeerde reeds Camille Lemonnier. Bloy roept niet: en al de rest is literatuur! Neen, de schoonheid van de stijl is zelfs meer dan een versiering van de inhoud: Il est indispensable que la Vérité soit dans la Gloire. La splendeur du style n'est pas un luxe, c'est une nécessité, schrijft hij in *Le Mendiant ingrat.* Door zijn meesterlike taal vaart een machtig lyrisme, dat u meesleept door zijn diepe schoonheid. Ik zou hier moeten citeren, b.v. uit *Le Mendiant ingrat, Sueur de Sang* en ook uit zijn beide romans *Le Désespéré* en *La Femme pauvre*, bizonder uit de laatste: dat is het werk, waarvan, als ik het zeggen mag, ik het meest houd.

Beide romans verhalen gebeurtenissen en ervaringen uit zijn eigen leven. Maar hier nog meer dan elders treft u de smartelike toon. De opdracht is een zin uit het officie der doden: Pro defunctis frabribus, propinquis et benefactoribus. En geheel het werk is doordrenkt van die droefenis, die ons officie der doden beheerst. In een

gedurig-stijgende schoonheid, tot het sublieme toe, belicht hij weergaloos-scherp de ongerechtigheid en de zielegrootheid van zijn tijd. Het verscheen in 1897 voor de eerste maal, maar het heeft in 1931 nog niets van zijn aktualiteit verloren. Het zal dat denkelik ook

nooit, of er zouden wonderen moeten gebeuren op ons wereldje.

Bloy is ook een groot denker. Hij krijgt het b.v. gedaan in *Le Désesperé,* in nog geen twintig blz. de hele geschiedenis te schrijven, belicht door het bovennatuurlike, nadat hij enige blz. tevoor de ontstellende verklaring heeft geschreven van het dogma van de Gemeenschap der heiligen.

Ik geef slechts voorbeelden. Maar het is vooral in *Le Salut par les juifs,* dat Bloy ons de volle kracht van zijn gedachte toont. Ik ben niet bevoegd om te onderzoeken, of Bloy wel altijd de juiste verklaring geeft van de H. Schriftteksten. Het is trouwens niet een werk van wetenschappelike verklaring van de H. Schrift of de geschiedenis van Israël. Maar de intuïtieve eksegeze van de Franse vizionair voert u onweerstaanbaar mee. Hij weet de teksten zodanig te belichten en zo verrassend te kombineren, dat ge ademloos met zijn geweld meevaart. Hij stelt hypotezen zo bovenmenselik-stout en sterk, zijn gedachten gaan zo duizelingwekkend-diep, de veropenbaringen komen zo schoon, dat het wel schijnt, of de vaart nooit eindigen moet. En bij het eindpunt heeft de verbazing en de bewondering van de begrijpende lezer zo'n hoogte bereikt, dat de terugkeer tot het dagelikse gebeuren aarzelend en met tegenzin gebeurt.

Zoals in *Le Désespéré,* wordt hier de geschiedenis, ditmaal van het joodse volk alleen, van bovennatuurlik standpunt gezien. Bloy is zo verrassend, dat hij op alle punten van het menselik denken, die hij aanraakt, een niew licht schijnt te werpen.

In zijn inleiding de volgende tekening van het werk: De bovennatuurlike ingeving daargelaten, mag men zeggen, dat *Le Salut* par les juifs sinds het elfde hoofdstuk van Sint Paulus' Brief aan de Romeinen zonder twijfel het krachtigste en meest-dringende kristelike getuigenis is ten gunste van het Oudse Ras.

En die inleiding eindigt zo: Zal de joodse wereld eindelik het boek in 't oog krijgen, dat haar tegen alle hoop in, vereert, en haar niets heeft gekost.

De twee hoofdmotieven van het boek staan aangegeven in de inleiding van Anton van Duinkerken. Het zijn twee tegenstellingen. Eerstens: tot het eind der tijden hangt de Verlosser van de wereld in doodstrijd, en het volk der joden, dat het Licht heeft uitgeworpen, omdat het deze hoogste gave niet begreep, zal tot het einde der tijden dolen in de duisternis van zijn verstoktheid. Dus ewige verworpenheid en ewige zoendood.

De tweede tegenstelling doorloopt insgeliks het hele werk: de arme Jezus en de vrekkige joden, en daarbij de houding der Kerk, de Bruid van de Arme, tegenover het onuitroeibare geslacht der moordenaars van haar Bruidegom.

De geschiedenis der Joden is de geschiedenis onzer Verlossing, want deze is nog niet volbracht. Bloy wordt het hele werk door getormenteerd door de sublieme gedachte van Pascal: Jezus zal in doodstrijd hangen tot het einde der wereld. En zolang de Joden over de aarde verstrooid ronddolen, gebukt onder de straf van de moord op ‘Deze, die geen ander opvolger kon hebben dan het hatelik geld, waarvan ze na zijn Dood de ellendige slaven werden’, zijn de profeten niet vervuld.

Door dit boek, dat Bloy zelf noemt: het merkwaardigste mijner werken, vaart nu eens de stormende Bloylyriek u als een rukwind in de ziel, dan weer verstillen zijn woorden tot de klagende melodie van het Goede-Vrijdaggebed voor de Joden. Het is, zooals van Duinkerken het zegt, één grote doorstromende hymne op de Verlossing, die ons gewerd *door* de Joden, omdat ze ons *uit* de Joden gewerd.

Ik heb altijd gedacht dat Bloy in de oorspronkelike taal moest gelezen worden, om de kracht te voelen die door zijn woorden vaart en ook hun echte, ongeschonden schoonheid. En inderdaad, Bloy verliest er altijd bij, vertaald te worden. Ik had me zelfs afgevraagd of Bloy eigenlik wel kon vertaald worden, omdat zijn eigenaardige uit-

drukkingswijze niet kan gescheiden worden van de eigenaardigheid van zijn gedachten, zijn gevoelens en zijn beelden, zonder deze te schaden.

Leo De Roover heeft een goed deel van die overtuiging weggenomen. Want zijn vertaling is goed. Ze hapert nergens, al voelt men er hier en daar de oorspronkelike taal door. Echter niet door gallicismen of zowat, want de vertaler schrijft een keurige taal, maar door de uitdrukkingsvorm zelf. Trouwens, dat voelt men beter, dan men het zeggen kan.

Leo De Roover heeft een heerlik boek dichter bij ons volk gebracht. En hij verdient daarvoor des te meer onze dank, dat het in de oorspronkelike taal niet meer in de handel is.

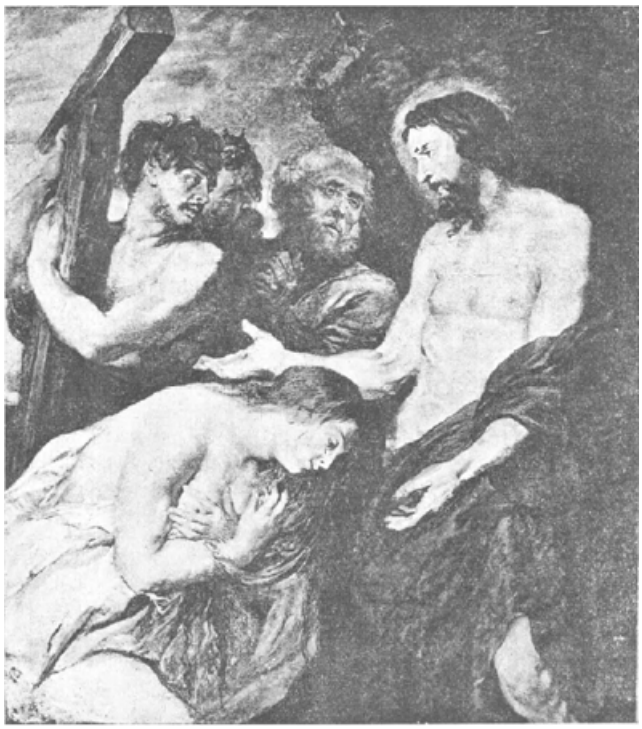

3. RUBENS: Christus bij de zondaren (München).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

13. RUBENS: Kruisoprichting (Antwerpen).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Taalstudie
Letterkundige geschiedenis Werner van Waas

W.L.M.E. van Leeuwen. 'Korte schets van de ontwikkeling der Nederlandsche letterkunde'. Uitgave J.B. Wolters. Groningen Den Haag. Gen. fl. 2,50, geb. fl. 2,90.

Dr C.G.N. De Vooys. 'Historische schets van de Nederlandsche letterkunde'. Uitgave J.B. Wolters. Groningen. Den Haag. Gen. fl. 1,90, geb. fl. 2,25.

Voor beide werken is de tietel tekenend. Ze heten: een schets. - Dat is reeds min of meer een neiging naar wat van Duinkerken en Knuvelder verwachten. Maar dat is het nog niet.

De klassiek-schoolse handboekvorm is door van Leeuwen verlaten. Zijn boek maakt dan ook een indruk van frisheid en levendigheid. Het is klaar overzichtelik en beschrijft helder. Ook van Leeuwen hecht groter belang aan de hedendaagse literatuur. Dat blijkt uit de verdeling der bladzijden over de tijd. Tot 1830 honderd bladzijden, en vandanaf tot heden (dus honderd jaar) honderd veertig bladzijden. We mogen dus de schrijver ook overtuigd achten, van de wenselikheid daarvan, omdat, hoe dichter bij ons de schrijvers staan, hoe meer hun psyche verwant is aan het onze. In het algemeen is er groot belang gehecht aan de psykiese faktoren en aan de tekniek, maar deze dan beschouwd als de wijze, waarop de psyche van de auteur zich openbaart.

Zoveel mogelijk zijn de bijzaken weggelaten. Slechts de beste kunstenaars worden *behandeld,* en van die beste enkel het beste werk uitvoeriger, o.a. door een korte inhoud, die de studie heel wat leven bijzet. Waar het moet wordt onze literatuur verklaard door het buitenland. Hier schuilt echter een gevaar van verklaringsmanie. Invloeden kunnen trouwens maar werken, als er kunstenaars zijn. De mens is hoofdzaak.

Behalve de eigenlike geschiedenis bevat het boek nog 1. Een tabel, aangevende de invloeden van ieder land voor ieder tijdvak. - 2. Een tabel, aangevende het deel van elke stroming (er worden er zes onderscheiden: de geestelike, de realistiese, de didaktiese, de sociale, de nationale en de fantastiese) in ieder tijdvak. - 3. Een zeer klaar en juist schematies synchronisties overzicht voornamelik van de wereldletterkunde, met parallele vermelding van grote figuren en gebeurtenissen op het gebied van wijsbegeerte en religie, (laten we terloops aanmerken, dat de namen van Luther en Calvijn vetjes staan gedrukt en die van St. Thomas gewoon.) muziek, beeldende kunst, staatsleer, staatkundige geschiedenis en natuurwetenschappen. Vooral deze laatste tabel (een aparte fascicuul) waarderen we zeer.

Wijzen we nog op de bloemlezingen (die klassieke benaming past hier bijna niet meer) van van Leeuwen die aansluiten bij zijn geschiedenis: Natuur en Dichter, De Nederlandsche Dichtkunst sinds 1880, Epiek en Lyriek. Die zullen hier in een bizondere bijdrage behandeld worden, want ze zijn het overwaard.

Nu zijn er ook wel tekorten aan het boek. Het spijt ons geen enkele foto bij de tekst te zien. Evenmin vinden we iets over Zuid-Afrikaanse letterkunde, die toch

eveneens een tak is van de Nederlandsche literatuur. Het grote euvel, waardoor het gebruik van die handleiding in Vlaanderen zal tegengehouden worden is de werkelik stiefmoederlike bedeling van de Vlaamse letteren. Met een twintigtal regels maakt de schrijver zich af van geheel de Vlaamse 20e eew, al is het een feit dat b.v. Moens en Gijsen (bizonder de eerste) invloed hebben gehad op de Noord-Nederlandse poëzie. Om een enkel

voorbeeld te geven: Moens en Gijsen worden enkel genoemd, terwijl b.v. J.C. van Schagen alleen bijna twee bladzijden krijgt. U moet bekennen dat de verhouding wat kras is, in een boek dat in 1928 verscheen, en waarin daarenboven de schrijver zich het recht op een eigen oordeel heeft voorbehouden.

Het boek van de Vooys is daarin gelijk aan dat van van Leeuwen, al geeft de eerste een zeer waardeerend 'besluit' aangaande de Vlaamse literatuur. Hij zegt daarin o.a. dat de vooruitgang varrassend is, en dat 'in deze jaren voorgoed de grondslagen zijn gelegd voor een bloeiende volkseigen Vlaamsche letterkunde'. De Noord-Nederlandse studenten kunnen echter van Vlaanderen misschien wel iets meer leren, dan dat.

Trouwens het boek van de Vooys is niet zo levend als dat van van Leeuwen. De historiese lijn is niet zo goed zichtbaar, omdat de tijdvakken bijna niet gejaartald zijn en minder klaar gescheiden. Dat komt natuurlik meer overeen met de werkelikheid, maar we moeten oordelen naar de bestemming van het boek. - Hier ook wordt een oordeel over de schrijvers geveld (want de samensteller erkent terecht de onmogelikheid van objektiviteit) maar ze zijn niet zo aantrekkelik behandeld: er is meer belang gehecht aan data en tietels, al wordt ook de psyche en het onderzoek der tekniek niet geheel verwaarloosd. De jonge Nederlandse poëzie in 't algemeen krijgt een mindere plaats dan bij van Leeuwen. Deze maakte er ook meer gebruik de schrijvers onder te brengen onder namen van richtingen, wat inderdaad tot eigenaardige en belangwekkende gezichtspunten aanleiding gaf. De verhouding van de bladzijdenverdeling over de tijd is bij de Vooys nog meer uitgesproken: 80 bladzijden tot 1833; en vandanaf tot heden 130 bladzijden. We vinden dat natuurlik best. Ook, dat een korte biografiese nota de behandeling van tekniek en psyche voorafgaat, en niet *daarin* is verwerkt. Ieder hoofdstuk is voorafgegaan van een algemene karakteristiek en een aanwijzing van de historiese samenhang. Daarmede is een kader aangegeven, dat de klaarheid, en dus het begrijpen, zeer in de hand werkt.

En wat we bij de Vooys vooral moeten aanstippen zijn de 'Inlichtingen en raadgevingen ten behoeve van zelfstandige en voortgezette studie', vooral omdat die zo uitgebreid zijn: zestig paginas. Dat is een bron van dokumentatie, die we niet licht zullen overschatten. Voor de leeraar heeft ze het grootste nut, en eveneens voor de leerling, als de tijd komt, dat hij vrij, naar eigen voorkeur, studeren wil. Veel tijd voor opzoekingen of verkeerde dokumentatie wordt de gebruikers van dit boek zo gespaard. Daarom alleen reeds is het een kostelijk bezit.

Wijzen we verder nog op de bloemlezing, die voor dit geschiedkundig handboek bedoeld is, nl.: Van den Bosch - de Vooys - Tinbergen: Letterkundig Leesboek (2 dl.), histories samengesteld. Ook dàt zullen we eens afzonderlik behandelen.

Taalleeraars aan middelbare scholen, athenea en normaalscholen, hebben er alle belang bij, deze beide werken bij zich te hebben ter raadpleging of leiding.

In aansluiting met wat voorafgaat, kunnen we hier enkele boeken aanbevelen voor de ontleding van meesterwerken, zoals dat heet in de programmas. De leraar vindt er een ruime keus uit de werken, die de tijd (de grote wanner!) ons heeft bewaard. Al was het maar ter inzage, de bedoelde werken zijn op hun plaats in de handen van ieder Ndl. taalleraar. Mochten ze helpen, om in Vlaanderen een bredere kijk te geven op de keuze van de in de school te behandelen werken. Ik noem vooreerst:

M.C. Meyer Drees. ‘Bewust lezen’. Uitg. P. Noordhoff, Groningen. Fl. 1.75.
G. Leffertstra. ‘Schema's’. Zelfde uitgever. Fl. 1,30. Gekart. fl. 1,80.

In die beide boekjes staan over ieder werk een serie vragen, die we over 't algemeen wel geslaagd mogen heten. Want ieder leraar weet dat vragen stellen een bizondere

kunst is in het onderwijs. Leffertstra groepeert zijn vragen meestal rond de personnages. Terwijl Meyer Drees zijn vragen ook algemeen zijn, en zo nogal eens buiten de grenzen van het werk treden. Voor allebei is wat te zeggen. En ze kunnen best voor een zelfde stuk samen genomen, mits schifting dan.

Een derde boek is ekspozerend. Het vraagt niet. Het vertelt over het behandelde werk. En dat vertellen is mooi en onderhoudend, ja, maar ook doordringend tot de diepere essentie van het werk. Het is een heerlik schoolboek. Dat is weer een facet van de lett. ontl. Voeg het bij de beide vorige. En ge krijgt een ideale werkwijze. Maar weer: schiften! Anders wordt het natuurlik te lang.

Ik houd persoonlik meest van het derde, dat feitelik toch dikwijls nodig zal zijn voor het gebruik van de eerste twee (als het dezelfde stukken geldt, natuurlik.) Aan schoolboeken voor letterkunde vraag ik, dat ze ons zouden laten klaarzien in de psyche van de kunstenaar en in de genesis van voorname werken. We moeten in het werk een mens zien, en in de mens een tijd en een volk. Dat kunnen we bizonder door dit derde boek dan, dat ik haast vergat te noemen:

Dr E. Rijpma. 'Gids bij de studie der Nederlandsch letterkunde'. Uitgave J.B. Wolters, Groningen. Twee delen, ieder f. 1,25. Of in één band: f. 2,90.

Aantekeningen

Opbouwen lacht.

Het laatste nummer van ‘Opbouwen’ wekt de schijn alsof dit tijdschrift met Reinaert en De Snuiver wenste te konkureren. Het is niet onze bedoeling te polemiseren met de naamloze steller der ‘Lachedingen’ die dit tijdschrift ontsieren. Zólang op eerlike, zij 't nog zó agressieve wijze kritiek wordt uitgeoefend, zullen wij dit toejuichen. Het is echter niet moeilik openhartige, fatsoenlike kritiek te onderscheiden van gluiperige aanvallen, die alleen bedoelen te krenken en te kleineren, bovendien, de persoon zelf te treffen en in een vals daglicht te stellen.

Wij zullen dus, de klaarblijkelike kwaadwilligheid van deze kritiek in aanmerking genomen, niet polemiseren.

Maar behalve kwaadwillig is de naamloze steller van deze ‘Lachedingen’ nog wat anders:

1) op grond van de wezenlike domheid van zijn proza, een geestelik-onvolgroeide;

2) op grond van zijn smerige insinuasies, een keurig heerschap.

Op grond van het feit, dat hij dergelike persoonlike aanvallen niet wenst te ondertekenen, zijn wij verplicht de hoofdredakteur verantwoordelik te stellen. En dan moeten wij zeggen, dat de heer H. Hoste, meer dan wie ook, bescheidenheid geboden is. Deze heer, die zijn tijdschrift, o ironie! ‘Opbouwen’ noemt, zou de laatste moeten zijn om de stevigheid van andermans geestelike konstruksies in twijfel te trekken. Want moesten deze ook onhoudbaar blijken, dan zouden zij toch, bij hun eventuelen val, geen rampen veroorzaken.

Onze Artisten.

Onder deze tietel verscheen te Antwerpen (St. Jacobsmarkt 17) een nieuw weekblad, dat het orgaan wil worden van allen die belang stellen in de Kunst in het algemeen, inbegrepen de amusementskunst.

De eerste nummers zijn vooral aan toneel en film gewijd. Op de verzen uit het hoekje ‘van onze jongeren’ komen wij, na enkele nummers terug.

Paul Valéry.

Henry Bordeaux karakterizeerde als volgt Paul Valéry: Il prolonge le culte des idées en l'entourant d'un halo mystérieux et obscur par excès de clarté.

De Taal van Guido Gezelle.

Dr Johan Winkler getuigde eenmaal:

‘De taal van Gezelle's gedichten is zuiver, schoon nederlandsch, duizendmaal schooner, zuiverder en oorspronkelijker dan modern hollandsch is; om van de geijkte

nederlandsche boeketaal maar niet te gewagen. Ach! dat alle niet-hollandsche nederlanders zoo weinig hollandsch, zoo schoon nederlandsch schreven.'

Een Anthologie.

Onlangs gaf 'La Revue Nationale' een anthologie uit, die door drie beroemdheden werd ingeleid, doch, ondanks die beroemde inleidingen, buiten de foto's der medewerkers weinig merkwaardigs bevat.

Alleen de biografiese nota's verdienen in een schrijn te worden gezet:

H.G. a participé à l'enquête de l'autorité sur la formation du cadre de l'armée Belge.

J.B. termina brillament ses humanités anciennes a Floreffe en juillet 1930.

Joris Ivens.

De jonge Hollandsche cineast Joris Ivens, waarvan wij reeds de twee experimenteele films 'De Stalen Brug' en 'Regen' te zien kregen, werd, samen met den Duitschen cineast Hans Richter, door de Sowjet-Unie uitgenoodigd om voor de Russische filmonderneming enkele korte rolprenten te draaien.

Renaat Grassin.

Voor volgend seizoen werd Renaat Grassin door het Katholieke Vlaamse Volkstoneel aangeworven, als akteur-regisseur. Hij zal zijn eerste regieproef wagen met ‘Boefje’ van Brusse. Dat Amsterdams' boefje, wordt echter een Brussel's Ketje.

Het Nationaal Toneel.

Herman van Overbeke en Michel van Vlaenderen, zullen de regie waarnemen bij het Nationaal Toneel (Groep Staf Bruggen).

Een tragies geval.

Met ‘Critiek en Beschouwing’ van Urb. v.d. Voorde, dat zo pas door ‘De Sikkel’ werd uitgegeven, ontvangt de lezer een gratis-bijvoegsel van een dertigtal te verbeteren drukfouten. Dit geval wordt tragies, als gij op blz. 114 van de auteur zelf verneemt: Mijn haar rijst te berge, bij de enkele gedachte dat ook maar een komma op haar plaats niet zou staan!’

Geef acht! zetter, hier liggen schietgeweren.

Een moedige houding.

Nadat de dappere dichter E. v.d. Hallen, in een helse woede is uitgevaren tegen de waardige houding van Pater E. Valvekens, heeft hij eindelik een dappere bekentenis afgelegd.

Hij wenst niet in te gaan op de invitasie van de eerste de beste kwajongen om publiek te debatteren.

Bij deze hoogmoedige houding willen wij alleenlik aanstippen:

dat E.v.d.H. de eerste was om de betrokken kwajongens van de Tijdstroom om kopij te verzoeken;

dat Ernest de eerste was om deze kwajongens kosteloze reklaam aan de hand te doen. (ik deelde trouwens de eer met Moens, getuigt hij. Wij vragen: wenst Moens de ‘hopeloze’ eer van Ernest te delen?)

dat Ernest zichzelf en zijn letterkundige rubriek tegenover gans Vlaanderen bespottelik heeft gemaakt;

dat zijn zoetgevooisde poëzie, waarvan wij hier de schitterende idiosie hebben aangetoond, hem zeker het recht geeft de jongste dichters ex cathedra te veroordelen;

en dat zijn hoogmoedige houding ‘ik wens niet publiek te debatteren’ het bespottelikste bewijs is van zijn onmacht.

Daarbij kan men zich nog afvragen waarom E.v.d.H. dan zijn inkt en zijn geest vermorst aan dit kwajongensgeval dat hij als hopeloos beschouwt.

Dit, mijn waarde, mag u weten: Als gij uit lafheid of uit plezier een scheldwoord naar ons hoofd slingert, dan hebt U nog niets weerlegd.

ARMINIUS II.

De Blauwvoet. (Thienschestr., 29, Leuven).

We ontvingen het 11 Juli-nummer van dat tijdschrift. De redaksie noemt het: kunstnummer. Het bevat o.a.: Rodenbach en wij (Wies Moens), Modernistiese toneelkunst-opvattingen (Dr C. Godelaine), de poëzie der Vlaamse ekspressionisten (R.F. L), de gedichten voor H. Van den Reeck van van Ostayen en Gijsen, en verder nog allerlei.

Een goed verzorgd nummer.

Boekbesprekingen

J.H. Wismans. Overzicht der Engelsche letterkunde. Uitgave Paul Brand's uitgeversbedrijf. Hilversum.

Over 130 bladzijden wordt geheel de Engelse, daarinbegrepen de Ierse en de Amerikaanse (vanaf Longfellow) literatuur behandeld.

Eerst het Oud-Engelse of Angelsaksiese tijdperk (Beowulf, Caedmon, Beda, Koning Alfred) dat uitsterft door een Normandies-Franse invloed. Het duurde van 450 tot 1066.

Zo begint het Normandies tijdperk (1066-1300) dat feitelik een tijdperk is van volk- en taalstrijd, en waarin o.a. de invloedrijke Arthurromans ontstaan.

Alhoewel er intussen een enigszins nieuwe taalvorm is gekomen, zegeviert het Germaanse element toch over het Romaanse. En dan begint het Middel-Engelse tijdperk. (1300-1450. - Langland, Wycliff, Chaucer Jacob I van Schotland.)

Van 1458 tot 1558 ondergaat ook Engeland de invloed der Renaissance (Thomas, Morus, Tyndale en Surrey, de eerste verdediger der blanke verzen, waarmede men, ook volgens Byron, moeiliker een *goed* gedicht maakt, dan met rijmende verzen.)

Maar reeds in 1550 breekt het grote bloeitijdperk aan, het Elizabetiaans tijdperk, dat duurt tot 1630. (Peele, Greene, Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson, Spenser Sidney, Southwell Lyly, Bacon.

Met Cromwell komt het Puriteinse tijdperk (1630-1660) dat Milton zijn ‘Paradise lost’ ziet schrijven, waarop een restauratie-tijdperk volgt met Dryden en Butler. Maar het duurt amper 40 jaar.

Met het herstel der Stuarts, komt ook een on-Engelse, namelik een Frans-klassieke geest over Engeland gewaaid, zijn invloed op de letteren houdt aan tot 1760. Pope volgt Boileau na, Swift schrijft zijn ‘Gulliver's Reizen en Daniël Defoe zijn Robinson Crusoë. Verder zien we hier nog Addison, die door onze Justus van Effen werd nagevolgd, Richardson, de eerste Engelse en Europese romanschrijver, en Fielding.

Van 1760 tot 1800 is er evenwel een terugkeer tot de natuurlikheid. Hier komen Johnson, Goldsmith, Cowper, Burns, Young, Macpherson, die grote invloed had op de romantiek door zijn ‘Zangen van Ossian’, Gibbon, Sterne en Sheridan.

Dan krijgt ook Engeland zijn romantiek, die loopt over de eerste helft der XIXe eew. Weer een bloeidtijdperk voor de Engelse literatuur. Noemen we even de grootsten: Wordsworth, Coleridge, Southey, Byron, Shelly, Keats, Moore (de Ier, tijdgenoot van O'Connell) en Walter Scott.

De tweede helft van de XIXe eew wordt naar Koningin Victoria het Victoriaans tijdperk genoemd. We vinden hier Thackeray, Dickens, Eliot, een eindeloze reeks romanschrijvers, waaronder Bulwer Lytton, Wilkie Collins en Robert Stevenson benevens de priesters Hugh Benson en de Ier Sheehan. Als geschiedschrijvers hebben Macaulay en Carlyle een gerechtigde faam. Ook Ruskin en Newman worden behandeld, de laatste de grootste prozaschrijver der negentiende eew. In Newman hebben we misschien wat eenzijdig de grote leider der Oxford-beweging gezien, en niet genoeg de grote kunstenaar.

Speciaal voor de poëzie worden hier behandeld: Tennyson, de lievelingsdichter van het Engelse volk, Robert en Elizabeth Browning. Hier vinden we ook de

Pre-Raphaëlieten, een kunstrichting, die vóór alles streefde naar eenvoud en innigheid. Als hun modellen beschouwden ze de Italiaanse Primitieven voor Raphaël, doch ze misten het eenvoudig geloof der primitieven, en waren in menig opzicht veleer decadenten. Tot deze

school behoren Ruskin, Morris, Rossetti en Swinburne. De katholieke herleving, door Newman ingezet, bracht Frederick, Faber, Conventry Patmore, Alice Meynell, Francis Thompson.

De twintigste eew, vooral na de wereldoorlog is gekenmerkt door een afbrekende kritiek van al wat ook maar enigzins verband houdt met het Victoriaans tijdperk.

Hier worden behandeld: voor het toneel Shaw, Galsworthy en de Schot James Barrie. Voor de romankunst Galsworthy en Wells. Als representatieve katholieken Chesterton en Belloc.

Het boek sluit met een hoofdstukje over de Amerikaanse letterkunde: Longfellow, Poe, Irving, Emerson, Mark Twain, Father Finn, e.a.

Aan deze onder onze lezers, die verlangen een *klaar* en *juist* gedacht te krijgen over haar geschiedenis, kunnen we gerust dit werk van J.H. Wismans ten zeerste aanbevelen. Trouwens de schrijver is Rooms-katoliek, wat, als we de Nederlandse geschiedschrijving op het oog nemen, eer een waarborg is voor zijn objektiviteit. En zo verdient hij als gids ook ten volle het vertrouwen van oningewijden.

Trouwens, het leest heel vlot. De werken der behandelde figuren worden gesitueerd in hun levensgebeuren. En zo ontsnapt de schrijver aan de dorheid van een data- en namenlijst van schrijvers en boeken, tevens maakt hij het werk levend en brengt het dichter bij ons. Om het ineens te zeggen. als het geen gemeenplaats was, zou ik getuigen: het boek leest als een roman.

JAN VERCAMMEN.

René L. Ide. Mensen. Houtsneden van Jan F. Cantré.: Uitgave ‘De Goudkever’ Gent.

Dit is het vierde boek van de reeks, door de Goudkever voorzien. Het bevat drie novellen: Verhoudingen, Pater, Ursula.

In de eerste wordt Lieske bedrogen door een Pool, in de tweede wordt Martha bedrogen door een getrouwd man, en in de derde snoepen twee rijke broers aan Ursula. Zo loopt er tenminste een lijn door het werk. Maar we vragen ons verwonderd af, of Vlaanderen nu een kolonie van seksuëel-abnormalen geworden is.

Neen, de vissen komen niet gebraden uit de zee, en de vruchten hangen niet gedroogd aan de bomen, maar zo wordt het toch wat erg.

Er is ook nog een andere lijn. ‘In den Heer ontslapen’ wordt genoemd: ‘Grote pasterwoorden’. - Zuster Constancia regeert natuurlik met strengheid, want... ‘de weg des Heren is met doornen belegd’ - Het is natuurlik... de koster, die er van onder trekt met een vrouw naar Brussel. - De oom doet Lieske zich geheel ontkleden om te... bidden, en dat uit... boetvaardigheid. En de boeken van die oom zijn ‘meestal over erotiek. Hij had eksemplaren, die zeer wonder waren, zo van illustratie als van inhoud en bijna enig in hun soort.’

Dat alles uit de eerste novelle. Het moet ons dan ook niet verwonderen, dat de pater uit de tweede, de getrouwde bedrieger bij Marta ('s paters zuster) brengt en zegt: Vreest de werkelikheid niet. Elkaar zult ge steunen en liefhebben. Mensen zullen u veroordelen maar God zal u oordelen’. L'amour, a-t-il tous les droits? - En Cyriel is natuurlik een brave jongen en Maria twijfelt of ze wel gezondigd heeft.

Ik citeer maar liever niet voort. Spijtig voor Ide, dat hij zijn personen kiest onder ‘kristene’ mensen. Als hij die buiten het Kristendom liet, zouden ze heel wat winnen aan natuurlikheid en de katholieken onder zijn lezers niet kwetsen. Zijn personen zijn dan ook voor ons vaak onbegrijpelik.

Ik zeg spijtig. Want ik geloof dat Ide kan schrijven. Al vond ik zijn novelle in ‘De doedelzak’ beter dan wat ons hier wordt geboden.

Deze novellen zijn psycho-realisties getint, al is het meer realisties dan psychies. Hier en

daar wil de schrijver eens goed op dreef komen, maar hij houdt het niet vol.

Als ik kiezen moest, zou ik het bij de derde novelle houden. Die is goed verteld.

Het hindert wat, zo gedurig na het eindpunt van een zin nog eens de herhaling van het laatste woord te lezen. Soms past dat best, maar heel niet altijd. Ook kunnen we moeilik voor fouten als: toegetakelt, uw beeld weerspiegelt te zien, alles is verandert, de zetter bij de oren nemen, en oog minder voor: ze ontmoetten zich. (zich wordt hier nog meer verkeerd gebruikt.)

De houtsneden van Jan F. Cantré zijn mooi. Daarvoor alleen reeds zou je het boek graag bezitten.

Ide moet zich maar eens herpakken. Geloof me, ik vraag waarachtig niet beter, dan te mogen zeggen: het is goed.

En als ik vraag, dat Ide zich herpakken zou, het bewijst mijn vertrouwen in zijn kunnen.

JAN VERCAMMEN.

J. Decroos. Aucassin en Nicolette. Verhaal uit het Fransch der XIIIe eeuw. Vertaald. Houtsneden van V. Stuyvaert. Uitgave 'De Sikkel' Antwerpen.

We lazen van Dr J. Decroos reeds een bundel gedichten, waarover Cyriel Verschaeve zich waardeerend uitliet. Klaarblijkend nogal verstandelik georienteerd, wat de lezers trouwens kunnen zien aan wat van hem in 'De Tijdstroom' verschijnt.

Maar wat hij vooral doet is vertalen. Vanuit het verre Westfalen, (hij is lektor aan de universiteit te Münster,) tracht hij zó Vlaanderen te dienen. En hij doet het werkelik.

Hij vertaalde reeds uit het Oud Engels Marlowe en Shakespeare. - Uit het Nederduits Wagenfeld's 'Lucifer'. En nu ook uit het Frans der XIIIe eeuw deze 'chantefable' Aucassin en Nicolette.

Bemerk hoe hij talen kiest, waaruit een vertaling niet gemakkelik tot ons zou komen. En eveneens hoe goed hij zijn stof te kiezen weet. Dat alleen reeds zijn twee grote verdiensten.

De 'chantefable' Aucassie en Nicolette dagtekent uit de laatste jaren der XIIe of uit het begin der XIIIe eeuw, en is waarschijnlik in het Noorden van Frankrijk ontstaan. Over de dichters is niets bekend. Het thema van het verhaal lijkt van Arabiese oorsprong te zijn. Ook de vorm, in 't bizonder de afwisseling van verzen, die gezongen werden, en proza, dat werd voorgedragen, doet oosterse afkomst vermoeden. In de middelewen heeft Aucassin en Nicolette, in zover we weten, geen grote opgang gemaakt. Na de middelewen tijdens de renaissance en het klassieke tijdperk, geraakte de in haar naïeveteit zo bevallige vertelling geheel in vergetelheid. Eerst in de tweede helft der XVIIIe eew werd ze weer voor de dag gehaald, en sindsdien wordt ze steeds weer èn in de oorspronkelike tekst èn in vertalingen uitgegeven. Behalve in het hedendaagse Frans is ze in de meeste Europeese talen: Duits, Engels, Deens, Zweeds, Italiaans, Russies, enz. overgebracht.

Aldus de vertaler in zijn voorbericht. Beter kan ik de herkomst en de waarde van het boek niet tekenen. Er moet alleen aan toegevoegd, dat V. Stuyvaert bij deze

middeleeuwse liefde-idylle mooie en vooral passende houtsneden maakte, die heel wat atmosfeer scheppen bij de tekst. Dat doet ook dat oud handpapier uit Auvergne, waarop Erasmus het mooi heeft gedrukt.

Dr Decroos vertaalt werkelik goed, en in een keurig en vloeiend Nederlands.
JAN VERCAMMEN.

Theo Bogaerts. Het oog op den hemel. Roman. Uitgave 'Het Kompas'. Mechelen. Prijs: fr. 18.-

Het kan ons slechts verheugen, dat deze goedbevolkte, bijna fantastiese roman van Theo Bogaerts een twede goedkope druk mag beleven. Dit boek, dat zeker getuigt van een rake opmerkingsgave en wel eens genoemd werd in verband met de film 'Me-

tropolis' blijft, over het geheel, als roman toch al te vaag zodat wij liever een andere ondertitel hadden gewenst.

De uitgave is sierlik verzorgd en verlucht met merkwaardige houtsneden van Albert Droesbeke.

GEO ROZENBERG.

Jozef Van Reusel. Mijn ander boek. N.V. 'Standaard' Boekhandel.

Van pedagogies standpunt vermits het een schoolboek geldt. Wie daar een graat wil in vinden om 'De Tijdstroom' te prikken, kan het gerust doen.

Jozef Van Reusel schonk ons reeds het fijne spel 'Hoe een jonge Monnik bij Maria ter feeste ging'. We mogen dan verwachten, dat deze handleiding van geschiedenis voor kleuters in een keurige taal zou gesteld zijn. Want dat zijn we in de leerboeken voor de lagere en zelfs voor de middelbare school waarachtig niet gewoon. Om de zuiverheid van zijn taal alleen dus, is het boekje welkom in de schoolwereld.

De stof is verdeeld in lesjes. Ieder lesje behandelt een bizondere gebeurtenis. En alleen de bizonderste worden verhaald. Lakonieke en goed-gevormde zinnetjes, bijna ieder een bepaald beeld. Best.

Ieder lesje is ook geïllustreerd met een zwart-rood plaatje, waarop slechts het nodige is aangegeven. Ook dat dus is best in orde.

Verder, wat de inhoud aangaat, die is, zooals we dat 'vaderlandse' geschiedenissen best gewoon zijn.

Erasmus heeft het boekje mooi gedrukt

E. Du Perron. 'Voor kleine parochie'. A.A.M. Stols, Brussel.

Du Perron schijnt me belangrijker als criticus dan als dichter. In deze bundel schrijft hij scherp en persoonlik over allerlei personen en boeken. Zijn oordeel is van onzen kant uit gezien niet altijd juist, of rechtvaardig, maar dit belet niet dat sommige van zijn opstellen voor elke letterkunde-kenner van waarde zijn.

A.D.

Ingekomen boeken:

H. Marsman. KORT GEDING. (2e Uitgave) Stols, Brussel, fr. 20.-.

[De Tijdstroom 1931 nr. 12]

L.S.

Nu ‘de Tijdstroom’ weldra zijn tweden jaargang inzetten zal, houden wij er aan het volgende onder uwe aandacht te brengen.

Wij zetten onze taak: de levende gedachte tot levende schoonheid uit te bouwen, met dezelfde jonge moed en met dezelfde overtuiging voort.

Door persoonlike tucht, door koncentrasie naar beleving en naar vorm, zoeken wij die schoonheid te benaderen, die slechts wortelt in het leven zelf.

Dat een nieuwe jeugd met troebel-watervissers zou hebben af te rekenen, heeft ons niet verwonderd. Dat de ‘hopeloze’ hamerslagen van kleinzielige scribenten een blij geluid hebben verwekt, kon onze beweging slechts vooruit helpen. Wij blijven weren, wat een ledig spel, een te kort aan leven beteekent.

Al weten wij dat deze eerste jaargang niets meer dan een orientering was, wij zijn er van overtuigd dat het jonge Vlaanderen zich rond ‘De Tijdstroom’ heeft geschaard. Aan ons nu de taak, de verborgen krachten die deze nieuwe jeugd bezielt, tot schoonheid op te wekken.

Niet alleen uiterlik zal ‘de Tijdstroom’ een handiger en sierliker uitzicht krijgen. Naast oorspronkelike bijdragen zullen wij steeds aandacht blijven schenken aan de meest aktuele uitingen van de geest, zo in Vlaanderen als in het buitenland. Een spesiaal Duitslandnummer, onder leiding van de jonge Duitse dichter Gottfried Hasenkamp zal naast een Frankrijknummer, onder leiding van P. Bourgeois, uitsluitend aan de jongste poëzie zijn gewijd. Daarnaast hoopt ‘De Tijdstroom’ een blijde hulde te brengen aan Jan van Ruusbroeck die in Desember door heel Vlaanderen zal worden herdacht.

Met een woord van dank aan de grote schaar van jonge medewerkers, en aan allen die ons hebben gesteund, beginnen wij met vernieuwden moed deze twede jaargang.

DE REDACSIE.

In Paradisum R. Verbeeck

Nu zal met de deemstering van zijn aards bestaan
in zijn oog der dingen schoonheid ondergaan
een paar luisterende schelpen breken
onder de wilde golfslag van een smartelik spreken
de wonde van zijn hart: zijn mond
verdorren als een bloem zonder grond
en het vermoeide tasten van de handen
op een stilte zonder harteklop belanden
- maar Gij zijt logies en aan de overkant
zult Gij hem laten leven in een eender land
met al de dingen waarin hij leerde U te beminnen
waar Gij door spraakt tot zijn verrukte zinnen
de fijne bloem de kleine ster het vuur
dat twee materies samensmelt in één natuur
de vlam die hartstochtelik door het mensengelaat
door een vloek of een donkere fluistering slaat
de wolken die verzwinden lijk der mensen dromen
en van het water 't nooit vervelende stromen
de lucht zo diep waar men de vogel in zijn lied
verloren niet meer ziet
het wonder van de hefboom en het wiel
en 't Goddelike scheppen van de handen bij de stiel
het lijf van mens en dier de vruchten
met de smaak der zuivre paradijsgenuchten
en de appel ook - maar 't groen serpent
blijft hier beneden dansen vóór mijn tent.

Duimke Passagier Frans Van Boogaerdt

XV

Het weer keert naar koud en met den dag wordt de rit, naar buiten en terug, lastiger. Als hij ginder toekomt moet Duimke zich lang bij 't vuur warmen, zoo stijf werden zijn handen van de koude. Het huis en de keuken zijn op dat voormiddaguur zeer stil. Fien is op de fabriek en de kinderen zijn naar school. Vervelend stil is het. Alleen het ruischen van zijn borstel over den muur hoort hij en angstwekkend-luid zijn eigen bewegingen tijdens het werk.

Tegen den middag helpt hij de moeder den zieken man in den zetel dragen. Heel den achternoen dan hoort hij klagen en stenen. Hij, met zijn jeugdigheid en zijn volle arbeidzame kracht, durft naar den bleeken man naast de stoof bijna niet opzien, want hoe dat pijnlijke zuchten hem ook verveelt, toch voelt hij een onzeglijk medelijden met dien uitgeleefde. Maar de vader zelf weet altijd iet te zeggen op zijn verfwerk.

- Ik zou dat zoo doen. Ik zou dat anders doen.

Duimke weet wel dat de kranke niet anders zijn tevredenheid en blije belangstelling kan toonen. Maar het ergert hem toch en vermindert de vreugde bij het werk.

Tenslotte blijft voor hem niets meer dan de avond en het verlangen naar Fien met haar glimlach van innerlijke gelukzaligheid.

Hij gaat haar afhalen naar de fabriek.

Wanneer de meisjes schetteren: ‘Allei, Fien, uw vrijer staat daar!’, dan zoeken beiden naar de vertrouwde diepte in elkaars oogen.

Maar vandaag vliedt de ontroering rap uit hem weg. De dag is zoo dor geweest. Hij vindt haar vragen zoo dwaas. Ze spreekt ook te veel van vader en te weinig van hem. Meer dan de helft van het land heeft hij met zijn wagen doorreisd en hij leest de krant. En over veel dingen die zij naief en bekrompen bewondert, stapt hij luchtig heen. Neen, de liefde is zoo simpel niet.

Den volgenden avond is hij wat te laat en hij ontmoet Fien onderweg met een ander meisje. Lange wimpers trillen over troebel-donkere oogen en een geheimzinnige monkel plooit rond haar bloem-roode lippen. Zij loopt nog een eindje mee. Schuchter en bedeesd beloert hij den knappen kop van het meisje.

Op de vierstraat waar ze scheiden, durft hij haar naam vragen:

- Marie-Louise Renson.

Ze lacht het hem toe met haar rooden mond onder de donkere oogen: bevallig en voornaam.

En daar ligt in haar naam een heimwee naar het weelderige vreemde, dat hem achtervolgen blijft heel den langen nacht en den langen dag door.

Tot weer de avond daar is. Nog wat meer verveeld is hij om den zieken vader en het eentonige schilderwerk en de geldnood die komt. Zoodat hij lijk een verloste langs den weg gaat naar de fabriek en naar de meisjes. Naar dat vreemde meisje, moet hij bekennen.

Zij is zeer luidruchtig alsof ze iets verbergen wou.

- Goen avond, Marie-Louise, zegt hij met langzamen nadruk, op de vierstraat.

Zij veert op in een laatsten lach en reikt hem haar kleine hand. Een lange poos drukt hij die, trekt ze verlegen weer weg. En arm in arm met Fien gaat hij naar huis.

Het meisje is stil. Hij voelt er wroeging om. Waarom ook was hij ineens zoo vriendelijk met die andere? Goed voor een keer, dat hij zich zoo laat gaan. Hij zal waken over zijn hart en zijn handen. Zie hoe Fien gebogen loopt na haar werk. Neen, hij mag haar dat niet aandoen.

Maar zijn wroeging dooft uit als zij zegt:

- Ik weet niet wat moeder heeft den laatsten tijd. Denk eens: - maar niet kwaad worden, Luc! - dat ze 't niet betamelijk vindt dat ge zoo iederen dag blijft komen.

Ze buigt beschaamd het hoofd en drukt zich dan dicht tegen hem aan. Maar haar verklaring heeft hem ontsteld en pijn gedaan. Echter zijn ze beiden zoo alleen in de donkerte, dat hij voelt hoe hij haar nu zoenen moet. Hij doet het wild en hartstochtelijk. Tot hij zich losrukt omdat hij het vreemde meisje in zijn armen voelt.

Dan trapt hij, lijk een benauwd dier, door de duisternis naar de stad.

XVI

Het heeft hem niet veel hoofdbrekens gekost om haar te naderen.

Achter een boom, langs den weg dien hij haar de vorige avonden zag inslaan, stond hij te wachten in de koude. Als hij haar vluggen stap hoort voorbijgaan, wipt hij nevens haar kleine gestalte.

Zij verschiet haast niet, en dat ontgoochelt hem.

Zij praten over haar. Hij met Marie-Louise over Fien. Ach, ja! Hij durft zoo dicht als hij kan tegen haar aanloopen, voelt den regelmatigen slag van haar arm, in 't gaan, tegen zijn zijde.

Wanneer zij voorbij een lichtend venster komen blikt hij in haar gezicht. Die lach in lippen en oogen! Lijk een veraf lied in den avond is dat, aanzwellend en uitstervend. Maar wekkend zoo'n wild verlangen.

Zij spreken dan over de andere dingen, nu ze gezien hebben waarom ze elkaar zoeken langs een eenzamen donkeren weg.

- Die elkaar willen geeren zien moeten één zijn, zegt hij. Zooals hij het meent is het niet waar, hij weet het, maar de druk van haar arm op en neer wrijvend tegen hem aan.

- ...anders blijft er zooveel ongedeeld.

- Ja, ja, antwoordt ze gretig. Maar ze wil eerst met hem spelen... Maar de mensch moet zich aan één liefde houden.

Hij knijpt de oogen dicht om Fiens beeld niet te zien binnen in hem.

- Neen, weert hij tegen, wij moeten het beste kiezen.

En dan:

- Voor mij is het beste nog maar goed genoeg.

Zij lacht er hem mee uit: dat zeggen ze allemaal. Maar omklemt zijn vingeren met haar kleine hand.

- Nu ben ik thuis.

- Tot morgenavond dan, wenscht hij.

Vluchtig, lijk toevallig, grijpt ze zijn arm met een teederen druk en lacht dan:

- Wat zal Fien staan kijken als ik haar dat morgen vertel.

's Anderendaags, al vroeg, gaat hij zijn fiets verkoopen om weer geld te hebben. Bij het terugkeeren, houdt hij de briefjes goed vast. En denkt dan eerst aan wat de andere nu aan 't vertellen is tegen Fien. Terwille van zijn meisje heeft hij voor geld gezorgd, lijk hij het dagen geleden had voorgenomen. Maar het is niet meer noodig nu. Gaan schilderen durft hij niet meer. Eerlijk zijn, niewaar! Maar dan gruwt hij over zijn valschheid. Zoo weinig scheelde het toch of hij had de andere gisteren gezoend. Dat leelijk zwart ding. Waarom laat ze hem niet met rust? Vurig verleidend

zit haar beeld daar in zijn hoofd. Hij durft niet verder meer gaan, als ware iedere stap een toegeven aan de prangende bekoring, die hem doet hijgen.

Hij zet zich neer op een bank langs de rei.

De rustige geveltjes zinken daar roerloos in 't water. Grillig bewegend daartusschen het bleeke gelaat van Marie-Louise.

- Als er nu maar iets bestond om zoo geen mensch meer te zijn, kreunt het in hem.

Hij wandelt onder de rustige boomen over den rustigen grond en kan het wentelende verlangen in hem niet doodkrijgen. ‘Marie-Louise!’

Weer gaat hij neerzitten. Aan den overkant van het water een grijze achtergevel

met opzij, lijk doodgedrukt in den muur, een klein venster.

Hij wil denken aan wat achter dat venster en vooral achter dat effene stuk muur verborgen leeft. Droefheid, vreugde? Is achter dien ouden, kouden muur warmbloedige tweestrijd mogelijk lijk die waarmee hij hier doorpijnd zit?

Vadertje Grijspeerdt! Stil en zwijgzaam doet hij nu zijn dagelijksch werk achter zoo'n muur, in de geheimzinnigheid. Maar rond vadertje is het allemaal open en helder. Elk mag in zijn hart kijken, altijd. Lijk een waterstraal is dat steeds.

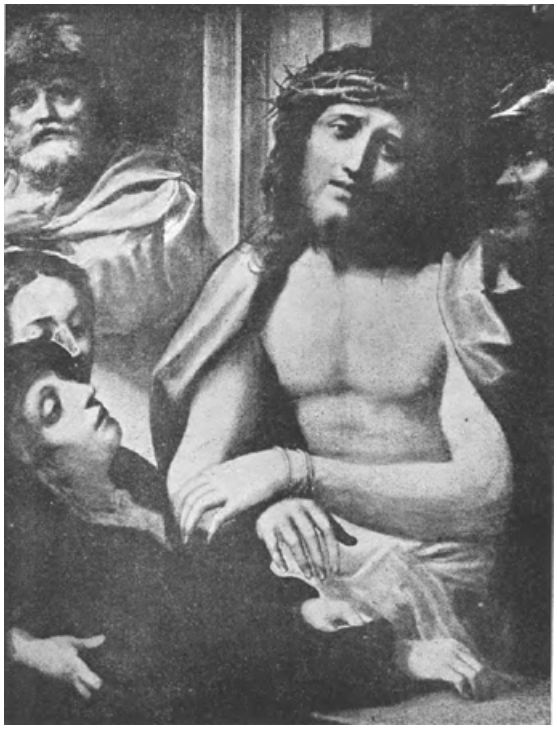

CORREGGIO: Ecce Homo (Londen).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Hedendaagsche Oostenrijksche Lyriek
vertaald door J. Decroos

(vgl. De Tijdstroom, Mei 1931, Jonge Oostenrijksche Poëzie bl. 232-233).

I
Met de sikkelmaan en de avondster Hans Leifhelm

Ook in 't vreemd gewest
Waar van u zoo ver,
Waar ik reeds zoo lang - verloren - waar,
Straalt uw aangezicht;
Over de avondster
Waait langs duistren hemel heen uw haar;
Danst uw slanke voet,
Met de sikkelmaan,
Wenkt me lieflijk toe uw blanke hand,
En uw glimlach vloeit
Me uit den lichtglans aan:
Zoete troost in 't bitter menschenland.

Hoor, hoe de avondwind
Door de velden suist,
Zilvren snaren klinken bij uw dans;
Donkre branding rust
En al leed verruischt,
Zilvren wolken blinken van uw glans;
En een stem verluidt
In het dal zoo zacht,
Hoor, een nachtegaalgefluit ginds ver;
In vergetelheid
Hult mij om de nacht
Met de sikkelmaan en de avondster.

Boven 't vreemde land
Wenkt uw zachte groet,
Wenkt uw glimlach, wenkt uw blanke hand;
Met de sikkelmaan
Schrijdt zoo slank uw voet,
Koele dauw zijgt neder op het land;
Aan den hemel ver
Waait uw nachtlijk haar,
Naar mij neder nijgt uw aangezicht,
En uit de avondster
Straalt uw oog zoo klaar:
In mijn donker leven 't schoonste licht.

II
Avond Karl Bormann

Ach, en waar leiden al die wegen heen?
Wat wil de bonte glans toch van die avondwolk?
In mijn hart zingt een eenzame verrukking
En drijft mij altijd verder.

Dat toch de zon eerst als zij ondergaat
De blijdste kleuren door den hemel strooit!
Ik meende in mijn ledige handen
Onverliesbare schatten te houden.

Wellicht heeft ook wie naar den afgrond toe
Op zwarte rossen in dood en vernieling stort
Zulk steeds vernieuwd geluk in de oogen
En op zijn lippen een dronken lachen.

III
De springbron Franz Staude

Zie, een tronie spuwt in dunnen straal
wat in zilvren parels nederdauwt,
opgevangen in een breede schaal
die een nix in slanke handen houdt.

Plompe padden hurken aan den kant
puiloogs kijkend hoe het stuift en sproeit
en bestendig den gewelfden rand
overstijgt en naar de diepte vloeit.

Over schelp en kei spoelt menig mond
grijnzend 't water verre heen in 't rond
tot in koele marmeren omvatting.

Daar beneden ligt het stil nu, hel
spieglend uur aan uur en 't schittrend spel
van zijn eigen opvaart en verspatting.

Nota. Het hierboven vertaalde gedicht van *Hans Leifhelm* is inzooverre ik weet niet gebundeld, het is verschenen in verscheiden Duitsche dagbladen o.m. in den ‘Münsterischer Anzeiger’, ‘Abend’ van *K. Bormann* en ‘Der Springbrunnen’ van *Franz Staude* staan in: *Friedrich Sacher's* ‘Anthologie junger Lyrik aus Oestereich’ 1930. Krystall - Verlag. Wien.

De Bruid Jan Vercammen

VI

Te Metz kwamen de dienaren met de huid van den beer. En ze vertelden er de rit van Karel.

De edelen kwamen tot Pepijn en zegden: de zoon slacht de vader, en zal hem waardig zijn.

De meier was fier en groot was zijn vreugde bij de thuiskeer van Karel. En de prins zag de glanzende blik van zijn vader en hoe hij zich de lof der hovelingen welgevallen liet. Daarom vertelde hij niet lang over zijn jacht. En hij bleef met de meier alleen. Zijn woorden werden stiller en voorzichtig. Maar niet lang. Ze trekken hem onweerstaanbaar naar de bekentenis.

- Edeler vrouw kunt ge me niet geven, noch een die me meer bevalt, dan Amelberga van Rodingen.

Een oogenblik kwam ook bij Pepijn het verlangen terug. Maar hij hoorde nog het heerlik antwoord van de jonge maagd, en hemzelf de belofte doen voor al de Austraziese edelen. En hij wist dat Karel Amelberga nooit zijn vrouw zou noemen. Hij beminde zijn zoon, en hij was wijs in zijn hart. Daarom trachtte hij Karel zijn jong verlangen te doen zwijgen. Maar zijn woorden waren ijdel. Dan zei hij:

- Ik bid u, zoon, erken uw droom als droom, en verlochen hem, want daaraan gaat iemand als gij ten onder. Met het bloed van dromen roest het zwaard. Een weet ik nog die u waardig is: Hildegardis van Lombardijë. Mooi is ze en goed.

- Maar niet zoo mooi en goed als Amelberga.

- Het zijn maar kinderen, zoon van Pepijn, die de maan willen vatten en de sterren plukken.

- Heeft ooit iemand Pepijn weerstaan?

- Noch mij noch mijn vader. Waar we streden was de zege.

- Hoe zal een enkele jonkvrouw dan...?

Pepijn viel in:

- Maar ook heb ik mijn woord altijd gehouden. Gedenk dat, zoon, gedenk het nu en later. En nog eens zeg ik u, dat ik haar wreken zal, op wie aan haar geweld pleegt. Gedenk ook dat altijd. En opdat ge de gaven en de deugden van Hildegardis zoudt leren kennen, reizen we, nadat de Zondag is teruggekeerd, naar Lombardije. Zo wil het ook Plectrude, uw moeder.

Dat zei de meier. En Karel hoorde het. Maar hij liet het woord niet binnen in zijn hart waar hij in het donker en geheim de schimmen teelde, omdat hij nog niet kende de giftige geur van hun bloemen.

Naar Bilsen ging de prins niet meer. Want hij vreesde zijn vader, en hij voelde hoe nutteloos het zou zijn. Maar hij zocht iemand die voor hem handelen kon zonder dat de meier het te weten kwam. - Rodien? Maar Karel zag hem voor de kapel te Bilsen. Rodien zal hem tegenwerken. Rodien mag niets weten.

Wie dan? Zoeken moest hij niet. Want er was iemand, die zich aanbieden kwam. Dat was Hunrod. Het werd een lage ruilkoop. Amelberga voor Karel, en eer en geld voor haar voogd.

Bilsen zag hem nu bijna elke dag. En hij, die zich om het weeskind zo weinig had bekreund, werd nu geheel kommer om haar en haar geluk. Alles vond hij, om zijn

nicht te overreden. Maar niets gelukte. En telkens bad Amelberga, dat hij niet meer zou komen. Maar eens dat hij harde woorden had gesproken, voelde zij, dat het klooster van Bilsen haar niet veilig meer beschutte. En ze bedacht, zich voor de wereld en haar achtervolger te verbergen in het klooster, dat door Begga, haar heilige groottante, te Anden aan de Maas was gesticht.

Landrada was reeds oud geworden. En het was een grote genade voor haar, toen zij

haar ogen sloot op de stervende Zoon van God, om ze te openen op zijn heerlikheid, waarvan een straal op haar lichaam rusten bleef.

En zo bleef Amelberga eenzaam, geheel. Daarom werd haar besluit nog vaster. Het was haar goed te weten, dat Rodien te Metz bij Karel en Hunrod op haar waakte. En eens, dat van Rodien een bode tot haar kwam, gaf ze hem een perkament, waarop ze had geschreven: Anden zou haar veiliger bergen, en dat hij haar daar zou vinden als ze niet meer te Bilsen was.

Maar de bode was door Hunrod gestuurd. Zo wist hij zijn vermoeden bevestigd. Nu was zijn tijd gekomen. Naar het klooster kwam hij, en zegde tot Amelberga:

- Een volmaakte vrouw zijt ge geworden en uw schoonheid wordt door gans Austrazië geroemd.

Maar Amelberga werd angstig om zijn woorden.

- Ik wil onopgemerkt aan de menschen en het leven voorbijgaan.

Maar Hunrod scheen het niet te horen.

- Niemand kan hier nog iets toevoegen aan uw diepe en uitgebreide kennis.

- Wat is de kennis van de geest, zonder de kennis van het hart, die men maar genoeg heeft aan het uur van de dood.

- Daarom is het nu de tijd, dat ge dit klooster verlaat en het leven intreedt. Ik wil dat uw leven schoon en gelukkig zij. Daarom zult ge naar Achooien komen bij Rikwera, mijn moeder.

Amelberga rilde. Ze kende Rikwera niet. Maar een voorgevoel was als een grote paarse bloem in haar ziel ontbloeid. Hunrod handelde niet zonder doel. En wat kon dat voor haar zijn? Ze zei met blanke stem:

- Als ge wilt dat mijn dagen schoon en gelukkig zijn, laat me dan hier of in een ander klooster wonen. Zo heb ik het verlangd, en zal het altijd verlangen.

- Het klooster voor de misdeelden van de schoonheid en de geest. Voor u de eer en het genot die u geven zal de liefde en de trouw van Karel, eens meier, misschien koning. Alleen op den troon van een koningin kan uw schoonheid naar recht verheerlikt zijn. Daar zullen alle mannen van Austrazië en Neustrië en de grenslanden u hun hulde bieden.

- De Heer verhoede, dat ik in een mannenhart een verlangen scheppe, dat niet is des geestes. En ewig is de trouw van de koning, die ik trouw wil blijven.

Amelberga was een beeld als ze sprak. Haar ogen waren half-geloken, alsof ze naar iets luisterde. Onder haar oogleden was haar bleek gelaat een onbegrepen wereld. Een van haar handen hield ze op haar hart en het andere spande rond haar arm, of ze de vormen van haar schoonheid verbergen wou. Haar bloed vloeide snel onder haar slapen, die rustig leken. En het was de uiterlike rust, die Hunrod het besef gaf van zijn machteloosheid. Hij voelde de stuwing van zijn bloed naar een woedende uitval tegen de standvastige. Maar hij bedwong zijn drift. En ging. Want hij wist, dat het beter was, nu niets meer zeggen.

Amelberga bleef. Onbeweeglijk. Maar de verwachting wondde zo diep, dat de pijn haar ontwaken deed. Ze viel snikkend neer op de bank, en voelde zich eenzaam als nooit. God had de wereld losgelaten, die nederdraaide in een afgrond. Ze voelde de duizeling van de val. God bleef ver en verder. Maar het duurde niet lang. Want zijn genade, die Hij nooit onthoudt, hief haar weer naar zijn Aangezicht. Ze knielde. Ze voelde zijn tegenwoordigheid zoo dicht dat ze glimlachte. En de sterkte, die langs haar gestrekte armen over haar kwam, vervulde van zaligheid haar ziel.

Wat ze verwachtte gebeurde toch. Hunrod kwam niet meer naar Bilsen, maar hij stuurde zijn dienaren om haar naar Achooien te voeren. En die avond kwam de deemstering stiller over het klooster, waar de jonkvrouwen, met ontstoken ogen, samen met de nonnen baden voor Amelberga, hun goede gezellin, het heilige meisje, dat ze voelden zozeer te missen.

Nu herhaalde Karel altijd voort zijn po-

ging. En als hij niet kwam, was het Hunrod. En als geen van beiden er was, was er nog de valse en hoogmoedige Rikwera. Zo werd het jarenlang verblijf te Achooien voor Amelberga een donkere marteling. Maar ze bleef standvastig. Troost en versterking vond ze bij het Bezoek van de Beminde en haar zo dikwijls herhaalde bezoek aan Hem. En ze wist de Maagd der maagden over haar reinheid waken. Soms ook kwam Rodien om haar te troosten en te zeggen, dat hij waakte. De herhaalde mislukking van zijn pogingen hadden de hartstocht van Karel nog aangevuurd. En wel diep moest hij zijn vader vrezen, dat hij zich van geweld onthouden kon. Maar hij wist Amelberga toch in zekere handen.

Tot Pepijn, als Amelberga vier en twintig was, de ewige rust erlangde.

Dan achtte Karel zijn tijd gekomen. Maar God schikte het anders; de stervende Pepijn had tot zijn opvolger aangesteld, onder voogdij van Plectrude, zijn vrouw: Theodobald, het zoontje van Grimoald, zijn oudste zoon, die reeds gestorven was. En Plectrude hield Karel, die haar stiefzoon was, te Keulen gevangen. Maar de kleine Theodobald werd uit Neustrië verjaagd en zelfs in Austrazië achtervolgd door de Neustriers en de Friezen.

Nu verscheen Karel weer, ontsnapt uit de gevangenis. En ging een kreet door 't land. En de macht kwam aan zijn zwaard. Op twee jaar was het land geheel weer vrij.

Dat was een tijd van rust geweest voor Amelberga. Maar Karel achtervolgde niet eens zijn vijanden als ze de grenzen voorbij waren gedreven. Want Amelberga was nooit, zelfs niet in de gevangenis, uit zijn gedacht geweest. Geen enkel ogenblik had Hildegardis, nu vergeten, haar verdrongen.

Nu kon niemand hem nog weerhouden van de dwang. Maar om te tonen, dat het gezag wel degelik in zijn handen lag, wilde hij de adel van het land tezamen roepen om raad en goedkeuring te vragen.

Te Herstal. Het Paasfeest was aanstaande. Als allen om hem vergaderd waren, bespraken ze eerst de toestand van het land en de middelen om de vrede te herstellen. Dan:

- Voor het welzijn van het land, zei de meier, wil ik een vrouw nemen. Ik wil haar nemen uit de edele geslachten van Austrazië. Ik vraag u me te helpen bij die keuze.

Ieder trad het voornemen van Karel bij. En ze zochten naar de waardigste bruid. Velen herinnerden zich de jacht van Pepijn naar Bilsen. En Amelberga. En al het goede dat ze over haar zegden werden wapenen tegen haar.

Karel was diep verheugd. Het is waar, dat hij edele vrienden had belast, de beraadslaging naar die kant uit te leiden, maar dit was voor hem de laatste wending van het gunstig lot. Hunrod was in zijn hand het willigste werktuig geweest. Nu stond hij recht en zei:

- Believe het onze machtige meier, die over Austrazië heerst en Neustrië en de Friezen onder zijn hand ziet buigen, te handelen naar de raad der edele heren. Want met u kennen ze enkel het welzijn van het land. Omdat niemand meer dan Amelberga van Rodingen waardig is met u te heersen, verlangen allen, dat we haar als uwe vrouw en onze meesteres erkennen.

En we verlangen meer, onoverwonnen vorst. Waarom nog langer dralen? We weten, dat Amelberga u heeft mogen behagen, en gij haar liefde betracht. Daarom, laat geen onnutte tijd voorbijgaan, omdat geen hindernissen komen en droefheid brengen over u en over ons.

Nauw waren de edelen weer uitgegaan of Karel stuurde een bode naar Achooien, die de volgende missieve droeg:

Karel, de onoverwonnen meier van Austrazië en Neustrië groet Rikwera, de moeder van Hunrod, zijn trouwe kameraad.

Ik beveel dat zij, zohaast het Hoogfeest van Pasen voorbij is, mij te gemoet zal komen met grote praal, om mij haar nicht, de schone en deugdzame Amelberga van Rodingen, ten huwelik op te leiden.

De gunst van de meier zal haar beloning zijn.

Dat was voor Rikwera de vervulling van haar diepste betrachting. En ze herhaalde voor zichzelf gedurig het einde van de koninklike brief. Maar omwille van Amelberga heeft ze haar vreugde verborgen opdat het meisje er niet aan denken zou te vluchten.

In het geheim werd alles voorbereid, want weinig tijd bleef haar nog over. En Amelberga vermoedde niets. Ze hoopte stil dat hare rust zou duren.

En waar is Rodien nu?

RAPHAEL: KRUISDRAGING (Madrid. Prado).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Het Geheim A. Demedts

Iets is in mij, dat is van mij alleen,
en anders is, dan bij al de anderen.
Dit is mijn trots en 't diepste van mijn leed meteen,
nog mag het oovrige al veranderen,
en 't leven anders zijn en vele jaren
erover gaan:
geen ogen zullen ooit die diepste kolk ontwaren,
geen liefde zal haar gloed door de ijskorst slaan,
dat wat mij maakt, wat dat ik ben,
dit vreemd geheim, dat ik niet ken
en God slechts weet in zijn alwetendheid,
het was altijd in mij, het blijft in mij altijd.

Ik heb zo vaak getracht mijn leven in een ander leven,
door grenzeloze liefde te doen ondergaan,
maar wat we ook doen en geven,
dit raakt ons eigen wezenheid niet aan:
wij blijven elk een andre en elk alleen,
spijts mijne wanhoop eens en mijn geween,
komt nu de dag dat ik erken
de zekerheid die mij verslaat,
en boven alles fier doet zijn om wat ik ben:
mijn enige en mijn laatste toeverlaat.

Want oninneembaar blijft het diepste van mijn wezen,
en eenzaam levenslang de eeuwigheid in mij;
maar wie ééns *was* moet nimmer 't sterven vrezen
wat was in hem, gaat in der eeuwen niet voorbij.

Den doodskop en zijn mama Albe

In de schaduw van de Rumoldusreus stond zijn wieg. Heel vroeg al keek hij over wiegboord met grote wonderogen de wereld in, toen de beiaard daar zo stom-plots het half kwartiertje rammelde: Keere weerom, Reusken, Reusken, Keere weerom, Reuzegom!

Hij lag noch in weelde-wol, noch in kribbe pluimen: ne middenstander in den dop. Maar zijn mama kuste hem als ne prins. Ja... zijn mama!?

Prinske werd groot en mollig-rond. Als hij ne keer kort kraaide was 't van plezier; nonkel dichter zou gezeid hebben: nen alarmkreet van dat hartje naar de Zon. Zon niet een hoofdletter hé! Zijn kaakskens werden mals geknepen door die vele vriendelike vingers en de oudste dochter noemde vader: gij se grolpot! als hij durfde zeggen: dat kind wordt hier zot gekust.

Als prinske wat langer en harder kraaide waren daar seffens drie offervaardige handen en ogen om zijn noodklacht te stelpen. Hoe wilt ge dat het kind in al die handen en ogen de die van zijn mama bleef herkennen: als de drie meisjes met prinske zijn hart balleke-pak speelden omdat ze mama geerne wat ontlastten: die had met de drie jongens al zorgen genoeg. Voor Prinske, de zevende, legden ze alle drie geerne wat van hun ingeborene moederlike offervaardigheid bijeen. Gelukkige mama!

Prinske zijn wieg stond in de schaduw van de Rumoldusreus, maar hij kroop naar de zon, want hij wilde van het leven profiteren.

Zie hem daar kraaien en hutsen en klawieren - een ganse lange dag - op den onvermoeiden arm van vier moeders.

Dat kind is zonder vaak geboren! klaagt mama wat ongerust.

- O, die wakkeren deugniet! lachen de meisjes.

Prinske krijgt wilde vingertjes, ze snokken eens nijdig aan die fijne haarklis van een der moederkens en, die kastijdende klets was ook harder dan gemeend. 't Is of prinske moeite doet om te huilen en seffens zijn daar al die andere handen om hem weer in de zon te heffen.

'k Noem ik dat ventje wel prinske, maar hij werd Hendrik gekerstend, dus Riri.

Het was voor zijn mama wel geen verlichting dat hij begon te lopen, toch wel een verrassend plezier. Zie daar al die handen in de weer om Riri te schragen. Hij leerde het anders maar traagjes-aan, te veel steun, dus te weinig inisiatief. Zijn mama had toch het meest geduld, ze maakte er haast 'n studie van: zie toch dat palingske, hij is te rap, veel te rap, sè! zijn èen voetje is al van den grond als het ander er nog niet op is! Mijne kleine krekel toch! De dochters staan er rondom te lachen mee 't nerveus-zotte spel van die beentjes en mee al dat geduld van die moeder. Maar zijn mama leerde het hem.

Zuster Ludwina ontboeide Riri van al die moederhanden en leerde hem het alleen zitten op een hard schoolbankje. De twede week zuchtte ze: ach, dat kind zit vol schommelbloed! De derde week bleef Riri thuis met de mazelen. Hij deed er de vier weekste harten te gelijk lijden. Het is dom te beweren dat hij daar plezier in vond, maar het prinsekind heeft in zijn troettelleventje wat opgeraapt: eerst de mazelen, de stuipen, dan die vreselike kroep. Vraag nu maar: waar zijn al die handen en harten? Ja, nog even gedienstig en liefderijk, doch maar één hart om daar hele nachten-aan-één-stuk die dood van dat kind af te houden, hé! Dát van zijn mama.

Als in die dagen de oudste dochter moeders koiffuur maakte trok ze in 't geniep 'n paar witte haarpijltjes uit. 't Meisje moest dat later opgeven, er waren er te veel. En 't was moeder zelf die het zei, met haar gewoon lachje: vader, ik zal nen echte zilveren jubilee vieren, zulle!

En toen ze zo ne zilveren draad toonde, was het Riri die er met zijn bleek meisjes-

gezicht kwam overliggen om het goed te zien: Da's sjust van ne peerdesjeert! en hij en zijn mama lachten.

Die jongen van twaalf jaar, freel als ne waterscheut, mee dat uitgeveegd armoedig gezichtje ging nu naar de gemeenteschool - Onze meester is ne franskiljon, de jongens zeggen het allemaal, komt hij tehuis vertellen. - En waarom draagde gij zo ineens dat leewke?... vader beziet hem slim. Maar Riri zwijgt, op zo'n bleek gezicht bemerkt ge niets. - Geen kweddelen zulle, jonge, studeren, punt. Moeder zwijgt en de twee oudste meisjes advokaten tegelijk: En waarom zou hij dat niet mogen dragen, de joeng? Of hij nu 'n brochke van de voetbal of dàt draagt, och-Here-toch! Vader zwijgt maar is erg gebeten; waarom moet er die voetbal altijd bij betrokken worden, nondedekke toch!

Riri heeft kweddelen met zijne meester: hij moet die prullen in de klas wegdoen. Hij doet het, nogal tergend. De meester is tamelijk jong en nen idealistiese vlammenwerper: Teugels houd u in acht, jongen! Hendrik Teugels wil het wel doen maar in schijn, hij stookt kwaad vuur bij zijn geburen, en ineens, de meester spuwt vonken: ne gloeiende passus met dat ongelukkig slot: of wat hebde gij daar allemaal in uwen dorren doodskop... bitter weinig!... niks! De meester zwijgt, hoogrood, men fluistert daar dicht bij: den doodskop, hé doodskop!... Riri zakt verpletterd ineen. Hij staart dom naar de meester, maar zijn beeltenis schuift heel klein en ver weg... doodskop! hoort hij. Als hij op de noen naar huis gaat hoort hij in 't voorbijgaan: hij kreeg ervan man!... Wie?... Wel daar se, den doodskop! Hij houdt het vol tot na de soep, slaat zijn lepel hard op tafel en zegt: Ik ben nen doôdskop! Ze zitten daar allen verrast-zwijgend, en staren naar dat huilgrimas van hunnen Riri. Vader Teugels ondervraagt en verlaat de tafel met kokend bloed, de meisjes zijn furiën, alleen zijn mama zwijgt: haar gedachten zijn priemende pijnen. Ze gaat mee naar dien meester. De ogen van al die schooljongens bezien haar niewsgierig: tiens, daar zie, den doodskop mee zijn moeder. Maar zij ziet niemand, alleen dat wachten in de spreekkamer duurt een ewigheid. De meester staat daar ineens, madame? Ze rijst recht traag, en haar ogen zoeken de diepten van die vreemde ogen.

Meneer!... als dat den... doodskop is, dan ben ekik... zijn mama!...

Die vrouw en haar jongen staan daar als verloren te snikken vóor de meester met zijn wit halsboordje en gezicht. Hij wil nu gaan praten, maar de madame gaat hem rakelings voorbij, ze gaat aan kalm en schreiend. De meester is nog jong, misschien zal hij die ogen niet meer vergeten.

Riri gaat nu naar het Atheneum. Hij heeft aanstonds vrienden genoeg, want hij krijgt nogal veel geld thuis. 't Is nen Benjamien, hé! Gelukkig zijn er al 'n paar van z'n zusters getrouwd, die broers letten minder op hem. En zijn mama laat hem vrij, veel te veel, och...! De meisjes konden van hem iets verdragen, maar de jongens minder. Zijn plagerijen maakten er soms ene bitsig, ja razend: 'k zal u daar subiet eens tegen uwen doodskop toeken! Natuurlik dreigementen van alle kanten: da woôrd uit uwe mond niemeer zulle, watte schandaal! Ze moesten het anders zo zachte moedermens tegenhouden, zo bleek van opwinding was ze. Er kwam zo wat vrijving in het gezin ter oorzake van die jongste. En zo lief was hij ten haren opzichte nu ook niet. Nee; absoluut niet: Riri liet zijn mama maar gezeggen en deed wat hem aanstond.

Hoe dikwels vraagt ze hem al: jongen, toch, zij zo wild niet? Jaja! Na de klas hebt ge zo van die plezante studentenschermutselingen, mekaar trekken en sleuren en duwen en zo wat in den blinde.

Hendrik Teugels rent daar den trottoir af... aai! Hij botst tegen den aanrijdende tram, zijn boekentas slingert midden de riggels en z'n éne voet ziet ge niet meer, die steekt geloof ik onder de wielen. Ze dragen hem daar ergens binnen, doodsbleek.

Tegen z'n mama zeggen ze: 't is nog zo

erg niet mens, de voet wat verpletterd, maar 't is de voet van haren Riri, hé, en heeft ze dan nog niet genoeg grijze haren? Dat kind heeft nu toch altijd den raak. Ze verdraagt zelfs geen troostwoord. Ze schreit en bijt u knaks af, 't zijn de zenuwen bij haar. Als enige maanden nadien Riri de kliniek verlaat - z'n rechtervoet is merkelik korter - moet hij nen hoge schoen dragen. Wanneer zijn mama hem zo den eerste keer ziet kust ze hem lang met ne lach die haar bloed en zweet kost, daarna gaat ze boven haar verkropt verdriet uitsnikken: waar is nu dat schoon kind, dat prinsekind van vroeger?

Da 's nu haren jongsten bloed, verneuteld, verminkt. God-toch! ze ligt daar voorovergebogen te schudde-snikken in haar peluw.

Als zij beneden komt, staat hij daar in de deur met 'n sigaret: Matje, ik ga naar den Alhambra, zulle! Ze lacht: ja! Hij pikkelt weg, alleen de engelse geur van 'n sigaret blijft binnen. Ze zal het dan maar weer vergeten, ze heeft hem toch nog.

Hij is nu op zijn achttien en schrijft ergens op 'n kantoor. Zijn broers zijn flinke stielmannen en nog één zuster is tehuis. Hij mag gerust zijn kantoorgeld behouden, de anderen moeten het niet weten, mama weet het, 't is de jongste, hé! Ze krijgt van al de kinderen ne schone verjaardag: 'n penduul met beiaardslag; 'n schoon stuk, Riri heeft ook wat bijgelegd, ze weet het, hij had misschien wat meer kunnen geven, maar hij verteert nogal veel. Och, 't is zo ne lichte kop. En voor zijne feestzoen duwt ze hem nog 'n briefje in de hand: hier se, joengske!

Ge denkt misschien: hoe kleinzielig van dat mens, precies of ze wil zijn genegenheid afkopen. Ik peis eerder dat zij haar hart laat spreken, te veel, ja, maar 't is 'n moeder, hé!

Ne schone kop heeft ze gekregen, puur wit; maar er zijn dagen dat ze ineen kruipt van de rumatiek. Dan zit ze daar achter de stoof nog wat te breien mee nu en dan 'n pijnlike trek in haar schoon gelaat. Vader Teugels heeft nu zijn pensioen en kan bij haar blijven. Gelukkig, want nu al de kinderen den huize uit zijn breekt dat de eentonigheid van de dagen wat. Ja, Riri heeft ze nog, maar hij moet toch zijnen avend verzet hebben. Ze deed anders geren 'n kaartje met hem. Daarbij hij moet toch zo voorzichtig behandeld worden, spijtig dat al die mizeries de jongen zo prikkelbaar hebben gemaakt. En vader wil dat maar niet verstaan, waarom tegen hem zo bitsig uitvallen? 't Helpt immers niet. - Moest ik er niemeer zijn, hé vrouw, dan sloeg hij in uw gezicht! - Toe zwijg vader, hoe kunde zoiets zeggen? Hij is wat krikkelachtig maar wat mizeries hebben w'er niet mee gehad. In stilte laat ze er misschien een traan voor, maar alstublief, raak haren Riri niet aan, hé!

Als hij tehuis komt kruipt ze recht spijts die pijnlike rumatiek. En hare lach en die witte haren maken haar schoon. Zeg, maske, als ge nog een hemd koopt dan een mee ne wijdere kol zulle, of zoude mij willen ophangen! Zij beziet hem gedoogzaam: maar, joengske, 'k heb hem nog ne numero groter gekocht! - Ja, dan laat g'u ferm bedotten! 't Is rauw gezegd, maar zij is dat al gewoon, ze zwijgt. Ene keer heeft ze hem gevraagd: Jonge, doe het voor vader, zij zo knaks niet?

Ze moest haar hand vóór z'n mond houden: die knorrepot! die zaag!... er zou nog meer uitgekomen zijn. Het mens grees bijna, doe het dan voor uw mama, Riri? Hij zweeg plots, keerde zijn gezicht beschaamd van haar af, maar 's anderendaags viel hij weer heftig tegen haar uit.

Vader Teugels kon het niet meer verdragen: da 's nu onze jongste, die zou 't plezier moeten zijn van onzen ouden dag, ja!... hij zal mij nog bloed doen speken, dat wel.

Hij staat daar z'n vrouw te bezien in heftige verbolgenheid, maar zij zwijgt, ze zwijgt altijd en maakt hem weer kalm.

Een der dochters, die nog geen kinderen heeft, komt naar huis: vader Teugels heeft 'n geraaktheid gekregen. De kwaal heeft de helft van z'n lichaam verkracht. Riri is nog meer van huis dan vroeger, hij kan daar toch niets aanvangen en maar in de weg lopen van moeder en Rozalie.

De dokter vreest 'n volgende ‘attaque’ die is er enige weken later en breekt het leven van Antoon Ernest Teugels. De kinderen zijn daar, ook z'n jongste, om afscheid te nemen van z'n ziel, die naar God weerkeert.

En mama Teugels is zo blij dat ze haren Riri nog heeft. Ze zal nu voor hem alleen kunnen zorgen, o ge zult zien hoe hij zal veranderen, die jongen moet wat verwend worden - wat wilt ge 'r aan doen - zijn karakter is zo!

Er zijn avenden dat hij tehuis blijft om mee zijn mama 'n kaartje te doen. Ziet ge 't nu! Hij zit daar over haar met zijn bleek jongemansgezicht in 't witte gloeilicht. Ze let meer op z'n schone ogen dan op haar spel, maar ze is blij dat ze verliest. Hij moet winnen, verstaat ge?

En hij vertelt: mama, 'k heb mijne fameuze meester weergezien, ge weet wel: dien uit de gemeenteschool! Hij kwam in ons klub binnen mee zijn madammeke. En weet ge?... Mama schudt van neen, ze is wat beanstigd. Ik stond ineens vòor hem, 'k wist het zelf niet. Hij beziet mij en ik hem. Meneer, zeg ik zo, herkent ge me niet? Hij begint te zeveren: ik heb de eer niet van u... Den doodskop, meneer! vlak in zijn gezicht en 'k heb hem daar uitgemaakt dat z'n bloed naar z'n hersens gutste! Maske, hij heeft zijn madammeke gepakt en is buiten gegaan, maar ik stond zo mee 'n pint in m'n hand te beven, se! Die zal ik niet meer weer zien.

Mama beziet hem: 't is nog best van dat allemaal te vergeten, manneke! Ze kijkt weer naar haar kaarten: mizere! zegt ze. Van den twede slag zit ze binnen, maar ze lacht, ze lacht! Riri brengt 'n schoon meisje binnen: mamaatje, wat zegt ge van mijn keus? Ziet ge mama Teugels daar staan met hare schone zilveren kop op het gestopen lichaam? Ze beziet dat vreemde kind naast haren stralenden Riri... ze monkellacht: proficiat! En 't meisje moet haar zijn mama ne kus geven. Ze voelt rakelings die zachte lippen en ze lacht, maar 'n moment staan haar gedachten stil... Ja, nu is 't goed, nu kan zij gaan, gelooft ze. Ze zegt nog eens: proficiat manneke! en ook van hem krijgt ze ne kus; die voelt ze.

Op haar ziekbed vraagt ze naar onze lieve Heer en naar de kinderen. Ze komen allen. Hare schone kop blijft zeer helder, alleen dat lijf krimpt ineen. Moeder is er nog iets? snikt de oudste dochter? Ze lacht: neen. Ze is kontent van naar vader te gaan, en ze peinst: we hebben toch zes kinderen en dan nog Riri geschonken.

Die ligt op haar hand te kreunen - 'n ogenblik meent ze de fluistering te vernemen van een grove geest: nu moet ge dien doodskop toch achterlaten!... maar dan hoort ze: Jezus, Maria, Jozef! En haar ogen breken zacht op haren Riri.

Nog over ‘Gezelle's Eros’
Een korte gedachtenwisseling met Leo Galle

Het heeft mij niet weinig genoegen gedaan, in het voorlaatste nummer van dit tijdschrift, een artikel te lezen als dit van Leo Galle, gewijd aan mijn opstel ‘Gezelle's Eros’, niet alleen om de geestelijke sympathie voor dit werkje die er uit spreekt, maar ook wegens de kennis van zaken waarvan het doorloopend getuigt. Vooral voor wien in deze aangelegenheid op meer kil onverstand, laatdunkende betweterij en komische verontwaardiging gestuit is dan op, zij 't ook maar louter objectief, begrip en zakelijk onderzoek, om niet van instemming te gewagen, is het bemoedigend ten slotte een paar echo's te vernemen die aantoonen, dat er in Vlaanderen toch enkele ‘Weltbürger’ leven met wie van gedachten te wisselen een genot is.

Leo Galle - en dat we hier met een nog onbekenden naam in de letteren te doen hebben is des te verheugender - blijkt een stevige kennis te bezitten van de platonische gedachtenwereld en, wat meer is, - daar dit juist dikwijls, ook bij Platokenners, ontbreekt - een weifeloos inzicht in Plato's conceptie der ideëele liefde, conceptie die de groote Grieksche denker als eerste heeft te boek gesteld en die zich later in de West-Europeesche kultuur zóó dwingend zou laten gelden, dat er zoowel in het gevoels-als in het geestesleven een onoverbrugbare kloof zou komen te liggen tusschen hen, wier wezen door de ‘genade’ der platonische zielsloutering werd uitverkoren en hen die ze niet kennen - en dus ook niet verstaan. Ze is bijna een genade als die van het geloof en dat ze samen met deze in de mystiek moest ontgloeien, is ten slotte niet zoo verwonderlijk: dit ligt in de natuurlijke - of beter wellicht: bovennatuurlijke - orde der dingen. Voor het overige verraadt het artikel van Leo Galle een uitgebreide kennis van de mystieke literatuur, een belezenheid op dit gebied waar ik met ontzag en een beetje overdonderd, tegen opzie. Met talrijke citaten schraagt Galle een eigen betoog, dat mijn persoonlijke opvatting van Gezelle's zielsleven te Roeselare tracht te weerleggen, althans gedeeltelijk.

Want ook Leo Galle gaat ten slotte met mij niet geheel akkoord, eigenlijk zelfs heelemaal niet. Hij struikelt, als zoovelen, in dit verband over het woord ‘liefde’ en is meer geneigd Bernard Verhoeven aan te kleven die het woord niet gebruikt, maar in den grond hetzelfde zegt: ‘Gezelle valt eenvoudig niet te begrijpen, als men hem niet met ál de vezelen van zijn wezen, met héél zijn menschelijkheid, ziet vastgehecht aan zijn leerlingen’. M.i. kan echter alleen de hartstocht, (al zij hij ook zuiver geestelijk) dien men ‘liefde’ noemt, een dergelijke aanhankelijkheid verklaren.

Leo Galle, hij, zou liever van ‘broederliefde’ spreken, ‘een zich broederlijk gelukkig voelen onder de menschen’ en hij citeert als toelichting het mooi versje uit de ‘kleengedichtjes’:

> ‘Hoe zoet is 't tusschen broederen twee
> te wandelen, te wandelen, enz.

Indien het maar om dit eene versje ging, zou ik er natuurlijk nooit aan gedacht hebben van eenigen ‘Eros’ bij Gezelle te gewagen. Maar er zijn die andere gedichten, waar ik veel te veel menschelijke bewogenheid en elders veel te veel menschelijke smart in vind om maar zoo gewoon weg van ‘broederliefde’ te spreken, of zelfs van ‘liefde, die vriendschap’ heet - met den nadruk op ‘vriendschap’ - want als men er het begrip

‘liefde’ bij handhaaft, valt deze liefde dan weer te motiveeren en zal men zich goedschiks of kwaadschiks voor mijn opvatting moeten gewonnen geven. Ik kan hier natuur-

lijk niet alles herhalen wat ik daarover in bewust opstel reeds geschreven heb: de belangstellende lezer zij naar 't essay zelf verwezen. De heer Galle overigens begaat hier de fout enkele versregels geïsoleerd te beschouwen: in hun onderling verband moet men ze zien en ook in verband met de omstandigheden waarin ze ontstonden. Dan krijgt alles een dieperen zin en voelt men dat een oppervlakkige, schijnbaar voor de hand liggende verklaring niet meer voldoende is. De waarlijk voor de hand liggende verklaring luidt dan dadelijk heel anders. Verder heeft Leo Galle ongelijk het bijna veertig jaar latere ‘Ego Flos’ tegenover de laatste strophe van ‘Ik misse u’ te plaatsen: toen waren de omstandigheden totaal veranderd: de Gezelle van ‘Ik misse u’ was de lievende en lijdende mensch, de Gezelle van ‘Ego Flos’, veertig jaar later, de reeds bijna aan de aarde onthechte asceet. ‘Ik misse u’ is een platonisch liefdevers, ‘Ego Flos’ een mystieke hymne.

En hier hebben we waarschijnlijk ook den sleutel tot het bezwaar, dat Leo Galle belet mijn opvatting volkomen aan te kleven: ik meen uit heel zijn betoog te kunnen opmaken dat hij den jeugdigen, dertigjarigen Gezelle reeds als de mysticus ziet die hij eerst later wordt, en niet genoeg als de door den wereldschen, zij 't ook geestelijk-platonischen Eros begenadigde. In Gezelle loopen ‘Ziel’ en ‘God’ eerst later geheel samen bij nagenoeg volkomen abstraheering van zijn stoffelijke menschelijkheid. De platonische Eros is eerst dan, zooals ik op bladz. 72 aanduid, in den mystischen Eros gemetamorphoseerd. Maar in den Gezelle van ‘Gedichten, Gezangen en Gebeden’ zijn de goddelijke en de aardsche pool nog scherp gescheiden door heel een menschelijk gevoelsleven, nog wordt Gezelle's ziel evenzeer aangetrokken door de aarde als door God: ten bewijze zijn gehechtheid aan zijn leerlingen en zijn latere tragische crisis, waar hij voelde zich te moeten losscheuren van de aarde om alléén Gods wekroep der ziel te hooren, - daarom is het m.i. volkomen verkeerd aan den dertigjarigen Gezelle reeds den mystischen maatstaf aan te leggen, zooals Leo Galle al te zeer doet. ‘In verband met den platonischen Eros’, schrijft hij ‘mag er, mijns dunkens, toch aan geen absolutisme gedaan, bij zoover dat men hem alleen zou mogelijk achten binnen den cirkelvorm van een ongekrenkte vergeestelijking, waar het lichaam als een verwerpelijke gezel van het Zielsleven zou beschouwd worden.

Plato's Eros - Gezelle's “Dien Avond en die Rooze” - en het contemplatieve leven van de mystiekers kunnen wel vèrstrekkende aanrakingspunten hebben, doch bezwaarlijk de ongerepte drie-eenheid vormen.’

Zeker niet, en daarom gewaag ik op dit oogenblik nog niet van een mystiek leven bij Gezelle, daarom beschouw ik er het lichaam nog niet als een verwerpelijke gezel en laat integendeel ‘Dien Avond en die Rooze’ platonisch ontbloeien uit de gemeenschap met de leerlingen, een ten slotte menschelijke gemeenschap, al wijdde Gezelle, ten deze niet langer een heiden maar wel een christen, meer dan bij Plato mogelijk was aandacht aan de ziel, en veel minder aan het lichaam van het beminde object, het lichaam dat alleen het noodzakelijk uitgangspunt is, omdat we in dit aardsche leven nu eenmaal aan de stoffelijke verschijnselen gebonden zijn. - Ik meen in ‘Gezelle's Eros’, wellicht in andere woorden, volkomen hetzelfde gezegd te hebben.

Een paar punten, van meer zakelijken aard, wou ik nog even mogen rechtzetten. Leo Galle, en hij niet alleen, schijnen uit mijn betoog te mogen opmaken dat, zooals hij zich uitdrukt, ‘Gezelle de eerste zou zijn die in de Westersche beschaving door

Plato's Eros zou geinspireerd geworden zijn'. En deze mijn veronderstelde meening verklaart hij eenvoudig te kunnen bijtreden.

De Hemel beware mij intusschen, en dergelijke ketterij te hebben verkondigd - ik vraag mij overigens af, hoe Leo Galle, die elders blijk geeft geen oningewijde in deze quaesties te zijn, dit zoo maar eenvoudig bijtreden kan! Ik heb mijn eigen tekst

herlezen, en nergens zie ik een passage die aldus foutief zou kunnen geïnterpreteerd worden. Ik wees (zie bladz. 25-27) - wel op een groote gelijkenis van omstandigheden: college van leeraar en discipelen, gelijksiachtigheid, enz. - maar ik wees toch ook op Shakespeare en Michel-Angelo die ten minste even sterk als Gezelle door den Platonischen Eros (en óók bij voorhanden zijn van homosexueele objecten) werden geïnspireerd, - en staat de gansche hoofsche minnelyriek, Dante's Vita Nuova, het christelijk mysticisme en de liefdepoëzie van tallooze dichters der moderne tijden niet in het teeken van Plato's geestelijke erotiek? Mager zou de oogst van den grooten wijsgeer op dit gebied geweest zijn, indien hij tot dusver alleen in onzen Gezelle een discipel gevonden had!

Ten slotte de beteekenis die ik hecht aan het woord ‘Daemoon’. Het spreekt vanzelf dat ik de grove vergissing niet heb begaan, die Leo Galle eenigszins bij mij veronderstelt, ‘daemoon’ als synoniem te beschouwen van ons woord ‘duivel’ langs het kanaal van het Fransche woord ‘démon’. Mijn commentator komt echter tot dit besluit, - en ik geef toe dat daar aanleiding kan toe bestaan - omdat ik Gezelle opeens laat terugschrikken voor zijn ‘daemoon’, al was deze ‘daemoon’ de Platonische Eros, een godheid van het licht, en hem schuldbesef laat gevoelen omdat hij gehoor had verleend aan iets dat hem had opgevoerd tot ‘de onsterfelijke Ideeën van het Goede, het Schoone, het Ware’. Hoe is een dergelijke tegenstrijdigheid uit te leggen, vraagt Leo Galle: ‘Berouw hebben om datgene wat goed kan zijn in de oogen van God?’

Mijns erachtens is hier volstrekt geen tegenstrijdigheid voorhanden. Wij moeten ten eerste rekening houden met de dubbele natuur van het daemonische (ook in Plato's zin!) en van den staat van hem die door den ‘Eros’ (een groot daemoon, volgens Diotima) werd geinspireerd. Op bladz. 23 van mijn opstel wijs ik er op hoe, volgens het Symposion, al het daemonische het midden houdt tusschen God en Mensch. Uit verschillende fragmenten van de platonische dialogen, waar over het wezen van het daemonische gehandeld wordt, kan men opmaken, dat al het daemonische tezelfdertijd een goddelijk en een menschelijk, en hemelsch en een aardsch element in zich vereenigt, een element van licht zoowel als van duisternis, van goed zoowel als van kwaad; dit is trouwens ook de opvatting van Stefan Zweig, zooals hij ze formuleert in zijn ‘Kampf mit dem Dämon’. De daemon is zoowel bevruchtend als verwoestend, zoowel verlossend als verdoemend. (We zijn hier dus ver van de Fransche beteekenis van ‘démon’!) Het zal van de omstandigheden afhangen op welke wijze hij zal ageeren in de ziel waarvan hij bezit heeft genomen.

Nu heeft in mijn opvatting Gezelle's daemoon aanvankelijk zijn hemelsch aangezicht getoond toen de jonge dichter gelukkig was in het bezit van zijn leeraarsambt te midden zijner bewonderende studenten; de daemoon bleek voor Gezelle geheel godheid van het licht, Platonische ‘Eros’, bevruchtend principe van zijn bezieling en zijn kunst - de duistere keerzijde bleef Gezelle geheel verborgen; hij kon meenen niets dan de Schoonheid en de Waarheid te dienen en Gode behagelijk te zijn in de mate van de hem verstrekte krachten; hij kón meenen dat alles wat toen in hem omging, alles wat hij toen gevoelde, alles wat hij liefhad en bewonderde en bestreefde, niets dan het goede was, hij kon meenen dat dit alles ‘van den hemel’ was en met geen aardsche keerzijde was bezwaard. Maar opeens, toen de sereniteit zijner ziel werd vertroebeld door het verzet der wereld, toen Gezelle moeilijkheden kreeg o.m. wegens die poëtische ontgloeiiing in Schoonheid en Waarheid en het geestelijk verkeer met de beminde studenten - toen sloeg Gezelle aan het wankelen

en het *twijfelen,* toen, zoo stel ik mij voor, heeft Gezelle, door zijn geestelijke oversten op zijn plicht, zijn priesterlijke geloften en het schoolreglement gewezen, zich wellicht aan een gewetensonderzoek onder-

worpen, toen zal hij zich afgevraagd hebben of zijn oversten geen gelijk hadden en of dit alles niet te veel ‘van de aarde’ was, ten slotte... En toen, toen toonde hem de daemoon die geen getob en geen zwakheid duldt, zijn ánder, zijn aardsch gelaat, dit van duisternis, van strijd, van passie, verwarring en nood; - toen, met andere woorden, (daar deze zinspelingen op den daemoon ten slotte maar beeldspraak zijn -) toen zag Gezelle opeens duidelijk in dat zijn onschuldige, geestelijk-kameraadschappelijke omgang met zijn leerlingen toch een schaduwzijde had of kon krijgen, omdat hij feitelijk maar een mensch was zooals gij en ik... En dáárvoor is Gezelle, de priester, opeens teruggeschrikt! En daarom meent hij zonde te zien waar er geen was geweest.

Ik ben den heer Galle dankbaar, mij de gelegenheid aan de hand gedaan te hebben mijn opvattingen ten deze nog nader te omschrijven.

U. VAN DE VOORDE.

DA VINCI: Christus (Laatste Avondmaal, Milaan).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
‘*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*’

Kronieken

Nederlands Proza

Zoo verhalen de Vlamingen. - Mei-Junienummer van Dietsche Warande en Belfort.

Onvoorwaardelik valt het inzicht van de heer Van Cauwelaert te loven, die meende dat het grootste vlaamse tijdschrift best een biezonder nummer aan onze verhaalkunst wijden kon, waar in het buitenland soortgelijke uitgaven verschenen, die algauw een welslagen kenden, tenminste in deze zin, dat zij een talrijke lezerskring in voeling brachten met de schrijvers van het jongste geslacht. De vlaamse bundel bleef echter niet tot de laatstgekomenen beperkt, maar de samensteller heeft getracht een volledig beeld te geven van ons verhalend proza en op vier of vijf uitzonderingen na, die om verschillende redenen niet medewerkten, moet worden erkend, dat de twee honderd bladzijden druk toelaten een nauwkeurig overzicht over onze prozakunst te nemen.

Ik zal de namen van de geplaatste kunstenaars niet vermelden noch het werk van elk afzonderlik pogen te bespreken. Als indruk na het geheel doorlezen te hebben, blijft wel enigszins de overtuiging bij, dat wij ons nog zo vaak als eng-levende mensen tonen. Het merendeel der bijdragen zijn goed geschreven, zij boeien en er gaat bekoorlikheid van uit, zij bewijzen dat de vlamingen meesterlik een toestand kunnen schilderen, karakters tekenen en voor ons hoofd mensen oproepen die wij elke dag toch ook aan hun buitenzijde zien. Maar wat velen ons niet geven, en zelfs niet laten vermoeden, het is het waarom van hun schrijven, het waarom van hun keuze. Zij scheppen zelden naar de ganse werkelikheid, zij blijven nog al te veel aan de oppervlakte, hun mensen zijn de vormen van de mens al te dikwels zonder de inhoud, en de manier waarop zij die personen laten leven en drijven naar de ontknoping, laat ons veelal koud en onberoerd, omdat die ontwikkeling ons niet klaarder de zin des levens doet verstaan. Wij zeggen na lezing dat het knap werk is, dat het min of meer wel schijnt, dat het boeit, vermaakt en zo meer, maar wij erkennen al te zelden dat deze gaven er om hun zelfs wille alleen niet zijn, maar om hetgene zij ons als diepere grond aan te brengen hebben; wij willen meer dan typen of verslagen zonder meer, wij willen ziel ontdekken, wij willen ook het leven van de schrijver in zijn werk zien bewegen, of beter wij moeten ondervinden dat het ingebeelde verhaal meer heeft dan zijn eigen leefkracht, wij willen de gloed, de overtuiging, de hartslag van de kunstenaar er in voelen. Het zou van geestelike engheid getuigen deze uiteenzetting als een betoog voor propagandakunst uit te leggen, wel integendeel, het werkelik beleefde sluit in zijn algemeenheid het verdedigen van een partijgedacht steeds uit - en het redt het vlakke der propaganda door het persoonlik beleven.

Een twede aanmerking bij deze uitgave betreft de taal. Ik heb het hier niet zoveel tegen de spraakkundige fouten, er is meer dan dat. De taal die de meerderheid onzer kunstenaars schrijven is veel te onpersoonlik. Dit houdt verband met hetgene hiervoor geschreven staat: het verhaal is verteld op de toon van het gebeuren en zonder de adem die de kunstenaar bezielde op het ogenblik dat hij het gegeven verzon en schreef. De taal wordt daardoor niet houterig of wanluidend, zij is levenloos. Er zijn geen stormen en stilten in, zij is te weinig leven en te veel kunst.

Er zijn natuurlik uitzonderingen, er staan goede dingen in deze bundel. Het beste vind ik het stuk van Baekelmans, ook andere zijn goed, over sommige fragmenten valt niet te

oordelen, fragmenten passen ook niet voor uitgaven als deze. Maar over sommige bijdragen kan ik niet gunstig gewagen: daar hebt Gij Ernest Claes die nochtans een onzer beste prozaschrijvers is, hij komt hier met een verhaal dat me beschaamd doet zijn als ik me reken tot het volk waarover hij het heeft en dat in werkelikheid niet is wat hij het voorwendt te zijn. Moesten wij vlamingen zoals zijn typen zijn, dan moesten we maar liever geen vlamingen blijven. De vrijheid van keuze die de kunstenaar heeft en zijn kunstenaarsschap zelf moesten bladzijden als deze vermeden hebben.

Alles samengenomen weerlegt deze aflevering best M. Gysen's verwijt over de vlaamse tijdschriften - maar vooral leert zij ons dat wij het peillood dieper te laten zakken hebben.

ANDRE DEMEDTS.

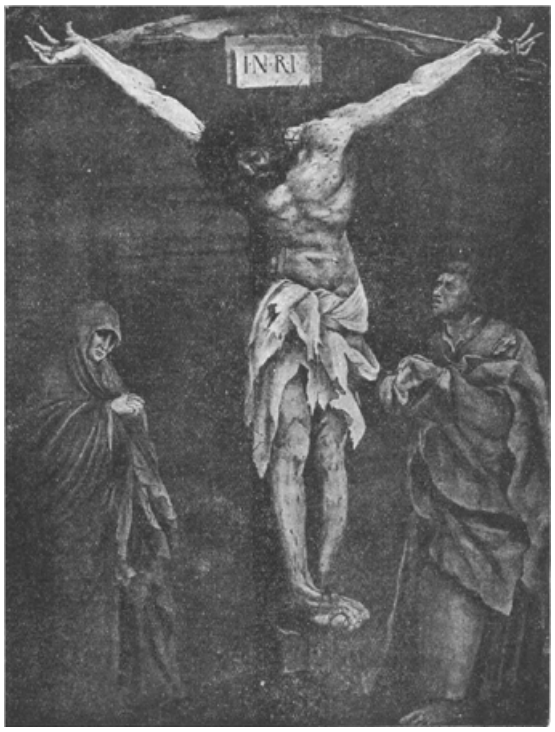

GRüNEWALD: De Gekruisigde (Karlsruhe).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Kroniek der Poëzie
De dichter Reimond Herreman Pieter G. Buckinx

Naar aanleiding van ‘De roos van Jericho’ verzen. Uitgave Stols - Brussel-Maestricht. 1931. fr. 25.-

Terwijl in Vlaanderen de Ruimte-dichters het tuintje der lyriek van alle mogelike woekerplantjes trachtten te zuiveren, en met leuzen en soms waarlik verrassende poezie een nieuw en jong geluid aan 't trillen brachten; zochten de vier dichters, die zich rond het tijdschrift ‘Het Fonteintje’ hadden gegroepeerd opnieuw steun en aansluiting bij de door de exspressionistiese dichters onderbroken tradisie.

Men heeft wel eens beweerd, dat deze afzijdige houding een ‘bewuste reaksie’ tegen het modernisme zou hebben betekend, wat ik bezwaarlik aanvaarden kan. ‘Het Fonteintje’ onthield zich trouwens aanvankelik van alle kritiek.

Ook de scherpe verwijten van Karel van den Oever houden hier niet langer steek. Er is in deze verzen een mannelijke kracht, een aanvaarden van de strijd, en ondanks het vasthouden aan de traditionele vormen, vaak een schoon bereiken.

Opvallend is het, dat Maurice Roelants en Reimond Herreman met de definitieve uitgave van hun dichtbundels hebben gewacht tot de storm van het expressionisme was geluwd.

Er spreekt uit deze verzen van R. Herreman een gemoedelike toon, die wel eens een ironiese glimlach of een verbeten bitterheid wordt.

Deze gemoedelike ironie sluit echter een meer tragiese kijk op het leven niet uit en vaak trilt door deze verzen een diepere menselikheid die de goede dichter verraadt.

Ik verwerp deze gemoedelike ironie niet, ik appresieer zelfs dat Herreman dit al te vaak verwaarloosde element opnieuw in de poëzie heeft binnengeloods maar ik meen dat juist deze ironie bij minder tekniese bedrevenheid rot vervlakking leiden moet; wat hier dan ook, ondanks een brave voornaamheid, al te vaak gebeurde.

Reimond Herreman blijft steeds bij de eenvoudige dingen des levens. Hij openbaart geen nieuwe kijk op de wereld, noch een nieuw beleven, maar door zijn lied ruist steeds een zachte rythme - de weemoedige muziek van een licht geraakt gemoed. Ook als een krachtiger toon door zijn verzen vaart, als hij de mannelike strijd aanvaardt, blijft dit zacht rythme doorruisen en gauw spor hij met zijn eigen romantiese sentimentaliteit. Dan wordt zijn lied wel eens het blote ‘vertellen’ dat alleen van het proza kan worden onderscheiden omdat het in stukjes werd gehakt.

> De Naamsche Poort te Brussel is de schoonste
> Wijk uit veel roemrijke steden.
> Ik heb er, vóór een glas
> Aan een terras
> Mijn liefde menigmaal - helaas 't was bij
> Mezelf - beleden.

Ik wees hierboven op het gevaar dezer gemoedelike ironie. Herreman is echter nimmer banaal. Hij stelt het licht vlak naast het duister. Hij lacht om het licht. Hij lacht om het duister. Het wordt soms een tragiese lach: de lach van de klown die licht en duister verloor.

Ik acht enkle dezer verzen volkomen ‘anti-lyries’ maar van enkele kleine gedichtjes moet gij, ondanks de al te gemakkelike struktuur gaan houden, om de naïve spontaniteit, het klare vloeien van het rhythme en de zuivere muzikaliteit.

Ik, bij koeien grootgebracht,
droomde wakker elken nacht
van paleizen met prinsessen,
die om prijs hun zwarte tressen
vóór mijn weiger aangezicht
deden wiegelen van licht.

Gij zult toegeven dat een frisse bekoorlikheid door dit versje trilt. Meerdere stukjes getuigen van eenzelfde lyriese spontaniteit die weldadig aandoet en naruisen blijft.

Al tast deze poezie niet steeds naar de diepte, al betekent zij niet de bevrijding van de hele mens, al peilt zij niet steeds naar de mysterieuze huiveringen van het leven zelf - al glijdt zij vaak over deze huiveringen, spotlachend heen, wij waarderen haar om de rake zegging en de persoonlike ironiese toon, die ons ook reeds bij Richard Minne en bij Leroux heeft getroffen.

REMBRANDT: Kruisafdoening (München).
Uit C. Verschaeve's Christus in de Passie en zijn voorstelling in de Kunst.
'*Uitgave* EXCELSIOR, *Brugge*'

Toneel
Boefje, door het Vlaamse Volkstoneel

Renaat Grassin, de jonge regisseur van het Vlaamse Volkstoneel, heeft Brusse's Boefje is een Brussel's ketje gemetamorfoseerd, en ons een vrolik, zij het soms een sterk psykologies speelstuk aan de hand gedaan, dat in Vlaanderen gauw zijn weg vinden zal. Ik stip al dadelik aan, dat van het meesterwerk van Brusse, door deze Vlaamse bewerking van Renaat Grassin alleen nog zoiets als de literaire inhoud is overgebleven, terwijl ook Jaap van der Pol lelik in het duister werd gezet.

Deze metamorfose, waarvoor de auteur-regisseur zich, vanwege een paar ernstige kritikasters aan even ernstige verwensingen verwachten mag als de literaire Schakespeare-moordenaar Lode Geysen, is evenwel zo gelukkig van opzet en uitwerking dat wij hem daarmee slechts geluk wensen kunnen.

Heeft Lode Geysen van Julius Caesar een levend drama van onze tijd gemaakt; Grassin heeft het Hollandse Boefje, in een in de grond Vlaams milieu overgezet.

En dit noem ik, naast het leggen van de nadruk op het rythme, nog steeds de meest betekenisvolle vernieuwing die Johan De Meester spontaan heeft gewaagd. Toneel leeft *in* en *met* zijn tijd. Verder heeft het geen zin, tenzij literair-histories.

Dit eerste stuk, waarmee Grassin zijn regie-talent beproefde, werd geen groots, doch een gelukkig bereiken.

Werd vooral de nadruk op het ‘typeren’ gelegd, vaak groeide het spel tot een zuiver-rythmiese eenheid. Renaat Grassin zelf in de titelrol getuigde van een verbluffende lenigheid, die wij zelden bij enig akteur aantroffen. Allen, trouwens akteerden met overtuiging en liefde.

Ook de inscenering was merkwaardig en gaf soms, vooral in het eerste bedrijf aanleiding tot schone spel-mogelikheden.

Het Vlaamse Volkstoneel heeft door de opvoeringen van ‘Boefje’ en ‘Julius Caesar’ opnieuw ons vertrouwen gewonnen. Dit vernieuwde Volkstoneel groeit weer tot het volkstoneel met de Europeese faam.

Ast Fonteyne en Rik Haesen spelen met sobere-voornaamheid. Ward en Leo Hens verstaan de moeilike kunst van ‘typeren’ al blijven wij waarschuwen voor minder gelukkige overdrijvingen. Ook hier zijn grenzen. Zo kan ik mij moeilik verzoenen met zekere stem-typeringen, als zij, zooals het hier wel eens het geval was, menig woord onverstaanbaar maken.

Het woord dient, niet alleen om de sonoriteit, doch ook om zijn betekenis te worden geëerbiedigd. Ook de toeschouwer heeft het recht te eisen dat dit woord niet slechts tussen de gordijnen trillen blijve.

Intusschen zijn wij, in deze toneelkrisistijd verheugd te mogen roepen: dat het Vlaamse Volkstoneel opnieuw belangstelling wekt.

Dit danken wij aan Lode Geysen, en tans aan Renaat Grassin die geestdriftig werd toegejuigd en met bloemen verrast.

PIETER G. BUCKINX.

Aantekeningen

Lijken de Hollandse jongeren te veel op elkaar?

In het ‘Utrechtsch Dagblad’ van 25 Juli schreef dr. H.P. Ritter:

‘Er doet een uitspraak de ronde, die terecht of ten onrechte aan den dichter Boutens wordt toegeschreven, en wel deze, dat het uiterst moeilijk is, de afzonderlijke persoonlijkheden te onderkennen in de poëzie der dichters. En inderdaad, er ligt in die uitspraak een kern van waarheid. Veel meer dan de tachtigers worden de jongste dichters van heden onderling verbonden door een algemeenen bewustzijnsinhoud, en het zal den kritikus oneindig gemakkelijker vallen, ook de technische verwantschap aan te toonen tusschen twee dichters van de thans jongste generatie, dan bijvoorbeeld tusschen een Gorter en een Kloos’.

‘De Tijd’ tekent daarbij aan:

De ‘kern van waarheid’ in deze uitspraak is, dat men om de persoonlijkheden te onderscheiden, altijd goed op de hoogte moet zijn. Nog in 1900 werden de zoo verschillende tachtigers door menigeen beschouwd en veroordeeld als een groep met geheel dezelfde uitdrukkingswijze en dezelfde gebreken. Thans ziet men het onderscheid tusschen Kloos en Gorter duidelijk, maar is het een zooveel grooter onderscheid dan b.v. tusschen Paul van Ostayen en Chris de Graaff? Wie ‘de middeleeuwen’ oppervlakkig kent, onderscheidt geen persoonlijke verschillen tusschen de dichters van bijna 4 eeuwen en om de karakterverschillen waar te nemen tusschen Revius, Camphuysen, van Vollenhove, de Decker, Oudaen, Dullaert en Luyken moet men waarlijk doordrongen zijn in de kennis der 17^{e} eeuwsche dichtkunst. Wie de duidelijk opvallende verschillen niet waarneemt tusschen H. Marsmann. J.W.F. Werumeus Buning, Hendrik de Vries en Theun de Vries of tusschen Jan Engelman, Albert Kuyle, Henri Bruning en Ernest Michel, heeft de poëzie dezer dichters te weinig ernstig aangekeken. En om de technische verwantschap aan te wijzen tusschen Herman van den Bergh en Gabriël Smit of tusschen Henri Bruning en Chris de Graaff moet men een even goed inzicht hebben als om Gorter te betrappen op overeenkomst met Kloos.

K. van de Woestijne-genootschap.

Maandag, 24 Augustus, was het reeds twee jaar geleden dat Karel van de Woestijne overleed, in zijn woning te Zwijnaarde. Een genootschap is in wording, dat zich beijveren zal tot de volledige erkenning van de uitzonderlijke beteekenis van den grooten dichter. Het zal onuitgegeven werk doen verschijnen, ander werk opnieuw uitgegeven en de heele figuur van den genialen Vlaming belichten. Mogelijk schrijft het genootschap ook de oprichting van een gedenkteeken voor Karel van de Woestijne on zijn programma. Naar verluidt zal tot de stichting worden overgegaan in September.

De Katholieke Poëzie in Noord-Nederland.

In het Algemeen Radio-weekblad ‘Vrije Geluiden’ tevens orgaan van den Vrijzinnigen Protestantschen Radio Omroep, lazen we bij de aankondiging van een litterair-halfuurtje de volgende beschouwing over de jongere katholieke dichtkunst, die wij aanbevelen aan de aandacht dergenen, wien het moeite kost, iets te waardeeren in de dichtende jeugd van heden:

‘De overgang, nog onlangs, van A.J.D. van Oosten uit het Protestantsche naar het Katholieke kamp, en - niet te vergeten - die van J.C. van Schagen, den dichter van “Narrewijsheid”, en van Chris de Graaff, van wien eenige maanden geleden de schoone bundel “Alleenspraak” het licht zag, maken het, dunkt ons, overbodig er nog verder den nadruk op te leggen, hoe buitengewoon

belangrijk de jongere katholieke dichtkunst ook als cultureel verschijnsel, na verloop van enkele jaren geworden is'.

Merkwaardig en loyaal mag het heeten, dat van deze zijde zoo grif wordt toegegeven, wat door degenen, die even goed weten konden, dikwijls zoo hardnekkig wordt ontkend. Waar men bestrijding verwachten zou, vindt men bijval. En andersom.

Paul van Ostayen.

In Oktober zal het stoffelik overschot van Paul van Ostayen naar Antwerpen worden overgebracht. Jozef Muls zal de gelegenheidsrede houden.

Marsman protesteert.

In 'De Groene Amsterdammer' protesteert H. Marsman tegen de toekenning van den Van der Hoogt-prijs, die door den stichter bestemd werd ter aanmoediging van een jong auteur, aan den 57-jarigen Arthur van Schendel. De Commissie voor Schoone Letteren verklaarde in het door haar gepubliceerde communiqué, dat er dit jaar geen jong boek waard was bekroond te worden.

Marsman noemt dit een leugen; want als de Commissie en met haar het bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde dit werkelijk meende, dan had ze den prijs dit jaar niet moeten uitreiken.

Buitendien heeft de Maatschappij - dit beschaafd instituut - blijkbaar niet gevoeld, hoezeer men behalve de nagedachtenis van den heer Van der Hoogt, het eeregevoel heeft moeten krenken van een man als Van Schendel: een voluit prachtig en reeds nu klassiek boek als zijn 'Fregatschip' wordt 'aangemoedigd' door een troep deels zeer middelmatigen, genaamd 'Maatschappij der Ned. Letterkunde' op advies van een Commissie waarin meer dan enkele leden die hem, Van Schendel, niet enkel in leeftijd maar vooral in talent, op geen stukken na evenaren. Competentie in aesthetische zaken zal niemand, die haar bekroningen nagaat, van de Maatschappij meer verwachten, maar een gevoel voor rechtschapenheid tegenover de nagedachtenis van den heer Van der Hoogt en van bescheiden wellevendheid tegenover een figuur als Van Schendel meende men haar toch stellig te moeten toeschrijven.

Tenslotte verzet Marsman zich vooral tegen het hooghartige en domme zinnetje in het rapport gewijd aan de jongere beweging in onze letterkunde: 'Wij zullen deze beweging met aandacht blijven volgen'. De schrijver verzoekt zijn ouderen collega's dit liever niet te doen, nu ze blijk gegeven hebben, de werken van Slauerhoff, Helman, Ter Braak e.t.q. niet te kunnen waardeeren.

Boekbesprekingen

Leo Van Molle. 'Op reis door Congo'. (Naar het Fransch van Graaf Carton de Wiart). Uitgave L. Opdebeek, Antwerpen.

Een boek voor mensen die belang stellen in de Belgiese kolonie van zwarte negers. Die vinden er heel wat interessants in, al is dat misschien heel niet niew meer.

Dus vaklektuur, geen kunst. En eerbied, asjeblief, voor het Belgiese beschavingswerk!

Ingekomen boeken:

W. Mensching. GEKLEURD EN BLANK. 'Het Kompas' Mechelen. Op vederlicht papier. 15½ × 24 cm. 260 blz., genaaid fr. 50,75, geb. fr. 65.25.
Dr. W. Banning. JAURES ALS DENKER. 'Het Kompas' Mechelen. Op vederlicht papier 15½ × 24 cm. 212 blz. gen. fr. 42. -, geb. fr. 56,50.
Arthur Van Schendel. EEN EILAND IN DE ZUIDZEE. 'Het Kompas' Mechelen. Op houtvrij papier 12 × 20 cm. 155 blz. gen. fr. 42. -, geb. fr. 56,50.
H. Roland-Holst-Van der Schalk. DE GEESTELIJKE OMMEKEER EN DE NIEUWE TAAK VAN HET SOCIALISME. 'Het Kompas' Mechelen. Op vederlicht papier, 14½ × 20 cm. 160 blz., genaaid fr. 32. -, geb. fr. 42,75.
Jos. Panhuysen. HET GELUK. 'Het Kompas' Mechelen. Op vederlicht papier, 14½ × 20 cm. 250 blz. gen. fr. 32.50, gebonden fr. 47.-.
Maurice Roelants. KOMEN EN GAAN. 'Het Kompas' Mechelen. Op verderlicht papier 14 × 20 cm. 130 blz., genaaid fr. 30. -, geb. fr. 43. -.

Tijdschriftenschouw

'Boekengids'.

Wij ontvingen het julie-augustusnummer van dit bibliografies tijdschrift dat door het Algemeen Verbond der Katholieke Boekerijen wordt uitgegeven. In deze aflevering zet Ernest Van der Hallen de gebruikelike Romankroniek voort, waarin hij de waarde van Kees Van Bruggens' 'De droge Koetjes' fel overschat. Integendeel spreekt hij verder minachtend over Ina Boudier Bakker die veel beter verdient dan met het merendeel der schrijvende hollandse dames vergeleken te worden. - Verder bevat dit nummer een rubriek 'Van menschen en Boeken' en de gewone boekbesprekingen.

Kunst-Opbouwen.

Met aanzienlike vertraging verschenen de maart en april afleveringen van deze twee tijdschriften onder één band. 'Kunst' bevat naast mooie illustraties artiekels over Mortelmans door Roger Avermaete en over de tentoonstelling van perziese kunsten

te Londen door Dr L. Speleers die belangwekkend zijn. Naast andere min of meer goed geschreven bijdragen ook een pleidooi van Karel Albert voor: Joséphine Baker, dat wij niet goedkeuren kunnen. - ‘Ophouwen’ is soms merkwaardig om een artiekel van Huib. Hoste, zo het aprilnummer waar hij het heeft over ‘Is Architectuur kunst of niet?’ Uit die aflevering valt nog te vermelden een gedicht van Victor Brunclair - opstellen van Prof. Leens en L. Geysen. Willem Rombauts acht blijkbaar zijn brief voor R. Karin die hij reeds naar ons blad zond, zo belangrijk dat hij de unfaire daad begaat hem nogmaals af te drukken voor een publiek dat het artiekel van Karin niet las. Verder maakt hij een hele verzameling mensen die niet aan ‘Opbouwen’ meewerken belachelik - of beter maakt hij zich zelf belachelik met zoveel belang te hechten aan hetgene hij meent te moeten schrijven, meer dan aan hetgene waarover hij het heeft.

A.D.

Inhoud 1e jaargang

Gedichten.

		Blz.
BUCKINX Pieter G.	De Zeepbel	2
LAGASSE Lode.	Arm-zijn	7
VERCAMMEN Jan.	Vers	11
KARIN Ric.	Vers	17
DEMEDTS André.	Vers	24
DEMEDTS André.	Gedicht	33
MELIS Jan.	Lied	38
KARIN Ric.	Vers	52
VERCAMMEN Jan.	Twee gedichten I, II,	65
MUKTAS Jivan	Bede	73
AERTS Huib.	Enigma	97
DECROOS J.	Kwatrijnen	105
DEMEDTS André.	Gedicht	111
VERBEECK René.	Gedicht	129
VAN DE VOORDE Urb.	Sonnet	130
VAN GAVERE Marnix.	Captain, My Captain	133
LAMMENS Roger.	De grote droom	146
LAMMENS Roger.	Vers	146
BUCKINX Pieter G.	Le clown Mélodieux	161
VERCAMMEN Jan.	Monnik	166
VAN GAVERE Marinx.	Klaaglied	172
DEMEDTS André.	Vers	193
DEMAREST A.	Stormnacht	196
LAMMENS Roger.	Landschap	200
VEBEECK René.	Vreemdelingen	225
GODERIS Wim.	Terugkeer	230
BERGS Gerard.	Impressie	231
AERTS Huib.	Terugkomst	234

VERCAMMEN Jan.	Gedicht	257
LAMMENS Roger.	Terugkeer	262
ALBE.	Gedicht	267
DECROOS J.	Gedicht	268
VAN GAVERE Marinx.	Het eeuwige Lied	289
DEMEDTS André.	Vlaanderen	294
DEMEDTS André.	De Reiziger	321
TOBBACK Frans.	Morgengroet	326
DECROOS J.	Dauw (naar R. Herrick)	331
VERHOFSTE H.	Morgen in de stad	334
AERTS Huib.	Gedicht	336
R. VERBEECK.	In Paradisum	354
DECROOS J.	Hedendaagsche Oostenrijksche Lyriek	358
DEMEDTS A.	Het Geheim	364

Proza.

		Blz.
DEMEDTS André.	Kinderen van mensen	3
DECONINCK André.	Twee Bladzijden voor een Leven	16
LAGASSE L.	De grote Zwerftocht (Fragment	25
VERCAMMEN Jan.	De Lantaarn (Fragment)	34
ALBE.	Uit het leven van Seppe	72
VAN BOOGAERDT Frans.	Waar Maas en Schelde vloeien	98
VERCAMMEN J.	De Stalen Tempel (Fragm.)	124
HOUTLAND Maria.	Novelle van Liefde en Dood	131
ALBE.	Den die van Boeijes	139
VAN PASSEN Robert.	Nocturno. (Fragment)	162
VERCAMMEN Jan.	De Bruid	194-226-263-295-322
ALBE.	Ne mens	201
VAN BOOGAERDT Frans.	Duimke Passagier	258 290-327.

ALBE.	De Beroepsdood van de Koster	269
VAN GAVERE Marnix.	Kleine Schrifturen	335
FRANS VAN BOOGAERDT.	Duimke Passagier	355
VERCAMMEN JAN.	De Bruid	360
ALBE.	Den Doodskop en zijn mama	363

Kritiek.

		Blz.
DE REDAKSIE.	Verantwoording	1
DE VRIES Theun.	Urbain Van de Voorde	8
EGILL Johan.	Alain Fournier	36
VERCAMMEN Jan.	Frédéric Mistral	87
LAGASSE Lode.	Miss M.E.M. Young. Een Engelse bekeerlinge - tooneelschrijfster	106
DEMEDTS André.	Over Wiens Moens	167
DECROOS J.	Jonge Oostenrijksche Poëzie	232
VERBEECK René.	Over de inhoud der Katolieke poëzie	272
LAMMENS Roger.	Franse Poëzie, Surrealisme	277
VAN HILLEN Herman.	Eypressionisme	297
GALLE Leo.	Over Gezelle's Eros	304
LAMMENS Roger.	Paul Verbruggen	
VERCAMMEN Jan.	Leon Bloy	339
DEMEDTS ANDRE.	Zoo vertalen de Vlamingen	373
BUCKINCKX P.G.	De Dichter Reimond Herreman	375

Plastiese en toegepaste Kunsten.

		Blz.
OPDEBEECK H.	Jan Delandtsheer (geïll.)	12
VERBEECK René.	De stof der Schepping en de scheppende mensenhand	18

VAN BOOGAERDT Frans.	Alfred Ost - Kunst van Heden - Gewijde kunst te Antwerpen	22
VERSCHAEVE Cyriel.	Kunstschilder Eugeen Van Steenkiste: Romantische kunst. (geïll.)	39
VERBEECK René.	Het Kriterium der Kunst	48

VAN BOOGAERDT Frans.	Moderne Kunst. Rond een Debat	77
VERBEECK René.	Over Bouwkunst (geïll.)	80
BOURGUIGNON R.	August Bija (geïll.)	99
BUCKINX Pieter G.	Kunstschilder Leo Ruron. (geïll.)	134
VERBEECK René.	Inzichten in de geschiedenis der Bouwkunst	151
VAN BOOGAERDT Frans.	Kunstschilder A. Gille (geïll.)	173
VAN BOOGAERDT Frans.	Gothiek of Romaansch	182
VAN BOOGAERDT Frans.	Atmosfeer van Antwerpen door Joris Minne	185
BOURGUIGNON R.	Een nieuwe soort mozaiek. (geïll.)	186
ROZENBERG Geo.	Kunstschilder Felix De Block (geïll.)	197
BOURGUIGNON R.	Woningskunst (geïll.)	218

Muziek, toneel, film.

		Blz.
LIENER Nils.	Film problemen	27
BUCKINX P.G.	Bij de vertoning van ‘Ulenspiegel’ door het ‘Nieuwe Volkstooneel’	53
PELEMANS Willem.	Liederavonden	55
BUCKINX P.G.	Het ‘Nieuwe Volkstooneel’ ‘De Ingebeelde Zieke’ van Molière	93
BUCKINX P.G.	Toneel. Kantekeningen	116
BUCKINX P.G.	Vlaamsche Schouwburg: Heime, door Jef Mennekens	118
LIENER Nils.	Losse Aantekeningen over Kingrafie	120

VAN CRAESBEEK K.	Bij de opvoering van ‘Roekedekoe’ van Paul de Mont door het ‘Nieuwe Volkstooneel’	185
LAMMENS Roger.	Toneel in het Buitenland	214
BUCKINX P.G.	Bij de opvoering van ‘Julius Caesar’ door het Vlaamse Volkstoneel	338
BUCKINCKX P.G.	Boefje, door het Vlaamsche Volkstoneel	377

Polemiek en Aantekeningen.

		Blz.
OPDEBEECK H.	Heinrich Heine	58
BUCKINX Pieter G.	Terug naar het individualisme!?	147
OPDEBEECK H.	Klank en Kleur	205
REDAKSIONELE aantekeningen		221
REDAKSIONELE aantekeningen		244
KARIN Ric.	Het proces der Vlaamsche Jongeren of een speelsch steekspel	249
REDAKSIONELE aantekeningen		284
ROMBAUTS Willem.	Open brief aan de heer Ric Karin	301
REDAKSIONELE aantekeningen		314
KARIN Ric.	Rond het geval Rombauts	337
REDAKSIONELE aantekeningen		348
VAN DE VOORDE U.	Nog over ‘Gezelle's Eros’	369

Boekbesprekingen.

		Blz.
VAN DE WALLE Maurits.	Een dialoog over Verschaeve's ‘Maria Magdalena’. (P.G. Buckinx)	30
PASCHA.	Mysteriespel. Voorwoord van C. Callewaert. (Rik Delport)	31

BURGER Lisbeth.	Als de Ooievaar komt. (Lode Lagasse)	31
VAN DE VOORDE Urb.	Kritiek en Beschouwing I. (P.G. Buckinx)	32
VERBEECK René.	Donkere Bloei. (P.G. Buckinx)	56
O'FLANDERS.	Toen Vlaanderen groot was. (R. Verbeeck)	59
GYSEN Marnix.	Odusseus achterna (R. Verb.)	60
ROZA Pol.	Volksopvoeding (R.V.)	60
LAMMENS Gerard.	De Dode Gast. (R.V.)	61
SIMONS Jozef.	De Strooptocht van kapelaan Hermans. (Lode Lagasse)	61
Dr. MEULEMAN C.	Van Knop tot Bloesem (L. Lagasse)	62
THIRY Antoon.	De President van het vliegende Wiel (J. Vercammen)	63
BUCKINX P.G.	Staf Bruggen. (J.V.)	63
CLAES Jef.	Het Kermiskraampje. (L. Lagasse)	63
VANSTEENKISTE Constant.	De Vlasbereiding. (L. Lagasse)	64
KENIS Paul.	Een overzicht van de Vlaamsche Letterkunde na Van Nu en Straks. (Paul Eenveld)	74
HOSTE Huib.	Van Wonen en Bouwen. (R. Verbeeck)	80
MEYSEUNE Radaf.	Het Klokhof. (J.V.)	94
MANS Manny.	Verzen. (P.G. Buckinx)	95
VAN OVERZEE P.	De Ziekte aan de Zenne. H. Marant)	95
SCHEPENS Jan.	De Helletoch. (J.V.)	96
CAUBERGHE J.R.S.	Nederlandsche en Vlaamsche Spreekwoorden. (J.V.)	96
DEMAREST Aimé.	De Wassenaar. (P.G. Buckinx)	112

DEDONCKER M.	Kwatrijnen. (A. Demedts)	114
DEPORT Rik.	Daar waren drie Tamboers. (P.G. Buckinx)	116
DEMERS Fr. en MELIS Jan.	Genoveva van Brabant. (P.G. Buckinx)	118
DEMERS Fr.	Koloniaal Tooneel. (P.G. Buck.)	118
DEMERS Fr.	Van 't klein Stedeke. (P.G.B.)	127
D'YBL Ervil.	Donatello. (H. Opdebeeck)	128

VERMEULEN J.	Albrecht Rodenbach. (A.D.)	128
BINNENDIJK D.A.M.	Prisma. (P.G. Buc.)	153
DEMEDTS André.	Jasmijnen. (M. Dedoncker)	156
ROZENBOSCH Fr.	Winterbloemen. (P.G.B.)	156
KIROUL Paul.	Oude Kobus en Frikkelstaartje. (Jan Vercammen)	157
PETRUS P. DE MEYER Baptist. O.F.M.	Storm rond een meisjeshart. (J. Vercammen)	157
DE COCK Jozef.	Doovenetels. (J. Vercammen)	158
GRECCIO A.N.	(Rik. Delport)	159
COUSSENS Arthur.	P.A. Sheelham, zijn Leven en zijn Werken. (Paul Veulemans)	160
VAN DER WEYDEN Anton.	Hekeldichten	160
KENIS Paul.	Het Leven van François Villon. (Pieter G. Buckinx)	177
KENIS Paul.	Apostels van het nieuwe Rijk. (Pieter G. Buckinx)	177
STREUVELS Stijn.	De Teleurgang van den Waterhoek. (Willy Hart)	179
JAARBOEK Balans.	(Pieter G. Buckinx)	180
VERSCHAEVE Cyriel.	Maria Magdalena. (A. Demedts)	189
WUST Peter.	De Krisis van het westersch Menschdom. (A.D.)	189
BREYNE Marc. R.	Zwart en Goud. (A.D.)	189
BOGAERTS Theo.	De Man die het Licht stal. (L. Lagasse)	190
TIMMERMANS F.	Franciscus Kalender. (L. Lagasse)	190
BOON Jozef, C.S.S.R.	De Simpele. (L. Lag.)	191

VERMEULEN Edward.	Grepen uit het Dierenleven. (Jan Vercammen)	191
ROELANTS Maurits.	Het Verzaken. P.G.B.)	208
VAN DE MOORTEL M.	Van uit de grond. (Pieter G. Buckinx)	208
PUTTEMAN B.	Pee Klak. (Jan Vercammen)	212
BALLINGS Jac.	Poesken	224
SCHEPENS Berten.	Avontuur. (A. Demedts)	236
TOUSSAINT VAN BOELAERE F.V.	Barceloneesche Reisindrukken. (Paul Eenveld)	238
DE MEY Louis E.	Maskers Op? - Maskers af! (Paul Eenveld)	238
Dr. ROEMANS Rob.	Bibliographie van de moderne Vlaamsche Literatuur 1893-1930. Jan Vercammen)	240
FRANCK Louis.	De Belgische Nationaliteit en de Vlaamsche Beweging. (Paul Eenveld)	242
THEOPHILUS.	Christusuren II (Geo Rozenberg)	252
LONNES Rudolf.	Niederland. Ein bùch jùnger flämischer und holländischer Dichtung. (H. Opdebeeck)	252
EECKHOUT Joris.	Herinneringen aan K. Van de Woestijne. (A.D.)	253
Dr. DECROOS J.	Dertig Sonneten van Shakespeare (A.D.)	253
MATTHYS Marcel.	De Doodslag. (R. Verb.)	254
MARTENS Gaston.	De Gierigaard. (R. Delp.)	254
AMTER E.	Nieuwjaar	254
AMTER E.	Menschen in Botsing	255
AMTER E.	Docus uit de acht zaligheden	255
WAGENFELD Karl.	Lucifer. Vertaling uit Nederduitsch door Dr. J. Decroos. (R. Delp.)	282

VAN LEEUWEN W.L.M.E.	Epiek en Lyriek. (H. Opdebeeck)	283
Dr. KREEMERS R.	Sinclair Lewis. (A.D.)	287
LAGASSE Lode.	Kukeluku. - Th. v.d. Gr.)	287
VAN DE VOORDE Urb.	Gezelle's Eros. (Leo Galle)	304
VAN DUINKERKEN Anton en KNUVELDER Gerard.	IHet Lletterkundig onderwijs op onze Middelbare Scholen. (J. Vercammen)	312
EEKHOUT Jan H.	Wijn. Verzen naar Li Tai Po. (A.D.)	320
LUIZE George.	Vingt ans en 1914. (A.D.)	320
VAN LEEUWEN W.L.	De Nederlandsche Dichtkunst sinds 1880. (A.D.)	
VAN DE VOORDE U.	Kritiek en Beschouwing II. (P.G. Buckinx)	332
VAN LEEUWEN W.L.M.E.	Korte schets van de ontwikkeling der Nederlandsche Letterkunde. (Werner van Waas)	344
Dr. DE VOOYS C.G.N.	Historische schets van de Nederlandsche Letterkunde. (Werner van Waas)	344
MEYER DREES M.C.	Bewust Lezen. (Werner van Waas)	
LEFFERTSTRA G.	Schema's. (Werner van Waas)	345
WISMANS J.H.	Overzicht der Engelsche Letterkunde. (Jan Vercammen)	349
IDE René L.	Mensen. (Jan Vercammen)	350
DECROOS J.	Aucassin en Nicolette. Verhaal uit het Fransch der XIIIe eeuw. (Jan Vercammen)	351
BOGAERTS Theo.	Het Oog op den Heuvel. (Geo Rozenberg)	351
VAN REUSEL Jozef.	Mijn Ander Boek	352

DU PERRON.	Voor kleine Parochie. (A.D.)	352
VAN MOLLE LEO.	Op Reis door Congo	380

WIM ROMBAUTS
dichter van HET KOELE LAND
VERHUIST.